

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTA A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

P/23058

544721

Din cuprins:

PUȘCHIN

Evgheni Oneghin
(In românește de George Lesnea)

DAN DEȘLIU

Versuri

MIHU DRAGOMIR

Acasă; Dunărea

ȘTEFAN IUREȘ

Versuri

STEPAN SCIPACIOV

Drumul spre poezie

MIHAI GAFIȚA

Opera poetică a lui Cicerone Theodorescu

EUGEN STĂNESCU

Insemnări pe marginea unor teme literare
din istoria Evului Mediu

EUGEN CAMPUS

Poporul, izvor al forței noastre

1

IANUARIE 1954 — ANUL VII

05
V-54

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

Apare sub conducerea unui comitet de redacție

7961

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

Biblioteca Centrală
Regională
Hunedoara-Deva

1

IANUARIE 1954 - ANUL VII

CUPRINSUL

	Pag.
A. S. PUȘCHIN: Evghenii Oneghin (roman în versuri) (În românește de George Lesnea)	
★	
DAN DEȘLIU: „Hic fuerunt Tartari“; Un cântec; Dealul florilor; Principalul; Zăpadă târzie	71
★	
GH. DORIN: Directorul nostru (povestire)	76
★	
MIHU DRAGOMIR: Acasă; Dunărea	129
ȘTEFAN IUREȘ: Legendă străveche; Protestul cremenci și al altor roci tari; Cap sau pajură; O minunată manta impermeabilă	131
MIHNEA GHEORGHIU: Scrisoarea stegarului Frățița	138
VL. CAVARNALI: Mânjii colectivei	141
CRISTIAN SÂRBU: Mi-am amintit	142
★	
STEPAN SCIPACIOV: Drumul spre poezie	143
PE DRUMUL REALISMULUI SOCIALIST	
MIHAI GAFIȚA: Opera poetică a lui Cicerone Theodorescu	152
DISCUȚII	
I. NAFTA: Câteva observații asupra nuvelei „Biruința“	181
TEXTE ȘI DOCUMENTE	
E. C. : Un scriitor român la Petrograd în timpul Marii Revoluții; Din publicistica lui Gala Galaction	188
TEORIE ȘI CRITICĂ	
EUGEN STĂNESCU: Însemnări pe marginea unor teme literare din istoria Evului Mediu	198
AL. I. ȘTEFĂNESCU: O izbândă a poeziei tinere	213
EUGEN CAMPUS: Poporul, izvor al forței noastre	224

NOTE ȘI RECENZII

	Pag.
I. D. B. Sărbătoarea cărții	249
E. T.: Neglijențe regretabile	250
M. G.: Bârna din ochiul propriu	252
M. VLAD: Infloresc tradițiile naționale	254
G. C. NICOLESCU: Clasicii literaturii în ediții populare	256
EUGENIA TUDORICĂ: Copii adevărați, nu copii de zahăr	261
B. MARIAN: „Furca de bronz“	265
L. DANIEL: Mesagiul lui Dickens	267
EMILIA IOSIF: În luptă pentru viață	271
DOINA HANGANU: Pagini Alese din Jack London	274

A. S. PUSCHIN

EVGHENII ONEGHIN

ROMAN IN VERSURI

In românește de George Lesnea

Pétri de vanité, il avait encore plus de cette espèce d'orgueil qui fait avouer avec la même indifférence les bonnes comme les mauvaises actions, suite d'un sentiment de supériorité, peut-être imaginaire.

(Tiré d'une lettre particulière, *)

Nu vreau să'ncânt trușa lume;
Urmând al inimii îndemn,
Spre tine gându-mi vrea să'ndrume
Un dar ce-l știu de tine demn.
Și demn de sufletul tău mare,
De visul împlinit, măreț,
De poezie'nălțătoare,
De gândul simplu și'ndrăzneț;

Primește deci, cu-a mea 'nchinare,
Cântările-mi pestrițe'n dar,
Hazlii o parte, parte triste,
Sunt populare, optimiste,
Rodite de un joc sprintar,
Imbold al nopții nedormite,
Din goana vieții inspirări,
Al minții reci și cumpănite
Și ale inimii'nsemnări.

CAPITOLUL ÎNTÂI

Te grăbește să trăiești, te zorește să
simtești.

K. Viazemski.

I

*„Un unchi am, plin de cuviință;
De când s'a îmbolnăvit din greu,
El a cerut și'n suferință
Să fie respectat mereu;
Cu pilda sa pe alții'nvață:
Dar, Doamne, asta-i oare viață,
Zi-noapte, pe-un bolnav să'mpaci,
Un pas cât colo să nu faci!*

*Ce lucru crud, cu griji atente,
Pe-un muribund să-l tot distrezi,
Mereu vreo pernă să-i așezi,
Mâhnit să-i dai medicamente
Și'n sinea ta să spui, oftând:
Lua-te-ar dracul mai curând!*"

II

Aşa, sburând în diligență
Sburând, un tânăr sui gândea.

*) Plămădit din deșertăciune, mai avea pe deasupra și acel soi de trufie care duce la mărturisirea cu aceeași nepăsare, a faptelor bune cât și a celor rele, urmare a unui simțământ de superioritate, ce prea poate închipui.

(Extras dintr'o scrisoare particulară)

*Ce din sublimă providență,
Intregul neam și-l moștenea.
Amici ai lui Ruslan, Ludmillei!
Ingăduiți, pe albul filei,
S'aduc din viață un ecou
Prin al romanului erou:
Amicul meu Oneghin, iată,
Pe țărmlu Nevei s'a născut,
Pe unde poate-ai petrecut,
Iubite cititor, vreodată!
Cândva pe-acolo m'am plimbat,
Dar eu cu Nordul sunt certat.¹⁾*

III

*Slujbaş distins, al său părinte
Din datorii trăia senin,
Trei baluri da pe an, 'nainte
De-a scăpăta și de declin.
Pe-Oneghin soarta-l ocrotise:
Intâi Madame — îl dădăcise;
Era poznaș, însă isteț;
Apoi Monsieur veni la preț:
Monsieur l'Abbé, franțuz cu școală,
Nu-l obosea pe băețel
Și'n joacă-l învăța pe el.
Nu-l plictisea cu vreo morală
Și-l dojenea blajin și-arar.
Prin parc plimba el pe ștregar.*

IV

*Când furtunoasa tinerețe
Trezi'n Evghenii noi porunci,
Născând nădejdi, iscând tristețe,
Monsieur fu isgonit atunci.
Oneghin liber — ce plăcere!
Se tunse-așa cum moda cere,
E-un Dandy²⁾ londonez la strai,
In fine vede-al lumii rai.
Știa franceza foarte bine,
Vorbea perfect, scria la fel,
Dansa mazurca ușurel,
Știa cu grații să se'ncline:
Ce vreți mai mult? Toți spun — și-i
drept,
Că-i om plăcut, și că-i deștept.*

V

*Și eu și tu, oricine strâns-a
Cultura sa, pe căi firești,
Și, slavă Domnului, cu dânsa*

*Nu-i greu la noi să strălucești.
Oneghin, după glasuri multe
(De-arbitri asprii-ai lumii culte)
Era pedant și evident
C'avea un minunat talent:
Cu ușurință despre toate
Vorbea în chip fermecător,
Tăceri de-atoateștiutor
Păstra'n discuții însemnate;
Femeile zâmbeau pe loc
De-al epigramei sale foc.*

VI

*Latina-i astăzi sub rugină,
Dar răscolind al minții vraf,
Găsea îndcăjuns latină
Să descrie-un epigraf.
Vorbea de Juvenal, agale,
Sfârșea scrisorile c'un vale.
Iși amintea destul de șters,
Din Eneida câteun vers.
El n'avea chef să scurme fleacuri
In praf de date, unde-alegi
Letopisețul lumii'ntregi:
Dar anecdotele din veacuri,
El dela Romulus la noi,
Le cunoștea și vechi și noi.*

VII

*Lipsit de pasiuni înalte,
Degeaba ne-am sbătut mereu,
Să poată înțelege,'ncalte,
Măcar ce-i iamb sau ce-i troheu.
Homer și Teocrit? Nimicuri!
Din Adam Smith citea prin picuri,
Era economist profund,
Dădea soluții — ce s'ascund? —
Cum Statu-ar crește'n bună stare,
Din ce există mai ales,
Cum fără aur e'n progres
Dacă materii prime are.
Dar tatăl său, la minte'ncet,
Punea pământul amanet.*

VIII

*Cu toate ce știa Evghenii
N'am timp să'nșir. Inșă'n ce el
A fost un geniu între genii,
In ce-a fost plin de-avânt și zel,
Din tineri ani ce-a fost să-i fie*

Osândă, chin și bucurie,
 Ce ziua-i ocupa complect,
 Ce lenea i-a hrănit perfect,
 Fusesse a iubirii artă
 Ce Nassos o slăvi în cânt
 Și pentru care el s'a frânt
 În greu surghiun, bătut de soartă,
 Prin stepele Moldovii reci,
 De Roma despărțit pe veci.

IX, X

De timpuriu a fost fărnîc,
 Spera în taină; când gelos,
 Când credincios și când fugarnic,
 Când plin de dor, când neguros.
 Ascultător sau mândru tare,
 Atent ori plin de nepăsare,
 Ce melancolic și tăcut,
 Ce grai de flăcări străbătut,
 Ce degajat amoru-și scrie!
 C'un singur țel iubea, trăia,
 De el să uite cum știa!
 În ochi ce foc, ce duiosie,
 Când rușinos, când dărz era,
 Ce lacrimi sub pleoapa sa!

XI

Ce nou se pricepea să pară,
 Candoarea o uimea glumind,
 Inspăimânta'ndrăzneala-i rară,
 Stârnea plăcere lingușind.
 Prindea duiosă clipă-a vieții,
 Naivitatea tinereții
 O biruia cu-a minții vreri.
 Știa s'aștepte mângâieri,
 Prin rugă să ia mărturisirea,
 Să prindă-al inimii fior,
 Să stea la pândă fără zor,
 Apoi, când dobândea 'ntâlnirea,
 Ferit de ochi, numai cu ea,
 În tihnă lecții îi dădea.

XII

De timpuriu printre cochete
 Stârnea neliniști și vâpăi!
 Iar când voia, cu-aprinsă sete,
 Să-i piarză pe rivalii săi,
 Lovea cu cruntă ironie
 Și'n mreji prindea cu măiestrie!
 Dar voi, bărbați blajini de fel,

Nu v'ați înstrăinat de el:
 Un soț viclean îl mângâiasse:
 Discipol vechiului Folbas;
 Și-un moș cu bănuiele rămas
 Și cel cu coarne maiestose,
 De sine veșnic mulțumit
 De soață și de prânz tihnit.

XIII, XIV, XV

Ades, el încă doarme'n lege,
 Când i s'aduc scrisori la pat.
 Ce-i, invitații? Se'nțelege!
 La trei serate e chemat.
 Un bal; pentru copii serbare;
 Ștregarul unde o să-mi sboare?
 Cu cine'ncepi? Aște gâd s'alungi:
 La timp oriunde poți s'ajungi.
 Acum în strai de dimineață,
 Cu bolivar-ui³) pus pe cap,
 Spre boulevard pornește 'n trap.
 Acolo slobod se răsfață,
 Pân'ce Bréguet-ul lui cel bun,
 I-anunță ora de dejun.

XVI

E noapte: sania-l răpește.
 „E-ep, e-ep!” răcnește-un vizitiu;
 Pe gulerul de biber crește
 Sclipind, omătul argintiu.
 Către Talon⁴) gonind se'ndreaptă,
 Unde Kaverin îl așteaptă.
 El intră: dopurile sar
 Și vinul fierbe în pahar.
 În fața-i un roast-beef în sânge
 Și trufe, tot ce-i culinar
 Mai fin în Franța și mai rar,
 Pateu de Strassburg ce se frânge,
 Brânzeturi de Limburg și'n vas
 Stă auriul ananas.

XVII

Dar setea cupe noi dorește,
 Vrea să stropească-un gras cotlet,
 Bréguet-ul însă îl vestește
 C'a început un nou balet.
 Cel ce dă legi ne 'ndurătoare,
 Ce'n teatru-i cetățean de-onoare,
 Al divelor adorator,
 Oneghin, se repede 'n sbor
 Spre teatrul ce i-e cald ca vatra:

*Acolo-oricine, dacă vrea,
Aplaudă un Entrechât.
Blamând pe Phedra, Cleopatra,
Recheamă pe Moina ca,
S'audă sala vocea sa.*

XVIII

*Ce magic loc! Aici, odată,
Fonvizin, străluci din plin:
De el robia fu'nșirată;
Aici a fost bisat Kneajnin;
Aici poporul preamărise
Pe Ozerov, ce împărțise
Simionovei, din slava sa;
Katenin ici reînvia
Tot geniul lui Corneille, ca lava.
Și biciuise, Șahovscoi
Cu-al comediilor șuvoi;
Aici Dideleau știu ce-i slava;
Și-aici între culise, hei,
Sburară tineri, anii mei.*

XIX

*Zeițe, unde-mi sunteți, oare?
Luați aminte tristu-mi glas:
Vă'nlocuiră noi fecioare,
Voi tot aceleași ați rămas?
Pot să v'ascult ca'n vremea dusă?
Să văd pot Terpsichora rusă
Venind în sbor din elizeu?
Afla-va 'n scenă ochiul meu
Dragi chipuri; voi avea tăria
Ca prin lornetă să țințese
Străina lume; să-i privesc
Cu nepăsare veselia;
Să'ncep să casc apoi, tăcut,
Cu gândul dus în spre trecut?*

XX

*E teatrul plin. Prin loji sclipire;
Balcoane, staluri, fierb și sus
Prin galerie-i răsrătire;
Cortina'n lături lin s'a dus:
Strălucitoare, diafană,
Urmând arcușul, ca o pană,
Cu nimfe'n jur plutind ușor,
Istomina sta; c'un picior
Ea aerul domol respiră,
E pe podea cu celălalt,
Deodată sboară spre înalt,
Ca fulgul când Eol respiră;*

*Se'ndoaie, saltă ca un duh,
Și-atinge gleznele'n văzduh.*

XXI

*Aplauze. Oneghin vine:
Picioare calcă spre-al său loc;
De doamne lojile sunt pline;
Scoțând lorneta, parcă'n joc,
El le scrutează pe'ndelete
Și de figuri, de toalete
Treptat de silă-a fost cuprins.
Cu domni din sală, grav, distins,
S'a salutat, apoi spre scenă
Alene ochii și-a 'ndreptat;
S'a 'ntors alene și-a căscat,
Zicând: „baletu-mi dă migrenă,
Se cer schimbări, da, negreșit,
Pân' și Dideleau m'a plictisit.”⁵⁾*

XXII

*Pe scenă încă-i larmă mare,
Sar monștri, cupidoni și draci;
Lacheii încă, la intrare,
Pe blănuri dorm sau șed posaci;
S'aude încă tuse, tropot,
Aplauzele curg în ropot;
Pe-afară și pe culoar,
Mai ard lumini de felinar;
Și caii încă ger îndură,
În hamuri strânși se sbat pe loc,
Iar vizitii lângă foc,
Suflând în pumni, pe domni înjură.
Ci-Oneghin a ieșit, s'a dus...
Acasă alt costum și-a pus.*

XXIII

*Pot zugrăvi cum se cuvine,
Retrasul cabinet ales,
Unde arbitrul modei vine
Să-și schimbe hainele ades?
Toate nimicurile care
Știut-a Londra să le care
Pe Baltica, cu-albastru nimb,
Și-i dăm grăsimi și lemn în schimb;
Tot ce Parisul, cu metodă,
Produce din bănesc motiv,
Ce inventează distractiv;
Tot ce-i de lux, tot ce-i la modă:
La optsprezece ani, cochet,
Le-avea podoabă 'n cabinet.*

XXIV

Pe mese bronzuri, porțelanuri,
 Lulele dela Țarigrad,
 Covoare scumpe pe divanuri
 Și statuiete mici de jad;
 Parfumuri, pieptănușe, pile
 Și forfecuțe mult utile
 Și zeci de perii'ntr'un dulap:
 De dinți, de unghii și de cap;
 Rousseau n'a înțeles vreodată,
 Cum de'ndrăznea în față-i, Grimm,
 Să-și taie unghiile — știm —
 C'o degajare deplasată⁶⁾:
 El libertatea apăra,
 Dar, vezi, în acest caz greșea.

XXV

Poți fi de treabă și să-ți șadă
 La unghii gândul, dar socot:
 Ce-am căuta cu veacul sfadă?
 Obişnuința e despot.
 Evghenii — nou Ceadaev, teamă
 Avea de critici mai cu seamă.
 La haine el era pedant,
 Era un fante elegant.
 Trei ore zăbovea, de-aceea,
 Lângă oglindă, drept vă spui,
 Eșea din cabinetul lui
 Precum Venera e, când zeia
 Purtând veșminte de bărbat,
 Se duce la un bal-mascat.

XXVI

Cu toaletele lui multe,
 Privirea v'aș aprinde, știu;
 Eu pot în fața lumii culte,
 Imbrăcămintea să-i descriu;
 Pretenția e prea'ndrăzneată,
 Dar să descriu mi-e rostu'n viață:
 În limba rusă ce să-i fac?
 Nu-i pantaloni, jiletcă, frac;
 Dar vād, sunt vinovat de schisme,
 Că stilul meu, modest și-așa,
 L-aș fi putut oricum cruța
 De multele neologisme,
 Deși-am privit, destul de rar,
 Prin Academicul Glosar.

XXVII

Dar astăzi alte trebi ne fură,
 Mai bine ne-am grăbi spre bal;
 Spre el, Oneghin, în trăsura,
 E dus de trapul unui cal.
 Pe lângă case'ntunecoase,
 Pe ulițele somnoroase,
 Fânarele trăsuri, hăt,
 Cern raze vii și pe omăt
 Prind curcubeie să întindă;
 De lampioane'nconjurat,
 Străluce splendidul palat;
 Pe geamuri umbre se perindă;
 Mijesc profiluri de femei,
 De snobi bătrâni și tinerei.

XXVIII

Eroul intră, nu se 'ncurcă,
 Printre lachei el, săgetând,
 Marmoreene trepte urcă,
 Cu mâna părul îndreptând;
 Acum e'n sală; sala plină;
 Trudită, muzica suspină;
 Mazurca e în toi acum;
 Inghesuială, larmă, fum;
 Bat pinteni ofițeri de gardă,
 Trec piciorușele în sbor,
 Vrăjite de mișcarea lor
 Privirile încep să ardă;
 Și voci de doamne ce bârfesc,
 Viorile le'năbușesc.

XXIX

În tinerețe, plin de sete,
 La baluri nelipsit eram:
 Acolo strecuram bilete
 Și cunoștințe noi făceam.
 Voi, soți cinstiți și fără vicii,
 Vin azi să vă ofer servicii;
 Vă rog să ascultați ce spun:
 Voesc în gardă să vă pun.
 Voi, mamelor, vă dau cuvântul,
 Cu grija fetele păziți:
 Lorneta drept s'o așintiți!
 De nu... de nu... ferească Sfântul!
 Vă scriu aici și stăruiesc,
 Că-i mult decând nu mai greșesc.

XXX

Eu în petreceri felurite,
 Destulă viață-am irosit!

*Și azi, morala de-ar permite,
Aș fi la baluri nelipsit.
Iubesc sminteala tinereții
Și forfota și larma vieții,
Imi place-al doamnelor alai
Și piciorușele... Dar, vai,
Nu veți afla'n Rusia toată,
Trei doamne cu picior frumos.
Ah, n'am uitat, dar ce folos,
De două piciorușe!... Iată,
Sunt trist și rece ca nicicând,
Dar ne'ncetat îmi vin în gând.*

XXXI

*Nebun ce ești! Când? Unde oare?
In ce deșert le vei uita?
O, piciorușe 'ncântătoare
Ce flori călcați să știu aș vrea.
Crescute'n Orient, alene,
Prin triste nordice troiene,
Voi nicio urmă n'ați lăsat.
Covoare splendide-ați călcat
Cu o atingere suavă.
E mult de când, de-al vostru drag,
Uitam de părintesc meleag,
De laudă, surghiun și slavă?
A tinereții bucurii
S'au stins ca urma-vă 'n câmpii.*

XXXII

*Sunt minunați obraji Florei
Și ai Diane sâni — și ei,
Dar piciorușul Terpsichorei,
E mai de preț, amicii mei;
El ochiului care privește,
Răsplată mare-i profetește,
Cu frumuseța-i, chiar și'n sfinți,
Trezește roiuri de dorinți.
Mi-e drag, prietene Elvine,
Sub fețele de masă lungi
Și'n Mai pe iarbă când ajungi,
Lângă cămin când iarna vine,
Pe-al sălilor parchet lucios,
Sau pe al mării țarm stâncos.*

XXXIII

*Țin minte furtunoasa mare:
Pe valuri ce gelos eram!
Să-ți vin ca ele la picioare,
Cu câtă patimă râvneam!*

*Și glezna'n gândurile mele,
Doream să ți-o sărut ca ele!
Nu, niciodată'n viața mea,
Când tinereța clocotea,
Eu n'am dorit așa de tare
Pe guri Armide să sărut,
Obrajii să le-alint, tăcut,
Și sâni prinși de zbuciumare;
Nu, niciodată-așa cumplit
N'am fost de patimi răscolit!*

XXXIV

*Imi amintesc de-odinioară:
Furat de-al visului arcuș,
La șea țin fericita scară
Și simt în mână-un picioruș;
Din nou îmi fierbe'nchipuirea,
Din nou atingerea-i stârnire
Ce'n sânge îmi aprinde dor,
Din nou tristeți, din nou amor...
Dar, cum prea mult slăvim din lire
Femei trufașe, reci minuni;
Nu-s vrednice nici pasiuni
Și nici cântări să ne inspire;
Cuvântul, ochiul plin de-alint,
Ca și piciorul lor, te mint.*

XXXV

*Cu-Oneghin ce-i? Spre pat se'ndreaptă,
Trudit de bal, când zorii curg
Și tobele ce bat deșteaptă
Nedomolitul Petersburg:
Neguțătorul se trezește,
Birjarul calul și-l zorește,
Trec lăptărese și sonor
Scrâșnește neaua sub picior;
E'n toi a dimineții larmă;
Obloane s'au căscat acum;
Din coșuri se ridică fum;
Brutarul neamț, uitând să doarmă,
Cu coif din ziar, exact la ceas.
Deschide albu-i wasistdas.*

XXXVI

*Din dimineață făcând noapte,
Sleit de-al balului tumult,
In umbră dulce fără șoapte,
Oneghin e-adormit demult.
La prânz se va trezi în pace
Și iar din noapte zi va face,*

Mereu așa, după puteri,
 Va face mâine ca și ieri.
 Fu fericit Evghenii, oare,
 Când liber, tânăr, inimos,
 El strălucea victorios,
 Când viața-i fu o desfătare?
 Când în petreceri rost afla,
 El teafăr sau smintit era?

XXXVII

Nu: grabnic i-a'nghetat simțirea,
 De lume-a fost sătul curând;
 Femeia n'a mai fost menirea
 Și ținta fiecărui gând:
 Treptat trădarea-l istovise;
 Prietenia îl scărbise;
 I s'a urât muncând mereu
 Beef-steak în sânge și pateu,
 Și bând șampanie spumoasă,
 Să facă spirite, voios,
 Când de migrenă era ros;
 Deși ștregur de mare clasă,
 Dar a urât cumplit apoi
 Și glonț și spângi și tărașoi.

XXXVIII

O boală crudă peste seamă, —
 E timp să știm pricina sa, —
 Ce 'n englezește spleen se cheamă,
 Iar rușii o numesc handra,
 I-a retezat treptat avântul;
 Să-și tragă-un glonț? Păzească Sfântul!
 Nici gând să'ncerce-astfel de pas;
 Dar el din viață s'a retras,
 Ca Childe Harold, blazat la fire,
 El apărea'n restaurant,
 Nici intrigă, nici danț galant,
 Niciun suspin, nicio privire,
 Nimic nu-l tulbură vreun pic,
 În seamă nu mai ia nimic.

XXXIX, XL, XLI, XLII

Cochetelor din lumea mare!
 Pe voi întâi v'a părăsit.
 Limbaju-ales azi noimă n'are,
 De el e-Oneghin plictisit.
 Mai sunt femei ce la amiază
 Pe Gay și Bentham comentează,
 Dar conversațiile lor
 Nu-i chip să le suporți ușor.

Și ele par așa curate,
 Inteligente și cu har,
 Atât de cuvioase par,
 Așa prudente, așezate,
 Inaccesibile... încât
 Te bagă'n spleen¹⁾ numaidecât.

XLIII

Și voi, frumoase tinerele,
 Ce târzior spre-al nopții miez,
 Goniți în briște ușurele
 Pe caldarâm petersburghez,
 Oneghin și pe voi vă lasă.
 Retras din viața-i furtunoasă,
 Evghenii'n casă s'a închis,
 Căscând s'a apucat de scris;
 Dar pentru muncă avea silă:
 Nimic din pana-i n'a ieșit, —
 Doară de-așât n'a nimerit
 În tagma ceia dificilă...
 S'o judec însă-mi vine greu,
 Că'n tagma asta sunt și eu.

XLIV

Din nou cuprins de trândăvie,
 Răpus de-al sufletului gol,
 Tot ce-i înțelepciune vie
 Să-și însușească-a vrut, domol;
 A strâns cărți mii în toată graba,
 Citea, citea, dar tot degeaba:
 Trădări, prostii, plictis intens,
 Nici conștiință și nici sens;
 Se scaldă toate'n tot o apă;
 Și-i învechit ce-i vechi; ce-i nou
 E doar al celor vechi ecou.
 Ca de femei de tomuri scapă
 Și peste rafturi, spre popas,
 Tafta cernită el a tras.

XLV

Fugind de-a lumii vanitate,
 Să svârl povara ei am vrut,
 Pe-atunci mi l-am făcut ca frate.
 M'atrased chipul său plăcut,
 Pornirea-i slobodă spre visuri,
 Ciudata-i fire cu abisuri
 Și mintea-i licăr luminos;
 El mohorât; eu mânios;
 Știam a patimii tortură;
 La fel loviți de-al vieții toi;

*Cu inimi stinse amândoi;
La fel ne aștepta cu ură
Fortuna, oamenii cu ea,
Când viața noastră 'n zori era.*

XLVI

*Cel ce-a trăit gândind, la urmă
Scârbit de oameni e și'nvins;
Pe cel care-a simțit îl scurmă
Năluca vremii ce s'a stins;
El n'are farmecul trăirii,
Il mușcă șarpele-amintirii,
Căința-l roade după plac:
Acestea la un loc, îl fac
Să captiveze prin vorbire.
Intâi, Oneghin, drept vă spui,
Mă tulbura cu vorba lui;
Dar am pătruns ciudata-i fire:
Și gluma plină de venin
Și-al epigramei sale spin.'*

XLVII

*Ades în nopțile de vară,
Când cerul clar și luminos
Deasupra Nevei se coboară⁸⁾
Și luciul undelor, sticlos,
Nu joacă chipuri de Diane,
Vorbind de fostele romane,
De vremea când eram iubiți,
Sentimentali, de griji lipsiți, —
De-a nopții tainică suflare,
In tihnă ne'mbătarăm noi!
Ca un ocnaș ce'ntr'un zăvoi
E-adus din neagra-i închisoare,
Eram purtați de-un vis plăcut
Spre-al tinereții început.*

XLVIII

*Și sub regretele în rânduri,
Proptit cu brațul pe granit,
Evghenii-al meu stătea pe gânduri,
Cum de poet fu zugrăvit⁹⁾.
Era tăcere; sentinele
Strigau prin noapte, numai ele;
Și din Milionaia, acum,
O droșcă durui pe drum;
Din vâsle fâlfâind o barcă
Pe râul somnoroș plutea:
Un glas de corn ne tot robea
C'un cânt născut din noapte parcă.*

*Mai dulce însă, mai cu-avânt,
E'n noapte-a lui Torquatto cânt.*

XLIX

*Voi, adriaticelor valuri,
O, Brenta! Vin spre-al vostru Sud,
Vreau inspirat, visând pe maluri,
Vrăjitul glas să vi-l aud!
El sfânt e 'n fiii lui Apollo;
Un bard englez l-a prins de-acolo:
Prin lira lui e azi și-al meu;
In nopți italice și eu,
C'o tânără venețiană,
Ba vorbăreață, ba tăcând,
In tainică gondolă-arzând
De voluptăți; — aleasă hrană,
Al lui Petrarca grai sonor,
Cu buzele-am să-l sorb ușor.*

L

*Când ai să-mi vii tu, libertate,
E timpul! Strig cu dor în piept;
Pe țarm¹⁰⁾ cu vremi înseninate
Și o corabie aștept.
Pe sub furtuni, sub geana zării,
Pe slobodul cuprins al mării,
Când voi porni pe liber val?
E timp să fug de tristul mal
Unde-i protivnică stihie:
La ecvator, sub zări fierbinți,
Prin Africa cea din părinți¹¹⁾
Visa-voi sumbra mea Rusie,
Pe unde-am suferit, visat,
Și inima mi-am îngropat.*

LI

*Oneghin, ar fi vrut cu mine,
Plecând, să afle-al vieții rost;
Dar, pentru ani, de sorți haine
Curând noi despărțiți am fost.
Atunci părintele-i murise.
Peste Oneghin năpădise
Un stol de creditori tehui.
Tot omul cu părerea lui:
Oneghin, ce ura năpasta,
De-a sa ursită mulțumit,
Le-a dat pe mâini ce-a moștenit,
Străin de paguba aceasta:
Poate-adăsta, cu gând păgân,
Sfârșitul unui unchi bătrân.*

LII

Deodată după vrerea sorții,
I-a scris vechilul chiar astfel:
Că unchiul vrea pe patul morții
Să-și ia adio dela el.
Citind scrisoarea dela țară,
Oneghin, într'un suflet, zboară
Cu diligența, galopând,
De dragul banilor. Căscând,
El depe-acum se pregătește
De-oftări, minciuni și de alean
(Așa începe-al meu roman);
Dar la moșie îl găsește
Pe unchiul său pe masă pus,
La groapă gata de-a fi dus.

LIII

De slugi e plină curtea mare;
Din toate părțile, aici,
Să vadă înc'o'normântare,
S'au strâns amici și inamici.
Pe răposat îl îngropară,
Cu popi, băură și mâncară,
Apoi, solemn, s'au despărțit,
De parc'o treabă-au împlinit,
Și-Oneghin, iată-l la moșie!
Proprietar: păduri, pământ...
El ce svârlea cu banii 'n vânt,
Deprins desordonat să fie, —
E bucuros că vechiul drum
Cu altul l-a s himbat acum.

LIV

Câmpia verde sub otavă,
Murmurul apei din zăvoi,
Răcoarea dulce din dumbravă:
O zi și-a doua i-au fost noi;
A treia zi, pădurea, șesul,
Nu-i mai treziră interesul!
Ba chiar spre somn l-au abătut.
Și-Oneghin limpede-a văzut
Că-i plătiseală și la țară,
Deși nu sunt palate, străzi,
Ni-i baluri, joc de cărți, parăzi,
Nici versuri... și handraua iară
Ca umbra'ntruna l-a urmat,
Sau ca o soață pe-un bărbat.

LV

Mi-e dragă viața liniștită
Și satul pașnic și pustiu,

Aici mi-e lira odihnită
Și dorul de-a creia mai viu.
In lin repaos cu'nserarea
Pe lângă lac îmi fac plimbarea
Și far niente-i crezul meu.
In zori de zi mă scol mereu
Inchin plăcerii ziua toată:
Citesc puțin, dorm mult, visez,
Năluca slavei n'o vânez.
Au nu tot astfel, altădată,
Trăit-am liber un răstimp
Al fericii mele timp?

LVI

Iubire, sat, câmpii senine
Și flori și lene! — Toate-mi plac!
Intre Oneghin și'ntr' mine,
Vedeți, deosebire fac:
Ca cititorul rău de gură,
Sau vreun patron de editură,
Vreo calomnie ticluind,
Figura mea aici ghicind,
Să nu proclame sus și tare
C'am mângălit al meu portret,
Ca Byron, falnicul poet, —
De parcă nu am fi în stare
Să scriu de alții'n vers vioi,
Ci numai despre noi și noi.

LVII

Poeții toți — notez pe pagini,
Iubire visătoare vor,
Eu'n vis văzut-am dragi imagini
Și sufletul icoana lor
Misterioasă o păstrase;
Pe urmă Muza le'nviase;
Așa, trecând ușoare punți,
Cântat-am fata cea din munți
Și-ale Solghirului captive.
Acum aud, amicii mei,
Cum mă'ntrebați fără temei:
„Din liră cui scoți azi motive?
Și cărei fete depe-aici,
Azi melodia i-o dedici?”

LVIII

Ce dulci priviri inspiratoare,
Te-au alintat ca să creiezi
Ingândurata ta cântare?
Pe cine'n vers divinizezi?”

*Prieteni, zău, că pe niciuna!
Văltoarea dragostei, nebuna,
Cu deznădejdi eu am cercat.
Ferice-i cel care-a rimat
Cu focu-i: astfel el sporise
Al poeziei sfânt delir,
Urmă al lui Petrarca fir
Și inima și-o potolise:
Apoi el slavă-a cunoscut;
Dar eu iubind sunt prost și mut.*

LIX

*S'a dus iubirea, vine Muza,
Lumină'n minte s'a făcut.
Simțirea iar mi-e călăuza
Și leg cuvinte ca'n trecut;
Eu scriu și'n inimă o pace,
Distrată, pana nu mai face
Pe lângă-un vers, în voia ei,
Picioare, chipuri de femei;
Cenușa nu ia foc, știu bine;*

*Mai sunt mâhnit: dar lacrimi nu-s,
Curând furtuna ce-a apus
Va șterge urma ei în mine:
Poeme lungi în vers zglobiu,
Atunci, cât zece, va să scriu.*

LX

*Gândind și ticluindu-mi planul
Și pe erou cum să-l numesc,
Eu pân'-atunci, pornind romanul,
Capitolul întâi sfârșesc;
Privii cu-asprime'n toate cele,
Sunt contraziceri multe'n ele,
Dar nu le 'ndrept, o spun cinstit:
Cenzurii polița-i achit;
La critici, truda mea tăcută,
Spre sfâșiere-o dau acum:
Spre-al Nevei țarm pornești la drum,
Creațiune-nou-născută!
Și slavă dă-mi: desamăgiri
Sudălmii, ocări, răstălmăciri!*

CAPITOLUL DOI

O, rus! *)
Horatius.

I

*Evghenii, ros de plictiseală,
Trăia'ntr'un sat desfătător,
Alt om, în pacea lui domoală,
L-ar fi slăvit pe Creator.
Stinghera curte boierească
Un deal de vânt sta s'o ferească.
Sub ea un râu. În depărtări,
Din față-i înfloreau spre zări
Pășuni și holde mari de aur;
Mijeau cătune'ntre livezi,
Pe șesuri colindau cirezi
Și'n umbră deasă, pe coclaur,
Sta parcul vechi și uriaș,
Fiind driadelor sălaș.*

II

*Așa cum trebuia să fie
Era castelul boieresc:
Tăcut, durat cu trăinicie,
În stil cuminte, bătrânesc.
Odăi înalte, larg plafonul,*

*Cu stofă tapetat salonul,
Pe zid în cadre-un șir de țari
Și sobe de faianță, mari.
Azi toate-s veștede în casă
Și pentruce n'aș ști s'o spun,
Însă amicului meu bun
De asta prea puțin îi pasă,
La fel căsca de monoton,
În vechi sau în modern salon.*

III

*Sta unde unchiul lui trăise
Și-ani patruzeci neconținut
Cu chelăreasa se sfădise,
Și 'n geamuri muște a ștrivit.
Pe jos stejar — podea ca nouă,
Divan, o masă, scrinuri două;
Nu-s pete de cerneală. Și
Oneghin într'un scrin găsi
Caiet cu cheltuieli, în altul
Siropuri multe, cidru clar.
Din anul opt un calendar;
Bătrânul, ocolind înaltul,*

*) O, sat!

De treburi prins din orice părți,
Nu s'a uitat și'n alte cărți.

IV

Stăpân pe vastele domenii,
Să-și treacă timpul mai vioi,
Dintâi a cugetat Evghenii
Să întocmească reguli noi.
Deci înțeleptul din pustie,
Apăsătoarea iobăgie
C'un bir ușor o'nlocui
Și robul soarta-și ferici.
De asta se întunecase
Vecinul său cel chibzuit,
Văzând aici un rău cumplit.
Un altul un surâs schițase;
Și toți deciseră ritos
Că-i un ținut periculos.

V

La început îl vizitară;
Dar cum pe-ascuns sub un balcon,
I s'aducea mereu la scară
Focosul armăsar de Don,
Când pe drumeag, între vâlcele,
Huiiau trăsurile lor grele,
Jigniți de felul lui rebel,
Relațiile-au rupt cu el.
„Vecinu-i prost, cu fire slută,
E-un farmazon, impertinent,
Bea vinuri roșii permanent,
La doamne mâna n'o sărută;
Tot da și nu, mă rog nicicând.”
Așa l-au definit curând.

VI

Pe-atunci, în satul lui, călare,
Sosi un proaspăt moșier
Deasemeni, pentru-a lui purtare,
Vecinii-l judecau sever.
Vladimir Lenski, ce fusese
Format la Göttingen, cu-alese
Purtări, frumos și elegant,
Poet, închinător lui Kant.
El din Germania sub ceață,
Aduse al științii preț,
Al libertății vis măreț
Și-un duh ciudat, setos de viață,
Cuvânt fierbinte de-adevăr
Și pân'la umeri negrul păr.

VII

N'a prins să-l ofilească încă
Desmățul lumii și dureri,
Credea'n prietenie-adâncă,
In fete dragi și'n mângâieri.
Era cu inima curată,
De dulci speranțe legănată
Și mintea încă i-o rodea
Sclipirea lumii, larma sa.
Cu visuri lin alintătoare
Cernea'ndoielile din el,
I se părea al vieții țel
Enigmă mult atrăgătoare:
Muncindu-și capul prin genuni,
Intrânsa străvedea minuni.

VIII

C'o inimă ce-i i-e de-o seamă,
Credea că'n veci se va uni;
Că zbuciumându-se ea-l cheamă
Și că-l așteaptă zi cu zi;
Că-s gata chiar să intre'n fiare
Amicii pentru-a lui onoare;
Că ei oricând la vreun impas
Vor sparge-al calomniei vas.
Că totuși sunt aleși ai sorții,
De oameni veșnic iubitori,
C'acești sfințiși nemuritori
Cu raze vii, cu focul torții,
Ne-or lumina cândva cu-avânt
Și-or ferici acest pământ.

IX

Compătimirea, indignarea,
Iubirea binelui curat
Și setea gloriei, visarea,
De timpuriu l-au tulburat.
El rătăcirii lira-și dete;
Sub al lui Schiller cer și Goethe,
De-al lor poetic jar atins
Tot sufletul i s'a aprins.
Și muzele sublimei arte
El nu le-a rușinat deloc;
Păstra în cântu-i plin de foc,
Simțiri înalte, fără moarte;
Al fecioriei vis suav
Și-al simplității farmec grav.

X

Cânta iubirea ce'nșioară
Cu cântu-i luminos, subtil,

*Ca visul candid de fecioară,
Ca somnul gingaș de copil,
Ca luna'n cer, deasupra firii,
Zeița tainei și-a iubirii;
Cânta plecări, cânta tristeți
Și nu știu ce și sumbre ceți,
Și trandafirii cei romantici;
Cânta și fără departe mult,
Pe unde rătăcind, demult,
A plâns tăcut sub tei gigantici;
Și viața stinsă'n muguri vani,
Cânta la optsprezece ani.*

XI

*În pustnicia-i, doar Evghenii
Punea pe-aceste daruri preș;
Ducând-o'n chefuri sumedenii
Vecinii-i provocau dispreț;
Fugea de sumbrele taclale;
Vorbirea lor, cu glas agale,
De vin sau de recolta rea,
De câni și rude, — nu selipea
Nici prin simțiri îmbelsugate,
Nici printr'un larg poetic foe,
Prin minte sau al minții joc,
Sau arta vieții'n societate;
Soțiile, o spun pe șleau,
Și mai sărace'n duh erau.*

XII

*Bogat, frumos, oriunde'ndată
Era primit ca pretendent:
Așa-i la țară; orice fată
I-o soroceau în chip atent
Acestui semi-rus cu firea;
De cum intra, schimbau vorbirea
Și deplângeau cu-ascuns teme
Plictisul vieții de holtei;
Poștit la samovar e seara,
Iar Dunea toarnă ceai rusec;
„Ia seama, Dunea!” îi șoptesc;
Pe urmă îi aduc ghitara
Și miorlăie (O, tată drept!):
Iubite în ietac te-aștept!...¹²⁾*

XIII

*Ca'n casnic jug să nu trăiască,
De treburi Lenski și-a văzut;
Dorea pe-Oneghin să-l cunoască
Și în curând s'au cunoscut.*

*Dar val și stâncă, clar și ceață,
Poem și proză, foc și ghiață,
Nu se deosebeau atât.
La început le-a fost urât
Cu felul lor, cu-a lor măsură;
Pe urmă s'au plăcut; apoi
Chiar zilnic se 'ntâlneau ei doi;
Nedespărțiți degrabă fură.
Pe oameni, vă divulg aici,
Ne-având ce face-i face-amici.*

XIV

*Prietenia nu există;
Sfărmând orice prejudecăți,
Sunt zero toți, — remarcă tristă,
Iar noi — ilustre unități:
Oricine Napoleon se crede
Iar milioane de bipede
Sunt simple arme. Ne'ndoios:
Să simți e-un lucru caraghios.
Oneghin avea largi concepții;
Cunoscător de oameni bun,
Deși-i disprețuia'n comun, —
Dar nu sunt legi fără excepții:
Din toți pe unii-i distingea
Și-a lor simțire respecta.*

XV

*Zâmbind îl ascultase dornic:
Fierbinte-i vorbă de poet
Și gândul încă nestatornic
Și ochiul inspirat, discret, —
Oneghin, noi, le socotise;
Cuvântul rece și-l oprise
Pe buze cașicum n'a fost,
Gândind: să'mpiedic aș fi prost
Momentul său de fericire:
Va face-o vremea'n locul meu;
Trăiască deci crezând mereu
Că'n lume e desăvârșire;
Iertăm al tinereții-avânt
Și jarul și delirul sfânt.*

XVI

*Ei discutau de toate cele,
Oricând dispuși la meditari:
Știința, cele bune, rele
Și-ale trecutului cărări,
Prejudecata'n veci deșartă
Și taina morții ce nu iartă,*

Destin și viață, toate'n rând
 Le judecau ei discutând.
 Poetul, ca răpit de genii,
 În vremea asta cu avânt
 Citea din nordicul său cânt;
 Și mult prea indulgent, Evghenii,
 Deși nu pricepea nimic,
 Cu drag îl asculta pe-amic.

XVII

Adesea, patime nebune,
 Preocupa gândirea lor;
 Scăpat de marile-i furtune
 Evghenii, compătimitor,
 Vorbea c'un slab suspin de ele.
 Ferice-i cel ce'n clipe grele
 Din foc să fugă a putut;
 Și care cum le-a cunoscut;
 Ce-a stins iubirea prin plecare,
 Ce pe dușman l-a defăimat,
 N'a fost gelos și a căscat
 Cu-amici și soața lui — și care
 Ce-a moștenit n'a vrut deloc
 Să riște'n jocuri de noroc.

XVIII

Când al tăcerii steag ne-o strânge
 Și sub înțelepciunea sa
 Al patimilor foc s'o stînge;
 Și caraghioase ne-or părea
 Cu-avântul lor pierdut în nouri
 Și ntârziatele ecouri: —
 Din când în când, uitând dorirți,
 Ne-o place s'ascultăm cuminiți,
 Furtuna patimii străine,
 Mișcați de ropot-u-i păgân;
 Precum un veteran bătrân
 Urechea lacom și-o aține
 La ce spun tinerii'ntre ei,
 Uitat într'un sărman bordei.

XIX

De asta calda tinerețe,
 Nu ține nici o taină'n gând,
 Iubire, ură și tristețe,
 Le comentează orișicând.
 Oneghin, veteran iubirii,
 Sta ascultând, cum rob pornirii,
 Întreaga inimă, încet,
 Și-o spovedea acest poet;

Lăuntricu-i așa cum este
 Și-l desvelea naiv, direct.
 Și-Oneghin a aflat complect
 Iubirea lui și-a ei poveste;
 Poveste plină de tumult,
 Ce-o știm prea bine de demult..

XX

Iubea cum nu se mai iubește,
 Cum doar, năvalnic și discret,
 Spre a iubi se osândește
 Nebunul suflet de poet.
 Mereu acelaș vis oriunde,
 Acelaș dor care pătrunde,
 Aceeași jale și ostări!
 Nici a uitării depărtări,
 Nici despărțiri, nici suferința,
 Nici muzele alesei vieți,
 Nici vii, străine frumuseți,
 Nici chefurile, nici știința:
 Curatul foc, oricât au vrut,
 Să-l schimbe'n suflet n'au putut.

XXI

De mic, lui, Olga îi plăcuse,
 Când nu știa de chin duios
 Și a privit în vremuri duse
 La jocul ei copilăros;
 Prin umbra dulce de sub slavă,
 Ei se plimbară prin dombravă
 Și îi vedeau părinții lor
 Lângă altar în viitor.
 Curată și fermecătoare,
 În umbră și sfielnic, ea,
 De-ai săi veghiată, înflorea
 Ca'n iarbă albe lăcrimioare;
 La care fluturii nu vin
 Și nici albine nu s'ațin.

XXII

Poetului ea-i dăruise
 Cu'ntâiul vis, extaz deplin,
 Și amintirea ei stârnise
 Pe lira-i cel dintâi suspin.
 Ad'o aurite jocuri!
 El a'ndrăgit uitate locuri,
 Tăceri și-adâncuri de nespus:
 Și nopțile când luna-i sus, —
 Da, luna! Lampă sub seninuri!
 Ah, ei i-am închinat plimbări.

*Prin întuneric de'nserări
Și lacrimi vii, balsam la chinuri...
Azi luna ni se pare doar
Că'nlocuiește-un felinar.*

XXIII

*Modestă și ascultătoare
Ca zorile când urcă'ncet,
Curată ca o sărutare
Sau ca o viață de poet.
Ca cerul ochii, păr ca inul,
Zvelteța, zâmbetul, suspinul,
E'n Olga — totu-i diafan...
Dar apucați orice roman
Și-i veți găsi exact portretul:
E grațios; dau în vileag:
Cândva și mie mi-a fost drag,
Dar, vezi, mi s'a urât cu'ncetul.
Cer voie, cititorii mei,
Să mă ocup de sora ei.*

XXIV

*Tatiana-i sora... Cu-așa nume,
Dela'nceput sfinți-vom noi,
Romanu-acesta ce pe drum e
Și gingașele sale foi.
Ei și? El e sonor, cuminte,
De timpuri vechi aduce-aminte
Și de dorințe. Sunt dator
S'o spun pe față tuturor,
Că gust puțin a pus natura
In noi și numele ce-avem
(De versuri să vorbim nu vrem);
Noi n'am a-îmilat cultura,
Din ea rezultă, drept vă zic,
Doar mofturi și mai mult nimic.*

XXV

*Deci fata se numea Tatiana. ¹³⁾
N'avea mândreța sorii ei,
Nici prospețimea, nici sprinceana,
S'atrăgă ochii tinerei.
Tăcută, tristă și retrasă,
Ca ciuta codrului fricoasă,
In părintescul ei cămin
Părea că-i un copil străin.
Ea lângă mamă, lângă tată,
Să se alinte nu știa,
Stingheră'ntrre copii stătea,
Nevrând să sburde niciodată.*

*Și la fereastra ei, tăcând,
Ea zile'ntregi veghea visând.*

XXVI

*Amica ei melancolia
Ce poarta vieții i-a deschis,
In pacea satului, pustia
O 'mpodobea cu dor și vis.
Mănuța-i fină ca sideful
De ac fugise; iar gherghetul
Nu o văzu nicidecând, din zori
Să coasă cu mătăsă flori.
Impulsul către stăpânire:
Păpușei poruncind, posnaș,
Se pregătește-un copilăș
Să afle legea'n omenire.
Și-ale mămicăi lecții, el,
I le repetă'n chip și fel.*

XXVII

*N'a vrut păpușe dragălașe,
Ea n'a vorbit în anii duși,
De noutăți de prin orașe
Și despre mode cu păpuși.
Fugea de poznele sprintare;
Poveștile 'nfricoșătoare,
In nopți cu ger și vânt buimac,
Fetiții îi erau pe plac.
Dădaca-i, când cu dinadinsul,
Ca Olgăi să-i întindă punți
Strângea tovarășii mărunți,
Ea tot nu se juca de-a prinsul;
Se plictisea, fără folos,
De larmă și de râs voios.*

XXVIII

*Ea zorile, cu lină pace,
Le'ntâmpina depe balcon,
Când bolta palidă se face
Și stele pier; când fără svon
Se luminează'ncet pământul
Și-i sol al dimineții vântul
Și ziua crește-apoi domol.
Și-atunci când iarna dă ocol
Iar noaptea'nvaluis' zenitul,
Când liniște-i prin necuprins
Și când sub ceața lunii'ntins,
Alene doarme răsăritul, —
La ceas știut se deștepta,
La lumânare se scula.*

XXIX

Devreme se pierdu'n romane;
 Trăia numai prin ele. O!
 Purta în piept ca dragi icoane
 Pe Richardson și pe Rousseau.
 Tătuca, om din alte vremuri,
 În cărți el nu vedea blestemuri
 Sau vătămări, nici cât un pic;
 El, care nu citea nimic,
 Le socotea un joc; în fine,
 Să afle nu-i ardea nicicum,
 Sub perna fetei ce volum
 Dormea în taină mult și bine.
 Consoarta lui era în ton:
 Nebună după Richardson.

XXX

Pe Richardson ea îl iubise
 Nu pentrucă-l citea ușor,
 Sau pe Lowlace că-l socotise
 Lui Grandison superior ¹⁴⁾;
 Dar pentrucă odinioară,
 Alina, — o prințesă-vară,
 Din Moscova, — vorbea de ei.
 Pe-atunci logodnic cu temei
 Fu soțul ei, dar de nevoie;
 Ea după altul suspina
 Ce inimă și cap avea
 Și care nu-i făcea pe voie;
 Fu Grandison, cuceritor,
 Sergent de gardă, jucător...

XXXI

La modă ea era 'mbrăcată
 Ca el, cu gust ales și rar.
 Când colo, fără-a fi 'ntrebată,
 Pe fată-au dus-o la altar.
 Spre-a stinge jalea ei neghioabă,
 Bărbatul, — om deștept, — degrabă
 A dus-o'n satul lui; și ea,
 În jur cu cine nu gândea,
 Dintâi a plâns, ieșind din fire,
 De soț era să dea divorț.
 Apoi, deprinsă, și-a pus soț,
 Gospodărind cu mulțumire.
 Deprinderea e cu noroc:
 Ea ține-al fericirii loc. ¹⁵⁾

XXXII

Deprinderea-i alinătoare
 De suferinți, — o știm perfect;

2*

Descoperind o taină mare,
 Curând s'a potolit complet.
 Lucrând și stând, află secretul
 Cum să-l conduci pe soț cu'n cetul,
 După a ta voie. Da porunci
 Și toate strună-au mers de-atunci.
 Veghea la munci, lucra'n odaie,
 Săra bureți, strângea'n ciorap,
 Contabil bun — râdea pe cap,
 Iar sâmbăta mergea la baie;
 Lovea în slugi cu pumnul boț
 Și nu se sinchisea de soț.

XXXIII

Cândva cu sânge ea, naivă,
 A scris la jete în album,
 Numea Pauline pe-o Paraschivă,
 Vorbea cântat și nu știu cum;
 Purta corsetul strâmt, firește,
 N rus, sonor, pe franțuzește
 Il pronunța ușor pe nas;
 Dar toate'n urmă au rămas:
 Corset, album, princesse Polina,
 Și orice vers sentimental,
 Ea le-a uitat, — cu glas egal
 Numea Aculca pe Cellina.
 Cu vată-a căptușit de tot,
 Scufia și al ei capot.

XXXIV

Din suflet o iubea bărbatul,
 În treburi nu se-amesteca,
 Credea în ea, primindu-i sfatul
 Și în halat mânca și bea.
 Trăia în pace și odihnă;
 Din când în când, în seri de tihnă,
 Veneau vecinii lor voioși,
 Prieteni nepretențioși,
 Să tângu'e, să clevetească,
 Să rădă'n plin de orice fieac.
 Și timpul trece; semne fac
 Ca Olga ceai să pregătească;
 Pe urmă cina... „Somn ușor!”
 Și pleacă musafirii lor.

XXXV

Păstrau în pașnica lor viață
 Frumoase datini strămoșești:
 Ei la Lăsat-de-Sec, în față
 Scoteau blinelele rusești;

Țineau pe an doar două posturi;
 Iubeau cântări și hori cu rosturi;
 Se învăteau în călușei;
 Și la Treime, de-obicei,
 Când se căsca la leturghie,
 Vărsau trei lacrimi la un loc
 Pe un mănunchi de busuioc;
 Credeau în cvas ca'n apa vie;
 Și cu tradiția 'ntr'un hang,
 Serveau pe oaspeți după rang.

XXXVI

Așa îmbătrâneau alături.
 Și'n fața soțului, ca'n vis,
 In cele de pe urmă, 'n lături
 Mormântul poarta și-a deschis.
 Intr'o amiază moartea-l strânse;
 Preabunul său vecin îl plânse
 Și soața și copiii lui,
 C'o jale cum n'a fost și nu-i.
 Boier de treabă-a fost și'n pace;
 Unde-i acum țărâna sa,
 Un monument grăiește-așa:
 Aici Dimitrii Larin zace,
 Rob Domnului, sub bulgări reci
 Aflat-a liniștea de veci.

XXXVII

Vladimir Lenski la'nturnare,
 A vizitat cu un suspin,
 Umilul monument sub care
 Dormea bătrânul său vecin.
 Mult timp a stat cuprins de jale.
 „Poor Yorick“⁽¹⁶⁾ a'ngânat el moale, —
 In brațe dânsul m'a purtat.
 De câte ori nu m'am jucat
 Cu-a sa medalie de luptă!
 Pe Olga mi-o meni'ndelung,
 Zicând: „eu oare am s'ajung?...“
 Pe loc, cu inima ca ruptă,
 Vladimir, întristat și pal,
 I-a scris junebrul madrigal.

XXXVIII

C'un epitaf ce-l întocmise
 Pentru părinții din pământ,

Atunci țărâna le-o cinstise..
 Vai! Generațiile sânt
 Al vieții seceriș de-o clipă,
 Prin voia proniei, în pripă
 Răsar, se coc, se prăvălesc
 Și altele în loc sosesc...
 La fel și neamul ni s'agită,
 Se'nalță, fierbe'ntre genuni
 Și cade'n gropi după străbuni.
 Veni-va vremea hărăzită
 Și ceasul cel când de nepoți
 Vom fi'mbrânciți din lume toți.

XXXIX

Amicii mei, orice s'ar spune,
 Petreceți traiul vieții'ntreg!
 Pricep a ei deșertăciune
 Și prea puțin de ea mă leg.
 Sunt orb vedeniilor toate;
 Însă nădejdi îndepărtate
 Mă tulbură din când în când:
 Măhni-m'aș să mă duc curând
 Din lumea asta, fără urmă.
 Nu pentru fală scriu, exist;
 Dar parc'aș vrea destinu-mi trist
 Să-l proslăvesc cât nu se curmă,
 Ca pomenit să fiu măcar
 De-un sunet când o să dispar.

XL

Pe cineva el o să-l miște;
 Și sorții poate c'or să vrea
 Ca'n unda Lethei, sub răstriște,
 Să nu se'nece strofa mea.
 Și poate (visuri de 'nelare!)
 Vreun necunoscător, oricare,
 Privind ilustrul meu portret
 Va spune: iată un Poet!
 Închinător la Aonide,
 Îți mulțumesc smerit, cum vezi,
 O tu, ce'n minte-o să păstrezi
 Tot ce-am creat în vremi perfide,
 Și ale cărui sfinte mâni
 Mi-or smulge laurii bătrâni.

CAPITOLUL TREI

Elle était fille, elle était amoureuse.
Malfilâtre *)

I

„Hei, încotro? Ce-mi sunt poezii!“
— „Te las, Oneghin, salve deci.“
— „Nu te rețin; dar spune-mi ce ți-i
Și unde serile-ți petreci?“
— „La Larini“. — „Asta-i de mirare.
Ascultă! Greu nu-ți vine, oare,
Să-i vezi mereu de-un veac întreg?“
— „Deloc“. — „Eu unul nu'nțeleg.
Văd depe-acum cum șade treaba:
Dintâi (m'ascuți? nu-i drept ce
spun?)
Sunt simpli ruși de neam comun;
La oaspeți ei pun toată graba:
Dulcețuri... și etern, apoi,
Vorbesc de in, de vite, ploi...“ —

II

„Nu văd vreun rău aici anume.“
— „Plictisu-i răul, dragul meu.“
— „Disprețu esc mondena-ți lume,
In cercul casnic simt că-s eu,
Acolo pot...“ — „Din nou eglogă!
Ajunge, parc'ai fi în togă.
Dar ce-i? Tu pleci? Regret nespus.
Ah, Lenski: ce-ai avea de spus.
Să-ți văd Felida, mândră'n toate,
Motiv de vis, de taină grea,
De lacrimi, vers, et cetera?...
Prezintă-mi-o“. — „Glumești“. — „Se
poate?“
— „Sunt bucuros“. — „Pe când?“ —
„Și-acum.
Ne vor primi cu drag oricum

III

— Să mergem“. —
Și-au ajuns amicii;
S'au prezentat; cu bunătați
Primiți și molcume servicii,
Cum se primea în altedați.
Tratații li s'aduc în față;
Farfurioare cu dulceață,
Pe-o masă pun, după tipic,
Un șip cu apă de brusnic.

IV

Pe-un drum mai scurt spre casă
sboară¹⁷⁾
Pe cât ce pot, eroii mei.
Să tragem cu urechea dară
Și pe furiș, la ce spun ei.
— „Dar ce-i, Oneghin? Caști întruna?“
— „Așa casc, Lenski, totdeauna“.
— „Mai plictisit pari“. — „Nu, egal.
E 'ntunecime peste deal;
Dă bici, Andrușca: mână, mână!
Tâmpite-aceste locuri, zău!
Știi, Larina e simplă rău,
Dar e-o simpatică bătrână.
Mă tem: brusnica cea de az
Să nu-mi producă vreun necaz.

V

Ia spune-mi: care e Tatiana?“
— „Păi, cea care, când stăteam,
Tăcu'ă, tristă ca Svetlana,
Intrând, s'a așezat la geam“.
— „Cea mică-i draga? Se 'nțelege...“
— „Dar ce-i?“ — „Eu alta mi-aș alege
De-aș fi poet cum e ti și spui;
Pe chipul Olgăi viață nu-i.
Madona lui Van Dyck e fata,
Cu chipul rumen și rotund,
Banal precum e-al lunii fund,
Pe bolta cea banală: gata!“
Vladimir răspundea'ncruntat,
Apoi tot drumul mut a stat.

VI

La Larini apărând Evghenii,
O mare vâlvă a produs
Intre vecini și rubedenii
Și toți s'au amuzat nespus.
Dispuși, cătară să ghicească,
In comentarii să glumească

*) Ea era fată, ea era îndrăgostită.

Și judecau, dar cu păcat,
 Ursindu-l Taniei de bărbat.
 Se afirma'n povești eterne,
 Că nunta-i lucru hotărît.
 Dar că se-amână întrucât
 Nu-s verighete mai moderne.
 Pe Lenski amarezul cult,
 Ei îl vedeau nuntind demult.

VII

Tatiana asculta ciudoasă
 Scornirile; visând răspuns,
 C'o bucurie ne'nțeleasă
 La asta se gândea pe-ascuns;
 Și'n piept un gând căzu, palpită:
 E timpul ei, e 'ndrăgostită.
 Cum primăvara 'nvie mut
 Grăuntele'n pământ căzut,
 Demult a ei închipuire
 Ardea de dor și chin cumplit,
 Flămândă de ceva sortit;
 Demult a inimii zbucnire
 Tot pieptul tânăr i-apăsa,
 Ea aștepta pe... cineva.

VIII

Și s'a'mplinit... A prins să vadă;
 Ea a rostit: acesta-i el!
 Vai! Zi și noapte-i este pradă;
 Fierbinte, somnu-i singurel,
 De dânsu-i plin; fecioarei, toate,
 Cu vrăji sporite, descântate,
 Ii spun de el; o indispun,
 Al consolării șopot bun,
 Privirea servei, grijulie.
 Mâhnită parcă'n amintiri,
 Nu-i asculta pe musafiri.
 Ii blestema în sindrofie,
 Venirea'n neprielnic ceas
 Și 'ndelungatul lor rămas.

IX

Acum ce-atență ea citește
 Romane dulci din alte țări,
 Cum bea c'un farmec ce-o răpește
 Seducătoarele'nșelări!
 De forța visului scornite
 Creațiuni însuflețite,
 Amantul Iuliei Volmar,
 Madlek-Adel și de Linar
 Și Werther, fire fatalistă

Și Grandison, al minții domn,¹⁸⁾
 Ce nouă ne provoacă somn,
 Toți pentru visătoarea tristă,
 Se contopiră într'un chip
 Și-Oneghin este prototip.

X

Crezându-se o eroină
 A favoriților autori:
 Clarisă, Iulie, D lfină,
 Tatiana, prin păduri, în zori,
 Cu cartea'n mână rătăcește,
 Ea caută și'n ea găsește
 Ascunsu-i foc și v ul vis,
 Tot rodul inimii deschis.
 Oștează, propriu i se pare
 Tristeță și elan străin
 Și pe de rost șoptește lin
 Eroului ei drag scrisoare...
 Însă eroul de pe tron
 În niciun caz nu-i Grandison.

XI

C'un stil ce-auzul ți-l alintă,
 Vreun creator, arzând de zel,
 Ades eroul și-l prezintă
 Drept al perfecției model.
 El l-a'nzestrat pe cât se poate,
 E prigonit de nedreptate,
 Pos dă suflet simțitor,
 Cap bun și chip atrăgător.
 O pură pa-iune-l scurmă,
 Oricând eroul renumit
 Să se jertfească-i pregătit.
 Și la capitolul din urmă,
 Păcatu-i pedepsit din greu
 Și binele-i slăvit mereu.

XII

Azi toate mințile-s în ceață,
 Morala ne provoacă somn.
 Păcatul e iubit pe față,
 Și în romane-i mare Domn.
 Sub fantezii de rost britanic,
 Copila are somn tiranic,
 Drept idoli a păstrează'n șir:
 Sau melancolicul Vampir,
 Sau Melmot, omul fără vicii,
 Sau Jidovul Rătăcitor,
 Corsarul sau Sbogar.¹⁹⁾ Cu spor,

*Lord Byron meşter în capricii,
A prins-o'n sumbru-i romantism
Şi desperatul egoism.*

XIII

*Amicii mei, ce'nseamnă asta?
Probabil prin cerescul plac,
Nu voi mai fi poet şi basta;
Intra-va'n mine noul drac;
De Febus nefiindu-mi teamă,
M'oi scobori dând prozii vamă:
Şi-un vechi roman, durat senin,
Va copleşi al meu declin.
Intrânsul crima n'o să crească,
Nici grozăvii n'am să scornesc,
Ci simplu vreau să povestesc
Despre-o familie rusească,
Despre-al iubirii vis tăcut
Şi despre datini din trecut.*

XIV

*Voi povesti precum bunicii,
Cu vorbe simple şi temeii,
Cum se'ntâlneau copii, micii,
Lângă pârau sub vechii tei;
Al geloziei chin, oftarea
Şi despărţirea şi'mpăcarea,
Din nou am să-i sfădesc, şi-apoi
Am să-i cunun pe amândoi...
Mi-oi aminti acele rare
Cuvinte de amor aprins
Şi care'n vremea ce s'a stins,
Iubitei, stându-i la picioare,
Pe buze-mi răsăreau treptat,
Cuvinte care le-am uitat.*

XV

*Tatiana, draga mea Tatiană!
Cu tine plâng şi-mi pare rău;
Tiran modern ai drept icoană,
E'n mâna lui destinul tău.
Pieri-vei; mai'nainte însă,
Tu c'o nădejde oarbă, plânsă,
Chemi fericirea, vrei s'o'ncepi,
Tu vraja vieţii o pricepi,
Venin dorinţa-i la sorbire,
Cu ochii larg deschişi visezi,
Oriunde tu-ţi imaginezi
Un loc de dulce întâlnire
Şi-oriunde-l vezi, drept ideal,
Pe-al tău ispitiitor fatal.*

XVI

*De dorul dragostei, Tatiana,
Se duce'n parc, la greu impas,
Deodată ea-şi coboară geana
Şi-i lene să mai facă-un pas:
Se'naltă pieptul, o clipită
De flăcări faţa-i năpădită,
Nu-i suflă buzele deloc,
Urech a-i vuet, ochii-s foc...
Se face noapte; luna plină,
Priveşte cerul până'n fund,
Priveghetori ce'n crâng s'ascund,
Cu tril răsunător suspină.
Tatiana, trează'n dormitor,
Dădăcii-i spune 'ncetişor.*

XVII

*„Nu pot dormi; e zăpuşală!
Deschide-un geam şi stai; te-ascult...”
— „Ce ai Tatiana?” — „Plictiseală:
Să-mi spui din vremea de demult”.
— „Dar despre ce? Odinioară,
Păstram în minte o comoară
De basme despre duhul rău
Şi despre fete; azi e-un hău
In mine, Tania, sunt buimacă:
Tot ce-am ştiut, uitat-am. Da,
Venită-i vremea cea mai grea!
Ruină-s...” — „In trecut, dădacă,
Simţişi în inimă porunci?
Hai, spune-mi, ai iubit pe-atunci?”*

XVIII

*— „Ajunge, Tania! Pe-acea vreme
Iubirea nu-şi avea cuvânt,
Că mama-soacră cu blesteme
M'ar fi gonit de pe pământ”.
— „Dar cum te-ai cununat, tu neanea?”
— „Cum v u -a Domnul. Bietul Vanea,
Era mai mic şi din orfani;
Aveam doar treisprezece ani.
Mult timp umblase-o peţitoare;
Tătuca 'ntâi a pregetat,
Apoi m'a binecuvântat.
Plângeam de frică'n gura mare;
M'au despletit în plâns nespus,
Cântând la cununii m'au dus.*

XIX

Și 'ntre stră'ni fui fără veste...
 Dar tu n'ascuți ce spun coala..."
 — „Ah, neanea, neanea, dor îmi este,
 Sunt tare tristă, draga mea:
 Aș plânge plâns din cale-afară!...”
 — „Copila mea, ești bolnăvicioasă;
 Te'ndură, scap-o, Domn Ceresc!
 Ce-ai vrea, hai spune-mi, să-ți servesc...
 Te voi stropi cu-agh azmă, bine,
 Intreagă arzi...” — „Eu nu bolesc;
 Eu, știi, dacă... eu... iubesc...”

XX

— „Copila mea, Cel Sfânt cu tine!”
 Și neanea, spre-a goni năluci,
 Făcea deasupra fetei cruci.
 „Iubesc”, — ea îi șoptea suavă
 Și tristă'n chinu-i fecioresc.
 „Odorul meu, tu ești bolnavă”.
 — „Ah, neanea, lasă-mă, iubesc”.
 Și din înalturi luna plină
 Cernea nostalgica-i lumină
 Pe-obrazul Taniei, cel frumos,
 Pe părul lung și mătăsoș,
 Pe lacrimi... și pe banca unde
 În fața fetei, cu tulpă
 Pe capul ei cărunț, sărman,
 Bătrâna'n contăș vechi s'ascunde;
 Și moșăie ca'n rugăciuni,
 În fața inspiratei luni.

XXI

Tatiana, dusă'n depărtare,
 Privește luna'n ceas târziu...
 Deodată-un gând în ea răsare...
 — „Te du, vreau singură să fiu.
 Dă-mi, neanea, până și hâ tie
 Și masa; somnul o să-mi vie;
 Cu bine”. Singură-i cu ea.
 Tac toate. Luna o bătea.
 Tatiana scrie încruntată,
 Evghenii'n mintea-i suveran,
 Scrisoarea ce-o scria spontan,
 Respiră dragoste curată.
 Scrisoarea-i gata, precum vezi...
 Tatiana, cui i-o adresezi?

XXII

Am cunoscut femeii distante,
 Ca iarna pure, reci oricând,
 Ne'ndurătoare, arogante,

Care-s enigmă pentru gând;
 Uimea mândria lor mondenă;
 Virtutea, naturală trenă;
 De ele îngrozit fugeam,
 Parcă pe fruntea lor citeam
 Inscripția ce'n iad asemeni:
 Lăsați speranțele pe veci!²⁰⁾
 Sunt pacoste'n amor, sunt seci,
 Se bucură dând spaimă'n semeni.
 Pe țărnul Nevei, pe alei,
 Cred că 'ntâlniți așa femei.

XXIII

Și mai ciudate chiar există.
 Între supuși admiratori,
 C'o nepăsare egoistă
 Primesc omagii, rugă și flori.
 Și ce-am aflat uimit eu, oare?
 Că ele, aspre la purtare,
 Iubirea sperie 'n zădar,
 Știind cum s'o atragă iar.
 Dar cel puțin compătimirea,
 Sau poate glasul unduios
 Mai pare uneori duios;
 Și-amantul, frate cu orbirea,
 Din nou aleargă spre genuni,
 Momit de dragi deșertăciuni.

XXIV

Cu ce-i Tatiana vinovată,
 Că'n simplitatea-i n'a'nțeles
 Minciuna ce-i și cum arată
 Și cred'n visul ei ales?
 Că fără mofturi e'n iubire
 Urmând imboldul din simțire,
 Că 'ncrezătoare-i firea ei,
 Că dăru'tă-a fost de zei
 C'o 'nchipuire furtunoasă,
 Voință vie, gând senin
 Și cap de fantezie plin
 Și inimă de foc, duioasă?
 Ii veți ierta destinul treaz
 Că n'are'n pasiuni zăgaz?

XXV

Cocheta rece calculează;
 Tatiana, ca un copilaș,
 În dragoste capitulează
 Fără condiții, pățimaș.
 Nu spune: să-i mai dau de furcă,

Aşa iubirea preţu-şi urcă,
 Mai cert spre plasa-mi o alung;
 Dintâi, cu vanitatea'mpun
 Nădejdea; cu nedumerirea
 Sfarm inima; o 'nvii la loc
 Apoi cu-al geloziei foc;
 De nu, lăsându-şi fericirea,
 Sătul de ea, vicleanul rob
 Din fiare scapă'n chip neghiob.

XXVI

Sunt piedici de trecut cu pana:
 Ca cinstea ţării s'o păzesc,
 Scrisoarea scrisă de Tattana
 Va trebui s'o tălmăcesc.
 Ea rusa prost şi-o însuşise,
 Nicio revistă nu citise,
 In graiul ei natal, frumos,
 Se exprima anevoios,
 Incât scria pe franţuzeşte...
 Dă, ce să-i faci? Repet oricum:
 Că nicio doamnă pân'acum
 Iubirea nu-şi rostea ruseşte;
 Era deci graiul nostru rar
 Exclus ca gen epistolar.

XXVII

Ştiu: doamnele vor fi datoare
 Să 'nveţe rusa. Ce prăpăd!
 Cu Gând Curat ²¹⁾ în mâni cum oare
 Să-mi presupun c'o să le văd?
 Poeţii mei, au n'am dreptate
 Că gingaşele adorate
 Şi cărora, spăşind un vis,
 In taină versuri noi le-am scris
 Jurând de-a le iubi pe viaţă,
 Au, toate, graiul nostru rus,
 Deşi îl stăpâneau redus,
 Dar îl poceau cu-aşa dulceaţă!
 Şi'n gura lor, voi ştiţi c'asa-i?
 Părea natal străinul grai.

XXVIII

Păzeşte doamne — slavă ție!
 Să nu'ntâlnesc la bal, că-i trist,
 Vreun membru de academie,
 Sau vreun savant seminarist!
 Ca gura fără zâmbet moale,
 Fără greşeli gramaticale
 Eu limba rusă n'o iubesc.

Şi poate, adevăr grăiesc,
 Frumosele de azi, convinse
 De al revistelor scandal,
 Ne-or instrui, gramatical,
 Dând versului mijloace'n tinse;
 Dar eu... ce-mi pasă de-acest rost?
 Eu am să cred în tot ce-a fost.

XXIX

Greşita, falsa băiguială,
 Schimonositul grai nedrept,
 Ca şi'n trecut cu-a lor năvală
 Un freomăt îmi stârneşte'n piept;
 Căi-m'aş, de-aş putea, oleacă,
 Dar galicismel-or să-mi placă
 Ca tinereţea ce s'a şters,
 Ca Bogdanovici şi-al său vers.
 Ajunge însă. De scrisoare
 Să mă ocup, că-i timpul ei;
 Cuvântu-i dat, dar ce? Ei-ei,
 Ca să renunţ aş fi în stare.
 Eu ştiu: azi nu-i, chiar de-o porni,
 La modă pana lui Parni.

XXX

Tu, cel ce cânti tristeţea'n viaţă, ²²⁾
 De-ai fi acum pe unde-s eu,
 C'o rugămintă îndrăznească
 Te-aş supăra, iubitul meu:
 S'aşterni în melodii divine
 Toate cuvintele străine
 Ce fata pătimaş le-a scris.
 Pe unde eşti? Te-aştept: Deschis
 Mă 'nchin şi îţi transmit onoarea...
 Dar printre mohorâte stânci,
 Lipsit de-omagieri adânci,
 Sub finic cer, sorbind uitarea,
 Pribeag, n'aude'n umbra-i grea,
 Cu sufletul, durerea mea.

XXXI

Scrisoarea scrisă de Tatiana,
 Eu cu sfinţenie-o păstrez,
 Citesc măhnit şi grea mi-e pana,
 O 'ncep din nou si-o tot urmez.
 De unde atâta duiosie,
 Cuvinte dragi prin stângăcie?
 Atât absurd, umil şi bun
 Şi graiul inimii, nebun,
 Plăcut dar parcă sub năpastă?

*Eu nu pricep. V'o dau, oftând,
Intr'o traducere de rând,
Nu pânza, copia e proastă:
Freischütz, cântat banal, pe dos,
De-o mână de elev sfios.*

SCRISOAREA TATIANEI CĂTRE
ONEGHIN

*Vă scriu — mai mult se poate oare?
Ce încă să mai spun și cum?
Eu știu, puteți cu nepăsare
Să mă disprețuiți deacum.
Dar pentru suferința-mi mare
Al milei strop de-o să-l păstrați,
Eu știu că n'o să mă lăsați.
Dintâi, am vrut să tac, uitată;
Credeți-mă: rușinea mea
Nicăcând n'ați fi putut afla,
De-aș fi nădăjduit vreodată,
Ca rareori, săptămânal,
Să fiți în satul meu natal,
S'ascult a voastră glăsuire.
Doar un cuvânt să vă șoptesc
Și-apoi zi-noapte să gândesc
Pân' la o nouă întâlnire.
Că stați restras de lume, știm;
Vă plictisiți aci 'n pustie,
Noi... cu nimic nu strălucim,
Deși ne-aduceți bucurie.*

*La ce-ați venit și ne-ați văzut?
In satul unde-mi duc ființa,
Nicăcând eu nu v'aș fi știut
Și nici știam ce-i suferința.
Din suflet chinul, neputința,
Cu vremea ogoind (știu eu),
M'aș fi'nsoțit și 'n nouă casă
Eram nevastă credincioasă
Și mamă bună'n felul meu.*

*Un altul? Nu-i pe lume altul
Să-mi poată inima avea!
Astfel a hotărît Inaltul,
Așa vrea cerul: sunt a ta;
Mi-e dată viața ca pe tine
Să te'ntâlnesc pe-acest pământ;
De Dumnezeu trimis la mine,
Mă vei veghea pân' la mormânt...
Tu visele-mi făceai frumoase,
Necunoscut, tu drag mi-erai,
Cu ochii chinul mi-l stărneai,
In suflet glasul-ți răsunase*

*Demult!... Nu, n'a fost vis defel!
Eu te-am recunoscut de'ndată
Și amețită, 'nrăpăiată,
Mi-am spus în gând: acesta-i el!
E drept? Pe tine te-auzisem:
Tăcut, tu-mi cuvântai mereu,
Când pe săraci îi miluisem
Și când c'o rugă potolisem
Tot dorul sufletului meu?
Și chiar acum, într'o clipită,
Nu tu, vedenie iubită,
Prin noapte fulgerând, te'nclini
Spre fruntea-mi gata să se culce?
Nu tu, șoptind cu farmec dulce,
Imi dai nădejde și m'alini?*

*De ești vreun înger ce-ocrotește,
Sau vreun viclean ce uneltește:
Vreau îndoiala să-mi gonești,
Sau poate că-s iluzii, toate,
Sau amăgiri copilărești!
Menirea mea e alta, poate...
Dar fie! Soarta mea, pe veci
Ți-o'ncredințez acum, umilă.
In fața ta vărs lacrimi deci
Și ocrotire-ți cer și milă...
Mă vezi: sunt singură'n ungher,
Nu sunt de nimeni înțeleasă,
Chiar mintea mi-e bolnăvicioasă
Și trebuie, tăcând, să pier.
Eu te aștept: cu o privire
Nădejdea 'n suflet să-mi trezești,
Sau visul greu să-l risipești,
Vai, c'o firească dojenire!*

*Inchei! Mă tem să recitesc...
De spaimă mor și de sfială...
Da'n cinstea ta mă bizuiesc
Și ei mă dăruie cu'ndrăzneală...*

XXXII

*Suspina Tania ca năucă,
Scrisoarea-i tremură în mâni;
Bulina roză se usucă
Pe limbă-i; simte jar sub sâni.
Pe-un umăr capul ei se lasă,
De sub cămașa de mătăasă
S'a desgolit un umăr dalb...
Și iată-al lunii talger alb
Se stinge. Ici s'arată-o vale
Din aburi; colo un izvor*

*De-argint; din cornu-i un păstor
Dă glas ca pe săteni să-i scoale.
E ziuă; toți sunt treji; senin;
Dar totu-i pentru ea străin.*

XXXIII

*Nu vede aurora'n zare,
Cu cap plecat, cu ochii grei,
Stă și n'apasă pe scrisoare
Pecetea cu gravura ei.
Dar ușa'ncet căscând cu mâna,
Deja Filipovna, bătrâna,
Pe tavă îi aduce ceai:
„Copila mea, hai scoală, hai!
Dar tu ești gata, vai de mine!
O pasăre cu dulce glas!
Aseară ce mai spaimă-am tras!
Dar, slavă Domnului, ești bine!
Al nopții dor s'a dus buimac,
Obrajii tăi sunt flori de mac“.*

XXXIV

*„Ah! Un servici să-mi faci, dădăcă...”
— „Poruncă dă, frumoasa mea”.
— „Să nu se afle... știi tu... dacă...
Dar vezi... Ah! Nu mă refuza”. —
— „Mă jur pe Dumnezeu cu totul”.
„Trimite-ți dar, pe-ascuns, nepotul
Cu-acest bilet la O... știi, lui...
Vecinului... și apoi să-i spui,
Să-și fie bine strânsă gura,
Să nu mă spuie lui cumva...”
— „Dar cui anume, draga mea?
Eu m'am prostit, pierdui măsura.
Vecini sunt mulți, cum să-i socoti,
Cum oare să-i înșiri pe toți?”*

XXXV

*— „Ce grea de cap mai ești tu, neanea!”
— „Bătrână-s, scumpo, fără rost;
Bătrână... mintea-mi stinsă-i, Tania;
Și, vezi, cândva isteață-am fost:
Destul o vorbă boierească...”
— „Ah, neanea, neanea, taci și las' că...
Ce mă privește mintea ta?
E-o treabă cu scrisoarea mea
Către Oneghin”. — „Treaba-i treabă.
Să nu te mânii, puiul meu,
Tu știi ce grea de cap sunt eu...”*

*Dar ce-ai pălit și iar ești slabă?”
— „Așa. Nimic n'am, neanea, zău...
Trimite-l pe nepotul tău.”*

XXXVI

*O zi și-a doua nicio știre,
Sculată'n zori, oftând pe-ascuns,
Tatiana-i umbră și'n neștire
Așteaptă: va primi răspuns?
Sosi poetul, drept ca spicul.
— „Spuneți-mi: unde vi-e amicul?
Stăpâna casei l-a 'ntrebat:
— „Precum se vede ne-a uitat”.
Tatiana se sbātu în sine.
— „Că vine astăzi mi-a promis,
Vladimir către gazdă-a zis:
— „Probabil poșta-l mai reține”.
Cu ochii 'n jos Tatiana sta, —
Parcă-o dojană asculta.*

XXXVII

*E-amurg; pe masă clocotește
Al serii samovar rusesc
Și aburind el încălzește
Pictatul ciainic chinezesc.
Turnat de mâna Olgăi, iată,
Prin cești, în undă'ntunecată,
Miroșitorul ceai curgă
Și frișcă-un băeșas servea;
La geam sta Tania fără preget,
Pe sticla rece'ncet suflând,
Ingândurată, așteptând,
Scria cu minunatu-i deget
Pe geamul aburit colo,
In monogramă E și O.*

XXXVIII

*Și sufletu-i se'neacă'n ceață,
I-s ochii'n lacrimi. Dar, pe drum
S'aude-un tropot!... Fata'ngheață.
E-aproape!... Și-i în curte-acum
Evghenii!... „Ah!” Și'ntr'o năvală,
Tatiana sare'n altă sală,
Pe scări în curte, drept în parc,
Ea zboară'ntinsă ca un arc.
Nu cată'n urmă; vânt-străbate
Răzoare, pași ti, punți și crâng,
Aleea către lac, se frâng
Mlădiți de liliac, călcate;
Prin flori spre șipot a trecut
Și'năbușindu-se-a căzut*

XXXIX

Pe-un trunchi.

„E-aici! E-aici Evghenii!

O, doamne! Ce gândește el!“

Și inima-i, iscând vedenii,

Iși face din nădejde țel.

Ea tremură, arzând. Și-așteaptă;

O va găsi: dar nicio șoaptă...

Colo'n livadă, la cules

De poame, servele dând ghes

Cântau în cor după poruncă.

(Porunca-i dată cu tertip:

Viclenele cu niciun chip

În gură poame nu-și aruncă,

Căci cântă cântece rusești:

Invenții crude boierești).

CÂNTECUL FETELOR

Fetelor, frumoaselor,

Ca obrazii fragilor,

*Hai, săltați, voioaselor **

Și petreceți, dragelor.

Vechi vă fie cântecul;

Un flăcău se'mpintenă,

Prinde-l cu descântecul

Hora noastră sprintenă.

Cum se va ivi și ne

Va zâmbi, șiretelor,

Zmeură și vișine

Să-i zvârliți voi, fetelor,

Și roșata fragilor

Să-i zvârliți voi, dragelor.

N'asculta, flăcăule

Cântecul cu zorile.

Nu pândi, măi răule,

Fetele și horele.

XL

Dar cântul lor, cu nepăsare

Tatiana-l asculta sub vânt,

Tot așteptând nerăbdătoare

Să-i piară-al inimii frământ,

Să treacă-a feții ei dogoare.

Ci'n sâni e-aceeași sbuciumare,

Nu trece-al feții jar de fel,

Ci tot mai tare arde el.

Cum fluturașul strălucește

Zbătând aripi de curcubeu,

De vreun elev străpuns din greu;

Cum epurul se zăpăcește,

Deodată'ntr'un tufiș zărind

Pe vreun pușcaș culcat și-ochind.

XLI

La urmă ea, oftând, ca'n vise,

S'a ridicat și cu pași grei

Porni, dar numai ce cotise

Pe-aleie, — drept în fața ei,

Cu ochi scăpărători, Evghenii,

Stătea cumplit, ca'n prăpădenii,

Și fata, friptă ca de-un foc,

Cu spaimă s'a oprit pe loc...

Dar ce-a fost după întâlnire,

Amicii mei, mărturisesc,

Că n'am puteri să povestesc;

Vreau după lunga-mi glăsuire

Să am răgaz, să beau cu voi;

Voi isprăvi'ntr'un fel, apoi.

CAPITOLUL PATRU

La morale est dans la nature des choses. *)

Necker.

I, II, III, IV, V, VI, VII

Iubește mai puțin femeia,

De vrei cât mai ușor să-i plăci,

Și sigur va tășni scânteia

În mrejele ce'ntinzi dibaci.

Cândva desfrâul fu știință

A dragostei, cu prisosință

Fălindu-se pe cât putea,

Se desfăta și nu iubea.

Dar viața asta desfătată,

Fu maimușoilor în rost

Prin mult slăvite vremi ce-au fost:

Lowlașii au apus odată

Cu tocul roș, înalt, cu luci

Și cu mărețele peruci.

*) Morala se află în însăși firea lucrurilor

VIII

Dar cine-i chiar așa fățarnic
 Să spună-acelaș lucru mult
 Și să convingă vrând zadarnic
 Pe cei ce sunt convinși demult;
 S'asculte obiecții tot de-a gata,
 Sfărmând prejudecăți ce fata
 N'avu nicicând și n'are 'n zori
 La cincisprezece anișori!
 Pe cine nu-l trudește oare
 Amenințări și rugi apoi,
 Răvașele pe șase foi,
 Inele, lacrimi și plânsoare,
 Mătușile veghind pe-aici
 Și soții care-ți sunt amici!

IX

Evghenii-așa da curs gândirii.
 In prima-i tinerețe, treaz,
 Fu victimă a rătăcirii
 Și-a patimii fără zăgaz.
 Răsfațul vieții nu-l prea teme,
 De-un lucru-i fermecat o vreme,
 De altul e desamăgit,
 De vreo dorință-i chinuit,
 Isbânda ieftină-l rănește;
 In larmă și'n tăcere, el,
 Și-ascultă sufletul rebel,
 C'un răș căscatul și-l strivește:
 Astfel, cei mai frumoși, ca 'n vis,
 Opt ani din viață și-a ucis.

X

Nu mai iubea nicio frumoasă,
 Ci le curta așa și-așa;
 De-a fost respins — puțin îi pasă,
 De-a fost trădat — se odihnea.
 Le căuta, dar fără sete,
 Le-abandona fără regrete,
 Uitând iubirea, ura lor;
 Cum oaspele nepăsător,
 La whist sosind pe înserate,
 S'așează; jocul de-i sfârșit,
 Din curte pleacă liniștit;
 Adoarme-apoi uitând de toate
 Și'n zori el nu știe deloc
 Diseară unde-o fi la joc.

XI

Dar de a Taniei scrisoare,
 Oneghin, a fost viu mișcat:

Limbajul fetei visătoare
 Un roi de gânduri i-a iscat;
 Și-a amintit că ea există,
 De chipu-i pal, privirea tristă;
 Și'n dulce vis, ca'n pur văzduh,
 S'a cufundat cu'ntregu-i duh.
 Or fi văpăi de altădată
 Ce-o clipă doar l-au străbătut?
 Dar s'amăgească n'ar fi vrut
 Ce crede-o inimă curată.
 Și-acum sburăm spre parcul cel
 In care Tania stă cu el.

XII

Tăcură'n liniștea sihastră;
 Apoi Oneghin i-a vorbit:
 „Mi-ați scris scrisoarea, dumneavoastră,
 Să nu negați. Eu v'am citit
 Mărturisirile curate
 A dragostei nevinovate;
 Sinceritatea v'o iubesc;
 M'a tulburat și retrăiesc
 Simfiri demult sub amintire;
 N'o să vă laud, dând vreun nimb,
 Dar vă voi răsplăti în schimb
 Cu-o sinceră mărturisire;
 Spovada mea s'o ascultați:
 Vă rog ca să mă judecați.

XIII

De-aș vrea, ca îngrădindu-mi viața
 Cu cercul casnic s'o cunun;
 Destinul de mi-ar da povața
 Ca să fiu soț și tată bun;
 Dac'a familiei aripă
 M'ar ispiti măcar o clipă:
 Soție nu mi-aș căuta
 Afară doar de dumneata.
 Spun fără vorbe ușurele:
 Aflându-mi vechiul ideal,
 Eu v'aș alege drept loial
 Tovarăș al tristeții mele,
 Zălog frumosului dorit...
 Și poate c'aș fi fericit!

XIV

Dar nu-i de mine fericirea;
 De dansa-i duhul meu străin;
 In van deci vi-e desăvârșirea:
 Nu-s demn de ea cât de puțin.

*Să credeți (jur pe conștiință)
Ne va fi traiul suferință.
Iubirii cu al ei avânt,
Deprinderea-i va fi mormânt;
Veți plânge: lacrimile, pieptul
Nu-mi va înduioșa, și-i clar
L-ar face să turbeze doar.
Deci judecați ce flori, deadreptul,
O să ne-ofere Himeneu
Și poate pe mulți ani, mereu!*

XV

*Ce poate fi mai rău în viață
Decât să vezi cum tot oftând
Tânjește după soț o soață,
Stingheră zi și noapte stând;
Iar soțul ce valoarea-i știe
(Urându-și soarta cu tărie)
Mereu posac și mânios,
De-o rece gelozie-i ros.
Așa sunt. Pe acesta, oare,
L-ați vrut cu pieptul pur și drept,
Scriind așa de înțelept,
Cu-atât de gingașă candoare?
Aceasta-i soarta ce hain
Vi-e hărăzită de destin?*

XVI

*Ce-a fost, să fie nu mai poate,
Nu pot să-mi fac un suflet nou...
Eu vă iubesc precum un frate
Și poate c'un duios ecou.
Vreau s'ascuțați nesupărată:
Să schimbe poate des o fată
Un vis ușor, pe-alt vis la fel;
Cum frunzele un copăcel
In primăveri cu zare-albastră.
Așa vrea cerul cu-al său har.
O să iubiți deci iarăș: dar...
Stăpână fiți asupra voastră;
Nu toți ca mine vă pricep;
Năpastele ușor încep.*

XVII

*Intocmai glăsuia Evghenii.
Nimic prin lacrimi nevăzând,
Aceste vorbe sumedenii
Ea le-asculta de-abea suflând.
El i-a dat brațul. Tania, pală,
(Cu o mișcare mașinală)*

*S'a sprijinit, cu ochii grei,
Plecându-și trist căpșorul ei.
Spre casă-au mers pe-alei cotite,
In casă-alături au intrat
Și nimeni nu le-a reproșat:
Și'n sat sunt drepturi fericite
Și libertatea e la preț
Ca'n Moscova, oraș semeț.*

XVIII

*Ești, cititor, de-acord cu mine,
Că-amicul nostru s'a purtat
Cu Tania delicat și bine;
Aici din nou și-a arătat
A sufletului său nobleță:
Deși deloc din tinereță
N'a fost cruțat de oameni răi:
Dușmanii săi, amicii săi
(Ce-acelaș lucru pot să'nsamne),
Il pobrozeau în chip avan.
Nu-i om să n'aibe vreun dușman,
Dar de amici, păzește, Doamne!
Acești amici, amici, eh-hei...
Nu'n van îmi amintesc de ei.*

XIX

*De ce? Așa. Să dormiteze
Las negrul și pustiul gând.
Observ doar, între paranteze,
Că nu sunt calomnii de rând
De vreo canalie scornite,
De vulg monden apoi primite,
Că nu-i absurd, că nu-i banal,
Că nu-i cuatren mai trivial,
Pe care-amicul, pe 'ndelete,
In cerc dis ins, în orice timp,
Fără intenții sau vreun ghimp,
Greșind, să nu le tot repete;
Da-i pentru voi ca straja'n prag
Și ca o rudă-i sunteți drag!*

XX

*Hm! Nobil lector, sănătoase
Vi-s rudele?... Cum vă'mpăcați?
Permiteți: veți avea foloase
De vreți prin mine să aflați
Ce'nseamnă rudele aceste.
Așa sunt ele, nu-i poveste:
Suntem datori să le-alinăm,
Cu drag respectul să le dăm,*

*Să facem vizite la ele
Pe la Crăciun, cu închinări,
Sau să le scrim felicitări,
Ca'ntreregul an și'n toate cele
De noi să uite-apoi mereu...
Mulți ani le dee Dumnezeu!*

XXI

*In a femeilor iubire,
Nu'n rude sau amici să crezi,
Sub a furtunii clocotire
Tot dreptu-asupra lor păstrezi.
Așa-i. Dar moda vișoroasă,
Dar firea cea capricioasă,
Dar gura lumii'n veșnic zor...
Iar sexul drag, e-un fulg ușor.
Deaceea soața virtuoasă
Va să respecte cu temei
Ce glăsuește soțul ei;
Altfel, amica-ți credincioasă,
Îți vine'ntr'un moment de hac:
Amoru-i gluma unui drac.*

XXII

*Pe cine să iubești sub soare?
De cine nu vom fi trădați?
In fapte și în vorbe, oare,
De cine suntem măsurati?
Și cine-i cel ce nu bârfește?
Și cine-alint ne dăruiește?
Și cui îi place cum suntem?
Cu cine traiul nu-i blestem?
Vânând năluci cu chip viabil,
Spre-a nu te irosi'nzădar,
Iubește-te pe tine doar,
Tu cititor prea respectabil!
Obiectu-i vrednic de-așa țel:
Nu-i nimeni mai draguț ca el.*

XXIII

*Ce-a fost în urma întâlnirii?
Vai! Să ghicești nu-i tocmai greu!
Căci suferințele iubirii
In tânăr piept scurtau mereu
C'un dor nebun și cu'ntristare;
Nu, Tania, arde și mai tare
De-o patimă fără ogoi;
Nu-i somn în pernele ei moi;
Și sănătate, frumuseță,
Surâs și pace și elan,*

*Pierit-au ca un sunet van;
E'n noapte-a Taniei tinereță;
Precum furtuna ce-a'nvelit
O zi ce-abia s'a zămislit.*

XXIV

*Vai! Tania mea se vestejește;
Tăcând se stinge pic cu pic!
Nimic pe lume n'o privește,
Nu-i mișcă sufletul nimic.
Din cap clintind cu gravitate,
Vecinii-și spun: E vremea, poate,
Să se mărite!... Dar, deajuns.
Va trebui, aici ajuns,
Să'nveselesc închipuirea
C'o dragoste când doi se plac.
Amici, va trebui s'o fac,
Deși m'a frânt compătımirea;
Iertați-mă; dar mi-e așa
De dragă Tatiana mea!*

XXV

*Răpit din ce în ce mai tare
De-al Olgăi farmec de ne'nvins,
Intr'o robie'ncântătoare,
Vladimir, sufletul și-a prins.
E'n veci cu ea. La ea în casă
Ei stau când noaptea'ncet se lasă;
In zori, sub soarele monarc,
Ei mână'n mână trec prin parc;
Ei și? El beat de-așa iubire,
Cu gingaș tremur rușinos,
Cutează rar și sfiicios,
Imbujorat de-a ei zâmbire,
S'apuce-un cârlionț bălai,
Sau să-i sărute albul strai.*

XXVI

*Cu Olga'n doi fac des lectură,
Citind câte-un moral roman,
In care-autoru-i la natură
Mai meșter ca Chateaubriand.
Și între timp el niște pagini
(Deșerte fantezii, imagini,
Periculoase pentru ea)
Roșind, cu grabă le sărea.
Insingurându-se de toate,
Tăcuți, adânc îngândurați
Ei joacă șah stând izolați,*

*De masă răzămați în coate;
Distrat e Lenski, monoton
Ia turnul său cu-al său pion.*

XXVII

*La el acasă când sosește,
De Olga-i ocupat, vioi
De dragul ei împodobește
Albumul cu volante foi.
Ba face un peisaj, de-exemplu;
Morminte, al Kipridei templu;
Ba un hulub pe-o liră stând,
Din pană și culori schițând;
Pe foi cu amintiri și scrisuri,
De semnături ceva mai jos,
El scrie câte-un stih duos.
Un monument tăcut de visuri,
Un gând de-o clipă dăltuit,
Prin ani și ani de neclintit.*

XXVIII

*Ați cunoscut provinciale
Ce-al lor album vi l-au adus?
E mângălit de-ți vine jale,
Oriunde vrei și jos și sus.
Aici, sfidând ortografia,
Tot versuri șchioape vezi cu mia,
In al prieteniei semn.
Scurtate și lungite demn.
Vei întâlni pe'n tăia filă:
Qu'écoutez-vous sur ces tablettes?
Semnează: t. à. v. Anette;
Iar ultima e mai subtilă:
„Mai mult ca mine de-o iubiți,
Continuați aici să scriți“.*

XXIX

*Aici găsi-veți inimi două,
O torță, flori cu legământ
Și jurământul, scump și nouă;
Iubire până la mormânt;
Aici un bard de prin oștire
I-a tras un vers cu potrivire.
Intr'un așa album și eu
Aș scri cu drag, amicul meu,
Incredințat pe cât se poate,
Că fiecare moft scornit,
Cu'ngăduință e privit;
C'apoi, zâmbind cu răutate,
N'or să descoase'n chip banal,
De mint sau nu spiritual.*

XXX

*Dar voi, voi tomuri brăcuite,
Biblioteci drăcești aveți,
Albume splendide aurite,
Spre chin mondenilor poeți,
Tolstoi v'a 'mpodobit cu-aleasa
Lui pensulă, miraculoasă,
Sau Baratânski'n pană zeu:
Să vă trăsnească Dumnezeu!
Când vreo femeie strălucită
Quartou-mi dă politicoș,
Mă prinde-un tremur furios
Și epigrama mi s'agită
Adânc în suflet, ca un val,
Dar tu, tu scrie-un madrigal!*

XXXI

*Nu scrie Lenski madrigale
Pe-albumul Olgăi, visător,
E-amor parfumul penei sale,
Nu spirit rece, sclipitor;
Ce vede'n Olga lui sglobie,
El numai despre asta scrie:
C'un adevăr c' n'are frâu,
Curg alegerile lui râu.
Așa, Iazâkov, îți irumpe
Din inimă un cânt nespui,
Dar cui, o știe Cel-de-Sus;
Și alegerile mult scumpe
Ți-or da cândva de le culegi,
Povestea vieții tale 'ntregi.*

XXXII

*Dar taci! Auzi? Un critic tună,
Să aruncăm, poruncă dând,
A bietei elegii cunună;
Spre frații barzi dă glas strigând:
„Ia mai sfârșiți cu tânguirea
Și mai lăsați orăcăirea,
Ce-a fost, ce-i dus, nu regretați,
Destul! Și altceva cântați!“
— „Așa-i. Și-o să ne-arăți spre muncă,
Vreo mască, goarne, vreun pumnal,
Și al ideiei capital
Să-l înviem, voi da poruncă:
Spun drept, amice?“ — „Nicidecum!
Scriți ode, domnii mei, deacum,*

XXXIII

*Cum se scriau în vremuri demne,
Cu socoteală și cu țel...*

— „Doar ode, odele solemne!
Deajuns, amice; nu-i la țel?
Uitași ce spune-un vechi satiric?
Având alt gen, șiretul liric
Mai suportabil ți-e decât
Poetul nostru mohorât?”
— „Dar elegia-i hău, amice;
Deșertu-i jalnic, toți îl știm,
Când scopul cdei e sublim
Și nobil...” *Eu l-aș contrazice,
Dar uite tac, căci nu voesc
Azi două veacuri să sfădesc.*

XXXIV

*Visând măriri și libertate,
Vladimir în fervoarea sa,
Ar fi compus și ode, poate,
Dar Olga ode nu citea.
Plângareți barzi, ce-ați scris: minune!
In ochii dragi citiți? Se spune
Că pe pământ și'n largul lui
Răsplată mai înaltă nu-i.
Ferice e iubitul care
Citește celei dragi ce-a scris,
Pe care-o poartă'n cânt și vis,
Frumoasa dulce-visătoare!
Ferice-i... deși, ascultând,
Cu altceva-i ea poate'n gând.*

XXXV

*Dar ce visez rodind sub stele
Și tot ce'n versuri născocesc,
Amicii tinereții mele:
Dădăcii numai eu-i citesc.
Ori dup'o cină plicticoasă,
Pe un vecin, oprit la masă,
De poală-l prind și'n colț, perfid,
C'o tragedie îl ucid.
Sau, nu glumesc! În faptul serii,
De rime chinuit și dor,
Pe lângă lac, rătăcitor,
Sălbaticile rațe sperii;
La versul meu cel muzical,
Tulind-o, sboară depe mal.*

XXXVI, XXXVII

*Dar ce-i cu-Oneghin? Pace dați-i!
Răbdare cer, și pe cât știu,*

*Eu zilnicile-i ocupații
Cu deamănuntul le descriu.
Oneghin, trai de schimnic are:
La șapte, vara, e'n picioare
Și'n strai ușor, pe lângă grâu,
Coboară dealul către râu;
Ca Byron, înolând pe-o coastă,
Iși trece Helispontul său,
Apoi, cafeaua, — și ce-i rău,
Răsfoaie o revistă proastă
Și se 'mbrăca...*

XXXVIII, XXXIX

*Plimbări, lecturi, păduri, izvoare,
Și somn adânc și farmec mut,
Ochi negri, mari de torcătoare
Și proaspăt tânărul sărut,
Un cal ce din galop nu iese,
Dejunul cu bucate-alese,
Vin alb în sticle, azi ca ieri,
Singurătate și tăceri:
E viața lui Oneghin, sfântă;
Treplat cu dânsa s'a deprins
Și vara trece dinadins
Și nicio grijă nu-l frământă;
Urâtul și-a uitat aici
Și-orașul trist și-ai săi amici.*

XL

*Ce noi numim la nord că-i vară,
E iarnă pentru cei din sud,
Apare doar ca să dispară,
S'o recunoaștem, deși-i crud.
Și toamna'n aier se vestește
Și soarele mai rar lucește,
Mai scurte zilele se fac
Și umbra codrului posac
Cu foșnet trist se'mpuținează,
E păclă peste câmpul gol .
Și găștile, țipând, în stol
Se duc spre sud; se furișează
Un timp destul de plicticos;
Prin curți noembre stă ploios.*

XLI

*Cresc zorii'n ceața tremurândă;
Pe câmpuri tace-al muncii stup.
Și cu lupoanca lui flămândă
La drum s'aține surul lup;*

*Simțindu-l, calul se'ncordează
 Și călătorul galopează
 Din răspuțeri și cu fiori.
 Păstorul nu mai scoate'n zori
 Din staul turma de s'avântă
 Și la nămăzi, din corn sunând,
 El n'o mai strânge'n țarc nîcicând;
 Torcând, în izbă fata²³⁾ cîntă
 Și-al nopților amic pe-un laiț
 În fața-i sfârâie-un opaiț.*

XLII

*Și iată-i ger deasupra firii,
 Pe șes e-argint scăpărător...
 (Te-aștepți la rima: trandafirii;
 Ei, na-ți-o, scumpe cititor!)
 Ca un parchet la suprafață
 Scipește râu'n strai de ghiață.
 Băieții'n pâlcuri alergând,²⁴⁾
 Sonor o taie, patinând;
 Cu labe roșii-acum gînsacul,
 Să'noate vînd în luciul viu,
 Pe ghiață calcă grijuliu,
 Dar lunecă bufnind, sâracul;
 Și primii fulgi, fluturători,
 Ca niște stele cad ușori.*

XLIII

*Ce faci la țară pe-așa vreme?
 Să te mai plimbi? Dar satul gol
 Nu poate ochiul să ți-l cheme
 Și plictiseala-ți dă ocol.
 Să galopezi spre zări geroase?
 Dar calu-i cu potcoave roase,
 Pășind peste ghețușuri, azi,
 Te-aștepți cât ai clipi să cazi.
 Din casă cine te alungă?
 Citește: Iată Pradt și Scott.
 Verifică bugetul tot,
 Mai sbiară, bea... și seara lungă
 Va trece; mîini tot astfel, deci:
 Și iarna bine-o să-ți petreci.*

XLIV

*Ca Child: Harold e-Oneghin pradă
 Melancoliei, lenei: mut,
 Din somn el sare drept în cadă;
 Stă'nchis și singur, abătut;
 Pătruns de calcule subtile,
 C'un tac tocit, în două bile,*

*Din zori el joacă biliard
 Și lemnele cu trosnet ard.
 Coboară seara'n umbre line:
 El lasă jocul său hain,
 O masă-au pus lângă cămin;
 Evghenii-așteaptă: Lenski vine
 În troica lui cu cai roșcați:
 Aduceți cina, ce mai stați?*

XLV

*La masă au adus îndată
 Și'n special pentru poet,
 Licoare binecuvîntată:
 Un vechi Kliko și-un vechi Moet.
 Ca Ipokrena²⁵⁾ scînteiază,
 Cu jocul său care spumează
 (Cu multe altele la fel)
 El mă vrăjește: pentru el
 Dădeam și ultima lețcaie.
 Iți amintești, amicul meu,
 Cîte prostii năștea mereu
 Cu fermecatele-i suvoaie?
 Cîte discuții n'a deschis!
 Ce versuri, glume și cât vis!*

XLVI

*Dar el cu spuma-i sgomotoasă
 Stomacul meu mi l-a trădat
 Și-acum cu inima voioasă
 Prefer Bordoul ponderat.
 De Ai mi-e firea azi distantă,
 Ai la fel e c'o amantă:
 Viu, zvăpăiat, tumultuos,
 Capricios și vanitos...
 Dar tu, Bordo, ești pe știute,
 Ca un amic ce-i la necaz
 Tovarăș totdeauna treaz.
 Și-oricând d'spus să te ajute,
 Să'stea cu noi după tipic:
 Mulți ani, Bordo, iubit amic!*

XLVII

*E focul stins; peste jăratie
 Mijește-un scrum de aur fin;
 Se'naltă para lui molatic,
 Căldura bate din cămin.
 Pe horn din pipe sboară fumul;
 Pe masă, răspîndind parfumul,
 Susură cupele-argintii.
 Sosește noaptea din pustii...*

(Imi plac licorile bătrâne.
 Și amicalele minciuni,
 Pe-o vreme care-i din străbuni
 Răstimpul dintre lup și câne,
 Dar nu știu pentru ce și cum).
 Amicii mei discută-acum:

XLVIII

„Ei, dar Tatiana ce mai face?
 Și Olga ta?” — „Te rog, de poți,
 Mai toarnă-un pic... destul... în pace
 Și bine-sănătoși sunt toți.
 Ai salutări. Vai, ce frumoasă
 Devine Olga, cât de-aleasă,
 Ce piept, ce umeri are ea,
 Ce suflet!... Intr'o zi, cândva,
 Să-i vizităm; le faci plăcere;
 Că, vezi, să judeci vreau curat:
 De două ori i-ai vizitat
 Și nu-i mai vezi, deși s'ar cere.
 Phi... c'am uitat... sunt prost, ce vrei?
 Ești Sâmbătă poftit la ei“.

XLIX

— „Eu?” — „Da: patronul Tatianii...
 Olguța, mama, stăruiesc.
 Sunt pregătiri ca și'n toți anii
 Să nu refuzi, te sfătuiesc“.
 — „Dar fi-vor mulți peste măsură
 Și fel-de-fel de-adunătură...”
 — „De unde! Cîne-o fi? Socot:
 Familia și-atâta tot.
 Te rog să mergem, fă-mi favoarea.
 Ei, cum?” — „De-acord”. — „Ah, ce
 drăguț!” —
 Zicând, goli din păhăruș

In cinstea Taniei, visătoarea.
 Apoi vorbi de Olga, iar;
 Așa-i al dragostei pojar.

L

Era voios. Puțin e încă
 Și-i mire'n două săptămâni.
 Și taina patului, adâncă
 Și dulcea dragoste de mîni,
 Il adăstau cu încântare.
 Tristeți, necazuri, supărare,
 Căscatul, lege'n Himineu,
 Acum le-ar fi visat cu greu.
 In timp ce noi, vrăjmași fiindu-i,
 In căsnicie doar vedem
 Tablouri triste, un blestem,
 Ca'n La Fontaine²⁶).

La ce s'o jindui?

Dar bietul Lenski, e știut,
 Pentru-așa viață-a fost născut.

LI

Era iubit... Și-avea știință,
 Ferice'n gândul său fiind;
 E fericit cel cu credință,
 Ce mintea-i rece, potolind,
 Găsește tihnă'n voluptate,
 Ca 'n han drumeții beți din sate;
 Sau mai gingaș: ca'n zi de Mai
 Un flutur pe'nfloritul plai;
 Dar vai de-acel ce tot prevede,
 Ce n'amețește și nu-i frînt,
 Urînd și ges uri și cuvînt
 Fiindcă-asa cum sunt le vede,
 Al cărui piept cercat s'a 'nchis —
 Să-și piardă firea i-a 'nterzis.

CAPITOLUL CINCI

O, de n'ai cunoaște visele de groază,
 Tu, Svetlana mea!

Jukovski.

I

A fost un an cu toamnă lungă,
 Natura iarnă aștepta.
 Cu'mbelșugare îndelungă
 A nins în Ianuar deabea,
 Prin noaptea treia. La trezire
 Pe geam, Tatiana, cu uimire

Văzu în zori ograda'n alb
 Și gard și șuri și parcul dalb;
 Pe sticlă horbote de ghiață,
 Tot satul sub zăpezi de-argint
 Și coțofene'n sbor cu-alint
 Și culmile purtând pe față
 Covorul iernii, scânteind.
 Sta totul luminos albind.

II

*E iarnă!... Bucuros, săteanul,
Spre codru-și face iarăș drum;
Călușul său, simțind troianul,
O ia la trap, el știe cum.
Tăind nămeți, pe calea largă,
Chibitca sprintenă aleargă;
Stă surugiul sus pe coș
Purtând cojoc și brăul roș.
Prin curte-un băiețaș gonește,
In săniuță-i pus Grivei,
Băiatu-i cal și de frig ce-i
Un degețel îi amorțește;
Il doare și-i cu răs în gând;
Stă mama'n geam amenințând.*

III

*Priveliștele-aceste, poate,
Că gustul vostru vi-l deszic;
Aici natura-î simplă'n toate;
Și n'are în subtil nimic.
Alt bard cu caldă inspirație,
Ne-a zăgărit în versuri rare
Zăpada cea dintâi sub zări
Și ale iernii desfătări.²⁷⁾
V'a captivat cu ce-i întrânsul,
Cu vers focos el a descris
Plimbări cu sâni și cu vis;
Dar eu nu mă măsoar cu dânsul
Și nici cu tine, tu'ndrăzneț
Al Finlandezei cântăreț!²⁸⁾*

IV

*Tatiana (suflet cald de rusă
De ce și cum nu'nțelegea)
Cu frumuseța ei nespasă
Ruseasca iarnă o iubea;
Chiciura 'n soare, nesfârșitul
Și sâniile și asfințitul
Când roz e-omătul sub tăceri
Și ale Bobotezei seri.
După tradiii, sărbătoare
Era în casa lor atunci:
Și seele, uitând de munci,
Vrăjeau doar pentru domnișoare
Și 'n orice an veneau apoi
Tot soți oșteni și tot război.*

V

*Credea Tatiana totdeauna
In datini din aceste părți,*

*Credea'n ce prevestește luna,
In visuri și'n ghicitu 'n cărți.
De semne Tania-i tulburată;
Și tainic orice lucru'ndată
Îi prevestea ceva, spun drept,
Și presimțiri avea în piept.
Motanul dacă se'ncălzește
Spălându-și botul tacticos
Îi este semn neîndoios
De musafiri. Iar de zărește:
Cu două coarne și stingher,
Crai-nou la stânga sus pe cer,*

VI

*Ea tremură și-i ca de ceară.
Și-atunci când cade câte-o stea
Care pe cerul nopții sboară
Și se sfărâmă — Tania mea,
Grăbește-se cu'nfrigurare,
Cât timp e steaua căzătoare,
Să-i spuie-al inimii ei dor.
De se'ntâlnea c'un călător
Călugăr care rugă îngaimă,
Sau dacă-un epure roșcat
Deodată drumul i-a tăiat:
Pierzându-și capul, ea de spaimă
Vedea tot rele presimțiri
Și aștepta nenorociri.*

VII

*Ei și? O vrajă minunată
Chiar și în groază ea-și afla:
Spre contradicții înclinată,
Natura ne-a creiat așa.
E'n sărbători. Ce bucurie!
Vrăjește tinereța vie,
Străină de regret, de chin,
In fața-i viața e-un senin
Nemărginit, fără cusururi;
Vrăjește bătrâneța ce-i
Cu un picior în groapa ei,
Ce tot pierdut-a pe de-apururi;
Nădejdea-i minte cu povești
Și gănguriri copilărești.*

VIII

*Privește Tania'nfrigurată
Topita ceară, necurmat,
Ea cu dantela-i minunată,
Îi spune-un lucru minunat;*

*Din strachina cu apă plină,
Se scot inele la lumină
A scos și ea un ineluş
Când sună-un cântec vechi, ghiuș:
„Țăranii-acolo sunt cu stare,
Ei cu lopata strâng argint,
Cântăm și bine-ți vrem și-alint
Și slavă!”. Dar așa cântare
Menește-al pagubei șirag;
Coșurca, fete, vi-e mai drag.²⁹⁾*

IX

*E noapte; bolta luminoasă;
Cântarea stelelor duium
Răsună-așa de-armonioasă...
Tatiana'n curte iese-acum,
In alb veșmânt, prin mica tindă,
Spre lunăndreaptă o oglindă,
Ci în oglinda ei, curând,
Se vede luna tremurând...
Stt... pași... e-un trecător; Tatiana,
Pe vârful sboară către el
Și glasul-i sună ușurel —
Ca fluierul vrăjind poiana:
Cum vă numiți? ³⁰⁾ Cu aspru ton
Răspunde-acesta: Agafon.*

X

*Tatiana, pentru-o vrajă-aleasă,
La sfatul neanei s'a supus;
Tacâmuri două pe o masă
In baie-a poruncit de-au pus;
Dar spaima năpădi în Tania...
Și eu, — cu gândul la Svetlana,
Mă'nfricoșez — mărturisesc...
Nu pot cu Tania să vrăjesc.
Ea cingătoarea de mătăasă
Scoțând, se culcă cu ochi grei,
Sub perna albă și pufoasă
Oglinda fata și-a pitit.
Tac toate. Ea a adormit.*

XI

*Și Tania minunat visează.
Părea că 'n somn, sub cerul sur,
Printr'o poiană 'naintea
C'o ceață sumbră împrejur;
Printre nămeți, vuind din valuri,
Fierbea cu sgomot între maluri,*

*Un larg șuvoi, adânc, cărunț,
Neferecat de gerul crunt.
Prăjine două prinse'n ghiață
Erau podeț clătinător
Peste șuvoiul tunător:
Și cu prăpastia în față,
Tatiana, lângă-al apei joc,
Nedumerită-a stat pe loc.*

XII

*E-o predică supărătoare;
Ea stă cântind șuvoiul'n sat,
Nu-i nimeni mâna-i salvatoare
Să-i dea din malul celălalt.
Dar, mișcă un troian, deodată,
Și cine de sub el s'arată?
Un urs cumplit de furios:
Tatiana ah! urlând vârtos,
El își întinde crunta labă
Spre ea; puterile strângând,
Proptită'n mâna tremurând,
Cu pași fricoși, pe puntea slabă
Peste șuvoi trecu abea;
Porni — dar ursul-i după ea.*

XIII

*In urmă ne'ndrăznind să cate,
Sporindu-și pasul ei mereu,
Ea-ar vrea să scape, dar nu poate,
De-acest păros greoi lacheu;
El mormăind o urmărește;
In față-un codru se ivește;
Frumoșii pini au albe dungi
De-omăt pe cetinile lungi;
Prin vârful de mestecănișuri,
De plute'nalte și de tei,
Ard ale stelelor scânteii;
Nu-i drum; prăpastii și desigur
C'au stat sub viscoliri, le vezi,
Adânc zac toate sub zăpezi.*

XIV

*Ea intră'n codru; ursul'n urmă;
Pân' la genunchi ea-i în omăt;
Acum o creangă mersu-i curmă
De gât prinzând-o, dindărăt;
Acum și de cercei o pradă;
Acum pantoful în zăpadă
I s'a 'nfundat și-a dispărut;
Acum basmaua și-a pierdut;*

*De frică, nu mai stă, o lasă;
Aude ursul iureș dând,
Și chiar cu mâna-i tremurând
Nu-și saltă straiul, rușinoasă;
Ea fuge; el e după ea;
Mai mult să fugă nu putea.*

XV

*Căzu'n zăpadă ca răpusă;
O'nșfacă ursul și la drum;
Ea'n nesimțire, stă supusă,
Nu mișcă, nu respiră-acum;
Cu ea prin codru ursul zboară;
Deodată 'n cale o căscioară;
In jurul ei pustiu avan,
Stă îngropată sub troian,
Pe-un geam lumina face-o dără,
Intrânsa-i larmă, chiot greu;
Iar ursul: La cumătrul meu.
Mai încălzește-te o țără;
Și'n tindă intră-acel pribeag
Și-o pune pe-al căscioarei prag.*

XVI

*Ea s'a desmeticit și cată:
Nu-i niciun urs, e'ntr'un pridvor;
In dosul ușii larmă beată,
Pahare clinchetând de zor;
E-un praznic? Ea'n încurcătură,
Se uită printr'o crăpătură;
Și ce zărește?... Un prăpăd!
Tot monștrii 'n jurul mesii șad:
Cornut e cel cu bot de fiară,
Un altul e cocoș la cap,
O știmă cu bărboi de țap,
Un sec schelet ce înfioară,
Pitici cu coadă și-un cocor
Ce-i și motan miorlăitor.*

XVII

*Dar mai grozav, dar și mai straniu:
Călare pe-un paing e-un rac,
Pe-un gât de găscă uite-un craniu
Sucindu-și roșul comănac,
O moară joacă căzăceasca
Plesnind aripi gălbui ca iasca;
Lătrat, cântări și răs și hai,
Vorbiri și tropote de cai!
Dar ce-o fi cugetat, Tatiana,
Când pe cel drag, cumplit și nou,*

*Pe al romanului erou,
La masă l-a zărit, sărmana!
Oneghin sta'ntre toți fâțiș,
Privind spre ușă pe furiș.*

XVIII

*Când dă el semn: toți bat din palme,
De bea: beau toți și larmă fac,
De-a răs: răd toți cu mutre calme,
De s'a'n cruntat: toți monștrii tac;
Deci li-e stăpân. Dela o vreme,
Tatiana, mai puțin se teme
Și curioasă, ca prin vis,
Ea ușa'n cet, a'ntredeschis...
Deodată-un vânt suflă și stinse
Feștilele; de vânt suflați,
Toți domovoi-s tulburați;
Oneghin, cu priviri aprinse,
S'a ridicat, tunând; toți sar;
Spre ușă el pășește rar.*

XIX

*Ea-i îngrozită; vrea să fugă;
Dar neputând să facă-un pas
Se sbate'n loc; ar spune-o rugă,
Să strige-ar vrea, dar n'are glas;
Evghenii'n ușă dă năvală;
Și sub privirea-i infernală
Stă fata; isbucni'n netoți
Un răs turbat; toți ochii, toți,
Copite, colți și trompe strâmbe,
Stufoase cozi și coarne lungi
Și limbi cu'nsângerate dungi
Și degete de os, scalâmbe,
Cu toate o țintesc pe ea
Și strigă toți: e-a mea! e-a mea!*

XX

*E-a mea! răcni cumplit, Evghenii,
Și monștrii brusc au dispărut;
Sub întunericul poenii
Ei doi și singuri s'au văzut;
Spre-un colț o duce el cu pază³¹),
Pe-un scaun șubred o așează
Și capul lui, câte puțin,
Și-l pleacă pe-al ei umăr, lin;
Deodată, Olga intră'n casă
Și Lenski; și deodată-i zi;
Oneghin mâna-și repezi*

*Și c'o privire furioasă,
Tatiana zace ca un sloi.*

XXI

*Și cearta crește, crește'n pripă;
Evghenii, brusc ia un cuțit
Și Lenski cade într'o clipă;
Un răcnet de nesuferit
S'aude... casa se clintește...
Și Tania'n spaime se trezește...
Deja lumină e'n ietac
Pe geamul înghețat, opac,
Se joacă-o rază purpurie.
Pe ușă intră Olga'n salt,
Ca aurora din înalt,
Ca rânduneaua cea sglobie;
„Hai, spune-mi, cine ți-e trimis?
Pe cine ai văzut în vis?”*

XXII

*Dar ea n'o vede; în odaie
Stă'n pat culcată c'un volum,
Întoarce foaie după foaie
Și nu-i răspunde nicidecum.
Deși volumul nu cuprinde,
Ce vreun poet din vis desprinde,
Nici adevăruri mari din plin:
Dar nici Virgiliu, nici Racine,
Nici Scott, nici Byron, nici Seneca,
Nici chiar al Modelor Jurnal,
Nu pot atrage'n așa hal:
Amici, era Martin Zadeka, ³²⁾
Un chaldean preînțelept,
Ce visuri tâlmăcește drept.*

XXIII

*Această operă profundă,
Prin negustorul ambulant
Putu la Tania să pătrundă,
Lângă-o Malvină, tom galant,
Și numai pentru ea lăsate
Cu ruble trei și jumătate.
Și ea-i dădu suplimentar
Un tom de basme, popular,
Gramatici, două Petriade,
Din Marmontel volumul trei
Și-astfel Zadeka din Chaldei,
Tatianii în favoare-i cade,
Alină întristarea-i grea
Și veșnic doarme lângă ea.*

XXIV

*Coșmarul mintea i-o încarcă,
O tulbură și nu-i dă ghes;
Ea să descopere, încearcă,
Ingrozitorul înțeles.
Găsea'n sumarul alfabetic
Cuvintele cu sens profetic:
Furtună, știmă, vișor, pod,
Pădure, urs, căscioară, plod
Și altele. Din îndoială
Martin Zadeka n'o scotea
Și visul rău îi prevestea
Pățanii triste, viață goală.
Și multe zile, fără rost,
Apoi neliniștită-a fost.*

XXV

*Dar, vezi, c'o mână purpurie, ³³⁾
Azi zorii, depe culmi sub svon,
Aduc cu soarele'n tărie,
Voiosul Taniei patron.
Din zori, la Larini casa-i plină
De musafiri; au prins să vină
Familii'n sănii mari, rusești,
In briști, chibitci, căruți, călești.
Antretu-i larmă și'mbulzeală,
Sunt oaspeții'n salon primiți,
Lătrat, săruturi de feteți
Și răs și'n ușă îmbrânceană
Și plecăciuni, chemări, porunci
Și doici țipând și plâns de prunci.*

XXVI

*Sosi cu soața-i cât un munte
Grăsunul Pustiakov, aici;
Gvozdin, un gospodar de frunte,
Stăpân peste țărani calici;
Skotininii, pereche'naltă,
Cu toți copiii laolaltă,
Dela mai mare la mai mic;
Și Pustiakov cel foarte șic;
Și verișorul meu, Buianov,
Gătît, la șapca cozoroc ³⁴⁾
(Cum îl cunoașteți, plin de foc)
Și-apoi consilierul Flianov,
Un intrigant bătrân, isteț,
Măncău, hrăpareț și glumeț.*

XXVII

*Cu ochelari și cu perucă,
Sosi cu neamul Harlicov,
Monsieur Triquet, ca o ducă,
Deabea picat dela Tambov.
Ca un francez, vrând să străluce,
Tatianii un cuplet i-aduse,
Pe aria pentru copii:
Réveillez-vous, belle endormie.
Fu tipărit demult cupletul
In almanahul vechi și ros,
Din colb la soare iar l-a scos,
Triquet, făcând-o pe poetul
Și dârz, în loc de belle Nina,
El scrise belle Tatiana.*

XXVIII

*Și, idol fetelor bătrâne
Nădejdea mamelor cu-alean,
Din târg, mai rumen ca o pâne,
Sosește domnul căpitan;
El intră... Ah, ce veste rară!
Primim orchestră militară!
De colonel trimisă chiar.
Va fi deci bal! E lucru clar.
Sburdați, fetițelor! ³⁵⁾ La masă,
Acum, după tipicul vechi,
Și, mână'n mână, merg perechi;
Spre Tania fetele se'ndeasă,
Bărbații'n față: cruci făcând,
Se strâng la masă zumzetând.*

XXIX

*Deodată-o vorbă nu mai sună;
Se mestecă cu mare zor,
Tacămu'n farfurii detună,
Pahare se ciocnesc sonor.
Dar grabnic oaspeții din sală
Pornesc o zarvă generală.
N'ascultă nimeni, toți răcnesc,
Discută, râd, chelălăiesc.
Pe ușă, Lenski și Evghenii.
„Ah, Dumnezeuule slăvit! —
Stăpâna strigă: — însfârșit!”
Se'ngheșuie, fac loc mesenii
Și scaune le-aduc aici,
Poftind la masă pe amici.*

XXX

*În fața Taniei ei s'arată;
Ea-i palidă ca luna'n zori*

*Și-i ca o ciută speriată:
Privește'n jos; o prind fiori;
Intr'însa patima sbucnește,
Se'năbușă; nu deslușește
Felicitarea celor doi;
Spre ochi vin lacrimi în șuvoi,
Să cadă leșinată-i gata;
Dar fu mai tare voia ei
Și-al judecății drept temei.
Și printre dinți, cu 'nțetul, fata.
Vreo două vorbe le-a'ndrugat
Și iar pe scaun s'a lăsat.*

XXXI

*De scene tragico-nervoase,
Leșinuri, lacrimi și tumult,
Pe care-ades le suportase:
Evghenii, e sătul demult.
Deja-i scârbit c'aici venise.
Dar când al fetei chin zărise
Și al ei sbucium amoros,
De ciudă s'a uitat în jos
Și îndârjit pe Lenski, jură
Din minți să-l scoată într'un fel
Și să-și răzbune-apoi pe el.
Și, jubilând de-așa măsură,
El face'n gând, cu ochi distrați,
Caricaturi de invitați.*

XXXII

*Desigur, nu numai Evghenii,
Al Taniei zbucium l-a văzut;
Dar spre-un pirog cu mirodenii
Toți ochii-atunci s'au abătut
(Cam prea sărat fu, din păcate);
Și iată'n sticle înfundate,
Între fripturi și „blanc-mangé”,
Deja aduc Țimleanskoe;
Aduc pahare subțirele
Ca talia-ți fără rival,
Zizi, al inimii cristal,
Motiv al versurilor mele,
Tu a iubirii viorea,
Cum mă'mbăta minciuna ta!*

XXXIII

*C'un pocnet sticla se destupă
Și vinul spumegă încet;
Ci iată, demn, de lângă cupă,
Cu torturatul său cuplet,*

*Triquet, se scoală, treaz e încă,
 Se face liniște adâncă.
 Tatiana-i sloi. Triquet cel stors,
 Cu foaia'n mâni spre ea s'a'ntors
 Și-i cântă fals. Succes! Bisare!
 Felicitări! Ea'n semn de preț,
 Se'nclină către cântăreț;
 Poetul e modest, dar mare;
 In cinstea Taniei primul bea
 Și îi oferă foaia sa.*

XXXIV

*Pornesc urări toți comesezii,
 Ea mulțumește tuturor.
 Dar când veni la rând Evghenii,
 Privirea ei de chin și dor,
 Intimidarea ei umilă,
 In suflet îi treziră milă:
 In fața-i s'a'nclinat, tăcând,
 Privind așa duos și blând...
 Privi așa cu anevoie?
 Era într'adevăr mișcat,
 Sau strengărește-a cochetat,
 Cu voia lui ori fără voie?
 Inșă privirea lui, e drept,
 C'a înviat al Taniei piept.*

XXXV

*Detună scaunele mutate;
 Toți dau năvală în salon:
 Precum din stupi de sbor purtate
 Pe-un șes albinele cu svon.
 Satisfăcuți de prânz, de viață,
 Vecinii-și suflă greu în față.
 Stau doamnele lângă cămin,
 Prin colțuri fetele s'a'atin;
 Mesuțe verzi acum s'arată:
 Pe jucători rivali poftesc,
 Boston și Lamber bătrânesc
 Și Whist-ul, renumit odată,
 Toți sunt din tagma ce s'a zis
 Că-s fii ai marelui plictis.*

XXXVI

*Deja partide opt jucară
 Eroii Whistului, mereu,
 Și locul de opt ori schimbară,
 Când iată ceaiul. Vremea, eu,
 O 'mpart cu drag din cale-afară
 In: prânz, ceai, cină. Noi, la țară,*

*Ce oră-i știm fără dichis:
 Stomacul nostru-i ceas precis;
 Dar, apropo, spun fără scopuri,
 Că eu în strofele ce țeș,
 Vorbesc de chefuri foarte des,
 Despre mâncări și despre dopuri,
 Cași titanu'ntre titani,
 Homer, divin de mii de ani.*

XXXVII, XXXVIII, XXXIX

*Sosește ceaiu'n cești cu dungă:
 Dar fetele să-l bea nu pot,
 Căci brusc prin uși în sala lungă,
 Răsună-un flaut și-un fagot.
 Inveselindu-se, ca gândul,
 Și ceaiul său cu rom lăsându-l,
 Paris, provincial sadea,
 Pe Olga, Petușcov o ia;
 Pe Tania, Lenski; Hariclova,
 Matroana fără de istov,
 E cu poetul din Tambov;
 Buianov ia pe Pustiakova;
 Și'n sală toți s'au risipit
 Și'n toi e balul strălucit.*

XL

*Precum Alban, — pornind romanul
 (Vezi prima parte), eu, cu miez,
 Vruî să descriu cu tot elanul
 Un mare bal petersburghez.
 Dar dus de visuri tot 'nainte,
 Rămas-am să-mi aduc aminte
 De piciorușe de femei.
 Pe urma lor îngustă... ei,
 Destul cu rătăcirî în noapte!
 Cum anii tineri ne-amăgesc,
 E timpul să mă'nșeleptesc
 Și să mă'ndrept în stil și fapte,
 Ca'n partea cincea, înșfârșit,
 Orice abateri să evit.*

XLI

*Ca tinereța, nebunește,
 Cu freamăt dulce la urechi,
 Tot valsul vișor se'nvârtește,
 Plutesc perechi după perechi.
 Oneghin pus pe răzbunare,
 Pe buze-un zâmbet tainic are,
 Luând pe Olga. Legănați,
 S'avântă printre invitați;*

*Apoi pe scaun o așează;
Discută puțintel cu ea;
Pe urmă iar la dans o ia
Și amândoi din nou valsează.
Toți sunt surprinși. Iar Lenski, șui,
Nu-i vine-a crede'n ochii lui.*

XLII

*Mazurca'ncepe. Ce năvală!
Demult când tunetu-i tuna,
Se sguduia întreaga sală,
Parchetul sub picior trosnea...
Acum, ca niște doamne'n rânduri,
Plutim pe lăcuite scânduri.
Insă prin târguri și la sat,
Mazurca încă și-a păstrat
Tot farmecul, el nu se stinse;
Și tocuri, sărituri, mustăți,
Sunt tot așa ca'n alte-dăți;
De modă nu-s deloc atinse:
Tiranul căruia-s supuși.
Și boală nouă pentru ruși.*

XLIII, XLIV

*Buianov, duce pe Tatiana
Și Olga către-al meu erou:
Și-Oneghin sboară precum pana*

*Cu Olga pe parchet din nou;
O poartă lent, spre ea se'nclină
Șoptindu-i c'o dulceață lină,
Pesemne-un madrigal distins
Și-i strânge mâna, — s'a aprins
Pe fața ei ambițioasă
Roșața. Lenski vede tot:
Și fierbe zăpăcit, netot;
În indignarea lui geloasă,
Când stins e al mazurcii svon,
Poetu-i cere-un cotillon.*

XLV

*Dar ea nu poate!... Cum nu poate?...
A fost promis dela'nceput...
Oneghin... Doamne! Ce sunt toate?...
Ce-aude? Olga a putut...
Deabea din jasă-a fost săltată
Și e cochetă, svăpăiată!
Deja la viclenii s'a dat,
Deja să'nșele-a învățat!
Nu'nghite Lenski lovitura;
Blestemă pe femeii, năuc,
Coboară, calul i-l aduc
Și-o ia'n galop, fierbându-și ura.
Pistoale două, plumbii'n fum,
Decid destinul său, deacum.*

CAPITOLUL ȘASE

*Là, sotto igiorni nubilosi e brevi,
Nasce una gente a cui'l morir non dole. *)
Petrarca,*

I

*Văzând că Lenski-acum lipsește,
Oneghin, iar s'a plictisit.
Dansând în gânduri s'adâncește
De răzbunare mulțumit.
Pe urma lui și Olga cascade
Cătând pe Lenski să-l zărească
Și cotillonul lung, sprințar,
O chinuie ca un coșmar.
Dar s'a sfârșit. Toți merg la cină.
Culcușuri pentru noapte fac
Dela salon pân' la ietac.
Toți au nevoie de hodină.*

*) Acolo, sub zile înourate și scurte,
Se naște o stirpe căreia nu-i pasă de moarte.

*Oneghin numai a plecat
Să doarmă dus la el în pat.*

II

*Tăcere. În salon, pe spate,
Cu sgomot doarme Pustiakov.
Cu dolofana-i jumătate.
Gvozdin, Buianov, Petușcov
Și Flianov, prins de-o maladie,
Pe scaune'n sufragerie.
Monsieur Triquet pe dușumea
Cu scufă veche și'n flanea.
Colo'n iatacul Tatianei*

Și-al Olgăi dorm numai dudu.
 Dar tristă precum nimeni nu-i,
 La geam, sub razele Dianii,
 Sărmana Tania stă veghind,
 Intunecatul șes privind.

III

Venirea lui neașteptată,
 Induișarea din priviri
 Și comportarea lui ciudată
 Cu Olga, printre musafiri,
 I-au sguduit ființa ntreagă;
 Ea'n stare nu-i să-l înțeleagă;
 Un dor gelos își face drum
 Și parc'o mână rece-acum
 Ii strânge inima'n neștire
 Sub ea parcă genuni se sbat...
 „Pieri-voi, — Tania a'ngânat: —
 Prin el să mor e-o fericire.
 Eu nu cârtesc, la ce-aș cârti?
 El nu mă poate fericii“.

IV

Povestea mea, întruna sbor ia!
 Ne cheamă-un personagiu rar:
 La verste cinci de Krasnagoria,
 Pe unde-i Lenski proprietar,
 Trăiește plin de energie
 În filosofica-i pustie,
 Zarețki: fost scandalagiu,
 Tribunal al crâșmelor, cheflui
 Și cartofor cu nume strașnic,
 Dar azi, un bun și neposac
 Părinte de copii burlac,
 Prieten sigur, boier pașnic
 Și chiar un om perfect cinstit:
 Așa-i al vieților sfârșit!

V

Ci, gura lumii, la tot pasul,
 Curajul crunt i-l lauda:
 Că dela stânjeni cinci el asul
 Cu-al său pistol îl nimerea
 Și că într'o luptă, el odată,
 C'o exaltare-adevărată
 S'a fost distins, căzând năuc
 În glod depe-al său cal calmuc,
 Beat-mort, l-au prins franțujii 'n
 Un scump zălog, un paraleu grabă:

Și-acest Regul, al cinstei zeu,
 S'ar mai preda, ca pus pe treabă,
 El la Verry³⁶⁾ cel rotofei
 Să sece zilnic sticle trei.

VI

Ci, pentru-a se distra în viață,
 Făcea pe prostul, evident,
 Pe-ascuns și-adeseaori pe față,
 Prostind pe cel inteligent;
 Deși ades câte-o ispravă
 I se plătea fără zăbavă;
 Deși ades, ca un mișel,
 Cădea 'n capcana lui chiar el;
 Contrazicea cu voieșie,
 Cu duh sau aspru da răspuns,
 Știa să tacă 'ndeajuns,
 La sfadă chibzuit să fie,
 Cu drag pe tineri învrăjbea:
 La barieră-i așeza.

VII

Sau îi silea la împăcare;
 Luau dejunu'n trei, apoi,
 Ironizând a lor onoare,
 El îi mustra glumind vioi.
 Sed alia tempora! Bravada
 (Ca visul ce'n iubire-i nada)
 Cu tinereța a apus.
 Zarețki-al meu, precum am spus,
 Pe sub salcâmi, ajuns la sațiu,
 Retras din vișelie drept,
 Trăiește ca un înțelept,
 Cultivă varză ca Horațiu,
 Invață carte-un roi de puști
 Și crește găște și rătuști.

VIII

Evghenii nu găsea cu cale .
 În seamă inima să-i ia,
 Dar duhul judecății sale
 Și tâcul săravăn i-l iubea.
 Oricât de des, oriunde fie,
 El îl vedea cu bucurie.
 Deci nu fu'n zori surprins deloc
 Văzând că intră și ia loc.
 După salutul de rigoare,
 Tăindu-i vorba ce-a deschis,
 El lui Oneghin i-a remis

*Din partea bardului, scrisoare.
Spre geam Oneghin a pășit
Și pentru sine a citit.*

IX

*Era distinsă cât se poate,
O provocare sau cartel:
C'o glacială claritate
Il chiamă Lenski la duel.
Evghenii, cum văzu ce este,
S'a ntors spre cel cu astă veste,
In vorbe netede spunând
Că el e gata orișicând.
Zarețki s'a sculat să plece;
Să întârzie nu putea:
Acasă treburi multe-avea...
Și a plecat. Evghenii, rece,
Rămas cu sufletu-i rebel,
Era nemulțumit de el.*

X

*Făcându-și aspră cercetare
Și judecându-se cu rost,
Găsea că vină multă are:
Că, mai întâi, nedrept a fost,
Că a putut glumi aseară
C'o dragoste așa de rară.
Al doilea: Bardul prost fu ieri,
Se iartă: optsprezece veri!
C'o dragoste adevărată
Pe acest tânăr îl iubea,
Să se arate trebuia
Nu minte cu prejudecată,
Nu băiețandru bățaios,
Ci un bărbat cinstit, mintos.*

XI

*In loc de-a se sburli ca jiara,
Putea să-i vadă focul viu,
In pieptul lui să stingă para
Se cuvenea... „Da-i prea târziu;
Zburat-a vremea prea degrabă...
Vârît e în această treabă
Acum bătrânul duelist;
El e'n ticăloșii artist...
E bună vorba-i infernală
Doar de dispreț, când i-l cunoști:
Dar șoapta, răsul celor proști...“
E-aici părerea generală!³⁷⁾
Resort onoarei, de'nțelegi
Și iată axa lumii'ntregi.*

XII

*Poetul aștepta acasă
Fierbând de ura lui pătruns.
Și, uite-l vine, nu se lasă,
Zarețki c'un solemn răspuns.
Pe cel gelos, ce sărbătoare!
El s'a temut, pe cât se pare,
Ca adversarul lui glumind
Și nu știu ce pretext scornind,
De glonte pieptul să-și ferească.
Dar îndoiială nu-i. In zori,
Ei lângă moară sunt datori,
Neapărat, să se'ntâlnească.
Și să-și descarce reciproc:
In șold, în cap, al morții joc.*

XIII

*Decis pe Olga să n'o vadă
Mai înainte de duel,
Fierbea poetul, urii pradă;
Privind la ceas, la soare, el,
Din mână-a scuturat în jine
Și s'a trezit doar la vecine.
Pe Olga s'o uimească-a vrut,
S'o tulbure dela'nceput.
N'a fost așa: ca altădată,
Poetului nefericit,
Pe scări în față i-a sbucnit,
Precum speranța svăpăiată;
Vioaie, vesel surâzând,
Intocmai cum era oricând.*

XIV

*„La ce-ați plecat devreme-aseară?“ —
A fost al Olgăi prim cuvânt.
El, tulburat din cale-afară
Tăcu, cu nasul spre pământ.
S'a stins necazul, gelozia,
Sub ochii limpezi ca tăria,
Sub felu-i simplu și duios
Și lângă sufletu-i voios!...
Privind cu umilință fata,
El vede: e iubit și-acum.
In el căința-și face drum,
Iertare să-i cerșească-i gata.
Stă mut, cutremurat, sfios,
E fericit, e sănătos.*

XV, XVI, XVII

*Și trist, cuprins de'ngândurare,
Vladimir nu găsea puteri,*

*Ca Olgăi dragi și'mbătătoare
Să-i amintească ce-a fost ieri;
Gândește: „Fi-voi salvatorul?
Nu las eu ca s'ducătorul
Cu laude, suspin n'drept,
Să'nșele tânărul ei piept;
Ca viermele ce se strecoară
Să roadă lujerul de crin;
Ca floarea sub al lui venin,
Deabea îmbobocind să piară!
Prieteni, vă încredințez
Că eu pe-amici îi duelez.“*

XVIII

*De-ar fi știut poetul rana
Ce pe Tatiana o frigea
Și de-ar fi cunoscut, Tatiana,
De-ar fi putut să afle ea,
Că Lenski ori Evghenii, mâne,
In umbra morții va rămâne;
Ah, poate că iubirea ei
I-ar fi'mpăcat pe-amicii m-i!
Dar nimeni patima-i ca para
Să-i afle n'a putut vreun pic.
Oneghin nu spunea nimic;
In taină se topea fecioara;
S'o știe neanea doar putea,
Dar ea mereu nu pricepea.*

XIX

*Distrat fu Lenski'ntreaga seară,
Aci tăcut, aci vioi;
Când muzele te legănară
Așa ești; încruntat, apoi,
La clavecin el se așează
Și-aceleași note claviază;
Aci spre Olga a privit
Șoptind: Așa-i? Sunt fericit.
Dar e târziu; când dă să plece,
De jale inima-i s'a stins;
Când fata mâna i-a cuprins
Ea parcă s'ar fi rupt în zece.
Ea l-a privit cu drag nespus.
„Ce-aveți?“ — „Nimica“. — Și s'a dus.*

XX

*Ajuns acasă, cu răbdare
Făcu pistoalelor control,
Le'nchise, și, la lumânare,
Pe Schiller l-a deschis domol;*

*Ci-un singur gând îl prinde'ndată;
N'adoarme inima'ntristată;
Frumoasă, precum alta nu-i,
Răsare Olga'n fața lui.
Vladimir cartea părăsește,
Ia pana; versul lui e plin
De dragi nimicuri; curge lin
Și sunător. Il recitește
Cu jocu-i liric de poet,
Ca Delvir beat la vreun banchet.*

XXI

*Păstrate-s versurile-acele;
Le dau așa cum le-am luat:
„Voi zile-a primăverii mele,
Spre ce liman v'ați depărtat?
Ce-aduce ziua-mi viitoare?
Zădarnic cerc s'o văd în zare,
Sub neguri stă, oricât aștept.
Dar nu-i nimic. Destinu-i drept.
Cădea-voi oare sub săgeată?
Voi fi cruțat? E bine-oricum:
Și veghea vieții de acum
Și somnul ce la timp s'arată;
Tu zi blagoslovită ești
Și tu'ntunerice ce sosești!*

XXII

*Și mâne zorile-or să 'nceapă
Și va juca senina zi;
Dar eu, poate-am să fiu în groapă
Și umbra tainic m'o păzi;
Și amintirea ta, poete,
O va'nghiți domoala Lethe;
Voi fi uitat de lume; dar,
Veni-vei tu, fecioară, rar,
Pe urmă-o lacrimă să lepezi,
Gândind: el m'a iubit curat
Și numai mie mi-a'nchinat
Toți zorii vieții sale repezi!...
Prieten drag, dorința mea,
Ah, vino: sunt soția ta!...“*

XXIII

*A scris și vested și cu ceață
(Deci romantism curat dealtfel,
Deși nu-l prea văd în ce-i de față;
La ce ne-am sinchisi de el?)
Apoi, când zorii cresc pe munte,
Plecându-și ostenita frunte*

Peste cuvântul ideal,
A ațipit poetul pal.
Dar numai ce căzu'n uitare,
Deja vecinu-i priceput,
Pătrunse'n cabinetul mut,
Trezind pe Lenski c'o 'ndemnare:
„Sculăți: e șapte. Deci la drum!
Oneghin pe teren e-acum!”

XXIV

Dar se'nșela. De-un somn de moarte
Era Evghenii'nvăluit.
Și noaptea se rărea de departe
Și-i Vesper de cocoși primit;
Evghenii doarme'n pacea gravă.
Se 'naltă soarele în slavă,
Iar vișoru-i înflăcărat
Străluce larg; dar tot în pat
Evghenii-al nostru și somnia
Plutește peste el mereu.
Ci, iată, s'a trezit cu greu
Și-a dat înlături draperia;
Indată s'a convins ușor
C'a 'ntârziat cam mulțisor

XXV

El sună'n grabă. Glonț-sosește
Guillot, valetul său franțuz;
Papuci, halat, el îi servește
Și albitura, după uz.
Dând zor, Oneghin, straiu-și pune,
Pe când valetului îi spune
Că-l va'nsofi, luând cu el
Cutia cea pentru duel.
Se urcă'n sanie și sboară.
Ajuns, dispune cu curaj:
Și cu pistoalele Lepage, ³⁸⁾
Guillot-l urmează înspre moară,
Iar sania, de armăsari
E dusă'n câmp la doi stejari.

XXVI

Nerăbdător din cale-afară
Sta Lenski lângă stăvilari;
Zarețki, pietrele de moară
Le critica, mecanic, rar.
Scuzându-se, Evghenii-apare.
Zarețki-i spune cu mirare:
„Cum? N'aveți secundant de fel?”
Pedant și clasic în duel

Iubind metoda ce aparte-i,
El permitea ca la pământ
Să cazi, dar nu așa, în vânt,
Ci după regulile artei,
Cum cere datina, solemn
(Deci el de laudă e demn).

XXVII

„Un secundant? — ba am, desigur!
Monsieur Guillot, un bun amic.
La prezentarea mea sunt sigur
Că nu veți obiecta nimic:
Deși e-un om ca fiecare,
In schimb e un băiat de-onoare”.
Zarețki buza și-a mușcat.
Pe Lenski-Oneghin l-a 'ntrebat:
„Incepem?” — „Da!”, — privind
departe,

Vladimir, hotărât i-a spus.
Și'n dosul morii ei s'au dus.
Zarețki cu Guillot, deoparte,
Vorbeau de-un lucru serios;
Dușmanii stau cu ochii'n jos.

XXVIII

Dușmani! De câtă vreme-s, oare,
Setoși de sânge și fierbând?
Ei cei ce ieri cu desfătare
Își împărțeau și vis și gând!
Azi se urâsc, parcă-i agită
O dușmănie moștenită,
Ca într'un vis îngrozitor
Și reciproc, pieirea lor
Și-o pregătesc cu sânge rece...
De ce n'ar râde, răs curat,
Cât nu li-e brațu'nfierbântat,
Ca iarăși împăcați, să plece?...
Mondena vrajă însă-i rea,
De-a probei fals se teme ea.

XXIX

Sclipesc pistoalele-argintate
Vergeaua sună sub ciocan,
Prin țeavă glonte străbate,
Cocoșul țacăne avan.
Pe poliți pulberea-i vărsată,
Stă gata cremenea'nălțată.
Guillot, cutremurat de tot,
Se pitulează după-un ciot.
Cernite pelerini din spate

Dușmanii leapădă; greoi,
Zarețki, pași treizeci și doi,
Măsoară cu exactitate;
Amicii-s la extreme puși
Și-și iau pistoalele, supuși.

XXX

„V'apropiați!” — Stăpâni pe sine,
Făr'a ținti, cei doi vrăjmași,
Cu umblet care ferm se ține,
Fac în tăcere patru pași;
Sunt patru trepte mormântale.
Din mers, Evghenii-atunci, agale,
Pistolul său, cu braț întins,
Să și-l ridice 'ncet a prins;
Mai fac cinci pași și Lenski, iată,
Cu ochiul stâng închis și el
A început să ia la țel —
Și-Oneghin a tras foc deodată...
Sunat-a ceasul destinat:
Poetul arma și-a scăpat,

XXXI

Ducând la piept o mână, cade.
Se vede moarte și nu chin
In ochiul ce lumina-și scade.
Cum depe muntele senin,
La soare strălucind grămadă,
Cad avalanșe de zăpadă.
Onegh'n prins de-un frig subit,
Spre tânăr repede-a fugit.
Privește, strigă... dar zădarnic:
Poetul nu mai este viu.
Sfârșit e prea de timpuriu!
O floare, ce sub vânt amarnic,
S'a ofilit în zori cu-amar;
S'a stins o flacără'n altar.

XXXII

Zăcea — și lumea chinuită
A frunții stranie era.
O caldă undă aburită
Din rana de sub sân curgea.
In inimă, c'un pic 'nainte,
Fu inspirație fierbinte,
Nădejdi, iubire, dor nestins,
Jucase viața'n sânge-aprins:
Acum — ca 'ntr'o pustie casă,
Sunt toate mohorâte, reci;
Ea-i amuțită pentru veci.

Stă oblonită, 'ntunecoasă.
Stăpâna nu-i. Doar Cel-de-Sus
Pe unde-i, știe. Urme nu-s.

XXXIII

Este plăcut c'o epigramă
Să-ți întăriți dușmanul prost;
Plăcut să-l vezi cum prins de teamă,
Își pleacă coarnele, anost,
Privindu-se'n oglindă bine —
Și se contestă de rușine;
Dar mai plăcut e, scumpul meu,
Când urlă tâmp: acesta-s eu!
Și-i mai plăcut, cu eleganță,
Să-i pregătești cinstit cosciug,
Țintindu-i capul clăpăug
Dela o nobilă distanță;
Dar să-l trimiți la cei din lut,
E-un lucru'ntr'adevăr plăcut.

XXXIV

Dar când cu arma, 'ntr'o pornire,
Amicul tânăr v'ați ucis,
Ce c'un răspuns, cu o privire,
Sau cu vreun fleac, mai bine zis,
V'a ofensat la vreo beție,
Sau care, însuși, la mânie,
V'a provocat să duelați,
Spuneți: cu sufletul cum stați,
Ce simțiminte-l stăpânește,
Când fără viață și înfrânt
E'n fața voastră la pământ
Și 'ncet-încet înțepenește,
Stând surd și mut, stând nemișcat,
Când îl strigați înspăimântat?

XXXV

Cu arma'n mâna-i înțeleștată,
De triste remușcări răpus,
Oneghin către Lenski cată.
„Da, e ucis!” Zarețki-a spus.
„Ucis!”... Cutremurat de groază,
Oneghin, frânt, se'ndepărtează,
Strigându-și oamenii, ca beat.
Zarețki, corpul înghețat
In sanie, atent l-așează;
Acasă duce-un groaznic dar.
Simțind un mort, trăpașii sar;
Puternic sforăind, spumează
Zăbalele; pe mers se pun,
Pornind într'un galop nebun.

XXXVI

Amici, e-o jale fără nume,
C'acest poet nu și-a 'mplinit
Nădejtile pe-această lume,
C'abea 'nflorind, s'a vestejit.
Dar unde's caldele frământuri
Și nobilele lui avânturi
Și tânărul lui vis de preț,
Înalt, duios și îndrăzneț?
Și unde-i dorul de iubire,
De-a ști și de-a munci cu har
Și spaima lui de ce-i vulgar
Și voi iluzii, tu simțire,
Voi dragi năluci sublime'n vânt —
Tu vis al poeziei, sfânt!

XXXVII

El spre norocul omenirii
Sau glorie, s'o fi născut;
Prin svonul, astăzi mut, al lirii,
Să fie'n veac ar fi putut.
Pe-acest poet, pe-a lumii trepte,
S'ar fi putut ca să-l aștepte
O treaptă 'naltă. Umbra sa,
O taină sfântă, undeva,
Cu sine o fi duș-o, poate,
Și pentru noi s'a stins în ceți
Un glas făuritor de vieți;
Și pân' la groapa-i n'or străbate
Al ginților prinos senin,
Nici imnul vremilor ce vin.

XXXVIII, XXXIX

Dar, poate, o comună soartă
Îl aștepta pe-acest poet,
C'o tinereță grabnic moartă
Și sufletul răcit încet.
Având schimbări drept călăuze,
S'ar fi 'nsurat, uitând de muze,
Ferice și cu coarne lungi,
Ar fi purtat halat cu dungi;
Trăindu-și viața lui frumoasă,
Ar fi lăut și-ar fi mâncat,
Podagră ar fi căpătat —
Și-apoi, între copii, acasă,
Bocit de babe, 'n pat întins,
Și între medici, s'ar fi stins.

XL

Dar oricice-ar fi fost să fie,
Vai, bardul ce plutea în vis,

Iubind c'o pasiune vie,
De un amic a fost ucis!
E-un loc la stânga, lângă satul
Unde trăise inspiratul:
Doi fagi dintr'o tulpină cresc,
Sub dâșii unda-și împletesc
Izvoarele din văi vecine;
Plugarul stă la umbra lor;
Securătoarea cu ulcior
Din holde după ape vine;
Sub crengi, lângă pâraul lent,
Se 'nălță-un simplu monument.

XLI

Sub el (când ploile s'avântă
Și-i primăvara'n toiul ei)
Păstorul despre Volga cântă,
Meșteruind opinci de tei.
Iar orășanca ce la țară
Sosește'n fiecare vară,
Când singură, călare stând,
Pe câmpuri fuge galopând:
La el fugarul și-l oprește,
Strângând dârlogii de curea,
Și, ridicându-și vâlul, ea,
Cu ochii fugitivi, citește
Inscripția — și i-s cețoși
De lacrimi, ochii ei duioși.

XLII

La pas pe câmp ea calu-și poartă,
Iar gânduri felurite-i vin
Și de-a lui Lenski tristă soartă
E sufletul ei tânăr plin.
Gânde-a: „Ce-a fost cu Olga, oare,
Simți mult timp durere mare,
Sau i-a trecut cum piere-un fum?
Pe unde-i sora ei acum?
Și unde-i cel retras de lume
Și al femeilor vrăjmaș
Blazatul, sumbrul ucigaș
Al bardului, pe moale-acum e?”
La timp, de toate și pe șleau
Eu socoteală-am să vă dau.

XLIII

Dar nu acuma, deși mie
Eroul meu mi-e drag nespus,
Deși, c'am să-l revăd, se știe,
Dar azi nu-s pentru el dispus.

Mă'ndeamnă anii către proză
 Gonind sprințara rimă roză
 Și eu — oftând mărturisesc —
 Că'n urma-i leneș mă târâsc.
 Nu vrea îmbătrânita-mi pană
 Să mângălească alte foi,
 Azi alte visuri dulci și noi,
 Azi alte griji, în aspră goană,
 Sub larma lumii, sub tăceri,
 Mi-agită sufletu'n dureri.

XLIV

De daruri inima-mi e prinsă
 Tristeță nouă-am cunoscut;
 Speranța'n primele e stinsă, —
 Regret tristețea din trecut.
 O, visuri! Unde vi-e mândrețea?
 Și rima voastră tinerețea?
 Au nu cumva, cu-adevărat,
 Cununa ei s'a fost uscat?
 Au nu cumva, precum o spumă,
 Spun fără elegie, da! —
 Zburat-a tinerețea mea
 (Cum până-acum am spus în glumă)?
 Au nu cumva s'a dus pe veci?
 Au în curând am ani treizeci?

XLV

Ameaza vieții mă'nfășoară
 Și-o recunosc cu jale'n glas.

O, tinerețea mea ușoară!
 Hai să ne spunem bun rămas.
 Iți mulțumesc pentru'ntristare
 Și chinuri dragi și desfătare,
 Petreceri, larmă, vânt turbat
 Și pentru tot ce'n dar mi-ai dat;
 Iți mulțumesc. De-avânturi plină,
 Cu tine'n larmă și'n tăceri,
 M'am desfătat din plin, mai ieri;
 Destul! Cu sufletu'n lumină,
 Pe drumuri noi acum pornesc, —
 De vechiul trai mă odihnesc.

XLVI

Să reprivesc. Cu bine umbre,
 Pe unde-am viețuit ușor,
 În lene, vis și patimiumbre,
 Cu sufletul cuprins de dor.
 Tu, inspirație te-avântă
 Și'nchipuirea mi-o frământă,
 Trezește-mi inima mereu,
 Mai des te-arată'n colțul meu,
 Ca sufletul să nu-mi înghețe,
 Nesimțitor și crunt, greoi, —
 Plăcerile deșarte-apoi
 Să-l împietrească cu tristețe,
 În mlaștina, în care-aici
 Ne bălăcim, iubiți amici!⁽³⁹⁾

CAPITOLUL ȘAPTE

Tu Moscova-a Rusiei fiică dragă,
 Pereche ai în lumea asta 'ntreagă?
 Dmitriev
 Moscova natală cum să n'o iubești?
 Barański
 A Moscovei persecutare? Ce 'nsamnă
 să vezi lumea oare?
 E bine undeva în viață?
 Pe unde nu suntem de față.
 Griboedov

I

De primăvară isgonite,
 Zăpezile din culmi, viori,
 Pe șesurile potopite
 Se scurg în tulbure șuvoi.
 Natura, c'un surâs pe față,
 Primește-a vremii dimineată;
 Străluce cerul sineliu,
 Bătrânul codru străveziu
 Cu verde puf se 'nveșmântează.

4 — V. Românească

De prin chilii de ceară ies
 Albinele spre câmp dând ghes.
 Văioagele se'mpeștrițează;
 E zvon de turme; totu-i crud;
 Prin nopți priveghetori s'aud.

II

Ce tristă-mi vii, o primăvară!
 Tu vreme a iubirii ești!
 Durerea sufletu-mi doboară,

*In sânge sbucium tu-mi stârnești!
 Și ce umilă bucurie
 Simt când pe chipul meu adie
 Al tău răsuflet fermecat
 In sânul păcii dela sat!
 De ce nu știu ce-i desfătarea,
 Iar toate câte lin trăiesc,
 Ce bucuroase strălucesc,
 Aduc tristeța și oftarea
 In sufletul meu mort demult,
 Și-i negru tot ce văd și-ascult?*

III

*De ce, când s'a re'ntors frunzișul
 Ce astătoamnă s'a pierdut
 Și codru-și freamătă desişul,
 Gândim la frunza ce-a căzut?
 De ce, când firea-i re'nviată,
 Gândirea ni-e apropiată
 De anii noștri vestejiți,
 Ce nu pot fi din nou trăiți?
 Ori, poate-o altă primăvară,
 Trezită de-un poetic vis,
 In amintiri ni s'a deschis,
 Și inima se înfioară
 Visând un alt tărâm, nespus,
 Cu nopți de basm și lună sus...*

IV

*E timpul: trândavi din elită,
 Voi epicurieni sătui,
 Voi ce-aveți viață fericită,
 Voi cei ai școlii Levșin ⁴⁰⁾ pui,
 Și voi Priami cu firii pasive,
 Voi doamnelor mult sensitive,
 Vă ch amă primăvara'n sat,
 E cald, sunt flori, văzduh curat,
 Plimbările-s inspiratoare,
 Sunt nopți cu'ndemn ispășitor.
 La câmp, amici! Dați zor, dați zor!
 In butci cu'ncărcătură mare,
 In diligență, cu alai,
 Din târg pe barieră, hai!*

V

*Intr'o cal așcă importată,
 Și tu, drag cititor, să pleci
 Din târg, din larma lui turbată,
 In care iarna ți-o petreci;
 Cu muza mea capricioasă,*

*Să mergem prin dumbrava deasă
 La un pârau, și'n satul mic
 Unde Evghenii-al meu amic,
 In pustnicie, cu'ntristare,
 Și nu demult, iernând a stat,
 Cu Tan a fiind învecinat:
 A mea iubită visătoare
 Pe unde oare-o fi acum...
 Și tristu-i pas pe care drum?*

VI

*Deci, printre culmi, pe valea largă
 Să mergem, unde cu temei
 Un pârauaș spre râu aleargă,
 Prin păduricea cea de tei.
 Aici dă glas privighetoarea
 Și'n trandafir sălbatic floarea;
 S'aud izvoarele sub vânt —
 Aici e-o piatră de mormânt,
 Doi fagi bătrâni umbresc din slavă.
 Pe piatră-i scris cu slove mici:
 „Vladimir Lenski zace-aici,
 De tânăr mort cu-o moarte bravă,
 In anul... vârsta.... săvârșit.
 In pace dormi, poet iubit!”*

VII

*Pe-un ram al fagului ce sună,
 Deasupra urnei, pe mormânt,
 Cândva o tainică cunună
 Se legăna ușor în vânt;
 In seri târzii, pe îndelete,
 Odinioară două fete
 Sub lună la mormânt veneau
 Și 'mbrățișându-se plângeau.
 Azi monumentu-i sub uitare,
 Potică nu mai e spre el,
 Pe ram cunună nu-i defel.
 Bătrân, cu traista în spinare,
 Păstorul cântă abătut,
 Făcând opinci ca și'n trecut.*

VIII, IX, X

*Sărmane Lenski! Scurtă vreme
 Tu de logodnică-ai fost plâns.
 Vai! astăzi ea suspină, geme,
 Iar mâne jalea ei s'a stâns.
 Un altul i-a atras vederea,
 Un altul i-a curmat durerea
 Cu amorosul lui alean,*

*A captivat-o un ulan,
Ulanu-i marea ei iubire...
Și iată-i la altar, sglobii;
Ea, roșie sub cununii
Inclină capul cu uimire,
Cu ochi aprinși privind în jos,
Pe buze c'un surâs voios.*

XI

*Sărmane Lenski! Tu'n vecie,
Colo'n locașul celor morți,
Te-ai tulburat sub surda glie
La vestea trădătoarei sorți;
Sau lângă Lethea-adormită,
In nesimțire fericită
Nu te mai tulbură vreun vis:
Ți-e totu'n preajmă mut și 'nchis?...
Așa-i! Uitarea-i după moarte.
Amici, dușmani, iubite, soți,
Deodată or să tacă toți.
Moștenitorii mai departe
Pornindu-și măniosul cor,
Or să-și aprindă cearta lor.*

XII

*Și vocea Olgăi, cristalină,
La Larini n'a mai răsănat.
La pol', chemat de disciplină,
Cu ea ulanul a plecat.
De plâns bătrâna se topise
De fiica-i când se despărțise,
Că va muri ai fi crezut;
Să plângă Tania n'a putut:
Doar o paloare 'ngrozitoare
Cuprinse chipul ei măhnit.
Când toți la scară au ieșit
Și năpădeau, ca la plecare,
Careta celor tinerei,
Tatiana i-a condus pe ei.*

XIII

*Și multă vreme-apoi, sărmana,
A stat privind în urma lor...
Și iată-i singură, Tatiana!
Vai! Scumpul, dragul ei odor.
Amica-i veche și atentă
Și surioara-i confidentă,
De soartă-i dusă pe-al ei drum,
S'au despărțit de tot deacum.*

4*

*Ea ca o umbră rățăcește,
Spre parcul gol se uită-un pic...
Nu se alină cu nimic
Și ușurare nu găsește
In plânsul care-o podidea,
Iar inima se rupe'n ea.*

XIV

*Și'n crâncenă singurătate
Ard patimile mai cu spor,
De-Oneghin, mult mai tare, poate,
Vorbește pieptul plin de dor.
Niciicând ea n'o să-l mai zărească;
Ar fi datoare să-l urască
Pe fraticidul cel ciudat;
Poetu-i mort... de toți uitat.
Vrăjită d-o iubire nouă
Logodnica-i cu altu-acum.
Și amintirea-i ca un fum
S'a destrămat; doar inimi două
Poate-l mai plâng pe bardul rar;
La ce l-ar mai jeli'n zădar?*

XV

*Era'n amurg. Cer vânat. Râul
Da svon. Un greer s'auzea.
Se'mprășiase hora. Grăul
Dormea. Pescarul foc făcea
Pe malul apei care sună.
Pe câmpul argintat de lună,
Pe gânduri, sub cuprinsul șters,
Tatiana multă vreme-a mers.
A mers, a mers. Deodată'n față,
Din deal ea vede un castel.
Un sat și crânguri lângă el,
Un parc e lângă râu'n ceață.
Ea cată, plină de'nțeleș,
Și-i bate inima mai des.*

XVI

*De-o îndoială-i străbătută:
„Să merg sau să mă'ntorc?... El nu-i.
Pe-aici eu nu sunt cunoscută.
Să văd vreau casa, parcul lui”.
Din deal Tatiana-acum coboară
Deatea suflând, și înconjoară
Cu ochii locul. E târziu...
Ea intră'n curte ca'n pustiu.
Dulăi lătrând spre ea s'aruncă.
La strigătu-i înspăimântat,*

*Copiii curții au alergat,
Răcnind. Cu îndestulă muncă
Goniră câinii. Și, dând zor,
Iau pe duduie'n paza lor.*

XVII

*„Pot să văd casa?”—Tania 'ntreabă.
Smulgându-se din preajma ei,
Spre-Anisia copiii'n grabă
Se duc cu larmă după chei.
Anisia sosește'ndată
Și ușa mare-i descuiată,
Ea intră'n casa ce-o știu eu,
Unde-a trăit eroul meu.
Ea cată: în salon, deoparte,
Pe biliard un tac zăcea,
Cravașa pe o canapea.
Tatiana merse mai departe;
Bătrâna: „Lângă-acest cămin
Boierul sta de gânduri plin.*

XVIII

*Cu Lenski-aici prânzea în pace,
Vecinul răposat poet,
Aici:—ră rog poftiți încoace—
E boerescul cabinet;
Cafeaua-și bea, aici deoparte,
Vechiul îi dădea rapoarte,
Și cărți citea, din zori sculat...
Boerul vechi tot ici a stat;
Cândva'n Duminici, pe 'nserate,
Punându-și ochelari la geam
Noi popa-prostu'n cărți jucam...
Să-l ierte Domnul de păcate,
Să-i aibă oasele'n mormânt
Hodina recelui pământ!”*

XIX

*Tatiana cu priviri smerite
Privește'n jur, și toate cresc
Și i se par neprețuite,
Și toate'n sufletu-i trăiesc
Cu chin adânc și alinare:
Și masa cu-a ei lampă mare,
Și cărțile în raftul lor,
Și patul larg ca un covor;
Pe geam, lumina diafană
A lunii, colbul ei discret;
Al lordului Byron portret;
Păpușa cea depe-o coloană*

*Pe frunte c'un bicorn pieziș,
Cu mânele pe piept cruciș.*

XX

*Tatiana stă ca fermecată
In cabinet. Deja-i târziu.
Vânt rece-a început să bată.
E noapte. Crângu'n somn pustiu.
Pe râu e ceață și pe maluri;
S'ascunde luna după dealuri
Și Tania tot întârzie,
Demult să plece trebuia.
Ea stăpânindu-se anevoie,
Și totuși un oftat scăpând,
Spre casă s'a trezit mergând.
Dar mai'nainte-a cerut voie
Să mai revină'n aste părți,
Ca să citească niște cărți.*

XXI

*De chelărița cea isteată
S'a despărțit. Dar peste-o zi,
Din nou veni, de dimineată,
Și'n vechea umbră se trezi.
Și'n cabinetul ce'o'nșioară
Uitând de tot ce-o înconjoară,
Stingheră, m.ile și-a strâns,
Și multă vreme-a stat și-a plâns.
Dar ochii-apoi pe cărți căzură,
N'o atrăgeau dela'nceput,
Dar felul lor i s'a părut
Ciudat. Furată de lectură,
In sufletu-i setos de vis
O lume nouă s'a deschis.*

XXII

*Demult Evghenii, știe-o lume,
Că de lecturi s'a indispus
Și totuși câteva volume
Dela disgrație-a exclus:
Ghiarul și Don Juan, cu toane
Și încă două-trei romane,
In care veacul s'oglindea
Și omul nou descris era
Cum e și fără compromisuri,
Cu sufletul lui decăzut,
Arghirofil și abătut,
Hrănindu-se mai mult din visuri,
Cu capul înrăit, flămând,
De vane acțiuni fierbând.*

XXIII

Se mai păstrau pe multe pagini
A unghiei sublinieri,
Trezau în mintea ei imagini
Când le-aținea, gândind la ieri.
Cu sbucium Tania vede'n rânduri,
Ce observații și ce gânduri
Cândva pe-Oneghin l-au mișcat,
Cu ce de-acord s'a declarat.
Pe câmpul lor ea întâlnește
Diverse schițe din creion.
Oriunde-a sufletului ton
Involuntar se oglindește
C'o cruce, c'un cuvânt sonor,
Sau cu vreun semn întrebător.

XXIV

Și — slavă Domnului — începe
Să-l înțeleagă tot mai clar
Pe cel ce n'o putu pricepe
Și-o face să suspine-amar:
E-o tristă, stranie făptură,
Primejdios peste măsură,
In cer sau iad avu sălaş
E-un înger sau un drac trușăș?
Ce-i ? Nimicirea care vine?
Imitator? Sau moscovit
Ca Childe Harold învâluit?
Traduce fantezii străine?
E-un lexicon modern, rebel?
Au nu-i o parodie el?

XXV

Enigma oare-i deslegată?
Cuvântul oare-a fost aflat?
Demult acasă-i așteptată,
Trec orele: ea le-a uitat.
La ea acasă, grijă nouă,
Vorbesc de ea vecine două:
„Cum facem? Tania nu-i copil,—
Bătrâna s'a văitat umil.
— Mai tinerică-i Olga, sora...
Cu Tania ce să faci? ei-ei,
E timp să-i facem un temei,
Ea le răspunde tuturoră:
— „Nu vreau“. Și-i tristă și tânjind
Prin codru umblă rătăcind.

XXVI

„Iubește poate?“ — „Dar pe cine?
Buianov a pețit: respins;

Și Petușcov Ivan, știți bine.
Păhtin huzarul, om deprins,
Se gudura, să-ți vie jale,
Și ca un drac îi da târcoale!
Gândisem: treaba s'a făcut;
Când colo baltă a căzut“.
— „Cum asta, maică? Treburi grele!
La Moscova, la bălci cu ea,
Sunt berechet din cei ce-ar vrea“.—
„Of, Doamne! Câștiurile-s rele“.
— „Să stea o iarnă și-ai să vezi,
Îți dau cu împrumut cât crezi“.

XXVII

Cu drag bătrâna se întoarnd
Spre sfatul cu'nțelept temei:
Să plece hotărînd, la iarnă,
Spre Moscova cu fiica ei.
Tatiana află vestea'ndată.
La aspra lumii judecată
Va'nfățișa, în acest chip,
Banal provincialu-i tip,
Și tualaeta-i bătrânească
Și graiul ei cel învechit,
Ca'n tineretul moscovit
Priviri ironice să nască!
Ce'ngrozitor! Nu, mai curând
Rămâne'n codrul ei visând.

XXVIII

Sculându-se cu'ntăia rază,
Spre plaiuri se grăbește ea,
Cu ochi duioși le cercetează
Incet, spunându-le așa:
„Adio vouă văi blajine
Și vouă culmi și dragi coline,
Și fie codru'n somn și'n ceți,
Adio sfinte frumuseți,
Adio fire veșnic vie!
Dau lumea voastră de minuni
Pe larmă și deșertăciuni!...
Adio libertate, fie!
Tu soarta mea ce-mi pregătești?
De ce și unde mă pornești?

XXIX

Plimbările ea-și prelungește.
Ba un deluț, ba un pârâu,
Pe Tania'n loc o țintuiește
C'un tainic farmec fără frâu,

*Ea ca la vechi prieteni sânguri
Se duce prin câmpii și crânguri,
Să stea, cât mai e timp, la sfat.
Dar vara sboară ne'ncetat,
Sosește auria toamnă.
E'n tremur firea pe-orice plai,
Precum o jertfă'n mândru strai...
Și nordul, norii și-i îndeamnă,
Suflând, urlând — și iată cum
Vrăjita iarnă vine-acum.*

XXX

*Și s'a deslănțuit din zare;
Atârnă'n petice prin ulmi;
Unduitoarele-i covoare
Le-așterne pe câmpii și culmi;
Și râul țepăn între maluri
L-au netezit pufoase valuri.
Dă gerul. Bucuroși suntem
Când zburda iernii o vedem,
Tatiana doar nu-i bucuroasă.
Nu iese sub al iernii cer
Ca să respire asprul ger
Și cu zăpada depe casă
Să-și spele fața, umeri, gât, —
Ea gerul iernii l-a urât.*

XXXI

*Mereu plecarea-i amânată;
Trecu și ultimul soroc;
Trăsura veche și uitată
Cu greu s'a întocmit la loc.
In trei chibitci sunt încărcate
Pojjiile casei toate:
Castroane, scaune, poclăzi,
Borcane cu dulceață, lăzi,
Cocoși în cuști sunt o mulțime,
Ligheane, tăvi, et cetera...
Și ce acolo nu era!
Și'n isbe la servitorime
E plâns de-adio peste tot:
Mârfoage optsprezece scot*

XXXII

*Și le înhamă la trăsură,
Zor mare-i prin bucătării,
Chibitci cu grea încărcătură,
Se ceartă babe, vizitii.
Stă pe-o mârfoagă păcătoasă
Foreiterul cu barbă deasă.*

*La poartă servii-și iau cu glas
Dela stăpână bun rămas.
Cu mers greoi și prăvălatic,
Trăsura iese printre fași.
„Adio, locuri dulci și dragi!
Adio cuib mult singuratic!
Când oare vă voi revedea?...“
Și, iat-o, plânge Tania mea!*

XXXIII

*Când instruiți pe susținute,
Ne vom lărgi hotarul, viu;
Cu timpul (peste ani cincisute,
Cum filosofii'n table scriu)
Desigur, drumurile noastre
Se vor schimba, sub slăvi albastre:
Șosele vor uni treptat
Rusia toată'n lung și'n lat,
Și peste râuri, către țeluri,
Păși-vor poduri mari de fier,
Urni-vom munții pân'la cer,
Sub ape vom săpa tuneluri,
Și birturi creștinești sadea
Prin stații vom înființa.*

XXXIV

*Acum ni-s drumurile proaste.⁽¹⁾
Uitate poduri putrezesc,
Prin stații ploșnițe nefaste
Și puricii te prigonesc;
Nu-s birturi. Intr'o isbă rece,
Măreț, dar hămesit cât zece,
Atârnă un cârnaț avan
Și poșta ți-o ațâță'n van;
Pe când din sat veniți ciclopai,
In fața unui foc s'au pus
Să 'ndrepte cu ciocanul rus
Produsul șubred al Europii,
Blagoslovind și roți și zări
Și gropile acestei țări.*

XXXV

*Dar iarna ce plăcut e mersul
Când este frig și fulgii cern!
E drumul neted precum versul
Cel searbăd dintr'un cânt modern.
Automedonii noștri sboară;
Gonește sania ușoară;
Prin fața ochilor ce ard
Fug versiele cum fuge-un gard.⁽²⁾*

Bătrâna, din nenorocire,
De tot ce-i goană se temea,
Cu caii proprii se târa.
Și fata, cu deosebire,
S'a plictisit de drumul șters.
Ei șapte zile'n șir au mers.

XXXVI

Și iată Moscova! Tezaur,
Cu sunet dulce la urechi;
Ca jarul, crucile de aur
Ard pe cupolele străvechi.
Ah, frații mei! Eu cu'ncântare
Și ronduri și grădini în floare,
Boschete și clopotniți, eu,
Le-am contemplat cu ochiul meu!
De câte ori în pribegie,
De sorți amare'ndepărtat,
O, Moscovă! eu te-am visat!
O, Moscovă!... cât s'von învie
In pieptul meu acest cuvânt;
In el câte ecouri sânt!

XXXVII

Și iată-acolo. în dumbravă
Petrovsk, castelul fără s'von,
Stă mândru de recenta-i slavă.
A așteptat Napoleon
In van, c'o ultimă 'mbătare
A Moscovei capitulare:
Kremlinul vechi s'aducă chei;
Nu, Moscova n'a vrut, eh-hei,
In fața lui să se închine.
Nu sărbători, nu mândru dar:
Ea pregătea imens pojar
Eroului; depe coline,
De-aici privi el, gânditor,
Incendiul ei îngrozitor.

XXXVIII

Adio martor al căderii,
Castel Petrovsk. Ce stai? Dă bici!
Vezi, stâlpii albi ai barierii;
Și pe Tverscaia, cu cai mici,
Trăsura saltă'n arcuiri slabe:
Pe-alături fug gherete, babe,
Copii, fânare, băi, clădiri,
Palate, parcuri, mânăstiri,
Balcoane, sănii, bulevarde,
Țărani, magherniți, negustori,

Cazaci, cochete, cerșetori,
Modiste, farmacii, mansonarde,
Cișmele, porți cu lei, răscruci,
Și ciorile în stol pe cruci.

XXXIX, XL

Plimbarea asta ce doboară,
Un ceas sau două s'a lungit;
La Haritonia'n ulicioară,
Trăsura veche s'a oprit.
Și, la mătușa lor acasă,
De patru ani tuberculoasă,
Sosiră c'un întreg dichis.
Și ușa largă le-a deschis
Calmucul, c'un ciorap în mână,
Cu ochelari și rupt caștan.
Și în salon, depe divan
Țipă prințesa cea bătrână.
Plângând, bătrânele'n amurg
Se strâng la piept și vorbe curg.

XLI

„Princesse, mon ange!” — „Pachette!”
— „Alino!”
„— Nici nu visam!” — „Ah, ce demult!”
„— Cât stai? Iubita mea! Cuzino!
Șezi — ce'nțelept făcuși! Te-ascult!
Zău, ca'n roman... mi-e udăgeana...”
„— Aceasta-i fiica mea, Tatiana.”
„— Ah, Tania! Să te 'mbrățișez
Sunt parcă'n somn și aiurez...
Cuzino, Grandisson... ții minte?”
„— Ce Grandisson?... a, Grandisson!
Pe unde-i?” — „Stă la Simion,
In Moscova, ca și'nainte,
La nuntă el m'a invitat,
Recent, când fiul și-a 'nsurat.

XLII

Acesta... dar vorbim alt'dată.
Așa-i? De mâne, Tania mea,
Va fi la rude prezentată.
Regret, eu n'am să pot umbla;
Deabea mă târîi pe picioare.
Dar v'ați trudit pe drumuri, tare;
Deci la hodină... Vă spun drept:
Of, n'am puteri, mi-e greu în piept...
Chiar bucuria mă apasă,
Nu doar tristeța, draga mea,
Nu-s bună de nimic, da-da...

Ce bătrâneță păcătoasă..."
Și istovită, a tăcut;
Cu lacrimi tusa și-a 'nceput.

XLIII

Bătrâna, biata-i suferință,
Să sufere pe fată-o fac;
Tatiana'n noua-i locuință,
Oftează după-al ei iatac.
Sub draperia de mătăasă,
S'adoarmă, nu știu ce, n'o lasă,
Și clopotele'n zori sunând,
O zi de muncă anunțând,
Din pat o scoală; ea, agale,
La geam s'asează, cum făcea.
Se duce noaptea; însă ea
Nu-și vede șesurile sale:
O altă curte vede az,
Bucălărie, grajd, zăplaz.

XLIV

Și pe la rude-i zilnic dusă,
La mesele întinse-aici,
S'arate lenea ei nespusă
Pela bunico și bunici.
Sos ta rudă de departe
Primită-i cu plăcere foarte
Și exclamări dela 'nceput:
"Vai, Tania, cum ai mai crescut!
De când te-am botezat cât este?
Eu una'n brațe te luam!
Eu urechiușa și-o trăgeam!
Eu-ți dam plăcintă ca'n poveste!"
Și spun buniciei în cor:
"Cum anii ni se duc în sbor!"

XLV

Dar nicăieri nicio schimbare,
Sunt toate după vechi temei,
Și tot din tul scufie are
Princesse Hellène, mătușa ei;
Tot dă cu jard Lukeria Lvovna,
Tot minte-așa Liubov Petrovna,
Ivan Petrovici tot tâmpit,
Semen Petrovici tot sgârcit,
Cu Nicolavna Palagheia
Monsieur Fiumusch e tot amic,
Și-acelaș spiț și soț peltic,
Ce-i membru-al clubului de-aceea,

Și-i tot tihnit și surd, greoi,
Tot bea, mănâncă pentru doi.

XLVI

Primește'mbrățișări pripite,
Tatiana, între fete stând,
Și grațiile moscovite
O inspectează lung, tăcând;
Găsesc că-i oarecum ciudată,
Provincială, afectată,
Cam palidă, slăbuță, — dar
C'asa e foarte bine chiar.
Deci firea cursul și-l urmează:
La ele-acasă o poftesc,
O pupă, mâna-i netezesc,
La modă părul i-l așează,
Făcându-i cunoscut încet,
Al inimii lor drag secret,

XLVII

Succesul lor, mai mic, mai mare,
Nădejdi, iluzii, îndoieli.
Și curg discuții cu candoare
Și'nzorzonări de mici bârfeli.
Și spre-a le răsplăti vorbirea
Apoi îi cer mărturisirea
Cu umilință'n chip deschis.
Dar Tania-i parcă într'un vis,
Le-ascultă vorbele'n neștire,
Nimic nu înțelege ea,
Și taina ei, comoara sa
De lacrimi și de fericire,
Ea și-o păstrează, — lucru sfânt,
N'o scapă nici printr'un cuvânt.

XLVIII

Ea-ar vrea să'nvețe cât se poate
Din ce discută cu alți inși;
Însă de-așa absurditate
Cei din saloane sunt surprinși:
Li-i vorba palidă, banală,
Chiar bârfa lor e-o plictiseală;
În intrigi, întrebări, în știri,
În sterpele lor convorbiri,
Nicio gândire nu răsare,
Măcar așa, întâmplător;
Și nu zâmbește mintea lor
Și inima nu le tresare.
Și tu, nici hazul celor proști,
Deșartă lume n'o cunoști!

XLIX

*Un grup de tineri din Arhive
 Inspre Tatiana'n felul lor,
 Zvârlind priviri osten'ative
 Vorbesc de ea răuvoitor.
 Un trist bufon, din cei din sală,
 Găsește chiar că-i ideală
 Și'n ușa s'a proptit, privind,
 O elegie pregă ind.
 Văzând-o lângă-a ei mătușă,
 La ea Viazemski s'a oprit
 Și s'o distreze-a izbutit.
 Un moș, zărindu-i dela ușa,
 Și-a potrivit peruca sa
 Și s'a interesat de ea.*

L

*Dar unde urlă Melpomena
 Cea care-i furtunoasă'n veci
 Și-și flutură cu râvnă trena
 În fața unei gloate reci,
 Și unde Thalia'n somnie
 De-aplauze nu vrea să știe,
 Iar Terpsihora dă fiori
 Doar printre tineri spectatori
 (Cum se 'ntâmpla cu tineretul
 Din vremea voastră și a mea),
 Deloc nu și-a întors spre ea
 Cu vreo invidie lornetului
 Nici doamnele din loji și stal
 Și nici expertul triumfal.*

LI

*Și la Sobranie o cară:
 E 'nghesuială, cald, tumult,
 Ard lumânări și muzici sbiară,
 Perechile-s în sbor demult,
 Frumoase'n rochii diafane,
 Pestrițul cor al lumii vane,
 Logodnicele'n cerc sclipesc
 Și simțurile le trezesc,
 Aici sunt eleganții'n mediu,
 Aici se poartă insolent,
 Rotind lorneta neglijent.
 Aici, huzarii în concediu,
 Apar zoriți, fac tărăboi,
 Sclipesc, seduc și-o șterg apoi.*

LII

*Pe bolta nopții-s multe stele,
 Femei în Moscova duium,*

*Dar mai frumoasă decât ele
 E luna pe albastru-i drum.
 Dar cea, de care nu cutează
 Să se atingă lira-mi trează,
 Ca luna'n măriștea ei,
 Stă strălucind între femei.
 Cu ce mândrie peste fire
 Ea se atinge de pământ!
 În pieptu-i voluptos ce cânt!
 Ce galeșă e-a ei privire!
 Dar stai, destul! Tu ți-ai plătit
 Tributul unui trai smintit.*

LIII

*Răs, larmă, ploconeală, goană,
 Galop, mazurcă, vals... Pe când,
 Între mătuși, lângă-o coloană,
 Tatiana deoparte stând,
 Deloc nu vede ce privește,
 Al lumii sbucium o scârbește;
 Se 'năbușă aici... i-e dor
 De viața cea din satul lor,
 De bieții ei țărani, de toate,
 De singuraticul ungher,
 De-al ei pârâu cu-argint din cer,
 De flori, de cărțile lăsate,
 De-aleia unde pe sub tei,
 El apăruse'n calea ei.*

LIV

*Astfel, cu gândul pribegește,
 Uitând de lume și de bal,
 Pe când din ochi n'o părăsește
 Nu știu ce vajnic general.
 Mătușile, văzură totul,
 Pe Tania o ating cu cotul,
 Clipindu-și, și așa zicând:
 „—Privește'n stânga mai curând”.
 „—La stânga? Unde? Dar ce-i, oare?”
 „—Ce-ți pasă? Uită-te cu noi...
 Vezi, colo'n grup cu încă doi
 În uniforme militare...
 S'a dus... deoparte s'a retras...”
 Dar cine? Generalul gras?*

LV

*Tatiană, pentru biruință,
 Nu te felicit prin cuvânt,
 Și schimb din drum, cu prisosință,
 Ca să nu uit pe cine cânt...*

*Dar apropo, din mers mă 'ncetin:
Eu cânt pe tânăru-mi prieten
Și mult ciudata fire-a sa.
Blagoslovește truda mea,
O, epica mea Muză clară!*

*Remite-mi sceptrul credincios,
Să nu colind fără folos.
Destul. Din spate jos, pogoară!
Eu clasicismul l-am cinstit:
Târziu, dar pasu-i săvârșit.*

CAPITOLUL OPT.

*Fare thee well, and if for ever,
Still for ever fare thee well. *)*
Byron

I

*Când la liceu, în vremea stânsă,
Senin prin parcuri înfloream,
Citeam pe Apuleius, însă
Pe Cicero eu nu-l citeam.
Pe-atunci, prin văi, în primăvară
Cu lebede pe apa clară
Ce tainic albăstrea tăcut,
Să-mi vină Muza a 'nceput.
In studențeasca mea chilie
Porni banchetul, ca'n povești,
A 'nchipuirii tinerești;
Cântai a mea copilărie,
Trecutu'n slava lui închis
Și-al sbuciumatei inimi vis.*

II

*Cu zâmbet lumea o primise;
Succesul prim aripi ne-a dat;
Derjavin chiar ne prețuise,
Murind ne-a binecuvântat.*

.....

III

*Și eu, din patimi, cum mi-e firea,
Drept lege tare mi-am impus,
Cu gloata împărțind simțirea,
Eu Muza ageră mi-am dus
Pe la petreceri sgomotoase
Și la discuții inimoase,
Și ea la chefuri nebunești,
Cu darurile ei cerești
Sburda ca o bacantă'n soare;
Ea la pahar cânta voios*

*Și tineretul vișoros
O urmărea cu'nflăcărare,—
Și 'ntre amici mă laudam
Că Muză svăpăiată-aveam.*

IV

*Fugii de-amicii ce s'amuză
Departe hăt... ea m'a urmat.
Ce-ades mângâietoarea Muză
Pustiul drum mi-a alinat
Cu farmec de povești, alene!
Ce-ades pe stânci caucaziene,
Sub lună, cum Lenora, ea,
Cu mine'n goană călărea!
Ce-ades pe țarmul Tauridei,
Prin noapte mă ducea s'ascult
Al mării vuet și tumult,
Eterna șoaptă-a Nereidei,
Eternul valurilor cor
Slăvind pe-al lumii Creator.*

V

*Uitând luxoasa capitală
Și de petreceri ce se țin,
Colo'n Moldova cea domoală,
Ea, șatre de nomazi, ades,
A vizitat printre vâlcele,
Sălbătăcindu-se 'ntre ele;
Zeiasca limbă a uitat
Ea pentru-un grai sărac, ciudat,
Pentru cântări ce înfloară....
Dar cadrul s'a schimbat, și ea
Ivitu-s'a'n grădina mea:
Provincială domnișoară,
Cu ochii triști, sub tei bătrâni,
C'o carte franțuzească'n mâni.*

*) Rămâi cu bine, chiar de pleci pentru totdeauna,
Pentru totdeauna, rămâi cu bine

VI

*Azi Muza-mi pentru prima dată
O scot în rout-ul lumesc,⁽⁴⁸⁾
Privind gelos, ca niciodată,
La farmecul ei câmpenesc.
Ea printre nobili, mândre doamne,
Și diplomați, brumați de toamne,
Și crai cazoni, s'a dus plutind,
S'așează liniștit privind
La 'nghesuială, la lumină,
La tualete, convorbiri,
La noi veniții musafiri
Ce 'n fața gazdei se înclină,
La rama neagră de bărbați
In jurul doamnelor grupați.*

VII

*Imi place stricta rânduială
A oligarhiceii vorbiri,
Mândria rece, ranguri, fală
Și vârste și deosebiri.
Dar cine'n cerc select stă'n față,
Tăcut și 'nvăluit în ceață?
Străin el pare tuturor.
Lui, fețele ce trec în sbor,
Ii par năluci respingătoare.
E spleen? Orgoliu chinuit,
Pe fața lui? La ce-a venit?
Dar cine-i el? Evghenii, oare?
Chiar el? Da, el, e fapt știut.
De când e printre noi căzut?*

VIII

*S'a potolit? E-acelaș încă?
E-original precum a fost?
S'a 'ntors cu vreo schimbare-adâncă?
Ce-o să ne-arate, cu ce rost?
Drept Melmot azi o să ne-apară?
Cosmopolit din cale-afară?
Un Cvaker, Childe Harold, bigot,
Sau cu vreo mască prea de tot?
Ori bun băiat cu conduită
Ca'n lume toți, ca tu și eu?
Oricum, acesta-i sfatul meu:
Să-și lase moda învechită.
Incurcături destul făcu...
Vi-e cunoscut? — Și da și nu.*

IX

*De ce păreri atât de rele
Avem cu toții despre el?*

*Au fiindcă noi în toate cele
Decidem lesne cum și fel,
Că sufletele 'nflăcărate
Și egoista nulitate
Jignesc profund sau răsul nasc?
Că mintea vastă șade'n teasc,
Că'n loc de fapte grăitoare
Ne place vorba, numai ea,
Și că tâmpenia e rea,
Că la cei mari, absurd-u mare,
Că'n mediocru, lucru-i clar,
Stăm până'n gât și nu-i bizar?*

X

*Ferice-i cel ce'n tinereță
Fu june și s'a copt la timp,
Ce-al vieții frig și-a ei tristeță
Le-a suportat oricât răstimp,
Ce n'a visat ce n'o să poată,
Ce nu s'a'nstrăinat de gloată,
Fu crai la douăzeci de ani,
La treizeci însurat, cu bani,
Cel care la cincizeci, în fine,
Scăpă de datorii, poveri,
Ce glorii, ranguri și averi
A dobândit când se cuvine.
De care-o viață-au repetat:
N.N. e-un minunat bărbat.*

XI

*Dar trist e gândul că zădarnic
Ni-e dată tinereța'n dar,
C'am înșelat-o mult și-amarnic,
Că ea ne-a amăgit amar;
Că cele mai alese doruri,
C'a fragedelor visuri, sboruri,
S'au vestejit curând treptat,
Ca toamna frunza ce-a picat.
E tare greu să-ți vezi 'nainte
Un șir de prânzuri, să trăiești.
Drept formă viața s'o privești,
Să mergi cu gloata cea cuminte,
Și să nu'mparți deloc cu ea
Nici gândul, nici simțirea ta.*

XII

*Pe critici tu temeiu-ți pune,
E greu (de-acord) pe-al lumii val,
Ca printre cei cu 'nțelepciune
Să treci drept tip original,*

*Extravagant peste măsură,
Sau o satanică făptură,
Sau Demonul meu propriu, chiar.
Oneghin (mi-e în minte iar)
Amicul după ce-și ucise,
Atinse sec ani douăzeci
Și șase, fără scop și reci,
Șederea chin îi devenise,
Fără soție, treburi, post,
Neavând pe lume nici un rost.*

XIII

*Nelinștea l-a prins în ghiare,
Dorința de-a pleca mereu
(O însușire sdrobitoare,
Calvar voit și foarte greu).
Lăsat-a satul său molatic,
Câmpii și codrul singuratic
Pe unde-o umbră sângera
Și'n orice zi îi apărea.
Supus simțirii ce-l pornise,
Dintâi umblat-a fără țel,
Dar hoinăreala lui, pe el,
Ca toate'n lume-l plictisise,
S'a 'ntors și-a nimerit, banal,
Ca Ceatski depe-un vas la bal.*

XIV

*Ci'n sală-un forfot viu se 'ndeamnă
Prin gloată-un foșnet de alei,
Spre gazdă s'a 'ndreptat o doamnă,
C'un general în urma ei.
Ea nu era deloc grăbită,
Nici rece, vorba-i cumpănită,
Ea nu privea impertinent,
Nevrând să placă vreun moment,
Nu imita vreo fantezie
Și nici grimase nu făcea...
Ci simplă'n liniștea-i era
Părând că-i o fotografie
Du comme il faut... (Vezi, nu m'apuc,
Șișcov, aceasta s'o traduc).*

XV

*Femeile s'apropiară;
Bătrânele îi surâdeau;
Pândind privirea ei cea clară,
Bărbații-adânc i se 'nchinău;
Treceau duduî rărindu-și pasul;
Și umeri înălța și nasul
Mai sus ca toți, mai cu temei,
Alături, generalul ei.*

*Greșei spunând că e frumoasă,
Însă de sus și până 'n jos,
N'ai fi găsit, o spun ritos,
Ceeace moda maiestuasă,
In cerc la Londra, sus de tot,
Vulgar numește (Eu nu pot...*

XVI

*Acest cuvânt plăcut mă 'mbată,
Dar nu pot să-l traduc; apoi
El este nou deocamdată,
Eu cred să aibă preț la noi.
Doar epigrama cea măiastră...)
Dar să mă 'ntorc la doamna noastră.
Incântătoare, dulce, ea
La masă în salon ședea
Cu Nina Voronskaia, care
E-a Nevei Cleopatră; și
Suntem de-acord și n'om greși,
Că Nina cea subjugătoare,
Marmoreană și cu foc,
Vecina nu-și umbrea deloc.*

XVII

*Gândi Evghenii: „Ea să fie?
Chiar ea? Desigur... Nu... Dar cum?
Din stepa satului pustie...“
Lorneta și-o îndreaptă-acum
Spre-aceea care-i sta 'nainte
Și parcă vag i-aduce-aminte
De-un chip știut de mintea lui.
„Ah, prințe, poate știi să-mi spui
Cu cine se 'ntreține-anume
Al Spaniei ambasador?“
Și prințul îl privi ușor.
„Aha! demult n'ai fost în lume.
Așteaptă, te voi prezenta.“
„Dar cine e?“ — „Soția mea“.*

XVIII

*„Deci însurat! Și ea-i icoana!
De când?“ — „Demult, doi ani din
plin“.
„Cu cine?“ „Larina“. — „Tatiana!“
„Tu o cunoști?“ — „Le sunt vecin“.
„Să mergem“. — Ei înaintează;
Soției prințu'nșățișează
Pe rudă și-un amic astfel.
Prințesa s'a uitat la el...
Și-oricât de mult se tulburase,
Sărmanu-i suflet fulgerat,*

Oricât de tare s'a mirat,
 În ea nimic nu se schimbbase:
 Acelaș ton ea și-a ținut,
 Răspunse calmă la salut.

XIX

Ei-ei! Deloc nu tresărise,
 Nici n'a roșit, nici nu s'a stâns,
 Nicio sprinceană nu-si clintise,
 Nici buzele ea nu și-a strâns
 Deși-o privi cu firea toată.
 Dar din Tatiana de-altădată,
 Oneghin nu găsi nimic,
 Ar fi vorbit cu ea un pic,
 Dar n'a putut. Ea-l întrebase
 De când, de unde-i călător,
 De-a fost prin locurile lor?
 Apoi, spre soț își internase
 Trudiții ochi; lin a ieșit...
 El a rămas încremenit.

XX

E-aceeași Tatiană, oare?
 Chiar ei, cum spune-al meu roman,
 Acolo'n surda depărtare,
 Stând amândoi, așa, în van,
 I-a dat povește'n seara pală
 Și i-a făcut cândva morală?
 E-a ei scrisoarea ce-a păstrat,
 Cu graiul inimii curat
 Și unde totu-i spus pe față;
 E fata-aceea... sau e-un vis?
 Pe ea o neglijă deschis,
 În fosta ei umilă viață,
 Și adineaori însăși ea
 Așa străină îi vorbea?

XXI

Din larma plină de dichisuri,
 Spre casă pleacă 'ngândurat;
 Lui triste sau plăcute visuri,
 Târziul somn i-au tulburat.
 Dar iată-un plic când se trezește:
 Diseară, prințul N.-l poștește
 La o serată. „Vai! La ea!...
 Mă duc, mă duc!” și mângălea
 Răspuns politico de 'ndată.
 Cu dânsul ce-i? E vreun coșmar?
 Ce oare'n sufletu-i amar
 Și rece s'a mișcat deodată?

E ciudă? Vanitate? Ori
 Iubirea-i dă din nou fiori?

XXII

Nerăbdător peste măsură,
 Așteaptă seara 'n frământări.
 Dar bate zece; e 'n trăsură
 Și zboară; e deja pe scări;
 El intră cu înfiorare;
 Prințesa singură apare,
 Ei stau, minutele-au trecut,
 Oneghin graiul și-a pierdut.
 Posac, ne 'ndemânatic tare,
 Ii răspundea, așa, puțin,
 Și capu-i greu era și plin
 De gânduri mult stăruitoare.
 El o privea stăruitor:
 Ea calmă sta, zâmbind ușor.

XXIII

Dar vine soțul. El sfârșește
 Cu tete-ă-tete-ul neplăcut;
 Cu-Oneghin el își amintește
 De strengărescul lor trecut.
 Ei rād. S'arată invitații.
 Se 'nsuflețiră conversații
 Cu răutăți ce 'n oameni zac;
 În fața gazdei orice fleac
 Străluce nepărând prostie;
 Era 'ntrerupt destul de des
 Fără vreun cinic înțeles
 Și fără de pedanterie;
 Și el, cu vioiciunea lui
 Crușa urechile oricui.

XXIV

Era a capitalei floare,
 Din cei ce-oriunde-s întâlnești,
 Și ale modelor vlăstare,
 Inevitabilii tâmpiți;
 Erau femeii trecute, grase,
 Cu flori, scufii, răutăcioase,
 Vreo câteva dudu erau
 Ce niciodată nu zâmbeau;
 Și-ambasadorul, ce-i firește,
 Cu vervă 'n chestiuni de stat,
 Și un bătrân cam parfumat
 Care glumea pe bătrânește:
 Intel gent, subtil, precum
 E azi ridicul oarecum.

XXV

*Era, pornit spre epigramă,
Un domn grozav de supărat,
Pe doamne și pe domni de-o seamă,
Pe ceaiul dulce ce s'a dat,
Pe un roman de modă nouă,
Și pe surorile-amândouă,
Pe-omăt, pe ziare, pe război.
Pe-a lui nevastă și pe noi.*

.....
.....
.....

XXVI

*Era Prolasov, cel cu fumuri,
Celebru doar prin josnicii,
Care-și tocise prin albumuri
Toate creioanele St. Priest;
Și-un altul dictator la baluri,
Poza, ca depe pedestaluri,
Precum un rumen heruvim,
Tăcut și țeapăn cum îl știm.
Și cel ce 'n aventuri s'agită,
Scrobitul mârșav, bun de răs,
Stârnea prin oaspeți un surăs,
Cu-a sa ținută sclivisită.
Privirile schimbate 'n sbor
Erau verdictul tuturor.*

XXVII

*Al meu Oneghin seara toată
Doar de Tatiana s'a ținut;
Nu de sfioasa biată fată
Și simplă ce-l iubi 'n trecut,
Ci de-o prințesă rece 'n toate,
De-o neajunsă zeitate,
De 'mpărăteasa Nevei reci.
Ah, oameni! Semănați în veci
Cu străbunica voastră Evă:
Nu vă atrage ce vi-e dat,
Vă 'mbie-un șarpe ne 'ncetat
Spre pomul tainic plin de sevă:
Opritul fruct mereu îl vreți,
Nu-i raiul-rai de nu-l aveți.*

XXVIII

*Ce transformare în Tatiana!
Ce bine și-a intrat în rol!
Ce grabnic prinse, castelana,*

*Al demnității protocol!
Mai poți găsi gingașa fată,
Intr'o măreață, degajată,
Legiuitoare de salon!
Și din trecut veni un svon!
Cum ea în noapte, ca nebună,
Cât timp întârzia Morfeu,
De dorul lui tânjind din greu,
A stat cu ochii triști la lună,
Pe ale vieții d-umuri noi
Visând să meargă amândoi.*

XXIX

*Iubirea nicio vârstă n'are:
Dar tinereții, dând puteri,
Cu-avânt e binefăcătoare
Ca ploaia caldei primăveri.
Sub ploi de patimi care scurmă,
Se înoiesc, se coc pe urmă,
Și viața, tare 'n viclesug,
Dă flori și roade din belsug.
Însă când traiul ni se trece
Și pasiunile dau zor,
Ce tristă-i moartea urmă-a lor:
Cum toamna o furtună rece
Preface câmpul în noroi
Și lasă codrii uzi și goi.*

XXX

*Evghenii, vai, cu siguranță
Ca un copil e 'ndrăgostit,
Zi-noapte el, fără speranță,
De dorul dragostei-i topit.
De rațiune nu-i mai pasă
Și zilnic el la ea acasă,
Sosește în trăsura sa;
Ca umbra fuge după ea;
E jeri it să-i poată pune
Pe umeri blana, însfârșit,
Sau dacă mâna i-a 'ntâlnit
Și numai un cuvânt de-i spune,
De-i face loc printre lachei,
De-a ridicat batista ei.*

XXXI

*Chiar de-ar muri ea nu-l zărește
Cum se frământă și-i înfrânt.
Acasă slobod îl primește,
Arăr de-i spune vreun cuvânt,
Când i se 'nchină la primire,*

Când nici nu-l vede-a ei privire:
 Cochetă nu-i cât de puțin —
 În lumea mare-i el străin.
 Oneghin prinde să pălească:
 Nu-i pasă, sau nu-l vede ea?
 Oneghin se usucă-așa
 Și-i gata să se oftigească.
 La medici e trimis de-ai săi.
 Iar medicii-l trimit la băi.

XXXII

Dar el nu pleacă, ci-i în stare
 Să meargă la strămoși curând;
 Iar Tania nici habar nu are
 (Așa-s femeile oricând);
 El se 'ndârjește, nu cedează,
 Mai speră, stăruie, cutează;
 Ca unul sănătos și brav,
 C'o mână slabă de bolnav
 Prințesei pătimaș îi scrie.
 Deși 'n scrisori, în general,
 El nu vedea vreun sens real;
 Ci-a inimii văpaie vie,
 S'o mai îndure nu putea.
 Vă dau fidel scrisoarea sa.

 SCRISOAREA LUI ONEGHIN
 CĂTRE TATIANA

Prevăd, vă voi jigni, e clar,
 Cu trista mea destăinuire.
 Va fi în mândra-va privire
 Atât de mult dispreț amar!
 Ce vreau? De ce-mi deschid anume
 Tot sufletul, sub greu vârtej?
 La câte răutăți și glume
 Eu poate vă voi da prilej!

Demult, când ne 'ntâlni 'ntâm-
 plarea,

Eu v'am văzut înduioșarea,
 Dar nu 'ndrăznii în ea să crez:
 Mi-am înfrânat obișnuința,
 Având puternică dorința
 Ca libertatea să-mi păstrez.
 Și altceva ne despărțise...
 Sărmanul Lenski a căzut...
 Eu tot ce inima 'ndrăgise,
 Mi-am smuls din inimă 'n trecut.
 Străin de toți, eu fericirea
 Pe libertate am schimbat.
 Dar, Doamne! Cum m'am înșelat!
 Și cât de grea mi-e osândirea!

Eu, să vă văd o clipă doar,
 Să vă urmez așa 'n neștire,
 Cu ochii iubitori, arar,
 Să prind un zâmbet, o clipire,
 Să vă ascult, să vă privesc,
 Să vă 'nțeleg desăvârșirea,
 În față-vă eu să pălesc,
 Să mor... aceasta-i fericirea.

Lipsit de-aceasta-s: pas cu pas,
 Eu vă urmez târâș, amarnic;
 Mi-e scumpă orice zi și ceas:
 În întristări îmi pierd zădarnic
 De soartă socotitul trai.
 Și-așa mi-e o povară, vai!
 Eu știu: mi-e măsurată viața;
 Dar ca s'o duc pân' la prăpăd,
 Nevoie am ca dimineața
 Să știu că peste zi vă văd...

Mă tem: în ruga mea smerită
 Să nu vedeți cu ochiul crud,
 Scornire josnic ticluită —
 Și glasul m'nios v'aud.
 De-ați ști cât de grozav te frânge
 Tot dorul dragostei de-apoi,
 Să arzi — și sbuciumul din sânge
 Cu judecata să-l ogoi;
 Genunchii să vi-i prind în brață,
 Și la picioare, lăcrimând,
 Să spun ce voi purta o viață
 În inimă și al meu gând;
 Când colo, c'o răceală v e
 Priviri și grai să-ți înarmezi,
 Corect și calm să conversezi,
 Privindu-vă cu voioșie!...

Dar fie: să mă mai opun
 Nu pot eu mie, în tăcere;
 E hotărât: vi-s în pute e
 Și sorții mele mă supun.

XXXIII

Niciun răspuns. Din nou scrisoare.
 Nimic. Mai scrie. Nu-i răspuns.
 Se duce la o adunare,
 Când colo, numai ce-a ajuns
 Și ea-i în față. Ce 'ncredințată!
 Niciun cuvânt nu vrea să scoată.
 U! S'a 'nvelit ca 'ntr'un mister
 În asprul Bobotezii ger!
 Cum își reține indignarea

*Strângându-și buzele ușor!
El o privește scrutător:
Ci unde-i mila, tulburarea?
Și lacrimi șterse?... Nu-s, o, nu-s!
Pe chip mânia urme-a pus...*

XXXIV

*In taină se temea, s'ar spune,
Să n'afle soțul, lumea rea,
De 'ntâmplătorea-i slăbiciune...
De tot ce-Oneghin cuno tea...
Nicio speranță deci! El pleacă;
Blestemă patima-i buimacă —
Și-adânc întrânsul cufundat,
Din nou la lume-a renunțat.
Și 'n cabinetu'n care-anume,
Și-a amintit de vremea când
Handraua crudă, aiurând,
Gonea în urma lui prin lume,
De guler ea l-a prins vârtos,
L-a 'nchis în colț întunecos.*

XXXV

*Și iar citi fără s'aleagă:
Gibbon, Manzoni și Rousseau,
Madame de Staël, lucrarea 'ntreagă,
Chamfort și Herder și Tissot,
Pe Bel cel sceptic îl citise,
Pe La Fontaine în tot ce scrise,
Și dintre-ai noștri pe câțiva,
Nimic din mână nu lăsa:
Și almanahuri și jurnale,
Ce ne educă cât-de-cât,
In care-s astăzi ocărit
Și unde-asfel de madrigale
Mi-au dedicat cu-așa teimei:
E sempre bene, domnii mei.*

XXXVI

*Ei și? Departe-i era gândul,
In timp ce ochii săi citeau;
Tristeță, vis și dor, scurmându-l,
In suflet i se 'nghesuiau.
Dar printre-aceste triste rânduri,
Cu ochi lăuntrici, dus pe gânduri,
El alte rânduri recitea,
Deplin în ele s'adâncea.
Erau tot tainice tradiții
A 'ntunecatei vremi ce-a fost
Și visuri fără niciun rost,*

*Preziceri, spaime, superstiții,
Sau lungi povești cu tâlc abraș,
Sau al Tatianii scump răvaș.*

XXXVII

*Treptat îi cade 'n amorfire
Simțirea, mintea; monoton,
Îi joacă în închipuire
Multicolorul faraon.
Ba vede: pe omăt, sub soare,
Un tânăr zace 'n nemișcare,
Ca pe-un cerceaf dormind și 'n vis,
Și-aude-un glas: dar ce-i? Ucis!
Ba vede dușmani de-altădată
Și bîrfitori și lași la sfat,
Și tinere ce l-au trădat
Și-amici care dispreț i-arată,
Ba curtea cea din sat vedea
Și la fereastră ea, tot ea!...*

XXXVIII

*El cât pe-aci să 'nebunească
Așa pierzându-se treptat,
Sau chiar poet să se trezească —
Mă 'ndatora, v'o spun curat.
E drept: magnetica putere
Pe care versul rus o cere,
Pe-atunci n'o posedă nici pic,
Nepriceputu-mi ucenic,
Părea poet, având rețeta.
Când sta 'n ungher, uitat deplin,
La focul ce ardea 'n cămin
Și miorlăia sau: Benedetta
Sau Idol mio, dând, năuc,
Pe joc vreun ziar sau vreun papuc.*

XXXIX

*Trec zilele; se încălzește;
Al iernii frig se duce 'ncet;
El n'a înebunit, trăiește,
Și nici nu s'a făcut poet.
E'nviorat de primăvară;
Din casă iese 'ntâia oară:
Unde-a trăit ca un țistar,
Cu geamuri duble, solitar;
In sanie, de dimineată,
Dealungul Nevei e'n avânt;
Pe sloiuri soarele-i răsfrânt;
Zăpada cu-al ei strat de ghiață,
Murdară se topește 'n drum.
Pe dânsa încotro acum*

XL

Oneghin își îndreaptă goana?
 Da, ați ghicit; așa e: pal,
 Sosit-a 'n goană la Tatiana,
 Ciudatul meu original.
 El a intrat; un mort l-ai crede;
 Pe-antret azi nimeni nu se vede.
 E'n sală; merge: nimeni nu-i.
 Deschide-o ușă... Viața lui
 Ce forță cearcă s'o doboare?
 Prințesa e în fața sa,
 Și palidă și tristă, ea,
 Citește nu știu ce scrisoare,
 Cu fața pală, cu ochi goi,
 Și lacrimile-i curg șuroi.

XLI

Văzându-i suferința mută,
 Ce om n'ar fi recunoscut,
 În principesa cunoscută,
 Pe biata Tania din trecut!
 Nebun de milă și 'ntristare,
 Acum îi cade la picioare;
 Ea în tăcere-a tresărit;
 Înspre Oneghin a privit
 Fără uimire sau mânie...
 Ea-i vede ochii rugători,
 Bolnavi și stinși, răscolitori,
 Reproșul mut. Și'n ea re'nvie
 Cu vis și inimă 'n tumult,
 Fecioara simplă dedemult.

XLII

Ea îl privește în neștire,
 Și, nesăltându-l depe loc,
 Își lasă mâna 'n nesimțire,
 Sub sărutările-i de foc...
 De care vis e-acum furată?...
 Dup 'o tăcere 'ndelungată,
 I-a spus încet: „Destul; sculați.
 Datoare vi-s, de m'ascultați,
 C'o explicație cinstită.
 Oneghin, cred că n'ați uitat,
 Cum soarta'n parc ne-a adunat,
 Și sfaturile, umilită,
 Pe-atunci vi le-ascultasem eu?
 De data asta-i rândul meu.

XLIII

Frumoasă și neștiutoare
 Am fost pe-atunci; cu gând curat

Eu vă iubisem; și ce oare
 Atunci în suflet v'am aflat?
 Cam ce răspuns? Severitate!
 Așa-i? V'a fost vreo noutate
 Iubirea fetei fără preț?
 Și astăzi — Doamne! — încă 'ngheț,
 Când predica mi-aduc aminte
 Și ochii reci... Dar nu v'acuz:
 În ceasul crâncen, după uz,
 V'ați comportat distins, cuminte;
 Ați fost cinstit, mărturisesc:
 Din suflet deci vă mulțumesc...

XLIV

Departate-atunci de vana lume
 Colo'n pustie, — v'amintiți? —
 Nu v'am plăcut... De ce anume
 Acum mereu mă urmăriți?
 De ce acum vi-s țință, oare?
 Au pentrucă în lumea mare
 Am datoria să tot ies?
 Că am averi și rang ales,
 Și c'un erou sunt măritată
 Și curtea'n seamă-acum ne ia?
 Au fiindcă desonoarea mea
 Ar fi de toți azi remarcată
 Și-astfel ați căpăta ușor
 Prestigiu mult seducător?

XLV

Eu plâng... De n'ați uitat-o încă
 Pe Tania care-a fost cândva,
 Să știți: muștrarea cea adâncă
 Și asprul ton le-aș prefera,
 De s'ar putea să fi în stare,
 Acestor patimi jignitoare,
 Și lacrimi și acestui scris.
 Dar de copilărescu-mi vis
 Avuta-ți milă în tăcere
 Și anii fragezi mi-ați cinstit...
 Și-acum de ce v'ați năruit
 În fața mea? Ce decădere!
 Cum, cu-așa inimă și gând,
 S'aveți simfiri de sclav de rând?

XLVI

Splendoarea asta mă apasă,
 E-un searbăd trai sub vâlul ei,
 Seratele, moderna-mi casă,
 Succesele... În ele ce-i?

*Din inimă, cu-a ei paradă
Aș da această mascaradă,
Cu fast și larmă la urechi,
Pe-un raft cu cărți, pe parcul vechi,
Pe biata-mi casă primitoare,
Pe locul unde eu'n trecut
Intâia oară v'am văzut,
Pe tristul țințirim în care
Sub ramuri și sub crucea grea
E biata dădăcuța mea...*

XLVII

*Aș fi putut fi fericită
Așa ușor!... Dar, s'a sfârșit;
Azi soarta mea-i pecelluită.
Făcut-am poate-un pas greșit...
Mămuca mea ca'n ceasul morții
N'a plâns; dar bieteii Tania sorții
Toți semănau în felul lor...
M'am măritat. Sunteți dator,
Vă rog, lăsați-mă. Adio!
Eu știu că sunteți dăruit
C'un suflet mândru și cinstit.
Imi sunteți drag (la ce-aș minți-o!)
Dar altuia sunt dată; deci
Ii voi păstra credință'n veci."*

XLVIII

*S'a dus. Și pradă rătăcirii,
Oneghin stă parcă-i trăsniț.
In ce furtună a simțirii
E-acum cu pieptul adâncit!
Dar pintenii se aud deodată
Și-al Tatianii soț s'arată,
Și-aicea, pe eroul meu,
In clipa când i-e foarte greu,
O, lector, să-l lăsăm în pace,
Pe mult... pe veci. Pe urma-i, noi,
Destul prim lume amândoi
Am tot umblat încolo-'ncoace.
Salut deci depe țarm. Ura!
Era și timpul (nu-i așa?).*

XLIX

*O, lector, ce mi-ai fi tu mie,
Amic, dușman: de tine-aș vrea*

*Să mă despart cu prietenie.
Adio. Orice-ai căuta
In strofele ce-ți stau 'nainte;
Furtuni ce ți-au rămas în minte,
Odiha muncii cu folos,
Tablouri vii, cuvânt tăios,
Greșeli de rând gramaticale,
Dă Doamne ca în tot ce-am scris, —
Pentru distracții, pentru vis,
Sau inimă, sau chiar jurnale;
Să afli-un grăuncior măcar.
Ne despărțim. Adio, dar.*

L

*Adio, straniul meu tovarăș,
Și ție ideal curat,
Și ție trudă. Cu voi iarăș,
De ce poetu'nvidiat
Am cunoscut deasupra humii,
Uitarea vieții'n svonul lumii,
Discuțiile 'ntre amici.
E mult decând, vă spun aici,
Tatiana și cu ea Evghenii,
Intâiași dată, vag, cu greu,
Au apărut în visul meu,
Și-acest roman, printre vedenii,
Era în magicul cristal
Neclar și încă ireal.*

LI

*Și celor cui din prima parte
Eu le-am citit în timp apus,
Sau nu mai sunt, sau sunt departe
Precum Saadi cândva a spus.
Oneghin fără ei descris e.
Și-aceea care-atunci slujise
Pentru-al Tatianii ideal...
Mai curgi, mai curgi al vieții val!
Ferice-i cel ce-având elanul,
Banchetul vieții-a părăsit,
Ce 'ntreaga cupă n'a sorbit,
Și necitindu-mi tot romanul,
S'a despărțit de el în drum,
Precum de-Oneghin eu acum.*

ADNOTĂRILE LUI A. S. PUȘCHIN LA EVGHENII ONEGHIN

1) Scris în Basarabia.
 2) Dandy = elegant.
 3) Pălărie à la Bolivar.
 4) Restaurant vestit.
 5) Semn al unei plictiseli, trăsătură demnă de Childe Harold. Baletetele d-lui Didelot erau ex-
 eutate cu o imaginație și cu un farmec neobișnuit. Unul dintre scriitorii noștri romantici găsea mai
 multă poezie în ele, decât în toată literatura franceză.

6) Tout le monde sut qu'il mettait du blanc; et moi, qui n'en croyais rien, je commençai
 de le croire, non seulement par l'embellissement de son teint et pour avoir trouvé des tasses de
 blanc sur sa toilette, mais sur ce qu'entrant un matin dans sa chambre, je le trouvai brossant ses
 ongles avec une petite vergette faite exprès, ouvrage qu'il continuait fièrement devant moi. Je
 jugeai qu'un homme qui passe deux heures tous les matins à brosser ses ongles, peut bien passer
 quelques instants à remplir de blanc les creux de sa peau. (*Confessions de J. J. Rousseau*). (Toți
 știau că el întrebuința cremele; dela început eu n'am crezut lucrul acesta, dar pe urmă am început
 să înclin către aceeași părere, nu numai pentru că culoarea feței sale se îmbunătățea, iar pe toaleta
 lui se găseau borcane cu cremă, ci deasemenea pentru că, într-o bună zi, intrând dimineața în cabi-
 netul său, l-am surprins lustruindu-și unghiile cu o perle anume făcută pentru așa ceva și cu
 mândrie el și-a prelungit această ocupație și în prezența mea. M'am convins că cineva care-și pierde
 câte două ore în fiecare dimineață cu îngrijirea unghiilor, poate să-și mai petreacă și câteva mo-
 mente după aceasta ca să-și completeze cu cremă inegalitățile pielii sale. (Din confesiunile lui
 J. J. Rousseau).

Grimm a caracterizat astfel secolul său: astăzi în întreaga Europă cultă unghiile sunt
 curățite cu o perle specială.

7) Această întreagă strofă ironică nu-i altceva decât o laudă fină la adresa minunațiilor
 noștri compatrioți. La fel, și Boileau, folosind reproșul, a lăudat pe Ludovic al XIV-lea. Doamnele
 noastre unesc cultura cu dragălașenia și o severă puritate a moravurilor cu acel farmec oriental
 care a impresionat-o atât de mult pe d-na de Staël. (Vezi *Dix ans d'exil*) (Zece ani de exil, cartea
 scriitoarei franceze *M-me de Staël*).

8) Cititorii își amintesc minunatele descrieri ale nopții petersburgheze din idilele lui Gnedici:

E noapte; dar nu se întunecă norii de aur.
 Nu s stele, nu-i lună și n zăre e totuși lumină.
 Pe mare, departe, se vede argint pe vântrele,
 Iar vasele parcă plutesc pe albastrele ceruri.
 Lumini neumbrite pe cerul de vară lumină,
 De pare că zorii în urma amurgului, grabnic
 Aduc dimineța. — E ceasul cel unic de aur,
 Când zilele verii răpesc din întinderea nopții;
 Când ochii străini cuceriți is de cerul cel nordic,
 Cu dulcea-i lumină și tainica-i umbră vrăjită,
 Precum niciodată frumos nu e cerul cel sudic;
 Lumina-i asemeni cu farmecul nordicei fete,
 Ai cărei obraji cum e roza și ochii albaștri
 Umbriți sunt abea de suvițele buclilor blonde.
 Atunci peste Neva și peste Petropol stăpâne's
 Serii fără crepuscul și nopți neatinse de umbră;
 Atunci Filomela sfârșind al ei cântec noptatic,
 Din nou reîncepe și ziua ce vine-o salută.
 Târziu e; adie răcoarea; pe tundrele Nevei
 Lin rouă s'asterne
 E miezul de noapte; al vâslelor freamăt muțit-a
 Și Neva e'n pace; pe oaspeți îi strânse orașul;
 Pe țărni niciun glas și nici valuri pe unde; tac toate;
 Arar doar un vâiet de poduri aleargă pe ape,
 Doar câte un răcnet din sat, de departe, răsbate,
 Pe unde prin noapte o strajă pe alta se strigă.
 Dorm toate . . .

(Muraviev: Către Zeița Nevei).

9) A zelei blândă adiere
 O simte bardul avântat,
 Ce toată noaptea e'n veghere
 Și de granit stă răzânat.

10) Scris la Odesa.

11) Vezi prima ediție din Evghenii Oneghin. (In adnotările dela prima ediție se povestea
 despre originea africană a lui A. S. Pușchin).

12) Din prima parte a poemei „Rusalka Dniprului”.

13) Cele mai armonioase nume grecești, ca, de pildă: Agafon, Filat, Fedora, Fecla, sunt
 întrebuințate la noi numai de către clasa de jos.

14) Grandison și Lovlace, eroi a două romane celebre.

15) Si j'avais la folie de croire encore au bonheur, je le chercherais dans l'habitude
 (Chateaubriand). (Dacă aș mai avea nechibzuința să mai cred în fericire, atunci eu aș căuta-o
 în obișnuință).

16) „Sărmanul Yorick” — exclamație a lui Hamlet în fața craniului bufonului. (Vezi
 Shakespeare și Stern).

17) În ediția anterioară, în loc de *acasă șboară*, era din eroare tipărit *iarna șboară* (cecece
 nu avea niciun sens). Criticii neînțelegând aceasta, găseau un anacronism în strofele următoare.
 Indrăznim să credem că în romanul nostru timpul este repartizat după calendar.

18) Iulia Wolmar — Noua Heloisă, Malek-Adel — eroi ai unui medlocru roman de *M-me
 Cottin*. Gustav de Linar — erou al unei fermeacătoare povestiri a baronesei Krudner.

19) Vampir — povestire, pe nedrept atribuită Lordului Byron. Melmot — geniala operă a
 lui Mathuren. Jean Șbogar — cunoscutul roman al lui Charles Nodier.

20) „Lăsați ogni speranza, voi ch'entrate”, (Lăsați orice speranță, voi ce intrați), în Divina
 Comedie a lui Dante, inscripție la intrarea în Infern. Modestul nostru autor n'a tradus decât prima
 jumătate a celebrului vers.

21) Revistă editată odinioară, destul de neregulat, de decedatul A. Ismailov. Odată, edito-

rul s'a scuzat în fața publicului și pe calea tiparului, că de sărbători a petrecut.

22) A. E. Barătanski.

23) Revistele se mirau că o simplă țărancă era numită fecioară, pe când domnișoarele nobile erau numite ceva mai jos, fetișoare!

24) „Aceasta înseamnă — remarcă unul dintre criticii noștri — că copilașii se plimbă cu patinele”. Exact.

25) Și de când viața îmi zâmbe,
Iubesc poeticul Af
Cu spuma lui cea sgomotoasă,
Ce samănă cu a iubi
Sau cu juneța viforoasă.

(Scrisoare către L. P.)

26) August Lafontaine, autor a numeroase romane familiare.

27) Vezi *Intâia zăpadă*, poezia prințului Viazemski.

28) Vezi în „Ede” de Barătanski, descrierea iernii finlandeze.

29) Motanul cheamă măța

Să doarmă pe sobiță.

Prezicere de nuntă; Intâiul cântec prevestește moartea.

30) În chipul acesta se află numele viitorului mire.

31) Unul dintre criticii noștri, se pare că găsea în versurile acestea o necuviință, neînțeleasă pentru noi.

32) Cărțile de ghicit se tipăresc la noi sub firma Martin Zadek, om onorabil, care n'a scris niciodată cărți pentru ghicit, așa cum remarcă B. M. Feodorov.

33) Parodia cunoscutelor versuri ale lui Lomonosov:

C'o mână purpurie, zorii,

Din apa linei dimineții

Scot soarele, când duși sunt norii, -etc.

34) Vecinul meu Buianov,

Venit-a ieri la mine, avea mustăți stufoase
Zburlit, cu puf pe haine, la șapca cozoroc...

(„Un vecin periculos”).

(Din *Vecinul primejdios*, poem comic de Vasili Lvovici Pușkin).

35) Criticii noștri, credincioși admiratori ai sexului frumos, au condamnat cu tărie indecența acestui vers.

36) Restaurator parisian.

37) Vers de Griboedov.

38) Celebru maestru armurier.

39) În prima ediție capitolul șase se termina după cum urmează:

Tu inspirație te-avântă
Și 'nchipuirea mi-o frământă,
Trecește-mi inima mereu,
Mai des te-arată'n colțul meu,
Ca sufletul să nu-mi înghețe
Nesimțitor și crunt, greoi, —
Plăcerile deșarte-apoi
Să-l impietrescă sub tristețe,
Printre trufași nesimțitori,
Printre nerozi strălucitori,

XLVII

Printre vicleni, fricoși, zănației
Copii de soartă cocoliți,
Tâlhari ridicoli, antipatici,
Judecători corupți, tâmpiți,
Printre bigotele cochete
Și robi de bunăvoie'n cete,
Și scenele la modă-acum,
Trădări ce au gentilii parfum,
Sentințe-a vanității crude,
Cruzimi cumplite, indoieli,
În gânduri, vorbe, socoteli,
Printre deșertăciuni zălud, —
Aceasta-i mlaștina și-aici
Ne bălăcim, iubiți amici.

40) Levsin, autor a numeroase opere din domeniul economiei.

41) Grădini ni-s drumurile deci:

Un sat, peluze, o dumbravă;

Destulă muncă, multă slavă

Păcat: nu poți la timp să pleci.

Dela copacii — sentinele,

Folos n'au bieții călători;

Ca'n versul: pentru trecători?

E drumul bun la toate cele.

Prilejuri două numai știm,

Atunci cum vrem călătorim:

Când *Mak-Adam* sau chiar *Mak-Eva*,

Ruseasca iarnă-și prinde seva

Pustiitoare! năvăliri

Și drumu-l ferecă cu ghiță,

Iar toate urmele-i subțiri

Le-acopere cu puf, semeață.

Sau când, de-ai arșiței trimiși

Sub secetă tot câmpul seacă,

Că muștele cu ochii 'nchiși

Pot peste bălți ușor să treacă.

„Stația de poștă” de Prințul Viazemski

42) Comparația este împrumutată dela K..., care e atât de cunoscut prin imaginația-i jucăușă. K... povestea, că fiind trimis odată curier de către prințul Potemkin la împărăteasă, el a călătorit atât de repede, încât capătul spadei sale ieșind din căruță, bocănea pe stâlpii verstelor din pe ostrețele unui gard.

43) *Roul*, serată nedansată, propriu zis luseamnă mulțime.

NOTE EXPLICATIVE

CAPITOLUL ÎNȚAI

Strofa III, versul 6: Madame = guvernanta.

Idem, versul 7: Monsieur = guvernator.

Idem, versul 9: Monsieur l'Abbé = domnul Abate.

Strofa VI, versul 5: Juvenal (s. I-II) = satiric roman.

Strofa VI, versul 6: Vale! = sănătate!

Strofa VI, versul 8: Eneida = poema poetului roman Virgilius (s. I în e. n.).

Strofa VI, versul 13: Romulus = legendarul întemeietor al Romei.

Strofa VII, versul 5: Homer, Teocrit = poeți din antichitatea greacă.

Strofa VII, versul 6: Adam Smith = celebru economist englez.

Strofa VIII, versul 14: Ovidiu Nasos (s. I în e.n.-s. I d.e.n.) = Poet roman, autorul poeziei „Arta Iubirii”.

Strofa XII, versul 10: Foblas = erou al unui roman de Louvres de Couvrie (s. XVII); numele lui se identifică cu acel al seducătorului.

Strofa XV, versul 13: Bréquet = ceas cu bătaia orelor. Denumit astfel după numele meșterului său ceasornicar.

Strofa XVI, versul 9: Roast-beef = gen de friptură englezească.

Strofa XVII, versul 11: Entrechât = salt.

Strofa XVIII, versul 4: Kneajnin Ia. B. (1742--1791) = dramaturg, subiectele numeroaselor piese au fost luate din dramaturgia europeană și adaptate la condițiile vieții rusești.

Strofa XVIII, versul 6: Ozerov V. A. (1770--1816) = dramaturg rus.

Strofa XVIII, versul 7: Simionova E. S. (1786--1849) = renumită tragediană.

Strofa XVIII, versul 8: Katenin P. A. (1792--1853) = poet și traducător; a tradus „Cidul”, tragedia dramaturgului francez Corneille.

Strofa XVIII, versul 10: Șahovskoi A. A. (1777--1845) = dramaturg, autor a numeroase piese populare în acea vreme.

Strofa XVIII, versul 12: Ditleau = maestrul de balet petersburghez.

Strofa XIX, versul 6: Terpsichora = muza dansului în mitologia greacă.

Strofa XX, versul 8: Istomina E. I. (1799--1848) = balerină rusă.

Strofa XX, versul 12: Eol = zeul vânturilor în mitologia greacă.

Strofa XXXVII, versul 8: Beef-steak = gen de friptură englezească.

Strofa XXXVIII, versul 9: Childe Harold = eroul poeziei lui Byron „Peregrinările lui Childe Harold”.

Strofa XLII, versul 6: Say = scriitor economist francez; Bentham = jurist englez (sfârșitul s. XVIII începutul s. XIX).

Strofa XLVIII, versul 14: Torquato Tasso = poet italian (1544--1595), versuri din poemul sau „Ierusalimul Eliberat” sunt puse pe muzică.

Strofa XLIX, versul 6: În poeziile sale lord Byron a cântat ades Italia.

Strofa XLIX, versul 13: Petrarca (1304--1374) = poet liric italian.

Strofa LV, versul 7: Farniente = lenevire, expresie italiană.

CAPITOLUL DOI

Strofa VI, versul 6 și 8: Göttingen = oraș german, unde se găsea o universitate, celebră la sfârșitul secolului XVIII — începutul secolului XIX, prin avântul către libertate al studenției. Filosofia idealistă a lui Kant (1724--1804), era populară în acea vreme printre oamenii înalți, mulțumită atitudinii ei critice față de adevăr.

CAPITOLUL TREI

Strofa XXIX, versul 13: Parni (1753--1814) = poet liric francez.

CAPITOLUL PATRU

Strofa XIV, versul 13: Himineu = zeul căsătoriei în mitologia greacă.

Strofa XXVI, versul 4: Chateaubriand = scriitor romantic francez în prima jumătate a secolului XIX.

Strofa XXVIII, versurile 9 și 10: Qu'écrivez-vous sur ces tablettes... t.ă.v. Anette = Pe-aceste foi ce scri-veți, oare... cu totul a dumneavoastră, Aneta.

Strofa XXX, versul 10: In quarto = album format mare (un sfert de coală).

Strofa XXXII, versul 10: O mască, trambliță, pumnal = emblema tragediei în arta antică.

Strofa XXXIII, versul 6: Având alt gen șiretului liric = eroul satirii lui Dmitriev, scriitor netaientat de ode.

Strofele XXXVI, XXXVII, versul 10: Byron a trecut cândva înnot Helespontul = Denumirea greacă a Dardanelelor.

Strofa XLV, versul 5: Hipokrena = izvorul inspirației în mitologia greacă.

Strofa XLVII, versul 12: Expresia franceză „entre chien et loup”, indică amurgul serii.

CAPITOLUL CINCI

Strofa XXVII, versul 8: Réveillez vous, belle endormie = Trezește-te din somn, frumoaso.

Strofa XXVII, versul 13: Belle Nina = Frumoasă Nina.

Strofa XXVII, versul 14: Belle Tatiana = Frumoasă Tatiana.

Strofa XXXVI, versul 14: Homer în poema sa „Odiseia” acordă multă atenție descrierii petrecerilor.

Strofa XXXVII, XXXVIII, XXXIX, versul 7: Paris = tânăr de o frumusețe excepțională în mitologia greacă. Aici e întrebuit în sens ironic.

Strofa XL, versul 1: Albany = pictor italian din secolul XVII.

CAPITOLUL ȘASE

Strofa V, versul 11: *Regul* = comandant roman (secolul III în e.n.) celebru prin comportarea sa în captivitatea inamicului.

Strofa VII, versul 5: *Sed alia tempora!* = Sunt alte vremuri! expresie latină.
Strofa VII, versul 12: *Horatiu* (s.I. în e.n.) = poet roman, a propovăduit idilicele îndeletniciri ale gospodăriei rurale.

Strofa XIV, versul 4: *Vesper* = Venus, Luceafărul de dimineață.

CAPITOLUL ȘAPTE

Strofa IV, versul 2: *Epicurieni* = aci, năzuința către plăceri permanente (de la numele anticului filosof grec Epicur, care predica veșnica năzuință spre fericire drept unic scop al vieții).

Strofa IV, versul 5: *Priam* = regele Troiei, părinte al unei familii numeroase.

Strofa XIX, versul 14: Statueta lui Napoleon I.

Strofa XXII, versul 5: *Ghiaur* și *Don Juan*, poeme de Byron.

Strofa XXXIV, versul 9: *Ciclopii* = adică fierarii. În mitologia greacă, urlași care lucrau în fierăria lui Hefaiostos, zeul focului.

Strofa XXXV, versul 5: *Automedonii* = adică vizitii. *Automedon* = numele amicului și conducătorului carului lui Achile în poemul lui Homer „Iliada”.

Strofa XLI, versul 1: *Mon ange* = îngerul meu.

Strofa L, versul 1: *Melpomena* = muza tragediei în mitologia greacă.

Strofa L, versul 5: *Thalia* = muza comediei în mitologia greacă.

CAPITOLUL OPT

Strofa I, versurile 3 și 4: *Apuleius* = scriitor roman din secolul II, autorul romanului satiric „Măgarul de aur”. *Cicero* = om de stat roman și scriitor, secolul I în e.n.

Strofa IV, versul 7: *Lenora* = eroina omonimei balade a lui Jukovski.

Strofa IV, versul 12: *Nereidă* = zână a mării în mitologia greacă.

Strofa VII, versul 2: *A oligarhicei vorbiri* = adică discuțiile în cercul societății selecte.

Strofa XIV, versul 13: *Du comme il faut...* = Cum se cuvine.

Strofa XXXV, versul 14: *E sempre bene* = Și e distinct, expresie italiană.

Strofa XXXVIII, versurile 13 și 14: *Benedetta* = binecuvântata; *Idol mio* = idolul meu; sântețe italiene la modă în acea vreme.

Strofa XL, versul 4: *Saadi* = poet persan din secolul VIII.

„HIC FUERUNT TARTARI...”

*C*ătre Căvnic cin' se duce,
 pe costiși urcând ușure,
 vede'n margini de pădure
 străjuind — o veche cruce.
 Cine stă să slovenească,
 află 'n piatra scrijelată
 letopiseș de-altădată
 cu scrisoare lătinească:
 „Fost-au pe aici Tătarii”,
 — spune slova fumurie,
 „și i-au frânt în bătălie
 riga falnicei Ungarii...
 Și-au pierit mulțime mare,
 mai în jos de surpătură...”
 ...Veacuri de atunci trecură
 opt la număr, mi se pare.
 Chiar plesuvul moș Axinte,
 care călăuză-mi este,
 de'ntâmplările aceste
 nu își mai aduce-aminte...
 — Știm noi altele! — îmi spune
 petrecându-mă spre mină;
 N'am albit fără pricină,
 gârbov nu-s de zile bune!
 ... Drept că gârbov e bătrânul,
 dar cărunt—nici pomeneală:
 păr pe tidva-i rotogoală,
 câtă barbă are spânul...
 Stăpânesc, firește, gândul
 și surâsul ce mă'ncearcă;
 moșu-i vorbăreș, și parcă
 nu mă satur ascultându-l...
 Mergem lin în tihna serii
 printre brazi cu negre zale:
 trec din când în când pe cale
 cu lămpașele — minerii.
 Intorcându-le bineșea

stă o clipă moș Axinte,
 și-apoi zice înaintea,
 băsmuindu-și tinerețea...
 — C'un pătrar de veac în urmă
 s'au înfipt pe-aicea — zice,
 niscăi fiare venetice;
 nemși, ingleji, — o'ntr'agă turmă.
 Apăi noi — cum e norodul,
 ne-am cam minunat ca proștii
 c'au vândut boierii noștrii
 mina — cu mineri cu totul.
 Ei! Dac'au vândut-o — gata!
 Tot un drac — cin'te jupoaie:
 roboti-vom tot în ploaie,
 tot ne-or înșela cu plata...
 Numa' că, pricepi nepoate,
 lupii eștia într'olaltă
 aveau praxă mai înaltă
 minereul cum se scoate...
 Și-am văzut atunci, la Căvnic,
 fapt ce nu gândeam să fie:
 Am văzut pe galerie
 polițai purtând harapnic,
 și mineri mușcați de bice,
 prăvăliți cu gura'n sânge,
 că nu-s lacrimi a plânge,
 sângele ce-a curs pe-aice! .
 Iară când le-a fost să plece,
 isprăvindu-se vânzarea,
 mai avut-au îndurarea
 minele să ni le'nece,
 și-au pușcat un vechi părete
 dinspre mina părăsită...
 Și atunci, într'o clipită,
 apele viind cu sete
 au răspuns în abataje
 prăbușind în cale totul...

Eu scăpat-am de-a înotul,
 că eram la fund, de straje,
 și țiiu minte bine încă
 noaptea neagră de durere,
 valurile în cădere,
 sfărâmându-se de stâncă,
 țipetele multor mume
 care nu-și aflau feciorii
 și dădeau ocol vâltorii
 și-i strigau, plângând, pe nume,
 și nevestele, ca moarte,
 cu 'ncheștata lor privire,
 adăstând lângă eșire
 pe bărbații duși departe...
 Pe când noi mușcam țărâna,
 de a rănilor arsură,
 ucigașii, în trăsura
 se duceau, făcând cu mâna...
 ...Gâfâe din greu moșneagul
 cum suim la deal, pe clină;
 poate vârsta e de vină,
 poate-i prea pieziș drumeagul...
 — Și-au zăcut sub jug de ape
 minele păraginite
 zile lungi și chinuite,
 preț de zece ani aproape!
 Mă gândeam că'n ciudă numa'
 îmi mai lasă moartea zile —
 n'am visat, s'ajung, copile
 raza soarelui de-acuma!
 Să mai intru cu flăcâii
 pe sub bolțile armate
 și s'aud îndelungate
 pușcături, în fundul băii!
 Să văd geană de lumină
 licărind pe galerie
 și să port, cu bucurie,
 oaspeții pe-aici, prin mină:
 uite armătură faină

din belșug proptind pereții!
 Vezi ce chipeși ni-s băieții
 îmbrăcați în nouă haină!
 Ia privește ce mantale:
 Niciun strop nu se strecoară!
 Nu ca noi, odinioară,
 cu harapnicul în șale...
 Ieri — mai rebegeam în zloată,
 tot aceea — noi ori câinii —
 astăzi — iată-ne stăpânii
 minelor din țara toată!
 ...Poate n'a zis chiar acestea
 moș Axinte călăuzul,
 mie — poate că auzul
 inimii mi-aduse vestea
 despre ce-ar fi vrut să spună
 fără a găsi cuvinte —
 și-am grăit pentru Axinte
 eu — cu inima'mpreună.
 Și eșind încet din Căvnic,
 lângă crucea scrijelată
 mai opritu-m'am odată,
 că-s de felul meu zăbavnic...
 Da, pe-aci au fost barbarii:
 nu acei de care scrie
 că „i-au frânt în bătălie
 riga falnicei Ungarii...”
 Ei demult se contopiră
 cu legendele, cu lutul...
 Ci m'aplec peste trecutul
 despre care povestiră
 vorbele domol rostite
 ale călăuzei mele
 spre năvalele acele,
 între toate mai cumplite...
 Lupi prădalcnici! Voi, piciorul
 pe la noi nu-l veți mai pune!
 Asta răspicat vi-o spune
 nu poetul — ci poporul!

UN CÂNTEC

Dimineată-i. Și trenul aleargă
 către capătul țării, zorit.
 Soarbe ochiul priveliștea largă,
 amiroasă a câmp înflorit...

Pe ogoare scăldate'n lumină,
 cu adânci unduiri de zmarald,
 nou născutele spice se'nclină
 sărutate de soarele cald.

*Se prevede în zare oraşul...
Către cer suie fumuri subţiri...
Dus pe gânduri fumează ostaşul,
surâzând unor dragi amintiri...*

*E întâia permisie, iată!
Ori de-aceea-i aşa visător...
Il aşteaptă în gară vreo fată?
De cărunta măicuţă i-e dor?*

*Ce-o mai fi prin uzină, băete?
Cine-i meşterul strungului tău?
...Multu-s roşile astea încete!
E fochistul pesemne om rău...*

*Ne e dor de măicuţa; vezi bine,
şi de-al streşinii cuib de lăstun,
şi de turnul bătrânei uzine...
(Despre fată, mă rog, nu mai spun!)*

*Şi în vechea, tihnită căscioară,
ar mai fi, pe culcuşul de pluş,
o vioară cu şoapta uşoară
şi alături — un sprinten arcuş.*

*Când se duse din părţile noastre,
înţeleptul recrut se gândea:
— Ce să fac cu vioara la oaste?
Cin' să aibe nevoie de ea?*

*În armată mai aspră e viaţa;
de cântare nu-i lipsă de fel...
Vezi, abia-i înfirase mustaţa,
şi era tinerel, tinerel...*

*Deci află, cu voioasă mirare,
la compania lui ajungând,
nu doar vuiete vii de fanfară,
ci şi-un flaut cu susur de vânt...*

*Şi-auzi, într'o sară târzie,
chiar la clubul cu lămpi aurii,
o lăută stârnind veselie
şi-o armonică'n zbor auzi...*

*Şi atunci îl împunse aleanul
după struna cu zvon cunoscut...
Şi-a surâs prietenos căpitanul
învoindu-l acas' pe recrut.*

*...Peste-un ceas vom ajunge acasă,
şi bătrâna va plânge puţin
şi-o codană va fi bucuroasă
de văzduhul acesta senin,*

*iar vioara — curând o să spună
într'un cerc de ostaşi, pe 'nserat,
despre viaţa cea nouă şi bună,
despre câte avem de cântat...*

DEALUL FLORILOR

*Austrul sună'n frunze mângâiet...
Şi cum apune soarele pe creste,
ca'n codrii de aramă din poveste
pătrundem lin sub verdele făget.*

*Se-aude prin huceaguri un florint
zicând ceva de dor şi de'ntristare.
Sclipeşte stins devala Baia-Mare,
pe apele amurgului plutind.*

*Aicea vin flăcăii la'nserat
cu fete dragi, sub aripi de pădure,
întâia sărutare să le-o fure
când vorbele — de mult s'au terminat.*

*Petrececi sunt aici de'ntâiul Mai,
în floarea şi'n lumina primăverii,
când ies pe deal cu cântece minerii,
stăpânii-acestei mândre guri de rai.*

*— Pe-aici—îmi spun tovarăşii urcând,
trecea cândva, spre satele mărunte,
un activist cu tâmplele cărunte
să semene-al partidului cuvânt.*

*Era miner bătrân. Se pricepea
şi inima de om s'o răscolească...
Şi l-a pândit o haită chiaburească
acolo — vezi — la piatra din vâlcea.*

*Cu șaisprezece urme de cuțit
acolo l-am aflat — spre dimineață:
cu fața'n jos, secătuit de viață,
strângând la piept pământul înflorit...*

*Foșnesc adânci frunzare împrejur,
pe cerul palid suie prima rază...
Alene peste dealuri adiază
mirezmele noptaticei păduri.*

*Privesc pe gânduri iarba ce-a crescut
în locul unde el și-a dat suflarea...*

*Și-o clipă-l simt — cu toată depărtarea,
alături — pe tovarășul căzut...*

*Ne hodinim sub ramure de fagi,
la piatra din vâlceaua sângerată.
Și-un iz de floare fragedă ne'mbată
și vin din văi flăcăi cu fete dragi*

*cântând ceva de dor, de fericire,
și se tot duc, de dragoste cântând,
prin iarba ce se leagănă în vânt
încetșor, cu mii și mii de fire...*

PRINCIPALUL

*Se uită'n sus (oare de ce?)
c'un aer filosof — și-mi zice:
— In artă, principalul e
să fii original, amice!*

*Intr'adevăr, cătând mereu
cât mai deosebit să fie,
de ani și ani colegul meu
revarsă darnic pe hârtie*

*păuni care-și rotesc penetul
dar te'nșioară când i-asculți
nebănuind că face, bietul,
ce-au mai făcut și alții, mulți...*

*...Privesc o ciocârlie'n zori
vestindu-și lumii bucuria...
Am auzit de-atâtea ori
cum strigă 'n slavă ciocârlia...*

*Dar viersu'n mine dă ecou
și-un dulce farmec mă'mpresoară
și cântecu-i atât de nou,
parcă-l aud întâia oară!*

*Să fie ea ca nimenea,
atari probleme n'o frământă
pesemne — pe măiastra mea:
trăiește — prin urmare — cântă.*

ZĂPADĂ TÂRZIE

Marianei

*Privesc pe geam ninsoarea năvălită
atât de fără rost în miez de Mai,
ca baba-cloanța, care nepostită
a tulburat al zânelor alai.*

*Omătul alb în cernerea-i zăludă
pătând întinsul verde-mătășos,
pare-un liņfoliu pus de-o mână crudă
pe trupul unui tânăr făt-frumos...*

*Ah, cât urâsc această silnicie,
această toană searbădă a firii,
ce face primăvara să'ntârzie
din minunatul sbor al zămisirii!*

*Abia au dat cireșile mărunte
abia au spart găoacea primii pui,
și alba prăvălită dela munte
s'a năpustit ca'n țara nimănui.*

*Puterile pământului, firește,
și-ale luminii aprige puteri
zdrobind nămeții năvăliți hoțește
croi-vor cale mândrei primăveri*

*și va pieri, zănateca zăpadă!
Dar, ia gândește, de pe urma ei
câți cintezoii n'or mai cânta'n livadă
și câți cireși vor sta fără cercei...*

GH. DORIN

DIRECTORUL NOSTRU

CAP. I

O adunare festivă de pomină

În instituția noastră totul era în ordine și deodată lucrurile au început s'o ia razna. Totul merge acum halandala.

Unde lucrez? Abia dacă mai știu și eu.

Adevărul e că în ultimii ani am schimbat destule locuri. Pe unde am trecut, am pătimit multe și n'am plecat niciodată de bunăvoie.

Nu mă plâng, dar nici n'aș vrea s'o iau dela început. Am avut parte de fel de fel de oameni, unul mai greu de mulțumit decât altul. Unul mă lăsa de rău, altul mă lua de bun. Ce să vă spun? Nici eu nu mai știu care avea dreptate!

Să mă întorc însă de unde am pornit.

Pornisem vasăzică dela faptul că în instituția noastră lucrurile merg acum halandala.

Mai întâi să vă fac cunoștință cu ea, adică cu instituția.

Lucrez de aproape un an la D.R.G.B.P.... Asta nu spune nimic la prima vedere. Nu-i așa? Cu puțină bătaie de cap o să ghiciți repede despre ce anume e vorba. În zilele noastre, când jumătate din vocabularul curent a fost înlocuită cu inițiale și prescurtări, oamenilor li s'a ascuțit mintea și pot să deslege fel de fel de șarade.

Ce fel de instituție este aceasta? Este o instituție liniștită, unde viața se desfășoară domol, fără sgușduri. Totul la noi este pus la punct. Fiecare știe precis ce are de făcut. La registratură sosește zilnic corespondența în teancuri; secretariatul o repartizează celor în drept; cei în drept studiază problemele, alcătuiesc referate sau întocmesc situații.

Directorul nostru vine la oră fixă la birou; primește după program șefii de serviciu, care vin cu corespondența la semnat; iscălește orice hârtie, dacă e curată și n'are greșeli de dactilografie.

În privința aceasta, trebuie să vă spun, nu e de glumit cu el. Înțelege toate, admite toate, numai să nu te prindă că-i aduci la iscălit o hârtie cu colțul îndoit sau cu vreo literă bătută deandoselea. În astfel de împrejurări poți să crezi că deodată s'a schimbat, că nu mai e el. Nu-l mai recunoști!

Se uită la hârtia care stă liniștită în mapă, ca la o dihanie fioroasă. Se lasă pe spătarul fotoliului și se proptește cu amândouă mâinile de mar-

ginea biroului, ca și cum s'ar feri de atingerea cu un bolnav de vreo boală lipicioasă. Pe urmă spune, sau mai curând, mârâe printre dinți:

— Nu iscălesc!

Luat repede, așa, din senin, omul se pierde și începe să îndruge:

— Tovarășe director, mâine e ultimul termen când trebuie să înaintăm situația... Noi am depus totdeauna situațiile la timp... O să ne alegem cu cine știe ce tărăboi...

— Nu iscălesc, repetă, adică mârâe iar printre dinți, directorul.

— Am controlat personal toate datele. Pot să vă asigur că totul este exact, după registre, se vaicăără șeful de serviciu.

— Am spus că nu iscălesc și gata. Orice discuție e de prisos, răspunde directorul, abia-abia stăpânindu-se să nu izbucnească.

— Suntem în întrecere, tovarășe director! Ne-am angajat să avem până la sfârșitul lunii toate situațiile la zi. O să ne-o ia înainte cei dela planificare, îngaimă pierdut șeful de serviciu, aducând-o pe latura socială a chestiunii.

— Ia-o de aici, spune directorul tăios.

Se cheamă că paharul e plin.

— Tovarășe director... încearcă să mai adauge ceva șeful de serviciu.

A adăugat. Aceasta e picătura care face să se reverse paharul. Acum directorul începe să strige:

— Am spus: ia-o de aici! Ia-o... Suntem o instituție cultă, tovarășe, cultă!... Ce-o să zică cei dela minister când vor primi dela mine o hârtie unde scrie „scărnamătoare“ în loc de scărmanătoare și „cămăridă“ în loc de cărămidă... La asta nu te gândești? ... Ia-o și du-te. Am terminat cu dumneata pe ziua de azi.

Așa pățesc mai ales cei veniți de curând la noi. Odată, de două ori; pe urmă se învață minte și buchisesc bine hârtiile înainte dea le aduce la iscălit.

S'ar putea ca unii dintre dumneavoastră să se întrebe:

— Bine, bine!... Hârtii curate, bătute corect la mașină, situații la timp... Dar în hârtiile acestea, în situațiile acelea, știe cineva ce este?

Vă întreb și eu pe dumneavoastră:

— Ar mai fi fost liniște la noi atunci?...

— Dar totuși, veți spune... Toate situațiile acestea merg undeva, se centralizează, se totalizează, se prelucrează! Nu vi s'a întâmplat nicio dată să le primiți înapoi?... Să primiți muștrări și avertismente dela forurile superioare?...

Ce să vă spun?... Așa ceva nu s'a întâmplat de când sunt eu aici... Dar v'am spus că nu sunt de multă vreme. Nici n'am împlinit anul... Și apoi gândiți-vă și dumneavoastră câte inițiale și prescurtări, adică câte instituții ca a noastră există azi!... Inmulțiți numărul lor cu numărul formularelor, tabelelor, situațiilor și rapoartelor care se cer de ministere și comisii, și pe urmă trageți singuri concluzia...

E limpede că mulți sunt bucuroși să primească situații curate și formulare completate la timp și la toate rubricile... În viața asta sbuciumată mai există oameni care aspiră la un pic de liniște... Și natural, nu peste tot e ca la noi. La noi e bine, sau mai bine zis, era bine până nu de mult.

La noi se îndeplinea planul totdeauna sută la sută, ba uneori și câteva procente în plus.

În ce constă planul nostru?... Asta n'aș putea să vă spun. Asta e treaba celor mari... Eu sunt un slujbaș mărunț, modest. Dar de îndeplinit, se îndeplinea fără îndoială.

La sfârșitul trimestrului, la noi se țin cu regularitate ședințele de analiza muncii, în sala de consiliu a direcțiunii.

Se adună toți șefii de serviciu, președintele sindicatului, secretarul organizației de bază și, bineînțeles, directorul, care prezidează și dă cuvântul rând pe rând. Fiecare se scoală și raportează: la noi a fost așa și pe dincolo iar planul l-am îndeplinit o sută de procente. Apoi se scoală altul și iar așa și pe dincolo, iar planul l-au îndeplinit o sută de procente și ceva în plus. Apoi altul și altul, până termină toți de dat raportul. Președintele sindicatului face apoi o informare asupra situației întrecerilor socialiste din care rezultă că în trimestrul care s'a scurs numărul salariaților care a fost cuprins în întreceri a mai crescut cu câteva procente. La urmă, directorul mulțumește la toți și felicită pe cei care au mai multe procente peste sută. Câteodată mustră pe alții, pentru că nu reușesc să facă altă ispravă decât să îndeplinească suta de procente în cap. Apoi cere celor prezenți să facă în cel mai scurt timp propunerile de premiere, se fixează data adunării festive cu toți salariații pentru înmânarea premiilor și se ridică ședința, — ordinea de zi fiind cu desăvârșire sleită.

Așa au mers la noi lucrurile trei trimestre încheiate, pe care le-am apucat eu... Alții, mai vechi, spun că așa au mers lucrurile la noi întotdeauna, de când există D.R.G.F.B., adică D.R.G.B.J., în sfârșit D.R.G. etc. M'am încurcat... Înainte eu am lucrat la D.R.G.F.B.... Am plecat de acolo tocmai când mi se obișnuise limba și n'am izbutit încă să mă desbăr. Se spune că vine cu timpul... Mi-e teamă însă că, dacă lucrurile vor merge la noi așa cum au apucat-o, numai bine când m'oi obișnui cu noile inițiale, o să trebuiască s'o iau dela început în altă parte.

Și lucrurile au apucat-o la noi pe un făgaș neobișnuit, tocmai când te așteptai mai puțin.

Se încheiasse vasăzică trimestrul, se ținuse ședința de analiză a muncii în sala de consiliu a direcțiunii... Venise și ziua cea mare: adunarea festivă pentru împărțitul premiilor.

La noi adunarea festivă se ține în sala de mese, la cantină. Oamenii vin, iau masa; fetele fac curățenie la repezeală... În fund, pe o estradă, se așează câteva mese una lângă alta și se acoperă cu o pânză roșie; se pun și niște ghivece cu flori, o sticlă de borviz și câteva pahare. Apoi unii pleacă, alții rămân, alții mormăie că le-a rămas mâncarea în gât.

Eu nu știam rânduiala și am dat să plec... Mă grăbeam să ajung acasă mai repede, că aveam de pus niște răsaduri de varză. Cum plecam așa, cu felul trei învelit în șervețel, la ușă mă trage de mânecă Ionescu dela registratură:

— Unde pleci, zice el.

— Acasă, să pun varză, că am cumpărat azi dimineață răsaduri dela piață și se usucă, zic eu.

— Bine, dar acum vine adunarea cu premiile, zice el.

— Ei și? Doar n'o să mă premieze pe mine, îi răspund eu și dau să ies.

Un premiu, nu zic ba, mi-ar fi căzut bine, dar cum era să-mi treacă așa ceva prin minte?... Eu sunt mulțumit când lumea nu mă bagă în seamă și nu se leagă de mine. Nu alerg după premii!

— Stai aici, îmi spune Ionescu. Trimestru' acesta sunteți la rând voi, noi cei dela registratură, biblioteca și planificarea... Nu se face să nu fii de față! Îți mai și rătăcește careva picul.

— Ii zic eu:

— Nu mă trage în ispită, că mi se usucă răsadurile și am dat pe ele ultimii bani dela chenzină.

— Lasă-le pustia de răsaduri... Torni pe ele puțină apă când ajungi acasă, iar mâine iei și ardei, și roșii... Știu eu cum e rânduiala, că sunt de trei ani aici.

Dacă l-am văzut că stăruie, mi-am zis: o fi știind el ceva!... La urma urmei, eu mi-am văzut de treabă și n'am stat nimănui în cale. De ce la o adică să nu mă premieze și pe mine?... Și am stat.

A venit directorul. S'a urcat pe estradă și s'a așezat la masa prezidiului împreună cu alți șefi. Din fund de unde stăteam, n'am prea băgat de seamă cu cine; poate și din cauza emoției și gândurilor care mă cuprinseseră. Începusem să-mi fac anumite socoteli.

— Dacă-mi dă — îmi ziceam — o sută de lei, mai cumpăr răsaduri, iau o pereche de sandale lui fiu-meu cel mare și nevestei un batic... Dar dacă-mi dă, să zicem, două sute de lei? Adică dece nu s'ar fi putut, dacă tot era să mă premieze?... Cu două sute de lei puteam cumpăra și răsaduri, sandale la amândoi băieții iar nevestei puteam chiar să-i iau un imprimeu de rochie; rămânea și ceva rest... Dacă-mi dă două sute de lei, fie ce-o fi, îmi iau de un costum de haine, am încheiat eu în gând și am început să aplaud că se sculase directorul să vorbească.

Directorul a vorbit așa ca o jumătate de oră. Apoi a început să-i strige în ordine pe cei dela bibliotecă. M'a săgetat prin minte: să știi că a avut dreptate Ionescu... Pe urmă i-a strigat pe cei dela planificare, tot așa, pe rând, începând cu șeful serviciului.

— A dracului hahaleră, Ionescu, mi-am zis iar. De unde le știe el pe toate?

Am ciulit urechile bine, că acum, după ce terminase cu cei dela planificare, începuse să strige administrativul.

Ce să vă spun? Când am auzit că mă strigă și pe mine, m'a luat așa, o căldură plăcută prin toate măduarele, ca la baia turcească. Nici nu știu cum am ajuns din fundul sălii până la estradă. N'am înțeles nici ce spunea directorul că făcusem de mă premiază, deși asta tare aș fi vrut să știu.

— Lasă că-l întreb tot pe Ionescu, mă gândeam eu, când am pus mâna pe plic.

Plicul era destul de gros.

— Dacă-s bumăști de douăzecișicinci, mi-a pus Dumnezeu mâna în cap: trebue să fie cel puțin trei sute de lei... Dar dacă's sute, m'a fulgerat așa, un gând nebunesc... Dacă's sute nu mai dau pe la slujbă o săptămână; scoț adeverință de la medic și mă duc la tușa, la țară, să cumpăr un porc!...

Am ajuns în fundul sălii, de unde plecasem. Am deslipit binișor plicul și m'am uitat înăuntru: erau 43 lei și 47 bani. De ce și 47 bani?... Asta n'am înțeles; mărunțișul nu ajungea nici pentru o distanță la autobuz.

Am băgat banii în buzunar, mi-am scos batista și mi-am șters fruntea de sudoare, că mă trecuseră toate nădușelile cât făcusem drumul până la estradă și înapoi. Pentru 43 lei și 47 bani asudasem prea mult!... Rânduiala era bună, nimic de zis; dar nu se făcea ca la noi, ăștia mici, să ne arunce numai o fărâmiță. Cine știe unde merg banii statului!...

Acum îi striga pe cei dela urma listei, însă asta nu mă mai încălzea. Nu mai puteam înoda nici firul socotelilor. Mă tot întrebam ce să fac cu banii... O să mă sfătui cu nevasta, mi-am zis. Banii — mulți, puțini — trebuesc cheltuiți cu chibzuială. Ajunsesem la o concluzie înțeleaptă. Asta m'a și liniștit. Am început să fiu iar atent.

— Tănase Florescu, șeful secției „imprimare“, care a asigurat mul-

tiplicarea tuturor circularelor și instrucțiunilor la timp și în bune condițiuni, strigă directorul.

Nu se sculă nimeni.

— Tănase Florescu, mai strigă odată directorul... Nu-i prezent Tănase Florescu? — întrebă el. Și cum nu răspundea nimeni, adăugă: — Să-i ia careva plicul.

— Bine, fie, se auzi atunci o voce cam răgușită.

Și iată că se scoală moș Tănase dintr'un capăt al sălii, își face loc printre mese și se apropie de estradă, călcând apăsător.

Când îl vede apropiindu-se, directorul îi dă plicul cu o mână, iar cealaltă o întinde ca să-l felicite, așa cum se obișnuia. Moș Tănase ia plicul, dar se face că nu vede cealaltă mână a directorului. În loc să se întoarcă de unde venise, ocolește și urcă treptele estradei. Cei dela prezidiu făceau ochi mari și întorceau capetele după moș Tănase. Omul era cunoscut ca având unele ciudățenii, dar așa ceva nu se întâmplase niciodată. Moș Tănase, între timp, se urcase pe estradă și se ținea puțin mai la o parte.

— Tovarăși, începu el. Iaca, direcțiunea mă premiază acum, la sfârșitul trimestrului... N'am nevoie de premiu... Luați-l, mă rog, înapoi, mai zise el, punând plicul pe masă.

În sală încetară ca prin farmec foșnetul și sușotelile.

— Bine, dar... Știi... La noi... îngăimă directorul.

— Știu, da' mi s'o acrit, îi luă vorba din gură moș Tănase... La noi se obișnuiește așa, pe rând, ca la moară, fiecare să se înfrupte puțin din fondul premial... Da' mie mi s'o acrit de regula asta!... Stau și mă uit în fața voastră, tovarăși, și mă 'ntreb ce-am făcut să merit premiu?... Mă 'ntreb și de alții...

— Bravo!... Dă-i 'nainte, tovarășe, răsună deodată o voce subțirată.

Strigase o fetișcană, ca de vreo 17—18 ani, frumușică, ce-i drept, care se ridicase în picioare și bătea din palme ca o apucată.

— Nu turburați ordinea adunării, vă rog!, interveni președintele sindicatului. Apoi spuse: — Tovarășe Florescu, dumneata demobilizezi oamenii, desconsiderând o măsură atât de importantă pentru stimularea muncii, ca sistemul nostru premial.

Se vede că moș Tănase nu pricepuse ce-i spusese președintele sindicatului. Duse palma pâlnie la ureche și întinse gâtul puțin spre estradă:

— Aud?!...

— Vreau să spun că dumneata ai adus o contribuție de seamă la îndeplinirea planului în instituția noastră, spuse președintele sindicatului. Dumneata, împreună cu ceilalți salariați din secția „imprimate”, ați asigurat multiplicarea la timp și în bune condițiuni a tuturor instrucțiunilor și circularelor direcțiunii... Datorită dumneavoastră, fiecare serviciu și-a îndeplinit planul, trimițând pe teren toate circularile.

— Arză-le-ar focu' de circulări, se oțărî moș Tănase. Pentru asta să mă premiați?... Păi știți ce zic oamenii din regiuni?... Să vă spun...

— Nu e cazul acum. Altădată..., interveni directorul, supărat.

— E adunare festivă, adăugă președintele sindicatului.

— Și ce dacă-i adunare festivă? Lăsați omul să spună ce are de spus, se auzi vocea fetișcanei, care strigase adinaori.

— Spune, moșule... Să vorbească moș Tănase, se mai auziră câteva voci.

Și Tănase Florescu începu:

— Iată, mai zilele trecute a nimerit din greșeală la noi în secție, unul dela Iași sau dela Bacău... Venise la București și se rătăcise în clădire.

Avea omul un năduf cu planificarea sau cu aprovizionarea, nu mai țin minte... S'a uitat la mașinile noastre cum sbârâne, cum înghit hârtie albă pe o parte și o scot tipărită pe cealaltă. A privit și s'a minunat... „Ce faceți voi aici?“, a întrebat el. „Păi nu vezi? i-am răspuns eu, tragem circulări la mașină“. „Înțeleg, spune el iar, trebuie că aveți mult de lucru“. „Avem, nu ne plângem, i-am răspuns eu. Până la prânz trebuie să mai tragem încă patru, afară de asta care e în mașină“. Tovarășul acela s'a apropiat de mașini și a început să le privească cu atenție. „Mașinile astea nu se strică niciodată?“, mă întrebă el după ce privi un timp. „Păi, cum să se strice? Le îngrijim și sunt noi; anul trecut le-am primit din Cehoslovacia. Merg cu electricitate“. „Aha! Cu electricitate, spuse el. Dar când se întrerupe curentul la uzină, ce faceți?“ Nu pricepeam unde vroia s'o aducă. „La cazul la o adică, scoatem pe cele vechi, care se învârt cu mâna, de la magazie, că nu le-am predat la DAC. Dar n'avem nicio grijă dinspre partea asta... Uzina merge ca ceasornicul. Nu se întrerupe curentul niciodată... „Păcat!“, zice el. „Cum?“ zic eu și mă fulgeră prin gând: asta e un ticălos de sabotor. „Păcat!, mai zice el odată. Dacă s'ar întrerupe curentul am putea și noi să ne apucăm de lucru“. „Nu înțeleg cum vine vorba asta“, i-am spus eu, făcând semn la vreo doi tovarăși să se ație la ușă, știți, ca să nu scape. „Te faci că nu 'nțelegi, zice el. Știi câte instrucțiuni și circulări ai tras cu mașinile acestea numai în luna Martie?“ „Sunt însemnate în condica de evidență. Le-am tras pe toate câte ni s'au dat, la timp, fără întârziere. Am lucrat și noaptea când a fost nevoie“, îi răspund eu. „Dar la noi te-ai gândit?“ „Cum adică să mă gândesc la voi?“ „Să te gândești, că doar pentru noi le tragi“, zice el. „Ba eu le trag pentru direcțiune, n'am de ce să mă gândesc la voi“, i-am răspuns. „Rău faci că nu te gândești; nici alții nu se gândesc și pe capul nostru plouă cu găleata circulări și instrucțiuni. Uite, numai în luna Martie am primit dela centrală 72 circulări și instrucțiuni, în total 650 de pagini. Nu ne ajunge timpul să le citim, să le prelucrăm și să le transmitem la raioane. La noi nu sunt mașini din astea electrice, oftă el... Venim pe furiș la birou, să nu ne simță șefii, în afara orelor de serviciu, ca să mai lucrăm câte ceva... Acum te-ai lămurit?“, mă întrebă el... Ce să spun? Mă lămurisem... „Atunci arată-mi cum dau de planificare, că pe urmă la aprovizionare mă îndrumă de-acolo“. I-am arătat și s'a dus. Iar noi am rămas cu gurile căscate, uitându-ne la mașinile noastre, care sbârâneau parcă mai cu foc și scoteau hârtiile tipărite teancuri, teancuri... Premiu să-mi dați pentru asta? Mă lipsesc!, încheie moș Tănase cu un aer amărât și începu să coboare de pe estradă.

— Bravo! Bravo!, se auzi iar glasul fetișcanei. Ai zis-o bine, tovarășe Florescu. Așa e!...

Și începu iar să pocnească din palme ca o apucată.

— Liniște, vă rog, spuse aspru directorul, ciocănind cu stiloul în sticla cu borviz. Mă rog, dacă tovarășul Florescu se socoate neîndreptătit la premiu, se cheamă că a greșit cine l-a propus... Poate că el știe și o metodă de îndrumat organele de teren fără circulări și instrucțiuni! Să ne-o spună și nouă!

— Dar oamenii' de ce vorbesc așa?... Poate n'or fi trebuind atâtea, întrebă Tănase Florescu, care nu apucase încă să ajungă la locul său.

— Să nu ne luăm după cine știe ce elemente înapoiate!... Direcțiunea va analiza chestiunea și va lua măsuri, dacă va fi cazul... Să continuăm, tovarăși... Următorul pe listă e tovarășul Marin Gheorghe, tot dela imprimare. Tovarășul Marin Gheorghe, dând dovadă de un zel deosebit...

— Lăsați, tovarășe director, nu vă mai osteniți... Cum să spun?... Eu

gândesc tot ca și tovarășul Tănase Florescu, da' nu mă pricep să le spun așa bine... N'am nevoie de premiu, asta e!, încheie el scurt și se așază.

— Bravo! Bravo! începu iar să strige și să bată din palme fetișcana, ridicându-se în vârful picioarelor, ca să pară mai înaltă.

Se mai treziră încă vreo câțiva să aplaude.

— Liniște, vă rog, strigă înciudat directorul. Bine! O să discutăm și acest caz... Următorul pe listă e tovarășa Paraschiva Simion. Tovarășa Paraschiva Simion, în cursul trimestrului expirat....

— N'am făcut nici eu un lucru mai de ispravă, se auzi vocea Paraschivei Simion... Am ajutat direcția să împoaste provincia cu hârtii. Nu primesc premiul, adăugă ea.

— Vasăzică e vorba de o acțiune organizată împotriva direcțiunii, izbucni directorul, slăbindu-și nodul la cravată, că începea să se înăbușe. În cazul acesta...

— Nu e nicio acțiune organizată, se auzi o voce din alt colț al sălii. Era Ilie Nicolau, referentul nou dela planificare, un absolvent dinăștia tineri... Iată, eu am primit premiul, dar ascultând ce spunea tovarășul Florescu, mi-am dat seama că nu l-am primit pe drept... Renunț la premiu...

Ilie Nicolau străbătu sala care începuse să se încălzească și puse plicul pe masa prezidiului.

Se iscă acum o mare însuflețire.

Se mai ridicară vreo doi-trei și restituiră plicurile. Fetișcana cea nu mai contenea strigând bravo și bătând din palme. Se înroșise la față ca un măr din cele văratice și-i luceau ochii ca la o diavoliță.

Tot mai mulți se porneau să aplaude și să strige. Dintre premiați, unii se duceau să pună plicurile pe masa prezidiului, alții se trăgeau binisor pe lângă pereți și se strecurau pe ușă afară.

La un moment dat, ce să vă spun, m'am trezit și eu bătând din palme și strigând nu știu ce. Mă simțeam foarte vesel, și, pe neștiute, bâjbâiam cu mâna în buzunarul dela piept, căutând să apuc plicul.

— Gheorghe, mi-am zis atunci în gând. Ia-ți picioarele la spinare cât mai e timp. (A de nu, n'o să mai ai ce chibzui cu nevasta acasă.

Cum mi-am zis așa, mi-am și venit în fire. M'am sculat de la locul meu, m'am furișat tiptil până la ușă și am luat-o la sănătoasa, fără să mă uit în urmă. Am mai auzit, când se închidea ușa după mine, pe director strigând:

— Nu țipa așa, tovarășe, că nu ești la circ!... — Pe semne tot la fetișcana aceea frumușică și cu ochii de diavoliță.

După aceea, pe cât am aflat, n'a mai durat mult și s'a spart toată adunarea.

A fost o adunare festivă de pomină, ce să zic!...

Dela adunarea asta, să știți, se trag toate cele ce au urmat.

CAP. II

O întâmplare cu totul neobișnuită

După adunarea festivă tot prezidiul s'a strâns în biroul direcției. Directorul era vânat la față și se plimba cu pași apăsăți dela un capăt la altul al încăperii.

— Ce e de făcut?, striga el, nu la cineva anume, ci așa, ca să strige. Cu răspunsul nu se prea grăbea nimeni.

— Trebuie să luăm repede o hotărîre cu privire la bani, altfel se fac venit la Ministerul de Finanțe, spuse șeful contabilității, luându-și inima în dinți.

— Cu privire la ce bani, mă rog? întrebă fioros directorul, oprindu-se din primblare.

— Știți, banii din fondul premial... Instrucțiunile spun că până la cincisprezece ale lunii următoare... Apoi se varsă...

Directorul păru că se liniștește; întrebă cu o voce schimbată:

— Adică dumneata ce propui? Să facem noi premieri?

— Așa! Intocmai, răspunse șeful contabilității, bucuros că directorul pricepuse și se mai liniștise.

— Ți-ai ieșit din minți, tovarășe, strigă directorul cât îl țineau plămâinii. Apoi continuă pe un ton tăios, adresându-se celorlalți:—Dumnealui nu i-a fost destul, mai vrea premieri!

— E păcat de bani, că se pierd...Merg la economii... Eu cred că se pot găsi, adăugă șeful contabilității, câțiva tovarăși, devotați instituției, care...

— Care ce?... interveni secretarul organizației de bază.

— Caro mă rog, să nu se formalizeze... Înțelegeți...

— Înțeleg! Înțeleg foarte bine... Dumneata n'ai tras nici o învățătură din cele petrecute la adunare. Situația e foarte serioasă, tovarăși, mai spuse el. Ne-am birocratizat și am rămas în urma vieții... Oamenii au început să ia atitudine... Va trebui să analizăm lucrurile și să ne facem o serioasă autocritică...

— Eu totdeauna am spus... Dar dumnealor — directorul arată spre cei câțiva șefi de serviciu prezenți — și dumnealui, — adăugă el, arătând la președintele sindicatului — totdeauna cu gura: că salariile sunt mici, că de ce unii da și alții nu, că așa oamenii știu o rânduială și sunt mulțumiți... Poftim mulțumită!...

— Așa se face și în alte părți și nu se întâmplă nimic, spuse înțepat președintele sindicatului. Dracu' știe ce i-a pălit! Și-apoi cine aprobă premiile? Eu, sau dumneata?!

— Să nu aruncăm acum vina unii pe alții, interveni secretarul organizației de bază. Dacă s'a întâmplat așa, înseamnă că am greșit. Dacă am greșit, trebuie să ne facem autocritica.

— Asta așa e!, exclamă președintele sindicatului. Singura soluție e autocritica. O autocritică severă, necruțătoare.

— Să nu ne pripim cu autocritica... Să analizăm lucrurile, de acord. Dar să nu ne repezim așa, dintr'odată, la autocritică, spuse directorul... Aici a fost o acțiune anume organizată ca să compromită direcția. Trebuie să dăm de firul ei... Vigilența... Dușmanul de clasă lucrează...

— Lăsați-o baltă, tovarășe director, îl întrerupse secretarul organizației de bază... De data asta ne-am făcut-o singuri.

Directorul se așază la birou și căzu pe gânduri. Ceilalți așteptau nemîșcați, pe unde-i prinsese vremea. După un timp, directorul își desprinsese fruntea din palme și se uită roată în jurul său.

— Se cheamă că toată lumea e pentru autocritică?, întrebă el.

— Negreșit, spuse secretarul organizației de bază.

— Numai autocritica ne poate scoate din încurcătură, adăugă președintele sindicatului.

— Autocritică, autocritică, se auziră încă vreo câteva voci.

— Și dumneata ești pentru autocritică?, întrebă directorul pe șeful contabilității, care tăcuse.

— Da! Natural, și eu...Cum s'ar putea să nu fiu pentru autocritică...

Dar e păcat de bani. Se duc la economii mai bine de trei mii de lei din fondul premial...

— Ducă-se dracului de bani!... Parcă asta e important acum! Nu vezi că ne-am compromis cu toții, se răsti la el directorul. Vasăzică autocritică, autocritică pe toată linia...

Toți tăcură a încuviințare.

— Bine, reluă directorul. Dacă e vorba de autocritică, atunci să ne pregătim serios. Va trebui să facem un raport, nu-i așa?

— Dumneata trebuie să-l faci în fața adunării generale a sindicatului, preciză secretarul organizației de bază.

— Nu se poate, tovarășe, veni așa, hodoronc-tronc, cu astfel de probleme în fața adunării generale a sindicatului... Trebuie să analizăm mai întâi temeinic lucrurile în colectivul conducerii. Apoi vom vedea dacă e cazul să facem adunare generală.

— Nu putem, una-două, convoca adunarea generală... Oamenii sunt și așa destul de hărțuiți cu problemele producției, îl susținu președintele sindicatului.

— Dar e vorba de luat poziție autocritică față de unele greșeli care au ieșit la iveală în plină adunare generală, spuse secretarul organizației de bază.

— E destul dacă conducerea analizează lucrurile și ia poziție autocritică în colectivul factorilor de răspundere din instituție. Lucrul se va ști...

— Dar... încercă să adauge ceva secretarul organizației de bază.

— Să lăsăm asta acum... îl întrerupse directorul. Dacă e nevoie, vom mai discuta altădată. Nu avem timp de pierdut.

— Trebuie să lucrăm repede, altminteri ne mai pomenim și la gazetă, adăugă președintele sindicatului.

Toată lumea recunoscă că președintele sindicatului avea dreptate. Trebuia lucrat repede...

Odată ajunși la concluzia aceasta, unul câte unul, cei de față își luară seara bună dela director și porniră spre case. Directorul rugă pe secretarul organizației de bază și pe șeful cadrelor să mai rămâe puțin.

— Mă rog, zise el după ce plecară ceilalți. Am greșit, am greșit. Nu mă dau înlături să-mi recunosc greșelile. Am să arăt că știu să-mi fac autocritica, așa, cinstit, muncitorește... Un lucru aș vrea însă să știu: cine dracu' era fetișcana aceea?

— Care fetișcană?, întrebară cei doi într'un glas.

— Acea, nu prea nălțuță, frumușică și puțin cârnă! Coțofana aceea, care a început să strige și să bată din palme când s'a pornit Tănase Florescu să facă agitație.

— Am băgat-o și eu de seamă, spuse șeful cadrelor. Probabil a trecut pe la mine când a intrat în serviciu... Nu-mi amintesc unde a fost repartizată.

— Nici eu nu știu unde-o fi lucrând, dăr figura mi-e cunoscută. Mi se pare chiar că am întâlnit-o odată sau de două ori, la ședință la raion, adăugă secretarul organizației de bază.

— Când o să înceteze odată sistemul acesta! Se angajează în instituție oameni de rostul cărora nu știe nici șeful cadrelor, nici secretarul organizației de bază, nici directorul.

— Dacă lucrează la noi, decizia de angajare tot dumneavoastră i-ați semnat-o. Fără semnătura directorului n'o trece pe state.

— Ciudat! N'am observat-o până azi, dar figura ei mi-e cunoscută și mie de undeva. Parcă-mi amintesc s'o fi văzut... Și știți unde?

— Unde?

— N'o să credeți! În uzină la noi, pe când eram încă în producție.

— Cu neputință. Atunci ar fi fost o copilă. N'avea ce căuta în uzină.

— O fi fost atunci mamă-sa... Afurisită coțofană! Dacă nu sărea ea, nu eșea așa un târâboi din istoria asta cu premiile. Una ca asta îi întoarce și-i răsucesce pe băieți după cum îi vine cheful.

— Nu l-o fi răsucit ea pe Tănase Florescu, interveni secretarul organizației de bază. Are nepoți de vârsta ei, moșul.

— Nu zic de el. E om așezat. Se știe. Dar dacă nu sărea ea, rămânea singur Tănase Florescu mofluz de premiu și cu asta ne alegeam. Dar așa! Ați văzut! S'au luat după el tinerii ca să se arate grozavi.

— Nu erau numai tineri, spuse secretarul organizației de bază. Erau și femei și bărbați între două vârste. Și apoi n'are nici un rost să umblăm după astfel de explicații. Pricina celor întâmplare trebuie căutată în altă parte.

— Lămurim noi mâine treaba asta. Să mi-o aduci neapărat aici, îi spuse șefului de cadre, directorul. Vreau s'o descos puțin... Și acum, la revedere!... După ce termini, vino jos, te duc acasă cu mașina, mai spuse el, adresându-se secretarului organizației de bază.

Rămas singur, directorul chemă pe șeful secretariatului, care se ivi numaidecât.

— În legătură cu cele întâmplare azi la adunare, îi spuse el, va trebui să fac un raport autocritic. Pe dumneata te-aș ruga, știi, să alcătuești un mic punctaj... Faci un mic punctaj, ca de obicei, ceva mai larg, dar vezi să fie gata repede.

Șeful secretariatului se angajă solemn să prezinte până a doua zi la prânz punctajul dorit.

După ce plecă șeful secretariatului, directorul se apucă să răsfoiască un teanc de gazete, care ședeau necitite de câteva zile.

— Când dracu' să le mai citești pe toate? se gândea el. Dar broșurile câte apar? Fel de fel de probleme cu care trebuie să te ții la curent... Și pe deasupra mai vin dela ministere și comisiuni, ordine, instrucțiuni, circulări cu duimul... Cum să mai dovedească omul?... Când să mai lucrezi, când să mai rezolvi problemele?... Nu e ușor să conducă cineva o instituție în ziua de azi!

Ajuns aici cu firul gândurilor, se pomeni amintindu-și cele povestite de Tănase Florescu la adunare.

— Intr'un anumit fel avea dreptate moșul, își spuse el. Chestiunea trebuie examinată serios...

Directorul lăsă gazetele și se adânci în gânduri, cu fruntea sprijinită în palme. Nu se știe unde-l vor mai fi dus gândurile. O toropeală plăcută îl cuprinsese; ațipi.

Deodată, ușa biroului se deschise. Intrară grăbiți secretarul organizației de bază și șeful cadrelor.

— Am găsit-o, spuse șeful cadrelor, cu un aer misterios.

— Pe cine ai găsit?

— Am găsit fetișcana în chestiune.

— La ora asta? Unde?

— Ingrijitorii au luat inițiativa să rămână după adunare, să facă curățenie la cantină. M'am întâlnit cu ei jos, la ieșire. Tocmai isprăviseră...

— Uite minunație!, exclamă directorul. Altă dată nu-și făceau nici treaba lor, iar acum iau și inițiative!

— Fetișcana era cu ei. Discutau nu știu ce. N'am stat să ascult, ca

să nu crează că-i spionează... Am prins numai ceva despre alfabetizare. Parcă despre asta vorbeau... Am adus-o! Așteaptă în anticameră.

— Mi se pare că e dintre fetele cele noi care lucrează la cantină, adăugă secretarul organizației de bază.

— Lasă, că descurcăm noi acum toate firele, spuse directorul. Ai să vezi cum ți-o descos... Cheam-o înăuntru!

Șeful cadrelor ieși. Peste câteva clipe se întoarse cu fetișcana.

Să fi avut într'adevăr 17—18 ani. Nu prea înaltă, dar nici mărunțică. Sveltă, plină de tinerețe, cu fața rumenă, cu ochii inteligenți, strălucitori. Nasul era într'adevăr un piculeț cam cârn, așa cum stă bine fetelor neîmplinite.

Când a pășit pragul biroului, a intrat odată cu ea un aer de prospețime. Parcă și fumul de țigară care îmbâcsea încăperea se mai risipi.

— Mă căutați pe mine?, rosti ea cu o voce limpede și plăcută.

Nu era o întrebare propriu zis. Semăna mai curând cu o exclamație de bucurie.

— Hhm ! Da! Adică nu, mormăi directorul.

— Iăcat, spuse fata.

Pe fața ei trecu o umbră ușoară de părere de rău.

— Cum păcat? Ce fel de păcat?, se oțărî directorul.

— Mic-mi place foarte mult să fiu căutată, mai ales de șefi!

Fata spuse aceste vorbe cu multă sinceritate, fără urmă de sfială sau stânjenire. Aceasta contribui să accentueze încurcătura celor trei.

— Ce aer provocator are fetișcana aceasta! Probabil că moralitatea ei lasă de dorit, spuse șeful cadrelor la urechea secretarului organizației de bază. Apoi adăugă: — Sunt sigur că are o origină socială nesănătoasă.

Directorul rămase o clipă uluit de răspunsul fetei. Se reculese cu oarecare greutate, redobândi aerul lui aspru și solemn și-i spuse:

— Dumneata îți închipui că te-am chemat la ora asta pentru că ne arde de glume!

— Dar eu nu glumesc... M'aș fi bucurat din toată inima!

— Trezește-te, tovarășe! Aici ești în biroul directorului, se răsti la ea șeful cadrelor.

— Unde lucrezi?

— De când ești la noi?

— Cine te-a recomandat?

— Să răspund deodată la toate întrebările?, se miră fata.

— Stați, tovarăși, nu face să ne ambalăm, interveni directorul. Apoi către fată: — Spune mai întâi unde lucrezi.

— Propriu zis nicăieri. Îmi caut locul.

— Cum vine asta?

— Eu aș vrea să fiu pretutindeni, dar deocamdată n'am izbutit decât să ajut un pic la imprimare, un pic la cantină...

— Vezi, tovarășe, se adresă directorul cu un ton plin de reproș către șeful de cadre... Și câți or mai fi de ăștia la noi, care se plimbă fără treabă dintr'un serviciu în altul, încurcă lumea și iau leafă de pomană!

— De mine să nu vă fie teamă, sub acest raport, spuse fata fără turburare. Nu sunt salariați instituției... Eu...

— Ei, ce spui de asta!, o întrerupse directorul cu un ton mușcător. Nu e salariați instituției, dar umblă ca vodă prin lohodă prin birouri, ia parte la adunările generale, ajută un pic pe la imprimare, un pic pe la cantină!...

— Eram sigur că n'a trecut pe la mine, spuse șeful cadrelor

— Ai găsit momentul să te evidențiezi, îl mustră secretarul organizației de bază. Dumneata răspunzi de oamenii care intră în instituție, fie că trec fie că nu trec pe la cadre.

— Cum ai pătruns în instituție?, întreabă aspru șeful cadrelor.

— Pe căi ocolite. Mărturisesc că n'a fost deloc ușor, răspunse fata.

— Vedeți, sări cu un aer triumfător șeful cadrelor. Nu stăm noi chiar așa de prost cu vigilența!

— Adevărul e că acolo pătrund mai greu, unde e mai multă lipsă de vigilență.

— Asta pentru tendința dumitale permanentă de autoevidențiere, îi spuse cu ironie secretarul organizației de bază.

— Tovarăși, interveni directorul, n'are rost să ne dăm în spectacol față de o persoană... O persoană, care s'a introdus prin fraudă în instituție, urmărind cine știe ce scopuri... Dealtfel, dacă nu mă sesizam eu, cine știe cât își mai făcea de cap pe aici!

Adresându-se apoi fetei, spuse cu un aer de satisfacție, tăios și categoric:

— Aici ți-ai încheiat cariera! Cu mine!

— Nicidecum, răspunse fata liniștită, cu o nuanță de dezaprobare în glas.

— Asta-i culmea îndrăzelii!, exclamă directorul.

— Nemaipomenit!, exclamă într'un glas secretarul organizației de bază și șeful cadrelor.

— Până la sfârșit îmi cresc eu drum, continuă fata, tot atât de liniștită și de sigură pe sine. Sunt deprinsă cu greutățile... Drumul meu nu e nicicând neted, dar de răzbit răzbesc pretutindeni, chiar acolo unde mi se pun cele mai multe piedici în cale.

Directorul era gata să izbucnească din nou, dar se stăpâni făcând o mare efortare.

— Frumos ne șade! În loc să luăm măsuri energice, ne pierdem timpul ascultând necuviințe... Dumneata adă buletinul de identitate, se răsti el la fată. Iar dumneata, spuse el șefului de cadre, cheamă miliția.

— N'am buletin de identitate, spuse fata neturburată.

— N'are buletin de identitate! Extraordinar!, exclamă directorul.

— Nu se poate să nu aibe. S'o căutăm în poșetă, se repezi șeful cadrelor.

— Puteți să căutați, spuse fata cu un ușor tremur în glas. Drept să spun, așa ceva nu mi s'a întâmplat nicăeri!

— Cu noi nu-ți merge cum ți-a mers cu alții!, spuse șeful cadrelor, plin de mulțumire.

Luă apoi poșeta din mâna fetei, care nu opuse nici un fel de împotrivire, o deschise și începu să scormonească în ea; mormăind, făcea inventarul poșetei.

— O batistă, un ruj de buze, un stilou, un carnetel de notițe... Nici urmă de buletin, nici bani... Broșuri, tăieturi din gazete... Poftim ce-o interesează pe dumneaei, spuse ceva mai tare șeful de cadre: planificarea, grija față de avutul obște, lupta pentru economii, folosirea timpului de producție minută cu minută, întrecerea socialistă, critica și autocritica... Iată și un articol din „Scânțea”, cu privire la lupta împotriva birocratismului... Aha! Ceva subliniat!... Hhm! Un citat din tovarășul Gheorghiu-Dej... Alte tăieturi din gazete: despre stilul în muncă, traducere din „Pravda”. Altă traducere din „Pravda”: despre modestie... Se interesează și de metodele sovietice... O broșură despre metoda Kolesov de tăiere intensivă a metalelor... Își bagă nasul în toate... Are o bibliotecă întreagă în poșetă... Apoi adăugă

pentru sine: interesant... Ar trebui să notez totul pe o hârtie... Sunt o serie de materiale de care habar n'aveam!

— Ai găsit buletinul? întrebă directorul pierzându-și răbdarea.

— N'am găsit niciun fel de buletin, răspunse plictisit șeful cadrelor. În poșetă are un fel de bibliotecă ambulantă... Materiale interesante, dar nu pot să mă pronunț... Să mă uit și în carnetul de notițe... Curios că n'are buletin! Agenții străini au totdeauna acte în regulă...

— Lasă acum carnetul de notițe. Telefonează la miliție, altfel stăm toată noaptea aici, spuse directorul.

— Dă carnetul la mine. Mă uit eu în el până telefonezi, spuse secretarul organizației de bază.

Șeful de cadre îi dădu carnetul și se duse la telefon.

Secretarul organizației de bază se trase puțin mai la o parte și începu să răsfoiască carnetul; la început fără mult interes, apoi cu un interes crescând.

— Nu răspunde șeful miliției, spuse șeful cadrelor, după ce formă zadarnic de mai multe ori un număr.

— Telefonează la ofițerul de serviciu.

— Degeaba vă osteniți, interveni fata. Miliția n'o să vă ajute cu nimic. Nu mă poate aresta.

— N'are buletin de identitate, se introduce fraudulos într'o instituție de stat și miliția n'o poate aresta! exclamă șeful cadrelor în culmea uimirii.

— Dumneata nu cunoști legile țării, completează directorul.

— Le cunosc eu mai bine decât voi... Nu mă poate aresta pentru simplul motiv că eu nu sunt o persoană...

— Cuuum?! se minunară directorul și șeful de cadre.

— Nu sunt o persoană, repetă fata cu multă siguranță... Sunt o calitate sau mai bine zis, un ansamblu de calități... Nu am ființă materială!

— Nu are ființă materială dar are batistă parfumată și ruj de buze în poșetă!, exclamă șeful cadrelor, sufocându-se.

— Ai să plătești scump bătaia asta de joc, tipă directorul.

— O să vedem noi cine o să plătească scump, până la sfârșit, răspunse calm fata. Nu am ființă materială, însă atunci când sunt însoțită de oameni, devin o forță materială puternică în lupta pentru construirea socialismului. Sunt capabilă să rezolv probleme complicate și să înlătur din cale fel de fel de piedici supărătoare, ca de pildă oamenii înapoiți și îngâmfați!...

— Telefonează la ofițerul de serviciu, ce stai și caști gura?, se răsti directorul, scos complet din sârite, la șeful de cadre. Telefonează la Salvare, la spitalul de urgență! Fă ceva!...

— Așteptați o clipă, interveni secretarul organizației de bază. Chestiunea se complică... Vom vedea pe urmă dacă e cazul să facem apel la miliție... Să vă citesc însemnările din carnetul... Dumneai ținea un fel de jurnal.

— Asta ar mai lipsi acum!... Să ne pierdem timpul cu jurnalul intim al unei fetișcane sărite din bălămăli!, exclamă directorul.

— Nu e ce credeți dumneavoastră. E mai grav!... Ascultați...

— Pierdem timpul de pomană...

— Ascultați-vă rog... Iată prima însemnare!

22 Ianuarie a. c.

„Mi-am revăzut planul pe anul trecut. Am cam întârziat cu bilanțul, dar sunt destul de mulțumită. Am cuprins mai toate sectoarele de activitate; peste tot s'au făcut simțitoare progrese. Pot să spun asta fără falsă modestie. De altfel falsa modestie nici nu-mi stă în fire. Anul acesta va trebui însă să lărgesc câmpul meu de acțiune. Cu toate succesele, au rămas

locuri unde situația este deadreptul îngrijorătoare. D.R.G.B.P., C.R.T.U.V., C.P.R.S.U.! Iată o serie de instituții în care oamenii parcă trăiesc cu un cincinal în urmă. Trebuie să-mi concentrez atenția asupra lor. Ar fi trebuit s'o fac încă de anul trecut, însă n'am reușit să cuprind în întregime munca.

28 Ianuarie

„D.R.G.B.P.! Ciudată instituție. Nu pot afla dela nimeni care e rostul ei. Are și un minister tutelar, dar nici la minister nu știe nimeni ce se petrece acolo. Nici măcar ce-or fi însemnând atâtea inițiale n'au putut să-mi spună. Cei pe care i-am întrebat afirmă că de această instituție se ocupă ministrul personal. Ca și cum aceasta i-ar scuti de responsabilitate!

12 Februarie

„În sfârșit am izbutit să vorbesc cu ministrul. A fost foarte ocupat în ultima vreme. Se pare că nu numai eu a trebuit să aștept atât. Au așteptat și alții. Dar nici dela ministru n'am aflat care e rostul acestei instituții. El recunoaște că și-a luat sarcina s'o îndrume și s'o controleze direct, dar zice el, are atâtea pe cap, că nu poate dovedi. S'a hotărât de mai multe ori să dea o raită pe acolo, să vadă ce se petrece, însă au survenit mereu alte chestiuni mai importante. Mi-a mărturisit, scuizându-se, că nici anul acesta nu speră să se poată ocupa de ea. I-am cerut să mă ajute numai să intru, că pe urmă mă descurc eu. Poate, a spus el, în trimestrul patru... Va trebui să încerc direct, s'o iau mai de jos...

— Fata asta pare să fie în relații intime cu ministrul, întrerupse directorul, ca pentru sine.

— Lăsați-mă să continui! să vedeți de-acum înainte ce vine, se rugă secretarul.

14 Februarie

„Am încercat să ajung la directorul D.R.G.B.P. Șefa de cabinet mi-a cerut să las numele, adresa și scopul vizitei, asigurându-mă că-l va informa pe director. Directorul mă va chema, spunea ea, când va avea timp. M'am încurcat puțin. Am dat un nume la întâmplare și telefonul dela Comitetul Central al Sindicatului, ca să facă impresie.

20 Februarie

„Am trecut iar pe la D.R.G.B.P. Mă gândeam: dacă au telefonat la sindicat, a eșit cine știe ce încurcătură. Nici un pericol. Directorul nu mi-a fixat încă audiență. Mi s'a spus să aștept; voi fi chemată negreșit.

14 Martie

„În ultimele trei săptămâni m'am interesat de mai multe ori dacă nu mi s'a fixat audiență. Acum nu mă mai primește nici șefa de cabinet. Imi trimite răspunsurile jos, prin portar.

16 Martie

„La insistențele mele deosebite, șefa de cabinet a dat ordin portarului să mă lase sus. Directorul tot nu mi-a fixat audiență. Am încercat să aflu dela ea măcar ce se ascunde sub numeroasele inițiale ale instituției.. Recunosc că aceasta a fost o greșală de tactică. „Cum!, s'a mirat șefa de cabinet, dumneata insiști de o lună să fii primită de tovarășul director și nici nu știi cum se intitulează instituția noastră?“ Mi-am dat seama că pe

calea aceasta n'o să mai ajung la nici un rezultat. Am răspuns repede ce mi-a venit la gură și m'am grăbit să plec.

10 Aprilie

„Am încercat în timpul din urmă să iau contact cu secretarul organizației de bază, cu președintele sindicatului, cu șeful cadrelor și cu alți șefi. Curios lucru! Nimeni nu are timp în instituția asta! Ce-or fi făcând oare?

14 Aprilie

„Dacă am văzut că de sus în jos nu merge, m'am hotărât să recurg la cealaltă cale: de jos în sus. Calea aceasta nu dă greș niciodată! Am găsit o mulțime de oameni simpatici și cinstiți printre salariații mărunți ai instituției. Am aflat o mulțime de lucruri interesante. Ce-i drept, n'am izbutit să dau de rostul instituției! Sunt, printre funcționari, muncitori care au fost scoși din producție și trimiși aici. Li s'a spus că merg într-o instituție de stat nou înființată, la o muncă importantă. Au început să-mi vorbească despre fel de fel de situații, tablouri, formulare, etc. N'am înțeles nimic. Mi s'a părut că nici lor nu le era prea clar.“

— Spionaj în toată regula! Hai?, izbucni șeful cadrelor, uitându-se fioros la fetișcană.

Fetișcana îl privi pe sub gene, cu un aer ușor disprețuitor, dar nu spuse nimic.

— Nu mă mai întrerupe, spuse secretarul de bază. Ascultați mai departe.

18 Aprilie

„M'am împrietenit cu mulți dintre salariații mărunți din instituție. Au început să se deprindă cu mine și mă întâmpină cu bucurie. Imi povestesc necazurile și nemulțumirile lor, fără rezervă. Mi se pare că niciodată n'am întâlnit o situație atât de grea!

26 Aprilie

„Cercetările mele au făcut progrese rapide. Principalele trăsături ale situației îmi sunt clare acum.

„Cu privire la rostul D.R.G.B.P.: Instituția aceasta n'are niciun rost. Cel puțin în forma actuală.“

— Ce obrăznicie!, nu se putu opri directorul să exclame.

„Ea nu face decât să dubleze atribuțiile unor direcții din minister, continuă să citească secretarul. Probabil că ministrul, când a luat inițiativa înființării ei, se gândea să ușureze de unele sarcini aparatul central. Uitând de ea, în loc să simplifice lucrurile, le-a complicat mai rău. Va trebui neapărat să semnalez aceasta ministrului și poate chiar Consiliului de Miniștri.“

— Mucoasa! Se amestecă în probleme de stat, mormăi cu necaz directorul.

— Ascultați, acum vine partea cea mai interesantă:

„Cu privire la oamenii care dețin posturile de conducere: șefii de serviciu sunt în majoritate funcționari vechi, care au rămas funcționari de tip vechi, slugarnici, fără inițiativă, birocrați până în măduva oaselor. Mai grav este că s'au molipsit de boala slugărniceii și a birocrațismului și unii muncitori ridicați la posturi de răspundere. Așa, de pildă, e cazul cu șeful cadrelor...“

— Calomnizează regimul de democrație populară... Insultă clasa muncitoare... sări șeful cadrelor indignat.

— Dumneata insulți regimul de democrație populară și clasa muncitoare prin purtarea de fiecare zi, îi replică fata.

— Nu mai are niciun rost să ascultăm... Ne-am edificat. Telefoniez la miliție.

— Ai răbdare, tovarășe. Dacă am pierdut atâta timp, cel puțin să ascultăm până la capăt, spuse directorul.

— Dar nu vedeți!, mai încercă să adauge ceva șeful cadrelor.

— Citește mai departe, spuse directorul cu hotărîre.

„Așa, de pildă, e cazul cu șeful cadrelor. Cât a fost în producție, se zice că și-ar fi văzut de treabă. Pe urmă a muncit pe linie sindicală, dar n'a dat rezultate bune, așa că a fost trimis în aparatul de stat. După ce a fost adus în instituție și ridicat șef al cadrelor, s'a izolat cu totul de mase, a devenit arogant cu cei mici și slugarnic cu cei mari. Nu se ocupă de nevoile salariaților. Ascultă cu interes numai pe clevetitori, care vin și-i șoptesc la ureche fel de fel de mahalagisme și bârfeli. Oamenii nu-l pot suferi...”

— Interesantă caracterizare, adăugă secretarul organizației de bază, ca pentru sine.

— Nu e rea deloc, spuse directorul.

— Imi pare rău, tovarășe director, tocmai dumneavoastră...

— Am spus numai așa, în treacăt...

— „(el mai grav lucru este că... reîncepu secretarul organizației de bază și se opri.

— De ce nu citești?, interveni șeful cadrelor. Tovarășe director, a sărit o pagină...

— Sunt numai niște mîșgăleli aici, mormăi secretarul.

— Te pot ajuta eu, se offeri șeful cadrelor.

— Citește, nu fă fașoane, îl îndemnă directorul.

Cu o vădită neplăcere, secretarul citi mai departe:

— „Cel mai grav lucru este că birocratismul, ruperea de mase, a cuprins și biroul organizației de bază. Secretarul e un om slab. N'aș putea spune că nu e cinstit, dar nu are curajul părerilor sale și fuge de complicații. În loc să ia poziție împotriva lipsurilor, el caută totdeauna săocoloșească lucrurile și imprimă muncii de partid un caracter formalist.

„El și cu directorul poartă răspunderea principală pentru situația din instituție... Directorul face atâta caz de faptul că a fost ridicat în muncă de jos, din uzină, încât a și uitat că n'a fost niciodată muncitor, ci numai magazioner și apoi impiecat de birou...

— Am crescut în sânul clasei muncitoare, întrerupse directorul.

— „El nu se gîndește la răspunderea lui, continuă secretarul, ci numai la avantajile pe care i le asigură situația. S'a aristocratizat și a devenit un înfumurat periculos...

— Ajunge! Am ascultat și așa prea mult, strigă directorul.

— Nu v'am spus eu? îl susținu șeful cadrelor.

— Citește mai departe, spuse de data aceasta fata. Hai, citește.

Secretarul se uită când la ea, când la director, deschizând larg ochii și mișcând buzele, fără să scoată vreun sunet.

— Am spus! Ajunge! Aci eu sunt stăpîn. Nimeni n'a îndrăznit să spună până acum despre mine astfel de obraznicii!...

— N'a îndrăznit nimeni, spuse fata adresându-se directorului, pentru că dela bun început, dumneata ai introdus în instituție o atmosferă de înă-

bușire a criticii... Pe cei care au ridicat glasul să critice, i-ai îndepărtat sau i-ai promovat la munci de răspundere... în provincie. Oamenii ar fi putut spune multe, ar fi putut să vă ajute, să vă oprească să nu alunecați pe panta pe care ați apucat-o. Am notat și asta în carnetul meu. Am scris și despre atitudinea de-stăpân, despre felul abuziv de a folosi bunurile instituției în folosul personal...

Atitudinea dărză a fetei zdruncină siguranța de sine a directorului.

— Ia'n ascultă, zise el. Dar în sfârșit, cine ești? Cum îndrăznești dumneata, o puștancă de 17—18 ani...

— Și aci greșești, îl întrerupse fata.

— Cum adică?

— Sunt mult mai tânără... M'am născut abia după eliberarea țării de către Armata Sovietică...

— Ce-o mai fi și asta? se miră profund șeful cadrelor.

— Cine ești? Spune, cine ești? Nu mă mai fierbe așa, rosti directorul pe jumătate mândros, pe jumătate rugător.

— Tot n'ați ghicit?... Sunt doar noua atitudine față de muncă!...

— Frumoasă atitudine!... Să vorbești așa de tovarășul director și de factorii de răspundere din instituție! exclamă indignat șeful cadrelor.

— Am pătruns în instituție și am să fac ordine cu sau fără voia voastră, continuă fata cu hotărâre. Ce-a fost azi la adunare, e numai un început! Am să trag una câte una de sub voi, pernele pe care v'ați așternut culcușul moale ca țiganul din poveste... O să vă izbiți de mine la fiecare pas.

— Amenință cu acte anarhice, tovarășe director... Trebuie să luăm măsuri urgente... Nu se poate să stăm așa, spuse precipitat șeful cadrelor.

— Măsurile voastre nu pot ajuta la nimic. Au început să vă simtă oamenii de jos, în conștiința cărora am pătruns. Mă rog, nu prea mult deo-camdată, dar s'a făcut începutul... Au să ridice ei probema unde trebuie! La Minister, la Consiliul de Miniștri, la Comitetul Central... Se găsește cine să vă vie de hac!

— O să te învățăm noi minte, izbucni șeful cadrelor înfuriat peste măsură.

— Să ne stăpânim, tovarăși, interveni directorul. Să lămurim mai întâi anumite lucruri... Prin urmare, dumneata susții că ești noua atitudine față de muncă?... Așa?

— Intocmai!

— Cu rochiță șic, cu batistă parfumată și cu ruj de buze în poșetă! Halal atitudine nouă!, spuse cu răutate șeful cadrelor.

— Femeile în socialism au dreptul să fie frumoase ca niște regine... Nu spun de mine, adăugă fata, roșind pentru prima oară dela începutul discuției... Poate știi cine a spus asta?

— Asta-i altă chestiune, mormăi șeful cadrelor.

— Nu mă mai întrerupe, se răsti la el directorul. Să continuăm... Fiind o atitudine, se chiamă că ești o calitate sau, cum ai spus, un ansamblu de calități lipsit de ființă materială? Așa?

— Exact așa!

— Și atunci, continuă directorul, cum explici dumneata că discutăm împreună de un ceas, că stai în fața noastră ca toți oamenii. Însfârșit, ca o fată ca toate fetele?

— Suntem marxiști, îl complectă secretarul organizației de bază. Nu credem în fantasmagorii...

— Cu rochiță șic... Începu iar șeful cadrelor.

— Isprăvește cu săcăelile dumitale, îl puse la punct directorul.

— V'ați ciocnit de mine pentru prima dată, serios, azi după amiază la adunare. Până atunci existam pentru voi doar ca o reprezentare teoretică, despre care puteați pălăvrăgi în voie... Mi se pare chiar că dumneata, se adresa ea șefului de cadre, ai ținut și o lecție despre mine?

— Nu despre asta e vorba, mârâi șeful cadrelor.

— Intr'adevăr! Sunt puțin deosebită de felul cum mă prezenta dumnealui... V'ați ciocnit de mine, adică m'ați întâlnit la unii oameni — să spunem la moș Tănase Florescu — pe care nu-i credeți capabili să ia poziție, să caute să priceapă care e rostul muncii lor și să spună ce cred despre voi. Acum vă ameninț liniștea și culcușul moale!... Vă sgândăr conștiința, dar n'aveți curajul să priviți adevărul în față, între altele tocmai din pricina culcușului moale.

— Dar eu te-am văzut în sală. Săreai ca o coțofană și strigai bravo, când făcea agitație Tănase Florescu, spuse directorul.

— Dacă n'ați fi avut ochii astupați cu hârtii și cu perne, m'ați fi văzut și mai bine. Am reușit să am azi o prezență destul de bună la adunare... Trag nădejde că de aici înainte am să fiu și mai bine reprezentată în instanțe.

— Ce mai aiureală, spuse cu un aer disprețuitor directorul.

— Dumneata aiurezi, nu eu, replică fata cu demnitate. Eu sunt numai o viziune a conștiinței dumitale turburi și neliniștite.

— Și după părerea dumitale, ce ne rămâne de făcut? întrebă el.

— Să vă recunoașteți până la capăt greșelile... Să mergeți la cei care v'au ridicat și v'au trimis aici și să spuneți: „N'am meritat încrederea voastră, tovarăși. Uitați-vă în ce mocirlă am ajuns să ne bălăcim. Pedepsiți-ne după fapte și trimiteți-ne să muncim acolo de unde ne-ați ridicat“. Această e valabil și pentru dumneata, se adresa ea directorului. Și meseria de magazioner e bună... Numai că nu aveți curajul să faceți așa ceva!

— Tovarășe director, lăsați-mă să-i arăt eu o probă de curaj, spuse răutăcios șeful cadrelor. Vedeti doar că vrea să ne amețească cu vorba, ca să n'o dăm pe mâna miliției... Telefonează dumneata, se adresa el secretarului organizației de bază. Eu am să-i răsucesc frumușel mâinile la spate și am s'o țin până vine s'o ridice, adăugă șeful cadrelor și dădu să treacă la fapte...

Mâinile șefului de cadre se repeziră cu brutalitate să apuce... și apucară în gol. În birou nu mai era nici urmă de fată. Dispăruse până și poșeta.

Dar șefului de cadre i se părea că fata se ascunde prin colțuri; de-aceia el se rotea în neștire prin cameră, bâjbâind cu mâinile și apucând aerul în palme.

— Ce-a fost asta?! exclamă într'un glas directorul și secretarul organizației de bază.

— Ce-a fost asta?! exclamă după ei șeful cadrelor, oprindu-se și uitându-se zăpăcit în jurul lui.

— Căutați prin sediu, strigă directorul. Sunt sigur că am auzit trântindu-se ușa. Spuneți portarului să nu lase pe nimeni să iasă... Acum telefonez eu la miliție!

Cei doi dădură buzna afară din birou.

Directorul ridică receptorul, așteaptă tonul, făcu o cifră, a doua, a treia...

„A dracului istorie, se gândea el. Zdrăvăna fată!... Să le-o zică lor așa, dela obraz... Orice ar fi, multe din cele spuse trebuiesc examinate serios... Mai ales caracterizarea șefului de cadre... Sunt sigur că e noua secretară a utemului, își mai spuse el... Bine l-a caracterizat și pe secretar! Cu așa un secretar de organizație de bază, nu e de mirare că am ajuns să ne birocrati-

zăm... Se schimbă conducerea utemeului și el habar n'are... — Puse receptorul pe furcă. — Ce-are a face aici miliția?!... Aici trebuie să realizăm o cotitură în muncă... Da! Da!... Fără îndoială și eu trebuie să realizez o cotitură în muncă... Și în atitudinile mele față de oameni... Și în viața mea personală, adăugă el încruntându-se... N'am să mai dau cu apă de colonie pe piept... N'am să mai trimit femeia de serviciu cu mașina instituției după cumpărături în piață... Și nici nevastei n'am să-i mai dau mașina, fie ce-o fi... N'am să mai...”

— Fleacuri!, se auzi deodată în spatele lui o voce cristalină, cu o ușoară nuanță de batjocură în ea.

Directorul întoarse brusc capul.

— Cum?!... Cine?!...

Ochii lui se holbară cât talgerele: fetișcana, care abia dispăruse, sedea în spatele lui. Zâmbea ironic.

— Te gândești numai la fleacuri, continuă ea. Nu ești în stare nici acum să vezi esențialul, deși sunt de acord că trebuiesc lichidate și micile abuzuri... Aici trebuie lucrat cu măturoiul cel mare... Și trebuie început cu dumneata, ca să te trezești.

Era prea mult...

Și pe deasupra, noua intervenție a fetei îl găsisse pe director într'un moment de slăbiciune. Nu-i mai veni nici un gând agresiv. Simți cum îl părăsesc puterile. Iși prinse capul în mâini și se prăbuși cu nasul în mapa cu hârtii nerezolvate de pe birou...

Cât a stat așa, nu se știe. După un răstimp simți că o mână gingașe îl bate ușor pe umăr.

I se păru că aude glasul fetei, cu o intonație nouă, plină de duioșie, spunându-i:

— Hai, trezește-te!... Fă o efortare!... Mai e ceva bun în dumneata... Nu ești pierdut cu totul...

Cuvintele acestea pătrundeau în urechile lui, ca o mângâiere caldă, ca o melodie suavă... Iși ridică capul din hârtii. Ar fi vrut să ia mâna fetei și s'o sărute... Glasul ei nu se mai auzea. Mai ascultă o clipă...

Simți o nouă apăsare pe umăr... Nu mai era mâna cea gingașe. Era o mână grea, butucănoasă, care se ferea parcă să nu-l sguduie prea tare... Auzi o voce... Dar nu mai era glasul cristalin al fetei... Era vocea cam răgușită a unui om care fumează mult, care se străduia să pară cât mai blândă.

— Treziți-vă, spunea vocea. E târziu... Sunteți obosit...

Directorul întoarse capul, deschise ochi mari și privi: era portarul de noapte, care îl bătea ușor pe umăr.

— Știți, se scuză acesta când văzu că directorul s'a trezit. Vă așteaptă jos tovarășul secretar... Spunea că i-ați promis să-l duceți acasă cu mașina... V'am găsit dormind și am îndrăznit... Vă rog să mă iertați... Nu știu dacă... Eu zic că sunteți prea ostenit... Toată vremea situații și circulări. Nu mai are omul un pic de răgaz...

— Ai dreptate, sunt ostenit, se reculese cu greu directorul. Spune-i că viu îndată și mergem acasă...

Portarul eși deandăratelea.

— Ce vis ciudat, rosti cu glas tare directorul, după ce rămase singur... Cât oi fi dormit?... Dar ce importanță are... Curios vis...

Iși luă apoi servieta, îl înfundă cu gazetele necitite și plecă lăsând lumina aprinsă.

CAP. III

Inercări și eșecuri

Șirul întâmplărilor ciudate din instituție nu s'a încheiat cu acest vis. A doua zi directorul a venit la birou ceva mai târziu ca de obicei. Era tras la față și avea cearcăne vinete la ochi.

Se știe că există unii directori care se apucă să pună în practică, ziua'n amiaza mare, fel de fel de chestii pe care le-au visat noaptea. Directorul nostru nu era de loc străin de astfel de inițiative. Numai că de data aceasta situația era mult mai complicată.

N'ar fi stricat, natural, să se sfătue cu cineva. Dar cu cine? Asta ar fi presupus povestirea întregii întâmplări, care avea destule laturi delicate.

Chestiunea cerea o matură chibzuință. Directorul ordonă prin urmare șefei de cabinet să nu îngăduie nimănui să-l deranjeze și se adânci în gânduri.

Între timp, în toată instituția se simțea că se petrece ceva neobișnuit. Ce anume, nimeni nu se putea dumiri. Oamenii făceau fel de fel de presupuneri, dar erau departe de adevăr, așa cum s'a văzut pe urmă.

Către amiază, directorul ajunsese la concluzia că singura soluție era să grăbească cotitura în muncă.

Cu ce să înceapă însă? Asta era problema.

Să se ducă acasă, era prea devreme, să se apuce de hârtiile care așteptau nerezolvate în mapă, nu-i dădea ghies inima. Nu se făcea să înceapă cotitura tot cu hârtii...

Trebuia să întreprindă ceva cu totul nou, deosebit.

Tocmai atunci, încălcând rigurosul consemn, șefa de cabinet îl anunță că șoferul vrea să-i vorbească.

Acesta intră în birou cu cascheta în mână și cu un aer puțin încurcat.

— Mi-a scris frate-meu, începu el. Are găște îngrășate... Dacă ați îngădui după amiază... Nu e departe... E mai ieftin direct dela producător, adăugă el.

— Nu-mi arde de găște acum, i-o retează scurt directorul.

— Știți, m'am gândit... Tovarășa dumneavoastră... Piața slabă... Greutăți cu aprovizionarea...

— Asta-i mașina statului, se răsti directorul. Pentru serviciu, nu pentru găște... Să înceteze odată abuzurile astea... Să nu mai aud că mașina instituției este folosită pentru scopuri străine de serviciu. Ai înțeles?...

— Am înțeles, cum să nu înțeleg... Dar parcă ce?... Mare lucru e un drum până la Tunari? Totdeauna într'un ceas, un ceas jumătate, mă duceam și mă întorceam.

— S'a terminat, tovarășe! S'a terminat, spuse directorul pe un ton categoric.

— Dacă spuneți dumneavoastră... Dar e păcat de găște... Ingrășate...

— N'am nevoie de găște! Am nevoie de ordine în instituție... Asta e!

— Atunci vă rog să mă iertați... Mă duc la școală, spuse șoferul, a cărui nedumerire nu se risipise, dar care înțelesese că nu era cazul să insiste.

— Ce să faci la școală?... La care școală?...

— E trecut de unu. Trebuie să mă duc să-l iau pe tovarășelul Mișu.

Tovarășelul Mișu e băiatul tovarășului director.

— Da' ce, Mișu n'are picioare să vină pe ele acasă, ca toți copiii?

— E tare plăpând, tovarășe director, și nu-i obișnuit. Se rătăcește, transpiră sau, doamne păzește, îl calcă vreo mașină.

— Ia scutește-mă cu poveștile astea! Dumneata îl strici, spuse directorul iritat. S'a făcut așa de mofturos că nu-i mai poate nimeni intra în voce.

Ce? Pe mine m'a dus tata cu mașina la școală?... Mergeam vara desculț și iarna cu ghețele sparte. Și nu mi s'a întâmplat nimic!

— Dacă spuneiți dumneavoastră!

Directorului i se păru că surprinde o intenție ironică în vorbele șoferului.

— Să fie așa cum spun eu! Înțelegi? S'a terminat cu dusul și adusul lui Mișu!

— Am înțeles, răspunse șoferul militărește.

Apoi nemaiînțelegând nimic, se îndreptă spre ușă și ieși.

După plecarea șoferului, directorul căzu din nou pe gânduri.

„Vis, nevis, dar la urma urmei fata aceea avea dreptate... Toate acestea s doar fleacuri... E necesară o cotitură adevărată, adâncă, în muncă...”

Sună șefa de cabinet și-i dădu ordin să cheme înapoi pe șofer. Când acesta intră, directorul îi spuse.

— Du-te azi și-l ia pe Mișu de la școală. Fandositul ăla e în stare să stea să aștepte cine știe cât. Și de mâine... începu el aspru, apoi se opri.

— De mâine?... repetă întrebător șoferul.

— De mâine, uite ce, du-l la școală, da'știi, nu chiar până la poartă. Lasă-l așa, la vreo sută de metri... Și la ieșire, așteaptă-l tot acolo. E mai bine așa...

Șoferul clipi din ochi în semn că a înțeles și plecă. Directorului i se păru că în clipitul acela era mai mult decât o manifestare de complicitate pedagogică.

— Ce dracu' oi fi având azi, de mi se pare că toată lumea mă ia peste picior?, se întrebă el.

Pe urmă își aduse aminte ce avea și căzu iar pe gânduri.

„Cheia cotiturii e în legătura cu masele. Așa spunea și fata aceea... Ptiu! Visul ăsta o să mă scoată din minți. Ce nerozie!...”

Tocmai atunci intră șeful cadrelor.

— Mă iertați. Mi-a spus șefa că sunteți ocupat. Dar voiam să vă întreb: mai doriți să stați de vorbă cu fata?

— Care fată?

— Cea de eri, de la adunare... Care striga bravo!

— Ai brodit-o și dumneata! Parcă mie de asta-mi arde acum! Caut-o dumneata și vezi ce e cu ea... Asta-i treaba dumitale... Eu mă duc să trag o raită prin birouri.

Șeful de cadre făcu ochii mari, dar tăcu.

Când directorul deschise ușa să iasă din birou, îl întâmpină șeful contabilității, care tocmai parlamenta cu șefa de cabinet.

— O chestiune foarte urgentă, tovarășe director.

— N'ofi ea chiar așa de urgentă ca să nu poată aștepta până mâine. Acum n'am timp.

— Este vorba de restul de bani din fondul premial. Mâine e ultima zi...

— Ducă-se dracului de fond premial! izbucni directorul scos din pepeni. Mă mir de dumneata, tovarășe!, adăugă el cu un ton usturător de reproș, subliniind cuvintele silabă cu silabă, mai ales pentru că în anticameră forfoteau câțiva funcționari.

Lăsând apoi pe bietul contabil cu gura căscată, directorul ieși în hol. Se îndreptă cu pași hotărâți spre scara care ducea la etaj, puse piciorul pe prima treaptă, apoi se opri.

Unde să se ducă mai întâi? La statistică? La sinteză? La aprovizionare? La serviciul de inspecție?

Se hotărî pentru serviciul de inspecție. Inspectorii merg pe teren. Ei au permanent contact cu organele regionale și chiar cu cele raionale. De la ei ar putea să aștepte o seamă de lucruri interesante. Va reface astfel dintr'odată și legătura cu oamenii, și legătura cu terenul. Totuși nu se putea hotărî să pășească pe trepte în sus.

— La ce etaj o fi serviciul de inspecție, se întrebă el. Cine mai știe?!

Se uită pe pereții din jur... Nimic. Nici o indicație. În hol ar fi trebuit să existe o placă, un tabel, în sfârșit ceva, care să arate dispoziția serviciilor în imobil.

— La nimic nu se gândesc birocrații ăștia, mormăi directorul, fără să știe el însuși pe cine anume avea în vedere. N'au nici un pic de inițiativă. Toată vremea trebuie să stai după ei și să-i împingi de la spate.

O îngrijitoare care ștergea praful, se apropie într'un suflet de el.

— Căutați pe cineva, tovarășe director?

Directorul se gândi o clipă s'o întrebe unde se găsea serviciul de inspecție. O femeie simplă ca ea n'ar fi fost surprinsă. Ea bănuie că un director are destule pe cap, că n'are cum să le știe pe toate. Pe urmă se răzgândi. „Cine știe ce mai iese și din asta. Poți ști la ce să te aștepti? Și Tânase Florescu era un om simplu și liniștit, care-și vedea de treburile lui și nu cârtea niciodată... Și poftim cum a trântit-o cu premiile!”

— Scările sunt murdare, spuse cu glas tare directorul. Ți-e și greață să umbli pe ele.

— Le curăț de două ori pe zi, dar nu e chip cu forfota asta. Azi dimineață a tras și un repot de ploaie; s'a făcut noroi, se scuză femeia.

— Totdeauna găsiți fel de fel de motive, îi curmă șirul vorbelor directorul făcându-i semn să plece.

Pe urmă îi păru rău. Pentru reluarea legăturilor cu masele era un prost început.

— Ar fi trebuit poate s'o întreb ceva! Dar ce?... Mă duc mai bine la sinteză, își spuse el.

Însă nici cu sinteza n'avu noroc. Nu-și putu aminti la ce etaj era instalat serviciul de sinteză. Nici planificarea...

— Am să merg la întâmplare, de la un etaj la altul. Măcar de ar fi la servicii inscripții indicatoare, ca să nu fac cine știe ce gafă... Am neglijat complect administrația, e clar. Iată în ce hal am ajuns! Nu te mai poți descurca în imobil!

Această concluzie autocritică îi întări convingerea că, deși nu știa încotro merge, se afla pe drumul cel bun.

Urcă scările hotărît până la primul etaj o apucă pe un coridor lateral. Citi tăblița de metal emailat fixată pe prima ușă pe care o întâlni în cale: „Serviciul de inspecție”, scria pe ea.

— Poftim, își zise el.

Era limpede... Fără îndoială chiar el dispusese ca serviciul de inspecție să fie la primul etaj, cât mai aproape de conducere. Era și normal! Dacă ar fi fost în apele lui și-ar fi amintit imediat.

Apăsă clanța, deschise ușa și intră în camera inspectorilor.

Inspectorii ședea la birourile respective și-și vedeau cu sârguință de treburile lor. Doi-trei citeau ziare, alții ciopleau cu lamele de ras vârfuri lungi și ascuțite la niște creioane chimice. Un altul, mai la o parte, mânca tacticos ridichi de lună cu unt și cu sare.

— Bună ziua, tovarăși, spuse directorul pe un ton plin de cordialitate.

Vocea directorului și, mai ales, apariția lui cu totul neașteptată, pricinui o fierbere de nedescris.

Inspectorii care citeau gazetele le păturiră la repezeală, străduindu-se să le strecoare sub teancurile de dosare. Inspectorii care ascuteau creioane mototoliră în grabă colile de hârtie pe care adunau așchiile și praful de creion și le băgară în buzunări. Inspectorul care mânca ridichi de lună cu unt și cu sare, se înecă de uimire. O ridiche mare cât o nucă i se opri în gât; fața i se congestionă, ochii i se bulbucară în orbite; începu să se înăbușe.

— Bună ziua, tovarășe director... Bine ați venit pe la noi... Căutați pe cineva?... răsunară cam spart glasurile celor care apucaseră să se desmeticească din surpriză.

— Am trecut numai ca să văd dacă v'ați întors din regiuni, spuse directorul, silindu-se să păstreze acelaș ton cordial. „Parcă au văzut pe dracu', așa s'au speriat“, continuă el în gând.

— Dar dumneata ce ai? Ești suferind?, se adrese el inspectorului care se înecase cu ridichea.

Inspectorul, care abia își mai trăgea sufletul, ridică o mână, ca să-și explice suferința prin semne. În clipa aceea, probabil sub efectul untului care între timp se topise, ridichea alunecă dela sine în stomac.

— Acum mi-e bine, tovarășe director!... Nu vă închipuiți cât mi-e de bine! Mă simt atât de fericit!, bâlbâi el, trăgându-și sufletul.

Fața inspectorului exprima într'adevăr atâta fericire, încât directorului i se făcu pur și simplu greață.

„Câtă servilitate, se gândi el. La urma urmei ce-am făcut? M'am interesat în treacăt de sănătatea lui. De ce l-o fi pălit o fericire așa de grozavă?... Aici suntem departe de noua atitudine, conchise el. Imi pierd timpul. Mai bine să încerc aiurea“.

— După ce terminați rapoartele vom ține o ședință împreună cu șefii de resoarte și vom analiza situația de pe teren.

La auzul acestor vorbe, pe fețele inspectorilor se putu citi cea mai sinceră consternare. Aceasta îl întări pe director în convingerea că găsisese cea mai onorabilă cale de retragere. Salută pe cei de față cu un aer ceva mai puțin cordial ca la venire și ieși pe coridor.

Un timp după plecarea lui domni o tăcere grea.

— N'am mai avut așa o emoție de când mi-a născut nevasta gemeni, rupse careva tăcerea, în sfârșit.

— M'am tăiat la deget cu lama și nici n'a curs sânge, adăugă unul din inspectorii care ascuteau creioane.

— Mie mi-e bine acum! Mi-e nespus de bine, declară inspectorul care se înecase cu ridichea.

Pe neașteptate însă, pe fața lui se așternu o umbră de îngrijorare.

— Ce ne facem cu ședința?... Să vă spun drept, eu stau cam prost cu raportul.

Intervenția aceasta, cu totul inoportună, făcu să se reînchege atmosfera de încordare, care abia se risipise.

— Nu-i chiar așa de grav, spuse flegmatic un alt inspector, care-și despăturise ziarul și se adâncise din nou în lectură. Imi aduc aminte că și acum vreo doi ani a fost vorba să facem o ședință de analiză, dar a intervenit nu știu ce și s'a amânat... Poate intervine iar ceva, adăugă el și se afundă la loc cu nasul în ziar.

Aceste cuvinte ale unui om cu experiență, puseră capăt definitiv

încordării. Fiecare își reluă îndeletnicirile, cu excepția inspectorului care se înecase cu ridichea.

— Anul acesta nu mai mănânc ridichi, spuse el și se apucă să-și curețe unghiile cu briceagul.

Între timp, directorul urca scările spre etajul superior. Nimeri la serviciul de statistică.

Acest serviciu îi făcu dela început o impresie bună. În primul rând, apariția lui pricinui mult mai puțină senzație. Oamenii se sculară respectuos în picioare, răspunseră rezervat la salutul său și așteptară cu un aer preocupat să vadă ce-o să urmeze. Numai o referență mai tânără apucă să scoată un „Aa“, dar duse repede mâna la gură și-și potoli surprinderea.

— Vă rog să nu întrerupeți lucrul. Am venit în trecere să vă spun bună ziua.

Oamenii nu se lăsară rugați. Se apucară de îndată să-și continue lucrul lor obișnuit. Totalizau adică cifrele cu mașina de calculat, înscriau totalurile în rubricile respective, până se complectau o serie de formulare, apoi începeau dela capăt. Efectul surprizei fusese chiar compensat, în parte, de preocuparea de a ține minte până la ce coloană ajunseseră cu totalizările.

Directorul se simți deosebit de bine în mijlocul acestor oameni harnici care-și făceau munca lor modestă dar importantă, neturburați de prezența lui. Simți pentru ei un elan deosebit de dragoste și recunoștință. Plimbându-se printre mese, căuta să-și amintească numele vreunui din ei, unele amănunte biografice... Ar fi vrut tare mult să lege o convorbire, așa, ca dela om la om, măcar cu unul dintre ei. O figură îi atrase mai cu osebire atenția. Era sigur că femeia aceea între două vârste venise odată la el cu o cerere. Își amintea precis chiar că o rezolvase favorabil. Da! Da!... Era o intervenție pentru niște medicamente.

— Ce mai face mama dumneata, acum? E sănătoasă? întrebă el cu un ton plin de solitudine.

Femeia îl privi nedumerită și tăcu.

— N'ai venit dumneata la mine, odată, în legătură cu niște medicamente pentru mama dumitale?

— Sunt orfană de mică, tovarășe director. Mama mea a murit de mult, răspunse femeia. Eu venisem pentru chestia cu lemnele de foc. Mi s'au pierdut bonurile la administrativ.

— Acum îmi amintesc foarte bine, spuse directorul cu aerul unui om care numai cu totul întâmplător și foarte arareori, are unele lipsuri de memorie. Ei și? continuă el. S'a rezolvat cu lemnele?

— S'a rezolvat că a trecut iarna, răspunse femeia.

Răspunsul acesta strică buna dispoziție a directorului. Nici atmosfera nu-i mai plăcu.

„Cine știe câte mai mocnesc aici, se gândi el. E mai bine să nu zgândar lucrurile... Deocamdată, până nu se face cotitura în muncă...”

— Tovarășe director, i se adresa emoționat un tinerel de vreo 19—20 ani. Aș vrea să vă arăt ceva... Și continuă fără să mai aștepte încuviințare: — Vedeți, am comparat formularele noastre. Formularele B₃, F₇ și E₅, nu se desosebesc între ele decât printr-o rubrică. Dacă la formularul B₃ adăugăm două rubrici, atunci în loc de trei formulare, organele noastre vor avea de complectat numai unul...

Fața tânărului radia de mândria legitimă a raționalizatorului. Aceasta nu făcu însă nici o impresie asupra directorului.

— Bine! Bine! Foarte interesant... Dar acum nu am timp. Altădată am să te chem să-mi explici mai pe larg.

Fața radioasă a tânărului se umbri. Aceasta contribui la risipirea ultimelor resturi din buna dispoziție a directorului.

— Vă las să vă vedeți de treburi. Spor la lucru!, adăugă el destul de acru și se grăbi să plece și dela statistică.

La același etaj cu statistica se găsea și serviciul de planificare. În biroul în care intră din întâmplare, lucrau patru referenți, între care și Ilie Nicolau. Întâmplarea aceasta îi dispăcu în mod deosebit. Ca să scape din încurcătură se hotărî să ia, cum se spune, taurul de coarne.

— Ei, mai facem pe vitejii?, îl întreabă el ironic pe Ilie Nicolau. Sau numai de ochii fetelor... Ha! Ha! Ha!

Directorul se mândrea cu reputația lui de om spiritual. Judecând după hazul pe care-l stârneau la ocazii înțepăturile și glumele sale mai mult sau mai puțin sărate, pe seama unora sau altora, avea tot dreptul să se mândrească. De data aceasta gluma lui nu produse efectul obișnuit. (ei trei referenți abia zâmbiră, din politețe, iar cel vizat nu se simți de loc stânjenit.

— Nu pricep ce vreți să spuneți.

— Ei, hai, nu te mai prefac! Ha! Ha! Ha! Te-am văzut eu eri la adunare!

— Nu știu ce ați văzut dumneavoastră la adunare, dar eu n'am văzut acolo nimic de râs, spuse apăsător Ilie Nicolau. Credeam că ați venit în legătură cu consfătuirea...

— Care consfătuire?, întreabă surprins directorul.

— Am ținut ședință de producție cu întreg colectivul, interveni șeful serviciului de planificare, care tocmai intrase în biroul unde se afla directorul. Am discutat, știți, în legătură cu modificarea sarcinilor de plan. Ne-am gândit — așa au propus unii tovarăși — că, înainte de a trimite la Minister proiectul nostru, să convocăm șefii din regiuni, să ascultăm și părerea lor. Eu am vrut azi dimineață să vă aduc la cunoștință propunerea serviciului, dar ați fost foarte ocupat.

— Ce e nevoie de consfătuire, doar le-am cerut propuneri scrise.

— Proiectul nostru nu ține seama de propunerile venite de jos, decât într-o măsură cu totul neînsemnată, spuse Ilie Nicolau.

— Am ales esențialul; nu era să ne pierdem în nimicuri.

— Aici e miezul problemei: am ales tocmai ceea ce nu era esențial, spuse stânjenit șeful planificării.

— Ați indus în eroare conducerea instituției.

— Am greșit, recunosc șeful planificării. Unii tovarăși au studiat mai cu atenție propunerile și mi-au arătat lipsurile proiectului.

— Eliminați lipsurile, îmbunătățiți proiectul. Și cât mai repede. Mai sunt puține zile până când trebuie să-l depunem.

— Poate mai sunt și altele, interveni Ilie Nicolau. Pentru asta e nevoie să consultăm organele de teren.

— Nu putem una-două să scoatem oamenii din producție și să-i aducem la București, spuse înțepat directorul.

— E aproape un an de când nu i-am mai convocat, spuse cu timiditate șeful planificării.

— Conducerea direcției va hotărî, încheie scurt directorul și eși din birou.

Șeful serviciului de planificare eși pe coridor după director.

— Eu sunt într-o situație delicată, începu el și întinse directorului un plic.

— Ce-i asta?

— Premiul pe trimestrul doi... Știți, în serviciu la noi toți salariații au restituit... Nu se face...

— Predă-l la casierie! Ce sunt eu, curierul dumitale? Ați căpiat, se vede, cu toții, mai adăugă directorul indignat și se depărtă grăbit.

„Mai bine mă duc să rezolv hârtiile care așteaptă, își spuse el, Reînnoirea legăturilor cu masele este o operațiune delicată, care cere timp.“

Cu gândurile acestea ajunse până în dreptul scării.

Aici îl luă în primire un puști de vreo 14 ani. Era băiatul dela ascensor.

— Am aflat că sunteți la etajul acesta și am venit să vă aștept. Poate vreți să urcați mai sus?

— Mulțumesc, dar acum am terminat. Mă cobor.

— Vă duc eu cu liftul!

Băiatul avea o înfățișare din cele mai plăcute. I se citea viu pe față dorința de a arăta și el cât e de folositor instituției. Directorul se înduioșă la gândul că oamenii cu adevărat simpli sunt atenți cu el și dornici să-l ajute.

— Am să cobor cu liftul, să-i fac plăcerea.

Când intră în lift îi veni un gând nou. Trebuia răsplătită mai larg această atenție. Se adresă băiatului cu tonul cu care oamenii mari vorbesc copiilor:

— Ai făcut foarte bine că m'ai așteptat... De fapt eu vroiam să mă duc până la etajul patru, dar obosisem urcând scările.

— Vă duc eu într'o clipită, spuse băiatul apăsând pe butonul respectiv. Intr'o clipită ajunseră la etajul patru.

— Să vă aștept aici?

— Nu e nevoie. Te chem când termin.

La prima ușă citi pe tăblița emailată: „Secția de imprimare“.

— Ei, asta-i prea de tot!, exclamă directorul și făcustânga împrejur.

Întâmplările de până atunci îl plictisiseră îndeajuns. Și acum — colac peste pupăză — să mai dea ochi și cu Tănase Florescu, de la care i se trăgea toată frământarea!

„Cu nici un preț“, hotărî el.

În dreptul scării dădu iar peste băiețașul de la lift. Nu coborîse.

„Cine știe ce mai crede și ăsta! Acum te judecă toți,“ gândi el; apoi spuse cu glas tare:

— Mi-am adus aminte că mă așteaptă cineva jos, minți el plin de ciudă și continuă în sinea lui: „Am ajuns să mă tem și de opinia unui mucos ca ăsta. Halal de mine!“

Când se reîntoarse în birou, respiră în sfârșit ușurat.

Aici era cu adevărat liniște...

Se așeză în fotoliu și privi cu recunoștință pereții, tapetul, ușile capitonate, biblioteca cu rafturile pline de cărți și cu ușile închise întotdeauna (unde-or mai fi cheile?, gândi el în treacăt). Privirea lui se opri apoi asupra mapei doldora de hârtii, care așteptau cu răbdare să fie rezolvate. Luă binișor mapa și o închise în cassa de fier.

— Cine știe ce-ar mai spune și astea, dacă ar ști să vorbească! își spuse el, răsucind de două ori cheia în broască.

Sună apoi șefa de cabinet și-i spuse să dea ordin să tragă mașina la scară. Mașina îl duse, plin de gânduri negre, spre casă.

CAP. IV

Complicații

În ziua următoare directorul veni punctual la birou.

După forfota din ajun, acum eram cu ochi în patru să vedem ce se mai întâmplă.

Mă întrebam ce-o să mai născocesc azi. Te pomenești că iar o ia razna prin birouri. Erau încă destule locuri neumblate... Dacă și-a pus în gând să le cerceteze pe toate, adio liniște.

Ce fel de viață o mai fi și asta? Să trăești mereu cu frica în suflet, așteptând din moment în moment să vină un șef peste tine, ba încă șeful cel mare... Mă gândeam că ar fi fost poate nimerit să mă plâng la sindicat. Să arăt că astfel de purtări stânenesc îndeplinirea planului...

Pe urmă m'am răsgândit. Cei dela sindicat se ambalează totdeauna când aduce cineva vorba de plan... Dar ce știu eu de plan? Dacă mă întreabă, la o adică, cum e planul meu sau mai știu eu ce? Mai bine lipsă.

Ceva trebuia făcut. Dar ce?

— Tot cu Ionescu trebuie să mă sfătui. Ăla le știe pe toate, mi-am spus eu. Și m'am dus la Ionescu, la registratură.

Ionescu își vedea liniștit de ale lui. Nici nu-i păsa. Ca și cum nu s'ar fi întâmplat nimic... M'a luat în primire dela ușe:

— De ce ești așa de cătrănit, nene Jorj? Ce-ai pățit? Ți s'au înecat corăbiile sau ți s'au uscat răsadurile de varză?

— De corăbii nu zic!... Dar cu răsadurile e bine. Am făcut cum m'ai învățat dumneata și au ținut până a doua zi. M'am uitat și azi dimineață la ele. Au început să se îndrepte. Se prind la sigur.

— Atunci?...

— Alta-i bubă, i-am zis eu.

Și i-am povestit necazul și frământările mele.

— Ce te supără pe dumneata dacă directorul umblă prin birouri? Asta e datoria lui... Un director trebuie să le știe pe toate. Poate să-și bage nasul oriunde. De-aia e director!

— Eu sunt o fire simțitoare, i-am răspuns. Nu sufăr să vină șefii peste mine la tot ceasul... Mi se pune un nod în gât. Cine știe ce nu le place și te ia la întrebări... Asta nu e viață!

— Lasă, că nici dracu' nu e așa de negru cum îl vorbește lumea! Scrie undeva că dacă a venit odată, o să vină deacum în fiecare zi?

— Vezi, tocmai asta e! Să trăești mereu în nesiguranță.

— Ia-ți și dumneata unele măsuri, că și eu mi-am luat. Uite aici! Și-mi arată niște teancuri de condici clădite pe birou.

— Doamne păzește! Da' dumneata atâtea condici ții de unu singur? Cum dovedești?

— Eu țin numai o condică, da' le-am scos și pe cele din anii trecuți, ca să facă impresie. Fă și dumneata la fel.

— Nu pot, că mi le-a luat cu proces-verbal la arhivă. Când am luat în primire, nu mi-a lăsat decât una.

— Pune atunci niște dosare, niște hârtii, pune și ziare vechi... Să fie ceva. Să se vadă că lucrezi... Ori n'ai nici hârtii?

— Am, păcatele mele! Cum să n'am, că s'au adunat din ultimile luni și nu dovedesc să le trec în condică... Le-am înfundat eri în sertare când am auzit că umblă...

— Mă prinde mirarea de dumneata, nene Jorj! Om cu experiență! Te pierzi, de parcă acum ți se usucă cașul la gură!

— Să-ți spun drept, așa, ca la un frate... Mă și pierd!... Pe mine democrația asta populară, cum îi spune, m'a cam zdruncinat. Nu mă simțesc în apele mele... Prea m'au purtat de colo până colo... Ba că mă raționalizează, ba că mă simplifică, ba că sunt de tip vechi sau mai știu eu cum...

— Democrația populară nu e rea, zise Ionescu, dar trebuie să înveți cum se umblă cu ea. Altminteri te lasă de căruță!

— Păi d'aia mă pierd eu, cum zici... Că mi s'a înfundat de vreo câteva ori... Și acum mi-e frică deabinelea. Abia găsisem un loc mai tihnit... (e să fac?

— Scoateți hârtiile la loc din sertar și clădește-le frumos pe birou, cum se cuvine... Să fie cât de multe, dar să stea în ordine.

— Și dacă mă întreabă dacă sunt la zi cu înregistrările, ce mă fac?

— Spune că ești la zi, ce te costă?... O să se apuce el să ia hârtie cu hârtie să vadă de când zace?

— O să bată la ochi că sunt multe...

— Lasă să fie multe. Plânge-te că nu răzbești singur. Spune că ar mai trebui un funcționar. Cu asta mergi la sigur... Șefului nostru îi place să fie mulți funcționari... Și acum îl ustură că anul trecut nu i-a dat spor la ștate.

— Deh! Ce să zic? Am să fac cum spui dumneata... Ești mai tânăr. Ai altă pricepere pentru lucrurile astea noi. Mă duc să fac regulă până nu vine...

— Du-te, zice el. Numai ferește-te să mănânci ridichi, ca să nu pățești ca ăla dela inspecție...

I-am mulțumit pentru sfaturi și am plecat.

Mi-am deșertat sertarele și am rânduit cum m'am priceput mai bine hârtoagele pe masă. Am deschis condica, mi-am pus o sugativă nouă la tampon și mi-am zis:

— Fie ce-o fi! Am trecut prin multe. Poate scăp și de data asta...

În timp ce nenea Jorj se frământa așa cu problemele producției, directorul nostru răsfoia ziarele și citea titlurile mai groase. Când isprăvi treaba asta, chemă la el pe șeful secretariatului.

— Ei?, zise el. E gata materialul?

— La timp ca întotdeauna, precum ați ordonat, răspunse acesta, punându-i dinainte un dosar curat și păturit cu grijă.

— Ai pus și propuneri?

— Am pus, zise șeful secretariatului. Am făcut un capitol special la sfârșit. Sunt și chestiuni tehnice și chestiuni organizatorice, de toate.

— Mulțumesc! Lasă-mă acum să-l studiez. Te chem eu mai târziu.

După ce șeful secretariatului eși din birou, directorul se apucă să citească cu atenție punctajul întocmit de el. Era un punctaj, așa, mai larg, cum ceruse. Vreo 24 pagini. Materialul era interesant, tonul era sincer și combativ. Cuprindea toate problemele și, în ordine, pe puncte, erau înșirate numeroase slăbiciuni și lipsuri, ceea ce-i dădea un caracter autocritic pronunțat.

— Băiatul ăsta le observă pe toate, își spuse directorul. Aproape că nu i-am dat nici o indicație și el a dus-o bine de tot din condei. Bun băiat!...

Reflexiunile directorului asupra șefului secretariatului se opriră aici. Ușa biroului se deschise și intră cu un aer îngândurat, secretarul organizației de bază.

— Mă iertați că vă deranjez, dar am o chestiune urgentă... S'a întâmplat ceva deosebit, foarte neplăcut.

— Iar neplăceri, oftă directorul. Am intrat într'o serie proastă

— Se pare că așa e!, oftă după el secretarul.

— Dă-i drumul! Deșartă-ți sacul cu amărăciuni.

— Uitați cum stau lucrurile. Eri seară țineam obișnuita ședință de birou. La ordinea de zi aveam: punctul întâi, referatul responsabilului cu propaganda și agitația, cu privire la pavoazare; la punctul doi aveam eu de făcut o informare în legătură cu unele chestiuni discutate la raion.

— Ei și?

— Să vedeți... Referatul responsabilului cu propaganda era pe sfârșite. Chiar eu îl rugasem să-l mai scurteze... El face totdeauna referate lungi. Deodată se deschide ușa și intră ... Cine credeți?

— De unde să știu?

— Nici nu bănuieți?

— Nu-mi arde de presupuneri. Spuneai că e urgent.

— Intră, deodată, tovarășa aceea de la adunare...

— Care, de la adunare?

— Aceea care striga într'una bravo și aplauda. Intră, cum spuneam, tovarășa aceea, că tot nu-mi vine în minte cum o chiamă și n'am apucat s'o întreb, și începe:

— „Mă iertați...

— „Suntem în ședință de birou, tovarășe, îi spun eu.

— „Păi noi tocmai cu biroul vrem să vorbim.

— „Care noi? Că văz că ești singură.

— „Mai sunt câțiva tovarăși afară.

— „Dumneata ești, cum s'ar spune, șefa delegației?

— „Nu sunt șefa delegației, că nu suntem nici o delegație... Ne-am întâlnit pe coridor. Stând de vorbă am aflat că, de fapt, venisem cu toții pentru aceeași chestiune. Atunci au propus unii să intre careva să ceară voie. Am intrat eu, ziceau că-s mai îndrăzneată...

— „Se vede că n'au greșit. Și ce vreți?

— „Vrem să stăm de vorbă cu biroul. Avem unele probleme de ridicat. Ne primiți?

— „Asta nu pot să hotărâsc singur. Trebuie să consult biroul.

— „Ce fel de consultare, tovarășe, spuse atunci responsabilul cu propaganda și agitația. Nici n'am terminat referatul. Să aștepte tovarășii până terminăm ședința, că n'o fi foc.

— „Nu se poate să-i lăsăm să aștepte dacă oamenii vor să vorbească cu biroul, interveni responsabilul cu organizarea.

— „Dar nici așa nu se poate. Pierd firul referatului.

— „Doar îl citești, spusei.

— „Nu-l am scris până la sfârșit.

— „Uite ce e, tovarășe, am spus eu atunci. Lasă-ne o minută. Biroul trebuie să discute problema ridicată de dumneata. O să vă dăm răspunsul numaidecât.

„Fata ieși. Am stat noi și am discutat, iar până la sfârșit am hotărât cu două voturi contra unu — al responsabilului cu propaganda — să-i primim și să vedem ce vor să vorbească noaptea cu biroul. I-am chemat înlăuntru. Erau ca la vreo doisprezece. Era și Ilie Nicolau dela planificare și Paraschiva Simion, și Tănase Florescu și alții.

— Era vasăzică și Tănase Florescu, întrerupse directorul.

— Era și el. Tocmai el a început să vorbească.

— „Eu am venit, zice el, în legătură cu cele dela adunare.

— „Aha am zis eu.

— „După câte am înțeles, și ceilalți tovarăși tot pentru asta au venit. Intreb biroul: Ce are de gând să facă?

— „Cum adică?

— „Concret: are de gând biroul organizației de bază să întreprindă ceva, ca să pună capăt birocratismului în instituție?, interveni Ilie Nicolau, absolventul dela planificare.

— „Biroul va analiza neapărat chestiunea, am răspuns eu.

— „Ați pus-o la ordinea de zi în seară?, întrebă tovarășa aceea, știți, fata...

— „Ordinea de zi a biroului e un secret de partid, am spus eu.

„Toți au început atunci să murmure, așa că m'am hotărât și le-am spus că ordinea de zi a biroului fusese fixată dinainte, dar că aveam de gând să ridic chestiunea la diverse, să propun să se convoace o ședință specială.

— „Așa nu mai poate merge, tovarăși, începu din nou Ilie Nicolau. Suntem tineri muncitori, membri de partid și utemiști. Am fost trimiși la învățătură pe socoteala statului. Și stăm aici de pomană... Nu ia nimeni în seamă părerile noastre, oricât ar fi de juste... Ne molipsim de boala birocratismului și a nepăsării, adăugă el, amintindu-și probabil că la început primise plicul.

— „Eu sunt om bătrân, vorbi apoi Tănase Florescu. Mi-a plăcut totdeauna să muncesc, să-mi fac lucrul meu cum trebuie și la timp. Pe vremuri, deh! mă mai apuca și pe mine câteodată și mă întrebam, de ce să mă frământ și să mă sbat, că tot nu se alege nimic din munca mea!... Nu aveam, cum se spune azi, o conștiință ridicată. Dar pricepeam că munca mea nu ducea la trai bun și nu ajuta să le fie mai bine la cei necăjiți... Munceam la Monitorul Oficial și tipăream numai ponoase și opreliști pentru cei care trudeau... Acum dacă muncesc și mi s'a luminat și conștiința o leacă, vreau să știu că folosește... Să tipăresc hârtii, asta e meseria mea. Fie și d'astea, circulări, instrucțiuni, sau cum le mai spune, dar să știu că e pentru socialism... Dar slujesc socialismului toate acestea?... Ați auzit ce spun oamenii. V'am povestit... Cred că biroul trebuie să ia în mână chestiunea și s'o lămurească. Noi, ca membri de partid, vrem să ajutăm.

— „Vor și alții să ajute, a sărit fata. Și utemiști, și nemembri de partid.

— „Tovarășe Florescu, am spus eu. Nu se poate pune așa chestiunea... Nu zic că toate ale direcțiunii sunt bune, dar nici nu se poate spune că toate sunt rele și că munca tuturor se irosește de pomană.

— „Păi, noi asta vrem, a sărit iar fata. Să adune biroul comuniștii, să analizăm ce e bine și ce e rău în munca instituției!

— „Aici suntem într-o instituție centrală, am spus eu. Organizația de bază n'are drept de control asupra conducerii...

— „Dar noi suntem membri de partid! Avem dreptul să știm dacă munca noastră folosește socialismului... Să vină comuniștii în fața organizației de bază și să răspundă ce fel de muncă fac acolo unde i-a trimis partidul... Să răspundă chiar dacă sunt cu muncă de conducere. Că întâi sunt comuniști și pe urmă directori sau altfel de șefi, adăugă fata.

„Ce să vă spun, tovarășe director. E fierbere mare. Cer cu toții să facem adunare generală... Critică fel și chip conducerea, mai ales pe dumneavoastră... Tănase Florescu spunea că el, dacă s'a pornit, merge și până la Comitetul Central. Și să știți că moșul e în stare să se ducă... Trebuie să informez raionul... Prea ne-am lăsat!

„Ce grabă să informezi raionul? spuse directorul. Doar am hotărât să ne facem autocritica! O să ne-o facem și o să informăm pe urmă raionul.

— Raionul trebuie să știe acum. Nu se poate întârzia, spuse amărît dar cu oarecare hotărîre secretarul organizației de bază. Mă duc la raion. Am vrut ca să știți...

Rămas singur, directorul căzu pe gânduri.

„Dela bun început am avut dreptate, îşi spunea el. Problema autocriticii se pune nu formal, cum aveau tendinţă unii, ci serios, temeinic, adânc... Trebuie să venim în faţa maselor, cinstit, cu inima deschisă şi să ne recunoaştem greşelile... Aceasta e singura cale... Singura cale pentru...”

Ajungând aici cu firul gândurilor, directorul se opri. Firele se încălzeau atunci când urma să fie precizat unde anume trebuia să ducă această singură cale...

— Dacă scăpăm numai cu autocritica, se cheamă că am scăpat eftin, se pomeni el spunând aproape cu voce tare.

Noroc că nu era nimeni în birou.

Se hotărî să mai revadă odată materialul pregătit de şeful secretariatului.

De data aceasta fu mai puţin încântat ca la prima lectură. Probabil din cauza noilor complicaţii. Materialul era interesant, dar nu putea merge aşa. Sună şefa de cabinet şi-i spuse să cheme pe şeful secretariatului.

Acesta veni imediat, cu aerul lui plăcut, gata totdeauna să-şi îndeplinească îndatoririle.

— Am studiat materialul, începu directorul. E documentat, viu, interesant... Tonul e just, dar nivelul nu e îndeajuns de ridicat. Intr'o astfel de împrejurare problemele nu pot fi puse numai pe latura practică; trebuie scos în evidenţă şi aspectul teoretic.

— Tovarăşe director, spuse îndatoritor şeful secretariatului. Dacă e nevoie, se face. Doar ştiţi că niciodată nu-mi cruţ eforturile pentru a fi de folos instituţiei şi dumneavoastră!

— Să te mai concentrezi puţin asupra lui. Trebuesc introduse şi câteva citate bine alese. Să pui ceva şi despre atitu... Hrrhm — directorul tuşi puţin şi-şi drese glasul. — Despre atitudinea nouă faţă de muncă. Le găseşti dumneata.

— Se poate să nu le gălesc!?

— Apoi despre problema legăturii cu masele, ceva mai larg şi mai tare... Natural, în spirit autocritic, dar tare.

— Să n'aveţi nicio grijă. Am să pun tare de tot.

— Apucă-te imediat de lucru... După amiază nu veni la birou. Nu veni nici mâine dacă n'ai terminat. Stai acasă şi lucrează până îl pui complet la punct... Şi încă un lucru...

— Spuneţi, vă rog.

— Mai multă atenţie la stil... Sunt o serie de locuri unde nici nu-mi mai recunosc stilul... Parcă nici n'ar fi al meu!

— Am să-mi dau toată osteneala.

— Atunci, spor la muncă, îi spuse prieteneşte directorul.

„Bun băiat, se gândi el după ce plecă şeful secretariatului. A crescut frumos de când lucrează cu mine... În general, continuă el, oamenii cu care lucrez mai deaproape îmi sunt foarte ataşaţi... Toată frământarea din asta se trage: m'am îndepărtat de oamenii simpli de jos. Trebuie neapărat să refac legătura cu ei...”

Concluzia aceasta care nu era deloc nouă, îi aduse aminte de eşecurile din ziua precedentă.

„Mai bine lipsă“, îi trecu o clipă prin gând. Apoi îşi reveni. „Nu oamenii sunt de vină, metoda mea a fost stupidă. Fără oameni nu poţi fi conducător. Pe cine dracu' să conduci dacă nu pe oameni?... Am să procedez însă cu totul altfel, planificat: în fiecare zi am să chem câte doi, trei, să stau de vorbă

cu ei între patru ochi. Să-i cunosc, să mă cunoască și ei mai bine. Asta-i cu totul altceva decât să dai buzna în birouri. Unii se mai și enervează și-ți spun fel de fel de grosolănii!"

Sună șefa de cabinet.

— Cere te rog dela șeful cadrelor, un tabel cu toți salariații instituției.

Peste câteva minute, șefa de cabinet se întoarsecu tabelul. Directorul începu să-l studieze cu atenție.

„Sunt mulți, observă el. Când oare s'or fi înmulțit așa?... S'au făcut fel de fel de reduceri peste tot, dar la noi a crescut numărul salariaților... Asta pentrucă eram o instituție nouă, în plină dezvoltare... Câte doi-trei pe zi, nici în trei luni nu ajung la capăt... Dar nici nu e nevoie să stau de vorbă cu toți. Esențialul este să începă să mă cunoască oamenii simpli, să-i cunosc și eu... Mai vorbesc ei între ei și se schimbă atmosfera, încetul cu încetul... Cu cine să încep? Grea problemă... Totul e să fie oameni simpli..."

Sublinie cu creionul trei nume, care i se părură mai potrivite. Pe urmă șterse unul. Ajungeau doi... Sună iar șefa de cabinet.

— Măine dimineață, la nouă și jumătate, să vie la mine Ciubuc Gheorghe, referentul tehnic de la administrativ iar la zece Maria Popescu de la cantină.

— Să aducă vreo lucrare? întrebă șefa de cabinet, cu un aer de nedumerire profundă.

— Fără nici o lucrare! Am ceva de vorbit cu ei...

Vru să adauge „de la om la om“, dar renunță. Șefa de cabinet era și așa destul de turburată.

După ce șefa de cabinet eși, directorul își făcu un mic bilanț al zilei.

Negativ, constată el: continuarea frământărilor în instituție și noile complicații. Pozitiv: în primul rând însuși faptul că nu s'a lăsat dezorientat de noile complicații, apoi perseverența în direcția cotiturii spre restabilirea legăturii cu masele și progresul lucrărilor de pregătire a raportului său autocritic. În concluzie, directorul recunoscă că situația era proastă, dar elementele pozitive precumpăneau.

Având deci motive să fie mulțumit, directorul hotărî că putea pleca acasă mai devreme. Intinse mâna spre buton să cheme șefa de cabinet să-i spună să iasă mașina, dar se răzgândi.

Ce-ar fi să se ducă acasă mai democratic, cu autobuzul?

„N'am mai umblat cu autobuzul cine știe de când, își zise el. Și pe vremea aceea erau numai niște rable. Acum sunt unele noi, ZIS, se spune foarte comode... Măcar de curiozitate ar fi trebuit să merg odată!... Nici în trolleybus n'am umblat... E pur și simplu caraghios când te gândești că sunt atâția oameni care merg în fiecare zi cu trolleybusul, și eu nici habar n'am cum e înăuntru! Am văzut odată un jurnal, dar la cinema nu poți să-ți dai seama... Când vrei să examinezi ceva mai atent, se mută imaginea în altă parte... Când călătorești în fiecare zi, de două-trei ori, împreună cu fel de fel de oameni, afli o mulțime de lucruri noi. E ca și cum ai asculta respirația maselor..." Expresia aceasta care-i venise în minte întâmplător îi plăcu... „Am să caut s'o folosesc în raport“, se gândi el.

Hotărîrea de a merge acasă cu autobuzul îi spori mulțumirea.

— Când vrei cu adevărat să cotești, nu e chiar așa de greu, își zise el.

Cu această concluzie optimistă, directorul ieși din birou, opri cu un gest șefa de cabinet care pusese mâna pe receptor să comande mașina și plecă cu pasul ușor.

Afară era frumos; începuse să se încălzească deabinelea. O mulțime de oameni forfotea grăbită în toate direcțiile.

— Toți ăștia se îngrămădesc acum spre stațiile de tramvaie și autobuze. O să fie o înghesuială!

Ii veni în minte să se întoarcă la sediu și să ia mașina.

„N'are rost! O să creadă oamenii că m'am zăpăcit. Voi merge pe jos. E cam departe, dar pe jos e chiar mai plăcut. Și se cheamă că mergi tot printre oameni...”

Era chiar foarte plăcut; oamenii aveau figuri simpatice, erau bine dispuși. După ce merse un sfert de ceas începu să se simtă obosit.

„Nu mai am obișnuința. Va trebui să-mi pun în program o oră de mers pe jos zilnic... Pentru început, să zicem, săptămânal.”

Ajunse acasă lac de nădușeală, congestionat la față.

După ce se dumiri că nu era cazul să trimită după medic, nevastă-sa îl luă în primire:

— Ce sunt purtările acestea ciudate? Uite în ce hal te aduc!... Și cu bietul Mișu nu știu ce ai... Iar chestiunea cu găștele e pur și simplu o prostie!

CAP. V

O alarmă nejustificată

Dacă astă noapte mi s'ar fi arătat cuvioasa Paraschiva și ar fi început așa:

— Drept credinciosule Gheorghe, ia seama!... Grijește-te de păcate că necuratul umblă să te piardă... Uite ce ți-a pregătit pe ziua de azi...

Și apoi mi-ar fi povestit cu deamănuntul ce avea să mă aștepte la birou; așa cum mă știu eu om cu frica lui Dumnezeu, poate tot n'aș fi crezut. Aș fi fost în stare, adică, să pun la îndoială încunoștiințarea cerească. Și eu nu sunt omul care să ia în deșert povețele sfinților, mai ales ale cuvioasei Paraschiva, care e patroana casei noastre. Biata soacră-mea mi-a dat de zestre casă bună, încăpătoare, cu un petec de grădină de vreo jumătate de pogon la marginea Bucureștiului... Mi-a dat-o însă goală pe dinăuntru, fără măcar un scaun pe care să te așezi. De singurul cui bătut în peretele dinspre soare-răsare, în odaia unde spunea ea că e bine să facem dormitorul, a atârnat icoana cuvioasei Paraschiva.

— Să ai grijă de casă și de fată, și să ascuți povețele cuvioasei, că o să-ți meargă toate în plin, mi-a spus ea când am sosit după nuntă în fața casei pustii, noi cu birja și, după birjă, cotigarul cu boarfele mele de holtei.

Nu mă plâng, mi-a mers bine cât mi-a mers, adică până în anii din urmă. Că nici eu din povețele cuvioasei n'am eșit iar în candelă am pus totdeauna untdelemn de bună calitate, dar și oamenii erau altfel. Care cum venea, mai ales pe vremea când eram la percepție, închidea ochii că primești leafă de la stat și așa mai departe, și mișca din urechi, să facă vânt, să meargă lucrurile mai repede.

Dar cuvioasa Paraschiva nu mi s'a arătat; n'am avut bătaie de ochi sau tremur de geană, nici vreun alt semn. Am pornit dimineața de-acasă fără vreo presimțire, ca omul care merge să-și vadă de treburile lui. Mai ales că în ajun directorul nostru își găsise altceva de lucru și nu se mai amestecase să vadă ce facem noi prin birouri.

Abia apucasem să-mi scot hârtoagele și să le clădesc după rânduiala învățată, că mă pomenesc cu secretara șefului nostru de serviciu.

— Tovarășe Ciubuc, îmi zise ea. A telefonat șefa de cabinet de la direcție. La ora nouă și jumătate punct să vă prezentați la tovarășul director.

— Cum? zic eu. Ce fel? Pentru ce?

— Așa a zis. La nouă și jumătate.

Am vrut să mai întreb ceva, dar n'a fost chip. Secretara a plecat repede, că șeful nostru nu-i place când trebuie să răspundă singur la telefoane sau când intră cineva neanunțat.

A plecat și eu am rămas... Vai de capul meu cum am rămas!

După ce mi s'au potolit o leacă bătaile inimii, cât să-mi vie la loc respirația, primul meu gând a fost la cuvioasa Paraschiva. Imi ziceam:

— Ea mă știe că's simțitor... Să știe ea de necazul care mă paște și să nu-mi trimită măcar un semn... Mare lucru e un semn pentru ea!... Să fi început oare sfinții să-și piardă puterea?, mi-a venit deodată în minte un gând păgân.

M'am pocăit cât am putut mai repede.

— Nu blestema, Gheorghe, că îți pierzi credința. Cel de sus vrea să-ți încerce evlavia și tu cazi în păcat!

M'am oprit pe marginea păcatului, că îmi veneau fel de fel de gânduri, unele mai păgâne decât altele.

— De mâine vasăzică, trebuie să începi să-ți cauți altă slujbă, îmi ziceam.

Dar ce nevoie era să mă cheme directorul la el pentru treaba asta, nu pricepeam deloc. Cunoscusem alte reguli. Intr'un caz ca acesta, te chema cineva de la cadre, îți spunea la repezeală câteva lucruri neplăcute și apoi îți dădea preavizul, ba uneori chiar foaia de transfer. Plecai de la cadre amărît, treceai pe la contabilitate și-ți puneai niște vize; acolo găseai mai totdeauna pe cineva să te înțeleagă, să-ți spuie o vorbă bună și să te caine; te duceai apoi la casierie și-ți primeai drepturile la zi, predai cheia dela sertar și te duceai bun dus! Să mă scoată din slujbă, dacă e ordin și trebuie, dar de ce să mă fiarbă așa!?

M'am uitat la ceas: opt și jumătate. Mai aveam un ceas bun — vai de binele ăla — să mă perpelesc ca un pește pe uscat. Și cum nu știam cucesă încep și de ce să mă apuc, m'am gândit: „Tot la Ionescu trebuie să merg.“

Nu mă trăgea însă prea tare inima.

„Dacă nici cuvioasa Paraschiva n'a știut nimic, de nu mi-a trimis măcar un semn, de unde să știe Ionescu?... Mai știi, îmi zisei. Ionescu ăsta citește niște cărți, care nu se tipăriseră pe vremea sfinților. Și apoi, încercarea moarte n'are! Hai să'ncerc“.

Și am încercat, adică m'am dus la registratură, la Ionescu.

— Te știi cu ceva?... Iartă-mă că te întreb așa, de la obraz, îmi zise el. Nu te supăra, oameni suntem!

— Nu mă știu cu nimic. Nu veneam la dumneata dacă mă știam. De când am pățit-o ultima dată, de m'au restructurat, am jurat că nu mă mai ating... Și m'au pus la așa un loc, că să vrei să te-atingi și n'ai de ce!

— Nene Jorj, începu Ionescu. Șefilor ăstora mari le vine câteodată să stea de vorbă cu slujbașii cei mici, așa, ca să se sfătuie... Să pipăie, carevasăzică, pulsul oamenilor. Dacă n'o fi așa, se cheamă că am rămas repetent la școala vieții.

— Doamne iartă-mă, i-am spus eu. Pentru așa ceva să-ți strice liniștea și să te facă neom! Ce mă pricep eu la treburile lui? Să se descurce singur, că d'aia e director!...

— Să fie numai asta, pe urmă să n'ai grijă. Numai să zici ca el, să nu te'ncontrezi.

— Pentru așa un sfat nu veneam eu la dumneata, că nu's de eri slujbaș. De rău să nu fie!

— De rău nu poate fi, încheie el... Să vii după aceea să-mi spui cum a fost, mai zise Ionescu, când văzu că dau să plec.

M'am întors la mine în birou, dar nu ştiam de ce să mă apuc.

— Mă duc jos, m'am hotărît eu până la sfârşit. Acolo mai vezi un om. Aici te prinde urâtul.

— Ai venit prea devreme, mă întâmpină şefa de cabinet, după ce îi spusei cine sunt.

— Imi umblă ceasul înainte. Il pui aşa ca să nu întârzii dimineaţa, minţii eu. Îngăduiţi-mă să aştept aici.

Şefa m'a îngăduit. Nu e fată rea.

M'am ghemuit pe un scaun într'un colţ şi am aşteptat. Număram minutele în gând şi, cu toate asigurările lui Ionescu, mă lua cu frig în spate.

În anticamera directorului era mare forfotă. Şefa de cabinet abia mai prididea. Ba suna telefonul, ba veneau unii şi alţii.

— Nu se poate, răspundea ea grăbit.

— Tovarăşul director e foarte ocupat.

— Nu pot să vă fac legătura, e într'o şedinţă.

— Dacă e foarte urgent, lăsaţi numărul. O să vă cheme tovarăşul director când va avea timp.

— Veniţi mâine.

— Sunt din provincie trebuie să plec diseară.

— Nu trebuia să veniţi nechemat.

Venea altul.

— Degeaba insişti, tovarăşe, răspundea şefa de cabinet.

— Am o chestiune foarte importantă.

— Şi tovarăşul director, numai chestiuni importante are. Nu pot să-l deranjez.

— Dar am fost amânat de atâtea ori!

— Mergeţi la serviciul de resort.

— Zice că nu se poate fără aprobarea tovarăşului director.

— Dacă zice, înseamnă că aşa e!

— Păi atunci ce să fac?

— Lăsaţi hârtia la registratură. De acolo se repartizează la serviciul de resort. Serviciul de resort o înaintează cu referat. Pe urmă tovarăşul director o rezolvă. Primiţi răspuns dacă e cazul.

Ce să vă spun? Aşa unul, apoi altul şi încă unul, iar între timp sunau câte trei telefoane deodată pe birou.

Biata fată, câtă bătaie de cap să-i facă să înţeleagă că tovarăşul director era foarte ocupat, că avea chestiuni mult mai urgente şi mai importante de rezolvat. Şi parcă înţelegeau? Aş, de unde!... Plecau bodogănind sau începeau să strige la telefon de se auzea în celălalt capăt al camerei, iar şefa de cabinet trebuia să depărteze receptorul de ureche ca să nu-i plesnească timpanele.

Se făcuseră ceasurile zece; aşteptam şi mă îngânduram.

„Bate câmpii, Ionescu. Ce fel de bine să mă aştepte? N'are timp directorul să vorbească la telefon, nu poate primi oameni veniţi cu treburi urgente din provincie, şi mă cheamă pe mine! Trebuie să fie lată de tot“.

Când s'a făcut de zece şi jumătate, m'a prins, aşa, o speranţă.

„Nu-i ajunge timpul, mi-am spus. A uitat de mine azi, poate uită şi mâine, pe urmă uită de tot.“

M'am sculat din colţul unde mă ghemuisem.

— Eu zic să plec...

— Nu se poate, răspundea şefa de cabinet. De-acum vă cheamă negreşit. Nu era chip de scăpare. Am rămas. Deodată începu să sbârâie tare

o sonerie deasupra ușii directorului. Șefa de cabinet intră înăuntru, stătu câteva clipe și se întoarse.

— Intră, tovarășe Ciubuc. Vă cheamă tovarășul director.

M'am sculat și m'am dus mai mult mort decât viu.

Cum am ajuns în biroul directorului, nu pot să vă spun. Poate am plutit prin aer, că picioarele, la tot cazul, nu mă puteau purta; se înmuiaseră de nu le mai simțeam.

Am intrat, zic, în birou; s'a închis ușa după mine, m'am lipit cu spatele de ea și am stat așa, cu răsuflarea tăiată, cu ochii la parchetul care lucea. Când am ridicat ochii încetișor, mă uit în fața mea: nimeni și nimic.

— Ei drăcie!, zic eu aproape cu glas tare, mai știi, am greșit ușa!

— Cine-i acolo? numai ce aud în stânga mea un glas.

Masa de lucru a directorului era așezată cu spatele spre ușa care dădea în anticameră. Deaceea nu-l văzusem. Acum îl vedeam stând în stânga mea pe fotoliu, cu fruntea sprijinită în mâini, cu privirea cufundată într'o mapă cu hârtii.

— Eu, zic eu, pierzându-mă. Eu, cu îngăduința dumneavoastră, Ciubuc Gheorghe, de la administrativ.

Zice:

— Vino mai aproape, ce-ai rămas pironit acolo?

M'am apropiat cu sfială.

— Ce vrei? întrebă el.

— Nimic, păcatele mele, ce să vreau?

— Dacă nu vrei nimic, ce cauți aici?

Imi trecu prin minte un gând salvator: spun că am intrat din greșeală și mă duc într'ale mele. Numai ce aud însă:

— Ai dreptate: eu te-am chemat. Uitasem. Am atâtea pe cap! Apropie-te.

Portița de scăpare, pe care o întrezărisem o clipă, se închisese. Am făcut deci, la îndemnul lui, câțiva pași.

— Hai, zise el, ce te sfiștii așa?

„Doamne, mă gândeam eu. Mare lucru să fii șef! Stă omul să piară lângă tine, iar ție nici prin minte nu-ți trece!”

— Așa, zise el, după ce mă apropiasem. Stai jos! Uite aici, în fotoliul acesta.

M'am îndoit de genunchi și de mijloc în dreptul fotoliului de salian roșu: ședeam și nu ședeam, abia atingând fotoliul, ca să nu turtesc pernele.

— Așează-te bine, comod, spuse el.

Dar eu tot nu îndrăzneam.

— Așează-te comod, ridică el tonul, încruntându-se.

De frică m'am lăsat atunci cu toată greutatea pe fotoliu și dus am fost. Am crezut că se cufundă pământul cu mine... De fapt mă înfundasem în pernele de puf, deosebit de moi ale fotoliului. Ca să-l văd pe director trebuia acum să întind gâtul și să ridic bărbia peste blatul de cristal al biroului.

Când m'a văzut așezat, directorul a fost mulțumit și m'a privit binevoitor.

— Ei, zise el. E bine la noi?

— Bine! Ce să zic?

— Ți place?

— Imi place, răspunsei eu mințind, căci sunt deprins cu scaune tari.

— Ți-a plăcut dela început, mă mai întrebă el, tot binevoitor.

— La început, drept să spun, mi-era cam teamă, am răspuns eu cu mai mult curaj. „Poate n'o fi om rău”, mă gândeam.

— Și acum?

— Acum mi-a mai trecut. Mă simt foarte bine.

Și de data aceasta avusese dreptate Ionescu: ce putea fi rău dacă directorul, înainte de a intra în materie, vroia să știe cu tot dinadinsul dacă mă simțesc bine în fotoliu.

„Nu poate fi vorba de preaviz, nici de transfer. Hazul ar fi să mă aleg și cu o avansare. Te pomenești că mă trece la a opta sau, mai știi, direct la a noua. De vreme ce mi-a dat premiu, de ce nu s'ar putea și avansare?”

Dar directorul nu lăsă să mă ducă gândurile prea departe.

— Nu ai, zise el, nici un fel de observații de făcut?

— Adică cum, observații?! m'am mirat eu.

— Dacă ceva nu e în regulă? Direcția vrea să știe... De asta te-am chemat. Vreau să cunosc părerea dumitale.

„Directorul m'a chemat să probez fotoliul!, mă dumiții eu. Cum o fi aflat el că bărbatu' de al doilea a răposatei soacră-mea a avut atelier de tapițerie și a vrut să mă ia la parte?!”

— (u îngăduința dumneavoastră, zisei eu cu glas tare și trecui să mă așez pe celălalt fotoliu, care stătea dimpotrivă.

— Mă rog, făcu directorul. Cum vrei. Dar dacă nu te simți bine, spune deschis.

— După cât mă pricep eu, spusei, totul e așa cum se cuvine.

— Poate ai atunci de făcut vreo observație cu privire la situația din celelalte servicii.

— Serviciul meu nu-mi îngăduie, răspunsei eu, ca să nu crează cumva că în loc să-mi văd de treabă, umblu de colo până colo.

Mi se părea că pricep unde vroia s'o aducă.

— Ce lucrezi dumneata?, mă întrebă el atunci.

— Acum îmi zice referent tehnic, dar eu se cheamă că tot arhivar la serviciul administrativ am rămas. Țin arhiva administrativului.

— În cazul acesta nu se poate să nu știi care e situația pe la o seamă de servicii cu care are de a face administrativul.

— Mai mult cu registratura, cu contabilitatea, cu casieria; cu aprovizionarea și planificarea mai puțin, că anul acesta nu ni s'au dat multe materiale.

— Și cum e pe acolo? Care e situația?

— Nu e rea, zisei eu, ca să nu-l supăr.

— Nu e rea, repetă el după mine. Dar cum e? E bună?

„Mă prinde acum cu minciuna”, îmi zisei.

— Nici prea bună nu se poate spune că e.

— Atunci spune deschis cum e!

— Să vă spun drept, fără ocolișuri: scârțâie, asta e!

— Scârțâie. vasăzică, făcu el încruntându-se. Scârțâie tare?

— Nu prea tare... Dacă nu ești mai simțitor, nu te supără, adăugai eu ca să-l îmbunez.

— Te rog să nu dai înapoi, zise el. Spune sincer care e situația!

— Să vedeți, încercai eu...

— Nu vreau să văd nimic. Suntem în democrație populară. Pe toți trebuie să ne doară dacă ceva nu e bine... Dacă scârțâie, eu, ca director, trebuie să știu, iar dumneata, ca salariat al institutiei, trebuie să spui. Așa poți fi folositor statului...

— Dar eu...

— Nu, reîncepu el. Nu vreau să știu nimic. Nu e tovărășește să dai înapoi și să șovăi. Trebuie să mă ajuți. Sunt interese de stat...

Înțelegeam eu că erau interese de stat: pe scaune ce alta faci? Stai

și iar stai! Dar nu-mi plăcea că prea se înfierbântase. Cheamă acuș pe șeful dela administrativ și-l ia la rost. Dumneata, îi zice, așa și pe dincolo și n'ai grijă de inventar... Și pe urmă mi-o coace el, șeful, de nu mă spăl cu toată apa Dâmboviței. Iată din ce i se poate trage omului!

— Ce stai așa, mă luă la rost directorul. Vorbește deschis. Fii sincer. Unde scârțâie mai tare?

Ce era să fac? Tot prost eșea, oricum aș fi întors-o!

— Mai tare, zic eu, scârțâie la contabilitate. Acolo șeful se leagănă pe scaun. Așa face tot timpul!

— Așa!

— Și după el se iau toți. Și ține-te scârțâit. Până apuci să iei o viză, îți țiue urechile.

— Aha!

— Mă doare în suflet, mai zisei eu, da' nu pot să ascund adevărul.

— Așa și trebuie, tovarășe, îmi spuse directorul cu multă bunăvoință. Mă bucur să constat la dumneata, funcționar vechi, o pildă de atitudine nouă față de muncă. Și în celelalte părți, pe unde cunoști, cum e?

— Nu se compară, zisei. Nu e o problemă!

— Sincer vorbind?

— Absolut sincer.

— Nu încerci să acoperi nimic?

— Ce să acopăr? Că dacă s'a pornit să scârțâie, scârțâie oricât ai acoperi și supără. Mai ales dacă ești simțitor. Când scârțâie, trebuiesc strânse șuruburile, ăsta e singurul leac!

— Ai dreptate, spuse directorul. Trebuie să fim intransigenți cu lipsurile... Trebuiesc strânse bine șuruburile!... ăsta e singurul leac, cum spui dumneata... Îmi place că spui lucrurilor pe nume, nu ca alții, care le învârt, le sucesc, de nu le mai așli rostul, mai adăugă el.

„E în stare să mă urce deadreptul la a zecea, mă gândeam eu. M'am speriat degeaba... Avea dreptate Ionescu... Iată, se mai găsesc și azi șefi cumsecade, cu care poți să te înțelegi. Dar nu-mi iese din cap cuvicașa Paraschiva... Putea să-mi trimită un semn bun... Nu m'aș fi perpelit atâta pe degeaba...”

— Bun!, zise directorul, întrerupându-mi gândurile păgâne, că iar începuseră. Să vorbim acum de dumneata.

Și am vorbit fel de fel. A vrut să știe de toate... Pe unde am mai lucrat; ce meserie avea tata; cu ce se ocupă nevastă-mea; cum învață copiii la școală; câtă varză se face în grădină; dacă mai trăiește mama, mă rog, de toate. I-am răspuns așa, mai cu fereală. Când am terminat tot pomelnicul, mi-a strâns mâna și mi-a mulțumit:

— Mi-ai dat un mare ajutor în muncă...

Apoi mi-a strâns din nou mâna și mi-a mulțumit încă odată, dându-mi a înțelege că eram liber să mă duc într'ale mele.

„Ciudați oameni sunt șefii, mă gândeam eu plecând dela director. Se îmbulzesc degeaba unii și alții să intre la ei cu treburi urgente... N'au când să răspundă nici la telefon... Dar, dacă li se abate, iată, își găsesc timp să stea de povești cu unul ca mine și să se intereseze cu deamănuntul de situația scaunelor din birouri...”

Numai să nu paț acum vreun pocinog cu șeful administrativului!

CAP. VI

Nu e în fiecare zi paște

Convorbirea cu Ciubuc îi pricinuisese directorului o reală plăcere. „Iată, își zicea el după plecarea acestuia. Ce înseamnă să-ți găsești timp să stai de vorbă, așa, dela om la om, cu oamenii simpli!... Tovarășul acesta, cu siguranță, este unul din nenumărații oameni simpli și cinstiți, pe care până acum nu i-am băgat de seamă... Și câți or mai fi ca el... Un om modest, care nu se grăbește, dacă e chemat la director, să profite de ocazie pentru a-și scoate în evidență meritele, care nu-ți împuie capul cu tot felul de văicăreli cu privire la situația lui personală... Pe cât de discret se exprima despre trecut, despre familia lui, despre micile neazuri personale, pe atât de deschis și categoric a pus problemele serviciului... E drept că la început se cam sfia... Dar e firesc! Cine s'a ostenit până acum la noi să ceară părerea oamenilor de jos? Oamenii nu mă cunosc. Mă socot definitiv rupt de mase, ca ceilalți... Mai ales că acum umblă, desigur, fel de fel de vorbe... Dar i-am câștigat repede încrederea și a vorbit sincer, fără să se piardă în nimicuri... Mi-a confirmat bănuielele mele cu privire la serviciul de contabilitate. Am simțit eu de mult că acolo scârțâie ceva... Și am să fac așa cum cere opinia oamenilor de jos: am să strâng șuruburile... Am să le strâng șurubul tovarășilor dela contabilitate, până le-o ieși birocrația pe nas! Auzi? se indignă el... Să le țiue oamenilor urechile până capătă o viză!... Ei bine! Am să fac să le țiue dumnealor urechile. Să mă pomenească. Să știe că regimul nostru nu tolerează birocrația!”

Pe măsură ce reflecta mai adânc asupra discuției avute cu Ciubuc, analizând tâlcul celor spuse de el, expresiile folosite și intonațiile glasului său, directorul era tot mai uimit. Cu modestie și conciziune, Ciubuc exprimase într'un limbaj colorat, popular, adevăruri profunde.

Să se facă adunare generală, dacă nu se poate altfel! Să se analizeze cum au muncit comuniștii! Foarte bine... Va veni și el în fața adunării să-și recunoască greșelile. Natural, fără asta nu se poate!... Dar va arăta el că știe să demaște adevărații birocrați, care s'au încuibat în instituție și nu fac altceva decât să se legene pe scaune... Nici o grijă. N'o să le fie moale... Sunt pe calea cea bună... Legătura cu masele se restabilește!

Își aduse aminte că mai chemase pe cineva, pentru a reface legătura cu masele. Prilejul nou aștepta desigur în anticameră. Sană șefa de cabinet.

— A venit și tovarășa Maria Popescu?

— A venit. Așteaptă cam de multisor... Spunea chiar că dacă nu aveți timp, s'ar duce să-și vază de treabă.

— Cine a spus că n'am timp? Pentru asta am... M'am antrenat într'o discuție foarte interesantă cu tovarășul care a fost adineaori... E un om simplu, dar privește lucrurile adânc... Spune-i să intre.

Șefa de cabinet ieși. Peste câteva clipe ușa se deschise iar. Directorul întoarse capul și... pe fața lui se zugrăvi deodată o mirare fără margini... Cu rochița înflorată, cu obraji rumeni, cu ochii scilipitori de inteligență, intrase fetișcana de la adunarea de pomină cu împărțeala premiilor. Avea un aer serios, dar plăcut. Năsucul, o idee cam cârn, nu-i știrbea seriozitatea ci-i sporea farmecul tinerească.

— Ce... Ce cauți dumneata aici?

— Mi s'a spus că m'ați chemat.

— Eu... Eu te-am chemat?

— Așa mi s'a spus. De-altfel eu vroiam de mult să vorbesc cu dumneavoastră, adăugă fata fără să se turbure de primirea asta ciudată.

- Se vede că iar... începu el, dar se opri la timp.
Apăsă de câteva ori, nervos, pe butonul soneriei.
- Dar ce aveți? Nu vă simțiți bine?, se interesă fata.
- Directorul nu apucă să răspundă, căci între timp se ivise șefa de cabinet. Ii făcu semn să se apropie și să plece capul.
- Cine e dânsa?
- Maria Popescu, de la cantină. Dumneavoastră mi-ați spus s'o chem.
- Așaaa!... Atunci pișcă-mă puțin de braț, șopti el.
- Șefa de cabinet presupuse că directorul își pierduse mințile pe neașteptate. Schiță o mișcare să se tragă înapoi, speriată.
- Nu e ce crezi dumneata, îi ghici gândul directorul. Pișcă-mă, te rog, de braț sau, mai bine, ia ceva, un ac, o agrafă și înțeapă-mă adânc, adăugă el începând să-și suflece mâneca hainei.
- Dar, tovarășe director...
- Iți cer un serviciu, ce dracu'! Haide repede... Să nu pierdem timpul.
- Șefa de cabinet eși în anticameră. Peste o clipă se întoarse cu un ac.
- Haide, o grăbi directorul.
- Invingându-și ultima ezitare și ferindu-se de ochii fetei, șefa de cabinet înfipse cu putere acul în brațul directorului.
- E bine!... Așa!... Ajunge, că țip!... șușotea directorul.
- Șefa de cabinet mai apăsă odată acul — ca să se sature, gândi ea —, apoi îl scoase.
- De durut m'a durut, n'am ce zice... Sânge curge?, întrebă el, uitându-se la picătura mare de sânge care se prelingea de pe locul înțepăturii.
- Curge, confirmă șefa.
- Mulțumesc, îi spuse directorul. Poți să pleci...
- „Insemnează că sunt treaz, se gândi el... La urma urmei, poate nici n'am brodit-o rău... Nu strică să stăm de vorbă și cu tinerii ăștia cu capelele înfierbântate... Bine le mai nimeresc, n'am ce zice!”
- Vă simțiți mai bine acum?, întrebă fata, care urmărise cu mult interes toată scena, fără a-i pătrunde înțelesul adevărat. V'a făcut penicilină?
- N'a fost penicilină... Altceva, mormăi directorul. Acum mă simt într'adevăr mai bine... Vasăzică dumneata ești Maria Popescu...
- Da, eu sunt... Mă bucur foarte tare că m'ați chemat. Eu vroiam de mult să stau de vorbă cu dumneavoastră. Inșă șefa de cabinet îmi spunea mereu că sunteți ocupat și mă trimetea la administrativ, deși era o chestiune pe care numai direcția o putea rezolva.
- Am fost cam ocupat în ultimul timp... începu directorul, dezorientat de lipsa de stânjeneală din atitudinea fetei.
- Nu e vorba numai de ultimul timp... Când am aflat că m'ați chemat, am fost totuși foarte bucuroasă. De două ori bucuroasă...
- Adică cum, de două ori!
- Odată, pentru că îmi spuneam că a venit timpul să ridic problema care mă frământă. A doua oară, pentru că...
- Pentru că?
- Mi-e mai greu să vă spun...
- Spune deschis, nu te sfii, ca dela om la om!
- E o chestiune mai delicată... Nu știu dacă să îndrăznesc...
- Indrăznește, îndrăznește, o încurajă directorul.
- Iată atunci... Mai eram bucuroasă și pentru că asta dovedea că nu sunteți chiar așa cum se spune...
- Adică?

— Adică birocratizat, aristocratizat, rupt de mase, înfundat cu nasul în hârtii, care nu se interesează de oameni.

— Frumos, n'am ce zice!, exclamă directorul abia stăpânindu-se.

— Pierdusem speranța că o să mă primiți... Unii tovarăși spuneau că nici n'ar fi trebuit să nutresc o astfel de speranță... Eu, deși nu aveam ce să le spun, mă gândeam că nu se putea să fiți chiar așa... Doar sunteți un om al nostru; sunteți membru de partid... Ați fost ridicat de jos...

— Prin urmare, voi între voi mă forfecați în lege!

— De ce să ascund, acum că am început... Oamenii vorbesc... Vorbim între noi, comuniștii adică... Ne doare!

— Vă doare de mine?

— Ne doare că merge prost... Toată lumea se plânge. Oamenii din provincie sunt purtați pe drumuri cu săptămânile... Repartițiile se fac halandala... Direcția trimite mereu circulări și instrucțiuni, dar nimeni nu îndrumă organele de teren și nu le controlează... Despre asta s'a spus și la adunare... Pe urmă se cer atâtea formulare și tabele... Fiecare serviciu cere... Ne înmormântăm în hârtii.

— Nemulțumire generală, vasăzică?

— Nu chiar generală... Sunt destui care se împacă cu situația aceasta... Eu nu mă simt bine și mai sunt și alții. Acum se știe.

— Și de ce mă rog?

— Dacă conducerea nu ia în mână lucrurile, atunci nu putem ajuta... Nu se poate schimba nimic.

— Schimbările nu se fac așa cum crezi dumneata, bătând din palme. Trebuie oameni noi...

— Așa spune și șeful cadrelor, dar când vin muncitori trimiși de partid ca să îmbunătățească aparatul, nu li se dă munci de răspundere. Iată de pildă, cu mine...

— Ai și o chestie personală, prin urmare.

— Desigur că am... Eu sunt textilistă. Am fost scoasă din producție și am mers la școala de trei luni... Știți ce fac acum?

— Lucrezi acolo, la cantină...

— Sunt ajutoare de responsabilă... Tai bonurile de masă și le înregistrezi... Dacă rămâneam în fabrică, acum eram stahanovistă sau, în sfârșit, frunțase în producție...

— Natural, atunci și câștigul dumitale ar fi fost mai mare!...

— Fără îndoială, dar nu e vorba de asta. Eu mă mulțumesc și cu puțin. Dar să știu că fac o muncă folositoare.

— Să ții socoteala la cantină, asta nu e folositor?

— E folositor. Dar nu era nevoie de mine pentru asta... Și nici nu era nevoie, în general, de un funcționar în plus... Ajungea responsabilă și contabilul...

— Te plângi prin urmare că n'ai de lucru.

— Nu numai de asta... De asta m'am plâns și administrativului... Față de dumneavoastră vreau să ridic problema întregului sistem... Cadrele nu sunt bine folosite în instituție. Oamenii tineri, care vor și pot schimba atmosfera, sunt împinși la munci periferice... Nu li se dă responsabilitate la nivelul priceperii și pregătirii lor.

— Dar muncile periferice cine o să le facă?... Să-și facă fiecare munca acolo unde e pus și atunci o să meargă bine treburile!

— Cu asta sunt de acord. Și alții sunt de aceeași părere... Adevărul e că nu-și fac munca lor unii dintre cei care dețin principalele funcții de răspundere.

- De pildă?
- Chiar dumneavoastră. Nici nu știți ce se petrece în instituție. Se spune că nici nu vă interesează.
- Cum îndrăznești dumneata...
- Iar în cecece privește provincia...
- Ei?
- Cu atât mai puțin! Când mergeți în provincie, adică rareori, vă opriți prin regiuni numai cât se alimentează mașina și se odihnește șoferul. Asta se știe.
- Se știe... Se știe... Toate le știți, izbucni directorul, pentru că vă țineți numai de bârfeli!
- Nu bârfim, spuse fata cu hotărîre și demnitate. Am fost și la biroul organizației de bază și am ridicat problema. Să se facă adunare generală... Să analizeze organizația de bază cum muncesc comuniștii...
- Să se facă adunare... O să pun eu lucrurile la punct.
- De ce nu ține seamă direcția de părerea oamenilor simpli și cinstiți din instituție?
- Lasă că știu eu ce gîndesc oamenii simpli și cinstiți... Că nu ești numai dumneata!
- Sigur că nu sunt numai eu. Mai sunt și alții care vor să știe dacă muncesc pentru socialism sau încurcă lumea degeaba... Cu atât mai mult comuniștii...
- Ce fel de comunist este acela care nu muncește pentru socialism?
- Aici e buba, tovarășe director! exclamă fata. Muncim noi pentru socialism? Servim noi construcția socialismului?
- În loc să vă vedeți de treabă, pierdeți timpul cu treburile direcției... Se cheamă că voi pricepeți lucrurile mai bine decât conducerea, că sunteți mai deștepți, că știți tot...
- Toate nu le știm. Și nici n'avem cum și de ce. Dar vrem să știm atât cât trebuie ca să înțelegem rostul muncii noastre. Dacă ați sta mai des de vorbă cu oamenii, ați auzi mai multe decât pot să vă spun eu. Și mai ales dacă oamenii ar ști că pot să vă vorbească deschis, ca la un membru de partid.
- Sunt oameni care știu asta... Acum spune pentru ce ai vrut să vii la mine, că e târziu.
- Eu am spus ce aveam de spus. Dar dumneavoastră... Doar m'ați chemat?
- M'am lămurit. Nu mai e cazul, adăugă supărat peste măsura directorul.
- După ce plecă fata, directorul se sculă de la birou și începu să se plimbe prin încăpere, ca să-și potolească enervarea.
- „Să fie tineretul înfocat, asta e bine, dar să nu piardă măsura, să nu piardă respectul. Să nu-și bage nasul unde nu-i fierbe oala... Unde ajungem așa? se întrebă el... La anarhie, la dezorganizare.”
- Când se mai potoli, se așează din nou la birou... Stătu un timp, savurând liniștea care se așternuse după plecarea fetei... Se gîndi să se apuce de ceva... Atâtea treburi așteptau! Deschise prima mapă ce-i veni la îndemână și dădu peste tabelul cu salariații instituției.
- „Să vedem pe cine să mai chem, se gîndi el. Nu strică să cunosc oamenii... Câtă deosebire, de pildă, între un om simplu și modest ca Ciubuc și fetișcana asta, căreia i s'a urcat la cap faptul că a fost scoasă din producție și trimisă la muncă în aparatul de stat... În loc să aducă spiritul sănătos, muncitoresc, își închipue că se pricepe la toate și poate să judece condu-

cerea... Ciubuc, un biet funcționar de carieră, începe să simtă pulsul nou al vieții, să privească lucrurile de pe platforma de stat... Il chemi, stai de vorbă cu el, și el dă la iveală slăbiciunile serviciului... Îți arată unde scârțâie... Și ea? Ea pune pe primul plan problemele personale. Că dece adică să lucreze la cantină... Parcă acolo nu e muncă... Că în producție ar fi ajuns stahanovistă, fruntașe sau mai știu eu ce... Și ca să-și ascundă carierismul, se face că nimic nu-i place, deșartă sacul cu mahalagisme și bârfeli... Am să pun eu ordine și aici... Să n'aibă nimeni grijă... Să vedem pe cine să mai chem mâine", se întrebă el iarăși, răsfoind fără interes tabelul.

Erau acolo multe nume necunoscute, care nu-i spuneau absolut nimic. Încercă se se fixeze asupra unuia sau altuia, dar nu izbuti.

„Iar mai nimeresc peste cine știe ce apucat, care începe să-mi toarne vrute și nevrute...”

Ultima experiență îl dezamăgise deabinelea.

„Imi pierd timpul... N'am dreptul să fac asta. De câteva zile nu mă mai ocup de loc cu problemele instituției. Parcă mi-am ieșit din fire. N'am mai rezolvat o hârtie cine știe de când, adăugă el, uitându-se la mapa doldera, care zăcea pe birou. E cazul să mă pun serios pe treabă. Nu mai merge așa!...”

Sună șefa de cabinet.

— Pune, te rog, să-mi facă o cafea... Una mare.

Nu peste mult, îngrijitoarea intră în vârful picioarelor și aduse pe o tavă de argint, acoperită cu un șervețel frumos brodat, cu feston, ceașca mare de cafea, aburindă și aromată... Ceașca fu așezată la locul cunoscut. Parcă totul se schimbasese dintr-o dată și reintrase în normal... Se ștergea până și amintirea frământărilor din ultimele zile... În birou era acum o adevărată atmosferă de lucru... Directorul se simți bine, restabilit.

Sorbi din ceașca de cafea cu un sentiment de adâncă pietate, deschise mapa și începu să ia la rând hârtie cu hârtie, parcurgându-le cu ochiul său expert, subliniind câte o frază și așternând cu pricepere, rezoluțiile: „Serviciul contabilității, să refere”, „Spre cele legale”, „Spre rezolvare în conformitate cu instrucțiunile ministerului”, „Aviz”, „Aviz”, „Aviz”... După ce așternea rezoluțiile, adăuga parafa lui bine cunoscută și indescifrabilă. Totul se desfășura într'un ritm susținut. După un răstimp de stagnare, mașina reîncepuse să funcționeze.

Își văzu de munca lui plină de răspundere, fără întreruperi, un timp destul de îndelungat. Ca prin farmec scădea teancul de hârtii din mapa pe care scria cu litere de tipar aurite: „DE REZOLVAT” și creștea teancul în mapa pe care, tot cu litere de tipar aurite, scria scurt: „REZOLVAT”.

Activitatea aceasta îi pricinuia o satisfacție crescândă...

Când satisfacția atinse un anumit nivel, directorul începu să se simtă ostent.

— Pentru azi e destul, își zise el. Restul pe mâine, cu capul limpede...

Inchise cu băgare de seamă, ca și cum operațiunea ar fi fost dureroasă, ambele mape... Rămase un timp visător.

„Am lipsuri, se gândea el. Și nu trebuie să mă împac cu ele. Dar cunosc problemele și sunt devotat trup și suflet serviciului... Dacă n'aș fi săcâit toată vremea cu lucruri mărunte, aș lucra mult mai bine!”

Nu-l îndemna inima să se ridice și să plece. Trebuia să mai întreprindă ceva... Sună șefa de cabinet și-i spuse să cheme pe șeful cadrelor. Când acesta sosi, directorul începu cu un aer preocupat:

— M'am gândit și am stat de vorbă cu unii oameni dela noi... Sunt

câtiva foarte interesați, valoroși. Ar trebui promovați... Uite, de pildă Ilie Nicolau, muncitor, absolvent proaspăt al unui institut de științe economice... La noi stă ca referent tehnic la planificare... Ar trebui ridicat, dar n'avem loc în schemă... Nu e vreo posibilitate?...

— Am cerut un post bun, dar nu mi s'a aprobat, răspunse șeful cadrelor.

— Ar trebui încercat în altă parte... Ar fi bine să te interesezi dumneata, cu discreție... E păcat să-l ținem așa.

— Am să încerc, răspunse șeful cadrelor. Pe la ministere au nevoie de planificatori... Poate-i găsesc un post de șef de serviciu sau chiar de director adjunct.

— Vezi, te rog... Problema cadrelor trebuie privită larg, de pe platforma de stat... Să nu ne gândim numai la noi. Și încă ceva... La cantină este o tovarășe, una Maria Popescu. O știți?

— Am dibuit-o, tovarășe. E fata cu pricina, de la adunare...

— Ce-a fost a fost, dar e muncitoare textilistă, capabilă. În producție ar fi putut ajunge frunțase, stahanovistă... E păcat să lipsim producția de astfel de elemente. Mai ales în ramura textilă, unde sunt acum sarcini atât de grele... Te-aș ruga să te interesezi... Dacă o cer înapoi, aprobăm transferul.

— Numai să deschidem gura, că imediat o iau!

— Atunci deschide-o, dar tot cu discreție... Dacă se simte, o să vrea să plece și alții... Nu ne putem lipsi.

— Știu eu cum să procedez. N'aveți grijă.

— Dar pe un funcționar, un referent tehnic de la administrativ, unul Ciubuc Gheorghe, îl cunoști?

— Il cunosc.

— Ce fel de om e?

— Ce să spun? Funcționar de tip vechi. Se pare că-și vede de treabă, dar e cam limitat.

— Limitat! Te'nșeli... Nu cunoști oamenii. E un om modest, simplu, dar cu vederi largi. Privește chestiunile serviciului cu seriozitate și adânc. Am aflat lucruri interesante dela el.

— Mă mir! N'aș fi bănuir că poate vedea dincolo de marginea condiției.

— Ce superficial privești oamenii! De câte ori ți-am atras atenția și tot nimic... Vezi dacă nu există posibilitatea să-l ridicăm cu o clasă sau chiar două... Merită!

— Poate că avem ceva... Să încerc, spuse șeful cadrelor, deosebit de surprins de interesul subit pe care directorul îl arăta pentru oameni.

CAP. VII

Lucrurile iau o întorsătură cu totul neplăcută

După convorbirea cu directorul m'a apucat așa, un fel de nerăbdare. Mă sgândărea să știu ce o să iasă?

Natural, am fost de i-am povestit toate lui Ionescu. Am tălmăcit noi ce-am tălmăcit și ne-am înțeles până la sfârșit așa: dacă mă cheamă șeful dela administrativ, e de rău; înseamnă că-mi poartă ranchiună pentru

chestia cu scaunele. Dacă mă cheamă șeful cadrelor, înseamnă că e bine... De când mă știu în democrație populară, nu m'am așteptat la bine din partea cadrelor! Dar uite, îmi ziceam; se mai găsesc și altfel de oameni. M'a chemat la cadre.

M'a chemat șeful și mi-a explicat nu știu ce, apoi mi-a spus că m'au ridicat la a opta, vasăzică, cu o clasă. Tot din cauza emoției n'am izbutit nici de data asta să aflu din ce anume motiv zicea el. Dar nu mi-a părut așa de rău, ca atuncea cu premiile... Imi era oarecum cunoscută pricina! Nu spun că n'aș fi fost bucuros să aud și eu odată deslușit vorbe de laudă despre mine de la cadre, că de altele auzisem destule pe unde fusesem... Mai rău mi-a părut însă că mă urcase numai la a opta. Incepusem să mă deprind cu gândul că avea să mă ridice măcar la a noua.

— Nu-i nimic, mi-am spus. Dacă s'a pornit, vine ea și a noua când nici nu gândești!

Cum auzisem că din partea administrativului nu se arată vreo mișcare, am priceput că șeful nu îndrăznește să cârtească, simțind pe semne că mă aflu bine cu directorul. Așa că acum, când mergeam cu treabă sau fără prin alte birouri, făceam ce făceam și mă apucam să sgâlțai binișor scaunele, să le probez dacă scârțâie. Mamă! Ce mai scârțâială!... Notam pe furiș într'un carnetel, pe care mi-l făcusem anume, biroul și numele funcționarului care ședea pe scaunul respectiv.

— De mă mai cheamă directorul, am să-i arăt că n'am primit avansarea pe gratis.

Mă simțeam acum mult mai în apele mele. Colegii începuseră să mă privească cu considerație. Chiar și Ionescu.

Frământarea din instituție se liniștise. Mă gândeam câte spaime trăsesem când se pornise, și-mi ziceam că nu fusese chiar în pustie. Eșise ceva bun din toată frământarea!

Directorul ședea în birou și-și vedea de treburile lui, noi de ale noastre, alții de ale lor.

A durat ce-a durat așa și, într'o dimineață, numai că mă pomenesc cu Ionescu că dă buzna peste mine.

Nu mi-aș fi închipuit vreodată să-l văd pe Ionescu în așa stare. Nu era de recunoscut. Nu mai rămăsese nimic din aerul lui sigur de totdeauna.

„Ce năpastă l-o fi lovit? mă întrebam eu. Să i se fi întâmplat vreo nenorocire în familie? Dar chiar la un așa caz, parcă e el om să-și piarză cumpătul?!“

Și-l pierduse de tot.

— E de rău, nene Jorj, începu el, apăsându-și mâna pe piept în dreptul inimii.

— Așează-te, îi zisei, crezând că îl paște damblaua, așa tânăr cum e... Stai aici, liniștit. Mă duc să-ți aduc un pahar cu apă...

— N'am nevoie de apă, zice el. E foc...

„S'a zăpăcit de tot bietul băiat“, mă gândeam eu.

— Păi focul cu apă se stinge!

— Focul ăsta, nene Jorj, nu știu cu ce-o să-l stingem. Nu e foc din ăla care se lasă stins cu apă.

Ii zic eu:

— Vorbește mai cu tâle omule, că nu pricep nimic. Ce tot îndrugi? Care e focul ăla să nu se lase stins cu apă? Așa ceva nu se cunoaște... Pe strada noastră stătea chiar un căpitan de pompieri, pensionar... Vorbeam cu el...

— Te rabdă acum să mă iei și în răs, se supără Ionescu... Ori crezi că dumitale o să-ți fie moale?

Când a întors-o așa, mi-am dat seama că putea fi vorba de ceva serios.

— Adică cum să nu-mi fie moale?... Prea moale nu mi-e nici așa.

— O să vezi când te-o lua comisia la întrebări.

— Care comisie?

— Păi dumneata nu știi că a venit o comisie?

Nu știam de nici o comisie. Parcă trebuia să mă întrebe pe mine. Putea veni și fără asta.

— A venit, zice Ionescu, o comisie de anchetă.

— Aha!, spusei eu, ca să se pară că pricep, de anchetă! Și de ce-a venit?

— Doamne, oftă Ionescu, parcă trăești pe altă lume. S'a dus vestea până sus că scârțâie ceva la noi. De asta a venit.

Acum crezui că mă dumirisem. Vasăzică tot de scaune era vorba.

— Uite directorul nostru, ce mai hai face din chestia cu scaunele! În loc să le dea la tâmplar, cheamă o comisie de anchetă! L-a văzut sfântul pe șeful dela administrativ, zic eu.

— Da' ce, crezi că numai el o să intre la apă?

— Să intre la apă cei care se leagănă pe scaune, spusei eu, că și Ionescu avea obiceiul ăsta. Eu n'am de ce mă teme. Directorul, cât e el de director, de la mine a aflat.

— Parcă vorbim două limbi deosebite, doamne iartă-mă! Dumneata ce-ți închipui? Ce fel de comisie crezi că a venit?

— Cum spuseși, că dela dumneata am aflat... De anchetă... Pentru scaune...

— Pentru care scaune?

— Scaunele care scârțâie... La contabilitate și aiurea. Și la dumneata scârțâie, că te legeni...

— Păi nu de scaune e vorba! E vorba de noi toți, de instituția noastră... A venit o comisie dela controlul de stat, dela direcția treburilor și nu mai știu de unde. Anchetează de sus și până jos. Trece totul prin ciur și prin dârmon... Umblă din birou în birou și întreabă...

— Ce întreabă? mă speriai eu...

Înțelesesem în sfârșit că era o chestiune serioasă.

— Da' ce nu'ntrebă? De toate vrea să știe: și ce faci și ce nu faci, și de ce faci așa și nu altfel. Și te pune să le arăți cum faci când faci. Și-și bagă nasul prin toate hârțoagele, ca să vadă dacă înainte tot așa făceai. Și vrea să știe și la ce servește. Toate vrea să le știe: de când ești în instituție, ce-ai făcut înainte, de părinți, de avere... Și după ce te-a întrebat de ți-a scos sufletul, vrea să știe și ce părere ai...

— Despre anchetă?

— Nu, că asta pricep și singuri... Despre toate în general, despre instituție, despre munca ta... E lată rău...

— Păi, zic, așa m'a întrebat și directorul de m'a urcat la a opta...

— Nu glumi, nene Jorj, că nu e de glumit. Pe la direcție ai auzit ce e de când a venit comisia?

— N'am auzit, că n'am mai fost pe-acolo în timpul din urmă.

— Du-te și trage numai cu urechea, să auzi cum se trântesc ușile și sbârnâie telefoanele. Directorului nu-i mai intră nimeni în voe... și să-i auzi pe alde Tănase Florescu, alde Ilie Nicolau, alde Maria Popescu și alde alții, cum ridică glasul.

Acum mă turburasem de tot. Dacă comisia asta l-a băgat în sperieți

pe Ionescu, până n'a ajuns la el, ce-o să fie când o ajunge! Dar când o ajunge la mine? Am început să mă pierd și eu.

— N'are parte omul de un pic de liniște și de o bucurie în viață, am spus eu amărît și pe jumătate amorțit de frică. Când îmi spuneam că am dat de niște oameni mai de doamne ajută, poftim, comisie!

— Lasă că dumneata scapi mai ușor, că n'ai ascuns decât că ai fost agent de percepție. Cu mine e mai greu, că sunt și altele...

— Vai de scăpatul ăla, că de câte ori m'au aflat, m'au svârilit în altă parte.

— Dar ai căzut tot în picioare, nu te-ai vătămat.

— Nu m'am vătămat prea tare, dar nu mai sunt ce eram. Toate astea m'au îmbătrânit înainte de vreme. Dumitale ți-e mai ușor, că ești tânăr.

— Se alege prost de tinerețele mele, dacă nu mă ajuti.

— Ce putere am eu asupra comisiei! Cum să te ajut?

— Bagă pe la dumneata pe unde știi, dosarul acesta cu situații, că s'a rătăcit nu știu cum pe la registratură. Dacă-l găsește la mine, mă înfundă deabinele. Sunt secrete...

— Ferească Dumnezeu! Numai asta-mi mai lipsește! Du-le de undele-ai luat, că dumitale ți-au trebuit, de ce ți-or fi trebuit...

— M'am uitat în ele, să mai aflu cum stăm cu producția. La dumneata, dacă le iei, n'o să fie nimic. N'o să-și bage nasul în toate.

— Du-le la alt etaj și fă-le vânt după vreun dulap. O să se crează că s'a rătăcite, de le-or găsi. Numai nu pe aici, pe aproape...

— Mă așteptam la un alt ajutor din partea dumitale care eu te-am ajutat întotdeauna când am putut.

— M'ai ajutat, carevasăzică, cu sfaturi. Mă plătesc, carevasăzică, la fel.

— O să mai vorbim noi altădată, spuse, așa, ca o amenințare, Ionescu. De asta se duc toate pe gârlă că, la o adică, fiecare aleargă să-și scape pielea.

— Dacă e vorba de scăpat pielea, la ce să o scap pe a dumneatale și nu pe a mea?

— Imi pierd timpul, zise Ionescu înciudat. Acum, că te-am anunțat, fă cum știi, da' să știi că nu e bine ce faci.

Zise și plecă.

Când am rămas singur m'a lăsat vitejia ce-mi venise când m'am înconstrat cu Ionescu.

„Prin urmare, tot trebuie s'o iau dela început, îmi ziceam. Fă-ți bagaje, Gheorghe, și pornește de-ți caută altă slujbă...”

Mi se făcuse inima grea. Slujba se duce, cuvioasa Paraschiva nu-mi mai trimite nici semne rele, nici bune, și l-am pierdut de prieten și pe Ionescu.

Ce ora de făcut? Nu mai era nimic de făcut, decât să aștept să vie comisia. Dacă n'ar fi venit Ionescu la mine, m'aș fi dus eu la el. Dar așa! Se încheiase și cu asta. Am stat deci să aștept comisia, cum așteaptă bolnavul cârna, după ce l-a grijit popa.

Am așteptat cât am așteptat. Pe urmă a venit și comisia.

Nu era așa de fioroasă cum părea din spusele lui Ionescu. Oameni tineri, e drept, dar cuviincioși, de loc repeziți... La întrebări, ce să spun, erau tari. Că puneau fel de fel. Dar cu răspunsul nu te înghesuiau. Te lăsan să te gândești, să-ți potrivești cuvintele. Nu păreau să lucreze cu dușmănie.

Le-am arătat ce-au vrut să vadă și n'am putut ascunde. Le-am povestit din fir în păr, cum a fost istoria cu scaunele, de ce scârțâie, de ce m'a înălțat directorul la a opta. Au ascultat cu atenție până aproape de sfârșit

Ar fi ascultat fără îndoială toată povestea, dacă nu se găsea printre ei unul, mai neisprăvit, care a sărit și a spus:

— Să mergem, că dela ăsta nu scoatem nimic cu tâlc.

Se vede că tocmai el era mai mare peste ceilalți, că toți au încuviințat și s'au dus.

După ce a plecat comisia, mi-am rânduit lucrurile pe birou, că se cam răscoliseră. Mi-am băgat hârțoagele la loc în sertare. Nu mai avea rost să le clădesc la vedere.

— Ce-a fost de văzut s'a văzut, îmi ziceam. Să vedem numai dacă esc cu preaviz sau cu transfer.

M'am hotărât să încep, la tot cazul, să-mi caut loc în altă parte. Nu mai găsesc eu la a opta, dar poate la a șaptea sau fie și la a șasea, numai să fie un loc liniștit, unde oamenii să-și vadă de treabă și să nu stârnească zarvă și comisii.

Nici a doua zi, nici a treia, nici în zilele următoare, nu s'au mai petrecut evenimente deosebite. În ce mă privește, știam la ce să mă aștept. Despre rest nu mă ducea mintea și nici nu mă durea.

Comisia umbla zi de zi prin birouri, cerceta, întreba, scormonea. Oamenii, ce-i drept, se cam deprinseseră cu ea.

Discutau unii și alții pe coridoare:

— A fost la tine? întrebă unul.

— A fost eri, răspundea, de pildă, cel întrebat.

— La noi se spune că vine mâine.

Și azi așa, mâine așa, până într'o bună zi, zice unul:

— Știi, cu comisia!

— Ce?

— S'a terminat! Nu mai vine pe la noi. Gata!

Se terminase cu comisia și mă găscam teafăr, sănătos. Nu se atinsese nimeni de mine.

— Măi drăcie!, îmi spusei. Se vede că tot din chestia aia cu scaunele mi se trage și binele ăsta. Că dela cuvioasa nu mai aștept eu ajutor... Ori se ocupă de mine alt sfânt și nici habar n'am!

Sfântul acesta era, se vede treaba, deosebit de mare și de influent că parcă ocrotise întreaga instituție. Nimeni nu se clintise dela locul lui. Numai de Ionescu nu se mai știa nimic. Umblau fel de fel de vorbe: ba că a spălat putina, ba că l-a înhățat la arest.

Incetul cu incetul se reînfiripa liniștea aceea care-mi plăcuse mie atât de mult și de care se alesese praful în timpul din urmă.

Dinspre partea directorului, nimic. E drept că avea unele ciudățenii, dar nu supăra pe nimeni cu ele. Incepuse, de pildă, să vic la birou, acum când se încălzise deabinelea, cu tunică închisă la gât în loc de haină. Cu asta numai lui își strica... Alte ori, dădea drumul la mașină și se ducea pe jos acasă. Tot lui își cășuna... Un pic de alarmă a fost atunci când au venit zidari și au spart găuri în pereți, jos în hol, de au atârnat o tablă mare, pe care scria câte servicii sunt și fiecare unde se găsește... Pe lângă câte îndurasem noi, asta era floare la ureche!

Numai într'o bună zi, ce aflăm?

Nu mai aveam director!... Rămăsesem fără el și altul în loc nu venea. În loc venise tot un fel de comisie, de data asta dela Minister.

Ce se întâmplase?

Asta se arată în capitolul următor (ultimul).

CAP. VIII

Toată pasărea pe limba ei piere

Sosirea comisiei de anchetă descumpănise deabinelea pe director.

Comisia se prezentase la el scurt, își arătase îndreptările, care erau în cea mai bună regulă, și se apucase de lucru. Explicații nu dăduse. De cerut nu se încumetase nici el să ceară; nu-i convenea să se arate prea surprins.

După ce comisia își începu lucrările, stârnind un nou val de fierbere în instituție, directorul trecu printr'o serie de stări sufletești deosebite.

Mai întâi îl stăpâni o stare furioasă.

„Vasăzică alde Tănase Florescu, Maria Popescu, Ilie Nicolau și alții. care or mai fi, nu s'au mărginit să ceară biroului convocarea adunării generale a organizației de bază. S'au apucat să trângănească în stânga și'n dreapta, de s'a dus vestea cine știe unde... Tănase Florescu, Maria Popescu, Ilie Nicolau și mai știu eu cine, sunt niște oameni mărginiți. Ei nu-și dau seamă că trângănelile lor pot știrbi prestigiul conducerii unei importante instituții de stat. Poate că sunt chiar bine intenționați, dar nu-i duce capul prea departe... Dar Ministerul?... Tovarășii dela Minister nu se gândesc? Nu se poate ca la Minister să nu se fi știut nimic... Controlul de stat depinde de Consiliul de Miniștri, dar desigur Ministerul a fost informat, a fost consultat... Nu se poate să nu fi fost consultat. Nu zic să se împotrivescă! Nu e legal... Dar putea să-l încunoștiințeze și pe el... De ce să fie luat așa, pe nepusă masă!... Asta mi-au făcut-o, fără îndoială, cei dela direcția generală...”

Puse mâna pe receptor.

— Am să cer chiar acum să mă primească directorul general... Cel puțin să-i spun verde, dela obraz, ce cred eu despre el și despre toată afacerea asta...

Felul energic în care pusese chestiunea, îl făcu să lase receptorul la locul lui.

„Directorul general e un papă-lapte. Nu e capabil de niciun fel de inițiativă... Chiar dacă s'ar fi dus careva din instituție la el sau i-ar fi scris, până să se miște el venea iarna... S'a lucrat peste capul lui, ca de obicei. N'are rost să mă iau tocmai acum la hartă cu asta... Ar învenina lucrurile... Asta a făcut-o ministrul singur.

„Și ce dacă a făcut-o ministrul, se întrebă directorul mânios. Nici ministrul n'are dreptul să procedeze așa. E împotriva intereselor instituției... Control să fie, că de aia există control de stat, ca să controleze, dar să nu i se slăbească autoritatea... Ministrul ar fi trebuit să-l cheme, să-l pună la curent... Altceva ar fi fost dacă ar fi știut dinainte că va veni o comisie... Oamenii ar fi simțit că direcția nu e străină de acest control... Asta nu ca să le închid gura... N'au decât să vorbească. Adevărul nu supără. Există birocrație la noi, sunt întârzieri, fel de fel de nereguli și de încurcături... Dar nu din cauza mea... Am dat de firul birocrațiilor, cu ajutorul oamenilor simpli din instituție, și sunt hotărât să le fac viața amară... Dacă direcția ar fi știut dinainte, chiar comisia ar fi lucrat mai bine, s'ar fi putut orienta mai lesne... Dar așa?... O să bâjbâie, o să se ia după fel de fel de nimicuri... Toate astea am să le spun ministrului... „Să știe ministrul că așa cum e el, cu lipsurile lui, își are părerea proprie...” Am să cer chiar acum ministrului să mă primească...”

Puse mâna pe receptor... Formă o cifră, a doua, mai formă una... Apoi lăsa receptorul...

„N'are niciun rost, continuă el seria gândurilor. Sunt sigur că nici ministrul, cât e el de ministru, n'a știut nimic din toată chestia asta... Parcă el s'a interesat vreodată serios de instituția noastră?... „Parcă i-a dat lui personal vreun ajutor până acum?... Nici când a fost cu bugetul nu m'a susținut cum trebuie...” „Nici când statele n'au admis mărirea schemei... Nu înțelege importanța instituției... Asta e: n'am fost ajutat!...”

Și cu aceasta starea furioasă se topi, făcând loc unei stări depresive, adică de sfârșeală.

„Mă sbat de atâta vreme fără să primesc nici un ajutor... Nu e de mirare că lucrurile au ajuns așa de prost de a trebuit să vie o comisie... Puteau să ajungă și mai rău, dacă nu eram eu... Șefii de serviciu, niște birocrați, nici unul de nădejde, afară doar de cel dela secretariat... Dar ce pot face numai cu el?... Biroul organizației de bază se ocupă numai de lucruri mărunte și nu știe să ia atitudine împotriva curentului atunci când trebuie... Secretarul nu m'a ajutat niciodată... Nu m'a criticat tovărășește, așa cum se cuvine... Cum au început doi-trei să facă agitație, fuga la raion... Mai de mult, e drept, a încercat, dar ce fel de critică? Confuză, superficială, incompletă. Când îl luam: „Hai, tovarășe, dacă vrei să critici, fă-o serios, cu curaj... Analizează temeinic lipsurile, desvăluie cauzele, arată căile de îndreptare...” Cum puneam așa chestiunea, dădea înapoi, se încurca... Pe urmă nici măcar n'a mai încercat. În astfel de condiții cel mai bun om se poate pierde, își spuse el cu amărăciune... Și atunci, reluă el firul gândurilor negre... Trebuie să tabere cu toții pe mine. Și dă-i cu anchete, dă-i cu comisii, dă-i cu rapoarte și concluzii, și mai știu eu ce!... Ce?... Ce-o să mai vină?...“ se întreabă el îngrijorat.

„Fie ce-o fi, continuă el după o pauză. Numai să se termine odată... Am să ies prost din afacerea asta. Nici nu se putea altfel... Și cât am muncit... Cât m'am străduit... Păcat! gândi el, înduișându-se. Păcat de strădaniile mele! Aș fi putut să mă aștept la alt rezultat de pe urma lor și uite ce-a ieșit!”

Dar cum nu ieșise încă nimic limpede și definitiv, directorul trecu într-o altă stare sufletească: starea reflexivă, adică de chibzuială.

„Oricum ar fi, lucrurile nu trebuiesc lăsate la voia întâmplării...”

Se gândi o clipă să reia dela capăt încercările de restabilire a legăturii cu masele.

„Asta ar fi acum ridicul și periculos!”

Ajunse la concluzia că cel mai bun lucru pe care-l avea de făcut — și singurul de altfel —, era să-și vază, în măsura posibilului, de treburi, să rezolve problemele curente și să aștepte. Natural, luând anumite măsuri și pregătindu-se pentru orice eventualitate.

Ca o primă măsură, directorul recomandă șefului de cadre să nu se grăbească cu promovarea lui Ilie Nicolau și a Mariei Popescu. Cine știe ce impresie ar fi putut produce în aceste împrejurări.

În al doilea rând, dădu dispoziții șefului secretariatului să transforme proiectatul lui raport într'un memoriu către ministru. Să pună mai ales accentul pe devotamentul lui față de muncă și să o lase mai moale cu citatele. În forma ultimă, recunoscă el bucuros, raportul era impresionant, dar ministrul cunoștea desigur pe de rost toate citatele cu care șeful secretariatului împănase raportul. Nu era lucru greu. Așa l-a asigurat de-altfel, chiar șeful secretariatului, al cărui zel nu slăbise: rezista la toate încercările. I-a recomandat să lase liberă partea privitoare la concluzii: avea s'o com-

pleteze personal, de data aceasta, dat fiind caracterul strict confidențial al memoriului.

În al treilea rând, directorul luă o serie de măsuri cu caracter administrativ și adoptă o ținută sobră, inclusiv tunică închisă la gât, care-l făcea să plesnească de căldură. Cunoaștem impresia produsă de întregul ansamblu asupra referentului Ciubuc. Ceilalți salariați se arătară a fi mai curând nesimțitori la aceste schimbări.

În dimineața când avea să se întâmple ultimul eveniment memorabil al acestei istorisiri, directorul venise la serviciu mult mai bine dispus decât obișnuia în timpul din urmă.

Cu o zi înainte trăsesese o raită cu mașina instituției pe Valea Prahovei și admirase cu nesaț frumusețile naturii renăscute după amorteala iernii.

Șefa de cabinet îi dădu la sosire, ca de obicei, un scurt și prozaic raport. Îl căutase cutare și cutare. Întrebasese la telefon cutare și cutare... Și abia la sfârșit adăugă așa, ca un fapt divers:

— A telefonat și dela cabinetul tovarășului ministru.

Directorul tresări și o privi cu atenție.

„A făcut înadins așa, gândi el. Ca să mă'ncerce...”

— Fă-mi legătura imediat, spuse el tăios.

De la cabinet află că trebuia să se prezinte la ministru la ora 11.

„Mai am un ceas și jumătate, socoti el. Am timp să revăd memoriul... Probabil comisia și-a depus raportul... Cel puțin acum o să mă descarc, își continuă el gândurile. Am să spun tot ce cred despre afacerea asta... E ușor să critici și să tragi la răspundere un om, după ce l-ai lăsat să se sbată fără niciun ajutor, de unul singur.”

Se așeză la birou și reciti memoriul.

Era documentat și convingător. Scotea în evidență limpede, fără ostentație, meritele lui personale, arătând în același timp numeroasele slăbiciuni ale muncii. Cu o logică strânsă, demonstra că nici nu se putea ajunge la alte rezultate, în condițiile cunoscute... Lipseau concluziile. Se gândi să le scrie acum.

„Am să le expun verbal...”

Dar ce concluzii anume?

Firește, în primul rând un ajutor masiv de cadre, cu orice sacrificiu... Dacă se vroia cu tot dinadinsul îndreptarea situației, trebuia înlocuită toată garnitura putredă de șefi de serviciu, birocrați și înfumurați... Trebuiau aduși oameni noi, muncitori și combativi, legați de mase, nu caăștia... Și pe linie de partid erau necesare schimbări radicale... În aceste condiții, numai în aceste condiții, el ar fi putut să-și ia răspunderea...

Mașina îl duse lin, fără sgudui, ca și cum ar fi înțeles și ea importanța momentului, până la Minister.

Pe drum însă începu să-l părăsească încrederea.

„Ministrul e desigur foarte montat contra mea. Te pomenești că începe să strige... Cam are el obiceiul acesta când își iese din fire... Și-apoi s'au adunat atâtea... Cine știe cum o să primească propunerile mele...”

Parcă nici el nu-și mai simțea destulă forță ca s'o ia dela început, pe alt drum, cu o echipă de oameni noi... Cel mai nimerit lucru ar fi să ceară să fie eliberat din funcția de director... Să i se dea altă muncă, indiferent în ce sector, chiar mai mică... Va arăta el ce fel de om e...

Cu astfel de gânduri se urcă în ascensorul care-l duse până la cabinetul ministrului.

Ministrul îl primi fix la ora 11. Era singur.

„Bine cel puțin că nu începe să strige la mine de la ușă“, se gândi directorul trecând pragul.

Dar ministrul, dimpotrivă, îl primi cu ceva care putea fi luat chiar drept bunăvoință. Il pofti să șadă, îi întinse cutia de țigări...

— Să vorbim despre treburi. Spune ce e pe la voi, începu el, ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat.

„Te pomenești că nici până azi n'a aflat de comisie, gândi directorul... Oricum, el va spune tot ce are pe suflet...“

Începu deci să depene pe rând, la început mai moale, apoi tot cu mai multă siguranță, lipsurile înșirate în memoriu. Ministrul îl ascultă cu atenție.

— Și care sunt cauzele? întrebă el într'un târziu.

Întrebarea ministrului îi dădu prilejul să-și verse focul pe șefii de serviciu. Descrie cu lux de amănunte birocratismul lor, înfumurarea, ruperea de mase, lipsa lor de inițiativă. Ministrul era foarte interesat de caracteristicile fiecărnă. Punea din când în când întrebări și cerea completări.

— Și unde erai dumneata în timpul acesta?, întrebă el după ce directorul ajunsese la fundul sacului.

Întrebarea aceasta era din cele mai spinoase. Greu de răspuns. Firește el era acolo, în miezul problemelor, în fruntea bucatelor. Nu se putea tăgădui răspunderea lui... Nici nu vroia s'o ascundă... Dar în astfel de împrejurări, cu astfel de oameni, ce alta ar fi putut face? A muncit din răputeri, din zori până'n noapte, zi cu zi. Și-a zdruncinat sănătatea, și-a neglijat familia. A renunțat la viața personală... A făcut tot ce i-a stat în puteri.

— Și ce crezi că ar trebui făcut acum?, îl întrebă iar ministrul, cu același ton, în care nu se putea desluși nicio notă suspectă.

„Situția nu-i chiar așa cum mi-am închipuit-o, se gândi directorul. Probabil raportul comisiei nu mi-a fost cu totul defavorabil... La drept vorbind, dacă oamenii au examinat lucrurile cu obiectivitate, nici nu putea fi cu totul defavorabil... Din moment ce ministrul îmi cere părerea în ce privește măsurile de luat...“

Directorul își aminti reflexiunile lui pe drumul spre Minister... N'ar trebui totuși să aibă aerul că vrea să dezerteze, tocmai acum când va veni o perioadă grea de reorganizări, schimbări de tot felul, cadre noi, fără experiență, care trebuiesc ajutate în muncă, instruite.

Ministrul îi dădea timp de gândire. Nu-l grăbea cu răspunsul.

Mai erau și o seamă de alte lucruri, care i se îngrămădeau dezordonat în minte...

Se atașase de instituție... Era legat de o mulțime de mici amănunte... Ii veni în minte biroul cu mobila lui sobră și confortabilă... Masa lui de lucru, cu tăblia de cristal... Lampa cu abajur... Pe urmă, mașina care-l purtase atâtea zeci de mii de kilometri. Era, ce-i drept, puțin cam obosită, dar dacă se fac schimbări radicale, va primi desigur una nouă... Chiar și de unii oameni din instituție era atașat... De pildă de șofer, de șeful secretariatului, de șefa de cabinet. Apoi de alți oameni simpli, cinstiți și modești, cum ar fi Ciubuc... Toate acestea, adunate la un loc, îl determinară să-și revizuiască concluziile la care ajunsese pe drum, spre Minister... Erau mai bune cele meditate pe îndelete în biroul lui... Spuse cu un ton aproape neșovăelnic:

— Trebuie procedat radical... Cu mătuoiul cel mare... Trebuie schimbată toată garnitura de șefi de servicii... Trebuiesc aduși oameni noi, muncitori, crescuți de partid, care să introducă un spirit nou, să formeze un colectiv de muncă bine încheiat... Și pe linie de partid trebuiesc schimbări radicale...

— Și?, întrebă ministrul.

— ??...

— N'ai uitat nimic?

Directorul recapitulă în minte. Se părea că nu uitase nimic.

— Ai uitat conducerea direcției! Te-ai uitat pe dumneata, spuse ministrul. Tocmai pe dumneata!... Ți-ai zdruncinat sănătatea... Ți-ai neglijat familia... Ai renunțat la viața personală... Ca să patronezi și să te înfunzi până în gât în mocirla de care vorbeai adineauri. Despre care, de-altfel, n'ai spus decât jumătate de adevăr!

Directorul scoase batista și-și tamponă fruntea inundată de broboane reci de sudoare... Și el care nu înțelesese nimic din atitudinea ministrului! Va să zică asta era sfârșitul...

— Ar fi nimerit să te întorci pentru un timp în uzină... Dumneata spuneai totdeauna că-ți plăcea mai mult viața de uzină decât cea de birou... Ai să-ți refaci sănătatea, viața personală... Ai să te ocupi de familie; se pare că e nevoie... Pentru oamenii care au plecat din uzină, reîntoarcerea la matcă e dăunătoare de viață... O să te ajutăm să-ți redobândești îndemânarea profesională, să te pui la curent cu noile metode de muncă... Amintește-mi ce calificare aveai?

— Eu, să vedeți, știți dumneavoastră... Nu eram chiar calificat...

— Dar însfârșit, cu ce te ocupai în uzină?

— Magazioner, îngăimă directorul cu mai puțin de jumătate de glas.

— Magazioner!, repetă ministrul după el, cu un aer gânditor. Nu e rău! Avem nevoie și de magazioneri pricepuți... Dar te fac atent: la magazie se foloseau pe vremuri anumite metode... Anumite metode, care azi sunt foarte primejdioase... Citește, mai spuse el întinzându-i o coală de hârtie. Asta e decizia dumată de îndepărtare din muncă. Să te prezinți la cadrele Ministerului pentru repartiție... De predat, nu predai nimănui.

EPILOG

Așa s'a încheiat cariera directorului nostru!

M'a chemat și pe mine o comisie nouă care a venit de la Minister.

M'au sfătuit să merg la o școală de recalificare...

Se spune că nu e chiar așa de greu să împletești zîmbiluri din papură.

Pe urmă poți intra într-o cooperativă și devii, se cheamă, sector socialist.

Am s'o încerc și pe asta...

ACASĂ

*Câmpii întinse, iar vă regăsesc.
Eu v'am purtat cu mine'ntotdeauna,
dar când din nou, la foc de lemn câinesc,
mă încălzesc, `și-mi plânge'n prag furtuna,*

*sunt iar vlăjgan de optsprezece ani
și-mi vin în grai uitatele cuvinte.
Ce bun e geru-aici pe Bărăgan,
când dai ocol, pe seară, pe la vite.*

*Fântâna aplecată șugubăț
mă'ndeamnă iar cu apa ei sărată.
Atâtea vinuri nu mi-au fost desvăț.
Mai bine-i să-ți vâri capul în găleată.*

*E-un sat, sau mahala, sau nu știu ce-i,
nu-mi pasă dacă nimeni nu mă știe,
câci mă salut, pe rând, cu anii mei
dela primară pân'la cătănie.*

*Și dacă semne de-ale mele nu-s
în tot ce-i nou pe-aici și se înalță,
nu-i chiar rușine. Umărul l-am pus,
altundeva, tot pentru-această viață.*

*Dar, doamne, nu-i fetița de demult,
ce lipăia cu mine'n praf pe vremuri?
Taci, inimă, că nu te mai ascult!
Te rog, o, pleopă, nu'ncerca să tremuri!*

*Se joacă vântul cu paltonul meu
orășenesc, de parcă-i batistă.
— „Ce faci cu-atâtea cărți? Inveți mereu?”
— „Invăț și eu, că-s doar colectivistă!”*

*Ca'n piatră sună pașii pe pământ.
Dar la cămin e-armonică voioasă.
Intrăm și noi. Și râd și beau și cânt,
și plâng, și joc, și-s tânăr, că-s acasă.*

DUNĂREA

*Îmi place fluviul pururi călător,
mereu acelaș, altul tot mereu.
De mic îl știu și mi-a născut un dor
ca el să-mi mân și eu cântecul meu.*

*Să legăn oameni și comori pe val,
să-i strâng în brațe, vara, cu răcoare,
iar iarna să-mi trag pod, din mal în mal,
dar cald să fie'n funduri, și mișcare.*

LEGENDĂ STRĂVECHE

*Demult, demult de tot
Pe când sălbăticiunile
Umblau cu duh dumnezeiesc în bot
Chiar propovăduindu-l, unele,
Pe când nimic nu fusese aflat
Despre vreo meteahnă anume,
Și tovarășul Iancu nu lucra la Sfat,
Și mărginire nu era pe lume,*

*Așadar la'nceputul începutului
Un melc se plânse unui fir de iarbă
Că jalea cea rea a urîtului
A prins să-l mistuie, să-l fiarbă.
Cu greu înăbușindu-și un suspin
Melcul spunea că parcă se destramă,
Că-i ființa înzestrată cel mai puțin,
Că n'a fost, nu e, nici va fi de seamă.*

*Firul de iarbă, înțelept și sfânt
Se smulse-atunci din cugetări și vise,
Și barba-i verde până la pământ
Se undui, când melcului îi zise:*

— „Să-ți fereci gura, o, nefericite,
„De nu, vei purcede să hulești
„Toate câte sânt rânduite
„De puterile suprapământesti.
„Ai fost blagoslovit cu haruri multe,
„Le judecă, le cântărește bine.
Melcul (smerindu-se s'asculte)
Privi într'un strop de rouă, către sine
Și ce văzu? O plăsmuire șue,
Trup lungăreț, vâscos și cenușiu.
Har în inima asta? Doamne, nu e!
Arată-mi un semn, Tată, ca să-l știu.

Și sfântul fir de iarbă cuvântă:

— „Te uită la ciupercă. Vezi-o?

— „Da“.

— „Ce face ea“?

— „Păi ce să facă? Stă“.

— „Să lăudăm pre domnul, mila sa.

„Pătrunde-te de adevăr, că tu

„Deosebit de oarecari ciuperci,

„Poți să te miști, să umbli poți, să mergi!

„Hai, ia-ți chilia'n spate și te du!“

Prostit rămasă melcul și mijind,

Ținti către ciuperci privirea-i scurtă,

Și îmbălându-și calea cu argint,

Porni și se târi din greu, pe burtă,

Plecarea, în zori

A fost — la cinci ceasuri.

Un bun călător

Nu face popasuri.

El nu s'a oprit,

Dar pe la amiază

A stat nădușit,

Ca drumul să-și vază:

Dela mușchiul bogat

La marginea pietrii,

S'a deplasat

Cu 2 centimetri.

Și-atuncea o lumină orbitoare

Umplu deodată mintea lui de melc,

Și el își spuse sieși, cu'ncântare:

„Intr'adevăr! Așa e. Iată, merg!“

Transfigurat, el drumești mereu,

Și desfătarea-i fu atât de-aleasă,

Incât ajunse să îi vină greu

Ca vremea să și-o mai petreacă'n casă.

El nu vedea cum, dintr'un singur salt,

Sălbăticele, negre căprioare

Țâșneau pe piscul cel mai drept, mai'nalt.

Nu, el slăvea cerescul har ce-l are.

Iepurii suri goneau amețitor,

Deasupra lui, umplând de foșnet valea

Ogarii găfâiau în urma lor

... Ci melcul își urma în tihnă calea.

Dar chiar în jurul său, atât de iuți

Incât nici n'aveau când s'arunce umbră,

Furnici trebăluiau cu pași mărunți.

Melcul vedea atât: că melcul umblă.

*Și i-au crescut — (dar nu iavaș-iavaș
Ci într'o fulgerare) — două coarne
Ce'mpunseră spre ceruri, mult truș
Incât erau pe Domnul să-l răstoarne...*

*Erau acestea toate scrise
In vechiul, neștiut izvod,
Pe care soarta-l asvârlise
In colțul cel mai strâmt din pod.
Când îl dădai spre a apare
Nici nu știam că-i criticat
De colectiv — un oarecare
Tovarăș Iancu, dela Sfât.
Nu bănuisem cine-i, cum e,
Și dacă totuș dumnealui
Se recunoaște'n melc anume
Eu doar atâta pot să-i spui:*

*— E-o simplă, pură întâmplare,
La urma urmei dumneata
Te simți atins de-un basm în care
Un melc cu mersu-i se fălea?*

PROTESTUL CREMENEI ȘI AL ALTOR ROCI TARI

*De când avem bricheta și chibritul,
Cremenea — la ce să folosească?
S'ar crede că își doarme-acum sfârșitul
Alături de uscatul fir de iască.*

*Dar nu-i așa. Căci unii, câteodată,
Cu totul samavolnic o trezesc,
Și-i dau noi sarcini. Astfel supărată,
Ea, cremenea, făcu acest protest:*

*„Tovarăși scriitori, poeți ai țării!
(Se va'nțelege cui mă adresez) —
Voi nu găsiți ceva mai acătării
Pentru-un om nou? Ceva mai plin de miez?*

*Mă văd asemănată, știți, mecanic,
Cu mii de inși, mereu, la nesfârșit,
Și, cât aș fi de tare — pomenită
Cu toți eroii pozitivi — sughit.*

*In zorii omenirii, da! prin peșteri
Lovită de amnar, am dat scântea.
Eram un lucru bun
Dar vreți, voi, meșteri,
Să-l judecați pe om ca'n vremea-aceea?*

*Sunt toți asemeni mie? Cred că nu!
Doar „suflete de cremene“ să aibe?
Misiunea mea istorică trecu,
Lăsați-mă să dorm, ducă-se naibei!“ ...*

*— Da, da! Așa e! — întări granitul
Urmă de multe, foarte multe voci.
„Nu vrem să'nlocuim omului chipul.
Noi suntem simple pietre. Suntem roci.*

*Dacă'm intra noi în literatură
Greoaie, proaste, — încurcăm tot locul.
Avem loc: în construcții, în sculptură...
Cum ne e darul, cum ne e norocul.*

*Dar ce idee e să umpli pieptul
Unui om viu și cald — cu pietre tari?
Și-apoi mai e ceva; s'o spun de-a dreptul:
Noi tragem foarte greu și la cântar.*

*Pe când, din pagini de-aș putea să smulg,
Eroul pretins „tare cum... sunt eu“,
S'ar legăna în aer ca un fulg,
Și s'ar vedea că'n el nimic nu-i greu...”*

*Protestul se'ncheia cu „luați măsuri“.
Eu l-am transcris fidel — și îl dădui
Uniunii Scriitorilor — și-aceasta
Să-l deie iarăși, știe dânsa cui...*

CAP SAU PAJURĂ

Motto: Frate — frate, dar
brânza-i pe bani.

*Ce zici, Mihai von Hohenzollern, viața
E plină de mizerii pe pământ?
Auzi, auzi! Să nu-ți cinstească fața!
S'ajungi pârât ca un misit de rând.
Ba încă un pârât de frate vitreg
Se ține scai să-i dai și lui ceva.
„A, nu! Să-l iee dracul! Am să-l spintec!
Un glonț în cap! Atâta o să ia!“*

*Ei, da, aici te recunosc, o Sire.
E-un vag ecou din vechiul tău „ordon“,
Și umbra ta în zid e-o plăsmuire
Dintr'un strămoș războinic teuton...
Dar... ce te faci cu Mircea.*

— Să-l ia dracul!

— Da. Ați mai spus. Să-l ia, într'adevăr.
 Dar prințul, știți, a ridicat capacul:
 Europa vede cum vă luați de păr.
 Grăbește-te s'acopri iarăși oala.
 Simt toți că se degajă din proces
 Mirosul greu — când se topește smoala.
 Prea multe, sire, la iveală ies.

Ori baremi, dacă nu îl lași să-ți fure
 Nici un bănuț din tot ce ai furat,
 Cedează-i sire, ursul din pădure:
 Frățește împărțiți acest regat!

Cum? Nici-o rugă inima nu-ți mișcă?
 Nici un blestem nu te-ar clinti din loc?

... Ce-ar fi să joci cu-augustul frate — riscă!
 Și țara s'o pui miză? La noroc?
 Gândește-te: sunt șansele egale.
 Acțiuni, păduri, a apelor oglinzi,
 Petrol, cărbuni — pot fi iar ale tale.
 Să cadă doar pe partea ta...

Te prinzi?
 Ei haide! Cap sau pajură! Asvârle!
 Alege...

— Cap! E cu efigia mea!
 ... Vai, banul lor s'a dus pe apa gârlei!...
 Las 'să-l aștepte...
 Nu va mai cădea!

O MINUNATĂ MANTA IMPERMEABILĂ

Bunul meu amic e posesorul
 (Nu știu dacă-i unic — s'ar putea)
 Unei minunate, fără seamăn,
 Largi și impermeabile manta.

Despre el și altele pot spune,
 Doar ia leafă omul, într'un post.
 Dar să iau o singură problemă:
 Despre critici. Criticat — a fost.

In ședințe, fie cât de scurte
 Toți din jur se iau de capul său.
 — Dar dreptate au?

— Nu sunt eu omul
 Să-mi vorbesc prietenul de rău...

Insă, vai, gazeta de perete!...
 Criticile-ar trece prin oțel.
 Schiță, foileton, caricatură,
 Ba și fondul — numai despre el!

*Dar așîsul? L-ai citit? Citește-l!
„Azi, la 5 p.m. în mod special
Se analizează - activitatea“...
... Vezi? Anume pentru el! Halal!*

*Hei, ce om! La 4 jumătate,
Singur cuc stând în biroul lui,
Dânsul își încue bine ușa
Și luând mantaua dintr'un cui,*

*Cu un achiu de vultur cercetează:
Nu-i vreo găurică pe-undeva?
Ne'ncetat purtată prin ședințe
Ce e drept — s'ar fi putut uza.*

*Mulțumit, într'insa se'nfășoară
(Poalele mai jos de glesnei-i vin)
Și la ora 5 fără-o secundă
Celorlalți le-arată-un chip senin.*

*Raportorul ia curând cuvântul.
Vehement, nimicitor raport.
Lumea-i de părere că amicul
Va ieși din sală mai mult mort.*

*Fulgeră cuvintele — și tună,
Norii negri s'au îngrămădit.
... Vinovatul își ridică gluga
Infruntând furtuna liniștit.*

*Iată primul ropot greu de ploaie,
La discuții, primul ins înscris.
Zeci de brațe'n aer. — Cer cuvântul!
— Am și eu...
— Și eu*

ceva de zis.

*Cam așa-mi închipui și potopul!
Câte critici, doamne! L-ar spăla
Până și în măduva din oase...*

... Dacă, sigur, n'ar purta manta.

*Sub un astfel de torent năpraznic
Sub un astfel de șuvoi abraș,
Cred că i s'ar înmuia conștiința
Și lui Cain, primul ucigaș.*

*Dar amicul meu e calm de parcă
Stă și-admiră un superb amurg.
Nici un strop n'ajunge pân'la piele.
Pârâiașe pe manta se scurg.*

Inlăuntru-i: „... iar ascult palavre
Timpul irosit în chip prostesc“.
Cu glas tare: „... este just, tovarăși.
Tot ce-ați spus, aici, îmi însușesc“.

... Ora 10. Ia sfârșit ședința.
Singur, în birou s'a desbrăcat,
Pune'n cui mantaua, să se svânte,
El, în ce-l privește, e uscat...

Mâine va veni din nou la slujbă
Cu aceleași lipsuri ca și azi.
Ca viteazu'n pielea sa de tigru.
Stă'n mantaua lui — și tot viteaz...

.....
CETITORII: O manta de preț, într'adevăr.
Dar... am pune două întrebări.

AUTORUL: Gata-s să răspund. Vă rog: poftim.
CETITORII: Mai întâi și'ntâi, am vrea să știm
Nu e invizibilă cumva
Larga, impermeabila manta?

AUTORUL: Just. La început o vede clar
Numai legitimu-i proprietar.
Insă mai apoi, uzată'n fine
Lesne o zărește ori și cine.

CETITORII: In al doilea rând: în acest caz
Când se vede pielea-i de viteaz,
Dac'amicul ți-l luăm de gât
Și-l svârlim afară, hotărît,
Oare-i mai ajută la ceva
Larga, impermeabila manta?

AUTORUL: Nu știu, zău, n'am reflectat deajuns
La întrebarea-aceasta n'am răspuns
Totuși... stați... să mă gândesc... un pic...
Nu! Nu-i mai ajută la nimic!

MIHNEA GHEORGHIU

SCRISOAREA STEGARULUI FRĂȚIȚA

....„Și s'au adunat toate aceste oști,
și-ale noastre și cele muntenesti cu
Cazacii lui Hmil hatmanul la Cernăuți
ș'au intrat în Țara Leșească...”

Miron Costin

*...La foc de veghe șad și scriu, tătuță,
(Doar știi domnia-ta la oaste cum e) —
Stau răzimat de-o roată de căruță
Să-ți dau de veste ce fac eu prin lume.
Imi strâng peste genunchi blănita svitcă
Și'n jar mă uit, cu-o lacrimă pe geană,
Că peste noi dă vântul zvon de scripcă
Iar eu, în suc de boji, întingu-mi peana.
La voi e cald și bine, cât în tindă
Atârnă ce-a rămas dela Crăciun,
Și povestind isprăvi cu Buh-Oglindă,
Cu mirodenii fierbeți vinul bun...*

*E vorba, mâine, când s'aprinde'n zare
Pocalul rubiniu al dimineții,
Să se pornească marea'ncumetare
Cu Panii cei trușași. De ieri, nămeții
Ne-au prididit ca'n gerul Bobotezii,
Dar știu cazacii leac de apă vie
De ne'nvârtim mai iuși ca titirezii!...*

*Cum ard ca licuricii pe câmpie
Acele focuri ostășești de veghe,
Mă cheamă-un gând în vara sinilie,
La ce-am lăsat, prin sutele de leghe
Depart'e'n stepă, la Rașcov în târg,
Când, pe la voi, da roada Țării'n pârg:*

*Ții minte când l-au prăvălit vrășmașii
Pe Timuș-atamanul, la Suceava,
De chiuiau, fugind, tătarii pașei,
Iar Leșii-și cântăreau în pungi isprava.*

Spre Răsărit, cu inime cernite,
 L-am dus pe năsălie, frânt, acasă,
 Să-l plângă Hmil, cu ochii de părinte
 Și să-l bocească tânăra mireasă.
 Eu pe Roxanda n'o știusem încă,
 — Fiind un biet stegar, după obraz,
 Iar ea Domniță-Mare moldovancă,
 Ținută numa'n pietre de olmaz: —
 Acolo'n târg la Rașcov, ca vădană
 O am văzut, pe Timuș sărutându-l
 Pe fruntea spintecată larg de rană,
 Și-am înțeles că-i răsplătește gândul
 Ce l-a 'ndemnat pe-acel cazac, departe,
 Să-i apere Moldova, pân'la moarte!
 Ea, nouă, — „moldovenii de credință“, —
 Ne-a mulțămît, privindu-ne adânc
 Cu ochii plini de-o blândă suferință
 (Cum nu mai sânt pe lume ochi ce plâng!)
 Pe urmă m'a chemat cu vorba-i lină,
 Și mângâindu-mi semnul de pe față,
 Mi-a dat în dar o nalbă de grădină,
 Dar parcă'n schimb mi-a luat din trup vieața...

Mă spovedesc tătuță, că mă arde
 Ca jarul ista dorul greu din piept,
 Cu toate că de dânsa n'avui parte,
 Nici n'oi avea, oricât ar fi s'aștept.
 M'a luat cu sine 'n urmă Hmil-hatmanul
 Și călărind prin stepa cu otavă
 Aflai cum s'a bătut cu-aliotmanul
 Un bun de-al lui, sub Vodă Ion-Potcoavă,
 Și c'a pierit, atunci, nebiruit,
 Ca și Timuș, feciorul mult iubit.

Pluteau sub norii leneși, negri ulii,
 Iar noi treceam la trap prin iarba deasă.
 Cântau un cânt de stepă asaulii,
 Ci eu gândeam la doamna cea frumoasă.
 Și-a zis hatman Hmilnițchi cătră mine:
 — „Stegar Bratița (el, așa îmi spune,
 Zicând că brati-ori frate tot îi bine,
 C'ar fi, pe căzăcește,-acelaș nume!)
 Din neamul meu pierit-au la Moldova
 Ce-avui mai scump!... Să fie 'ncepătură
 De-amu și până'n veac, — cum scrie Slova,—
 Să fim uniți la drag ca și la ură:
 Un prietin și-un dușman s'avem pe lume!“
 Și cum m'a prins, cu grea căutătură,
 Pe sub stufoasa streășină-a privirii,
 Tot netezind ușor mustața-i sură,
 Mi s'a părut mai 'nalt în rangul firii...

...Mai am, tătută, două vorbe-a-ți scrie
 Că, — azi-ii săptămâna —, 'n Perislav,
 A fost, la noi, o mare bucurie,
 Cât silă grea pe șlehticul hulpav,
 Căci cneazul mare Rus, cu Hmil-hatmanul
 Impreunat-au țările-amândouă
 Ucraina și Rusia; iară Panul
 Trimis de riga leah să ne supună
 Ne va afla, de mâine, împreună,
 Nebiruiți, oșteni de țară nouă!...

.....
 «Trimit această carte, eu, serdarul
 Grigore Hăbășescul din Iloaie,
 Precum au scris-o, ieri în zori, stegarul
 Frățița, mort pe câmpul de bătaie.
 Cu-acest ravaș, în pânza ceruită,
 Am mai adaos floarea ofilită
 Ce-am fost aflat sub zăua-i, sângerată,
 Și vi-o trimit, cu gândul lui odată;
 Iar dela mine veste de izbândă,
 Și că se-arată semn de iarnă blândă.»

MÂNJIILE COLECTIVEI

*Când pleacă tata cu brigada,
Eu duc toți mânjiile la păscut.
Mi-s dragi când umblă cu grămada,
Dar unul mi-este drag mai mult.*

*E cel mai sprinten și e murg,
Cu pete albe pe grumaz.
Din coamă fire lungi îi curg
Și mușcă frâul cu necaz.*

*Il las să sburde'n voia lui,
Pe povârniș, la cotituri,
— Acolo unde nimeni nu-i
Să pască ierburi prin păduri.*

*El bea cu sete la izvor
Și umblă slobod prin poieni.
Copita-i scapără ușor,
Prin pietrele din buruieni.*

*Când norii-aleargă fulgerând
Și ploaia sună prin frunziș,
El vine vesel, nechezând,
Mă cată singur prin desiș.*

*Iar seara plec în trap vioi,
Călare pe căluțul murg...
Zburăm spre casă amândoi,
Zburăm prin vânățul amurg*

MI-AM AMINTIT...

*Mi-am amintit de-un vânzător sărman
De-un moș care-și târa fără hodină,
Prin mahalaua mea, amurgul vieții,
Cu o cutie de carton în mână.*

Avea o față plină de lumină.

*Striga cu glas îmbietor și cald:
— Hai la bomboane, opt de-un leu, bomboane...
Da, numai una merită un leu!
Striga către copii, către cocoane.*

*... Mi-am amintit de el trecând pe lângă
Niște tarabe de comerț de Stat,
Cu vânzători ursuzi de parcă-atuncea
Vreo rudă scumpă le-ar fi decedat.*

*Să fi fost numai că trecea pe stradă,
Miros de toamnă rece, de zăpadă?*

*Nu. Câteodată, pe la „Aprozare“
Te mai lovești de oameni din acei
Cu mutre cenușii, că-ți este silă
Să'ntrebi, să cumperi mărfuri de la ei.*

*O, dacă-ar mai trăi bătrânu-acela,
Și de-ar fi vânzător la „Aprozar“
Cum ar mai lăuda cu vocea-i caldă,
Legumele și fragedul mărar.
Ce vesel ar striga unchiașul meu
Cu câte-o pară aromată'n mână:
— Da, numai una merită un leu!*

Ce vânzător ar fi bătrânul meu!

DRUMUL SPRE POEZIE

În ultimul timp au apărut numeroase articole despre poezie, interesante și pline de conținut, care desbat problemele generale sau anumite probleme particulare ale măestriei artistice.

Totuși, cu aceasta, n'au fost epuizate posibilitățile unor discuții serioase.

Mulți poeți, mai ales cei în vârstă, au acumulat o mare experiență creatoare; fiecare din ei are anumite puncte de vedere asupra poeziei și, mi se pare, n'ar fi lipsit de interes ca ei, folosindu-și biografia poetică și cetățenească, să încerce să-și analizeze drumul, succesele și înfrângerile lor. Acest lucru ar oferi materialul necesar unor generalizări mai largi și ar servi la educarea tinerilor poeți.

O să vi se pară, poate, că nu fac altceva decât să-mi povestesc biografia. Dar nu-i așa. Atât amintirile copilăriei grele cât și serviciul îndelungat în rândurile Armatei Roșii, întâlnirile — chiar și cele fugitive cu oameni de seamă ai timpului nostru și studiile politice de mai târziu, — toate acestea au o legătură directă cu poezia. Am profunda convingere că nu poți deveni poet fără să fi acumulat în prealabil o cantitate însemnată de observații, de trăiri și impresii de viață. Iar dacă poetul și-a găsit punctul său de vedere cu privire la viață și exprimă idei care au răsunet în rândul cititorilor, atunci acest lucru el îl datorează, în primul rând, vieții însăși, celor văzute și trăite de el. Drumul spre poezie este determinat nu numai de experiența literară ci, înainte de toate, de viața însăși, de participarea poetului la această viață.

M'am născut în anul 1899, în regiunea Uralului, în familia unui țăran sărac din satul Scipaci.

Tata a murit când aveam trei sau patru ani. Despre el îmi amintesc un singur lucru: când l-am înmormântat, bunica m'a pus să arunc un pumn de țărână pe sicriul lui. Mama a rămas cu o droaie de copii. Eu eram cel mai mic. „Capul familiei“ a ajuns fratele meu, cu vreo zece ani mai mare ca mine. Bunica a fost nevoită să umble cu mine, din casă în casă, cerând de pomană. Surorile mele au ajuns servitoare.

Am învățat, la școala din sat, numai o iarnă și jumătate. Urma să împlinesc zece ani, când am fost trimis să lucrez într'un sat îndepărtat, Filatovo. Stăpânul meu m'a dus de acasă așezându-mă la spatele lui, călare pe cal. Era duminică, într'o primăvară timpurie. Copiii se jucau pe lângă prispe cu bulgări de zăpadă. Eram îndurerat până la lacrimi că trebuie să mă despart de mama, de tovarășii mei de joacă. Am lucrat ca argat timp de doi ani.

La vârsta de unsprezece ani, împreună cu alți săraci din sat, am plecat la lucru într-o mină de asbest (astăzi, pe acest loc, se află orașul Asbest). În primul an am lucrat într'un sector unde nu munciau decât copii de tătari. Numai eu eram rus — și cel mai tânăr dintre ei. Munca era grea. Trebuia să cernem resturile de asbest prin ciur. Deseori ochii mi se umpleau de lacrimi — și nu din cauza muncii grele, eram obișnuit cu ea — ci din cauză că nu înțelegeam graiul băieților din jurul meu. Atunci, câte un băiat se apropia de mine ca să mă consoleze și rostea un cuvânt duios: „malaica“.

În anul următor lucram în mină, întocmai ca adulții, laolaltă cu alții veniți din sat dela noi, cu toate că, spre deosebire de cei mari, care, pentru munca lor de douăsprezece ore căpătau șaizeci de copeici, — eu căpătam doar treizeci.

Pe când lucram acolo, a izbucnit o grevă care a ținut mai multe zile. Și noi copiii am făcut grevă, alături de ceilalți.

La începutul anului 1914 am intrat ca băiat de serviciu în prăvălia fraților Laguchin din orașul Camâșlov; ceva mai târziu, am devenit vânzător. În prăvălie, în afară de articolele de fierărie, de manufactură și alte mărfuri, se mai vindeau și cărți. Contactul acesta continuu cu cărțile mi-a trezit gustul pentru citit. Atunci mi-am dat și mai bine seama de lipsa mea de cultură. Am început să învăț cu un elev de liceu, plătindu-i o mică sumă pentru aceasta.

Îmi plăceau versurile încă de când învățam la școala noastră din sat. Îmi amintesc că învățătoarea, înainte de a ne da să învățăm pe de rost poezia „Borodino“, ne-a citit-o. Băieților din clasă le-a plăcut, fără să-i impresioneze prea mult — țin minte însă că pe mine m'a fermecat. Câteva zile umblam ca năuc și o recitam într'una. Poate că atunci, pentru prima oară, s'a aprins în sufletul meu scânteia emoției poetice. Pe atunci credeam că poezii au existat, cândva, de mult, și că în viața adevărată nu există niciun poet, așa cum nu există acei viteji legendari despre care citisem prin cărți. A trebuit să treacă destulă vreme ca să aflu că poezii trăiesc, și că scriu chiar în zilele noastre.

Prin anii 1915 sau 1916 am încercat să scriu pentru prima oară ceva asemănător versurilor. Am scris despre război, despre soldații răniți întorși de pe front. În 1917 am început să scriu poezii și poeme întregi despre „țarul călău“ și despre „vampirii burghezi“. Toate acestea le citeam tovarășilor mei și eram lăudat.

În luna Mai 1917 am fost chemat să-mi fac serviciul militar. L-am făcut în orașul Glazov din fosta gubernie Viatskaia. Acolo m'a prins Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Unitatea în care-mi îndeplineam serviciul militar era — din întreaga garnizoană — singura care înclina cu precădere spre bolșevici. Împreună cu alți soldați, am dus la îndeplinire unele sarcini date de organizația de partid. În timpul campaniei de agitație pentru alegerile în Adunarea Constituantă, împărțeam și lipeam afișe. În poezia „Glazov“, în legătură cu aceasta, scriam:

*Gardurile's pline de afișe până la cer,
Noi le însemnăm cu cifra „Patru“,
Să răsună ca în Ucredilka *)
Strigătul: Pentru pământ și pace
Ca un foc de armă cifra „Patru“.*

*) Denumirea dată de soldați așa zisului Parlament — Ucreditelnoe Sobranie — care, în perioada Revoluției burghezo-democratice din Rusia anului 1917, rezolva problemele de Stat.

(În gubernia Viatscaia, lista candidaților bolșevici era a patra). La Glazov am învățat abecedarul politic. Acolo am auzit pentru prima oară cuvântările bolșevicilor, atât de scumpe și de apropiate inimii de soldat. Vechea armată țaristă se destrăma. În primăvara anului 1918 m'am întors acasă.

Spre mijlocul verii 1918, ținuturile noastre au fost ocupate de Colceac. Curând, albi au trecut la mobilizarea populației. Am fost mobilizat și eu. Eram însă ferm hotărât să nu trag în ai mei. Am fumat atâta mahorcă încât am simțit dureri mari de inimă și ducându-mă la felcerul unității, i-am spus că am dureri grozave în piept. Distrat, el mi-a ascultat inima și, fără să cumpănească prea mult, a scris: „La partea sedentară“. Am fost trecut în detașamentul de instrucție Nr. 27 al regimentului Camâșlovski, la serviciul de intenție. Regimentul era cazat la Ecaterinburg (Sverdlovsk).

În primăvara anului 1919 am fost trimis pe front în detașamentul de instrucție.

Aflându-mă printre albi, nu odată am fost martorul ocular al atrocităților și cruzimilor săvârșite de oamenii lui Colceac asupra muncitorilor și țăranilor.

Mi-a rămas în minte pentru tot restul vieții următorul episod tragic. Detașamentul de instrucție, îndreptându-se spre front, s'a oprit pentru o zi într'un sat. Întreg satul era plin de căruțe și de harabale. Din coșul bucătăriei ambulante ieșea fum. Soldații, cu gamelele în mână, se grăbeau să-și ia mâncarea. În apropierea bucătăriei, eu împărțeam rațiile de pâine de secară. Deodată se auzi strigătul plin de desnădejde al unei femei. Cu toții ne-am îndreptat privirile spre costișa unui deal brăzdat de pâraie. Acolo se pregătea executarea, prin împușcare, a unui om. Bucătarul ne-a povestit că acesta era un bolșevic din sat, arestat în aceeași dimineață. Vedeam cum soldații își îndreptau armele spre el, gata să tragă. Un băiețuș mic alerga de colo, colo, iar omul în care ținteau soldații și-a scos șapca, strigând ceva.

Am văzut apoi cum cel împușcat era dus cu căruța spre sat. Pășind alături de mama lui, băiețușul se uita înfricoșat în jur. Soldații lui Colceac priveau încruntați și ei, întorceau capul și se împrăstiau. Ceva în mine mă îndemna să împărtășesc cuiva tot ce simțeam, cuvintele par'că-mi clocoteau pe buze. În aceeași seară am scris despre această întâmplare, o poezie. Am ascuns-o în husa lopeții cu care săpam la tranșee, unde mai păstram și alte versuri. După ce am fugit, trecând de partea Armatei Roșii, această poezie, chiar din prima zi a fost tipărită pe foi volante, care au fost apoi aruncate din avion deasupra pozițiilor ocupate de albi.

Am reușit să trec pe la mijlocul lui Aprilie 1919 în rândurile Armatei Roșii, în stația Buguruslan. Ajunsesem tocmai în divizia legendară a lui Ceapaev. Acolo am avut ocazia să-l văd pe Furmanov. Pleca undeva, călare, pe un cal obișnuit, țărănesc. Un ostaș roșu, care se afla lângă mine, mi-a spus cu mândrie: „Acesta e comisarul nostru. E student“. A apăsător, în mod deosebit, asupra ultimului cuvânt: adică, vezi bine, e învățat, dar, privește, a pornit cu noi—muncitori și țărani—împotriva burgheziei. „Ehei, și ce om curajos este! Nu se teme de nimic!“ — a adăugat el.

Am cerut să fiu lăsat ca ostaș în rândurile diviziei lui Ceapaev; exista însă o dispoziție ca cei veniți din rândurile albilor să nu fie primiți în unitățile de pe front, ci să fie trimiși în spatele frontului, pentru noi formații.

Comitetul gubernial al partidului comunist bolșevic rus din Samara a început să se intereseze de mine. Acest interes, după cum am înțeles eu mai târziu, se lega, în primul rând, de considerente agitatorice. Mi se cerea să iau cuvântul în adunări, povestind cele văzute de mine la Colceac. Din

cauza timidității pe care nu mi-o puteam înfrânge, aproape că pierdeam glasul, odată suit la tribună. Abia dacă reușeam — și aceasta cu multă greutate, încordat — să recit din versurile mele. Primele zile, am locuit în chiar clădirea comitetului gubernial de partid, dormind pe un divan.

Imi amintesc cât de nerăbdător eram să-mi pot prinde, de șapcă, steluța roșie a ostașilor sovietici, dar n'aveam bani. Am vândut un ștergar cu inițiale brodate de mama și mi-am cumpărat steluța.

La Samara l-am văzut, de mai multe ori, pe Cuibășev. Mi-l amintesc, așa cum era, înalt, cu fruntea mare, boltită, în uniformă militară; era totdeauna vesel, plin de vervă, simplu în purtări. Odată, la un meeting, l-am auzit vorbind. Luase cuvântul în sala teatrului, în fața ostașilor roșii care plecau pe front. Cuvântarea pe care a rostit-o a fost de o forță neobișnuită, de o neobișnuită putere de convingere. Ostașii roșii îl ascultau cu ochii scânteind, gata, în chiar clipa aceea, să se avânte în luptă.

În sfârșit, eram și eu trecut într-o unitate de ostași sovietici și pentru câteva săptămâni compania noastră a fost mutată în orașul Pugaciov. Acolo am rămas până în toamnă. Am luat parte la luptele duse împotriva cazacilor albi care reușiseră să ajungă până la Pugaciov. În ziarul local „Bolșevic“ erau publicate versurile mele. În aceeași toamnă a anului 1919, în timpul „Săptămânii închinată Partidului“, am intrat în rândurile partidului comunist.

*Colceac intra 'n orașul fumuriu
Tranșee negre — Liliacu 'n zloată.
Eu străluceam — că-i devenisem fiu
Partidului, în ziua minunată.*

Aceste rânduri au fost scrise șaptesprezece ani mai târziu, dar ele reflectă întocmai starea mea sufletească din acea vreme.

Spre sfârșitul lui Octombrie al aceluiaș an am fost trimis în orașul Orenburg, la cursurile de ofițeri de cavalerie — așa cum se spunea pe atunci. Orenburgul, de curând eliberat de sub stăpânirea cazacilor albi, m'a întâmpinat posomorît. Incepuse o iarnă geroasă, băntuia tifosul. Am fost primit la cursuri, cu toate că nu aparțineam cavaleriei. Am îmbrăcat uniforma cursanților: pantaloni cu dungă roșie, scurtă îmblănită, căciulă. Nici în internat, nici în sălile de curs nu se făcea focul. Multe ferestre nu aveau geamuri. Deseori, noaptea, eram treziți de sirenele de alarmă. Se apropia sfârșitul asprului an al nouăsprezecelea.

Am început să frecventez o asociație literară. Am frecventat-o cu entuziasm, cu o regularitate demnă de imitat. Nu odată am citit din versurile mele. La Orenburg, pentru prima oară, am auzit de numele lui Maiacovschi. Era în ora de curs. Profesorul, care ne predă tactica, fusese la Moscova și se hotărîse să ne împărtășească și nouă, cursanților, impresiile sale din această călătorie.

„La muzeul Politehnic, l-am auzit pe Maiacovschi“ — ne-a spus el,

*Se'nchircește strada de durere
N'are cum să strige, să vorbească.*

Profesorul citea, apăsând puternic asupra cuvintelor.

Aceste versuri m'au uimit prin ceeace aveau neobișnuit, fără asemănare față de tot ceeace citisem până atunci.

Eram un cursant destul de activ. Am luat parte la munca desfășurată de club, am fost președintele (pe atunci erau președinți) biroului de partid.

La terminarea școlii am fost trimis la Moscova pentru un curs pedagogic de opt luni, care avea o denumire răsunătoare: „Școala Pedagogică Militară Superioară”.

Era în Mai 1921. Imbrăcat într-o uniformă nouă de comandir, soseam pentru prima oară la Moscova.

Cu toată durata limitată a acestor cursuri, îmi însușisem totuși unele cunoștințe, deși destul de superficiale, cu privire la materialismul dialectic și la economia politică. Dar preocupările mele nu se limitau numai la învățatură. Căutam să absorb cu aviditate tot ce vedeam și auzeam la Moscova. N'am lipsit delă nicio discuție, am fost la toate seriile literare ale lui Maia-covschi delă Muzcul Politehnic, l-am ascultat pe Bloc și am făcut personal cunoștință cu câțiva poeți. Se vede însă că eram prea tânăr, atunci când sosisem pentru prima oară la Moscova. Părerile mele asupra poeziei erau vagi, gustul meu neformat. Era peste puterile mele să mă pot orienta în toată diversitatea vieții literare din capitală. Pe atunci existau tot felul de grupări și cercuri, fiecare având un program, un manifest propriu. Ce mai urlau și se strâmbau toți cei despre care Maia-covschi scria:

...Acoperindu-se cu frunzulițe mistice,
Increșindu-și frunțile în cute,
Micii futuriști,
Micii imagiști,
Micii acmeiști,
Se'ncureă în păienjenışul rimelor.

Mă simțeam atras înspre poezii proletari care, pe atunci, alcătuiau grupul literar „Cuznița” („Fierăria”). În marea majoritate însă, pentru aceștia viața reală era înlocuită cu scheme abstracte. Totul era reprezentat în proporții cosmice. Doar versurile lui V. Cazin și N. Poletaev purtau în ele—deși modest—adevărata poezie care preamărea munca și reda realitatea noastră sovietică. În genere însă, poezia grupării „Cuznița” a avut asupra mea o influență negativă. Ea mă orienta înspre versurile abstracte, umflate. Am resimțit asupra mea și influența imagismului. Acesta se manifesta în faptul că, uneori, socoteam imaginea drept scop în sine și nu ca mijloc de exprimare.

Maia-covschi m'a uimit. Îmi amintesc că, la clubul poezilor imagiști, „Grajdul lui Pegas”, am cumpărat poemul lui, „Război și Pace”. L-am citit pe nerăsuflăte, chiar acolo, așezat pe pervazul unei ferestre. Niciodată, până atunci, o carte nu mă impresionase atât de puternic ca aceasta.

După ce am terminat cursurile pedagogice (Februarie, 1922), am fost numit profesor de științe sociale în Crimeea, în cadrul armatei. Acolo am rămas până în toamna anului 1925. (La început la școala de artilerie din Sevastopol, apoi la cea de cavalerie din Simferopol). Serviciul îmi lua mult timp, eu însă continuam să muncesc cu stăruință la versurile mele și, bineînțeles, influențele literare pe care le încercasem la Moscova se reflectau puternic în lucrările pe care le scriam. Afară de aceasta, volumul lui Walt Whitman, „Fire de iarbă”, era nedespărțit de mine.

Am îndrăgit Sevastopolul, acoperit de glorie militară. Și, în versurile mele, au început să apară din ce în ce mai des rânduri simple, concrete. Dar desvoltarea acestui început spre realism era împiedecată de numeroase influențe despre care am pomenit mai sus și, în primul rând, de imitarea naivă a lui Walt Whitman. Amănuntele vii ale realității înconjurătoare mi se păreau prea simple și eu căutam poezia, nu în oamenii vii din jurul meu, ci într'un oarecare „om cosmic”:

*Priviți-mă,
Mi-am agățat pământul
La degetul cel mic
Și am făcut din soare abajur
Eu cresc,
Mă'ntind
Și-ascult cum strigă ȋirea:
„Mărire ȋie, omule!”*

În 1923, o editură din Simferopol a scos primul meu volum de versuri, intitulat „Peste mormintele veacurilor”. Întregul volum cuprindea versuri de genul celor citate mai sus. La începutul anului următor am scris poemul „Imn veșniciei”, cu un subtitlu: „Poem cosmic”. Din fericire, din el n'a fost publicat decât un mic fragment. Și se prea poate că încă multă vreme m'aș fi ocupat cu „cosmoretorica”, dacă Trenev — Constantin Andreevici — care pe atunci trăia lângă Simferopol, nu mi-ar fi curmat această înflăcărare. Odată, vizitându-l în mica lui căsuță din apropierea orașului — acestea se petreceau în vara anului 1924 — i-am citit „Poemul cosmic”. M'a ascultat atent, apoi m'a întreat: — „N'ai ceva scris în alt gen?” I-am citit atunci poezia scrisă de curând, „Spălătoreasa”, pe care nici n'aveam de gând să i-o arăt. El a criticat aspru poemul meu „cosmic” și, răsând, mi-a spus; „Mai bine ai scrie o poezie în care să-mi cânti bicicleta — cred că ar fi mai de folos. Te-ai desprins de pământ”. Poezia „Spălătoreasa” a lăudat-o. În deosebi i-au plăcut versurile:

*Se sbate'n albie, viscolul alb,
Puternice, mâinile ard în apă.*

Această întâlnire cu Trenev mi-a fost de mare folos în căutarea drumului just către poezie. Am mai plătit încă multă vreme tribut schematismului și retoricei, dar în glasul meu au început să răsunе, din ce în ce mai puternic, accentele vieții.

În Ianuarie 1926 am fost transferat la Moscova, la Școala de Artilerie, ca profesor de științe sociale. Dorința mea se împlinise: eram din nou la Moscova. Îmi făceam timp să frecventez întrunirile literare. În acelaș an poeziile mele au început să apară în revista „Octiabr”, mai târziu în „Projector” („Reflectorul”), și altele. Au fost publicate poemele „Noaptea din Lefort”, „Vântule bălai, ce fericit ești” — pe care, și astăzi, le includ în culegerile mele de versuri. Totuși, și în alte poezii publicate de mine în acea vreme puteau fi găsite — după părerea mea — destule rânduri și strofe precise și clare. Însă nici atunci nu eram în stare să-mi dau seama cu precizie ce era bun și ce era greșit în versurile mele. Deseori, suflul lor viu se pierdea în noianul de rânduri retorice, generale, uneori destul de stângace:

*Cărbune'n cuptoare și cântec să arzi,
Noi umărul nu-l îndoim chiar de-i greu,
De orice scânteie a industriei noastre,
Noi seamă să ȋinem mereu.*

Din păcate, erau destule versuri de felul acestora, în primele mele volume editate la Moscova sub titlul „O șesime” (1931), „În ciuda hotarelor” (1932), iar nivelul lor era în mare măsură determinat de ele. Cât privește poezia lirică, atât eu cât și majoritatea poeților aveam încă prejudecăți. Această atitudine a noastră era comandată de pseudo-ortodoxia rappoviștilor, care stăpânea pe atunci în literatură.

În 1930 a luat ființă Uniunea Literară a Armatei Roșii și a Flotei (L.O.K.A.F.). Am participat în mod activ, atât la organizarea cât și la activitatea acestei asociații. Asociația a scos o revistă, care la început se numea „L.O.K.A.F.“, iar mai târziu „Znamea“. Asociația era destul de activă. Ea organizase o serie de întruniri literare și vizite la diferite unități militare. „L.O.K.A.F.“ atrăgea atenția scriitorilor spre subiectele legate de tema apărării patriei. Am început să scriu, cu înflăcărare, versuri publicistice, pe ton oratoric, fără să-mi dau seama că pentru astfel de teme, era mult mai firesc pentru mine să rămân poetul liric.

În toamna anului 1931 m'am înscris la Institutul de Pregătire a Profesorilor Roșii, la secția de literatură. Pentru prima oară, după atâția ani, schimbam uniforma militară pentru cea civilă. Dar un sentiment de recunoștință mă leagă pentru totdeauna de armata noastră, care a făcut din mine un om. Acest sentiment mi-a sugerat cuvintele: „Armata Roșie e sângele meu, biografia mea, școala mea“. Cu pregătirea pe care o aveam și cunoștințele mele generale, îmi era greu să studiez la Institut; totuși, Institutul a însemnat pentru mine mult, fie numai pentru faptul că, în anii de studii, m'am ocupat în mod sistematic, adâncind mai mult ca oricând și studiind literatura clasică rusă și cea din apus.

Pe când studiam la Institut, am scris poemul „Cei de pe front“. Nici acest poem n'a fost un succes. Deși a fost scris într'un fel realist, se resimțea, în el, în mod vădit, influența formalistilor. În acest poem acordam o atenție exagerată rândului frânt, strofelor, schimbării ritmului, etc. Din punct de vedere al ritmului, poemul a ieșit „întortochiat“, greu de citit.

În ultimii ani însă am început să scriu tot mai des versuri lirice, în care, din ce în ce mai clar, se contura drumul meu adevărat spre poezie. Am scris și un poem mare, „Elanin“, la care am lucrat doi ani. Încercam, în acest poem, să rezolv problemele cu privire la raportul dintre poezie și realitate, a locului pe care trebuie să-l ocupe poetul în viață. Cu toate că am reușit să dau fragmente și chiar capitole bune, poemul, în întregime, era nereușit. Totuși, munca pe care am depus-o scriind acest poem a fost pentru mine o școală serioasă a versificării, o școală a compoziției. Poemul era stufos, subiectul slab încheat, dar elementele lirice din poem s'au dovedit viabile și, în următoarele mele culegeri de versuri, au intrat, ca bucăți separate, multe fragmente din poem: „Întâlnirea din Bermamât“, „Cursiștii“, „Tovarășii“, „Lacrimi“, „Chiar dacă viața ta nu este cunoscută“ și altele. Toate acestea mă caracterizau ca poet liric. Dar acest lucru s'a întâmplat în a doua jumătate a decadei anilor treizeci. Se vede că, atunci, — după multe căutări și insuccese — găsisem tonul cel just, găsisem glasul meu propriu în poezie. Am început să mă aplec, cu mai multă stăruință, asupra formei, mă străduiam să-mi disciplinez versul, căutam să fiu cât mai concis, să realizez o armonie deplină între ideile și imagine.

Aș vrea să vă dau un singur exemplu: cum am scris poezia „Beriozka“ („Salcia“*), care, nu odată a fost remarcată de critică, fiind socotită ca un succes. În luna Mai a anului 1937, aflându-mă în afara orașului, am intrat într-o casă. Trecând pragul, am zărit în chenarul albastru al ferestrei o salcie subțire, mlădioasă, cu frunzele abia înverzite. M'a uimit prin gingășia ei feminină și tinerească. În aceeași zi — mi se pare în câteva minute — am scris primele două strofe:

*) În limba rusă „Beriozka“ — mesteacănul — este un cuvânt de genul feminin. Traducătorul a fost nevoit, neavând un corespondent în românește, să înlocuiască speța copacului.

*Aproape goală-i. Spre pământ
Un vânt ploios ar vrea s'o'ndoaie.
Ea se smucește, înfruntând
Semeață, ropotul de ploaie.*

*Și'n miezul nopții, iarna'n toi,
Un viscol sigur de izbândă,
Ii prinde umerii ei goi
Și mâna albă și plâpândă.*

Mai departe, nu găseam cuvintele, și poezia, se vedea bine că nu era terminată. Un simț al formei îmi spunea că mai e nevoie de o strofă, dar tocmai aceasta nu-mi reușea. M'am sbătut o zi întreagă, dar până la urmă, am șters toate variantele. Am revenit de mai multe ori asupra textului, și iarăși îl puneam deoparte fără să fi isbutit. Toate variantele acestei strofe care trebuia să fie și ultima, ieșeau, fie descriptive, fie pur raționale și imaginea femeii ideale care-mi era sugerată de salcie, rămânea incompletă. Aveam nevoie de o strofă care să cuprindă „nucleul” ideii, care să dea viață întregii poezii, aveam nevoie de o strofă care m'ar fi ajutat să desvălui caracterul femeii, tăria ei sufletească. Abia un an mai târziu, întorcându-mă la această poezie, am reușit însfârșit să scriu și ultima strofă:

*Zadarnic vântu va'ncerca;
ea-i mlădioasă, nu se lasă.
Nebiruită, altcuiva
rămâne pururi credincioasă!*

De data aceasta, atât ideia cât și imaginea poeziei căpătau forma definitivă.

Dela sfârșitul anului 1936 și până la începutul Marelui Război de Apărare a Patriei, am fost membru permanent al biroului organizației de partid a Uniunii Scriitorilor Sovietici și am luat parte activă la munca acestui birou. Îmi amintesc de ședințele furtunoase, când ajungeam acasă după miezul nopții. Tot în anii aceștia au fost scrise poeziile care alcătuiesc temelia cărților mele. Participarea activă la munca de partid m'a ajutat să simt mai puternic viața, să văd mai bine realitatea:

*E primăvară pe cărări,
Au stropi de ploaie iarba, ramul,
Mai râde iarna'n depărtări.
Deschide secretarul geamul.*

*Spre mâini se'ntind crengi grele, vlt,
Spre fața lui înfierbântată,
Un svon de avion, copii,
Și-un iz de țarină udată.*

*Pământu'n flori e învelit,
Iar anii se vestesc senini.
...Deslegi probleme de Partid
Și primăvara-o simți din plin.*

Cel mai mare succes mi l-a adus anul 1938. Atunci am scris peste douăzeci de poezii lirice: „Pe țărmul mării”, „Ție”, „E ora patru dimineața, dar eu

nu dorm", „Miciurin" și altele. În 1938, poeziile mele lirice au apărut într'un volum separat. În reviste au început să apară versuri de felul acestora: „Am cărunțit", „Drumul spre sovhoz", „Două date", „Pe-aici erau necazuri pururi". Critica a început să vorbească de versurile mele. Am început să primesc scrisori inimoase și binevoitoare din partea cititorilor. Au început să-mi scrie și unii scriitori. În mod deosebit m'a bucurat scrisoarea lui Alexei Nicolaevici Tolstoi. După ce își exprima în cuvinte măgulitoare părerea sa asupra activității mele, el încheia: „... trăiți și gândiți în felul d-voastră. Poezia este un succes rar". Toate acestea îmi dădeau mai multă încredere în mine însumi. Pentru prima oară îmi era dat să cunosc bucuria succesului în literatură.

Ce se întâmplase oare? Se întâmplase că, odată cu victoria pe care o obțineam asupra tuturor influențelor literare care mă trăgeau în urmă, obțineam o victorie și asupra propriei mele rețineri sufletești. Am înțeles că un poet liric nu va putea desvălui lumea sufletească a omului, dacă nu se desvăluie și pe sine însuși. Am înțeles că, în măsura în care un poet se încrede în oameni, împărtășindu-le cele mai scumpe gânduri și sentimente, cu atât mai mult devine necesar și mai apropiat cititorului său dacă, bineînțeles, este, la rândul lui, un om sovietic adevărat, dacă se identifică cu viața poporului.

În această vreme eram mai convins ca oricând că ne lipsește un poet-tribun. Totuși, pentru mine era tot atât de limpede și următorul lucru: cu cât poezia este mai variată, cu atât mai mult va putea exprima sentimentele și gândurile poporului. Poezia publicistică pasionată, satira, epopeea, poeziile pline de inspirație despre natură, despre bucuriile și necazurile dragostei, cugetările, glumele — toate acestea trebuia să le găsim în poezia noastră.

Poezia decadentă, antipopulară, citită într'un cerc restrâns de admiratori rafinați, de mult a pierdut dreptul de a se ocupa de probleme general umane. În locul dragostei pentru oameni și al încrederii în rațiunea omului, poeții decadenti propovăduiesc ura față de om, caută să-i sugereze scepticismul și deprimarea. În locul înaltelor sentimente de dragoste, ei cântă senzațiile erotice perverse. Poezia decadentă e străină de cuvintele vii legate de sentimentul matern, de prietenie, de fericirea și durerea omenească. Toate aceste teme trebuie să-și găsească — și-și găsesc — o oglindire nouă în poezia noastră, o poezie a înaltei conștiințe cetățenești, a unei adevărate atitudini de dragoste pentru om.

Asemenea considerații îmi dădeau siguranța în muncă, mă făceau să văd și să înțeleg mai limpede sarcinile poeziei sovietice și a modestului meu loc în variata și totodată unica ei orchestră.

Închei însemnările mele cu anul 1939, când, după părerea mea, s'a definitivat „autodeterminarea" mea în poezie.

Tinerii poeți sovietici au, desigur, anumite greutăți în opera lor de creație. Nici ei nu vor putea găsi, dintr'odată, drumul lor spre poezie; biografia lor este însă complet diferită de a mea. Aproape cu toții au avut posibilitatea să studieze încă din copilărie, să-și însușească cultura în adolescență; afară de aceasta, poezia noastră a pășit de mult pe calea largă a reflectării realiste a vieții, așa încât poeții nu mai trebuie să-și cheltuiască forțele ca să răzbească printre bălăriile tuturor „isme-lor" literare. Se prea poate însă ca și drumul meu să fie pilduitor pentru toți cei care nu sunt destul de perseverenți sau pentru cei care, dintr'o săritură, nădăjduiesc să atingă Parnasul.

Din „Literaturnaia Gazeta" Nr. 147, 1 Decembrie 1953.

MIHAI GAFIȚA

OPERA POETICĂ A LUI CICERONE THEODORESCU

În anul 1946, Cicerone Theodorescu publica poezia „Gândul”, care încheia volumul său „Cântece de galeră”:

*Uneori, ca prin vis, numai cântec și-aromă.
Alte dăți, peste mări ca vasul fantomă,
Fugeai, te'nchideai în cleștare și'nghețuri...*

*Năzărit prin desigurii de iarnă, prin cețuri
Licăreai nocturn, argintiu,
gândule, — sălbăticiune
A codrilor spaimei că te-or răpune.*

*Azi scânteietoare geană subțire
A zorilor roșii în împlinire
Gândule, pururea neîncăput,
Te-am văzut —
Nu te mai dibui, mângâiat în neștire,
După zăbrelele nopții închis...*

Farmec viu, fiu de vraci, cerb din vis!

Mulți cititori, obișnuiți azi cu versuri incomparabil mai limpezi ale lui Cicerone Theodorescu, din poemele publicate în ultimii ani — și strânse decurând în volumul „Un cântec din ulița noastră” — vor sta nedumeriți în fața unora dintre imaginile de mai sus. Indrăzneala comparațiilor: gândul — vas fantomă, gândul — ochi de cerb, etc. — îi va mira și încurca mult mai puțin decât greutatea descifrării mesajului în întregime, pe care-l cuprind aceste versuri. Căci, în mod neîndoios, cititorii nu pot să nu rețină sensul general al poemului; faptul că

poetul mărturisește aici un crez artistic (pe care îl vom „traduce” și din celelalte elemente ale poemului): ieri, gândul său hoinărea la întâmplare („peste mări ca vasul fantomă”, „prin desigurii de iarnă”, „prin cețuri”, etc.) și îi dăruia autorului o stare ca de vis, de extaz („numai cântec și-aromă”), îndemnându-l către izolarea de ceea ce omenesc, real („te'nchideai în cleștare și'nghețuri”). Atmosfera iernatică, înghețurile și cețurile indică răceala, depărtarea de viață. Unica preocupare, chiar teama egoistă a poetului — declarată de el — era numai ca acest gând să nu fie înăbușit, să nu piară cumva dealungul rătăcirilor sale!

Azi însă, — spune poetul, — eu am devenit stăpân al gândului meu, până acum „neîncăput”. Stărilor de visare semiconștientă, de extaz, le ia locul conștiința unei misiuni, pe care gândul poetului, versul său o au de îndeplinit („nu te mai dibui, mângâiat în neștire”). Viața însăși i se deschide (gândul nu mai poate fi închis „după zăbrelele nopții”), ceea ce poetului dreptul să-și denumească gândul ca fiind geana scânteietoare, subțire încă, licărul plâpând al „zorilor roșii în împlinire”. Versul poetului încearcă deci asaltul viitorului, se orientează către o luptă — nouă din toate punctele de vedere.

Suntem deci în fața unei „arte poetice” pe care Cicerone Theodorescu o profesa în acel an 1946, al cărui sfârșit (19 Noiembrie) aducea definitivă înfrângere într-o bătălie deschisă, în fața marilor mase,

a forțelor reacționare, în primele alegeri libere din țara noastră.

Anul 1946 a adus pentru mulți din poeții noștri necesitatea unei arte poetice, a unui manifest poetic prin care să-și declare adevăratele lor fațade față de poporul aflat în pragul unei noi ere a istoriei sale. Intregul eșafodaj al orânduirii capitaliste se prăbușea sub loviturile maselor, cărora li se arătau noi zori, noi limanuri de viață fericită.

„Ce mai bălci dărâmam!“ — spunea Maria Banuș despre acest moment al istoriei noastre. Un freamăt nou, creator, plin de entuziasm se simțea pretutindeni — cu toate că orchestrele tipătoare, dirijate de cioclii care se foiau agonici și triști în fotolii, încercau să spargă timpanele cu pălăvrăgeli isterice despre „criza culturii“.

În această vreme poeții progresiști își afirmă crezul lor:

*Nu sunt cântăreț de stele,
Sunt salahorul gândurilor mele!*

— spunea Dumitru Corbea.

*Grai cu aspru iz de coarnă
Mers-am să culeg
Ca să fie steag și goarnă
Neamului întreg.*

— spunea Marcel Breslașu.

Alt cor decât al diblilor sparte — un cor al vieții noi se închea, din ce în ce mai puternic; veneau alături de partid, de popor, alături de poeții și prozatorii aflați consecvent pe acest drum — tot mai mulți poeți, prozatori. Când se dărâma clădirile igrasioase, măcinate, incapabile să mai reziste timpului — în cântecul muncitorilor care lovesc cu târnăcoapele se simte fiorul și avântarea noilor zidiri ce se vor înălța în locul fostelor ruine; tot astfel, în acel an 1946 și la începutul anului următor, adevăratele lor fațade tot mai largă și mai entuziastă a cântăreților, cuvintele hotărâte ale manifestelor lor poetice, acoperea și reducea tot mai mult la tăcere pe purtătorii steagului decolorat și sdrențuit al „crizistilor“. Evidența se impunea ca atare, desmințindu-i în fața tuturor prin fapte; tot mereu mai puțini și mai singuri, „crizistii“

și-au sfârșit tam-tamul, sonor la început, apoi tot mai pițigăiat și stins, printr'o rușinoasă tăcere și au cântat să se aciueze umiliți, preținși pocăiți, care pe unde putea.

Volumul lui Cicerone Theodorescu „Cântece de galeră“ și cea mai mare parte din versurile sale publicate ulterior au avut un rol important în creșterea corului poeziei înaintați care aveau să se îndrepte către realismul socialist. Cu atât mai mult iese în evidență contribuția sa la biruința poeziei noastre noi, cu cât Cicerone Theodorescu a putut fi, în anumite momente, prin unele poezii, considerat de susținătorii „artei pure“, de apologetii formalismului, drept o speranță a lor. Cu atât mai mult reiese de ce trebuie să regretăm faptul că în dezvoltarea sa ulterioară, până azi, Cicerone Theodorescu a străbătut mai greu, și mai încet, și mai cu întârziere, un drum pe care alți poeți — Maria Banuș, Eugen Jebeleanu, Nina Cassian — l-au parcurs mult mai repede: drumul către realism. Nu putem spune — ar fi un neadevăr — că din cauza acestei întârzieri Cicerone Theodorescu s'ar afla astăzi mai puțin aproape de realismul socialist decât poeții citați mai sus. Dar trebuie să presupunem, dată fiind marea sa putere de creație, fecunditatea scrisului său, că, dacă acest drum era străbătut mai repede, astăzi literatura noastră ar fi avut nu numai un singur volum de versuri minunate ale lui Cicerone Theodorescu, recoltă a celor șapte ani câți au trecut dela apariția „Cântecelor de galeră“. Avem dreptul ca, alături de bucuria pentru „Un cântec din ulița noastră“ — unul dintre cele mai bune volume de versuri ale literaturii noastre noi, și, după părerea noastră, cel mai adânc, mai realizat artistic și mai compact volum de poezie apărută în anul 1953 — alături de această bucurie să-i exprimăm autorului părerea de rău pentru irosirea unei atât de mari cantități de energie creatoare, depozitată în încercările și dibuirile sterile de care, în 1946, declara că a învățat să se despartă.

Semn că declarația, manifestul poetic de acum șapte ani, corespundea dorinței sincere a poetului de a pași pe un nou drum, dar că uneltele vechii poezii îi umpleau încă

tolba sa poetică. De altfel, în ermetismul multor imagini din „Gândul”, se aude clar zornăitul mistriei, al daltei și al pensetei din „Cleștar”, primul volum al lui Cicerone Theodorescu.

Poezia „Gândul” reprezintă, deci, un hotar. Poetul își manifestă încrederea într-o nouă poezie. Dar, ca peste orice hotar între două ogoare, vânturile nu pot fi oprite să bată; ele poartă, din ogrorul plin de măracini, către cel mănos, ecorurile măracinișurilor care se agită steril, incapabile de freamăt ca al copacilor sau al holdelor; alteori, vântul duce ramuri uscate, spini, sau chiar semințe de ciulini și ciumăfae. Dacă un spin sau o creangă — o uscătură — o poți băga mai ușor de seamă și-o poți culege mai lesne destinând-^o rostului ei firesc, focului, — sămânța poate înșela adesea pe grădinar: el o poate confunda cu cele bune, o poate pierde cu totul printre boabele de țărână. Atunci sămânța străină poate prinde rădăcini în ogrorul mănos, poate da tulpină și crengi, flori și fructe — de scaiete ori de cucută — împiedecând holda să crească. Din păcate, în ogrorul pe care se pregătea Cicerone Theodorescu să-l însămânțeze în 1946 au năvălit, agresive, bălării din măracinișul versurilor sale anterioare.

Dela mesajul exprimat în „Gândul” și până la volumul „Un cântec din ulița noastră”, Cicerone Theodorescu a avut de dus o luptă grea, care l-a costat nopți și zile, multe la număr, de chinuitoare trudă și de confruntare cu sine însuși. Biruința sa concretizată în volumul recent este mare, fără îndoială. Dar „Un cântec din ulița noastră” este doar prima redută a unei mari cuceriri; acest volum ne îndreptățește să așteptăm șirul noilor victorii, care au toate premisele să fie meru mai mari. Volumul „Un cântec din ulița noastră” și întreaga creație poetică de până acum a lui Cicerone Theodorescu trebuie să privească în lumina acestui adevăr și în perspectiva acestei desvoltări.

Chiar din poezia „Gândul” — dar ideea poate fi găsită și în altele — reiese că poetul era conștient de faptul că el are de renunțat la ceva, la un trecut cu care nu se mai

socoate solidar și de care s'a desfăcut — și are de însușit altceva care i se arată în față. Versurile din „Gândul” o spun răspicat — desigur, în limbajul preferat al poetului, adică acela al imaginii dense până la obscuritate, până la ermetism: gândul poetului, respectiv *conținutul* poeziei, nu mai ancorează „în cleștare și înghețuri”, nu mai rătăcește; poetul e sigur a fi găsit drumul, de a deveni geana, licărirea, scânteietoare deși subțire, a „zorilor roșii în împlinire” — adică a vieții noi (a socialismului, avem drept să spunem) în plin proces de înfăptuire.

Cleștarele și înghețurile la care face aluzie poetul și de care se depărtează, sunt cele cuprinse în primul său volum, „Cleștar”, care, după aprecierea din „Gândul”, se caracterizează prin dibuiri și izolare de viață. Examenul acesta autocritic este plin de adevăr, caracterizările exacte. Nu putem defini primul volum al lui Cicerone Theodorescu mai bine decât cu propriile cuvinte ale poetului: *dibuire* continuă, *căutare* febrilă, stări de extaz și contemplare, tendință acută de plutire pe deasupra vieții (a „mărilor”), de izolare.

Toate acestea exprimate într'un limbaj poetic specific, ermetic, destinat unor inițiați și nu marelui public, după cum afirmă poetul chiar în poezia care deschide volumul:

*Nu sparge tu cutia vinovată
Necunoscându-i sunetele. Din
Vioara, aruncată fiindcă tace,*

*Ea, melodia cea adevărată
Vibrare'naripată sau suspin,
Răspunde, caldă, mâinilor dibace...*
(„Vioara”)

Ca orice poezie ermetică — ermeticii spun: condensată — și poezia de mai sus are nevoie de „traducere” în limbajul comun, inteligibil. Poetul se adresează cititorului, vorbindu-i despre poezie. Profanii nu înțeleg poezia — spune autorul — ei nu cunosc sunetele cutiei (ale viorii) — dar pentru aceasta nu poate fi învinuită vioara, ci necunoscătorul care o aruncă; numai „mâinilor dibace”, inițiaților, vioara le va răspunde, cântându-le cu pasiune „me-

lodia cea adevărată". Iată un crez poetic specific ermeticilor, formaliştilor: poezia privită ca apanajul câtorva. Nu e greu de înţeles că şi conţinutul poeziei urmează să fie pe aceeaşi măsură — deşi poetul nu ne-o spune lămurit aici, restrângându-se să definească numai modalitatea de construire a imaginilor, a formei artistice. Dar nu e greu să ne dăm seama cam la ce se va opri poetul când întorcem filele volumului: „Portret“ — imagini ermetice pe marginea trăsăturilor unei figuri omenesti; „Pentru cântecul întârziat“ — invocarea unei dragoste inexistente, sperate, în peisagiul unei izolare desăvârşite („Nu am prieten niciun om“); „Slavă în amintire“ — stare hieratică dinaintea unei dragoste care va veni prea târziu (sufletul poetului e „clopot de cleştar care a stat, / când o să bată / se va fi spart“); „Apus“ — iubirea neîmpărtăşită la care poetul tot mai gândeşte şi speră uneori („la inima'n rugină / şi'ncearcă dornic cheile un glas“) etc., etc.

Atmosfera tristă, pe alocuri funebă a acestor poezii şi a altora asemănătoare („Veghe“, „Mesaj“, „Moarte ascunsă“, etc.) nu izbuteşte însă să pună pecetea pe întregul volum, chiar dacă uneori ţipete desnădăjduite mărturisesc marea derută, sbaterea continuă în care se află poetul:

*Strig, mai sălbatec, mai crâncen, mai stins
Timpul şi moartea,
Scriu, mă ucide, mă 'mbată, m'a 'nvins
Timpul şi moartea.*

(„Strigăt“)

— chiar dacă apar şi poezii deadreptul pesimiste, cum este „Apel“:

*Lasă, Bătrâno, omul să trăiască
Praful să sburde 'n raza lui de soare
Şi viermele în mantia-i crăiască
Şi grânele, în adiere, pe ogoare.*

*Şi-ţi lasă mrenele să scânteie în mreje
Ridică-ţi snopii sclipitori în furcă:
Oricât te 'nfruntă, roada ce s'alege,
Ofranda ei tot către tine urcă.*

Mesajul poeziei este ceţos, atâta vreme cât nu ştim cui se adresează poetul. Cine e „Bătrâna“ (cu majusculă)? Natura? Viaţa? Este evident că nici una nici alta. „Bătrâna“,

cea către care urcă orice rezultat al oricărei strădanii, este moartea. Faptul că totul pe pământ — prin însuşi faptul că totul trăieşte (un timp, adăugăm noi) — pare că „înfruntă“ moartea cu legea ei inexorabilă, nu acest lucru e important, spune poetul; important este că orice astfel de tentativă are acelaş rezultat: „ofranda ei tot către tine urcă“ — tot către moarte. Concluzia poeziei e deci inutilitatea eforturilor: a fi om, a fi pulbere în raza de soare, a fi vierme, etc., tot una-i! Rezultatul e acelaşi şi încă e concluzie a înşelării, a iluziei că toţi aceştia ar înfrunta în mod real moartea, nefiinţa.

Spuneam că mesajul unor astfel de poezii nu izbuteşte să dea nota dominantă a volumului, deoarece, desvăluind o intensă frământare a poetului, un sbucium, o derută şi o ardere lăuntrică de un mare dramatism în poezia românească din anii 1935—40, apar în „Cleştăr“ versurile cuprinzând căutările, încercările de realizare a unei poezii cu conţinut legat de viaţă, închinat vieţii.

Cicerone Theodorescu a simţit neîntre-rup această chemare, pe care viaţa în chip permanent i-a adresat-o, cu care i-a solicitat totdeauna condeiul. Poetul s'a născut şi a crescut în cartierul muncitoresc din jurul Căii Griviţa, acolo unde au fîrt revolte şi s'au înfiripat năzuinţe, strânse şi canalizate de Partidul Comunist Român în mari manifestări — cum au fost zilele marilor greve din Februarie 1933 — ale forţei clasei muncitoare în drumul ei către nimicirea orânduirii burghezo-moşiereşti şi cucerirea puterii politice în stat. Tatăl poetului a fost mecanic de locomotivă; dogoarea cuptorului încins i-a secat ochii. În mintea poetului a rămas mereu vie icoana, muncitorului bătrân, supt de suferinţă, orb, bocănind cu bastonul pe pietrele străzii. Această icoană era numai un crâmpei tragic, atât de apropiat sufletului poetului, totuşi numai un crâmpei din tabloul pe care-l avea zilnic sub ochi — acela al uriaşei mizerii în care era împinsă tot mai adânc o populaţie cinstită, omenoasă, muncitoare. Toc-toc-ul bastonului purtat de orb a sunat adesea chiar sub fereastra unde tânărul de 25—30 ani migălea cu răbdare

și încetineală de alchimist versurile lui, adesea aflate la distanță de viața de-afară ca dela cer la pământ.

Nu se putea ca acest bocănit să nu impresioneze pe tânărul poet! Nu pentru că omul cu luminile ochilor secătuite era tatăl său! Și nici pentru că vreun ucenic inimos — pe nume Vasile Roaită, de pildă — ajuta uneori orbului să se întoarcă dela colțul străzii, din Calea Griviței — sarcină pe care o îndeplinea de atâtea ori feciorul poet. Ci pentru că acest bocănit era o permanentă aducere aminte a ceea ce e în stare să facă din oameni viața în regimul burghezo-moșieresc.

De aici, fără îndoială, unul din izvoarele neîncrederii în viață, — în genere — din partea omului lipsit de o înțelegere științifică a societății; generalizarea aceasta pripită se manifestă totdeauna la poetul aflat la discreția tuturor furtunilor și influențelor care bântuiau din plin în epoca în care s'a format Cicerone Theodorescu.

De aici însă și prezența unor elemente care, la sufletele cinstite duceau către nemulțumire, către critică la adresa societății, către revoltă adesea. Nu se poate spune că în cele mai multe din poeziile lui Cicerone Theodorescu adunate în „Cleștar” — adică în poeziile din perioada anterioară lui 1941 — am afla revoltă sau măcar atitudine de critică în fața cumplitului rău social — exploatarea — pe care poetul l-a cunoscut și trăit din plin. Nu e mai puțin adevărat însă că nemulțumirea sa, manifestată în multe poezii din volumul „Cleștar”, capătă o anumită orientare, vădind tocmai receptivitatea poetului față de tematica legată de viață, de realitatea în mijlocul căreia trăia. Este vorba de faptul că numeroase poezii din acest volum vădesc că poetul se află într-o continuă căutare, că este continuu nemulțumit de ceea ce spune — nu de felul cum spune — și că mereu năzuiește să vorbească despre altceva.

„Pofticios la viață”, poetul intuiește un grai care „se-aude'n intervale turburător, și cheamă” („Întoarcere la viață”); auzul lui prinde — chiar dacă le crede „zădarnice” — „foșnirile din funduri ce până sus pătrund”; el știe că „fără preț/e cursul mai departe, al râului, la fund”

(„Veghe”); gândurilor negre, funebre, iscate de „noaptea care ține și-și adâncește ceața”, poetul începe să le opună îndârjirea sa pentru viață:

*Nu! soarele trezește din scorburi dimineuța
urcându-i iezii roșii, să pască'n răsărit”.*

(„Schiță de pe natură”)

Impresiile acestea, neprecise dar existente, se clarifică treptat, în strofe care vorbesc despre efortul conștient al poetului de a se depăși, de a da o nouă poezie — nouă prin conținut:

*Tot ce în suprafață îmi ghemui ne'ntrerupi
In creșteri pătimeașe și neștiut de niment
Arunce — la fund — spre viața rămasă dede-
subt,
Și-un alt glas, vreau de acolo să'ncep
din adâncime-mi.*

Poetul începe să fie deplin conștient că s'a lăsat prins în mreje care l-au condus pe căi străine artei, l-au depărtat de semenii săi. În „Examen” el mărturisește într'un țipăt la fel celui din „Strigăt”. Acest lucru:

*Locului saltă, albă, inima:
In vrejul spaimei, ochiu spiral de apă,
Năpraznic joc de curbe, linii, m'a
Prins dedemult și, turbure, mă'ngroapă.*

El începe să întrevadă și alt drum, adevăratul drum al poetului („scafandru greu de aur-scum”):

*Abia acum, de sus, simt șesul meu
Nerăsturnat de pluguri încă! .*

Are însă poetul curajul să pășească pe acest nou drum pe care și-l descoperise ca fiind singurul pe care trebuie să meargă? Finalul poeziei nu ne comunică decât geamătul strangulat de teama că nu va isbuti. Într'o admirabilă imagine, poetul exprimă întreaga tragedie a acestei eventualități: brațele sale (intențiile sale, încercările sale) ar fi ca acele „plante amorțite ce urcând prin apă/se 'ntind

să mai ajungă suprafața" — dar căroră ghiata isbutește să le curme avântul.

Poezia „Din urmă, glasul mamei” cuprinde într'un simbol sintetic dramaticul sbucium al poetului, manifestat în întregul volum „Cleștar”.

Poetul redă aici chemarea tuturor elementelor înaintate care caută să pătrundă în poezia sa, isgonind ceeace e morbid, străin oamenilor. Glasul mamei, care-l cheamă pe poet „din urmă” — e însăși chemarea vieții. Din acest punct de vedere — al realității vii, de toate zilele, mama condamnă poezia — să-i spunem pe nume: formalistă — pe care fiul ei o „sgârie mereu pe oglinzi și pe cești”. Sgârieturi pe oglinzi și pe cești — iată o bună definiție dată exercițiilor formaliste. Fondul acestei poezii, atmosfera ei morbidă, descompusă, sunt la fel de exact numite în versurile care urmează:

*Duhul ascuns fâlăie 'n grava
Liniște, rele vești.*

„Strig după tine, strigă ai tăi”, — îl conjură mama, în numele omenirii. Dar acestei chemări poetul îi răspunde cu indiferență: el refuză să se uite înapoi, ba chiar, în loc să părăsească izolarea în care creia, el „rupe cheia hotărîrii în broasca ușii” prin care trebuia să iasă și rămâne „înăuntrul, pentru toți, încuiat”. Rămâne pentru a-și irosi forța, talentul — poetul e conștient că la aceasta îl va duce izolarea — pe căi neprielnice, în rătăcirii sterile:

*Nu-ți apleca din suflet grelele
Frunze metalice, stelele, 'n ape
Necunoscute.
Vor rugini, vor rămâne pierdute!*

Îi spune mama. „Vor rugini, vor rămâne pierdute!” — și totuși poetul rămâne în izolarea sa.

În afara afirmațiilor despre existența unor graiuri din afund, a foșnetelor, a stelelor din suflet, a soarelui care trezește dimineața, poezia lui Cicerone Theodorescu din „Cleștar” nu mai cuprinde nimic.

Chiar atât — și înseamnă ceva, fără îndoială: conștiința necesității unui nou drum. Este un semn că poetul considera

că are încă ceva de spus, că focul lui încă nu s'a epuizat, ceeace-l îndreptățește pe cititorul „Cleștar”-ului să aștepte, să nădăjduiască.

E drept că această așteptare n'a fost înșelată ulterior de poet. Dar tot atât de drept e că însuși faptul că poetul se complăce în afirmații, în doruri nedefinite, încețoșate, aceasta îl va duce în mod inevitabil la formalism.

În adevăr, însăși preocuparea de a defini în imagini diferite, cât mai originale, aceeași și aceeași afirmație, ajunge să se transforme în exerciții de virtuozitate. Puținătatea conținutului câtă a fi compensată prin imagistică savantă, construită, de-o migăleală și șlefuială care să ascundă golul de sub strălucirea pojghiței subțiri dela suprafață. Ochiului i se pot părea adesea drept diamante simple cvarturi, dacă giuvaergiul pune la bătaie toată iscusința sa de bun meșteșugar pentru a le tăia și a le lustrui. Încearcă-le însă, fă-le proba — le sgârie și un ciob din cea mai ordinară sticlă! Contraface-rea iese la iveală!

Așa se întâmplă cu poezia lipsită de idei, dar sulemenită în cuvinte dibaci alese! Căci — și nu trebuie evitat cuvântul — așa numita „densitate” a imaginilor din „Cleștar”, în realitate ermetismul, acoperă cu o haină de gală mult formalism. Nu-l face mai puțin condamnabil și periculos, faptul că poetul ajunge să-și dea seama de el. Că a fi conștient de plăgile care-și imprimă pecinginile pe creația proprie nu înseamnă pentru un poet decât primul — și nu cel mai important pas — aceasta s'a putut vedea și din drumul ulterior al lui Cicerone Theodorescu — și nu numai al lui. Poetul a mai rătăcit, chiar după mărturisirea din „Gândul”. Ba chiar, într-o perioadă când nimic din împrejurările în care se desvolta literatura noastră nu era de natură să sprijine menținerea sau alunecarea spre formalism, în 1949, Cicerone Theodorescu a dat cea mai formalistă lucrare a sa, poemul „Din toamna lui 39”. Dovadă că între conștiința unei stări anormale de lucruri și hotărîrea de a o curma există o deosebire, adesea hotărîtoare. De altfel, se mai manifestă aici încă un aspect al contradicțiilor care caracterizează drumul

poetic al lui Cicerone Theodorescu, și anume între abordarea hotărâtă, consecventă a unui nou conținut de idei și între uneltele vechi, ale artei decadente, cu care poetul a alternat ani de-a rândul — tot atât de consecvent — elementele realiste, sănătoase, dobândite dela apariția „Cleștarului” până azi. Despre această problemă va fi însă vorba mai jos.

Deocamdată să consemnăm că volumul „Cleștar”, cu toate bunele intenții cuprinse în multe din poezii, rămâne o carte pe care în mod just poetul însuși a numit-o, în „Gândul”, formalistă și ermetică. Este ceeace el însuși exprimă și în poezia care încheie volumul, poezie intitulată „Indo-eli”.

Nu poate exista pentru un artist, aflat în căutarea unui drum de creație, dramă mai puternică decât aceea pe care i-o dă, la capătul unui bilanț — fie și numai pentru o perioadă a activității sale — constatarea că tot ce-a creat nu mai corespunde idealului său nou. Înseamnă că toată experiența străbătută rămâne o simplă experiență și nu o roadă, nu o recoltă obținută trudnic. Înseamnă că, de fapt, drumul n'a fost găsit încă. Este tocmai ceeace constată Cicerone Theodorescu în acest poem care încheie — *desmințând, anulând* — volumul „Cleștar”, deci care încheie — *desmințând, anulând* — mesajul poetic al primei perioade de creație a poetului.

Ca în fața unei presimțiri, dacă nu chiar a unei certitudini, poetul începe cu un preludiu tragic:

*Măhnirea, 'n adânc, a luminii,
— Ca luciul săgeții —
Imi trece prin clocotu-mi negru, răceala.*

Deci în sbuciumul lui, în sbaterea lui, („clocotul”) pe care o denuște „neagră”, poetul simte dintr'odată ca o „măhnire a luminii”: primul semn al întrebării care vine numaidecât:

*Acestea-s spicele
Acestia crinii
Robului liric al vieții?*

Evident, nu putem fi de acord cu poetul că dealungul volumului s'ar fi făcut simțită strădania lui de a fi cântărețul

(„robul”) liric *al vieții*; ceeace merită însă subliniat, este că poetul însuși crede că *ar fi trebuit* să fie și că, în orice caz, *va fi* de acum înainte. Întrebarea aceasta, fără îndoială cinstește pe poet, ni-l arată deschis, dornic pentru faptele realității. După obsedanta întrebare dacă pentru bicsnica recoltă pe care-o are în față, în paginile volumului, se pregătise și se străduise atât — după aceeași întrebare vădind nemulțumirea, el ajunge să blesteme poezia „pură”, ajungând astfel să nege și drumul de care el fusese atât de aproape:

*Urăsc destinele
Victorioșilor
Albilor îngeri
Ai poeziei!*

Poetul a ajuns astfel să-și dărâme toți idolii, să-și anuleze idealul în numele căruia crease până acum. Tot ce-a scris el până acum e decretat a fi „gol — asemenea lor” — îngerilor poeziei. (Precizăm: îngerii poeziei rupte de viață). Ca atare, pierde entuziasmul față de ceeace-l însuflețea altădată:

*Strălucirile câte-am crezut că arăd
Incep, încet, să se desfierbânte.*

„Gândul e — afirmă poetul — de aci înainte...” După ce ponegrește întregul univers al poeziei sale anterioare, apreciindu-l ca produs sub influența unui demon ce și-a strecurat veninul în trupul său bolnav, poetul își manifestă răsvrătirea față de trecuta — și depășita — sa formulă poetică:

*Eu în acest
Peisagiu vulgar
Dau cu sufletul, cum aș da cu un par.
Svârlu sufletul
Cum aș lăsa un leș.*

Eliberării de povară, poetul îi opune nădejdea sa nesdruncinată — (vizibilă și în poezia anterioară „Indoelilor”, intitulată „Trădări”) — în posibilitatea unei noi poezii, a unui nou drum:

*Și aștept
Dacă mai e ceva pur*

*Să-și ridice din mine cândva în azur
Salvele flăcării, paloșul drept.*

În sufletul poetului mai era multă dăruire potențială, întru nimic, sau prea puțin alterată de drumul parcurs, și care avea să rodească — „să-și ridice... paloșul drept” — în volumul „Cântece de galeră”, în unele cicluri de poezii care n’au fost publicate încă în volum — unele deloc, altele nu în întregime („Călătorii”, „C.F.R.”, „Jurnal de soldat”, etc.) — și care aveau să rodească la adevărata lor putere abia în volumul „Un cântec din ulița noastră”.

Este astfel plin de semnificație faptul că, la capătul unui capitol al operei sale, poetul are tăria să recunoască plin de curaj că a greșit drumul. Tocmai deaceia Eugen Lovinescu îl aprecia pe poet, în 1937, a fi „difícil cu el însuși și cu noi”. E neîndoiios că era un moment difícil — nu numai pentru un critic estetizant, dar pentru întreaga artă ermetică și formalistă — momentul în care un poet, socotit tânără și temeinică nădejde a lor, părăsește drumul acestei poezii, blestemând-o, pentru a-și mărturisii hotărârea de a apuca pe drumul fundamental opus, pe drumul realismului. Este ceea ce spunea încă de pe atunci (1937) Eugen Jebeleanu, a cărui poezie se afla, în acel moment, în mreje nu foarte deosebite de ale lui Cicerone Theodorescu:

„Apariția „Cleștarului” — spune Eugen Jebeleanu — a adus în discuție „purismul” poeziei d-lui Cicerone Theodorescu. Terminologia abatelui Brémont a fost pusă din nou în circulație. Cred că ne aflăm în fața unei judecăți pripite. Poezia pură înseamnă o dezumanizare...”

„Or, linia d-lui Cicerone Theodorescu urmărește și este cu totul altceva.”

„Cleștarul, strălimpezirea versurilor, nu reprezintă o realitate inițială, ci o concluzie, o încoronare de cristale, a unui sbucium lăuntric în care s’au învolburat toate pasiunile, toate avânturile și toate prăbușirile omenești.

„Poetul a ajuns sub cupolele de cleștar ale operei după ce s’a sfâșiat și a trecut prin porțile a nenumărate incendii.

„Concepția poeziei pure presupune desprinderea de elementele vitaliste.

„Realizările d-lui Cicerone Theodorescu nu pot fi integrate acestei poezii. Poezia d-sale este poezie... Atâta tot. Fără niciun alt calificativ.

„Sub splendidă armură de cristal, jarul emoției mocnește, etern...”

„Sub formele lucii și reci ale cleștarului, experiența poetului se străvede, fierbinte și fecundă.”

Cu toate impreciziile și obscuritățile, reiese cu claritate că, ceea ce aprecia un poet la celălalt poet, erau tocmai ecourile datorite vieții, sinceritatea emoției în fața experienței vieții. Lucru pe care nu puteau să nu-l constate — desigur, cu neplăcere — nici chiar criticii oficiali. Unul din aceștia spunea, cu prilejul apariției „Cleștarului”: „Drama sufletului său (a poetului, n.n.) e prea violentă ca să poată să se uite în contemplația pură. El amestecă ritmul vieții sale cu viața exterioară și-i împrumută aceeași cadență”.

Suntem deci îndreptățiți să afirmăm că, odată cu apariția volumului „Cleștar”, prin întrebările mocnite pe care le simțim circulând dealungul multora dintre poezii, dar mai ales prin această post-față care e poemul „Îndoieli”, poetul se declara desfăcut de trecutul său, de trecuta sa activitate de creație și că-și nega însuși arsenalul poeziei, uneltele (formaliste, ermetice) pe care le folosisese.

Astfel, în plină descompunere a literaturii decadente burgheze, în plin vânt al influențelor de tot felul, străine poeziei adevărate, într’un moment în care se arătau foarte aproape norii celei mai negre epoci ce s’a abătut peste poporul român — epoca fascismului — în acest moment un poet derutat, plin de îndoieli, de incertitudini, își afla singur un drum, care avea să-l conducă apoi, în condiții noi și favorabile, la succesul de azi al volumului „Un cântec din ulița noastră”.

Că poetul își afla singur noul drum — e un fel de a spune, și nu unul exact. Dascăl prețios i-a fost viața oamenilor în mijlocul cărora trăia, pe care-i iubea, viață despre care avea să spună și mai târziu, în 1951:

*E focurilor mari părtașe
Și-ți dogorește iute fața
O forjă-adâncă, uriașe,
Cu jaru-i veșnic proaspăt, viața.*

(„Cuvântul Autorului” — din vol.
„Un cântec din ulița noastră”)

„Singurătatea” în care poetul și-a descoperit un nou drum se referă în special la faptul că, lipsit de îndrumarea sigură a unei ideologii înaintate, de călăuzirea ideilor partidului — de care poetul avea să se bucure abia după 1944 — Cicerone Theodorescu isbutise totuși să condamne hotărât formalismul și ermetismul pe care le profesa încă. Contradicția nu e unică în literatura noastră, și cu atât mai puțin nu e de mirare în epoca în care scrie Cicerone Theodorescu. Numai înțelegând-o în adâncime — raportată la ansamblul poeziei din momentul respectiv — putem aprecia cât de mare este victoria poetului asupra sa însăși și asupra celor ce căutau să-i sprijine alunecarea spre decadentism. Iar ansamblul poeziei românești în epoca 1936—37 număra puține glasuri care să vorbească în mod consecvent realist: Mihai Beniuc, în special; Dumitru Corbea, aflat la începuturile sale; Miron Radu Paraschivescu, asemenea. Versurile lui A. Toma circulau pe ascuns, în publicații ilegale. Incolo? Octavian Goga aflat — din cauza prăbușirii sale politice în șovinism și fascism — în perioada definitivă secătuirii a isvorului poetic, altădată plin de realism viguros, acum ajuns la poezia „culmilor” desprinse de viață ale poeziei pure; Ion Pillat, asemenea olimpiu și rupt de realitate; Tudor Arghezi, pentru alte pricini decât ceilalți doi poeți, dar depărtat și el din ce în ce mai mult de realismul poeziei sale anterioare. Plutirea în sferă cât mai „pure”, cât mai aeriene era țelul poezilor cu „autoritate” în epocă, Ion Barbu, în primul rând, sau Lucian Blaga. Unui condei tânăr *aceasta* putea să i se pară adevărata cale, adevărata poezie. Totuși, Cicerone Theodorescu a isbutit să-și afirme aderența la ceea ce era puternic, pentru că era legat de viață. El își declară astfel — chiar dacă aducând cu el unelte ale poeziei formaliste — adeziunea pentru linia tra-

diției poeziei românești, linie caracterizată de legătura strânsă cu viața și reprezentată de marii noștri clasici: Alecsandri, Alexandrescu, Bolintineanu, Eminescu, Coșbuc, Vlahuță.

Conștiința acestui nou drum apare desăvârșit de clar în poezia „Indemn”, care deschide volumul „Cântece de gală”, carte în care poetul, după propria-i mărturie, „a reunit, pentru prima oară în primăvara lui 1946, o parte din poemele scrise până în toamna lui 1944”. Cităm numai două strofe, dintre cele mai elocvente pentru poziția afirmată a autorului în acest volum:

*Mai lasă vioară
Și-arcuș — pentru țigari.
Urechea-ți coboară
Vulcanicei plângeri.*

*Când tot ce efort e
Al vieții cuprinse,
Dă'n lave încinse,
Nu-i loc în retorte!*

„Vuleanica plângere” care solicită acum atenția poetului este strigătul de durere și adesea de revoltă al poporului în anii fascismului și ai războiului. Poetul trecuse prin acești ani nu fără să le constate și să le simtă adânc amărăciunea și tragismul. El vor urmări și mai târziu amintirile, atunci când va scrie poemele largi „Focul din Amnar” (1946) și „Din toamna lui 39” (1949) — imagini ale anilor de război. Deocamdată, după 1936, el isbutește să publice în diferite reviste — și de frondă și cu caracter independent, sau chiar de oarecare progresism, dar și oficiale, — poezii cu orientare democratică („Călătorii”, „C.F.R.”) sau net antirăzboinice („Jurnal de soldat”); pentru că în anii războiului, poetul să publice aproape numai poezie mărturisind ostilitatea lui față de regimul lui Antonescu. Un conținut nou, ceva din „paloșul drept” făgăduit în postfața „Cleștarului”, apare în aceste poezii.

Trebuie să însemnăm aici — cu amărăciune — o constatare: critica literară, opinia unor activiști din câmpul literaturii pot ajunge uneori — cu privire la câte-un scriitor — la greșeli grele și cu urmă-

nedorite, grave și pentru cititor și pentru scriitorul în cauză. O anumită categorisire, valabilă pentru o etapă sau pentru o parte din creația unui poet, este pusă în circulație; în mod firesc, ea nu are cum fi definitivă, nu se poate aplica, precum o ștampilă, întregii activități a unui poet, cu atât mai mult atunci când această activitate se află în plină desfășurare, în desvoltare. O atare încercare se opune însuși mersului normal al lucrurilor, dialecticii.

S'a spus cândva, prin 1947 — 48 că poetul Cicerone Theodorescu este un formalist și această afirmație, întemeiată în ce privește anumite laturi, chiar importante ale creației sale, a început să se stornicească, să circule ca și cum ar fi fost semnul, prevăzut cu certitudine, sub care avea să se desfășoare creația sa și în viitor. A fost așezat un nedorit și nejust semn de egalitate între formalism și poezia lui Cicerone Theodorescu (și a altor câtorva poeți de mare talent).

Este adevărat că atât Cicerone Theodorescu, cât și ceilalți poeți aflați în situație similară *aveau* — mai multe sau mai puține — uscături formaliste în poezia lor. Că ei erau capabili să lupte împotriva acestor uscături, o dovedește însăși desvoltarea lor, volumele de poezie, de mare valoare, apărute, — între care „Un cântec din ulița noastră” este un admirabil exemplu. Tocmai acestei lupte nu i s'a dat atenție. Și așa s'a făcut că, dela apariția volumului „Cântece de galeră”, poezia lui Cicerone Theodorescu, mijloacele *noi* ale artei sale, nu au mai fost analizate, ci prea rar pomenite în treacăt, cel mai adesea etichetate — cu vechea formulă, desigur — deși între timp poetul crease poezii de valoare și realizase admirabile traduceri cum sunt poemele lui Maiacovski: „In gura mare”, „Lenin” și numeroase altele.

Nu pretindem că dela 1946 încoece, dela „Cântecele de galeră”, drumul lui Cicerone Theodorescu a fost consecvent suitor; „Focul din Amnar” și în special „Din toamna lui 39” dovedesc contrariul, coborîrea. Nu vrem să spunem nici că poetul însuși n'are partea sa de contribuție la alcătuirea „aureolei” formaliste care i-a fost conferită. Dar tocmai nediscutându-i-se

creația sa avansată, cum sunt ciclurile „Călătorii”, „C.F.R.”, nescotându-se în relief tendința nouă, atunci când ea apărea, tocmai procedând în mod șablonard, preconcepțu cu creația unui poet, putem ajunge să-l împingem către formalism. Cicerone Theodorescu s'a crezut îndreptătit să apere ceea ce vedea că i se ignorază și uneori i se contestă: noul din poezia sa, începând chiar cu elementele din „Cleștar”. Ne mai alegând ceea ce e just să apere de ceea ce nu e just să apere, el a ajuns să se transforme în apărător chiar și a ceea ce respinsese el însuși, încă dela „Cleștar”, să revină deci la formule pe care le socotise cu ani înainte depășite.

Cicerone Theodorescu s'a întors, cu alte cuvinte, la formalism și ermetism *in expresie*, în condițiile când aborda conștient și hotărât un conținut nou — conținutul vieții noi, socialiste, în construcție. Că a ajuns și la exerciții formaliste s'adea, nu e de mirare. În lungul poem despre dragostea a doi tineri de pe un mare șantier, poem la care a lucrat ani de zile, scriind zeci de mii de versuri, poetul a ajuns la astfel de experiențe triste; el le-a apărât, din păcate, într'un fel inexplicabil autorului „Gândului”, dar foarte firesc autorului „Focului din Amnar” și al „Toamnei lui 39”. Chiar volumul „Un cântec din ulița noastră” a trecut printr'un lung proces de laborator, prelungit tocmai datorită îndârjirii poetului de a apăra ceea ce trebuia să respingă și a respins în cele din urmă.

Spune Cicerone Theodorescu undeva, în „Cântecul din ulița noastră”:

*Ce cade cu hârzobul din cer și fără trudă,
Nici un folos temeinic n'a dat cândva. Și
nu dă.*

(„Munca de noapte”)

Este drept — dar nici o trudă de dragul trudei, nici suprașlefuiala nu sunt indicate: ele amenință cu spectrul formalismului, al lucrului „în sine”. În privința aceasta, gândul său exprimat cu două decenii înainte, în „Cleștar”, ni se pare demn de reamintit:

...Se cere,
*După cruzimea veche a chinurilor lungi,
 Să fie deopotrivă: egale în cădere
 Hârtia 'n cocloașe și aurul în grunji.*

(„Intoarcere la viață“)

Să fie, cu alte cuvinte, și multă hârtie irosită, reprezentând truda pentru a găsi „cuvântul ce exprimă adevărul“, dar să se vadă și rodul acestei risipe: grunji de aur, versurile bine realizate. Din păcate, prea multe sute de pagini scrise în ultimii ani de Cicerone Theodorescu au fost sortite cocloașelor, cu recoltă prea puțină — și aceasta datorită faptului că gândul „văzut“ de poet la sfârșitul „Cântecelor de Galeră“ ca o „geană a zorilor roșii în împlinire“, a rătăcit cu prea multă stăruință pe căi vechi, mâna sa a mișcat mult prea stăruitor coardele unei viori sparte demult și dezacordate.

★

„Cântecele de galeră“ pornesc dela mărturii adesea patetice ale dragostei de oameni a poetului, ale împotrivirii sale față de ceea ce știrbea demnitatea și amenința viața omenească. Dacă în „Cleștar“ avem deaface cu o poezie despre propriile căutări, despre o problematică minoră, intimă, și numai cu afirmații despre clocotul vieții de care poetul se simțea atras și impresionat — în „Cântece de galeră“ el părăsește turnul (sau cămăruța) izolării sale și, consecvent „îndoielilor“ creatoare prin care trecuse, pășește în viața reală.

Volumul are intenția să acuze direct, pe față, războiul și pe susținătorii lui, să plângă drama celor împinși să moară pe câmpurile de bătaie. O face însă în maniera „Cleștarului“, adică adesea ermetic și cu mult formalism. Ermetismul îi putea apărea poetului și ca o pavăză față de cenzura fascistă și antonesciană — avea deci un motiv în plus să-l utilizeze ca modalitate de a construi imaginile. Spre deosebire de Beniuc care, în aceeași epocă și tot din cauza cenzurii recurgea la simboluri *realiste* pentru a condamna războiul („Melița“ etc.), și pentru a vesti apropierea unui veac nou („An de an vas roșu înaintea“ — „Iar în zori când va cânta cocoșul...

versul meu va fi păunul roșu“ — „Cu mii de cai putere se crapă zorii unei alte ere“, „Nu 'ncercați... să legați în lanțuri primăvara!“, etc), — Cicerone Theodorescu restrângea inteligibilitatea versurilor sale, le ermetiza, le făcea accesibile numai pentru puțini. Drumuri poetice diferite! Deaceia poezia lui Beniuc a pătruns în mase iar a lui Cicerone Theodorescu a putut fi ignorată de mase.

Și 'n cer, răsturnată vale de rai
 Sclipiră luminile de putregai.

.....
 Se 'ntunecă drumul. Pier roadele. Dar
 Sămânța scânteii e stea, în amnar—
 („Culcuș siluit“)

Aceste versuri sunt concluzia unei poezii care începe printr'o enumerare de simboluri în care sunt acuzate — în maniera ermetică, desigur — ura de oameni, perfidia, setea de măcel, trădarea, adică tot atâtea crime socolite drept virtuți de către regimul fascist din țara noastră:

Te 'năbușe fulgere, mori prizonier
 În gratii de ploaie, de sânge și fier,

— în aceste cuvinte vorbea poetul despre spiritul de luptă, despre opoziția antirăzboinică pe care, vedem din versul final al poemului („sămânța scânteii e în stea, în amnar“), nu le socotea deloc înfrânate ci doar într'un vremelnice reflux. Potențialul lor rămânea întreg „în amnar“ — în popor, suntem cu drept cuvânt înclinați să spunem. Atmosfera e aceeași în „Neue Ordnung“, „Baladă“, „Apariție“, „În marș“, „Morții“, „Golful“, „Vechiul simbol cu pescăruși și moarte“, „La ferăstrae“, „Moment de seară“, „Sfârșit“, etc.: Se simte durerea adâncă a suferinții pretutindeni, dar se simte și începutul de nemulțumire, de protest. E semnificativ chiar și titlul poeziei „Murmur pe 'ntunerice“; în „noaptea“ anilor de război prind să se audă opoziții, murmure:

Dă-ni-l, dă, pârjolul!
 De-i al nostru rândul!
 — Dar de ce poporul
 Și de ce pământul...

„Jurnal 1941“ e o acuzație directă:

*Cea mai de sus spânzurătoare
Pe-al meu alesu-l-a dintre popoare
Să-l spânzure, în cea mai de sus
Pe-al meu l-au pus.*

Și în timp ce sugerează în imagini, adesea grotești și repetate până la obsesie, cortegiul de nenorociri abătute asupra poporului („de leșul lui vântoasele'n hohot/Sgâlțăie, trag, ca de-o limbă de clopot“, etc) — poetul rostește și sentința:

*Și ce-a urmat cine știe
Iertare în inima lui nu va scrie!*

(Cetitorul e rugat să citească — pentru a înțelege — versul în forma următoare, limpezită, nealambicată, obținută prin simpla intervertire a unor cuvinte: „Și cine știe ce-a urmat, nu va scrie iertare în inima lui“).

Ideia e reluată și în alte poezii ale volumului, dovedind în general ura poetului, ca ecou al urii poporului, împotriva războiului:

*Cu privirile unite azi chemi
Numai ghimpii, din câmpul de ghiață,
Numai ghimpii sticlesc și 'n azur — și
te 'nvață
Să urăști, să refuzi, să blestemi....*

(„Hotar“)

Dar ceeace e mult mai important, alături de poezii ca acestea citate mai sus, în „Cântece de galeră“ poetul face să pătrundă și ecouri ale revoltei evidente, ba chiar speranța într-o schimbare a stărilor de lucruri, într-o victorie asupra deslănțuitorilor de nenorociri.

Văzusem „sămânța scânteii din amnar“ („Culcuș siluit“); în „Răni“, poetul vorbește despre „colțul de soare“ care sângează încă în coaste dar a cărui vrajă „se 'ndreaptă spre noaptea următoare/ Când va ieși pe trepte înconjurat de oaste“); mult mai clar, sămânța revoltei e vizibilă în refrenul — pus de poet între paranteze — ce revine după fiecare strofă a poeziei „Te lasă norule“:

*Te lasă norule, vino vecine
Muntelui sur s'ațăfăm focurile
La miezul nopții, vino la mine
Fără amnar s'ațăfăm focurile...*

Nu mai e necesar să explicăm fiecare imagine, deoarece sensul general al acestei strofe și al poeziei întregi reiese, aici, cu toate că ermetismul se manifestă din plin.

Cu atât mai grăitor apare neclintita credință, afirmată patetic, speranța unei înoiri, a unei dreptăți:

*— Vei bate, răsbunătorule ceas!
Cred în voi, rădăcini. Cred în tine, pământ.
Și pe tine te chem, izbăvire, vânt crud:
Mă gătuie, mă suduie,
Mă sfășie, mă sguduie,
Cred în sfintele mele ruini
In fantomele lor cu coroane de spini
Și —dospind viitoare izbucniri de lumini —
Cred în mugurii crânceni ai rănilor.*

Rănila nu dau muguri, ele se lătesc cel mult, sau se adâncesc. Poetul se referă aici la ceeace rezultă atunci când durează prea îndelung o suferință prea mare: izbucnirea de revoltă nimicitoare, răzbunătoare.

Imaginea acestui viitor, nădăjduit cu încredere însoțește pe poet din ce în ce mai mult în creația sa: simbolul pasărei Phoenix e reînviat de autor în acelaș scop ca și crearea imaginii cu mugurii rănilor („Pentru păsărea Phoenix“); în „Steaua căzătoare“, senzația victoriei e atât de puternică, atât de apropiată poetului („zorii urcă 'n luptă. Viața mea se-apropie“), încât el se contopește cu poporul în marea bucurie de a-i cânta eliberarea:

*Pe ceruri străpunse un drum se alege:
Răstoarnă-se lumea și 'n goluri mă 'nece
Și steaua căzând străpungă-l pe-aed...
Sub steaua aceasta eu cânt, în ea cred.*

În fața acestei fericiri, poetul își pune însăși problema artei sale, reluând profesia de credință din „Indemn“:

*Luptă! Nu-ți reîncepe tristul joc
In loc
Al sborului silnic
In rotogol zilnic!...*

Poeemele „Va fi primăvară“, „Somn fericit“, „La îngânatul zorilor“, sunt dominate de liniștea senină pe care ți-o dă certitudinea. Poetul trăia clipele solemne ale eliberării și această solemnitate imensă capătă expresii de proporții similare. Poetul răspunde binețelor pe care i le dă poporul aflat în pragul primăverii sale — eliberarea:

— *Mulțumim dumitale, munte bătrân,
Rouă bună, noapte bună, pădure.*

(„Va fi primăvară“)

Tonalitatea înaltă a poeziei, măreția victoriei sunt însoțite de poet cu conștiința că există încă dușmani, există greutăți și nu din cele mici: „Negrul pândește dedesupt și adânc“ („La îngânatul zorilor“). În cugetul poetului au loc, așadar, prefaceri și înțelegeri noi, determinate de experiența dramatică pe care o trăise și care nu-l lăsase nepăsător. Versul său se vădea deschis pentru orice influențe pozitive, care n'au întârziat să fecundeze, deși încă palid (mai mult să gesteze), scrisul lui Cicerone Theodorescu. Poetul intra în noua eră ce se deschidea poporului nostru cu un carnet bogat în însemnări pozitive.

Totodată însă el intra și cu tot ce adusesese încă dela „Cleștar“, adică o bogată recuzită specifică poeziei ermetice, formale.

În „Cleștar“, forma artistică era în cea mai mare parte corespunzătoare conținutului pe care-l exprima; alambicările expresiei, imaginile confuze, contorsionate, echivoce adesea și aproape totdeauna încețoșate de un nor cenușiu, erau datorite în primul rând confuziei din conținutul poemelor, incertitudinilor ideologice și programatice ale autorului, care nu-și găsisese drumul, care se vedea din ce în ce mai nesatisfăcut de rodul strădaniilor sale poetice.

În „Cântece de galeră“ ermetismul imaginii se află în conflict puternic cu conținutul, care este cel mai adesea unul înaintat. „Galera“, ale cărei cântece le cântă poetul, este epoca de grea suferință — ca la galere — de convulsii, de căutări fe-

brile și de nădejdi arzătoare (în limita înțelegerii de atunci a poetului). Insuși faptul că a sesizat aceste realități și că s'a preocupat să le exprime, este elocvent pentru orientarea din ce în ce mai realistă a poetului. Dar de mai multe ori el vine să acuze războiul și moartea cu mijloacele potrivite decadențelor care defăimau viața; el vine să cânte nădejdea și încrederea față de viitor în imagini de chipul celorla prin care decadenții își exprimau disperarea și spleenul; el vine să dorească și să vestească victoria poporului, dragostea pentru oamenii necăjiți, într'un limbaj „poetic“ care adesea s'ar fi adecvat mai degrabă scepticismului și mizantropiei. Despre acestea, de fapt, vorbește poetul în „Gândul“, acolo unde e sigur a-și fi văzut, însfârșit, calea de urmat. Cicerone Theodorescu acuză, în poezia „Gândul“, tocmai contradicția, atât de vizibilă în paginile volumului său.

Cu dreptate el constată că gândul său — versul său — a avut de exprimat asprimea „iernii“, hățișurilor și a norului dens al fascismului și războiului:

*Năzărit prin desigur de iarnă, prin cețuri
Licăreai nocturn, argintiu
Ochi de cerb, argint viu.*

(„Gândul“)

În această iarnă grea, în care a strălucit viu incandescența poeziilor limpezi și drepte ale lui Beniuc, poezia din „Cântece de galeră“ a adus și ea un licăr. Dar, așa cum focul făcut din lemne de esență mai slabă și adesea ude, arde încet, cu flacără puțină și fum mult fără să dea jar, fără să dea căldură, tot astfel focul aprins de Cicerone Theodorescu a încălzit pe puțini, cu toate că poetul și-a dorit un uriaș incendiu. Aceasta, tocmai pentru că el și-a alimentat focul — existent, real desigur — nu ca pe un rug, cu lemnele cele mai potrivite. Nici căldura și nici lumina acestui foc n'au fost de natură să răspundă intenției autorului. Nemulțumirea din finalul „Cleștarului“ se poate aplica în parte și „Cântecelor de galeră“, cu toată esențiala deosebite dintre aceste volume. Aceasta, din cauză, cum spuneam, că fondului realist al poeziilor din „Cântecele de galeră“ fi

corespundea de cele mai multe ori o formă artistică greoaie, cețoasă, de aceeași factură ca și în „Cleștar“.

Nu vom exemplifica pe larg, pentru că nu e nici în intenția noastră, și nici nu e cazul să facem o inventariere a procedeelelor ermetice ale lui Cicerone Theodorescu. Vom analiza însă ceva mai amănunțit poezia „Golful“, pentru a vedea cum procedeele formaliste, ermetice, isbutesc în cele din urmă să ascundă și să încetezeze până la anulare conținutul sănătos inițial al unei poezii.

Poezia are cinci strofe și o vom cita în întregime:

*Ecouri se-aud în pustiul decor
Al golfului nostru: de-adânc, de departe...
Dar golful alege, cu tragic spor
Algele putrede, scoicile moarte.*

*Cochilii de leșuri-molusce, cât vezi!
Duratei, pe 'ncetul, sili să le 'ndrume...
Sunt mari naufragii în fund. El grămezi
De stârvuri mărunte adună din spume.*

*Din săruri și scoici, în chimii de 'nceput,
Migala-i meschină în rocă rezistă:
Milenii de mături pe-aici au trecut...
Și crește, bătută, celatea lui tristă!*

*Cutremurul apelor: asediu de-azur,
Mai scutură resturi, de-adâncuri, de 'nalturi
Mai biciuie resturi: se 'ntoarce mai pur
In groape cu tigrii albastrelor salturi.*

*Golful se 'ngrașă de leșuri hingher.
Marea-i acolo, tot neliniștită...
Respins către larguri, fugar lângă cer,
Sufletul golfului, e-acolo, palpită...*

Trebuie să spunem din capul locului că în spațiul — totuși limitat — al unui articol chiar atât de larg ca acesta de față, este cu neputință să „traducem“ chiar fiecare imagine „condensată“ de autor.

Ermetismul pretinde a realiza expresia poetică în așa fel încât într'un număr de cuvinte extrem de redus, să redea un număr extraordinar de mare de senzații, atmosferă, etc. Cuvântului i se atribuie o valoare funcțională atât de zdrobitor de mare, încât sensul inițial, propriu, este declarat ina-

decvat, inexistent, în orice caz sensul propriu al noțiunii pe care-o definește cuvântul — și ca atare imaginea care se crează din împerecheri de cuvinte — devine pentru ermetici un balast, de care ei se dispensează numaidecât. Cuvântul rămâne să fie întrebuințat la libera voie a poetului ermetic, asemeni sie-și, adică despuia de contingentele lui reale, de legătura cu viața, care a determinat vorbirea. Cuvântul rămâne deci un scop în sine și i se poate atribui orice sens vrea poetul ermetic. De aici urmarea firească e că limbajul unui poet ermetic nu seamănă cu al altui poet ermetic, prin simplul fapt că fiecare atribuie cuvintelor sensuri și rosturi convenabile sie-și. Fiecare poet ermetic, pentru a putea fi înțeles de cititori, pretinde a avea nevoie de o „cheie“, adică de descoperirea „cifrului“ pe care și-l crează el în vederea realizării a ceea ce el denumește imagini artistice. Odată cifra descoperit, totul ar merge, mai mult sau mai puțin lesne. În realitate însă, nu e chiar așa, deoarece „cifra“ poate diferi în cadrul creației aceluiași poet ermetic și aceasta pentru simplul fapt că, prin trecerea anilor, el suferă o serie de influențe — fie de ordin formalist, fie realist. Fiecare poet ermetic are adesea mai multe „chei“. Cicerone Theodorescu vorbea chiar în prima poezie din „Cleștar“ despre asemenea „chei“: „Melodia cea adevărată — spunea poetul — răspunde mâinilor dibace“ (subl. noastră), adică acelora care posedă „cifra“, care isbutesc să-l descopere. Dealtfel „cheile“ apar cu oarecare insistență în poezia lui Cicerone Theodorescu: cheile pe care le „sună ochiul“ pentru a „deschide lacătul întors și ruginit al soarelui“, glasul care-și „încearcă dornic cheile“ pentru a deschide „inima 'n rugină“ a iubitei („Apus“), cheia broaștei dela ușa prin care se iese din camera formalismului și izolării („Din urmă, glasul mamei“) etc.

Pe de altă parte nici pretenția că fiecare poet ar avea una sau mai multe chei numai ale sale, care-l diferențiază de ceilalți poeți ermetici, nu e mai adevărată. Experiența arată că după puțin exercițiu prin poezia a doi-trei asemenea poeți, nu mai e nevoie de cine știe ce osteneală pentru a descifra criptografiile celorlalți.

Constați că imaginile, adică jocurile de cuvinte încep să se repete, sau în cazul cel mai fericit pentru „individualitatea“, pentru „personalitatea“ poetului ermetic, încep să fie construite din elemente cu puțin diferite, dar pe baza aceluiaș calapod. Această similitudine de calapoade a fost denumită de ermetici „școală poetică“. Cicerone Theodorescu, de exemplu, a fost decretat a fi un continuator, „pe drum propriu“, al școlii lui Ion Barbu. Lucrul trebuie înțeles ceva mai complex: există și filiații, influențe între ermetici, uneori mergând până la copiere servilă, lipsită de inițiativă a „maestrului“-șef de școală.

Cicerone Theodorescu a fost influențat și el, începând dela amăgitorul spectru al „cheii“ care i-ar asigura individualitatea și personalitatea distinctă, până la preluarea unor clișee ale poeziei barbiene, la modă în epoca de formare a poetului. Nu e cazul să căutăm a le nota, deoarece n'ar aduce niciun folos înțelegerii problemei. Important este să remarcăm că individualitatea lui Cicerone Theodorescu s'a definit nu prin astfel de chei, ci tocmai prin părăsirea lor și prin căutarea unui drum realist la care a și ajuns — târziu — și care e cu totul limpede în volumul „Un cântec din ulița noastră“.

Să revenim la poezia „Golful“, pentru o succintă traducere a sensului ei general. Golful e o regiune liniștită a mării, unde, datorită condițiilor solului, furtunile nu isbutesc să pătrundă, dar unde marea își trimite valurile ca 'ntr'o revărsare cu apă stătută. Apa se primenește încet, dar valurile vin cu regularitate, stârnind numai senzația, cu totul micșorată, redusă, a răvășirii pe care-o aduce uraganul dincolo de piciorul de pământ care separă uscatul de largul mării. Sensul acesta al golfului e cel real. Trebuie să spunem că ermetismul lui Cicerone Theodorescu se dovedește aici limitat, deoarece în toată poezia golful e luat în înțelesul lui strict geografic și tot ce i se atribuie (tot eșafodajul de imagini) este ales în așa fel încât să corespundă geografiei. Vântul realismului începe să bată, cum se vede, în „golful“ retragerii și izolării autorului, chiar prin această strictă respectare a conținutului noțiunii pe care-o numește cuvântul!!

Ce se spune despre acest golf, în care se află poetul („al golfului nostru“)? Spre golf vin „de-adânc, de departe“ tot soiul de ființe și obiecte, și vii și moarte, din care însă golful alege — „cu tragic spor“ — numai ceea ce este mort. Golful vrea să fie imaginea generalizată a artei poetului, iar marea, a vieții celei largi. În strofele a doua și a treia urmează notarea aluviunilor pe care le aruncă viața și care formează substanța artei poetului, aluviuni rezultate din marile „nafragii dela fund“; precizarea că asemenea „mâluri“ de cadavre s'au depozitat de milenii, deci că procesul s'a tot repetat în decursul vremii, vorbește despre permanența cu care viața a alimentat arta, cu resturile, cu ceea ce i-a prisosit, nu cu marile furtuni. Strofa a patra spune că acest proces are și va avea loc mereu, marea depunându-și nestingherită — pentru a deveni „mai pură“ — recolta de stărvuri ale naufragiilor din fund cât și ale răvășirilor de deasupra apelor („mai scutură resturi: *de-adâncuri, de 'nalturi*“). Considerarea artei ca unecou atât de depărtat al vieții încât nu veritabilele „furtuni“ (citește: frământări umane) pătrund în ea, ci numai niște reziduuri purtate de ecourile pasiunilor și patimilor umane, este evident falsă. Dar poetul merge mai departe. În ultima strofă — unde primele două versuri fixează din nou procesul: golful înghite mereu leșurile pe care marea în continuă frământare i le aruncă — versurile finale afirmă un alt crez: deși respins dela marea înfruntare care se petrece în larg, totuși, refugiindu-se „lângă cer“, „sufletul golfului“ palpită tot alături de marile furtuni din largul mării, — din viață — lângă care se află cu toată pasiunea:

Sufletul golfului, e-acolo, palpită...

Iată deci o poezie care, cu toate definițiile false din primele strofe, cu toate aprecierile greșite date artei ca un golf liniștit — cu toate acestea aduce un mesaj care vorbește despre aderența poetului la viață, prefigurează drumul său realist în viitor. Citească însă orice cititor din nou poezia și va vedea că acest mesaj încețoșat îi scapă mereu, și mai ales este

introdus în poezie de astfel de imagini, încât mesajul însuși dispare din cercul înțelegerii sale.

Socotim că nu mai e nevoie de noi exemplificări, pentru a conchide că același lucru se întâmplă și cu mesajul din alte poezii, în care strofe izolate — posibil să fie citate, cum s'a văzut — dacă sunt citite în ansamblul din care au fost scoase, se pierd, se integrează atmosferii generale de cenușă și confuzie. Prin aceasta, ascuțișul critic și demascator al volumului, așa cum l-a intenționat poetul, este redus atât de mult, încât el a putut fi cu ușurință uitat de cititor, iar de critica literară ignorat sau pomenit doar uneori și numai în treacăt în complexul poeziei românești.

★

Dar, dacă în volumul „Cântece de galeră” existau nu numai puncte de pornire juste, ci existau și poeme în care ermetismul inconsecvent al poetului dovedea puterea elementelor realiste și lăsa să se poată înțelege pe alocuri, cu claritate, conținutul, care era unul legat de năzuințele populare, în schimb în „Focul din amnar” și în special în „Din toamna lui 39”, poeme de mare întindere, lirismul poetului se împotmolea deplin în formalism. Intenția de demascare a războiului, ca bază de plecare a poemelor acestora, era astfel trădată de imaginile care nu mai lăsau să se înțeleagă nimic altceva decât un fel de atmosferă năclăită, fără nicio perspectivă, fără niciun înțeles.

Poetul reia în „Focul din amnar” o imagine creată anterior în poemul „Neue Ordnung”, care definește astfel răsturnarea de valori din regimul fascist și antonescian:

*Bovinele treceau drept sburătoare
Iar sburătoarele trăgeau la jug.*

Cu ce preț se petrecuse această inversare de roluri, poetul arată cu violență chiar din prima strofă:

*Strivind-o 'n treacăt pe privighetoare
Ce din aripi, o moarte, mai bătea,
Cătarca se 'nțelese cântătoare:
Ea, cântăreața, o aplauda!*

Spasmele cântăreței aflate în agonie, luate de doborâtul asasin drept aplauze de admirație — iată o imagine grăitoare.

Fauna zoologică mișună și în „Focul din amnar”, completată însă cu tot felul de monștri teratologici, împrumutați celei mai fantastice mitologii populare. Exagerarea care, aplicată după principiile realismului, ar fi putut reliefa imaginea, devine aici un procedeu „însine”, autorul complăcându-se în cele mai hibride operații, creând o imagine apocaliptică, de coșmar. Țara robită apare ea o „cornută vedenie slută”, strigoi în locul când împilatorilor când împilaților, etc. Revolta poetului se revarsă într'un lung șir de blesteme de-o brutalitate și adesea vulgaritate neartistică. Violenta, posibilă în poezie, devine aici atât de fără margini, încât ea anulează arta, desfigurează poezia. Răzbat ici-colo accente ceva mai limpezite, e drept, dar întregul nu lasă deloc să se întrevadă scăpărarea luminoasă pe care-și propunea poetul s'o cânte: ridicarea poporului care-și cucerește libertatea. De unde, o plutire în cel mai desăvârșit vag, o ancorare în abstract; poemul pare a vorbi despre suferință în genere, de pretutindeni și de totdeauna. Iar finalul, cu stridența și artificialitatea imaginilor:

*Văd munții: ieșind vestitori din păduri
Arată cu pumnul spre monștri și furi.*

*Văd noduroasă, rădăcina, ne'mpăcata:
Cu pumnii grei, cu pumnii strânși stă gata.*

nu apare deloc ca o concluzie către care să crească întreg poemul. „Focul din amnar” putea să se stingă cu mult înaintea acestor versuri, putea să continue mult după — nimic n'ar fi indicat că substanța din care a isvorât poemul s'a terminat. Este și aceasta una din caracteristicile poeziei formaliste, să nu știi unde și de ce sfârșește!

Aceleași lucruri se pot spune, cu oarecare variații, despre „Din toamna lui 39”. Aprecieri grăbite despre război, făcute ca de gazetar, într'un limbaj forțat, multe blesteme, multe jocuri de cuvinte — nu lipsite de marca exercițiului îndelung al poetului — mult sarcasm fără să fie clar împotriva cui se deslănțuie și, la sfârșit, o

concluzie nereieșind de nicăieri din poem, dar impusă poetului de viață:

*Și — gata să'nfrunte războinicii aștri
Din vechiu-univers în cutremure—
Al nostru nu-i soare să scape! /
Ai noștri nu-s oameni să tremure!*

Nu trebuie să insistăm prea mult asupra acestor triste aspecte ale operei lui Cicerone Theodorescu — aspecte care puteau fi înlocuite cu altele, strălucitoare, dacă autorul și-ar fi respectat promisiunea din „Gândul”. Ele vădese nu numai inconsecvența autorului, ci, mai mult decât atât, ele sunt semnificative pentru felul cum atunci când un autor încearcă să slujească un conținut nou cu o formă artistică veche, cu mijloace potrivite conținutului vechi, atunci contradicția între conținut și formă duce la anularea fondului însuși, la irosirea buneii intenții. Faptul că primele creații — și încă de mare întindere — care au urmat luării de atitudine atât de clară din finalul „Cântecelor de galeră” s'au caracterizat tocmai prin opusul celor ce afirma poetul în „Gândul” și marcau o revenire mult mai acută la mijloacele poeziei de care Cicerone Theodorescu declara că încearcă să se depărteze, — acest fapt dovedește că, atunci când își considera versul ca un reflex al „zorilor roșii în împlinire”, poetul încă nu era convins deplin de valabilitatea drumului pe care apuca, sau că pornea pe acest drum fără a fi conștient de toate câte decurg de aici. Căci, nu trebuie uitat faptul că „Focul din amnar” și „Din toamna lui 39” au fost însoțite de „Calea Griviței”, poem încă mai întins și în care poetul își propune să cânte eroicele lupte ale referiștilor din Februarie 1933.

Apare vizibilă în aceste creații preocuparea poetului pentru așa numitele „motive poetice”, care devin firul conducător al poemelor. În „Focul din amnar” era imaginea țării robite ca o cireadă diformă de necuvântătoare; în poemul „Din toamna lui 39”, spectrul zeului Marte — războiul — devine obsesia; în „Calea Griviței” această obsesie este dată de amintirea ochilor orbi ai tatălui poetului. Pe marginea acestor motive, care amenință să înlocuiască însuși

conținutul poeziei, poetul brodează imagini peste imagini, creatoare de atmosferă, de „stare poetică”. Tocmai fiindcă în „Calea Griviței” aceste imagini au o mai mare contingentă cu viața reală, isvorind din viața grea pe care o duceau muncitorii feroviari și pe care poetul o cunoscuse, tocmai de aceea și poemul e mai unitar, cititorul poate reține — în mod încă neclar, desigur — impresii despre oameni: drama orbului pentru care în jur e noapte continuă, pasiunea lui pentru muncă și pentru mașina care, în condițiile grele în care a fost nevoit să muncească, l-a orbit, imaginea unei gări și a faunei exploataților și afaceriștilor de tot felul pe care-i purta trenul, etc. Poemul se încheie cu un tablou asemănător picturilor impresioniste — o aglomerare de linii și culori — dar în care încep să se ghicească chipuri de oameni, mișcări concrete. Tocmai pentru că el apare ca o concluzie necesară, decurgând din cele anterioare, tocmai de aceea poemul are, cum spuneam, o anumită unitate, o logică, și ajunge să comunice ceva clar cititorului. Iată de pildă imaginea lui Roaită, ucenicul asasinat pe când trăgea sirena:

*Neștiută, lângă cer, din vâpăi, s'a'nălțat
Arătare cumplită peste-a morții'ncleștare:
..Rămas sentinelă ne'nduplecat
Băiatul sus la sirena'mpușcat
Spânzura de manetă și'n legănare
Soldații zădarnic trăgeau să-l doboare.
Mortul trăgea de sirena mai tare
Sirena urla mai înfricoșat.*

*Ucenicul Vasile, băiat de țaran
Mai știu cum îl jelue, din compresoare
—Cu flaut de moarte.
Cu șuer ce arde —
Bătrânul țevelor fierbătoare:
Aburul alb. . .*

În etapa în care cei mai mulți din scriitorii noștri luptau cu mult succes și realizau primele opere pe baza noii metode de creație artistică — a realismului socialist — Cicerone Theodorescu intra, deci, cu un puternic bagaj formalist. Că încă în această epocă se vedeau la el vechile contradicții dintre conținutul înaintat și forma

artistică veche, o dovedesc nu numai traduceri de mare valoare din poezia lui Maiacovski, de exemplu, ci și lucrările sale pentru copii, chiar dacă au uneori deformări ale adevărului vieții: „Ograda minunată“, „Năpârstoc“ etc. Versurile clare, imaginile cel mai adesea pline de realism, preocuparea de a da un conținut înaintat într-o formă artistică accesibilă cu ușurință — toate acestea dovedeau că poetul făcea o deosebire între ceea ce socotea demn să fie înțeles de toți (literatura pentru copii) și ceea ce destina câtorva („poezia“ — între ghilimele, adică literatura pentru maturi și anume pentru cei „inițiați“).

Iar după apariția „Căii Grivița“ și după reeditarea, în 1949, a „Cântecelor de gală“, „precedate de *Cleștar* și întregite cu *Focul din amnar*“ cum subîntitulează autorul — Cicerone Theodorescu n'a mai apărut, vreme de aproape cinci ani, decât cu câteva, puține, volume pentru copiii cei mai mici și cu versuri tipărite prin diferite periodice (excepție făcând traduceri, de care poetul s'a preocupat permanent).

Spuneam și mai sus că absența volumelor lui Cicerone Theodorescu n'a fost spre folosul literaturii noastre. Ea s'a datorit și felului în care critica a ignorat sau minimalizat contribuția poetului anterioară „Focului din amnar“ (repetăm că cicluri întregi, valoroase ale lui Cicerone Theodorescu n'au fost încă adunate din publicațiile unde se află risipite) dar s'a datorat și felului în care autorul s'a menținut într-o îndârjită și adesea ostentativă „independență“ față de ceea ce toți scriitorii noștri frunțași înțelegeau prin *poezie*. Șlefuitorul migălos și atent, poetul conștient că fiece cuvânt are valoarea și rolul lui în poezie, meșteșugarul desăvârșit al versului care e Cicerone Theodorescu, a făcut adesea loc autorului poemelor „Focul din amnar“ și „Din toamna lui 39“. El a ajuns uneori a reduce poezia la șlefuirea migăloasă, la înflorată și iscusită combinată joc de imagini, la paradă de meșteșug pentru a sădi — spunea poetul — în fiece cuvânt, în fiece împerechere de cuvinte, sensuri pe care, în mod logic, nu le puteau cuprinde decât în accepția ermetismului. Nesprișnit de critică, neindicându-i-se cu claritate ele-

mente sănătoase, de bază, atât din „Cleștar“ cât și — mai ales — din „Cântece de gală“ și din ciclurile „Călătorii“, „C.F.R.“, nestudiindu-se în mod adânc, competent și convingător pentru cititori și pentru poet ermetismul și formalismul creației sale, Cicerone Theodorescu a putut ajunge pe această poziție, caracterizată când prin așteptare resemnată, când prin rețrădășenie și izbucniri violente — destul de rar în spiritul realismului socialist — și totdeauna prin migală stăruitoare pentru a da strălucire versului, așa cum singur o mărturisește în numeroase prilejuri. Din acest punct de vedere, al griiei pentru cuvânt — dar nu alunecată spre cultul exclusiv al cuvântului — din punct de vedere al griiei pentru strălucirea limbajului poeziei, creația de azi a lui Cicerone Theodorescu este un exemplu, și nu numai pentru scriitorii tineri!

Poetul a biruit însă — biruindu-se pe sine.

Idolatria pentru cuvântul „în sine“, a ermetismului, a devenit — la lumina înțelegerii pe care i-a dat-o marxismul și teoria realismului socialist — conștiința artistică a creatorului de mare talent, exigența artistului care crează, din febra zilelor de azi, versuri pentru eternitate.

Truda lungă a dat roade și în cugetul său au apărut limpezimile cristaline — cleștarul în sensul perfecției formei adecvate la conținutul înaintat — elemente indispensabile poeziei durabile, care înfruntă timpul. Multe din poeziile din „Un cântec din ulița noastră“ au claritatea și concizia efigiei, avântarea sobră a versului clasic. Aceste calități așează volumul „Un cântec din ulița noastră“ între marile succese ale poeziei noastre noi, iar pe autorul lui între cei mai buni reprezentanți ai literaturii noastre pe drumul realismului socialist.

Pentru a analiza mai bine acest volum, trebuie să pornim dela titlu: „Un cântec din ulița noastră“. Nu trebuie să trecem sub tăcere faptul că, inițial, poetul intenționa să-l numească „Munca de noapte“, să adune în el numai acele poezii care exprimau crezul poetic al autorului și, ca să spunea așa, „răfuiala“ sa cu toți acei pe

care îi socotea adversarii noii sale poziții, de apărător al formei vechi în poezia cu conținut nou.

Tematica volumului s'ar fi restrâns și, date fiind formele inițiale ale multora din poezii („De vorbă cu un tânăr“, „Munca de noapte“, unele din ciclul „Cocoși de tablă“), dat fiind și faptul că poetul urmărea să includă și unele poezii care exprimau mai clar poziția sa contradictorie din ultimii câțiva ani — cititorul ar fi avut o imagine și mai trunchiată a activității poetului Cicerone Theodorescu. Au fermentat însă în conștiința sa tendințele și spiritul nou care călăuzesc întreaga noastră activitate literară, a biruit de fapt viața, de care poetul n'a fost niciodată *cu totul* rupt dar de care s'a depărtat adesea atât de mult, încât numai vagi ecouri îi mai ajungeau.

A biruit amintirea orbului care bocănea cu toiagul pe caldarâm:

*Cârmaciule și veghea mea, o tată,
Nu te desparți de mine niciodată.*

*Mereu în sborul gândului, m'ajungi,
Sunt dela tine, toate... Sunt de-atunci,*

*La fiece greșeală din trecut,
M'ai cercetat pe gânduri și tăcut.*

*La fiece greșeală nouă, azi,
Mă cercetezi în suflet și obraz.*

*La fel și azi, când am o bucurie,
Imi spui: s'aștept pe cea care-o să vie!*

(„Pe Grivița la noi“)

Cântecul din ulița noastră — e cântecul pe care autorul îl închină Griviței, luptătorilor ei din trecut și oamenilor ei de astăzi. Poetul privește oamenii Căii Griviței ca pe simbolul luptei eroice în vremuri grele, al forței constructoare din zilele noastre. „Ulița noastră“ este astfel imaginea întregii țării.

Calea Griviței e o prezență frecventă în volumul „Un cântec din ulița noastră“. Intregul ciclu „Pe Grivița la noi...“ o mărturisește: „Poveste din ulița noastră“, „Generalul nostru“, „Pe Grivița la noi“, etc. Apoi alte poezii din celelalte cicluri,

mai ales din „Să nu te uiți cu ochi de ghiată“ evocă aspecte, crâmpie de viață, deasemeni „din ulița noastră“.

Dar Calea Griviței e o prezență vie în toată creația de până acum a lui Cicerone Theodorescu. Volumul de față, cu întreaga sa bogăție de viață, ne apare astfel ca rod al unor preocupări și elaborări îndelungi ale autorului. Și în „Cântece de galeră“, și în ciclul „C.F.R.“ este evocată Calea Griviței și, desigur, în poemul care-i poartă numele. Poetul continuă astfel, prin volumul de față, o tradiție a scrisului său și anume una realistă, aceea care l-a însoțit, chiar vag uneori, și mai ales care l-a susținut totdeauna să nu se piardă cu totul.

Volumul „Un cântec din ulița noastră“ este deci și un bilanț și o promisiune a poetului: a legăturii cu viața, a preocupării de a continua și desvolta latura cea mai fecundă, cea mai valoroasă a poeziei sale. Pe de altă parte, unele poezii din ciclul „De vorbă cu un tânăr“ și în general „artele poetice“ („Limba noastră“, „Cuvântul autorului“, „Cântarea ce v'o 'ntorc“) și o serie de fragmente cu privire la rostul artei din poeziile „Din Eminescu“, „Neam de făurari“, „Certificatul de alegător“, „Șablonul“, „Ce face tata“, „Rondelul cuptorului cald“, etc. — toate acestea formează o altă latură a scrisului lui Cicerone Theodorescu, și anume aceea a profesiunilor de credință, a chemărilor la o literatură de înalt nivel, latură inaugurată cu „Indoieli“ din volumul „Cleștar“, continuată cu „Indemn“ și „Gândul“ din „Cântece de galeră“ și ilustrată de alte poezii din aceste volume. Reiese chiar și din aceste două exemple că poezia lui Cicerone Theodorescu din noul volum nu e un „fenomen meteoric“, nu e rodul unei renunțări a poetului la caracteristicile și temele sale preferate, ci e o reconsiderare, în condiții noi, pe baza unei ideologii înaintate, a propriei opere. În acest sens, și numai în acesta, este just să se vorbească despre „cotitura“ realizată de Cicerone Theodorescu în creația sa. Din acest punct de vedere, volumul „Un cântec din ulița noastră“ este un *inceput*.

Nu mai avem de aface, ca în „Cleștar“, cu o profesiune de credință, finală, care

să răstoarne conținutul volumului; nici promisiunea în mare parte desmințită — și de volumul pe care-l încheia și de plachetele care aveau să-i urmeze — cum s'a întâmplat cu „Gândul” din „Cântece de galără”.

De data aceasta avem concret, în volum, cuprinse ilustrările profesiilor de credință, roadele promisiunilor îndeplinite. Pe lângă ciclurile amintite și care vorbesc despre viața și năzuințele oamenilor de ieri și de azi, despre probleme ale literaturii, volumul mai cuprinde poezii oglindind lupta pentru pace pe plan internațional și un ciclu de usturătoare și deosebit de precise demascări la adresa unora dintre rămășițele vechiului regim, prezente în viața practică și în mentalitățile unora dintre oamenii de azi. Cele cinci cicluri, a căror tematică se întrepătrunde adesea, oferă cititorului o adevărată desfătare, în care ecourile experiențelor străine poeziei nu mai apar decât rar și în mod cu totul neesențial. Socotim că Cicerone Theodorescu a depășit o fază care l-a imobilizat un timp și pe care o caracterizează cu ironie — avertizând pe toți poeții — în rondelul „Ce face tata”:

— „Ce face tata, păpușică?”

— „Nimica, ce să faci, scrie...”

Așa spunea 'n copilărie,

Neștiutoarea fată mică.

Memento plin de gingăsie!

Da, mângălici, să-ți fie frică:

— „Ce face tata, păpușică?”

— „Nimica, ce să faci, scrie...”

Ca tot ce scrii — adânc să fie,

Te 'nțeapă și-azi ca o urzică

Acest răspuns, mustrare vie,

Pedagogia lui unică:

— „Nimica, ce să faci, scrie...”

Socotim că nu e lipsit de interes să arătăm că, până în ultima clipă dinaintea tiparului, în șpalt chiar, versul al doilea din strofa a doua suna: „Da, formalist bătrân, ți-e frică”. Poetul se referea la el însuși, utilizând o formulă cu care singur se ironiza — cu amărăciune și, evident, respingând aprecierea — dar care formulă spunea mult despre felul în care era privit

(și adesea nu fără temei) Cicerone Theodorescu în anii de după „Cântece de galără”. Dacă destăinuim cititorului acest „secret” de creație, o facem tocmai încredințați — așa cum e încredințat și poetul — că etapa la care se referă el a fost depășită. Chiar dacă autorul mai are de luptat pentru plivirea versurilor sale de uscături ca „noroiul ridicat în coadă”, ca „șerpii șuierând în sus” („Cum a semnat sonda Popa”), de vreascuri ca acelea din construcția, pe alocuri confuză, a „Discuției cu Constituția”, și chiar de impuritățile din unele din strofe, în care, străduindu-se să stabilească asemănările dintre munca poetului și munca minerului, amenință uneori să se rătăcească într'un labirint de procese tehnice sau de imagini neclare. De data aceasta vântul poartă din ogoarele trecutului numai crengi uscate și spini, ușor detectabili, prezenți încă tocmai pentru că poeziile respective sunt create în etapa în care nu se produsese clarificările de azi. Asupra acestor poezii poetul a lucrat mai puțin — lucru firesc, credem, chiar și numai pentru rațiunea de a lăsa cititorului puțința să urmărească dezvoltarea unui drum poetic, a unui proces străbătut.

Artele poetice ale lui Cicerone Theodorescu îndeamnă pe cititor și, ca atare, pe cercetătorul literar, să întreprindă investigația volumului tocmai ținând seamă de ele, confruntându-le mereu cu realizările. Nu e o întâmplare că fiecare ciclu este introdus sau încheiat cu câte o astfel de artă poetică — prefață sau concluzie a cuprinsului respectivului ciclu. Astfel de confruntări vor aduce cititorului concluzia că poetul nu se desminte decât într'o singură privință, și atunci nu prin ceeace promite sau conchide în vreo poezie, ci prin ceeace constată că lipsește în genere volumului. Ciclul „Cocoși de tablă” are drept „prefață” rondelul „Am luat rondelul”, unde autorul își afirmă intențiile sale satirice față de „cei rămași în coadă”, pe care îi va biciui în ciclul respectiv:

Am luat rondelul, nu o spadă,

Cu el nu fulger pe tâlhari.

Nu scot, ca la dușmanii-amari,

Chiar toate armele din ladă.

În adevăr, poetul țintuiește la stâlp, înfige în insectare, arde ca pleasna biciului o seamă dintre păcatele cele mai urâte și dăunătoare, moștenite dela regimul trecut. Într'un cuvânt, el biciuiește mentalitatea burgheză — și o face cu o mare eficacitate.

Dar cititorul se așteaptă și dorește să cunoască și „armele mari” de atac ale poetului, împotriva „dușmanilor-amari”. Cicerone Theodorescu dă mai puține bătălii cu aceștia, cu dușmanii direcți, dinlăuntru și din afară ai construirii socialismului. Evident, nu se poate pretinde unui poet să includă într'un volum toate temele posibile și nici chiar oglinda tuturor preocupărilor sale. Dar nu putem în același timp să nu ne exprimăm regretul că o pană atât de viguroasă ca a lui Cicerone Theodorescu nu dă în acest volum arme suficiente — pe măsura preocupărilor sale din alte sectoare tematice — și împotriva dușmanilor de clasă. Aceasta ar fi legat un alt fir tot atât de valoros și de puternic al creației sale, anume acela din „Cântece de galeră”, „C.F.R.” și „Calea Griviței” în ce privește lupta împotriva fostelor clase exploatare. Peisagiul atât de crispăt din „Carnet” (publicat în „Viața Românească”, 1938) unde:

*Fabrica exală larg miros de fân
și de păcuri: foarte bun pentru plămâni
și unde,*

*Cuminți soldații, pe la porți, ca pruncii
Reabilitează bucuria muncii*

— acest peisagiu întregit cu aceiași soldați, care, în 1933 trag în muncitorii greviști:

*...cei mari au crezut că li se cere
să mute abatorul la ateliere*

(„Calea Griviței”)

s'ar fi completat, firese, cu lupta de azi împotriva celor ce mai uneltesc ca să readucă asupra și teroarea.

E de nădăjduit că această latură valabilă a creației lui Cicerone Theodorescu nu va rămâne mult timp în afara preocupărilor sale și că poetul va scoate din ladă, mai des decât o face acum, și artileria sa

grea care, lăsată prea mult timp în uitare, ar putea să ruginească!

Pe linia confruntării artei poetice cu conținutul volumului, putem face multe înșiruiuri pe grupuri tematice. Ni se pare însă mult mai important să semnalăm că poetul a fost cu deosebire receptiv la fenomenele noi ale vieții, la aspectele care prefigurau conturul omului nou din țara noastră, apariția conștiinței socialiste. Un sondor care salvează o sondă dela erupție, punându-și viața în primejdie („Cum a semnat sondorul Popa”); un inovator frământat de idei mărețe, ținind ușurarea muncii oamenilor („Tovarășul Cazan Dulgherul”); un grănicer care apără cu prețul vieții Patria de spioni și sabotori („Sandu grănicerul”); perspectivele deschise de Constituția R.P.R. („Discuția cu Constituția”); dragostea și grija cu care sunt crescuți copiii în țara noastră („Fereastră”, „Atenție! Copii!”, „Poveste din ulița noastră”, etc.) și dragostea cu care au fost primiți copiii coreeni („Fata care nu plânge”); apoi aspecte și chipuri de pe șantiere de construcție („Treburile”, „Aișe”) etc. etc., iată numai câteva din faptele și oamenii ce întruchipează noul în țara noastră și care își găsesc un loc convenit între „Cântecele din ulița noastră”. Poetul se dovedește astfel consecvent angajamentului pe care și-l ia față de cititor și față de Maiacovschi, dela care poetul a învățat nespus de mult și al cărui ajutor a avut partea sa foarte importantă de contribuție în limpezirea căilor de dezvoltare ale lui Cicerone Theodorescu:

*Așa cum dela Maiacovschi știu,
mă simt dator*

*să n'o spun mai târziu
acum vreau să v'o spun
din capul locului...*

*E-un adevăr — și 'n inimă-i dogoritor
ca para focului.*

Cicerone Theodorescu a fost prezent, mai ales în ultimii doi ani, în mijlocul multor evenimente însemnate din viața poporului nostru. Tocmai din problemele care s'au pus mai cu ascutime în acești ani, din realizările dobândite de oamenii muncii în acești ani, își trage izvorul

cea mai mare parte a poeziilor „din ulița noastră”, împrejurare care face ca volumul să fie străbătut de un puternic suflu al actualității celei mai vii. Această latură a actualității „Cântecului din ulița noastră” se împlinește prin forța artistică a autorului de a tipiza aspectele oglindite, cântate de el.

Poezia lui Cicerone Theodorescu vorbește astăzi despre oameni. Intregul volum e populat de o mare mulțime de chipuri vii, care, aproape ca într'o lucrare epică, în orice caz ca într'o vastă frescă, se mișcă, se frământă, fiecare cu problemele și năzuințele sale. Ii recunoaștem — sunt oamenii din „ulița noastră”. Imprejurările — dramatice sau luminoase — pe care ei le străbat, prefigurează o întreagă epocă străbătută de poporul nostru.

Un copil care se joacă, nevinovat, cu coiful de hârtie, pe strada lui liniștită, lipsa lui de grijă; fericirea naivă a celor șapte-opt ani; sborul posibil al destinului lui, toate acestea vin să fie curmate de criminalele bombardamente din 1944: strada e prefăcută în moloz, din copil se mai văd pantofiorii, cârlionții mângâiați de vânt, coiful aruncat de suflul bombei. Această imagine vorbește de trecut.

Și iată alta, din aceeași uliță, după ani: o mașină zboară pe lângă coloana de ostași care trece întâmplător pe acolo. Mașina e plină de copii, gălăgioși și fericiți. Sunt schimbul de mâine — ei vor clădi și vor apăra pacea. Deocamdată însă, sub privirile deschise ale ostașilor, micuții se plimbă în mașina pe care scrie: „Atenție! Copii!” Este o imagine a viitorului, pe care simpla confruntare a celor două grupuri de oameni-ostași și copii ne-o redă în semnificația ei exactă: pentruca acești omuleți de 3, 4 și 5 ani să poată să-și împlinească destinul, oamenii în uniforme, de alături, trebuie să apere pacea, pe care și micuții, la rândul lor, o vor apăra.

Cele două poezii sunt constituite după procedee asemănătoare: autorul fixează un tablou pe care îl compune din elemente alese cu grijă. Și în unul și în celălalt sunt descrise de poet, comunicate și comentate lucruri văzute de el. Primul tablou e static, pentrucă se referă la trecutul mort și pentrucă vorbește despre o întâm-

plare dramatică; poetul meditează, se întreabă cu privire la o bucată de ziar: ce va fi fost ea în joaca puștiului zdrobit de dărâmaturi? Totul crează atmosfera de tristețe, îl cheamă pe cititor să plângă îndurerat.

Celălalt tablou e deasemenea comunicat, comentat de poet, dar el e dinamic, luminos, sonor, pentrucă vorbește despre viață, despre viitor. Autorul ne invită să ne bucurăm, încrezători că suntem tari, să râdem cu copiii.

Modul cum, cu mijloace asemănătoare, autorul crează atmosfera potrivită pentru împrejurări diferite de viață, poate fi urmărit mai clar încă în „Poveste din ulița noastră”

Poetul aduce de fapt aceleași două epoci față în față, ca și în „Generalul nostru” și „Atenție! Copii!”.

Ulița era străbătută în trecut de duba poliției care venea să ridice pe câte un muncitor. Taboul e redat prin ochii unei fete, care vede arestarea părinților ei. Sgomotul oricărei mașini devine pe „ulița noastră” avertismentul unei întâmplări dramatice:

*Când lumea aude motorul,
Scrâșnește ca frânele 'n roți...
Iși lasă ferestrele, storul...
...Și noapte, și pândă, e 'n toți.*

După ani, copilul fetei de altădată vede și el o mașină — numai că de data aceasta:

*Ce sgâlțâie caroseria?
...Șoferul nu spune nici păs:
Ii joacă în ochi bucuria
Ce saltă, mașina, de răs...*

*În hohot pufnește motorul,
În tumele repezi de roți...
Iși naltă ferestrele storul...
Și soare, și viață, e 'n toți!*

*De chiot mașina e plină,
De răsul atâtor copii.*

După care concluzia autorului, solidară cu a tuturor oamenilor din „ulița noastră”:

— „Or ți-e de mirare, vecină?”
— Vecine, copil să tot fii!”

Deoparte: noapte, pândă în toți cei adăpostiți după stururile trase; de altă parte, soare și viață în toți cei ce ridică stururile când aud mașina, al cărei claxon e acoperit acum de lară dinăuntru.

Dragostea poetului pentru copii e mare. Lumea aceasta a micuților el a cântat-o adesea, pentru că i-a vorbit despre viitor într'un chip deosebit. Deaceia, dealtfel, Cicerone Theodorescu a scris în ultimii doi ani mai multe volume pentru copiii cei mai mici — între care trebuie menționată „Intâmplarea din grădină”; despre această copilărie el are prilejul să mediteze cu tristețea luminoasă a tatălui care vede că puii de om de altădată au devenit peste noapte oameni. Mihaela și Păunița apar să populeze cheul dela Mangalia, să-și numere anii („Ai treisprezece ani. Ești mare/ La doisprezece erai mică”), să aducă un suflu de viață în poeziile acestui volum. Fac parte dintre chipurile care vor intra în tradiție, așa cum a intrat de pildă acel „copil al năstii cui” din „Iarna pe uliță” a lui Coșbuc sau ca „Băiețel” din amintirile lui Mihail Sadoveanu.

Copiii introduc în creația lui Cicerone Theodorescu nu numai lumea gândurilor și problemelor lor — gânduri și probleme ale anilor între cinci și treisprezece — dar și întreaga problematică a părinților care se gândesc la viitorul lor („Fereastră”, „Grijă”, etc). Concluzia acestui ciclu de preocupări din poezia lui Cicerone Theodorescu este necesitatea luptei pentru pace. Și iată cum pacea apare ca o condiție indispensabilă a vieții fiecărui om.

În acelaș fel conchide autorul și despre eforturile oamenilor maturi. Sondorul Popa semnează pentru pace cu sângele pe care și-l varsă pentru a salva avutul poporului:

*Azi vin tovarăși din petrol,
Privesc la dreapta-mi în proteze:
— Da, ciotul brațului meu gol
El, numai el, n'o să semneze!*

*Dar, greu citeață, scrisa mea
Cu litere de chiaguri groase,
Pe lanț, pe granic, pe podea,
Destul de bine mă semnase...*

Tot astfel cu viața își pecetluiește lupta sa pentru pace grănicerul Sandu.

Cicerone Theodorescu izbutește astfel să afirme și să demonstreze, pretutindeni în poezia sa, necesitatea luptei pentru viață, concluzie a vieții însăși. Măestria poetului face ca aceste „cântece din ulița noastră” să pătrundă adânc în inima cititorului și să rămână acolo, chipurile de oameni care apar să-i fie de neuitat.

Un alt ciclu de preocupări, concretizate în poezii care conturează cu exactitate chipuri de oameni, sunt acelea ale reprezentanților faunei dominate de mentalitatea burgheză, pe care poetul îi satirizează în rondeluri, într'un mod care face ca aceste poezii să constituie definiții clasice ale respectivelor păcate. În cele mai multe dintre aceste rondeluri, poetul creiază de fapt biografia specimenelor pe care le satirizează, urmărindu-le în manifestări tipice, în care caracterele lor se desvăluie din plin. Dopul isteț, ca orice dop de plută, este privit în mediul care îl împinge la suprafață: în lumea lichidelor. Cât de inconsistentă și informă e apa, dar până și ea are totuși mai multă greutate decât dopul care plutește la suprafață. Portretul moral e construit cu aceeași grijă, din elemente adecvate. Filosofia dopului e că pentru „a răzbate” în viață nu e numai decât nevoie să fii Esop, să cugeți adânc, ci doar să „plutești ușor” și să ai oarecare istețime (citește: șmecherie). Nu e vorba aici despre parvenitism — despre Dinu Păturică al lui N. Filimon sau despre Julien Sorel al lui Stendhal din „Roșu și negru” — ci de incapacitățile care se împing mereu în locuri la care n'au dreptul, despre ceeace Gogol a demascat prin Hlestacov. Violenta demascării pe care-o face Cicerone Theodorescu, exactitatea portretului, forța artistică a redării, fac ca specimenul acesta să-l putem defini în viitor cu titlul de: dop isteț. Așa cum de pildă funcționarului servil îi zicem Pristanda, cum ne-a învățat Caragiale, iar demagogului șantajist, Cațavencu.

La fel, rondelul „Bobului de var” aduce în atenția cititorului, ca într'o lentilă măritoare, pe cei care chiar în mica lor lume înseamnă puțin, dar care o fac pe grozavii, socotindu-se valori absolute, tocmai fiindcă nu se compară cu adevăratele valori. Iepurele care a vrut să se sinucidă, cre-

zându-se cel mai nenorocit animal fiindcă de el nu se teme, nu se sperie nimeni — deci fiindcă el e cel mai fricos — s'a simțit profund reconfortat când a văzut că broaștele sunt și mai fricoase decât dânsul.

Faptul că broaștele se tem și se sperie de iepure, nu înseamnă că iepurele e curajos — el se va îngrozi și mai departe și de umbra lui. Bobul de var este în stare să revoluționeze cele câteva picături de apă din eprubetă — aceasta nu înseamnă că explozia lui poate răsturna un munte. Căci, dacă-l pui chiar și într'un umil ibric, într'un mediu cu foarte puțin superior eprubetei, el „s'a stins și nu se mai repetă“.

Se mai pot cita numeroase exemple de astfel de dibace portretizări. Ne vom opri numai la rondelul despre birocrat:

*El știe tot ce-i de făcut!
Atât nu știe doar: să facă...
Se 'nșurubează pe șezut...
Și pun'te la taifas, neneacă!*

*Sever chibiț, duios mamut,
Dorindu-ți binele, te freacă:
El știe tot ce-i de făcut!
Atât nu știe doar: să facă...*

*Se vără spadei tale, teacă.
Fidel — să nu greșești — ți-e scut.
Dela birou, etern limbut,
Nu-i chip să te mai ierte-oleacă...*

El știe tot ce-i de făcut!

(„Dela birou“)

Este limpede că poetul a pătruns aici până în esența fenomenului. În literatura noastră s'au scris până acum multe lucrări — mai ales în proză — despre birocrat, dar cele mai multe au conturat numai tipul funcționarului încet la treabă, tipicar, uneori incapabil, vrednic mai mult de compătimire, cel mai adesea om necăjit, victimă a unui regim trecut. Un birocrat static, — ca să spunem așa, de fapt un singur aspect — și nu cel mai periculos al birocratismului. Cicerone Theodorescu ni l-a dat însă pe birocratul în ofensivă, agresiv. Flecar, demagog, el știe să dea lecții tuturor, dar el însuși nu se pricepe la nimic, încurcă totul, irosește timpul

lui și al altora. Pretutindeni spectator, pretutindeni însă pretins doctor al tuturor problemelor, el se împăunează cu titlul de atotfăcător, când nu face nimic, de salvator al omenirii, când el pur și simplu face umbră pământului degeaba, ba chiar căutând cu iscusință să paralizaze și pe cei ce activează, să-i frâneze („se vără spadei tale, teacă“), să rezeze avântul și curajul oamenilor, demobilizându-i („fidel — să nu greșești — ți-e scut“).

Neîndoios că, pentru definirea birocratului, versurile:

*El știe tot ce-i de făcut!
Atât nu știe doar: să facă...*

vor rămâne ca o admirabilă formulă... științific de exactă și, în plus, de mare circulație datorită frumuseții formei artistice.

Alte rondeluri sunt clădite în alt mod și anume pe baza unor aprecieri, deasemenea riguros exacte și cu o mare forță de generalizare poetică. „Pe drumul tău“, „Cu critica pe târguială“, sunt astfel de exemple.

Rondelul e o formă fixă de poezie, ca sonetul de exemplu. Într'un număr mic de versuri (dintre care unele revin în aceeași formă sau în forme cu puțin schimbate), cu rime deasemenea fixe, poetul e obligat să redea un conținut foarte bogat.

Important este și ca versul sau versurile care se repetă să fie cele care definesc mai din plin ideea abordată, axând astfel rondelul. Cicerone Theodorescu a isbutit ca în cele două cicluri de rondele, „Cocoși de tablă“ și „Să nu te uiți cu ochi de ghiață“, să dea poezii de o mare valoare, prin condensarea la strictul necesar pentru reliefaarea ideii la un cât mai înalt nivel artistic. Cu adevărat se poate spune aici că nici un cuvânt nu poate fi de prisos, sau măcar cu valoare îndoelnică. Din felul cum a muncit Cicerone Theodorescu la realizarea acestor cicluri, reînviind această formă veche de poezie — în care un Al. Macedonsky dăduse lucruri de valoare — orice tânăr scriitor are de învățat în ce privește utilizarea cu rost precis a cuvintelor. Este cu totul altceva decât la ermetici. Munca lui Cicerone Theodorescu a avut aici drept țintă să aleagă cuvintele care exprimă

cel mai înalt, mai bogat, ideia. Poetul a mai arătat cu aceste cicluri cum specii vechi de poezie ca rondelul, utilizate în mod just, capătă o nouă valoare de expresie atunci când sunt puse să îmbrace un conținut înaintat. Nu se poate spune nicio dată că rondelul, sonetul, elegia, pastelul, etc. — ar fi specii preferate de burghezie sau de decadenți. Speciile, genurile literare, nu au caracter de clasă, ele intră în categoria acelor instrumente care, ca și limba, servesc la comunicarea unui conținut — care, *el* e de clasă. Invitația lui Cicerone Theodorescu de a reînvia formele clasice ale literaturii merită să fie primită de toți scriitorii noștri. Faptul că tot în rondeluri poetula dat și cântece de dragoste, și poezii despre copii, adică a utilizat o specie pentru diferite conținuturi, aceasta este o ilustrare a adevărului că nu există genuri și specii vechi sau mici. „Mici“ pot fi atitudinile artiștilor față de genuri și specii! — cum spunea scriitorul sovietic Serghei Antonov în articolul său despre schiță.

Vrem să încheiem aceste considerații cu privire la volumul „Un cântec din ulița noastră“ cu câteva cuvinte despre poeziile „De vorbă cu un tânăr“ și „Munca de noapte“.

Prima dintre ele este o profesie de credință cu privire la atitudinea pe care trebuie s'o aibă artistul față de critica justă și față de cea nejustă, și, implicit, despre atitudinea pe care ar trebui s'o aibă *critica literară* față de opera de artă. Sunt sfaturi date unui tânăr, sfaturi în care poetul își afirmă încrederea în adevărata critică, aceea pornind dela viață și apreciind creația din punctul de vedere al vieții. Poezia, cu toate lungimile ei — uneori datorite și reluării în forme oarecum apropiate, a unor acelorași sfaturi — rămâne un îndemn valabil, realizat cu o mare forță de convingere, din care orice scriitor, nu numai tânăr, are de reținut lucruri bune. Sfaturile sunt rezultate ale unei experiențe pe care poetul a străbătut-o vreme de ani. Orientarea acestor sfaturi este de aceea mereu către viață, către legătura cât mai strânsă cu realitatea, către popor.

*Pădurea oamenilor, vie,
Tot urcă... Urci cu ea pe creste.
Un cântec orice frunză știe.
Copacul, știe o poveste!*

*Din vârfurile 'n soare vine
Un aer limpede și tare.
Răcoarea respirând spre tine
Simți ramurile 'mbătătoare.*

*Nu din Olimp, dela Apollo
Ci din popor, adânci și vii
Și proaspete 'ntăriri, de-acolo
Cu noi alături vor veni.*

*Oricâte vreascuri să oprească
Privirea cerului albastră,
Nu-i uscătură și nu-i iască
Să'nece primăvara noastră!*

Dar, dacă sfaturile date unui tânăr demonstrează în întregime că unicul criteriu al muncii literare trebuie să fie viața, în „Munca de noapte“ această idee apare încheșată în parte, mai ales în partea — cea mai mare de altfel — unde se vorbește despre asemănările muncii poetului cu a minerului.

Cicerone Theodorescu pornește dela o prezentare a faptelor: iată, spune el, câte se petrec în lume, și bune și rele. Față de aceste fapte, poetul, scriitorul în genere, ia atitudine și încearcă să sprijine viața nouă:

*Victorie a vieții, a vieții noi anume,
Și el vrea să te-ajute ca să 'nflorești în lume!
...Bogat de munca zilei,*

*cu tâmpla mai fierbinte,
Ar despica o sută de drumuri înainte!
Din țări și mări, la ușă-i bat ale lumii toate
Ecouri—lupta, visul... E noapte. Iar vorbate.*

*Chemări clocotitoare își urcă pățimaș
Puterea fără tihnă, îndemnul uriaș.*

*Și parcă îl îndeamnă și parcă îl încearcă
Nedeslușite chipuri, voci cunoscute... Parcă
(Suflând în pumni, prin gerul istoriei)*

i-ar spune:

*„— Aprinde-ne și nouă,
pe vatră, un cărbunel!“..*

Deci, în cămara sa, atunci când poetul se retrage la „munca de noapte“, el este bogat, cu tolba plină de fapte.

Până aici toate merg bine. De aici însă începe o neclaritate, pe care nu izbutește s'o acopere compararea continuă a muncii poetului cu munca minerului, deși elementele acestei comparații sunt cu multă măiestrie alese și redacte. Munca de noapte începe să se desfășoare oarecum independent, sau nu în deplină legătură cu experiența de peste zi a poetului.

Se arată că faptele observate au făcut ca ideea — deci generalizarea fenomenelor — să se depoziteze în straturi, de unde apoi ea cheamă pe poet:

— *Ești tu, idee scumpă?*

— *Sunt eu, dar ca 'ntr'o stâncă —*

Încătușată 'n șisturi nestrăbătute încă.

Jocul dintre obiectiv și subiectiv începe să apară dominant: „ideia” pare a avea o viață proprie, independentă de conștiința poetului, ea zace în realitatea obiectivă și poetul nu face altceva decât să o „elibereze”, așa cum de pildă doctorul Faust se muncește să deslănțuie, „să elibereze” forțe ascunse și misterioase. În această privință poetul ajunge la minimalizarea rolului activ, creator al poetului, la rectificarea teoriei ogîndirii, unde factorul subiectiv are importanța sa — și nu una neînsemnată. Pur și simplu „a elibera ideea” din șisturile unde ea ar „zace” gata constituită, este o afirmație care nu duce la o muncă în sine, necălăuzită de spiritul de partid. Poezia „Munca de noapte” ajunge, astfel, să afirme viața, dar să ignoreze, sau chiar să nege *partinitatea* artistului care cântă viața. Apoi, apare foarte puțin în poezia aceasta conceptul de *artă*, de *imagie artistică a lumii*, înlocuite cu conceptul *idee*, care se potrivește mai mult științei.

Aceste neclarități ale poemului „Munca de noapte” se datoresc prea strânsului — și nu îndeajuns de controlat — paralelism între munca de extragere a cărbunelui (între munca manuală, deci) și cea de creație artistică (spirituală) care, amândouă au specificul lor. Par a răsună aici, în „Munca de noapte”, ecouri ale felului cum considera altădată Cicerone Theodorescu munca artistului. De altfel, este singurul loc unde se poate vorbi despre un astfel de ecou

în volumul „Un cântec din ulița noastră”. Căci, în genere, poetul reconsideră multe din imaginile poeziilor sale de altădată adecvându-le noului conținut, conform cu poziția sa înaintată de astăzi. Avem astfel, în volumul „Un cântec din ulița noastră”, nu numai o ilustrare concretă a drumului parcurs de poet, ci și o mărturie a modului cum poetul înțelege să nu-și renege sau să-și ignoreze activitatea și izvoarele de inspirație din trecut. Câteva exemple sunt elocvente.

Poezia atât de dramatică „Generalul nostru”, în care e vorba despre un copil zdrobit sub dărâmurile bombardamentelor — se mai vedeau doar doi pantofiori, un coif de hârtie și părul fluturat de vânt, de parea că puștiul se joacă de-a v-ați ascunselea — această poezie este vestită de o altă, nu mai puțin dramatică, scrisă în timpul bombardamentelor și publicată în „Cântece de gală”:

...rămâne rană'n ochi

Profilul de fetiță cu funde de deochi

Cu funde roșii'n ceașă și sângele'n

șuvițe

Strâns împletit pe umeri, în codițe...

(„Moment funerar”)

Reluând tema, poetul o amplifică în volumul recent apărut și-i dă semnificația unei întâmplări „din ulița noastră”, patetic act de acuzare adus războiului, pledoarie fierbinte pentru pace.

Tot astfel, mama care în „Cleștar” nu isbutea să-l convingă pe poet să renunțe la „sgârieturile pe oglinzi și cești”, — la formalism — („Din urmă, glasul mamei”), îl binecuvântează pe poet în anii noștri, cu bucuria împlinirii și cu certitudinea că viitorul nu mai e o taină sau un liman de neatins pentru poet:

Iar mama

— *Umbră vie ce negurile taie*

Ca dintr'un basm, năframa

I-o întinde:

— *Ai să birui!*

(„Munca de noapte”)

La fel, tatăl orb din „Calea Griviței” revine tot tăcut „în ulița noastră” dar atât

de elocvent în tăcerea lui, când feciorul greșeste sau isbândește („Pe Grivița la noi”).

Și în sfârșit, preocuparea de a căuta mereu imagini noi, expresii originale pentru același și același conținut — preocupare devenită exercițiu formalist în volumul „Cleștar“, în „Focul din amnar“, în „Din toamna lui 39“, — prilejuiește o modalitate de investigare a realității, atunci când poetul e ancorat puternic în viața „uliții noastre“. În „Fanfaronii“, poetul caută noi imagini, noi simboluri, nu pentru aceeași idee, ci pentru definirea faunei „fanfaronilor“, în diferitele variante și specii, înfierându-i fără milă, în toată goliciunea lor:

*Măruntă străzii pulbere, se'nfruntă
Cu'n ciucure, lâng'un pantof nesof:
— „Vă'ntr'ec pe toți! Voi fi...cea mai
măruntă!”
— „Mă! Eu sunt ciucure! Eu sunt cu moț!
.....
O vechă cârțiță săpând orbește,
Minerul satului se socotește.
Un iepure, ce prăpădește prazul,
Se crede cușma lui Mihai Viteazul!*

Cele cinsprezece „tipuri“ de fanfaroni, prinși în strofele poeziei, avertizează pe cititori asupra unor forme foarte diverse pe care le îmbracă îngâmfarea, suficiența, autoliniștirea, mulțumirea de sine, lăudăroșenia, etc. — adică tot atâtea aspecte ale mentalității burgheze, care va fi apoi pe larg satirizată, în complectare, în ciclul „Cocoși de tablă“.

Iată deci cum poetul își îmbunătățește mereu mijloacele artistice, caută noi căi, imagini, de data aceasta valabile, pentru a comunica un conținut — valabile tocmai pentru că sunt dictate de necesitatea de a transmite idei înaintate.

Variatatea tematică, amploarea necesară cu care sunt tratate ideile, cu excepția, spuneam, a unor elemente din „Munca de noapte“ în special, dar și din altele (ca „Discuția cu Constituția“, unde se produce o inflație formală necrută de conținut), bogăția ritmurilor și rimelor, precizia utilizării cuvintelor, modul în care titlurile înseși și repartizarea pe cicluri contribuie la transmiterea clară a intențiilor poetu-

lui — toate acestea sunt dovezi ale marei arte a lui Cicerone Theodorescu.

Indeosebi, unele dintre rondele pot fi apreciate ca fiind desăvârșite: „Rondelul dopului isteț“, „Dela birou“, etc. Deasemenea nu putem să nu menționăm tot aici unele formulări pe care mai sus le numeam de perfecție clasică din „De vorbă cu un tânăr“. Iată definirea locului poetului în complexul literaturii:

*Un cântec, orice frunză știe,
Copacul știe o poveste.*

Vorbind despre lipsiții de talent, ratați ca scriitori, dar gălăgioși nevoie mare, poetul îi numește:

*Mari dascăli plini de'nvățătură,
Mici repetenți ca scriitori.*

sau, definind poezia de larg orizont, poetul reia o imagine folosită de Gorki, exprimând-o în versuri de o precizie rară:

*Înaltă fie-ți deci cântarea!
Tu, bolți de cântec să ridici...
La noi, pe culmi, e largă zarea.
De jos — și zările sunt mici.*

Nu e exagerat deloc dacă, la lectura unor astfel de poezii sau fragmente de poezie, cititorul se gândește la formulări de mare precizie ale lui Eminescu, Coșbuc, Beniuc. Poezia lui Cicerone Theodorescu într'acolo tinde. Rămâne ca viitoarele volume să confirme sfatul pe care bătrânul tată orb îl dă fiului poet:

*La fel și azi, când am o bucurie
Imi spui: s'aștept pe cea care-o să vie!*

Există în „Cântece de galeră“ o poezie foarte semnificativă pentru felul în care Cicerone Theodorescu aprecia forța imensă a poetului:

*Aș găsi pentru piatră noi tășuri de sapă
V'aș întoarce'n fântână, vii, isvoarele
basmelor
Aș umbla după leacuri peste muntele
iasmelor
V'aș aduce'n pustie pâini, burdufuri cu apă.*

*Pentru voi, la iubire globu'ntreg l-aş
 împinge
 V'aş desface din tâmpile chinga'ncinsă
 a fierului.
 Arzătoarelor bice şi blestemelor cerului
 Le-aş muia'nfricoşarea şi urgia le-aş stinge,
 Şi clădite cu sânge şi călite în fiere
 Spre barajele viselor, pururea faur,
 Mi-aş urca cerbii robi, cu cimentul de aur:
 Doar mândria'n tristeţe, numai mila 'n
 durere.*

Poetul socoate aici că are puterea pe care Eminescu o arăta: aceea de a „crea o altă lume pe-astă lume de noroi“ („Epigonii“). Reiese de aici conştiinţa pe care încă de atunci o avea poetul despre rolul artei ca educator al maselor, ca armă în vederea transformării conştiinţelor. Dar finalul poeziei arăta că poetul nu poate să-şi îndeplinească acest rost al său, să-şi pună în mişcare forţa de care e capabil, pentru că este ținut în lanțuri.

Suntem îndreptățiți să înțelegem că poetul se adresează societății omenești în genere, nu exploatatorilor, că el nu aspiră a deveni „poet de curte“ al cutărui burtă-verde.

Azi, poetul Cicerone Theodorescu apreciază din plin libertatea mult dorită, se bucură de ea, crează după cerințele sufletului său larg, plin de iubire pentru oamnei.

Că au existat ezitări, răvășiri în sufletul său, e adevărat — o spune el însuși. Dar legătura cu poporul l-a salvat. Tot despre societatea omenească — de data aceasta însă despre societatea dominată de libertatea pe care o cunoaște țara noastră — vorbește poetul când arată în „Copacul din pădure“, că se socoate apărut, salvat de către uriașa pădure pe care-o reprezintă poporul:

*...O scorbura-și făcuse veacul
 în carnea lemnului, și, neagră,
 Părea să năruie copacul
 Mâncând puterea lui întreagă.*

*Și-apoi, furtuni neiertătoare!
 Îi fuge, dedesubt, pământul...
 E amețit. O să-l doboare.
 Dă buzna, și dușman, dă vântul.*

*Și când se clatină de-osândă
 Când vântul intră cu tăișul
 E-o forfotă, pe jos, flămândă,
 Dă să-l îneco grohotișul...*

*Dar din adâncuri, seva bună.
 Inundă scorbura, o trece:
 Tot viul măduvii se-adună
 Să țină piept, în vântul rece.*

*Și viul măduvii sporește
 Simțind frunzarele vecine
 Cum îl înconjură frăștețe,
 Cum tot la adăpost l-ar ține.*

Tocmai pentru că pădurea l-a apărut, ca pe un pui drag al ei, tocmai de aceea poetul rămâne credincios pădurii — poporului — prin toate fibrele ființei sale, prin însăși rațiunea sa de a fi:

*Și-o scorbura își află leacul!
 Și răni oricât de-adânci și dure.
 ...Cu toată frunza lui, copacul
 Vorbește astăzi de pădure.*

Poetul are dreptate să se declare azi un cântăreț popular. Volumul „Un cântec din ulița noastră“, rod al unei largi experiențe de viață, al dragostei mari pentru popor, o mărturisește. De aceea, Cicerone Theodorescu poate considera de pe acum că prietenii săi, zecile de mii de cititori, îi vor da răspunsul pe care orice scriitor aflat în slujba poporului îl dorește și-l așteaptă și despre care poetul vorbește în „Rondelul făurarului“.

*De-mi spui că-ți plac, o sută fac...
 Îți trebuie? Mai fac o mie.
 Unelte sdravene... Să fie!
 Nu mult. Măcar atât: un veac.*

*În strac de oțel le'mbrac.
 La munca ta vreau să te'mbie!
 De-mi spui că-ți plac, o sută fac...
 Îți trebuie? Mai fac o mie.*

*Și'n cel mai greu amar, sunt leac
 Unelte ce-ți dărui fie.
 Și când ți-e sufletul sărac,
 Plămadă-s pentru bucurie!*

De-mi spui că-ți plac, o sută fac...

Cicerone Theodorescu poate și trebui să se apuce cu temei să făurească sutele și miile de arme pe care să le adune în volumele viitoare, mereu mai bogate și

chiar mai frumoase încă decât cântecele „din ulița noastră”. El e dator să făurească astfel de arme, pe care poporul le așteaptă, pentru că ele trag bine și cu folos!

CÂTEVA OBSERVAȚII ASUPRA NUVELEI „BIRUINȚA“

Nuvela scriitorului Mircea Șerbănescu, „Biruința“, a fost cunoscută de publicul nostru cititor din paginile „Vieții Românești“ și apoi, într-o formă modificată, din volumul editat de E.S.P.L.A.

Intr'un articol din „Viața Românească“ nr. 9, intitulat „O temă importantă în nuvelele unui scriitor tânăr“, se analizează „Biruința“ precum și alte lucrări ale aceluiaș autor, apărute în periodice, atât din punct de vedere al tematicii cât și al realizării conflictului și personagiilor.

Autorul articolului, tov. Mihai Gafița, sintetizează în încheiere aprecierile sale, arătând că: ... „Mircea Șerbănescu este un tânăr prozator care mai are mult de câștigat în ce privește oglindirea veridică a vieții, — dar în acelaș timp el a și obținut însemnate succese pe acest drum, pe care nuvela „Biruința“ este, în multe privințe, o biruință a autorului“.

Dacă tov. Gafița are dreptate atunci când vede perspectivele de dezvoltare ale autorului, greșește trăgând concluzia că lucrarea este o operă reușită.

Dela bun început trebuie subliniat că nuvela are unele calități reale și vedește că tovarășul Mircea Șerbănescu este un tânăr scriitor talentat. Tocmai din această cauză, concluzia articolului din „Viața Românească“ ar fi fost mai just formulată în felul următor: nuvela de față „ar fi putut fi“ o biruință a autorului, dacă acesta ar fi fost îndrumat și criticat la timp.

Literatura noastră are nevoie de lucrări care să trateze viața muncitorilor din industrie și nuvela „Biruința“ răspunde acestei necesități. Este incontestabil, deasemeni, — și aci tov. Gafița are deplină dreptate — că autorul a izbutit în alegerea unor personaje tipice pentru vre-

În nr. 9 al revistei noastre a apărut articolul „O temă importantă în nuvelele unui scriitor tânăr“, de M. Gafița, care a dat o apreciere în general pozitivă nuvelei „Biruința“ de Mircea Șerbănescu.

În ultimul timp au sosit la redacție, din rândurile cititorilor, critici referitoare la articolul și nuvela amintită. Publicăm în nr. de față unul dintre articolele primite și-l supunem discuției, întrucât se referă la una din problemele cele mai actuale ale literaturii noastre: oglindirea vieții clasei muncitoare în operele literare.

murile noastre și în zugrăvirea unor trăsături psihologice și stări sufletești, ceea ce constituie chezașia unei forțe scriitoricești care poate fi dezvoltată.

„Biruința” atacă o temă interesantă — alianța dintre clasa muncitoare și țărânimea muncitoare — concretizată în dezvoltarea unui atelier de reparații pentru piese de mori.

Acțiunea nuvelei începe cu trimiterea unei echipe de muncitori fruntași dela Fabrica Metalurgică Timișoara la Atelierul Mecanic Orășenesc. Anton Pârva, conducătorul acestei echipe, își dă imediat seama că la atelier treburile merg prost, nu numai pentru că întreprinderea se află la începuturile ei, dar și pentru că este și rău condusă și administrată. Atacurile lui, în dorința de a îndrepta munca, îl ținesc în special pe directorul Mesecian, care, deși ridicat din rândurile muncitorilor, s'a îngâmfat, s'a rupt de mase, s'a birocratizat. În ciuda unor mici fricțiuni care au loc la început între noii veniți și muncitorii mai vechi din atelier, colectivul se sudează curând și se arată dornic să muncească pentru a dezvolta micul atelier. La creșterea avântului muncitorilor contribuie și încheierea organizației de partid, în frunte cu noul secretar, Anton Pârva. Muncitorii încep o luptă cu conducerea pentru terminarea localurilor și pentru stabilirea unui sistem just de salarizare. Rezistența pe care o întâmpină din partea conducerii este pusă întâi pe seama incapacității și îngâmfării directorului Mesecian. După înlăturarea acestuia și fuga contabilului Nicolau, care se demască drept dușman de clasă, muncitorii încep să spere în îndreptarea lucrurilor. Este ales director Veselinov, un vechi maestru al atelierului, elădirile s'au terminat și birourile conducerii se mută lângă atelier. Dintr-o întreprindere primitivă, acesta s'a transformat într-o mică uzină. Pârva merge chiar mai departe și are ambiția să înceapă fabricarea de prese mecanice pentru cărămizi, ceea ce ar constitui o noutate pentru țara noastră; se fac chiar primele încercări și proiecte. Cu această ocazie, inginerul Grozdea se trădează ca un vechi și înrăit dușman al clasei muncitoare, care a sabotat dela început atelierul. El este arestat, iar noua întreprindere încadrată de oameni oțeliți în încercările prin care au trecut, își croiește drum înainte.

Acesta este, în linii mari, firul acțiunii. Mai intervin în nuvelă și alte conflicte și personaje secundare (neînțelegerile familiei Mesecian; idila acestuia cu Alice, o agentă a dușmanului; legătura dintre Pera, fratele lui Veselinov, și aceeași Alice, numită de astă dată Minodora, etc.).

Precum se poate vedea, tema nuvelei este nouă și interesantă; scriitorul avea posibilitatea să dezvolte un conflict dramatic, să creeze personaje care să trăiască și să se transforme în fața noastră, a cititorilor.

Intr-o oarecare măsură, autorul a reușit să închege conflictul și să exemplifice un aspect al alianței de interese dintre sat și oraș. În special, prima jumătate a nuvelei înfățișează viu strădania muncitorilor pentru ridicarea atelierului, în opoziție cu nepăsarea directorului și obstrucția veninoasă a dușmanilor. Sunt de relevat de asemenea unele trăsături psihologice bine prinse la Pârva, Mesecian, soția lui Pârva.

Problema care se pune însă este: a reușit autorul să ne înfățișeze oameni vii, cu caractere bine conturate și veridice, a reușit el să emoționeze cititorul, să-i mențină atenția încordată până la sfârșit, să-i însuflească și stimuleze pentru eroii pozitivi, ură și desigur pentru dușmani? Din păcate, răspunsul la aceste întrebări este în cea mai mare parte negativ.

Din studierea ultimului raport al tov. Simonov, se desprind o serie de concluzii interesante, care sunt valabile, în anumite cazuri, și pentru

lucrările noastre dramatice, precum și pentru unele romane și nuvele apărute la noi.

Citind nuvela „Biruința“, nu poți să nu fii izbit de faptul că cea mai mare parte din concluziile raportului se potrivesc ca o mănășă personajilor acestei lucrări și, în parte, și acțiunii ei. Să examinăm de pildă felul în care autorul ne-a zugrăvit în nuvelă figurile eroilor pozitivi, respectiv comuniștii Anton Pârva și Branco Veselinov.

Intr'adevăr, Pârva și Veselinov sunt oameni fără cusur, combativi, plini de elan, tot atât de buni în producție pe cât sunt de buni comuniști. Numai că, mergând pe linia idealizării personajilor, autorul nu a reușit să le insuflă viață, să le dea și unele din slăbiciunile valabile pentru orice ființă umană. Este drept că pe Anton Pârva l-a pus la un moment dat să aibă acele „îndoieli“ incrente unui comunist, conform unor autori care cred că aceasta reprezintă „indiciul principal al profunzimii caracterului“ (Simonov.)

Este drept deasemeni că pentru a-l umaniza pe Pârva, ni-l prezintă plimbându-se cu familia duminica (plimbare care începe cu întrebarea didactică a croului: „*Ce lucruri frumoase din oraș vom mai vedea astăzi?*“)

Tot astfel trei pagini, și nu mai mult, au fost consacrate vieții personale a lui Veselinov: îl vedem făcând treburi gospodărești, gândindu-se la fratele lui și ducându-se la teatru. Altminteri, Pârva și Veselinov se ocupă exclusiv de problemele producției, consacrandu-le toate gândurile și frământările lor.

Această prezentare unilaterală a personajilor duce la șablonizarea și schematizarea lor. Eroii se pierd în lungi discuții și dialoguri, mijloc facil pentru autor, evitându-i exemplificarea ideilor prin fapte: astfel, pentru a ilustra nivelul politic al comunistului, are loc următoarea convorbire dintre Anton Pârva și un muncitor, care nu este membru de partid:

— „Spune-mi, Toni, dece vezi tu mai bine ca mine? Că'n jurul nostru, sub ochii noștri, cad aceleași lucruri...”

— „Partidul, Matzi baci, — răspunse Pârva, străbătut de o neașteptată emoție, — el ne ascute privirea și inima și mintea...”

De ce nu lasă autorul ca cititorii să tragă singuri concluziile din faptele eroilor?

Sau iată o mostră dintr'o discuție intimă între Pârva și soția lui:

— „Nu e nevoie să ne întrebe ei (imperialiștii n. n.), noi le-am spus părerea și le spunem în fiecare zi câte ceva despre dorința noastră fierbinte de a trăi pașnic și fericit...”

Tonul lozincard se manifestă și în vorbăria, la fiecare ocazie, despre construirea socialismului.

Astfel, discutând cu soția sa despre dezvoltarea atelierului, Pârva spune:

— „Plănuiam că am putea fabrica în atelierul nostru ceva nou, de care să fie nevoie pentru construirea socialismului”.

Tot secretarul organizației de bază spune unui muncitor pe care caută să-l convingă să nu părăsească atelierul:

— „Doar cei dela Ambalajul Metalic au acelaș țel ca noi: să construiască socialismul”.

Iar Veselinov, căutând să-l consoleze pe fratele său, pe care-l bănuiește desamăgit în dragoste, spune:

— „Peste un an, doi, ai să fii inginer agronom. Ai să pleci într'un sat, ai să lucrezi pentru transformarea socialistă a agriculturii“.

Mergând pe aceeași linie a conturării personagiilor prin vorbe și nuprin acțiunile lor, autorul se lasă furat de cuvinte și nedă imaginea falsă a unui comunist care, după ani de activitate de partid, trebuie să se lovească de greutăți, pentru a-și da seama că problemele de producție au un caracter politic:

— „De când lucra la Atelierul Mecanic Orășenesc, își dădea din ce în ce mai bine seama că problemele de care se loveau la tot pasul, aveau un caracter politic — și că ei trebuiau să le judece ca atare“.

Am mai spus că eroii schematici ai lui Mircea Șerbănescu sunt desprinși de viață, cu durerile și bucuriile ei, nu cunosc altceva decât munca și problemele producției.

Acest lucru este mai puțin izbitor la Pârva, care este înfățișat ca soț și tată care se plimbă cu copiii și soția, și face planuri de viitor, deși scenele sale de familie sunt fugare și „cusute cu ață albă“.

Lui Veselinov însă, autorul i-a croit o viață de ascet, căruia orice sentiment omenesc îi este străin. Iată numai două exemple: „Branco Veselinov se grăbea în ziua aceea spre casă. Mergea cu pas iute, ținând după obicei mâna în buzunar; nici nu luă aminte la schimbările pe care zilele lui Octombrie le făcuse în jur. Peste creștetele castanilor se așternuse o fină poleială aurie, care bătea din ce în ce mai mult în roșu. Lăcătușul călca tot mai des frunzele căzute la pământ din coroanele bogate, dar glasul lor trist era prea slab ca să ajungă până la urechea lui.“

— „Branco nu prea știa cum ar fi mai potrivit să se poarte cu un om căzut într'o asemenea nenorocire, căci desigur, socotea el, nu poate fi vorba decât de o poveste de dragoste nefericită. Cum se alinau oare durerile unui îndrăgostit? Cum trebuie procedat ca să mângâi o inimă rănită în cele mai tainice sentimente ale ei? Branco nu se pricepea de fel“.

De subliniat că acestea sunt singurele pasagii în care Branco Veselinov ar fi avut ocazia să-și desvăluie sentimentele intime, omenesti, dar ele nu au fost folosite.

Datorită acestei schematizări a personagiilor pozitive, cred că tov. Ga-fița exagerează când spune că eroul principal din „Biruința“ este o „realizare de merit a nuvelisticii noastre“.

Personagiile negative nu sunt mai izbutite, deși sarcina autorului era aci mai ușoară. Tipurile au fost bine alese și acel trio alcătuit din intelectualul vândut, burgheziei, femeia dornică de o viață de lux și plăceri și fostul ofițer, obișnuit să terorizeze și să fie temut, ar fi putut duce la crearea unor caractere puternice, verosimile.

Întâlnim însă o serie de mijloace eftine, arhicunoscute. Iată clasică privire metalică a dușmanului de clasă:

— „Minodora îi strânse brațul. Ochii ei sclipiră ca oțelul...“

De unde la început dușmanii sunt abili, găsesc metode rafinate pentru a lovi în încercările de desvoltare a atelierului, sunt maleabili, schimbându-și atitudinea după oameni și moment, spre sfârșitul nuvelei își pierd brusc toată iscusința de sabotori și spioni și cumulează greșală după greșală, parcă dinadins, spre a da câștig de cauză eroilor pozitivi. Cred că nici nu se poate o exemplificare mai bună a ceea ce numește tov. Simonov „jocul de-a cine pierde câștigă“.

Astfel Alice, care e o femeie rafinată și l-a atras pe Pera Veselinov, jucându-i comedia dragostei, se grăbește să-și desvăluie dorul după viața de huzur a burgheziei din țările capitaliste, deși pentru o spioană încercată ca ea, era clar că o asemenea atitudine putea da de gândit chiar unui îndrăgostit.

Fostul ofițer Nicolau își părăsește brusc postul, unde își câștigase autoritate printr-o trudă stăruitoare, într'un moment când situația nu-i era compromisă încă, demascându-se astfel singur.

Inginerul Grozdea, — care este cel mai bine conturat din trioul dușmanilor — după ce a înșelat încrederea tuturor pe un parcurs de 150 pagini, a reușit să-l ducă de nas pe îngâmfatul director Mesecian, l-a îndus în eroare chiar pe integral Pârva, începe să comită subit prostie peste prostie. Minte că i s-ar fi refuzat la Minister autorizația de fabricare a preselor de cărămizi, deși și pentru un copil era clar că acest lucru se putea controla foarte ușor. Aceasta, deși Grozdea a acționat până aci ca un dușman periculos și inteligent.

În momentul experimentării presei la fabrica de cărămizi, montează special mașina greșit, iar la planuri comite intenționat greșeli de calcul. Și după astfel de procedee naive, inginerul mai este pus să se întrebe cu naivitate, la pag. 188, într'un monolog întreg, care să fie cauza că se simte încolțit și unde a greșit.

Figura cea mai interesantă a nuvelei, deoarece aduce un tip nou, din studierea căruia cititorul poate să învețe mult, este aceea a directorului Mesecian.

Prin acest personaj, autorul a vrut să demonstreze cum, datorită presiunii stihiei mic-burgheze, un muncitor devotat cauzei clasei sale poate ajunge un aliat inconștient al dușmanului. Ideea a fost bună și în mare măsură Mesecian este eroul cel mai realizat din nuvelă. Ajuns la o situație socială și materială bună, Mesecian se lasă îmbătat de noile sale atribuții. Prin îmbrăcăminte, maniere, prietenii noi, el se rupe treptat de clasa sa, se aristocratizează; începe să uite și de învățăturile Partidului, nu mai suportă critica, se izolează de mase. Cuprins de birocratism și orbire politică, el cade complect sub influența dușmanului, care-l folosește ca pe o uncaltă a sa. Autorul a reușit să arate reflexul acestor schimbări și în viața intimă a eroului; îndepărtarea de soție, care nu i se mai pare demnă de el, indiferența față de copil, etc.

Mircea Șerbănescu a greșit însă în forțarea acestui personaj în așa măsură încât îl face neveridic.

„Caracterul omului, spune Marx, este determinat de împrejurări“.

Dar datorită căror împrejurări, un fost muncitor al Uzinelor Reșița sub regimul burghez, șomer mult timp, care după 23 August a activat o perioadă ca agitator de partid în satele de pe graniță, deci un om cu o conștiință de clasă și cu o pregătire politică, s'a transformat în acest birocrat rupt de învățătura Partidului?

Nevasta lui Mesecian își explică astfel schimbarea: „poate voia să se răzbune pe trecut, sau poate că în timpul scurt cât fusese șofer pe un taxi particular, fiind în direct contact cu boierimea, căpătase anumite deprinderi urite.“ Aceste explicații rămân simple enunțări și nici decum motivări cu o bază materială.

Pot oare ele explica până și uitarea calității de membru de partid? („În sfârșit, în întreprindere n'avem decât doi membri de partid... Adică și eu... trei.“), sau neprincipialitatea împinsă până la îndreptarea lipsurilor numai

pentru a nu avea neplăceri din partea organelor puterii de stat: „*să faci bine să iei măsuri, ca să nu se mai întâmple din astea. Că o fi careva în stare să adreseze reclamație la Ostoia și atunci să vezi ce plăcintă ne mai pică în cap!*”.

Este de remarcat că dintre toate personagiile, Mesecian este singurul care are o evoluție în nuvelă și singurul care, bănuim, la închiderea cărții, că se va transforma, că se va întoarce la concepțiile sănătoase, în care l-a educat Partidul.

Din păcate însă, autorul a scăpat ocazia de a înfățișa în fața cititorilor, schimbarea lui Mesecian; ea este prefigurată la un moment dat în treacăt și sugerată doar la sfârșitul cărții. Toate aceste greșeli în conturarea personajului, îl desprind de viață, îl fac „inventat”.

Să vorbim pe scurt și de unele personaje secundare.

Iată-l de pildă pe Marinescu, unul dintre muncitorii vechi ai atelierului. După ce se subliniază dela început că este comunist, Marinescu e prezentat ca un om flecar, ușuratec, mânat de interese materiale; mai încolo, secretarul de partid îl suspectează de prefăcătorie („*Nu e sincer deloc. Nu-mi place! Ar trebui să vedem mai îndeaproape ce e cu el!*”); la ședința de partid, în care se desvăluie uneltirile dușmanului contabil Nicolau și se critică în general lipsurile comuniștilor din atelier stă „*ca ținuit, ascultând cu ochii pierduți*”. Mai departe este arătat ca meseriaș mediocru, pentru că 20 de pagini mai târziu Pârva să insinueze — pe nedrept — că ar fi montat intenționat greșit piesa. Însfârșit, în momentul arestării sale, Grozdea se gândește cu regret că n'a știut să-l folosească pe Marinescu.

Cititorul rămâne probabil foarte nedumerit asupra acestui personaj. Este el un dușman sau o unealtă a dușmanului? Atunci de ce nu este demascat și stigmatizat la sfârșitul cărții? Este el numai un vorbăreț și un pierde-vară? Dar atunci de ce nu protestează când e acuzat pe nedrept, de ce are atitudine de vinovat? Explicația acestei oscilări poate fi găsită în articolul tov. Gafița, care a fost scris probabil asupra primei versiuni a lucrării. Într'adevăr, tov. Gafița citează un pasaj care-l arată pe Marinescu ca fost chiabur și, care azi, lipsește din nuvelă. Scoțând însă acest atribut social al eroului, atât autorul cât și redactorul au omis să elimine pasagiile care-i fixau trăsăturile psihologice, specifice. De aci contradicțiile și neveridicitatea personajului.

Altă figură nereușită este Tătaru, care dintr'un funcționar birocrat, servil, plin de sine, se transformă subit și misterios într'un funcționar destoinic, plin de inițiativă și combativitate.

Tot o figură palidă și slab conturată este Pera, fratele lui Veselinov, care pare că a fost creat numai pentru a prilejui prinderea șabotorilor la sfârșitul nuvelei.

Din cele arătate, nu trebuie trasă concluzia că nuvela „Biruința” este o lucrare care nu trebuia să vadă lumina tiparului. Pentru tematica ei, pentru unele lucruri frumoase care au fost suficient expuse în articolul tov. Gafița, desigur că apariția ei era bine venită, cu condiția ca materialul să fi fost mai mult lucrat și îmbunătățit, cu ajutorul redacției din editură.

Critica tov. M. Gafița păcătuiește tocmai prin aceea că nu scoate la veală cu destulă tărie lipsurile nuvelei, provenite din insuficienta adâncire a problemelor de către autor. Cred că nu ajutam un scriitor tânăr

dacă, entuziasmându-ne pentru tematica bine aleasă și unele aspecte izbutite ale conflictului sau personajilor, nu criticăm lipsurile esențiale ale metodei sale de creație, ale procedeele sale artistice. A. Fadeev, în cuvântarea rostită la Plenara a XIV-a a conducerii Uniunii Scriitorilor Sovietici, a arătat primejdia unei critici elogioase, făcute în jurul unei lucrări neglijente, pentru așa numita ei „idee utilă”.

Tocmai pentru că materialul lui Mircea Șerbănescu oferea destule posibilități să dea naștere unei lucrări valoroase, critica făcută ar fi trebuit să-l ajute pe scriitor în creațiile lui viitoare.

Cadrele editurilor noastre, dar mai ales criticii noștri literari, au un rol însemnat: acela de a analiza cu grijă și dragoste, dar și cu exigență, cu principialitate, literatura noastră.

Cititorii așteaptă cărți din ce în ce mai bune. Scriitorii noștri cei consacrați și cu atât mai mult cei începători, trebuie ajutați în modul cel mai just, pentru ca operele lor să corespundă cerințelor maselor, pentru ca literatura noastră să înainteze cât mai mult pe drumul realismului socialist.

UN Scriitor ROMÂN LA PETROGRAD ÎN TIMPUL MARII REVOLUȚII

Colecția de periodice a Bibliotecii Academiei R.P.R. oferă uneori cercetătorilor prilejul unor descoperiri surprinzătoare. Uitată de mult și de mulți — poate chiar și de aceia care au cunoscut-o în timpul scurtei ei apariții curând sugrumată de cenzură — se păstrează în rafturile bibliotecii o broșură nearătoasă: colecția necompletă a revistei „Chemarea”, săptămânal de formatul unei cărțuții, prin care un grup de tineri duceau, în Iași refugiului din 1917—18, bătălia împotriva guvernului, împotriva brătienilor.

În Ianuarie 1918 se anunță, cu totul semnificativ sub brătieni, un șir de articole care să desvăluie crimele regimului brătienist. N'a apărut decât cel dintâi articol. Dar acesta este deosebit de interesant pentru că, drept argument pentru demonstrarea tezei, servește aici relatarea pe larg a pățaniilor scriitorului N. D. Cocea, pățanii pe care autorul articolului le consideră cu drept cuvânt ca piese zdrobitoare în dosarul procesului ce va trebui să fie intentat brătienilor, regimului lor de samavolnicie și teroare din timpul războiului.

Aflăm astfel din paginile cu titluri grase ale acestui document acuzativ că scriitorul N. D. Cocea a fost arestat samavolnic de zbirii lui Brătianu. Un comisar rigid, însoțit de jandarmi, i-a percheziționat casa în mod barbar, l-a dus la Siguranță, unde i s'a luat interogatoriul, și cum nu i se putea aduce o învinuire precisă, Cocea a fost transportat în grabă, în mare taină, în lagărul dela Negrești. Ca o supremă favoare, Cocea ceruse să fie trimis în fața Curții marțiale: Știa ce se putea întâmpla în aceste vremuri celor transportați astfel, în mare taină, tocmai pentru că nu existau dovezi care să constată măcar pretextul unei condamnări indezirabile: „dispăreau” adesea fără urmă, cu binevoitorul concurs al călăilor ce executau ordinele criminalilor dela guvern.

Cocea abia se întorsese din Rusia. În timpul guvernului Kerenski scosese ziarul „L'Entente”, un fel de semioficios al tuturor legațiilor Antantei. Se pare că ziarul — publicat la început numai în limba franceză, — era destul de bine informat și deci căutat. Avea corespondenți în diferite centre, ceea ce-i îngăduia să fie imediat la curent cu toate mișcările populare, frecvente în această epocă agitată. Mai târziu, ziarul și-a mărit formatul, și-a sporit numărul paginilor și a început să publice ca adaus o pagină în limba rusă.

N. D. Cocea se afla la Petersburg în noaptea Revoluției. A trăit acolo, la fața locului, momentele acelea cutremurătoare. Clipele acelea i-au rămas adânc întipărite în minte, în inimă.

Cu entuziasm a vorbit întotdeauna și tuturor despre ceea ce a văzut acolo.

Despre aceste lucruri, N. D. Cocea nu a vorbit numai, ci a și scris. A scris înfruntând cu îndrăzneală-i caracteristică primejdiile la care se expunea.

Articolele, rămase de atunci îngropate în filele unor ziare cu viață scurtă — ucise de nenumărate ori de cenzură și reînviolate de tot atâtea ori din propria lor cenușă ca pasărea Fenix, — constituie mărturii impresionante. Ele ne arată că scriitorul, chiar dacă nu a devenit un comunist, se declara atare până și în incinta parlamentului burghez, înfruntând urletele indignate ale „aleșilor națiunii din România Mare”. (În cuvântarea ținută în parlament pentru a înfiera legea polițistă a lui Trancu-Iași, care interzicea grevele, Cocea se declară „bolșevic și revoluționar”). Scriitorul a fost entuziasmat de clocotul și energia revoluționară a celor ce clădeau o nouă lume, lumea visată și de el.

În preajma sărbătorilor de iarnă ale anului 1919, când țara se afla sub călcâiul guvernului reacționar, Cocea nu-și pierde nădejdea și îndeamnă și pe alții să nu și-o piardă. Căci Crăciunul acesta nenorocit aduce totuși un mare dar, spune el: victoria armatelor roșii împotriva intervenționiștilor: *„Dacă înăuntrul țării suntem amăgiți în credințele noastre și înșelați în speranțele noastre, dacă de sfintele sărbători ale nașterii mântuitorului am rămas zadarnic cu mâinile întinse după daruri himerice, dacă Marele Cartier mai există, dacă cenzura și starea de asediu mai supraviețuiesc, dacă politicienii sunt sătui, iar poporul tot flămând de pâine, de justiție și de libertate, s'avem încredere totuși, să nu ne pierdem nădejdea în ziua de mâine, să nu stăm, asemenea vitelor, cu privirile pironite numai în pământ, ci să le ridicăm până la înălțimea omului, să le rotim în jurul nostru, să le aruncăm departe peste munți, peste ape. Ridicați-vă privirile din pământ, noroadelor, și priviți în zare, tovarăși! Armatele roșii dela nord își oglindesc astăzi flamurile în valurile Mării Negre”.*

Cu același entuziasm întâmpină Cocea declanșarea revoluției în alte țări ale Europei, mărturisindu-și speranța că valul revoluționar va cuprinde întregul continent și, îndeosebi, nu va trece fără a purifica mlaștinile Dâmboviței, *„unde se bălăcesc cu atâta delicioasă impudoare și fac atât de zadarnică larmă brotăcei brătienști, takiști sau averescani”.*

„Avalanșa — scrie el — înaintază mai curând decât îndrăzneam să bănuim, ea coboară din înghețurile Rusiei polare spre înfloritoarele cetăți industriale ale Germaniei și își oglindește de pe acum flamurile roșii și puritatea idealului în valurile Rinului. Înaintarea acesta vitejească nu e făcută să ne răpească orice speranță. S'avem încredere. Ca mâine vom vedea-o poate lucind ușor pe cheiurile Senei, nivelând malurile Tamizei sau oprindu-se mirată în mlaștinile Dâmboviței...”

Întotdeauna luptase Cocea împotriva naționaliștilor șovini, împotriva falșilor patrioți, care, la adăpostul bâtelor huliganice și al discursurilor de romantism sforăitor asupreau masele de români și-și vindeau țara pentru un blid de linte. La flacăra vie a revoluției socialiste scriitorul descifrează și mai clar problema națională. Îndrăznește să condamne regimul putred din propria sa țară și să vorbească admirativ despre Rusia revoluționară.

Recunoscând posibilitatea unor greșeli în propria tabără, în rândurile mișcării muncitorești dela noi, în care oportunismul se lăfăia încă în voie la trădătorii conducători social-democrați, scriitorul își exprimă cu hotărîre disprețul față de oportuniști și dragostea față de Uniunea Sovietică.

Pe lângă articole care mărturisesc adeziunea sa principială la lupta revoluționară a comuniștilor, scriitorul ne-a lăsat câteva lucrări în care înfățișează aspecte din defășurarea Revoluției. Ca reprezentant al ziarului „l'Entente”, a cerut și a obținut audiență la Institutul Smolnăi, unde se afla sediul comisarilor poporului. Iată cum îl descrie Cocea, insistând asupra aspectului său de cetate inexpugnabilă, apărată de oameni din popor, „veseli, buni de gură și prietenoși”:

„Sediul comisarilor poporului e la marginea Petrogradului. Opt-nouă kilometri de făcut cu trăsura. Ajung pe la 11, rebegit, înghețat, în fața focului mare care arde și zi și noapte la poarta institutului. Noroc că am timp să mă încălzesc până-mi vine permisul de intrare. În tovărășia soldaților din garda roșie, veseli, buni de gură și prietenoși, timpul trece repede. În sfârșit, după un sfert de ceas mi se aduce răspunsul că pot intra în palat. Urc treptele printre trei rânduri de puști, de tunuri, de mitraliere. Institutul e baricadat ca o cetate. La ușa principală „altă gardă”. O parlamentare de câteva secunde și-ai trecut. Greul însă e acum. O tovarășă, scurtă, grasă, urâtă foc, mă examinează de sus și până jos prin ochelari și-mi purică actele literă cu literă”.

Cu un caracter literar mult mai puțin pronunțat, dar de dimensiuni mult mai ample, este lucrarea intitulată „Cum se face revoluția”, publicată în foiletonul gazetei „Chemarea” și rămasă, din păcate, neterminată. Încă de când se anunțase numai intenția lui Cocea de a publica atare lucrare, au și început atacurile furibunde ale reacționarilor. Nici nu era de așteptat altceva. Curând după masacrul din Piața Teatrului Național și puțin înainte de declanșarea grevei generale, într-o vreme când burghezo-moșierimea, înspăimântată de creșterea valului revoluționar, nu se codea să recurgă la cele mai brutale mijloace de represiune pentru a stăvili ceeace nu putea fi stăvilit, — într-o astfel de vreme să scrii o carte intitulată semnificativ „Cum se face revoluția”, și în care să lămurești experiența pilduitoare din Uniunea Sovietică, echivala aproape cu un act fățiș de răzvrătire, cu un indemn direct la revoluția socialistă. Ce-i drept, lucrarea are caracterul unor amintiri personale (Subtitlul sună: „Note și amintiri din Rusia revoluționară”). Dar sub aspectul acesta constatativ al istorisirii unor fapte trăite și sub tonul adesea didactic-informativ, se întrevește gândul adresat realităților din țara noastră, și tendința de a trage cu rigoare științifică, concluzii valabile pentru un regim de exploatare relativ asemănător.

De altfel, exponenții claselor stăpânitoare nu au avut măcar răbdare să vadă și cum va scrie Cocea. Le era de ajuns că scrie. Încă din Ianuarie, înainte de publicarea foiletonului, apare în „Renașterea Română” un fulminant articol semnat de Eugen Goga, în care el condamnă pe Cocea pentru crime de bolșevism, și-l amenință că în curând va fi silit să intre „în mormântul neființei”.

În ciuda încercărilor de intimidare, lucrarea a apărut, după câteva amânări, — începând cu Nr. din 9 Febr. 1920. Capitolul I poartă titlul: „Sub giulgiul iernii”, și înfățișează situația din iarna și primăvara lui 1917. Capitolul II, intitulat „Pâine! Pâine!”, zugrăvește în culori sumbre înfometarea populației și apoi declanșarea grevei. Fără alte subtitluri, foiletoanele următoare povestesc încercarea maistrului Prilopopov de a înneca greva în sânge, momentul emoționant când Cazacii își întorc brusc caii și pornesc pașnici în fruntea demonstranților; în sfârșit, atacul barbar al trupelor de poliție. Acesta este ultimul capitol care nu s'a păstrat. Despre desfășurarea revoluției burghezo-democratice din primăvara lui 1917 și despre revoluția socialistă din toamna aceluiași an, care ne-ar fi interesat îndeosebi, Cocea nu a mai apucat să scrie, sau, în orice caz, textul nu știm să se fi păstrat.

E. C.

CUVÂNTAREA ROSTITĂ DE N. D. COCEA ÎN PARLAMENT, ÎN ȘEDINȚA CONSACRATĂ LEGII POLIȚISTE A LUI TRANCU-IAȘI

D. Cocea se urcă la tribună în momentul când incinta Camerei răsună de cântecele manifestanților socialiști care trec în procesiune prin fața parlamentului, protestând împotriva legii scelerate și polițiste care încearcă să răpească dreptul la grevă al muncitorilor.

D. N. D. Cocea: Domnilor deputați, dvs. știți că sunt două feluri de școli critice: e școala veche, aceea care analizează opera de artă, un volum, o pânză, o statuie, fără să țină seamă nici de împrejurările în care a fost făcut, nici de personalitatea autorului ei. Această școală a murit. Avem apoi școala modernă, aceea care analizează opera de artă, o studiază, o discută, atrage atenția asupra părților ei frumoase, căutând să o interpreteze prin împrejurările mediului ambiant și în același timp, prin concepția, prin viața, prin sufletul autorului ei. Cu o lege, care nu este îndeșnitiv decât o operă de artă mai reușită sau mai puțin reușită...

D. Dr. N. Lupu: Mai inferioară.

D. N. D. Cocea: Cu o lege se poate aplica întocmai sistemul critic al școlii moderne. Atunci când discutăm o lege, de pildă legea d-lui Trancu-Iași, în loc să luăm textul arid al articolelor, să le discutăm pe fiecare în parte, vom avea în vedere ca să ne dăm seama de valoarea ei, de împrejurările în care a fost făcută, precum și de personalitatea autorilor ei, adică a d-lor Trancu-Iași și Ioanișescu... Domnilor, nu o să fac fraze mari, nu o să fac încăodată ușorul proces al clasei diriguitoare din țara românească. Am să viu numai și numai cu cifre. Și atunci, în fața cifrelor, când vă voi dovedi că de o parte este mizeria și nevoia iar de altă parte este un exces de bună stare materială, când veți înțelege că legea d-lui Trancu nu se adresează decât în favoarea celor de sus și în paguba celor de jos, atunci dvs. să judecați imparțial și să spuneți cine are dreptate: autorii acestei legi polițiste sau reprezentanții partidului socialist îndărătul cărora stă massa imensă a muncitorilor care defilează și acum prin fața palatului.

O voce din majoritate: Sunt niște inconstienți! (sgomot, întreruperi, protestări)

D. Dr. N. Lupu: Este o massă de români organizată și mai conștientă decât dvs. (zgomot, protestări)

D. N. D. Cocea: Sunt peste 40.000 de muncitori români care defilează.

Voci din majoritate: Sunt internaționaliști, sunt bolșevici.

D. N. D. Cocea: Sunt internaționaliști care au totuși o patrie. Sunt internaționaliști care nu contestă nici dreptul, nici existența națiunilor. Dar vă voi arăta eu la timp cine sunt naționaliștii dvs. Iată cifrele d-lor. Am făcut o statistică, nu de toate, căci era imposibil, întrucât sunt prea multe societăți anonime în București, dar o statistică a câtorva societăți culese la întâmplare din „Monitorul Oficial” unde și-au publicat bilanșurile de pagube sau câștiguri pe ultimii ani. Sunt societățile pe care le apără de greve și de muncitori, legea D-lui Trancu. Sunt societățile de jaf în care se ascund „patrioții” așa de scumpi inimii actualului guvern.

...Iată de pildă „Societatea pentru industria textilă” într-o țară în care muncitorii n’au cămăși sau le plătesc cu 150 lei bucata și n’au haine sau le plătesc cu 1000 lei costumul. Capitalul Social al „Industriei textile” e de 25.000.000 lei. Beneficii pe anul 1919: 4.479.757 lei. Rezerva acumulată în ultimii ani: 4.035.000 lei, prin urmare 8.500.000 lei la un capital de 25.000.000.

...Oricât ati protesta d-lor, prin legea d-lui Trancu-Iași se răpește muncitorimii dreptul la grevă, iar în schimb capitaliștilor străini care se ascund de

cele mai multe ori sub firmă românească le dați în mâini această lege ca să gătuiască pe muncitorii români.

Domnilor deputați, răspund la întrebarea d-lui ministru al Muncii care este situațiunea din Rusia... E adevărat prin urmare că mizeria e mare, că suferințele sunt atroce. Dar mai presus de aceste mizerii e un fapt care le covârșește și le îndulcește. E faptul că actualii conducători ai Rusiei, spre deosebire de conducătorii noștri, trăiesc și suferă la fel cu imensa majoritate a poporului rus. Delegatul Sovietelor îmi spunea aseară că însuși Lenin trăiește mai modest și mănâncă mai prost decât cel din urmă muncitor al Republicii Sovietelor (întreruperi, sgomot mare, exclamații). Dacă și una și alta sunt adevărate, veți trage o singură concluziune, un singur învățământ: că în România unde, spre rușinea noastră, s'au găsit asemenea socialiști, n'avem încă revoluție socială înfăptuită, pe când în Rusia, unde Lenin și tovarășii lui dela conducerea statului fac asemenea acte de abnegațiune și de sacrificiu, revoluția s'a înfăptuit și rezistă tuturor atentatelor. Această Rusie Sovietică condusă de asemenea oameni, a fost în stare să înfrângă trei armate organizate și să aibă azi cea mai formidabilă armată în orientul european, pusă în slujba celui mai mare ideal. (zgomot, protestări)

O voce: E o rușine să vorbiți astfel!

D. N. D. Cocea: Rușine e să mințim și să ascundem adevărul.

CUM SE FACE REVOLUȚIA!

de N. D. Cocea.

In luna Martie a anului 1917, cu toată asprimea gerului, viața continua vie și intensă în centrul Petrogradului. Tramvaiele înaintau, cu icniri anevoioase, e drept, dar repezi și numeroase; săniile se încrucișau, clinchetând vesel din clopoței și răzând ușor pământul în sbor de rândunele; automobilele puternice spintecau troienele, lăsând părți adânci în urma lor; trotuarele furnicau de lume; în geamlâcurile vaste se îngrămădeau, sub broderia de argint a florilor de ghiață, plante exotice, fructe rare și toate bunătățile pământului. Ici și colo numai, în dreptul pușinelor brutării de pe Newski, cozi interminabile se întindeau dealungul clădirilor, se lipeau de zidurile murdare asemenea mușchiului, se târau, desnădăjduitor de încet, lamentabile procesiuni resemnate de flămânzi și de cerșetori. Dar puhoiul de viață luxuoasă trecea pe lângă dânsle fără să le atingă și, probabil, fără să le vadă. Sub lințoliul imaculat de zăpadă, departe de câmpurile groaznice de măceluri și străină de durerile și jertfele războiului, vanitoasa capitală imperială își petrecea zilele și nopțile în brațele desfătărilor. Restaurantele clocoteau de râsete și clocoteau de cântecele tarafurilor de lăutari; șampania curgea; pietrele scumpe sclipeau pe degete, pe brațe, pe grumaji și în priviri; mărgăritarele albe străluceau pe săni și în gurile întredeschise; orașul întreg, beat de vin și de luxură, se culca între pernele și așternutul lui de ninsoare, ca în alcovul unei prostituate. Zadarnic glasuri profetice se ridicau din ce în ce mai dese și mai vindicative.

In mijlocul unei curți factice și glaciale de șambelani, de lachei înzoronați, de ofițeri muiți în fireturi, în plăci și în decorații, dar din care nici unul în zilele revoluției n'a murit pentru țară, — de doamne înalte cu fața sulemenită, cu sănii și brațele cuirasate de giuvaericele și cu seul mâncat de răie rasputiniană, în mijlocul curții aceștia de slugi, de politicieni, de popi, de că-

lugări, de iluminați și de saltimbanci, doi oameni, o femeie posomorită și acră, împărăteasa Alexandrina Teodorovna, dureros înclinată asupra fiului ei ca asupra unui mormânt și răsvărită ca o furie asupra acelor care îi asasinaseră duhovnicul, stăpânul și amantul; și un biet nevolnic Neculai al II-lea, țarul tuturor Rușilor, șeful suprem al bisericii și oștirilor, autocratul de drept divin, insensibil ca un iconostas, egoist ca un idol, vindicativ cum numai proștii și lașii pot să fie, închis hermetic în mușenia lui stupidă, rumegând vecinic același gând obscur între două sticle golite, sărmană marionetă heraldică trasă de sfori nevăzute și de mâini dibace, ursită să moaie printr'o ironică deciziune a sorții, în sângele miilor și zecilor de mii de condamnați politici, steagurile imperiului, pentru republica socialistă de mâine.

Aceștia aveau în mâinile lor debile destinele unui popor de o sută optzeci de milioane de oameni. Pentru dâșii trăiau în robie, mureau în surghiun sau sângerau pe fronturi, floarea tinereții și a intelectualității rusești.

Niciunul n'a avut curajul să privească realitatea hidoasă în față, și cu prețul unui portofoliu, să oprească imperiul pe marginea prăpastiei. Unul câte unul, abătuți, cu spinarea încovoiată, ca și cum din tavanele aurite s'ar fi lăsat, greoi, destinul răspunderilor iminente, cei din urmă sfetnici ai celui din urmă țar părăsiră sala de ședință.

În urma lor, rămas singur, Protopopof ridică disprețuitor din umeri și, cu un surâs de înaltă satisfacție fluturându-i pe buze, putu să se socotească, pe bună credință, stâlpul de granit pe care se puteau rezema în liniște: imperiul, coroana și dinastia. Hoardele revoluționare puteau de acum să vie! Destinele patriei erau încă odată în mâinile lui solide. El singur, la ora târzie, în pusi-lanimitatea și lașitatea universală, veghea asupra capitalei adormite. Cu conștiința împăcată, mulțumit de el însuși, apăsă butonul soneriei, dădu ordinele draconice pentru a doua zi și, așezându-se la masă, cu propria lui mână, scrisese pe adresa Țarinei, la Tzarskoe Selo — „Plebea răsvărită va fi zdrobită. Garantăm liniștea și singuranța Capitalei” Și fără o ezitare, fără o tresărire de remușcare, semnă: Protopopof...

O tăcere de moarte se lăsă din cerul încremenit. Clipă cumplită. De unde va porni glonțul? Cine va da semnalul? Cât sânge nevinovat va curge în ghețurile Nevei?

Un ordin scurt. Primele rânduri de cazaci au ridicat sulilele. Dar le-au ridicat în dezordine. Ceva imprecis, ca o ezitare, a paralizat brațele. Mulțimea a înțeles. Un glas sfâșietor de femei țipă desnădăjduit:

— Nu trageți în frații, mamele, în surorile voastre! Alte glasuri înăbușite de plâns sau grele de blestemuri, spintecă văzduhul:

— Cazaci, fie-vă milă de noi!

— Murim de foame!

— Vrem pâine!... pâine!...

Amețită de țipete, împinsă din spate, mulțimea acum înaintază. Câțiva cazaci amenință, alții, cu ochi mari și blânzi, dau sfaturi cumiși de răbdare și de potolire. Puhoiul însă înaintază mereu, irezistibil.

Și atunci, miracol!

După o ultimă parlamentare, ca la un semnal, într'un tropot surd de copite și un sgomot sonor de arme, cazacii își întorc caii și, în ordine desăvârșită, în pas de paradă, pornesc în fruntea mulțimii, zâmbitori și ironici, sub ochii înnebuniți de spaimă ai brigadelor polițienești. Pe urmele lor poporul năvălește urlând. Valurile lui se revarsă. Steagurile fâlfâie aprinse în razele soare-

lui. Femeile cântă, copiii cântă. Poporul întreg cântă imnul lui de răzbunare și de biruință. N'au apucat bine însă să intoneze primele strofe, și-un urlet de durere străbătu până la țărnul celălalt. Un polițist a ridicat sabia în aer și a lovit. Semenii lui, buimăciți o clipă, s'au recules. O șarjă nemiloasă aruncă îndărăt primele șiruri de manifestanți. Săbiile sclipsesc în soare. Carabinele pocnesc singure. Sângele curge cald, generos și roș, cele dintâi picături și pârae de sânge ale revoluției de mâine, schimbând lințoliul de zăpadă al Petrogradului imperial într'un început de flamură socialistă. Sub potcoavele cailor cad femei și copii. Nagaicele brăzdează cu vârci adânci fețele muncitorilor. Dar muncitorii înaintează. Cu piepturile lor goale numai, cu brațele lor dezarmate, cu numărul lor nesfârșit, ei copleşesc brigăzile polițienești, le resping, le învâluie, le înneacă. Un foc de revolver pocnește. Un comisar cade în sânge, cu țeasta zdrobită. Alții se rostogolesc lângă dânsul, mai aproape, mai departe.

.

„Chemarea“, luni. 9 Februarie 1920.

LENIN

În noaptea de 25 spre 26 Octombrie 1917, lupta fusese caldă. Pe străzile care duc la palatul de iarnă al țarilor, puștile și mitralierele pârăiseră neîntrerupt dela orele 4 înainte. În spre miezul nopții tunul bubuise pentru întâiaș dată în Petrograd. Guvernul provizor capitulase. Kerenski fusese nevoit să fugă. Victoria era întreagă, netăgăduită, a proletariatului revoluționar. La 1 noaptea, sala cea mare de ședințe a Sovietelor era plină. Oratorii se perindau la tribuna roșie. Proclamau, cu gesturi înflăcărâte și cu glasuri răgușite, triumful revoluției. Un vuiet continuu ca zgomotul mării, umplea sala imensă. Ușile se izbeau de perete. Muncitorii întârziați, cu ochii aprinși, cu fețele înegrite de pulbere de pușcă intrau armați, priveau aiuriți și cădeau ca plumbul în fundul fotoliilor. Din cinci în cinci minute vești uimitoare de noi lupte, de noi victorii ridicau sala în picioare. Poșta cedase. Cazarma cadeților era înconjurată. Cutare regiment predase armele. Arsenalul căzuse. Urlete sălbatice salutau fiecare știre și glasuri sumbre intonau „Internațională“. Oratorii se perindau mereu la tribună. Dar sala clocotea de strigăte, de vuet, de ură și de răzbunare.

Deodată, însă, se făcu o liniște de moarte. Toate privirile, ca hipnotizate, se ațintiră spre un singur punct. Un om între două vârste, scund, chel, urât, îmbrăcat corect, cu un vraf de hârtii la subțioară, înainta cu pași mărunți, în spre tribună. Iși așeză liniștit hârtiile pe masă, le desfăcu, le răsfoi câteva minute, aruncă asupra mulțimii o privire scurtă, tăioasă, în care parcă licărea vag un zâmbet și începu să citească.

Citea cu glas sigur, calm și monoton, ca o prelegere universitară. Citea fără să-i tresară un mușchi, fără să i se vadă pe față niciuna din formidabilele emoții ale zilei, citea cumplitele decrete care proclamau pentru întâiași dată în lume egalitatea economică și socială a oamenilor, cari luau pământul fără despăgubiri din mâinile proprietarilor, cari socializau industrii, case, averi, totul, fără să lase piatră pe piatră. Sala tăcea ca împietrită. Nici un aplauz, nici o aprobare, nici o discuție, nici o împotrivire. Numai brațele cari se ridicau mecanic în aer, la sfârșitul fiecărui articol, votând legile organice ale celei mai profunde revoluții sociale, cu iuțea fulgerului.

Un ceas și 35 de minute, cu ceasornicul în mână, a ținut citirea.

Iar când a venit rândul ultimului articol, al celui care încorona într-o singură frază toată opera de pace și socialism a marei nopți¹⁾ revoluționare, Lenin aruncând hârtiile răvășite, a ridicat și el brațul în aer, a votat și a lăsat să-i cadă palma, întinsă, grea, masivă, peste toate privilegiile trecute, ca un cuțit de ghilotină.

NICUARĂ AL LUMEI

„Chemarea“, 20 Aprilie 1919.

DIN PUBLICISTICA LUI GALA GALACTION

Cu N. D. Cocea, Gala Galaction a fost mai mult decât prieten: frate. Din adolescență, când în anul 1892 s'au cunoscut pentru prima dată pe băncile liceului „Sf. Sava“, au rămas mereu alături, tovarăși de năzuințe și de lupte în ciuda unor diferențe temperamentale și chiar de opinii destul de marcate.

„De N. D. Cocea — mărturisirea Galaction mai târziu, după 23 August — mă leagă deapănuri aceași credință, fără de bătrânețe, în idealul artei și al omeniei“.

Din vremea primului război mondial, prietenia lor duce la un sfert de veac. Ea se dovedise capabilă să înfrunte vitregia vremurilor, intrigile oamenilor. „E o mângâiere mare în noianul zilelor cari se cern peste noi din ce în ce mai triste și mai albe, să te gândești că îți rămân câțiva prieteni“, — spunea Galaction în Februarie 1916, după multe tribulații și după multe greșeli săvârșite nu numai de alții dar și de ei înșiși, în acele vremuri turburi.

Când, după război, s'au întâlnit în București, unul dintre acei cărora Cocea le-a înfățișat experiența sa din Rusia revoluționară, a fost „prietenuț de totdeauna“. Ecoul impresiilor de atunci ale martorului înflăcărat ce fusese Cocea, îl descoperi și astăzi, cald încă, sub cenușa trecerii atâtor ani, în sufletul lui Galaction, în tremurul emoționat al glasului său când îți vorbește de aceste lucruri.

Cuvintele lui Cocea căzuseră pe un teren fertil, îndelung pregătit. Nu odată, în trecut, cei doi prieteni participaseră din tot sufletul și cu toate puterile la lupta masselor asuprite împotriva silniciei regimului de exploatare, nu odată visaseră împreună la vremuri când posibilitatea unor atari silnicii va fi smulsă din rădăcini.

Acum, iată, în Rusia visul lua formele concrete ale realității.

Precum cu zeci de ani în urmă, în paginile cutezătoare ale revistelor lui Cocea „Facla“ și „Viața Socială“, tot astfel și în primii ani de după monstruosul măcel imperialist, regăsim alături numele celor doi prieteni în paginile „Chemării“. În timp ce Cocea înfrunta cu violența-i obișnuită pe reprezentanții vechiului regim nu numai prin scris, dar și prin cuvântul răspicat în chiar bârlogul aceluia, Galaction publică articolul „Exemplul lui Lenin“. Blândul propovăduitor al dragostei între oameni găsea aci accente puternice de condamnare a regimului burghez-moșieresc dela noi, opunându-i imaginea unei alte vieți și a unor alt fel de conducători, a vieții noi pe care, prin luptă revoluționară, și-o făurea poporul rus condus de Lenin.

1) N. D. Cocea se referă la noaptea de 25—26 Octombrie 1917.

Revoluția din Octombrie a avut, așa cum se știe, o influență hotărâtoare și asupra dezvoltării mișcării muncitorești de la noi din țară. Luptele au luat un caracter mai aprig, mai neînduplecat.

În fața avântului revoluționar al maselor, stăpânii — înspăimântați de prezența în lume, atât de aproape, a statului socialist — recurg la măsuri barbare de represiune. Cu durere și respect vorbește Galaction despre un muncitor căzut victimă acestor criminale uneltiri ale burgheziei. Privind mormântul încă proaspăt al fruntașului muncitorimii, Galaction i se adresează în stilul său caracteristic, de un emoționant patetism, dar cu iz religios: „*Scump prieten, inimă fierbinte, suflet de apostol! Ai voit să mântuești pe frații tăi, ai voit binele poporului, ai voit să potrivești cu rindeaua ta — tâmplar sublim — nodurile și scrijiliturile blestematei trupini sociale*... Iubeam avântul tău, veneram sfânta ta sinceritate și mă plecam adânc, cum mă voi pleca întotdeauna, înaintea crezului tău socialist“.

Dar scriitorul nu se lasă copleșit de durere. Nu numai sentimente de pioasă reculegere îi cuprind sufletul atât de receptiv. Privind mulțimea tot mai numeroasă a celor ce participau la manifestația de 1 Mai în acei ani, el se simte purtat de valul biruitor al avântului revoluționar.

E. C.

INTĂI MAI

... *E întâi Mai, sărbătoarea Muncii și a proletariatului unit din lumea întreagă. Dar ziua se vestește nouroasă și umedă. O ploaie fină, aci reținută, aci jucăușă în văzduhul cenușiu și rece, învâluie toată dimineața acestei zile. La amiază și după amiază, câteva ore de întrerupere, iar seara o largă și generoasă aspersiune.*

Cu toate acestea, pe Șoseaua Jianu, spre cunoscutul Bordeiu-Vechi pelerinajul e nesfârșit. Cei optimiști își spun și spun și altora: — E semn bun, e semn de fericire și de propășire. Cineva de lângă mine se exprimă cu convingătoare încredere:

— În toată această mulțime pe care o stropește ploaia, parcă văd o comoră de semințe, îngropată spre rodire. Din fiecare bob, atins de ploaie, vor răsări la anul, zeci și sute de alte boabe. Din fiecare socialist pe care-l udă ploaia, la acest întâi Mai 1919 vor crește, prin generație de propagandă, zeci și sute de socialiști, la anul, întâi Mai 1920.

Mă plimb prin parcul larg, trec printre grupele cari se odihnesc pe iarbă, ospătează sau se învârtesc în horă și mă bucur de bucuria tuturor. Au atâta drept să se veselească, acești copii ai lui Atlas, atotsprizjinatorul!

E atât de legitimă sărbătoarea aceasta, poate, singura întreagă și plină sufletește într'un an de zile întreg!

E lume de toată mâna, cu toate înfățișările și de toate vârstele. Sînt muncitori care deabea au avut vremea sau puțința să schimbe câte un amănunt în portul lor de muncă. Sînt funcționari comerciali, care se arată îmbrăcați cu îngrijire. Sînt femei în număr considerabil, unele purtând șepcuțele încasatoarelor de la tramvai, altele îmbrobodite, altele cu capul gol, multedoamne, în chip corect și simplu. Dar sînt și copii, mulți copii, veniți cu părinții lor sau cu amicii lor. Și gândul că toată această lume a pornit cu mic cu mare, ridicată în sus de o convingere mai mult decât politică, de un avânt aproape religios și se impune la fiecare pas.

Un amănunt mult instructiv este că soldații francezi nu lipsesc. Douăzeci, trei-zece de soldați francezi socialiști, s'au perindat eri la grădina de întâi Mai, amestecându-se, vorbind, fraternizând cu socialiștii români. Printre oratorii cari au luat cuvântul a fost și un soldat francez.

Se simte în toată această lume trăind credința în marile destine pe cale de îndeplinire.

E ceva care umple inima, impresionează pe oricine și contagionează chiar pe potrivnicul doctrinar.

Poți să mai discuți dreptatea lor, când sânt atât de mulți, când trec prin viața aceasta împovărați atât de greu și când bunătățile vieții s'ar putea, atât de ușor, repartiza mai drept și mai frățește!

... Dar plouă, plouă și din ce în ce mai tare. E semn de noroc și de spor viitor. Grupurile se despart, horele încetează, mesele se ridică. Toate adăposturile sunt pline. Afară din grădină, sub umbrarele celor câteva cârciumi de la răspântie, lumea, deasă ca peria.

O parte dintre festivași votează refugiarea la Flora, aici aproape, pe șoseaua Kiseleff. La Flora, simbolică idee!

Și-a fost așa cum trebuia să fie. După ce tovarășii socialiști, așezând masă lângă masă, au făcut un șir lung de oaspeți, lung cât toată veranda dela Flora, în acest local atât de cunoscut și de scump privilegiaților societății noastre a răsunat întâia oară, a răsunat profetic Internaționala:

*Sculați, voi oropsiți ai vieții,
Voi osândiți la foame, sus!*

„Chemarea“, 20 Aprilie

EUGEN STĂNESCU

INSEMNĂRI PE MARGINEA UNOR TEME LITERARE DIN ISTORIA EVULUI MEDIU

Există o deosebire esențială între literatura — cu teme din istoria evului mediu — de astăzi, și producția de același gen din trecut. Scriitorii noștri de astăzi au știut și în parte au isbutit să evite capcanele cu care acest fel de teme literare pândesc literatura de bună calitate, mai ales când scriitorul nu este înarmat cu o concepție științifică despre istorie și n'are o imagine — rezultată din documente — veridică a vremurilor de altădată.

Simpla răsfoire a multora dintre așa zisele romane sau nuvele istorice, mărfuri produse „industrial” în vremea regimului burghezo-moșieresc, oferă spectacolul unor trăsături care n'au nimic de împărțit nici cu literatura nici cu adevărul istoric. Plutește greu în paginile acestei „literaturi” — ca naftalina într'o încăpere neaerisită — paseismul siropos, idealizarea searbădă, transfigurarea idilică a trecutului după cea mai autentică rețetă a refugierii în trecut. Autorii acestei literaturi aveau nevoie de evocarea, sub astfel de culori, a trecutului nostru istoric pentru a evita Scylla și Charybda prezentului, pe ale cărui mări, dacă ar fi căutat aventura, cu siguranță că și-ar fi sdrobot corăbiile literare.

Ar fi greșit însă să credem că o prăpastie cu fund depărtat despărțea această imagine falsificată a trecutului medieval de prezent; o punte de firească complicitate lega trecutul, „așa cum era gân-

dit”, de prezentul, „așa cum era voit”. Referindu-ne la titlul unui recent articol al lui Silvian Iosifescu, trebuie să spunem că și acești scriitori vedeau, în felul lor, trecutul cu ochii prezentului, dar cu ochii prezentului lor, de slugi devotate ale unui regim vrăjmaș prin firea sa frumosului autentic, singurului tezaur de valori adevărate — poporul — vrăjmaș din această pricină a tot ce e bun și măreț din moștenirea trecutului. Și, de fapt, acești ochi ai prezentului lor sunt cei care au falsificat imaginea corectă a unui trecut ce nu le aparținea. De aceea, scriitorii de astăzi, privind trecutul cu ochii prezentului, trebuie să folosească ceea ce prezentul „nostru” oferă ochilor ca posibilitate de a fi mai pătrunzători. Intocmai după cum savanții de azi, față de cei dinainte, au la îndemână pentru cercetarea universului infinit instrumente tot mai puternice, concepția marxist-leninistă a istoriei dă putință istoricilor și scriitorilor să pătrundă adânc în tainele trecutului, să-i forțeze porțile până acum ferecate. Dar în câmpul vizual trebuie să rămână stăpânitoare realitatea istorică din ce în ce mai cognoscibilă, sub tot mai multe aspecte, mai în adâncime, așa cum a fost în perioadele altădată înneceate în bezna ignoranței — dar istorice ca atare; altcum înseamnă a imita „misterele” medievale, în care senatorii romani apăreau adesea în zale de cavaleri medievali.

Această problemă alcătuește însuși conținutul încercării de față.

Ne vom referi mai întâi la unele probleme cu caracter general, de a căror înțelegere justă ține alegerea corectă a ceea ce este tipic pentru o epocă, cunoașterea realistă a ceea ce este cu adevărat vechiu și cu adevărat nou, înfățișarea colorată, vie a luptei dintre vechi și nou, încadrarea personajilor și a acțiunii în vremea în care trăiesc și se desfășoară ca într-o casă care e într'adevăr a lor.

Operele clasicilor marxism-leninismului conțin o serie de teze fundamentale privitoare la istoria evului mediu, a căror aplicare e complex valabilă și în ce privește țara noastră. Valorificarea acestor teze este obligatorie pentru construcția literară a unui profil autentic de epocă istorică, care să evite repetarea monotonă a aceluiași însușiri și aspecte. În primul rând, trebuie să ținem seama de periodizarea științifică a istoriei medii, de faptul că evul mediu nu curge dela un capăt la altul al său ca o apă al cărei debit se află mereu sub aceeași presiune, între pereții unei alpii totdeauna la fel de largă, ci se subție și se îngroașe până când se varsă în matca mai largă a noii orânduiri. Scriitorii literaturii de epocă trebuie să cunoască întortocherile albiei și cotele acestei ape a istoriei, altfel rămâne în picioare riscul ca veacurile medievale să semene între ele, aidoma caselor dintr'un parc de locuințe ieftine.

A nu ține seama de perioadele evului mediu, așa cum le-a cunoscut „în mare” țara noastră (feudalismul timpuriu, fărâmițarea feudală, centralizarea statului feudal, descompunerea feudalismului), aceasta deschide drumul amalgamării neștiințifice și neliterare a veacurilor istoriei medii și împiedică totodată înarmarea scriitorului cu o capacitate crescută de a alege ceea ce e tipic, de a da conținut concret luptei dintre vechi și nou într-o epocă anumită, de a rezolva just problema forțelor înaintate ale societății.

O acțiune literară altfel se poate desfășura în perioada fărâmițării feudale și altfel în perioada centralizării statului feudal. Dacă ar fi să ne oprim numai la două elemente esențiale: decorul politic general și ideile politice dominante, ele nu sunt aceleași. În primul caz stăpânesc. impozante, castelele feudale, centre ale puterii seniorale, pe care se așează întreaga viață social-economică ce tocmai din această cauză e fărâmițată, redusă la pulsații locale. În al doilea caz, decorul vieții politice e altul: în locul a sute de castele feudale, un singur edificiu atotputernic, curtea, curtea domnească sau regală, sediul puterii centrale care a înlocuit prin luptă puterea fărâmițată a baronilor; în primul caz, ideia politică dominantă este a „republicii aristocratice” — formă de guvernământ a fărâmițării feudale și a puterii divizate între marii seniori care se ciocnesc între ei în cadrul războaielor civile feudale; în al doilea caz, ideia dominantă este a monarhiei feudalo-absolutiste, în fruntea statului feudal aflându-se o autoritate centrală unică, expresie a intereselor generale, nefărâmițate, ale clasei stăpânitoare. Și aceasta e valabil pentru toate perioadele sub felurite aspecte.

În această privință, un exemplu pozitiv de o valoare deosebită îl oferă romanul lui Mihail Sadoveanu „Frații Jderi”, frescă plastică a Moldovei într-o anumită perioadă a evului mediu. Cât de firești, în raport cu periodizarea istoriei medii, sunt personagiile acestei cărți. În lupta îndârjită a autorității centrale pentru îngrădirea fărâmițării feudale ies la iveală, neînvăluți în ceață, purtătorii ideii înaintate de centralizare: Ștefan și Șendrea — și în același timp purtătorii ideii învechite ale puterii locale: boierii rebeli. În acest fel și trecerea dela o perioadă la alta și lupta dintre vechi și nou, și problema a ceea ce e mai înaintat în societate au fost rezolvate în deplină armonie cu epoca istorică firească. În această carte, ca și în altele, Mihail Sadoveanu a dovedit o înțelegere profundă a evului mediu românesc, pe care istoricii burghezi de altădată, deși oameni pe meserie, n'au isbutit-o nici pe departe.

Dar nu acelaș lucru se poate spune în legătură cu alte lucrări ale literaturii noastre istorice. Astfel, în „Moșia oamenilor slobozi” de C. Ignătescu — (dealtfel o carte realizată) deși acțiunea se petrece în plină descompunere a feudalismului — ea e centrată pe o organizație social-economică tipică pentru comuna primitivă sau, cel mult, în unele condiții, pentru trecerea la feudalism: revenirea la obștea devălmașe. Din cauza ignorării a ceea ce este tipic pentru fiecare perioadă a evului mediu, din cartea lui C. Ignătescu reiese că purtătorii noului împotriva vechiului sunt apărătorii obștei devălmașe, ceea ce e profund greșit. Iar în „Haiducii” lui Victor Eftimiu, cu acțiunea în aceeași epocă, în care printre elementele înaintate ale societății se află orășeni, negustori și meseriași, ascuțișul mâinii populare e îndreptat și împotriva acestora, nu numai împotriva boierilor apărători ai vechiului mod de producție, ceea ce nu e tipic pentru această epocă.

Deasemenea, de o deosebită importanță sunt indicațiile clasicilor marxism-leninismului cu privirile la trăsăturile caracteristice ale orânduirii feudale, indicații prețioase pentru construcția unei imagini realiste a societății medievale, și mai ales a raporturilor fundamentale dintre exploatare și exploatați. Vom folosi aici definiția de sinteză dată de Lenin în „Desvoltarea capitalismului în Rusia”, în care arată a fi caracteristic pentru feudalism: predominarea economiei naturale (slaba producție de mărfuri), legarea țăranului de pământ, iobăgia (constrângerea economică), dependența personală a țăranului de moșier (constrângerea extra-economică) și în sfârșit nivelul scăzut al tehnicii. Aceste trăsături definesc (nu intrăm în amănunțiri obositoare) organizația economică tipică a evului mediu, moșia feudală, împărțită în „pământ țăranesc” (dat în folosirea țăranilor pentru existența lor) și „pământ boieresc” (pe care „supramunca” țăranilor dependenți se realizează numai pentru boieri) și care funcționează ca o întreprindere economică administrată de boier în folosul său.

Ori, multe din romanele istorice care se ocupă cu viața țăranimii noastre în

evul mediu, lasă să persiste o serie de confuzii în legătură cu aceste probleme. Desigur că în această privință o răspundere mare o poartă medievistii care n’au ajutat pe scriitori prin lucrări de sinteză să înțeleagă ceea ce este propriu în ce privește raporturile dintre clasele fundamentale.

În astfel de lucrări de valoare ca „Mitrul al Joldii” de C. Ignătescu și „Brazdă și paloș” de R. Teodoru (aflat în manuscris la Editura Tineretului), domnește o deplină confuzie în problema raporturilor dintre iobagi și boieri. Acestea par determinate exclusiv de o serie de servituți feudale (dijma, claca, etc.), nelegate de baza economică a moșiei feudale, încât cititorul se poate întreba pe drept cuvânt din ce trăiesc țăranii. Claca prestată de țăranii pentru dreptul de folosință al loturilor de pământ care le erau acordate înăuntrul moșiei feudale, faptul acesta este trecut cu vederea în romanele mai sus amintite, în care origina reală a acestei servituți feudale este ignorată. Din această cauză se pierde — atunci când se referă la acesta — conținutul concret al procesului de agravare al exploatareii (sporirea zilelor de clacă și micșorarea pământurilor acordate în folosință). O altă greșală cu privire la aceeași problemă în cărțile amintite, este tendința de a considera iobăgia ca o instituție de dată recentă, rezultat al înrobirii silnice de către boieri a obștilor de țăranii liberi. În această privință se uită două serii de fapte: întâi că obștiile erau rămășițe ale comunei primitive, și în al doilea rând că iobăgia e tot atât de veche ca și orânduirea feudală, constituirea raporturilor de producție feudală însemnând totodată și constituirea iobăgiei ca instituție feudală fundamentală. În acest sens, R. Teodoru în cartea sa crează două tipuri (cu caracter generalizator) de societăți țăranesti (Cremenarii: obște liberă, și Drăgoieștii: sat de iobagi), al doilea tip desvoltându-se în chip invariabil din primul; ba mai mult, infirmându-și teoria, autorul îi consideră pe toți membrii obștilor libere ca foști boieri. Ori izvoarele istorice ne arată că înghițirea obștilor libere de către boieri nu creiază iobăgia ci o întăresc numai. Și în sfârșit, a treia greșală în aceeași problemă este

considerarea în aceleași lucrări, ca și în altele, ca tipic pentru tot evul mediu a unui proces istoric tipic pentru epoca constituirii raporturilor de producție capitaliste și anume: exproprierea țăranilor de pământ. În general, țăranii liberi atunci când cad în stare de iobăgie, cad împreună cu pământul de care rămân legați. Deslipirea de pământ se produce abia în epoca descompunerii feudalismului, a acumulării primitive a capitalului (sec. XVIII-XIX). De aceea, e greșit să se vorbească de un asemenea proces în cărți ca „Mitruț al Joldei, „Brazdă și paloș“ etc. În schimb, în „Moșia oamenilor slobozi“ nu se pomeneste de acest proces social-economic, care este firesc tocmai pentru epoca acțiunii cărții.

Pe marginea ideii pe care am enunțat-o mai înainte, amintim acum, numai în treacăt, că o parte însemnată a literaturii istorice cu teme din istoria evului mediu are drept subiect marile mișcări seismice care sgudue până în adâncuri rânduelile feudale (poemul lui Florea Rariște, romanul „Răscoala iobagilor“ al lui I. D. Mușat, etc.) În deslănțuirea acestor mari mișcări seismice un rol hotărîtor îl joacă legea elaborată de clasicii marxism-leninismului a concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție. Acțiunea acestei legi fundamentale a istoriei se vede prea puțin în literatura noastră istorică, iar încercările sub formă de simboluri nu sunt, uneori, reușite. (I. D. Mușat, în noua sa versiune a „Răscoalei iobagilor“, de pildă, rezolvă problema dezvoltării forțelor de producție la începutul veacului XVI-lea prin descrierea unui plug „ultramodern“ aruncat pe piață de Fuggeri). Cu astfel de naivități e greu de explicat desfășurarea complicată a istoriei.

Valorificarea tezelor clasice prin evitarea unor astfel de „averse“ literare va da acestor opere ținuta înaltă pe care o impun cerințele crescânde ale cititorului de azi.

Evocarea literară a trecutului istoric obligă scriitorul să fie înarmat cu o documentare științifică, cu ajutorul căreia să

poată clădi, curățită de orice impurități, acțiunea episodică cu decorurile și oamenii ei. Această documentare nu poate fi aceeași ca pentru întocmirea unei lucrări științifice. Pentru îndreptățirea tezelor sale, cercetătorul trebuie să unească calitatea cu cantitatea, seriozitatea izvoarelor și controlarea lor unele prin altele, cu cantitatea referirilor care, cu cât sunt mai multe și mai sigure, cu atât demonstrația e mai fără greș. Scriitorul, a cărui lume de idei este diferită de cea a omului de știință, nu trebuie să răspundă aceluiași fel de exigențe documentare. În operele sale faptul istoric se împletește cu fabulația; din această cauză, faptul istoric trebuie să fie real, iar fabulația verosimilă (În romanele istorice ale lui Mihail Sadoveanu, de pildă, fabulația e de multe ori dominantă, dar tot ce se petrece în aceste romane, chiar dacă e imaginat, *putea* să se petreacă). De aceea, scriitorul trebuie să citească, desigur, mult, ca să aleagă însă ce e esențial pentru tema aleasă, pentru realitatea faptică și verosimilul fabulației, pentru a încorporarea în epocă să se înfăptuiască prin toate fibrele ale căror legături trainice construiesc imaginea unui trecut istoric nedenaturat în aspectele sale esențiale.

Tocmai din această cauză aparatul documentar de care are nevoie scriitorul, prin condensarea sa la ceea ce e esențial, nu poate fi oricare. Accentul trebuie să cadă pe informația directă, pe tot ce oglindește nemijlocit o anumită epocă cu oamenii ei, ideile ei, stilul ei, atmosfera ei generală: documente, inscripții, cronici, memorii, folclor, literatură cultă, opere de artă, toate ale vremii. Numai în acest fel scriitorul va putea pătrunde cu adevărat în tainele intime ale vremii care-l preocupă, va putea desveli de crusta timpului conștiința socială a acelei vremi, va putea evita, așa cum vom vedea mai departe, primejdia modernizărilor forțate, a lipsei de concordanță dintre personajii și epoca lor.

O astfel de informație este cu mult superioară celei de mână a doua, înfățișată în primul rând prin lucrări monografice; acest din urmă fel de informație nu trebuie folosit cu precădere, cu atât mai mult cu cât noua știință istorică din țara noas-

tră a dat la iveală până acum puține lucrări monografice. De pe urma acestui fapt, scriitorii sunt tentați uneori să folosească lucrările istoricilor burghezi, ceea ce de multe ori duce la deformarea imaginii trecutului istoric. Această constatare e valabilă pentru mai toată literatura istorică apărută în ultimii ani. În „Mitrul al Joldii“, autorul se ține în chip vizibil aproape de făgașul indicat de Xenopol și a folosit prea puțin din bogăția de culori vii cu care unele informații (călătorii, memorii, etc.), au îmbogățit imaginea acelei epoci. Victor Eftimiu, într'un loc din „Haiducii“, plătește tribut concepției burgheze privitoare la caracterul „venetic“ al regimului fanariot; iar Laurențiu Fulga, în „Ion Vodă Cel Cumplit“, e prizonierul fără spirit critic al romantismului lui Hașdeu, desconsiderând izvoarele directe în favoarea unei monografii vechi de aproape o sută de ani.

O serie de alte lipsuri ale literaturii noastre istorice de azi sunt legate de folosirea acestui fel de informație. Astfel, cronologia desfășurării istorice este de multe ori confuză sau greșită. Fără discuție că nu este permis să se ceară scriitorului acea precizie cronologică fără de care nici nu se poate închipui o lucrare de istorie cu adevărat științifică. Dar fazele desfășurării istorice trebuie respectate, în linii generale, și în operele literare, altfel însăși cauzalitatea istorică reală dispăre strivită de învălmășirea unor evenimente a căror ordine e încurcată. Respectarea ordinii reale a momentelor istorice e necesară și pentru dozarea justă a acțiunii, pentru asigurarea acelui crescendo și descrescendo necesar, care nu poate fi despărțit de firul istoriei, bine înțeles când e vorba mai ales de romanțarea factologiei istorice. Un exemplu concludent în această privință este romanul lui I. D. Mușat despre răscoala condusă de Horia, Cloșca și Crișan (în manuscris la „Editura Tineretului“), în care întreaga desfășurare a răscoalei este încurcată, episoadele principale puse într'o ordine imaginată de autor (nediferențindu-se faza ofensivă de cea defensivă a răscoalei, încercuirea Apusenilor de armata imperială situată înainte de asaltul Devei și nu după, ceea ce e cu totul absurd, etc.). În poemul lui Florea-

Rariște, desfășurarea răscoalei din 1437, dealtfel foarte fugar sugerată, este atât de învălmășită încât dispar cu totul din ea acele momente de rară intensitate istorică în care puterea țărănească a sdorbit, pentru o clipă, forțele nobililor. În piesa sa, Laurențiu Fulga simplifică încordarea prelungită a răscoalei din 1574 în faza sa finală (bătălia nedecisă dela iezerul Cahulului, bătălia de distrugere dela Roșcani), lipsind în acest fel de măreție sfârșitul de domnie al lui Ion Vodă „Cel Cumplit“. Cu totul confuză este descrierea de către Florea-Rariște a planurilor de dispoziție ale forțelor iobăgiste la 1514 și eronat înfățișate din cauza documentației insuficiente împrejurările predării lui Doja. În schimb, în „Nicoară Potcoavă“ al lui Mihail Sadoveanu, în care un episod de numai câteva săptămâni (Noembrie-Deceembrie 1578) este descris cu o amănunțime care a folosit tot ce a putut să ofere ca știri documentele interne și externe. oglindește un respect pentru cronologia istorică ce poate impune oricărui om de știință.

Numai modul de informare arătat mai sus poate asigura înfățișarea justă a atmosferei generale a vremii. În acest sens, deosebit de importantă este dozarea echilibrată a detaliilor, în așa fel încât scriitorul nici să nu treacă peste detalii, nici să se piardă în ele. Prin detaliu se poate combate ceea ce e vag, „în general“, fără viață, fără culoare; prea multe detalii însă deformează adevărul istoric și reproduc mai de grabă o construcție factice pe care oamenii vremii n'o puteau vedea ca atare. Detaliile trebuie să ilustreze peisagiul natural și civilizat în mijlocul căruia trăiesc oamenii; gusturile, sentimentele, gesturile lor principale; deaceia. ele trebuie să rezulte din prelucrarea atentă a izvoarelor directe, prin despărțirea a ceea ce e esențial de neesențial. Revenind la literatura noastră istorică, ca să ne referim la un singur aspect, izvoarele medievale sunt pline de amănunte în legătură cu viața colcăitoare a orașelor noastre la sfârșitul veacului al XVI-lea, pline de dugheni și ateliere meșteșugărești. gata să-și apere libertățile dar și să sprijine domnia în orice acțiune antioie-

rească. Iașul colorat și viu, cu sutele sale de dugheni pe ale căror tărăbi se vindeau toate mărfurile Orientului și Occidentului este absent și în „Mitruț al Joldii” și în piesa lui Laurențiu Fulga; în locul său, imaginea-șablon a unor turnuri de biserică și a clădirilor domnești. Iar Bucureștii, în cartea lui R. Teodoru, ridicat în chip exagerat la rangul de metropolă, este înfățișat deasemenea cu un schematism convențional, pe care numai câteva știri din izvoarele directe îl puteau înălțura.

Neglijarea unor exigențe esențiale pentru o literatură istorică de nivel înalt, ca folosirea tezelor elaborate de clasicii marxism-leninismului și a unei solide documentări științifice, deschide drum celei mai grave primejdii ce poate pândi acest fel de literatură: infiltrarea denaturărilor anacronice. Denaturarea anacronică constă în neconcordanța oamenilor și acțiunilor cu epoca în care trăiesc, neconcordanță exprimată adesea prin aplicarea unor clișee-tip, bune pentru toate vremurile și care au la bază, în general, neînțelegerea caracterului istoric al societății omenești. Anacronismul, dacă nu e înlăturat, poate transforma opera literară într'un fel de teatru de păpuși, pe a cărui scenă personagiile nu vorbesc și se mișcă de la sine ci „sunt puse” să se miște și să vorbească într'un anume fel. În literatura istorică, astfel de personaje care n'au nimic comun cu vremea lor par mai degrabă fabricate în laborator, „homunculi” zămisliti în recipiente, vorbind conform cu indicațiile unui sufleur poruncitor (în cazul nostru voința arbitrară a autorului).

O formă frecventă de anacronism este tendința spre modernizare, adică interpretarea greșită a formulei „trecutul cu ochii prezentului”, sau altfel zis transpunerea forțată a prezentului în trecut, învestmântarea trecutului în hainele zilei de azi. Astfel se simplifică până la denaturare — pentru că se recurge doar la o soluție formală, — obiectivul esențial: lămurirea tuturor problemelor pe care le ridică trecutul istoric cu ajutorul puter- nicelor instrumente de cunoaștere pe care

le avem azi: tezele clasicilor marxism-leninismului și soluțiile date în numeroase probleme de știință istorică marxist-leninistă, numărul important de izvoare publicat până astăzi. În loc de aceasta se pune pur și simplu semnul egal între trecut și prezent — în ce privește arhitectura omenească — (ca și cum decorurile ar putea fi altele iar oamenii nu), se „politizează” formal trecutul, nu prin accentuarea a ceea ce este tipic, nu prin scoaterea în evidență a firului roșu care străbate toate epocile: rolul maselor, lupta dintre asupriți și asupritori, — dar care e împletit altfel în fiecare epocă în parte—ci printr'o simplă tehnică scenică se schimbă doar decorul.

Toate acestea pot izvorî din neglijarea caracterului istoric al societății omenești, în general, și din neglijarea caracterului istoric al conștiinței sociale în special. Întotdeauna conștiința socială reflectă condițiile vieții materiale ale societății, dar modul în care se operează reflectarea este dependent de baza economică a fiecărei epoci istorice. Ori, purtătorii conștiinței sociale sunt oamenii. Așa dar, scena istorică oferind spectacolul unor altfel de decoruri, trebuie să ofere totodată și spectacolul unor altfel de oameni. Desigur că nu poate fi lăsat de o parte ceea ce se poate numi prea bine „eternul omeneș”, visurile, năzuințele, simțămintele de totdeauna ale oamenilor —dar limbajul (ideistic, lexical, afectiv, etc.) prin care se exprimă toate acestea diferă dela epocă la epocă. A reda aceste diferențe în toată complexitatea lor subtilă, iată un obiectiv de seamă al măestriei literare, pentru a izbuti în acest fel să închidă în paginile unei cărți oameni vii și adevărați.

Oamenii nu numai gândesc altfel, dar și simt altfel în societatea feudală decât în cea capitalistă. Sentimentul onoarei, de pildă, altfel e conceput de un feudal, altfel de un capitalist. Alta e dragostea în feudalism și alta e dragostea în capitalism, dacă ne referim numai la membrii claselor exploatatoare, al căror portret psihologic e mai ușor de reconstituit deoarece izvoarele mai ales la ei se referă. Dar nici șerbul nu gândește și simte în

aceeaș fel cu clăcașul. Desvoltarea forțelor de producție și transformarea relațiilor de producție cu tot ce aduc ele în schimbarea concepției oamenilor despre baza economică a existenței lor (de pildă, influența pe care poate s'o aducă locul preponderent pe care-l ocupă banul ca formă principală a avuției la sfârșitul evului mediu), transformă în general universul oamenilor, și cel ideistic, și cel moral, și cel psihologic.

Aceasta în ce privește comparația dintre cele două orânduiri succesive; dar în chiar cazul orânduirii feudale, conștiința socială nu e staționară, ci îmbracă forme diferite după epocă. Schimbările ce au loc în producție și în bază dealungul feudalismului, trecerea dela o producție restrânsă de marfă la o producție mai largă de mărfuri, înlocuirea treptată a valorii principale; satul, cu valoarea principală: pământul, ruperea echilibrului tradițional dintre „rezerva” seniorului și „delnițele” țăranesti, crează aceste diferențe. Din această cauză nu în acelaș fel se exprimă ura țăranilor împotriva boierilor sau atitudinea orășenilor față de nobili, nu aceleași intereseleagă și despart pe oameni între ei în toate perioadele evului mediu.

Înțelegerea justă a acestor diferențe este legată de înțelegerea justă a societății și în general a lumii în care trăiesc oamenii pe care opera literară are menirea să-i transforme în personaje literare. Așa cum într'o epocă în care lipseau telescoapele astronomiei, chiar geniali fiind, nu puteau cunoaște nebuloasele din care se înprospătează universul (tehnica înapoiată limitând dela sine aripile genului), tot așa societatea feudală, prin însăși natura ei determină un anumit tip de conștiință socială care nu poate fi depășit decât în cazuri cu totul excepționale (și deci nu tipice). O societate ca societatea feudală, prin codificarea ei oficială compartimentată rigid, în care clasele se numeau „stări” tocmai pentru că erau concepute ca neclintite, o lume ca lumea feudală, „regionalizată” din cauza slăbelor căi de comunicație în care tot ce trecea de hotarele unei regiuni era de domeniul basmelor fantastice, o

lume care trăia și mânca „pe loc”, cu orizonturi geografice sărace; o lume și o societate de acest fel construiește dela sine limite de netrecut ale conștiinței sociale (și peste care nu pot trece nici cei mai îndrăzneți revoluționari). Referindu-ne mai ales la problema forțelor înaintate ale societății, o astfel de societate determină o anumită conviețuire a vechiului cu noul în gândirea și în comportarea celor ce luptă pentru victoria noului. Acest dozaj trebuie redat realist de scriitor atunci când încearcă să fixeze ceea ce se poate numi cu termeni ai vremii noastre nivelul politico-ideologic al eroilor pozitivi. Un anacronism des întâlnit în acest sens este înzestrarea unor eroi cu o capacitate de înțelegere a problemelor social-politice care nu e deloc potrivită cu vremea lor, căreia îi sunt specifice concepții ce nu îngăduiau cunoașterea aprofundată a structurii societății și a forțelor motrice ale istoriei.

Omul lumii feudale nu e limitat numai de ansamblul societății în care trăiește ci și de faptul că în cadrul acestei societăți el face parte dintr'o anumită clasă. Membrii claselor societății feudale trăesc în acelaș univers moral și psihologic, dar apartenența la clase diferite crează diferențe care trebuie sesizate și exprimate. Boierii fac tot ce pot să mențină în toată puterea ei exploatarea feudală, țăranimea se luptă să scuture cătușele asupririi, orășenimea își apără împotriva feudalilor privilegiile, între nobilimea mică și mijlocie și marea nobilime luptele feudale se țin lanț. Dar, în general, soluțiile pe care și le închipue aceste forțe sociale în luptă sunt limitate; ele nu sunt legate de răsturnarea societății ci sunt imaginate conform cu această societate. Țăranul șerb luptă să devină liber și își închipue că această soluție este complectă; micul nobil, urmărește să devină mare nobil, iar marele nobil luptă să devină prinț suveran, sau în cazul cel mai rău, „prinț suveran” pe propria sa moșie. Chiar și partea cea mai înaintată a societății, orășenimea și viitoarea burghezie, prezintă în lupta ei un program care „încăpe” între limitele societății feudale; abia în perioada des-

compunerii feudalismului, programul orașenimii revendică înlocuirea însăși a relațiilor de producție feudale. În societatea feudală, ca și în celelalte societăți împărțite în clase, oamenii exprimă interesele directe ale clasei din care fac parte.

Iată limite ale constanței sociale de care scriitorul trebuie să țină seama pentru a evita transformarea eroilor săi în visători utopici pe care istoria nu i-a creiat chiar cu atâta abundență.

Astfel de oameni care sunt ai vremii lor, a căror viziune politico-socială este a lumii feudale, și nu a unei alte lumi, sunt eroii navelor lui Negruzzi și Odobescu, a multora dintre romanele istorice ale lui Mihail Sadoveanu. Moțoc este un boier care reprezintă punctul de vedere al clasei sale cu privire la problemele principale ale momentului istoric, gata la orice pentru păstrarea privilegiilor boierimii și pentru servirea intereselor turcești, pentru înăsprirea asupririi poporului și opunerea la întărirea puterii domnești, etc.; aspirații, firește, istoricește reale în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. La fel Chiajna (cu toată antipatia autorului), reprezintă în interiorul clasei conducătoare poziția contrară: lupta pentru realizarea unui puternic stat feudal bazat pe o puternică autoritate centrală (expresie a intereselor generale ale clasei boieresci), în stare să pună capăt anarhiei interne și pustiitoarelor lupte feudale civile, capabilă ca atare să chema pe boieri „la ordine” — adică puncte programatice firești ale domniei la mijlocul secolului al XVI-lea. În „Neamul Șoimăreștilor” al lui Mihail Sadoveanu, Tudor Șoimaru nu arată ca un revoluționar al vremurilor noastre ci exact cum putea să fie atunci: un conducător al țăranilor liberi mânați de ură împotriva boierilor hrăpăreți, gata să sprijine domnia atunci când aceasta își îndreaptă ascuțișul sabiei împotriva boierilor turbulenți, dar nu făuritor de cine știe ce construcții social-politice imaginare.

În paginile literaturii istorice apărute în ultimii doi-trei ani, se pot găsi astfel de eroi isbuiți în bună măsură și care nu poartă masca discordantă a altor epoci.

Un astfel de erou este Mitruț al lui C. Ignătescu, purtător de cuvânt al năzuințelor firești ale țăranilor șerbi și în ale cărui cuvinte și idei societatea feudală se oglindește așa cum era, imprimându-i limitele ei naturale. Un astfel de erou (cu forță folclorică), în parte isbuit, este Alisandu din „Haiducii” lui Victor Eftimiu, a cărui naturaleță a acțiunilor este numai în parte întinată de un program politic pe care istoricește fie spus, nu-l putea avea. Dar pentru că ne referim la aceste cărți, nu acelaș lucru se poate spune despre unchiul lui Mitruț sau sora lui Alisandu, înclinată către o filosofie social-politică nefirească pentru că presupuneau cunoștințe pe care nici oamenii secolului al XVI-lea, nici oamenii secolului al XVIII-lea nu le puteau avea (de exemplu cunoașterea raportului real de forțe dintre domni și boieri, a caracterului de clasă al statului, etc.) Deaceia e cu totul nepotrivit a pune în gura unor astfel de personaje lozinci ca: „slavă celor mulți și obidiți”. Tot așa într-o carte ai cărei eroi sunt reali istoricește („Moșia oamenilor slobozi”), autorul neținând întru totul seama de tiparele mentale ale oamenilor din acea vreme ne oferă o soluție anacronică a conflictului dintre generații în lăuntru boierimii (tânărul boiersupărat pe tatăl său, aderă „revoluționar” la obștea țărănească). Anacronismul se poate manifesta nu numai în probleme ci și în termeni, noțiuni. (Victor Eftimiu, de pildă, în piesa mai sus pomenită, vorbește de *chiaburi* în secolul al XVIII-lea). În alte lucrări se vorbește pentru secolul al XVIII-lea de „conștiință națională, comunitate națională”.

Greșit este înfățișată mai ales din acest punct de vedere figura lui Ion Vodă „Cel Cumplit” atât în cartea lui C. Ignătescu cât și în piesa lui Laurențiu Fulga. El este înfățișat ca un domn al poporului, ca un reprezentant al maselor populare, ca și cum un domnitor ar fi putut pe deo parte să renunțe la apartenența sa de clasă, iar pe de altă parte să depășească caracterul de clasă al statului în fruntea căruia se afla. În acel moment istoric, a aprecia ca progresistă o atitudine politică nu se reduce la decretarea

unei anumite personalități ca reprezentantă a poporului. Lupta domniei pentru curmarea anarhiei boierești, pentru restrângerea puterii boierești, deci pentru ridicarea statului feudal pe o treaptă superioară de organizare, era o luptă progresistă. Deaceia Ion Vodă este sprijinit de popor. Dar această alianță momentan impusă de momentul istoric și de claritatea politică a domnitorului nu trebuie să ducă la concluzia că domnitorul este al poporului și nu al clasei din care făcea parte. Astfel sunt firești greșelile lui Laurențiu Fulga care, neglijând aceste date, l-a înzestrat pe Ion Vodă „Cel Cumplit” cu un program revoluționar de guvernare, care urmărea pur și simplu înlocuirea boierimii cu țărănimea, ca clasă conducătoare în statul feudal.

Însă denaturări anacronice supărătoare caracterizează în primul rând cărțile lui I. D. Mușat. În aceste cărți a căror tematică este axată pe răscoalele țărănești din evul mediu, cele mai multe dintre personajii n’au niciun fel de realitate istorică și sunt puse să gândească și să vorbească în legătură cu problemele care, nu numai că nu se puteau pune atunci în felul gândit de autor, dar nu se puteau pune de loc, deoarece nu erau probleme ale vremii. Ei sunt înfățișați ca adevărați „filosofi ai istoriei”. Astfel, Gh. Doja nu este numai conducătorul viteaz și credincios al cetenilor de țărani răsculați împotriva asupririi feudale, dar totodată și un cunoscător teoretician politic, făuritor al unui plan de înlocuire a statului feudal cu un stat „țărănesc” și care, pentru punerea la punct în amănunțime a acestui plan, „importă” husiți din Boemia, etc. Horia, de asemenea, nu e numai conducătorul răsculaților din Munții Apuseni alături de Cloșca și Crișan, ci mai ales un politician subtil care a înțeles dedesubturile politicii lui Iosif al II-lea, a înțeles că există o contradicție de interese între puterea imperială sprijinită de orașeni și aristocrația transilvană și că țărănimea trebuie să exploateze aceste contradicții în folosul ei, etc. Ba mai mult chiar, într’un anumit pasaj al cărții sale despre răscoala din 1784, nu numai că toate personagiile principale știu că se trece dela o orânduire la alta, dar toate cunosc ca-

re trebuie să fie strategia necesară a burgheziei și a iobăgimii în această perioadă. Pe același făgaș Florea-Rariște îl descrie pe Doja predicând comunismul „egalitar” ca și cum acesta ar fi fost revendicarea principală a iobăgimii. Aceste anacronisme supărătoare țin totodată, după cum vom vedea ceva mai departe, de înțelegerea greșită a rolului personalității în istorie, dar mai ales de ignorarea a ceea ce e firesc și tipic în cazul nostru din punctul de vedere al gândirii social-politice într-o anumită epocă. Doja, Horia, tovarășii lor de luptă n’au fost și nu puteau fi marxiști-leniniști; ei nu puteau avea o concepție științifică despre societate, noțiunile de clasă, de luptă de clasă, noțiunile politice legate direct de împărțirea societății în clase, toate acestea nu puteau interveni în modul de exprimare al gândirii lor, chiar dacă își dădeau seama că fac parte din rândurile asupriților, chiar dacă acțiunea lor se integra în lupta generală de clasă a epocii. I. D. Mușat merge chiar până acolo în denaturările anacronice, încât consideră că personagiile sale știu că trăiesc în orânduirea feudală, punând în gura lor interminabile discursuri despre feudali, burghezi și țărani, cu o terminologie de parcă acțiunea cărților sale nu s’ar petrece cu veacuri înaintea zilelor noastre. Deaceia, un procedeu supărător al acestui autor, dar care este o problemă mai mult de tehnică literară, constă în modul tehnic în care autorul „interpretează” istoria. Dintr’odată acțiunea se întrerupe, se deschide o paranteză de 5—10 pagini și autorul începe o serie de prelegeri privitoare la istoria evului mediu; aceste discursuri „ex cathedra” într-o operă literară alcătuiesc, de fapt, deasemenea o formă a denaturărilor anacronice.

Cu totul deosebită în această privință este tehnica folosită de Mihail Sadoveanu sau de autorul romanului „Brazdă și Paloș”. În aceste cărți, autorul nu explică niciodată istoria, personagiile nu țin discursuri interminabile; un singur personaj, firesc prin însăși funcția sa (confesorul lui Ștefan cel Mare sau diacul lui Mihail Viteazul), într’un chip subtil, de desăvâr-

șită eleganță literară dă cheia acelor probleme care fac parte din însăși carnea epică a cărții. Și în acest fel cititorul poate înțelege procesul istoric fără întreruperi obositoare.

După trecerea în revistă a acestor câteva aspecte de caracter general legate de problemele literaturii cu teme din istoria evului mediu, socotim necesar să zăbovim încă asupra câtorva aspecte de caracter special, probleme importante ale istoriei patriei noastre.

O astfel de problemă este imaginea concretă a lumii feudale a Țărilor Române, problemă legată de resturile influenței nefaste pe care imaginea greșit construită cu privire la feudalitatea românească de către istoriografia burghezo-moșierească, le mai poate întreține încă. Se știe că în lipsa lor de patriotism, numeroși reprezentanți ai istoriografiei burghezo-moșierești au încercat să răpească orice valoare proprie unor principale episoade ale istoriei noastre, considerându-le fie pur și simplu ca o oglindire mecanică înăuntrul hotarelor noastre a istoriei generale, fie determinate, fără rădăcini proprii, de circumstanțe externe. În felul acesta, revoluția din 1848 nu era altceva decât o marfă străină importată din Franța, nerecunoscută ca băstinașă, dat fiind caracterul „eminamente pașnic” (după părerea istoricilor burghezi) al maselor asuprite din țara noastră — iar cristalizarea statelor feudale de sine stătătoare era în același fel prezentată ca acțiunea personală a unor descălecări care, în mijlocul sălbăteciei noastre, au adus cu ei statul feudal de peste munți.

Această tendință se împletea îndeaproape cu o alta, tot atât de dăunătoare, care urmărea să scoată complet într-o serie de perioade ale ei, istoria țării noastre din circuitul istoriei generale, s'o transforme într'un caz „aparte” al istoriei generale, țara noastră fiind imaginată ca o regiune „miraculoasă”, ocolită de fluxurile și refluxurile istoriei. Prin lărgirea tot mai mult a albiei acestor idei s'a putut ast-

fel afirma inexistența feudalismului la noi, și aceasta în primul rând pentru a nega existența claselor sociale fundamentale din feudalism, existența unor asupritori și a unor asupriți și crâncena luptă de clasă dintre ei, condiție necesară pentru construirea imaginii falsificate a unei lumi „de basm”, în care oamenii trăiesc în pace, împăcați cu soarta lor, lume în care chiar și țăranii liberi devin iobagi „de bună voie”. În fapt, deci, trebuia negată existența feudalismului pentru a fundamenta negarea luptei de clasă în trecutul nostru istoric.

Resturi ale influenței acestor falsuri burgheze mai persistă încă în paginile literaturii istorice apărute în ultimii ani, adăpostite sub imaginea unui feudalism înapoiat, nedesvoltat, rămas împietrit la începuturile sale, fără a fi în stare să civilizeze la modul feudal plaiurile românești. Și din această cauză cititorul, parcurgând paginile acestor cărți, poate rămâne cu impresia unui peisaj sălbatec acoperit de păduri și întretăiat ici colo de ogoare. Este adevărat că în evul mediu o parte importantă din suprafața țării noastre era acoperită de păduri, dar aceasta e tipic pentru întreaga Europă feudală și corespundea tehnicii înapoiate a agriculturii medievale. Dar izvoarele aduc din belșug informații cu privire la dezvoltarea agriculturii ca ocupație principală a producătorilor de bunuri. De altfel, nici nu s'ar putea explica altcum tendința crescândă a boierilor de a cotorpi pământurile țăranilor și de a înrobi munca acestora. Deasemenea, în aceste cărți („Mitruț al Joldii”, „Brazdă și Paloș” etc.), peisajul general al Moldovii și Țării Românești este lipsit de semnele concrete (arhitecturale între altele) ale puterii feudale. Lipsesc astfel castelele feudale, domnești și boierești, deși sunt numeroase mărturiile privitoare la existența lor; în locul lor apar pricăjite și rustice curți domnești și boierești din paiantă săracă, conform cu imaginea strict rurală, patriarhală a feudalismului românesc, înfățișată mai înainte. Cu totul străină de această imagine falsă este, de pildă (ca să dăm un singur exemplu) splendoarea curții lui Vasile Lupu în legătură cu

care un călător britanic contemporan spunea că grajdurile domnului moldovean meritau a fi invidiate și de regele Angliei. Și realitatea istorică este de par- tea acestui exemplu.

Totodată trebuie serios îmbunătățit peisajul strict rural al acestui feudalism conceput ca populat numai de boieri și de țărani, de conace boierești și bordeie țărănești. Izvoarele cele mai îndepărtate vorbesc de orașele de pe teritoriul patriei noastre (numai în Dobrogea veacurilor XII—XIII se pare că au existat peste optzeci de aglomerații urbane). Cu atât este mai resimțită lipsa de importanță, în aceste cărți, a peisajului urban, citadin, în epoci mai apropiate (veacurile XVI—XVII). În cărțile lui C. Ignătescu, în piesa lui Laurențiu Fulga, etc. de exemplu, este absentă cu totul viața colcăitoare a orașelor, cu aspectele ei variate și multicolore, și din această cauză lipsește orașenimea ca forță socială ce se desvoltă. Literatura istorică apărută în ultimii ani s'a ocupat doar în trecere de frământările și răscoalele orașenești, deși acestea joacă un rol important în evoluția orânduiri feudale. Iar I. D. Mușat nu se sfiește chiar să pună în gura conducătorilor răscoalelor țărănești adevărate tirade antiburgeze.

Înlăturarea de pe scena istoriei a păturilor orașenești, cu îndeletnicirile și năzuințele lor, cu lupta lor persistentă dusă pentru ocuparea unor situații mai privilegiate, pentru cucerirea unui loc în viața publică pe care-l ocupau deja în viața economică, înlăturarea acestor aliați firești ai domniei poate duce la împiedicarea înțelegerii unor importante probleme legate de desvoltarea feudalismului, la pierderea din vedere a luptei dintre vechiu și nou, ținând seama că orașenimea era în acel timp o parte înaintată a societății.

În acest fel credem just ca scriitorii noștri să fie fideli unei imagini a lumii feudale românești, care să fie în armonie cu trăsăturile feudalismului în general.

O temă preferată a literaturii noastre istorice, apărută în ultimii ani, este cea a răscoalelor țărănești din evul mediu.

Aceste valuri puternice ale maselor populare în mișcare, care izbesc necontentit la temelia orânduiri existente surpând-o cu vremea, au atras, prin măreția forței lor, în chip firesc, atenția scriitorilor. Momente de maximă încordare a mâinii populare, răscoalele țărănești nu trebuiesc privite ca momente unice în felul lor, ci ca verigi ale unui lanț neîntrerupt, lupta permanentă, zilnică a maselor țărănești împotriva asupririi feudale. Masele țărănești nu se răscoală în fiecare zi împotriva boierilor feudali, dar gradul și formele exploatarei determină găsirea unor forme de răspuns prin luptă, care se succed fără întrerupere: chemarea boierului în fața judecății domnești, nesupunerea la lucru, fuga, etc. Acest caracter permanent al luptei țărănești este trecut, într-o oarecare măsură, cu vederea în unele din operele literare cu teme din istoria evului mediu. De multe ori (de pildă, în „Mitruț al Joldii“, în „Bobâlna“ și „Doja“ lui Florea-Rariște, în „Moșia Oamenilor slobozi“), masele țărănești par a sta vremi îndelungate în nemișcare, pentruca dintr'odată nemișcarea să se transforme într-o puternică deslănțuire a furiei populare. În „Răscoala iobagilor“ de I. D. Mușat, țărani asupriți duc cu ei amintirea Bobâlnei, ca a unui eveniment îndepărtat, cu prilejul căruia, de demult, iobagii au lovit la rândul lor în asupritori, ca și cum între 1437 și 1544 nobilimea s'ar fi bucurat de cinste din partea iobăgimii.

În operele literare care tratează această temă, scriitorii noștri nu valorifică într-o justă măsură tezele elaborate de clasicii marxism-leninismului cu privire la caracterul răscoalelor țărănești din evul mediu. Astfel, e neglijat caracterul spontan al acestor răscoale care izbucnesc prin trecerea calitativă a luptei iobăgiste dela o formă inferioară la o formă superioară, prin debordarea, în anumite momente, de către mânia țărănească, a formelor obișnuite de luptă. Aceste momente sunt în general determinate de exploatarea feudală, peste puterea de îndurare a oamenilor, de amenințarea de către lăcomia boierească a substanței gospodăriei țărănești. În acest fel înfățișează Mihail Sadoveanu în „Neamul Șoimăreștilor“ răscoala țăranilor împo-

triva boierului Stroe, ca o flacără puternică acumulată din sute de scânteii anterioare. În același spirit, Radu Teodoru în romanul său despre Mihai Viteazul descrie răscoala îndreptată împotriva lui Dan Vistiernicul, ca izbucnire firească a șerbilor din evul mediu. Și în acesată privință, greșelile lui I. D. Mușat sunt deosebit de grave: acest autor își imaginează că răscoala țăranilor moți din 1784 a fost organizată conform unui plan amănunțit timp de ani de zile, ca o complicată operațiune militară, la a cărei punere la punct a participat chiar și împăratul Austriei (autorul confundă aci ceea ce e subiectiv: mentalitatea înapoiată a oamenilor, credința lor în împărat cu ceea ce e obiectiv: însăși autorizația împăratului), iar conducătorii răscoalei sunt înfățișați ca adevărați strategii trecuți prin înalte școli ale artei militare a vremii. Aceasta contravine adevărului istoric, știut fiind că răscoalele țăărănești din evul mediu au fost în chip obișnuit înfrânte, deoarece pe de o parte n'au fost organizate pe baza unui plan de campanie, iar pe de altă parte armamentul ca și tactica militară folosite de cetele țăărănești erau net inferioare acelorale adversarilor. Nu este întâmplător, din această cauză, că răscoalele sunt de fapt înfrânte în fața unei mari cetăți pe care n'o pot cucerii și ca atare nu-și pot fixa un puternic punct de sprijin (Doja în fața Timișoarei, Horia în fața Devei, etc.).

Clasicii marxism-leninismului, analizând caracterul răscoalelor țăărănești din evul mediu, au arătat că importanța istorică a acestora sta, între altele, în faptul că dealungul veacurilor ele au demonstrat existența unor imense rezerve de energie revoluționară în rândurile maselor țăărănești. Unii dintre scriitorii noștri au urmat această indicație și au înfățișat în frumoase pagini vitejia eroică a maselor țăărănești, disprețul lor pentru moarte în lupta împotriva asupritorilor, voința de a pune capăt unei orânduiri nedrepte. Dar nu toți. Suntem nevoiți să recurgem din nou la exemplul lui I. D. Mușat, deoarece acest autor a falsificat în problemele esențiale imaginea răscoalelor țăărănești. Astfel, ceea ce înfățișează el nu este avântul revoluționar al maselor,

ci furia sălbatecă și inconștientă vecină cu bestialitatea și care nu poate duce la nimica bun, trăsături cu care acest autor vrea să caracterizeze aceste puternice mișcări de masă din trecutul nostru istoric. Deaceea, nu poate părea curios că în cartea sa despre răscoala condusă de Horia, Cloșca și Crișan, nobilii și ofițerii imperiali sunt portretizați cu mai multă simpatie decât răsculații. O altă greșeală gravă a acestui autor și care ține, deasemenea, de ignorarea a ceea ce este caracteristic în răscoalele țăărănești, este neglijarea faptului că, spre diferență de proletariatul revoluționar, iobăgimea răsculată nu putea pune nimic în locul orânduiri împotriva căreia lupta. (Deaceea a-i presupune lui Doja sau lui Horia idei de „șefi de stat“ este cu totul absurd).

O problemă care trebuie deasemenea pusă just de către scriitori în legătură cu răscoalele țăărănești este cea a aliaților țăărănimii în lupta ei, și, e vorba în primul rând, de orașenime. Acești aliați sunt fie aproape trecuți cu vederea (în poemele lui Florea-Rarișle, de pildă), fie priviți ca un balast trădător și șovăielnic care împinge la înfrângere răscoalele iobăgești (I. D. Mușat). A acorda orașenimii medievale trăsături de caracter care sunt ale burgheziei în declin nu înseamnă numai a denatura adevărul istoric, dar în același timp a falsifica imaginea veridică a ceea ce este viu și se desvoltă în societate. Dacă, în țara noastră, orașenimea n'a putut fi un aliat viguros al țăărănimii într'o bună parte a evului mediu, aceasta se datorește insuficienței desvoltării a orașelor și nu caracterului trădător al orașenimii. Poate din această cauză în literatura noastră istorică ce tratează această temă se vorbește atât de puțin de lupta comună a țăărănimii și a păturilor sărace dela orașe, a orașenimii plebeiene, fapt care ar îmbogăți cu mult conținutul epic al acestei literaturi.

Și însfârșit credem că tema răscoalelor țăărănești — formă superioară a luptei de clasă — nu trebuie ruptă nicidecum de firul general al istoriei la care participă incorporată cu totul.

O altă temă preferată de autorii de opere literare cu subiect istoric este lupta de veacuri a poporului român împotriva cotorpirii și jugului turcesc. Crearea unor opere literare valoroase axate pe această temă este o contribuție însemnată la difuzarea, în rândurile oamenilor muncii din țara noastră, a tradițiilor glorioase de luptă ale poporului nostru. În general, scriitorii noștri, cititori credincioși ai cronicarilor iubitori de patrie și a altor izvoare oglindind îndeaproape vitejia poporului în lupta împotriva turcilor, au înfățișat eroismul poporului în culorile vii ale adevărului istoric. Deaceia, ne vom mărgini numai la câteva însemnări scurte pe marginea câtorva din operele literare de acest fel.

Din aceste opere, de pildă, ar trebui să reiasă diferența ce există între lupta poporului nostru pentru păstrarea independenței, lupta împotriva cotorpirii turcești și lupta pentru recâștigarea independenței. Trebuie să se înțeleagă, și să se reflecte în opera literară, că nu aceeași este lupta dusă în vremea lui Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare și cea dusă în vremea lui Ion Vodă, Mihai Viteazul și Dimitrie Cantemir. Și aceasta nu pentru că ar exista vreo deosebire în ce privește eroismul de luptă al maselor, dar formele luptei sunt deosebite în aceste două epoci. Și, de aceea, altfel se poate petrece acțiunea literară în prima epocă și altfel în a doua.

În prima epocă lupta se desfășoară sub steagul statului feudal. Statul feudal, de sine stătător, conform funcției sale externe, se apără de cotorpirea turcească și apărarea e cu atât mai pozitivă cu cât baza de masă (țăranii liberi) a luptei este mai largă; de aci explicația victoriilor lui Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și a altora. În a doua epocă, statul feudal nu mai e de sine stătător, ci cu întregul său aparat se află în mâinile turcilor (îngustarea bazei de masă a luptei antiturcești prin aservirea țăranimii a fost cauza principală a acestei situații); funcția externă de apărare nemaiputându-se exercita asupra turcilor, lupta antiotomană pe plan de stat, din formă permanentă devine episodică, constând, în smulgerea, pe cale violentă,

a statului feudal de sub controlul turcesc (răscoala antiotomană); în aceste condiții, misiunea luptei permanente, zilnice, împotriva jugului turcesc e preluată de popor, care o duce cu glorie și obligă în unele momente domnia să se asocieze la această luptă.

În cazul primei epoci, acțiunea literară rămâne mai ales fixată de pregătirea și desfășurarea marilor bătălii victorioase, în care victoriile poporului nostru, sub conducerea unor comandanți iscusiți, au oprit o clipă ofensiva otomană, așa cum isbutește să realizeze Mihail Sadoveanu în „Frații Jderi” lupta Moldovei împotriva agresorului turc în cea de a doua jumătate a veacului al XV-lea. În cazul celei de a doua epoci (cu toate că și acum există lupte de importanță), acțiunea literară e fixată mai ales de forma luptei permanente, zilnice, pe care o duce poporul împotriva ocupanților otomani: tulburarea comunicațiilor turcești, aruncarea în aer a pulberărilor otomane, atacuri răslețe asupra raialelor turcești, sabotarea prestațiilor datorate Porții, etc. — care n’au dus la eliberare, dar care au întreținut vie, nestinsă, flacăra luptei împotriva cotorpitorilor. Deaceia, în unele cărți ca „Mitrul al Joldii” și „Brazdă și Paloș”, tăria luptei antiotomane este pusă la încercare din cauza faptului că autorii, confundând a doua epocă a luptei antiturcești cu prima, au centrat acțiunea tot în jurul marilor lupte, pierzându-se din vedere măreția luptei de zi de zi a poporului.

Scriitorii noștri, în operele lor, au dat toată atenția solidarizării boierimii cu interesele jugului turcesc, temelie a regimului dominației otomane în țara noastră. În „Nicoară Potcoavă”, în „Mitrul al Joldii”, în „Brazdă și Paloș” există pagini puternice de demascare a rolului infam, odios, jucat de boierimea țărilor române în procesul de cădere sub povara jugului turcesc. Personagii (de altfel reale istorice) ca Irimia Părcălabul și Dan Visternicul devin în acest fel prototipice a ceea ce este mai negru în trădarea de patrie. Dacă în cartea lui Mihail Sadoveanu însă acest rol istoric nefast al boierilor este zugrăvit cu o limpezime în fața căreia poate păli de invidie istoricul de

meserie, la celelalte opere unele adnotări ar fi necesare. Nu e just, așa dar, ca în legătură cu poziția față de jugul turcesc marii boieri să fie împărțiți în două:unii trădători și alții credincioși țării. Istoria patriei noastre ne arată că marii boieri, toți, cu rare excepții, au fost trădători și au pactizat cu dușmanul secular, zi de zi și mai ales în momente când încordarea forțelor poporului tindea la scuturarea jugului turcesc. Deaceia contravine adevărului istoric tendința unor autori ca C. Ignătescu, L. Fulga, Radu Teodoru și alții de a înconjura scaunul domnesc — atunci când acesta se află în fruntea luptei antiotomane — cu o serie de boieri excepții dela „regula” trădării. Deasemenea la operele literare care tratează aceste teme e necesar a fi mai limpezit mecanismul trădării. În aceleași cărți, boierii apar uneori ca indivizi izolați, plătiți de turci ca să trădeze, imagine destul de depărtată de aspectul mult mai grav al lucrurilor, deoarece boierimea trădează ca o întreagă clasă: solidarizarea cu interesele jugului turcesc nu este a intereselor particulare ale boierului ci a intereselor de clasă ale boierimii (care considera preferabil haraciul — plătit de altfel de popor — de cât finanțarea războiului antiturc). Lăsând unele confuzii în această privință, Laurențiu Fulga, în piesa sa, îngăduie ca trădarea boierească să plutească în vag, fără o strânsă logică a faptelor.

Discuția acestei probleme recomandă scriitorilor totodată să valorifice mai mult tezele lui Marx și Engels privitoare la rolul dominației otomane în frânarea dezvoltării istorice a popoarelor subjugate de turci.

Socotim necesar să încheiem încercarea de față cu câteva însemnări privitoare la locul pe care trebuie să-l ocupe în aceste opere literare masele populare creatoare ale însuși procesului istoric.

Intemeietorii socialismului științific, Marx și Engels, au stabilit încă de acum o sută de ani și mai bine că istoria societății este în primul rând istoria modurilor de producție și totodată istoria producătorilor bunurilor materiale, istoria

maselor populare. Poporul a făurit istoria fiindcă prin munca lui el a creat toate valorile materiale și culturale care au dat un conținut concret istoriei. Portretul măreț al forței creatoare a poporului este astfel zugrăvit de Maxim Gorki: „*Poporul nu este numai forța care crează toate valorile materiale, el este unicul și nesecatul izvor al valorilor spirituale, primul poet și filosof în timp, primul prin frumusețea și genialitatea creației sale, creatorul tuturor poemelor mari, al tuturor tragediilor depe pământ și al celei mai mărețe dintre ele — istoria culturii mondiale*”.

În desfășurarea marilor evenimente ale istoriei, poporul este în fapt tribunalul suprem care a decis soarta societății. Acele mari evenimente care au determinat momentul în care masele ridicate la luptă, cu toate puterile lor, au imprimat istoriei un curs mai rapid, au fost mai ales războaiele de eliberare și revoluțiile. Rolul maselor a fost hotărîtor în epocile în care popoarele, apărându-se de nimicire, au transformat în pulbere și cenușă urdiile cotoptoare. Rolul maselor a fost hotărîtor în timpul revoluțiilor — „săr-bătoarele istoriei” — în epocile de trecere dela o formație socială la alta, în epocile prăbușirii, cu sgomotul asurzitor al istoriei, a lumilor măcinate de vreme. Deși mult mai puțin conștiente decât azi, — când sunt înarmate cu învățătura marxist-leninistă — de rolul lor de făuritoare ale istoriei, rolul maselor a fost deci hotărîtor în trecut.

Masele, ca atare, trebuie să dea viață plină și caldă paginilor operelor literare cu subiect istoric. Masele trebuie să fie văzute și simțite; în fruntea maselor apar personalități care nu pot fi înțelese altfel decât ca exprimând aspirațiile și nădejdiile maselor — condiție fără de care o personalitate istorică nu poate fi închipuită decât ca o piramidă deșartă, purtată la întâmplare de voința valurilor de nisip.

În tratarea unor subiecte ca răscoalele țărănești sau lupta poporului nostru împotriva jugului turcesc, pe primul plan trebuie să stea activitatea neîncetată a maselor, izvorul de forță al conducătorilor în acțiune; energia revoluționară a maselor tre-

buje văzută mișcând, ca o cheie nevăzută, toate șuruburile întâmplărilor mari sau mici care însuflețesc istoria unui popor. Și pedestalul înalt pe care masele unei epoci, — ale căror visuri au durat multe construcții utopice — își urcă conducătorii, nu trebuie înțeles de noi la aceleași dimensiuni. Deaceea, este profund greșită și din această perspectivă concepția unor autori ca Florea-Rariște și I. D. Mușat care-și ridică eroii principali cu mult deasupra maselor, înzestrându-i cu telescoape magice prin care văd, „pe cer senin“, viitorul, în vreme ce poporul rămâne fixat, cu preocupările sale directe, de „banalitatea“ momentului istoric respectiv. În felul acesta

Gh. Doja sau Horia nu mai sunt eroi reali ai istoriei, ci ficțiuni produse de concepția greșită a cultului personalității în istorie. A-i readuce în rândurile poporului, ale cărui năzuințe au știut atât de bine să le exprime prin lupta lor, înseamnă în primul rând a integra adevărul istoric în drepturile sale.

Astfel, aceste opere literare vor putea, ca și folclorul — această minunată creație a geniului popular — să oglindească cu credința obligatorie viața adevărată, plină de pasiuni și bucurii, de suferință și de îndârjire, a principalului erou al istoriei României, poporul patriei noastre.

O IZBÂNDĂ A POEZIEI TINERE*)

Vremurile noastre au întors poezia la rostul ei inițial de însoțitor al omului în faptă. Dela epopeea aedului antic, menită să înflăcăreze inimile războinicilor porniți să-și apere patria și până la verbul incandescent al „scării” maiacovschiene care eternizează artistic mărețul salt din Octombrie 1917 al omenirii, poezia a însoțit totdeauna lupta pentru trecerea în fapte a năzuințelor superioare ale omului. Deținător al capacității de a gândi și de a-și înfăptui gândurile, omul utilizează aceste însușiri ale sale pentru a ajuta la transformarea lumii, a naturii, a societății.

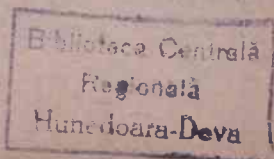
Combătând cu energie concepția decadentă burgheză care făcuse din poezie o firavă floare de seră atunci când nu era o plantă deadreptul veninoasă, poezia noastră de după eliberare și-a reluat rolul ei firesc de minunată unealtă a omului. Întorcându-se la izvorul neîntrecut al creației populare, învățând dela marii barzi ai trecutului nostru Eminescu, Coșbuc și dela marii poeți sovietici care duc mai departe explozia lirică a lui Maiacovski, poeții noștri de azi, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Dan Deșliu, ca să nu cităm decât pe câțiva, au reușit să redea poeziei rostul ei măreț de însoțitor și luminător al omului, pe drumul atât de complicat care duce la eliberarea lui morală și fizică, la crearea unei societăți superioare, societatea comunistă.

Trăsătura principală a poeziei noastre

noi, poezie care pășește cu curaj pe calea realismului socialist, este întoarcerea poetului către om. Și poezia lui Măi Beniuc, și poemul *Bălcescu* al lui Eugen Jebeleanu, și poemele *Minerii din Maramureș* sau *Lazăr dela Rusca* ale lui Dan Deșliu, au în centrul lor omul, omul înaintat al epocii. Spre această poezie care vorbește despre oameni, care însoțește omul în înfăptuirile sale, milioanele de noi cititori se îndreaptă cu entuziasm, o înțeleg, o iubesc și-i dau cinstea cuvenită.

Eliberarea câmpului nostru poetic de falsa luxurianță a diferitelor ipostaze ale decadentismului a creat condițiile unei veritabile înfloriri a nobilei arte a versului. Această înflorire este un numai de substanță dar și cantitativă. Numai în 1953 au apărut o serie de volume de debut ale unor tineri poeți ca Aurel Rău, Al. Andrițoiu, Ștefan Iureș, Florin Mugur, etc. Și sunt încă mulți tineri poeți de talent care-și rotunjesc de pe acum viitoare volume în paginile larg deschise ale presei noastre. În poezia noastră există succese remarcabile care se străduie să țină pasul cu succesele pe care oamenii muncii din patria noastră le au în alte sectoare de activitate. Dar și aici, ca și pretutindeni, grija asigurării unui înalt nivel calitativ este esențială. Analiza pe care o vom face mai departe asupra operei unuia dintre acești poeți tineri, va arăta, credem noi, că și în poezia noastră tânără înflorirea cantitativă a

*) Ștefan Iureș: *Cuvânt despre tinerețe*, E.S.P.L.A., 1953.

producției e însoțită în mod permanent de efortul pentru ridicarea nivelului calitativ al creației.

Ștefan Iureș este un tânăr poet cetățean. Citindu-i versurile simți că ai alături pe unul din constructorii socialismului în țara noastră. Poetul „a lucrat” pe șantierele dela Bumbesti, Hunedoara, Bicz sau București (*Carnetele de brigadier; Trandafirul*), a primit și a exercitat dreptul de vot când a împlinit optsprezece ani (*Primul vot*), a învățat să cunoască trecutul poporului său, atât asuprirea de veacuri (*La Peleş*), cât și lupta pentru eliberare condusă de „partidul mare muncitor” (*Ucenicul Partidului*). El a studiat tezaurul moștenirii noastre literare și-l cântă pe Eminescu sau pe Caragiale. (*Iar raza ei abia acum; Premieră 1879*). Acțiunea uriașe, tumultuoasă a partizanilor păcii găsește ecou în sufletul poetului (*O flacăra trece frontiera*). Tot așa și lupta comuniștilor francezi (*Părerea lui Jeannot și-a Franței*) sau eroismul poporului grec (*Copilul lui Nikos*). În același timp, poetul nostru cetățean este frământat de problema eternă a dragostei (*Alături; La fel de proaspătă; Romanul prescurtat al unei căsnicii*). Toate aceste preocupări nu-l împiedică pe Ștefan Iureș să cânte mărețele eforturi ale constructorilor socialismului în patria noastră, neîncetatul drum spre cultură și calificare al masselor muncitoare (*Fata din turnul de foc; Sudorul; Cu călușul*); elanul întrecerilor socialiste (*Cântec de petrecere*), patriotismul fără margini al poporului eliberat (*Așa a fost în Baltica*). În sfârșit, poetul atât de tânăr nu șovăie să atace problema complexă a intelectualității în statul de democrație populară (*Actorul*), problema rosturilor artei (*Poetului*).

Am făcut această enumerare tematică nu pentru a arăta, de pildă, că problema transformării socialiste a agriculturii lipsește din buchetul tematic al volumului. Marele scriitor sovietic Ilya Ehrenburg a arătat de curând, în articolul său din „Znamia”, că aceasta nu poate fi o critică valabilă oricum. Realitatea revoluționară a zilelor noastre și viața în general sunt atât de bogate, încât ar fi cu totul

iluzoriu să cerem unui artist să le reflecte în întregime, sau chiar în majoritatea domeniilor lor celor mai importante. Problema principală a operei de artă este mai puțin *cât* reflectă din uriașul panou orizontal al vieții, cât mai degrabă cât de adânc este sondajul vertical în sufletul oamenilor, care se frământă pe porcezele esențiale ale acestui panou în eternă vibrație.

Totuși însușirea are un temei. Ea ne demonstrează una din caracteristicile personalității poetice, evident încă în formație, a poetului. Iureș are o liră multicornă. Curiozitatea artistului este largă, stăruitoare, curajoasă. Poetul vibrează la problemele epocii sale, și la probleme foarte variate. Existența acestei curiozități este o premiză favorabilă, atât pentru bogăția conținutului cât și, aproape secvent, pentru vastitatea arenei poetice pe care evoluaiază Pegasul poetului.

Desigur, alegerea fericită a aspectelor din viață pe care artistul își propune să le cânte este doar un prim pas, indispensabil, dar un prim pas. Principalul este dacă munca poetului reușește să concretizeze în imagini puternice, vii, ceea ce poetul pătruns de spiritul său partinic a selectat din univers.

Trebue să spunem fără ocol, că Iureș a reușit să înfățișeze la un ridicat nivel artistic, clocotul vieții contemporane. Și credem că origina acestui succes trebue căutată în atitudinea poetului față de oameni. Iureș a știut să se plaseze în poezia noastră tânără pe același făgaș pe care au mers spre succesele lor poezii Beniuc, Jebeleanu, Deșliu, așa cum arătam la început. Desigur, el nu este încă la înălțimea acestor contemporani, dar drumul pe care a pornit este o primă garanție în acest sens.

Caracteristic pentru densitatea cu care e zugrăvit omul în creația poetică a lui Iureș ni se pare poemul *Rolul*. Un mare actor, crescut la școala veche, departe de lupta socială, interpret strălucit al lui Othello sau Hamlet, nu reușește să creeze un rol „simplu” după părerea lui, „un om sovietic”. La primele critici artistul se îndârjește și reia rolul:

*Și forța'n regii măestrii
O strânse pentru-un om sovietic.*

*Oglinda-l răstrângea jucând
La teatru și la el acas'.
El repeta câte-un cuvânt
Cu zeci de mlădieri în glas.*

Dar nici după acest studiu prelungit,
personajul nu se încheagă:

— „Nu, nu te face să tresalți“.

fi spun colegii de muncă:

*Nu, nu-i nevoie de oglinzi,
De prea subtile intonări.
Un lucru trebuie: să tinzi
Să-i semeni mult, într'adevăr.*

Conștiința profesională îl obligă pe actorul nostru să încerce a înțelege pe oamenii noi din jurul lui. Atunci abia el află despre măreția întrecerilor socialiste, despre eliberarea omului de exploatare, despre semnificația adâncă a luptei pentru pace. Se duce în mijlocul muncitorilor, interpretează roluri pentru ei, conduce cercuri de artiști amatori, ține conferințe despre Hamlet, se integrează cu alte cuvinte în ritmul obștesc, devine un activist social. Desigur, el n'a uitat rolul pe care va trebui să-l realizeze odată și odată:

*Și așa se'ntruchipă'ntr'o zi
Un om sovietic, viu, fierbinte,
Pe care sala-l îndrăgi,
Pe care-avea să-l țină minte.*

*Stârni aplauze — entuziaste
Sovieticul din rol — dar știu
Că ajutase țării noastre
Să crească propriul său fiu...*

Construcția acestui poem este foarte precisă, cu greu se pot găsi strofe care ar putea lipsi. În prima parte se schițează în trăsături scurte, ascuțite, un admirabil portret moral al eroului. Odată cu partea a doua, când se pune problema noului rol, accentele dramatice se îndesesc. Poetul întrebuințează dialogul, replica, exclamația.

Conflictul din sufletul eroului are un contur foarte marcat. În partea a treia, eroul pleacă să cunoască viața. Enumerarea la care recurge poetul nu mai este tot atât de fericită ca mijloacele de până acum. Sunt destul de palide strofele cu dulgherii, care-s în întreceri. Este adevărat, și e bine, că pentru a reda creșterea furtunoasă a clasei muncitoare, poetul recurge la un element care face parte din mediul imediat apropiat al actorului: dulgherii care fac decorurile. Totuși, este puțin pentru ce ar vrea să sugereze.

De altfel în această parte se află și unele imagini sărace ca:

... *Intr'un lung stol
Sburară pagini iuți prin față.*

sau exprimări șablonarde, ca de pildă: eroul „*privi în jurul său, în viață*“, „*simți cum alte zări îl cheamă*“, „*spectatorii de temei*“. Mult mai convingătoare sunt strofele care descriu activitatea eroului în mijlocul muncitorilor, felul în care el reușește să se apropie de ei. În schimb desnodământul, pe care l-am citat mai sus, compensează prin concizia lui fierbinte ușoara tendință spre prolixitatea dinainte. Conținând idei și sentimente adânci, înfățișând într'o imagine puternică un crâmpci pasionant din realitatea noastră, poemul *Rolul* ni se pare printre cele mai realizate ale poetului. El reușește să redea în mod foarte convingător, în două-trei pagini, esența unui întreg proces tipic de transformare sufletească, cu mare bogăție de nuanțe, așa cum l-ar reda o nuvelă sau chiar un roman.

Cam același univers de idei se află și în arta poetică ce deschide volumul *Cuvânt despre tinerețe*:

*Să nu te plimbi prin viață ca prin târg,
Călcând domol și fără neastâmpăr,
Gustând de ici, ciupind colo, cu sânge,
Spunând în dreapta și în stânga: „Cumpăr.“*

exclamă autorul, dojenind pe un imaginar poet obiectivist, eclectic sau naturalist, care crede că talentul este totul în artă. În primul rând este important ce spui și abia în al doilea rând cum spui. Artă nu

are rost decât dacă ea folosește omului,
poporului:

*Dar pentru asta trebui' — ține minte —
Să fi și tu în linia întâi!"*

*Să treci prin burniți, vântul să te sufle
Să nu te plimbi prin viață. Să trăiești.
Și vei vedea cum se adună'n suflet
Înalte simțăminte omenești.*

Concepția justă a poetului militant este înfățișată cu vigoare, și nici verva satirică împotriva falsilor profeți nu este de disprețuit. Lipsește însă din îndemnurile adresate poetului unul important, și anume acela că opera de artă nu poate fi cu adevărat partinică dacă ea nu dovedește o înaltă măiestrie. S'ar putea obiecta că n'a fost intenția autorului de a da o artă poetică completă în acest poem, că asta este treaba esteticii. Totuși, lipsa unui astfel de îndemn ni se pare semnificativă. Semnificativă atât pentru poemul acesta cât și pentru întreaga producție de până acum a tânărului poet. Nu vrem deloc să spunem, anticipând asupra altor considerații pe care le vom face mai departe, că Ștefan Iureș nu are măiestrie artistică. În *Rolul*, poemul analizat mai sus, se vede că măiestria nu lipsește autorului, și încă într'un grad înalt. În *Poetului*, piesă mai puțin realizată decât *Rolul*, se întrevăd însă unele din primejdiile care pândesc pe tânărul poet. Există aci strofe slabe ca:

*Iar oamenii doresc ca tu să-i bucuri
Cu zorii ce se rumenesc deplin,
Îți cer să deslușești acum, în muguri,
Bogatul rod al zilelor ce vin.*

unde exprimarea e prolixă și vagă. Deosemena imaginea finală, care vrea să redea raportul just dintre poet și clasa lui, dintre artist și poporul lui, este superficială:

*Și ești dator ca iarăși să recazi
Cu ploaie și cu ropot greu de grindeni,
Fertilizând semințele de azi,
Sdrobind neghina lumii, pretutindeni.*

Dacă ploaia binefăcătoare a artei poate „fertiliza semințele de azi”, desigur că „ropotul greu de grindeni” nu poate decât să distrugă, nu numai neghina dar și lanurile de grâu. Mai sunt și alte inadvertențe în acest poem (expresii greoaie ca: „recazi”, „paloș scăpărând”, „cât de cât de preț”; „dar dintre ei mereu sunt mai puțini”; „li-l furi”; „sdrobind neghina“.)

Faptul că tocmai în poemul care deschide volumul, care este și o artă poetică, totuși într'o măsură măiestria artistică e minimalizată și ca idee și ca realizare artistică, ni s'a părut demn de a fi relevat.

Dar, după cum am mai spus, principala calitate a poeziei lui Iureș este că în centrul ei se află omul, năzuințele lui, frământările lui. Și nu un om oarecare ci omul zilelor noastre, omul avansat care construiește societatea nouă, superioară.

Să facem cunoștință cu acest om.

Iată pe Maria, *Fata din turnul de foc*, copila de pe Mureș care a învățat atât de repede meșteșugul zidăriei:

*Anii de ucenicie
I-ai gătat în două luni.
Taina'n'treag-a meseriei
Când ai izbutit s'aduni?*

Maria este unul dintre acele milioane de oameni minunați, pe care partidul clasei muncitoare îi aduce la lumină, dărzi, sinceri, oameni care construiesc cântând. Truda Mariei e zugrăvită cu măiastră sobrietate:

*Aduseși dela țară
Dor mult și puțin mălai.
Nu ciopleai șamota doară:
Viața ta o șlefuiai.*

Tot așa, în comparație cu construcția plină de jertfe a Meșterului Manole, munca Mariei este eliberată, optimistă, plină de dragoste:

*...Cânți Mărie
Și-azezi harnic cărămizi,
Știi: jurnalul o să ție
Fără ca în el să'nchizi*

*Pe cel drag. Dar, între ziduri,
Caldă, inima ți-o pui.*

*Neclintită ca granitul
Fi-va temeliea lui.*

Cânți, Mărie! Cântă tare!

Surprinzând omul în procesul muncii, legând imaginea prezentului de tradiția națională, tragică dar nobilă a Meșterului Manole — poetul reușește să ne comunice fiorul autenticității, să reflecte veridic măreața noastră realitate. Există și în această poezie strofe reci, grăbite, unele chiar cu iz proletcultist, ca de pildă:

*Fontă: ies tractoare noi,
Fontă: crește înc'o sondă,
Fontă: bec în sat la noi.
... Țara'ntreagă cere fontă.*

unde, în locul doritului strigăt plin de elan, ne întâmpină goarna dogită a exclamativului nesuștinut.

Poetul știe să surprindă fericirea modestă și minunată a vieții de familie (*Primul rot*). Francisc, tânărul miner, a împlinit 18 ani. Acasă îl așteaptă mama, mezina Cati. Tatăl, miner și el, „tânăr e, cu păr cărunt“, povestește familiei sale, azi fericită, despre vremurile grele de altă dată. Apoi privește cu dragoste la flăcăul lui:

*Ce spui Francisc? În Noembrie
Vei vota întâia dată.
Noi te-am așteptat, ca'n listă
Să ne scriem toți deodată!*

*Eu plec ochii: — „Nu te superi,
Zău, nu vreau să-mi porți necaz.
Dar... eu n'am avut răbdare.
Știi... eu m'am înscris chiar azi!*

Modestia și avântul tinereții, chibzuința și experiența de muncă și luptă a tatălui, dragostea fără margini a mamei, sburdălnicia mezinei Cati, prânzul modest dar îmbelșugat, toate aceste elemente ale poemului sunt realizate cu mijloace simple, naturale, cu un humor sănătos, care situează poezia printre cele mai realizate ale poetului.

Asemănător bătrânului miner, este meșterul din *Cântec de petrecere*, care a fost întrecut de proprii lui „băieți“.

*Credești voi că mi-e necaz
Dacă mă'ntrecurăți...
Chiar de-ar fi așa, de azi
Cugetul mi-l curăț.*

Povestind ce greu i-a fost când a învățat meseria, înfrățindu-se cu tinerii lui tovarăși de muncă, bătrânul meșter ridică vesel paharul:

*„Pentru meșteri tinerei!“
„Pentru casă nouă!“
„Bem și pentru ochii-acei
Care ne plac nouă!“*

deoarece:

*Multe'ntreceri încă sunt
De aci'nainte.
Doar la tâmplă sunt cărunt;
Inima-i fierbinte!*

Sprinteneala metrului popular, utilizarea meșteșugită a dialogului, humorul îmbelșugat, sunt mijloacele prin care poetul izbutește să redea atmosfera de înaltă etică a întrecerii socialiste, a noilor relații de muncă între meșter și ucenicii săi.

Iureș este întotdeauna preocupat de probleme umane. Cu multă profunzime, descrie el în poezia *Cu călușul*, reacțiunile sufletești ale țăranului cărăuș Achim în fața tehnicii înaintate, concretizate în apariția ca din basme a escavatorului. Achim, așa s'a pomenit din strămoși, cu cotiga și cu calul:

*„Eu cotiga n'o voi umple.
Trebuie să-l cruț.
Ce mă fac... ce-o să se'ntâmples
Fără de căluș?“...*

La vederea escavatorului, care-i pare o fiară apocaliptică, murgul lui Achim tresare și fuge cu căruța cu tot. Intre murg și Achim, care a reușit să-l întoarcă, urmează o conversație mută. Cum să nu se sperie călușul:

*Când tu însuși, uluit
O privești, Achime?...
Un grăunte s'a clintit
Astăzi și în tine.*

Dar marinarii știu că marea e „fățarnică”:

... Așa a fost și'n Baltica.
Privea cu ochii răi și verzi,
Și dintr'odată, tulbure,
Împotrivindu-ni-se'n mers
Jură ca să ne spulbere.
Vântoasele, vuind turbat,
Cu ghiață ne izbără'n coaste,
Și noapte de catran a stat
Deasupra capetelor noastre.

În lupta cu elementele naturii, vasul și oamenii primesc lovituri grele. Un catarg se năruie. Telegraful amuțește. După multe ceasuri, se rupe și cârma. Nu mai e decât o singură scăpare: să svârle'ncărcătura'n mare. Așa făceau pe vremuri marinarii, ca să-și salveze viața. Dar încărcătura de pe vremuri era a bogatului armator, a exploatatorului. Încărcătura de azi este rodul trudei cinstitute a poporului. Este proprietatea obștească. Cum se va'n-țoarce fiecare acasă, cu prețul acestei fapte nedemne?

Căsuțele cu geamuri mici
Prin care se zărește marea,
Ne vor primi cu întrebare:
Cu ce preț ați ajuns aici?

Prin eforturi supraomenești, eroicii marinari ținând cârma cu mâinile, reușesc să reziste furtunii. Legătura telegrafică e restabilă. Cu greu vasul ajunge cu încărcătura neatinsă, într'un port scandinav:

La țărnul vechii Scandinavii
Pescar, matroz, femeie, țânc,
Priviră cu respect adânc
Spre rările deschise-a navei.
Căci ei știau că vasul vine
Dintr'un port liber, fără robi,
Deaceea multe mii de ochi
Cătau cu dragoste spre tine.

Pătruns de suflul fierbinte al dragostei de țară, poemul *Așa a fost în Baltica* constituie pentru Iureș un examen greu, trecut cu succes. Poetul se avântă spre marile teme, spre poemele mai largi și respirația

lui nu se dovedește scurtă, versurile sunt pline, emoționante, de un dramatism sugduitor.

Tot astfel în *O flacără trece frontiera*, sentimentul universal al luptei pentru pace, adâncimea și măreția lui, semnificația lui eroică sunt redată cu ajutorul peisajului impresionant al Alpilor. Ștafeta păcii vine din Italia la Viena, peste crestele Alpilor. Sunt ordine nemaiauzite, date de imperialiști, ca ștafeta să fie oprită la graniță. Dar granița-i pe Alpi, și-i iarnă. Natura nu-i aici prietenoasă:

Pe colți de cremenii calcă vârful tălpilor.
Nici jepii n'au găsit aici teren.
Și parc'un hohot sgâlțâie lung Alpii
Când omul se agață de licheni.

Dar tinerii luptători pentru pace nu se înpăimântă. Însuflețiți de idealul lor, ei se călără pe culmi de neatins. Torța lor pâlpâie uneori mai slab:

Dar iarăși, se înalță, strălucind,
Și-o poartă făclierii mai departe,
Împrăștiind o pulbere de-argint
Pe-aceste stânci plecate peste moarte.

Biruind greutățile, așa cum voința popoarelor va birui unelțirile imperialismului în agonie:

Sus, unde numai vulturul pleșuv
Vâslind cu aripi largi mai poate trece,
S'au întâlnit, cu'n strigăt de triumf,
Italianii și austriecii.

Viziunea poetică este grandioasă și iarăși trebuie să subliniem că'n centrul poemului stă splendoarea gestului uman; ca și, de altfel, atunci când autorul vrea să cânte lupta popoarelor condusă de comuniști, împotriva asupritorilor din propria lor țară, dublați de mercenarii imperialismului american. Iureș nu se pierde în generalități. Lupta muncitorilor francezi apare în toată grandoarea ei invincibilă, din povestea micului Jeannot care s'a sculat noaptea dintre ai săi și, cu creta în mână, a plecat pe străzi, să umple Parisul cu lozinca populară „Să fie liber Jacques Duclos”.

*Scria; se ridica de jos;
Și se mustra, de-odată singur:
„Ce tot scrii strâmb! Parcă ai friguri!
Când scrii DUCLOS — să scrii frumos!”*

Prins de slugile guvernamentale, Jeannot e salvat de mulțimea care tocmai manifesta împotriva năvălitorilor. În țara în care copiii luptă ca Jeannot, nu poate fi înfrânt poporul, nu mai pot fi mânâți oamenii pe drumul ucigător al războaielor de cotropire:

*... Degeaba agenții siguranței
Iși freacă talpa de pământ!
Nu pot să șteargă ei nicicând
Părerea lui Jeannot — și-a Franței.*

În Grecia fascistă, *Copilul lui Nikos* e în temniță, ca o mărturie vie a spaimei care i-a cuprins pe asupritori:

*Hotărât-au pe prunc să-l înlănțue;
Deținut chiar din scutec mereu.
Poate n'o să se-aprindă 'n el flacăra
Care-a ars în părintele său...*

Spre deosebire de unii poeți, la care „faptul concret”, de a cărui necesitate ei își dau seama, dar pe care nu reușesc să-l aleagă și să-l prezinte convingător, devine o simplă manieră, luresc știe să aleagă momentele și personajele. Multe din poeziile lui sunt de fapt niște povestiri, și care nu sunt doar versificate, ci sensul lor adânc uman e trecut prin apa tare a poeziei și înălțat la valoarea tipicului.

Dacă aceasta este o calitate a poemelor de mai mică întindere, pe de altă parte se poate spune că poetul nu migălește îndeajuns la poemele mai mari, nu le lucrează îndelung, nu are tăria să renunțe la părțile lor slabe, superficiale, să întărească și să adâncească părțile bune. Iată de ce *Urmașii lui Roaită*, poemul de cele mai mari proporții, este în ansamblu nereușit. Sudura între brigada de astăzi, care năzuiește să poarte numele atât de scump de Vasile Roaită, și povestea însăși a eroului clasei noastre muncitoare, nu este trainică. Prea evidente apar diferențele părți, legăturile sunt cu totul exterioare. Tinerii din brigadă sunt slab indi-

vidualizați și între tabloul înpestrișat al excursiei și povestirea gravă a lui Cercel despre Vasile Roaită, este un dezacord sensibil. Deasemenea, salvarea șarjei de fontă, care încheie poemul, e dominată și umbrită de povestea despre Vasile Roaită. Poetul n'a înțeles că una din cele două acțiuni trebuie să servească doar de pretext sau cadru celeilalte. Aplecându-se cu egală intensitate asupra amândorura, autorul a vrut să bage două săbii în aceeași teacă, și în caz că acest lucru reușește, e cert că ori teaca, adică unitatea poemului se sparge, ori una din săbii este deformată. Aci este clar că tema din actualitate a pălit mult în fața evocării lui Vasile Roaită, care constituie fără doar și poate partea cea mai realizată a poemului și una din creațiile cele mai valoroase ale poetului.

Povestea lui Cercel despre Vasile Roaită este printre lucrările cele mai adânci care s'au scris până acum despre jertfa măreață a tânărului ceferist. Versul foarte scurt, fremătător, bătaios, a slujit rodnic și cu credință intenției poetului. Povestirea debutează furtunos, în rânduri aprige:

*Nu se mai poate.
Picuri de ură
umplu paharul
până la gură.
Stă să ne'nece
jalea, amarul.
Nu mai încape.
Spargeți paharul!*

Hotărîrea comuniștilor de a se sfârși cu jalbele, de a face grevă, se răspândește cu iuțeala fulgerului:

*Vestea pătrunde
ca o stăpână'n
casele scunde
trase 'ntr'o rână.*

Curând, între muncitorii din restul orașului și greviști se stabilește un viu contact. Cei de afară aduc merinde, „*cei dela Herdan au adus pâine*”. Înăuntru se țin meetinguri. Iată pe Vasile Roaită care pătrunde printre pichete:

*Printre pichete
trece un tânăr.
Trupu-i subțire,
'nalt și mlădiu.
Joacă'n privire
licărul viu.
Neleđa-i frunte
largă-i și dreaptă.
Simți că ascunde
minte'nțeleaptă.
Vrerea deplină-i:
Pe mulți întrece!
Anii adună-i:
nouăsprezece!*

Recunoscând într'unul din înflăcărații vorbitori pe dascălul său de partid, Roaită îi iese înainte. Și iată că i se transmite marea sarcină, aceea de a face ca sirena să sune fără răgaz. Plin de o sfântă emoție, Roaită trece la îndeplinirea ei:

*Inimă, astfel
să bați mereu:
cu chiot aprig
în mersul tău.
Postu-ți de luptă
în focul grevei,
e-un post de seamă.
E-o luptă-avee.
Marea încredere
n'ai s'o înșeli,
inimă, sămbure
cald, de oțel.*

Curțile atelierelor gem de lume. Muncitorii se îndârjesc din ce în ce. Glasul sirenei îi înfierbântă. În oraș, burghezii tremură înspăimântați. Guvernul criminal ia hotărîrea să roprime greva. În curând, răsună primele împușcături. Vasile Roaită vede măcelul. Sufletul lui tânăr se cutremură, dar nu cedează:

*Se'nșiorase.
Ci sta, sunând!
... „Roaită nu-și calcă
Niciun cuvânt...”*

Măcelul continuă. Roaită sună mereu. Iată că acum a căzut și dascălul lui. În curând el însuși este atacat:

*Impușcătura.
Glonte'n pântec.
... Dar tot se-aude
marele cântec.
.....
Încă o rană,
rană adâncă...
Marea chemare
mai sboară încă.*

Rănit de moarte, Roaită se stinge:

*Pasărea roșie'n
zare s'avântă
sus, peste norii
negri și grei.
Marea chemare
din 33...*

Poemul reușește cu prisosință să comunice patosul revoluționar al zilelor de crâncenă luptă dela Grivița. Întregul fragment intitulat într'o ediție posterioară *Ucenicul Partidului* e scris într'un ritm încordat, trepidant, sguduitor. Pentru a reda succesiunea vertiginoasă a evenimentelor, multilateralitatea aspectelor dela Grivița, autorul face uz de mijloace foarte variate. Astfel, povestirea decurge când la persoana întâia, când la a doua, când la a treia. Fără prea multe ocoluri se trece dela o treabă la alta, sau dela un erou la altul, accentuând astfel dramatismul acțiunii, sugerând nenumăratele planuri pe care se purtau luptele, reușind să dea o imagine fulgurantă e drept, dar convingătoare, a întregii situații social-politice în esența ei. Poetul utilizează contrastul, exclamația, hiperbola. Un exemplu de utilizare nimerită a tehnicii este, de pildă, numărătoarea pâinilor, pe care muncitorii dela Herdan le aduc greviștilor, și care subliniază solidaritatea, celor dinăuntru cu cei de-afară, hotărîrea dâră de care sunt cuprinși, vălmășagul luptei, comunicarea rapidă, aproape gâfăită, a veștilor:

*Pâinile sboară
ca niște mingi.
... cincisute patru...
... cincisute cinci...
.....
— Aducem încă,
dar nu s'a copt.*

... cîncisute *șapte*...

...cîncisute *opt*...

.....

Credeau că sta-vom

cu lînced braț,

dar nu ne dăm noi!...

— *Să nu vă dați!*

... cîncisute *nouă*...

... cîncisute *zece*...

Din mână'n mână

Indemnul trece.

Cu *Ucenicul Partidului*, Ștefan Iureș a dovedit că este un poet adevărat, cu mari posibilități, care așteaptă să fie dezvoltate printr'o muncă mai stăruitoare, mai atentă ca cea de până acum. Pentru că aici, în lipsa aparentă a unei munci îndelungate asupra versului, stă problema principală a creației sale în momentul de față. Intr'devăr, fără să trecem peste slăbiciunile de concepție, cum am văzut în unele poeme, sau cum ar fi de pildă chiar înfățișarea escavatorului din *Cu căluțul*, mai degrabă sub aspectul unei tehnici monstruoase decât foarte avansate, sau tratarea neconcludentă, schematică, a temei fostei monarhii în poemul foarte slab construit *La Peleş*, trebuie să însemnăm aci că principala scădere a poeziei lui Iureș, și mai ales principala scădere a măestriei sale artistice este modul grăbit, neglijent, superficial în care rezolvă problema limbii. Marea majoritate a poemelor lui Iureș suferă depe urma acestei considerații scăzute pe care autorul o acordă cunoașterii și mînuirii limbii. Aceasta, cu atât mai mult cu cât alături de siluiri grosolane ale limbii există pasagii întregi de mare frumusețe, din care credem că nu mai e nevoie să cităm. Dar, deși am citat și greșeli privind limba, credem că aici este cazul să mai dăm unele exemple, ele nefiind greu de găsit și avînd darul să-l facă pe poet să reflecteze mai adînc asupra acestei probleme.

Iată, de pildă, cum cuvîntul „*tîrgoveț*” e luat în sens de „cumpărător” în loc de acela de „orășan” (*Poetului*). Să notăm că termenul „*adîncat*”, în loc de adînc, este aproape dispărut din limbă, ca și verbul

„*a recădea*” (inventat, credem, de Dimitrie Bolintineanu) astăzi întrebuițat destul de rar, mai degrabă cu sens moral „*a recăzut în vechea lui meteahnă*”, dealtfel și aici, credem, doar prin analogie cu „*a decădea*”. Sunt cuvinte vulgare: „*se aține*”, „*strică vîzduhul*”. Cuvîntul „*crunt*” e întrebuițat nepotrivit, ca adjectiv, „*pe lîngă lanuri*”, „*holde bălaie*”, „*crunt însetate*”.

Există unele exprimări greoaie, de diferite categorii. De pildă: „*un coror dintr'acele*”, „*regele-acela*”, „*saloanele-acele*”, repetiție necerută de intenția artistică pe o distanță doar de 20 versuri (*La Peleş*) sau:

— Ei, pe foștii stăpîni înțelege-i.

Nu puneau ei pe țară temei.

Cu disprețul stăpînilor, regii

Prețuiau numai aurul ei.

unde ultimul ei poate avea un dublu sens.

În alt poem, *Fata din turnul de foc*, găsim eliminarea supărătoare a articolului enclitic, nefirească limbii noastre (afară de unele idiotisme, ca de pildă „era numai urechi”):

Cei din jur ciulesc urechi

.....

Să înalțe zidărie

Biet Manole nu putea.

sau eliminarea silită a prepoziției (ca în contabilitate):

Douăzeci și doi zidari.

În *Așa a fost în Baltica* se găsesc exprimări de acest fel:

Tot povestind către copii

(se poate „*vorbi către cineva*”, dar „*se povestește cuiva*”) sau „*antena nu ținu furtunii*” (construcție forțată). Nu se spune „*încă nemaivăzut*” (*La Peleş*) deoarece încă este conținut în *nemaivăzut*.

Uneori sunt alăturări cacofonice:

Cu cât sânge-altădată-l plăteam

sau

cumpătat sta.

Pentru că suntem la înșirarea acestor inadvertențe mărunte în parte, grave'n ansamblu, vrem să atragem atenția poetului și asupra unor neglijențe stilistice. În doar câteva strofe ale aceleiași poezii, (*Carnetele de brigadier*) se găsesc „file de argint“, „poveste de argint“, „timpul aurit“. Acestea sunt bijuterii false. S'ar mai putea înșira unele șabloane stilistice și pasagii obscure, dar credem că nu mai este nevoie pentru a dovedi că în vederea stăpânirii temeinice a limbii, tânărul poet trebuie să studieze cu multă atenție literatura noastră populară, marile opere

ale literaturii noastre clasice și contemporane.

Ștefan Iureș este un poet tânăr, dar un poet autentic. Poemele lui cântă viața nouă a patriei noastre în accente puternice, realiste, impresionante, pătrunse de spirit de partid, de dragoste profundă și nestăvilită față de popor. Adâncind mereu cunoașterea oamenilor și a vieții, fiind mult mai exigent față de propria sa artă ca până acum, învățând dela clasici și dela marii poeți contemporani, suntem siguri că Ștefan Iureș va reuși în scurtă vreme să justifice încrederea pe care și-a cucerit-o printre cititorii săi de astăzi.

POPORUL, IZVOR AL FORȚEI NOASTRE

Cine merită cu adevărat numele de erou în viața reală și care sunt raporturile dintre erou și masă? Ce este un erou literar, cum trebuie înfățișați oamenii în opera literară pentru a oglindirea realității în imagini artistice să fie veridică — pentru ca personagiile respective să fie tipice? Iată probleme care frământă, care trebuie să frământe pe orice scriitor adevărat, probleme de a căror justă înțelegere teoretică și adevărată realizare practică depinde în bună măsură valoarea creației artistice.

Concepția marxist-leninistă despre tipic aduce lumina și aci, dela ea se cuvine să pornim. După cum se știe, tovarășul Malencov a definit tipicul drept „*ceeace exprimă în modul cel mai plin și mai expresiv esența forței sociale respective*”. Așadar, pentru a fi tipic, orice erou literar trebuie să exprime esența unei forțe sociale, a unui grup social. Nu satisface cerințele de bază ale artei realiste decât acel personaj literar care întruchipează în mod viu trăsăturile cele mai caracteristice ale unei anumite categorii sociale, într'un anumit moment istoric. În măsura în care un personaj literar nu ne îngăduie prin înseși particularitățile sale individuale să descifrăm aceste trăsături caracteristice grupului social respectiv, în măsura în care el reprezintă un caz izolat și nesemnificativ, nu mai avem de a face cu o creație realistă care ajută la cunoașterea și transformarea realității, ci cu o opusul ei, cu o creație care falsifică adevărul vieții, deși pretinde a fi o copie fidelă a realității.

În pofida afirmațiilor pseudo-marxiste ale unor critici bucheri, ne este astăzi clar tuturor că noțiunea de tipic se aplică și personajelor care reprezintă chipuri de dușmani de clasă. Și acestea pot și trebuie să fie tipice. Și acestea pot și trebuie să exprime esența forței sociale respective. Dacă împlinesc cerințele artei realiste, personagiile negative nu sunt nici ele „cazuri” nesemnificative, ci întrupează trăsăturile cele mai caracteristice ale unui grup social. Marea forță demascatoare, caracterul profund tipic al unor personaje ca acelea create de Gogol, Scedrin, Balzac, Shakespeare, sau, în cuprinsul literaturii noastre clasice, de Caragiale, decurge din faptul că ele desvăluie fără cruțare ceeace constituie esența forței sociale respective, ceeace caracteriza pe exploataorii din acel moment istoric.

Numai că, așa cum ne învață clasicii marxismului, exploataorii nu au constituit nici odată dealungul istoriei decât o înfimă minoritate față de masele populare exploatare.

Personajele negative exprimă deci esența unui grup social relativ restrâns.

Personajele pozitive, dimpotrivă, exprimă — în ultima instanță — esența forței sociale progresiste, năzuințele maselor largi populare. Noțiunea de erou pozitiv — în literatură ca și în viață — este deci indisolubil legată de aceea a maselor, eroul fiind expresia cea mai puternică și cea mai clară a acelor trăsături care constituie însăși esența maselor populare, chiar dacă

acolo, în sânul maselor, ele apar mai puțin reliefate, insuficient de dezvoltate încă.

În opoziție cu concepția reacționară, idealistă despre istorie, marxismul consideră dezvoltarea societății ca un proces natural istoric, care se desfășoară conform unor legi independente de voința oamenilor. Hotărîtor pentru orînduirea socială respectivă este modul de producție, nu bunul plac al unor așa zise personalități istorice.

Istoria societății este istoria modurilor de producție, care se succed dealungul veacurilor, istoria dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor de producție. Principala forță de producție o constituie producătorii bunurilor materiale, oamenii muncii. De aci decurge teza marxistă fundamentală că masele muncitoare constituie forța constructivă hotărîtoare a istoriei și că deci „istoria dezvoltării sociale este totodată istoria a înșiși producătorilor de bunuri materiale, istoria maselor celor ce muncesc, care sunt forțele fundamentale ale procesului de producție și care produc bunurile materiale necesare existenței societății”. Adevărata istorie este deci „istoria maselor celor ce muncesc, istoria poporului”¹⁾

Negând existența unor legi obiective, sociologii reacționari se situează pe poziții subiectiviste. Pentru a servi intereselor elitelor exploatare, ei reduc întreaga istorie la intervențiile unor personalități extraordinare, la acțiunile regilor, comandanților militari, etc. Disprețuind masele, disprețuind oamenii muncii, ei promovează cultul personalităților, cultul „supraomului”. Bertrand Russel, filosoful englez a cărui celebritate în occident este direct proporțională cu reacționarismul său, nu se sfiște să facă următoarea afirmație absurdă: „Eu cred că dacă în secolul 18 vreo sută de oameni ar fi fost omorîți încă din copilărie, nu ar mai fi existat lumea modernă”. Iar colegul său american și concurent întru reacționarism John Dewey, declară ritos, cu accente mistice: „Oamenii deosebiți, înzestrați cu capaci-

tatea divină de a prevedea sunt acei care fac istorie”²⁾ (sublinierea noastră).

Dimpotrivă, gânditorii materialști, a căror viață și muncă erau închinată progresului, fericirii poporului, au combătut întotdeauna atari teze reacționare și au scos în evidență rolul hotărîtor al maselor. Așa au procedat la noi Nicolae Bălcescu, strălucita figură de gânditor și luptător revoluționar de care, cu drept cuvânt, este mândru poporul nostru și a cărui tradiție progresistă o dezvoltă creator, în noile condiții de astăzi, clasa muncitoare. Bălcescu spunea că istoria „nu trebuie să se ocupe doar de oarecari persoane privilegiate, dar să ne arate poporul român cu instituțiile, ideile, sentimentele și obiceiurile lui în deosebite veacuri”. Tot astfel, M. Kogălniceanu, care în alte privințe vedește confuzii, a văzut just această problemă, ceea ce dovedește democratismul său. „Până acum — arată el — toți acei care s'au îndeletnicit cu istoria națională n'au avut în privire decât biografia domnilor, nepomenind nimic de popor, izvorul a tuturor mișcărilor și isprăvilor și fără care stăpânitorii n'ar fi nimica”.

Fundamentarea strict științifică a rolului maselor populare a dat-o însă numai învățătura marxistă. Marxismul demonstrează că personalitatea de seamă joacă un rol important în viața socială numai în măsura în care ea exprimă just interesele poporului, interesele clasei înaintate a societății, purtătoare a progresului social, cea care luptă cu neclintită hotărîre pentru realizarea țelurilor întregului popor muncitor.

Dacă acțiunea personalităților este lipsită de condițiile obiective necesare, dacă ea contravine legilor obiective ale dezvoltării istorice, acțiunea rămâne ineficace, se spulberă în vânt. Orice încercare de a înfrânge aceste legi este dinainte sortită eșecului. Oricât de puternică și strălucitoare ar fi o personalitate, dacă ea nu se contopește cu năzuințele poporului, dacă se opune progresului, statura ei aparent uriașă se dovedește a fi în cele din urmă o înșelătorie sinistă: în locul unei adevărate

¹⁾ I. Stalin — Cursul scurt de istorie a P. C. U. S.

²⁾ Vezi Constantinov — Poporul, creatorul istoriei, Pravda nr. 179/12747

personalități istorice, care-și pune pecetea pasului pe granitul din care e durat edificiul istoriei, descoperim un simplu aventurier periculos, un omuleț bicisnic, cocoțat pe picioroange cu echilibrul instabil, dar care a avut neobrăzarea să și le ascundă drapându-se solemn și sfidător în mantia istoriei.

Adevăratul erou în istorie este deci numai cel care exprimă interesele poporului. Eroul în literatură, eroul pozitiv tipic este numai cel care prin trăsăturile sale individuale exprimă năzuințele maselor populare, numai cel care este astfel construit încât să rămână legat prin mii de fire de mase. El reprezintă oarecum esența potențată a poporului, imagine profund veridică, echivalând într'un anumit sens cu rezultatul acelei exagerări conștiente, acelei reliefări despre care tovarășul Malencov spunea că, departe de a exclude tipicul, îl scoate în evidență și îl subliniază mai deplin.

Eroul pozitiv al vremurilor trecute este cel care lupta pentru realizarea năzuințelor de atunci ale maselor populare: scuturarea jugului exploatatorilor dinăuntrul și dinafara hotarelor țării, cucerirea libertății sociale și a independenței naționale.

Așa îl întâlnim, realizat cu măiestrie, în creațiile poporului, acest cel mai mare clasic al nostru.

Gruia lui Novac întruchipează năzuința poporului nostru de a scutura jugul turcesc. Ridicarea până la proporții legendare a forței eroului nu înseamnă o abatere dela realism, ci marchează admirația poporului față de vitejii care înfruntau cu arma în mână pe turci și exprimă încrederea optimistă a poporului în propriile sale forțe. Când îl zăresc pe Gruia care cutezase să vină la Țarigrad și să-i înfrunte în propriul lor bârlog, Turcii — „câtă frunză, câtă iarbă” — se reped asupra acestuia:

*Și pe loc ei s'aduna
Și de Gruie s'anina,
Și cu Gruie se lupta
Și pe Gruie mi-l lega
Cu trei funii de mătasă,*

*Din ele să nu mai iasă.
Dar când Gruie se'ntindea,
Două funii se rupea,
Numai una rămânea,
Una lungă noduroasă,
Cât un braț voinic de groasă.*

Disprețul față de cupiditatea turcilor și încrederea în forțele eroului apar puternic reliefate în scena sosirii la Țarigrad a bătrânului Novac, cu desagii plini cu galbeni, ca să-și răscumpere fiul căzut în captivitate:

*El desagii deșerta.
Turcii tot năvală da,
Și pe jos se tăvălea,
Unul pe-altul se'mpingea.
Iar Novac că alerga
Pe Gruie mi-l deslega,
Un paloș în mână-i da
Și din gură cuvânta:
— Bate tu marginile
Eu să bat mijloacele,
Că le știu soroacele.*

Acelaș contrast izbitor între eroul popular și adversarul lui, contrast menit să reliefeze dragostea poporului pentru cel ce întruchipează idealul său, îl întâlnim și în balada lui Toma Alimoș. Numai că aici adversarul este Manea:

*Stăpânul
moșiilor
Și domnul
câmpiilor,
Manea slutul
și urătul.*

În timp ce se prefăce a lua plosca întinsă cu dărnicie de către Toma, Manea îl rănește mortal, înfigându-i paloșul în pantece. Dar Toma Alimoș, nu găsește odihnă până nu pedepsește pe mișel. Goana lui Toma în urmărirea lui Manea și uciderea acestuia este imaginea artistică a răzbunării implacabile pe care poporul o pregătește împilatorilor săi. Așa cum l-a ajutat în luptă, întreaga natură a patriei se apleacă plină de dragoste asupra eroului în agonie:

*codrul se cutremura,
ulmi și brazi,
se clătina,*

*fagi și paltini
se pleca,
fruntea
de i-o răcorea,
mâna
de i-o săruta
și cu freamăt el plângea.
Murgul jalnic râncheza,
cu copita că-mi săpa:
groapă mică că-i făcea
fănișor îi așternea,
floricelă că-i sădea,
cu trei lacrimi le stropia,
drumu'n codri c'apuca
și mergea, mare, mergea,
pân'la paltinii trăsniți,
la voinicii poposiți.*

Infrățirea aceasta între popor și pământul strămoșesc precum și hotărîrea de a lupta împotriva exploatatorilor este exprimată mai direct prin glasul eroului liric din doine:

*Codre, codre, înfrunzit,
Codre frumos înfrunzit
Ține-mă'n tine ferit
Cu frunză acoperit
(Sub poale de codru verde)*

Sau:

*Lase-m'oi de răzășie
Să apuc în haiducie
Ca să-mi fac sfântă dreptate
Cu cea gheogă de pe spate,
Să-mi aleg judecători
Cei stejari nestrămbători.
(Cântecul răzeșului)*

Legeți de popor, inspirându-se din „izvorul pururi reîntineritor“ al folclorului — termenul este al lui Eminescu — clasicii noștri s'au putut opune cu succes tendințelor reacționare în artă, au izbutit să-și ferească opera de veninul perfid al culturii burgheze în descompunere și au creat chipuri expresive de eroi populari.

Chiar atunci când prezintă figura unui domnitor, clasicii nu se opresc asupra-i pentru acest atribut al său. Ceeace-i interesează în figura lui Gelu, Mircea, Ștefan sau Mihai Viteazul este faptul că, în momentul istoric respectiv, ei s'au pus în fruntea luptei maselor poporului pentru indepen-

dență. Numai în măsura în care ei au fost purtătorii acestei năzuințe esențiale a maselor în epoca respectivă, numai în această măsură ei și-au câștigat dragostea poporului și deci și a scriitorului legat de popor, numai în această măsură ei au meritat să devină personajii principale ale operii, eroi pozitivi tipici în operele care oglindesc veridic realitatea acelei epoci.

Măestria clasicilor stă în felul cum știu ei să sublinieze legătura strânsă dintre erou și mase, în multiplicitatea și eficacitatea mijloacelor pe care ei le utilizează pentru a marca prin imagini artistice caracterul popular al eroului.

Iată, de pildă, tabloul din „Moartea lui Gelu“ (G. Coșbuc), tablou care prin conținutul și prin patosul imaginii amintește de momente similare din creația folclorică. Voevodul care a luptat până la ultima suflare pentru a apăra libertatea pământului strămoșesc, este grav rănit. Calul, tovarăș credincios de luptă, îl slujește și în pragul morții: scurmând cu copitele îi face culcuș de veci în pământul drag al patriei. Un astfel de erou care s'a contopit cu patria sa, cu poporul său, nu poate muri. Amintirea lui reprezintă o chemare la luptă. Făclia va fi preluată de urmași.

De aceea, apare firesc finalul emoționant, răscolitor prin energia și optimismul victorios al versurilor ce răsună ca o fanfară:

*Și-armat voi ieși eu afară,
Și veselî vom trece noi iară
Prin sulii și foc înainte,
Să ție potrivnicii minte
Că-s vii, când e vorba de țară,
Și morții'n morminte!*

Să ne oprim o clipă asupra unei imagini, de astă dată din poemul „Pașa Hassan“. Cum este zugrăvit aici chipul lui Mihai Viteazul? Încă din prima strofă, poetul, insistând asupra forței de neînvins a voevodului, sugerează totodată ideea că acesta nu este decât unul — deși cel mai vajnic — dintre ai săi. Vodă, care trece printre șirurile dușmane „cu fulgeru'n mână, cărare făcând“, este urmat îndeaproape de întreaga „oștire română“:

*Și 'n urmă-i se 'ndeasă, cu vuet curgând
oștirea română.*

Însăși structura strofei este folosită aici pentru a sublinia ideea. Cuvintele „oștirea română” sunt așezate în ultimul vers al strofei, versul scurt, caracteristic coșbucean. Venind după pauza cerută de finalul versului anterior, aceste două cuvinte cad răspicat, vestind cu mândrie esențialul și desfășurând parcă larg în fața cititorului perspectiva mărețului tablou al oștirii române ce-și croește drum prin mulțimea nenumărată a dușmanilor.

Astfel pregătit, momentul culminant al întâlnirii dintre Mihai și Sinan, nu mai prezintă apoteozarea unui domnitor supramom, ci chipul tipic al unui erou popular, expresie veridică, puternic reliefată a esenței forței sociale respective:

*Sălbaticul vodă e'n zale și'n fier
Și zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart'o cupolă pe frunte,
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda din stânga-i ajunge la cer,
Și vodă-i un munte.*

Toate mijloacele, începând cu arta portretului dinamic și sfârșind cu alegerea cuvintelor care prin conținutul și chiar prin sonoritatea lor să sugereze ideea necesară — sunt folosite în aceste strofe cu pricepere de maestru. Cititorul înțelege și simte că imaginea hiperbolizată a lui Vodă, nu este altceva decât expresia clară a forței năpraznice a poporului căruia, atunci când își apără libertatea, nimic nu-i poate sta împotrivă, nici un cuceritor, fie el oricât de mândru și urmat de oricâte oști prădalnice.

Ideia această fundamentală, profund patriotică și progresistă, stă și la baza primei părți a Scrisorii a III-a, care constituie, incontestabil, una dintre cele mai frumoase pagini ale literaturii noastre clasice. Ca într-o orchestrație vastă, simfonică, de o neasemuită bogăție, adâncime și claritate, se împletesc aci diferitele elemente, se succed într-o creștere organică diferitele părți ale compoziției, închegându-se într'un tot armonic, care emoționează și transmite cu lipezime mesajul de idei.

Asistăm întâi la visul de mărire al sultanului și la înfăptuirea acestui vis prin foc și sabie. Și uriașul imperiu ajunge

la malul Dunării. Baiazid, expresie tipică a forței cotropitoare, înrobitoare, se ciocnește de Mircea, conducătorul unui popor nu prea mare, dar care-și iubește libertatea mai presus de orice.

Înfățișând într-o strofă mulțimea cotropitorilor care „vin de 'ntunecă pământul” la propriu și la figurat, Eminescu notează discret, în ultimul vers:

„Numa'n zarea depărtată sună codrul de stejari”

Versul este precedat de câteva puncte de suspensie care indică parcă și grafic prăpastia dintre cele două elemente ale tabloului.

E, în acest punct de suspensie, o „tăcere înfricoșată, ca înaintea unei furtuni”. Cuvântul „numai” (numa'n zarea depărtată) întărește această impresie de opoziție, de amenințare ce crește. Codrul de stejari care sună în zarea depărtată stă parcă de strajă acolo. Este imaginea pământului patriei și a poporului înfrățit cu acest pământ. Acum sună numai, dar, dacă se va deslănțui furtuna, va vui înspăimântător, prăbușindu-și forțele asupra dușmanului.

Mircea este expresia tipică a acestui popor și a acestui pământ pașnic, dar străjuindu-și treaz libertatea, gata de a înfrunta la nevoie puhoiul ce întunecă pământul, al cotropitorilor. Prin trăsăturile sale individuale („un bătrân atât de simplu după vorbă, după port”), prin atitudinea și felul său de a se exprima care sunt numai ale lui, dar sunt totodată caracteristice pentru poporul său, Mircea este zugrăvit de poet în așa fel încât se impune ca un autentic erou, popular indestructibil legat de mase.

De aceea, în cuvintele cu care, plin de demnitate, el înfruntă pe îngâmfatul cuceritor, descoperim glasul întregului popor român: mai mult chiar, descoperim chiar glasul tuturor popoarelor iubitoare de pace și libertate. Într-aceasta stă caracterul profund tipic al acestui personaj creat de Eminescu. De aceea au și devenit atât de populare versurile prin care Mircea își încheie cuvântarea:

*Eu? Imi apăr sărăcia și nevoile și neamul
Și de-aceea tot ce mișcă 'n țara asta, râul,
ramul,*

*Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este.
Dușmănit vei fi de toate fără a prinde chiar de
veste.*

*N'avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se 'nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!"*

Dacă la începutul ciocnirii, codrul suna în depărtare, iată-l acum dezlănțuit. Cuvintele lui Mircea se adevăresc: „Tot ce mișcă 'n țara asta, râul, ramul /mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este“. Clocotește întreaga natură a patriei, clocotesc oștile pornite să apere pământul drag. Începutul magistralului tablou al luptei — tablou care reprezintă momentul culminant al simfoniei — marchează această împletire a puterilor omului cu acelea ale codrului, înfrățirea dintre popor și natura patriei:

*Și-abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce
mai sbucium*

*Codrul clocoti de sgomot și de arme și de
bucium...*

Cercetarea folclorului și a clasicilor noștri ne oferă și prilejul de a respinge interpretarea simplistă a raportului dintre erou și mase. Să nu ne închipuim că este neapărat necesar ca scriitorul să înfățișeze pe erou în mijlocul maselor. Nu e vorba aici de prezență fizică. Ceeace importă este ca eroul să fie expresia acestor mase, să întruchipeze năzuințele lor, să fie caracterizat prin cele mai înalte trăsături morale ale poporului.

Corbea stă întins, departe de orice ființă omenească, și vreme atât de îndelungată, încât în temnița aceea întunecată unde: „Șade 'n apă /până 'n sapă/ /și 'n noroi/ până 'n țurloi“, vietățile au avut timpul să crească apreciabil:

*Aicea, când am intrat,
ce-am văzut când m'am uitat?*

*Băjbăiau
șerpoaicele
și erau
ca acele,
broaștele
ca nucile.*

*năpârci ca undrelele.
Acum sunt șerpoaicele,
maică, sunt ca grinzile,
broaștele
ca ploștile
și năpârci ca bușile.*

Și totuși, izolat în temnița sa întunecoasă, Corbea este strâns legat de masele populare. Viața lui, acolo în întuneric, este o imagine a vieții întunecate a poporului exploatat. Dorul său de a scăpa din temniță, este dorul întregului popor asuprit de veacuri, care tânjește după libertate. Agerimea minții sale și tăria brațului său, curajul, sunt virtuți caracteristice poporului. Superioritatea sa morală față de dușmani este superioritatea morală a omului simplu din popor față de exploataorii cu suflet de fiară sau de slugă. Victoria sa asupra domnului, a boerilor și a slugilor acestora constituie împlinirea anticipată a visului din totdeauna al maselor ce gem sub jugul exploataării:

*Corbea, dacă-mi ajungea
de pe cal descăleca,
tocma 'n casă că-mi intra:
Ștefan-Vodă tremura,
boierii încremenea.
De frică ce le era,
ei la masă că-l poștea.
Dară Corbea ce-mi făcea?
El la masă nu ședea,
'n pragul
ușii se punea,
paloșul
în mâini lua,
mâncile-și sumeșea,
pe boieri că mi-i tăia:
sânge la glezne era.*

★

O situație asemănătoare întâlnim într'una din lucrările clasicului nostru în viață, maestrul M. Sadoveanu. După ce a fost muncit în chinuri de boerul Răducan Chioru, Constandin Moșoc s'a târît afară din sat „și s'a ridicat pe plaiurile cele înalte, către Rarău“, devenind „om fugar din lume și pribeag în pustie“. În codrul nepătruns trăia și haiducul Vasile cel Mare, care i-a devenit mai târziu prieten

și învățător. Deși sălășluiau în acea pustie, departe de așezările omenești, nici Moțoc și nici Vasile cel Mare nu sunt înfățișați rupți de semenii lor. Dimpotrivă, drama lui Moțoc, atât de personală, este în fond drama țaranului care e la cheremul boierului ce se socotește stăpân absolut asupra vieții oamenilor de pe moșia sa. Caznele la care este supus Moțoc sunt o imagine a caznelor la care era supus orice țaran care cuteza să înfrunte pe boier. Tipică este deasemenia căutarea unui refugiu în codrul nepătruns, codrul frate cu românul năpăstuit. Drumul lui Constandin Moțoc, dela durerea înăbușită la revolta fățișă, este drumul maselor țărănești asuprite, care vreme îndelungată răbdau impilare, pentruca abia într'un târziu, când cuțitul le ajungea la os, să pornească la luptă sub conducerea celor mai cutezători. De aceea, povestea lui Constandin Moțoc, cel ce se retrăsese în sălbăcie, nu este o simplă dramă personală a unui om rupt de mase, ci o istorie tipică pentru acele mase exploatare de care el rămâne legat prin mii de fire nevăzute. De aceea, „răzbunarea“ lui nu este răzbunarea unui individ pentru răul ce i-a fost pricinuit, ci un act de justiție, o judecată în numele poporului exploatat, un „județ al sârmanilor“ cum spune M. Sadoveanu în sugestivul titlu al nuvelei. Cuvintele rostite înainte de a-l pedepsi pe boier sunt grăitoare în acest sens:

„ — *Ne-am înfățișat... ca să facem un județ, după vechi obicei. Căci pînă la judecata cea din urmă, a lui Dumnezeu, neavînd ascultare nici la isprăvnicii, nici la Divan, cată să facem drepte singuri cu brațul nostru. Pentru muiere te iertăm, luminate stăpîne, — dar am tremurat cu capu'n gard și cu glesnele'n ghiața morii, și cu picioarele 'n butuc și cu ochii în fum de ardei, stupindu-ne sufletul, și ne-ai ars cu harapnicul; ne-ai rupt unghiile. Ne-ai umplut de otravă viața, căci ne-am adus aminte de toate în zilele și n'am găsit nici într'un fel alinare și izbîndă! Ne-am înfățișat să-ți plătim, cucoanel!*“

Unele dintre cele mai strălucite exemple de eroi pozitivi tipici măiestru realizați, pe baza unei juste înfățișări a legăturii lor cu masele, le găsim în literatura clasică rusă. Să ne amintim, de pildă, de Cutuzov din „Război și pace“ de Lev Tolstoi. Dacă structura acestui personaj se resimte întrucâtva de anumite confuzii ideologice ale lui Tolstoi cu privire la esența procesului istoric, în ansamblu structura lui este o dovadă vie a măreției simple, caracteristică eroului strâns legat de mase. Calmul său, lipsa oricărui zbucium steril, încetineala plină de încredere, își au rădăcina în legătura profundă dintre acest comandant de oști și poporul său, a cărui libertate o apără, sunt expresia puterii de neînvins a poporului însuși în drumul său spre progres, a legilor obiective ale procesului istoric. Trăsăturile sale individuale, care, privite dintr'un punct de vedere îngust ar putea părea defecte, capătă o nouă semnificație tocmai datorită faptului că sunt aureolate de legătura sa intimă cu masele. Se întâmplă cu Cutuzov un fenomen asemănător cu transfigurarea bruscă a unui chip urât de adolescent, atunci când — precum o lumină interioară — se aprinde vâlvătaia unei nobile emoții sau îl însuflețește vraja unui zâmbet cald. În Cutuzov noi nu mai vedem pe omul aparent molău și distrat, ci pe marele comandant de oști, a cărui putere se trage din uriașa forță a poporului, o întruchipare vie a acestei forțe.

Un caz deosebit de instructiv îl reprezintă personagiul Rahmetov din romanul „Ce-i de făcut“ al lui N. S. Cernășevski. Cernășevski a creat acest tip, conștient că el constituie încă o raritate în societatea rusă din epoca aceea. O recunoaște dealtfel explicit într'un pasaj din roman, în care declară că a întâlnit „numai opt exemplare din această rasă“. Dar Cernășevski subliniază cu dreptate: „Ei sunt puțini, dar cu ei înflorește viața tuturor, fără ei viața s'ar acri, ar lăncezi, ei sunt puțini, dar ei dau tuturor oamenilor puțința să respire, fără ei oamenii s'ar înăbuși... În viață ei înseamnă ceea ce e esența în ceai, buchetul într'un vin bun; dela ei vine forța și aroma; ei reprezintă floarea

celor mai buni oameni" (sublinierile noastre). Din înseși formulările lui Cernâșevski, se vede că, deși l-a conceput pe Rahmetov ca pe un caz singular, ca pe un „om deosebit“, o „natură superioară“, el a înțeles că atari oameni nu sunt interesați și demni de admirat decât în măsura în care ei reprezintă anticipativ noul, care acum abia se înfiripă, dar se va dezvolta biruitor mai târziu, în măsura în care ei, cei puțini, reprezintă tot ce este mai înalt în suflul *tuturor*, în măsura în care ei păstrează contactul cu masele: „*ei sunt puțini, dar cu ei înfloarește viața tuturor*“.

Creând în Rahmetov chipul tipic al luptătorului revoluționar rus din acea epocă, a democratului revoluționar, expresia cea mai înaltă a năzuințelor întregului popor, Cernâșevski a dovedit că realismul clasic rus a atins acea culme de pe înălțimea căreia devenea posibilă descifrarea viitorului și adeziunea entuziastă la acest viitor. El a dovedit că clasicii ruși au știut să dezvăluie acea formă subtilă a tipicului care este elementul nou, mlădiță a viitorului, care va birui prin luptă asupra vechiului tocmai pentru că reprezintă ceea ce este esențial, tocmai pentru că el, noul, se situează pe linia dezvoltării societății, dezvoltare condusă de legi obiective, de neînfrânt.

Învățătura marxistă și — pe plan artistic — metoda realismului socialist, a făcut posibilă o mai clară și adâncă perspectivă. Învățând din experiența literaturii sovietice și străduindu-se să-și însușească tot mai deplin metoda realismului socialist, scriitorii noștri au dezvoltat în mod creator tradiția clasicilor, au descoperit calea pentru a înfățișa în mod cu adevărat just și chipul eroului popular al vremilor trecute.

În această privință, literatura noastră a înregistrat succese deosebite.

Cea mai nouă lucrare a maestrului Sadoveanu, povestirea istorică „Nicoară Potcoavă“, constituie o nouă biruință a acestui scriitor căruia legătura cu poporul îi conferă „tineretă fără de bătrânețe și viață fără de moarte“ pe care — spun

basmele noastre — o obține cel ce soarbe apa vie. Mihail Sadoveanu a sorbit din această apă vie, care, pentru scriitor este viața și creația poporului.

Nu are rost să facem aci o analiză a povestirii. Voim numai să subliniem că una dintre consecințele, fericite ale aplicării metodei realismului socialist a fost tocmai luminarea mai justă a raportului între erou și masă. Abia în noua povestire virtualitățile închise în „Soimii“ au înflorit deplin. Dela înălțimea concepției sale de astăzi, ceea ce scriitorul a simțit în primul rând nevoia și ceea ce a izbutit efectiv să facă, a fost să ridice pe Nicoară Potcoavă la rangul de erou popular, ceea ce motivează situarea lui în centrul povestirii. Reconsiderându-și și opera din tinerețe, scriitorul a înlăturat, pe de o parte, orice element care putea întuneca sensul social al misiunii lui Nicoară și capacitatea sa de a fi un exponent al năzuințelor poporului în acea vreme. Pe de altă parte, scriitorul a situat în centrul atenției legăturile lui Nicoară cu masele populare. Problema esențială care frământa poporul în secolul al XVI-lea, era lupta pentru a scutura jugul otoman, luptă ce se împletea cu aceea împotriva boerilor și exploataților vânzători de țară. Aceasta este și sarcina pe care și-a asumat-o Nicoară, sarcină căreia îi închină toate eforturile sale. „Răsbunarea“ împotriva celor ce l-au trădat pe Ion Vodă nu este decât forma concretă sub care se manifestă această judecată făcută în numele poporului. „Nu intrăm în Moldova după dobândă, — spune el — ci pentru a face județ vânzătorilor.“ În numele lui, crainicii vestesc: „Domnul nostru Nicoară pe sârmani îi ocrotește, pe cei truși îi lovește“. Până și în vis, când aiurează pe patul de suferință, îl urmărește ideea misiunii sale: „Doamne, luptat-am după puterile mele“... — se justifică el nu atât față de Dumnezeu, cât față de sine însuși. — „Am apărat pe sârmanii lumii și am ridicat sabia împotriva nedreptăților deregători ai țării acesteia“... Nenumărate sunt momentele și mijloacele prin care scriitorul subliniază legătura lui Nicoară cu masele populare. Pe ori unde trece Nicoară în drumul său de întoarcere către Zaporoje, toți și toate îi

sunt prieteni, oamenii și pământul patriei îl sprijină în lupta lui, îl apără împotriva dușmanului. Cuibul său din Zaporoje este loc de întâlnire pentru toți răsvrățiții împotriva nedreptelor orânduiri, pentru toți cutezătorii care vor să lupte pentru a dărâma pe împilatori. Când, după o temeinică pregătire, el pornește lupta, în jurul steagului său se strâng masele populare asuprite, răzăși în primul rând, dar și iobagi.

În poezie, sfârșitul anului precedent ne-a adus un dar de preț, poemul lui Eugen Jebeleanu: „Bălcescu”. Folosirea metodei realismului socialist l-a ajutat și pe E. Jebeleanu să dea o imagine veridică a epocii istorice pe care-și propunea să o înfățișeze, l-a ajutat să creeze în „Bălcescu” figura tipică a eroului popular din acele vremi. Poetul a știut să arate convingător că viața lui Bălcescu se împletește cu aceea a poporului său. Personalitatea eroului se conturează prin istoria poporului, ea nu devine clară decât pe fundalul măreț al revoluției dela '48. Căci evenimentele istorice ale acelor ani au cerut sânge din sângele lui luptătorului neînfricat ce a stat în fruntea maselor, după cum au cerut sânge din sângele acestor mase, făuritoare ale istoriei. Larga cuprindere în timp și spațiu a poemului, — care ne poartă pe aripile sale, dela cocioaba iobagului până la palatul domnesc din București, până în portul Brăilei sau până în Ardeal și chiar până la Paris, dela înaintașii revoluției dela '48 până la urmașii lor de azi — această largă cuprindere ca din sbor de vultur conferă o vastă perspectivă nu numai revoluției dela '48, dar și lui Bălcescu însuși, clădind pentru statura lui monumentală soclul și fundalul potrivit pentruca silueta lui să se detașeze cu claritate.

Înă din prolog, poetul subliniază această profundă legătură a eroului cu viața poporului său. El a întruchipat tot ce avea mai bun poporul, năzuința sa spre libertate, voința sa de a lupta. De aceea a și fost eficace acțiunea lui, de aceea a putut ajuta poporul să vadă mai limpede, să-și înțeleagă mai bine dorurile și drepturile, să pornească cu mai multă hotărâre la luptă:

*Trecând prin văi însângerate,
Veni Bălcescu, dârz, din zare,
S'ajute flăcării nălțate
Să crească vâlvătaie mare;*

*O vâlvătaie uriașă
Ce-ar strânge'n juru-i, minunată,
Întreaga lume nevoiașă,
Copiii celor frânți pe roată.*

Acesta a fost deci rolul lui Bălcescu: de a ajuta flăcării revoluționare a maselor asuprite „să crească vâlvătaie uriașă”.

Caracteristic pentru acțiunea — tipică unui adevărat conducător de a scoate la lumină forțele latente ale maselor — este raportul dintre Bălcescu și bătrânul clăcaș Ion Ologu. Întors dela Paris, Bălcescu își regăsește prietenul parcă mai amărît și descurajat. Îl îndeamnă să nu desnădăjduiască, să pornească la luptă laolaltă cu alți năpăstuiți:

*Pumni ai doi, nu-s singurei,
Strânge-i, nu boci în ei.*

Efectul acestor cuvinte asupra bătrânului este redat cu măiestrie în poem, desvăluind sugestiv raportul caracteristic dintre conducător și mase:

*Tânăru-a tăcut, dar parcă
Fulgere se tot descarcă.
Bătrănu-l privește'n față:
Parcă a ieșt din ceață.
Nu mai e al nimănu,
Parcă tânărul e-al lui.
Clăcașii pe plug plecați,
Parcă-i simte acuma frați.*

Însăși compoziția poemului scoate în evidență legătura aceasta dintre erou și mase. În fiecare moment al acțiunii, poetul nu ne povestește numai ceea ce face, ci și gândește Bălcescu, ci înfățișează și scene în care apar masele de exploatăți, eroi din rândul acestora cum ar fi Ion Ologu sau Mihail sin Radu. Aceste scene capătă în poem semnificația unui al doilea plan — un plan de adâncime, — poate mai revelator decât primul. Din alăturarea acestor două planuri, figura marelui democrat revoluționar reiese mai deplin, mai convingătoare în patosul ei

revoluționar, în patriotismul ei înflăcărat. Este — pe planul artistic al imaginilor — ca un fel de permanentă verificare prin faptă a justeței atitudinii lui Bălcescu și a sincerității atașamentului său față de popor.

În episodul dela închisoare, îl aflăm pe Bălcescu gândindu-se la suferințele clăcașilor și amintindu-și întâmplarea ce-l cutremurase în copilărie: ciocoiul rânjind și izbind cu parul până ce-l ologi pe Ion. Gândul lui Bălcescu se împletește cu cântecul de ură și mânie al lui Mihail sin Radu: „*Ia'n ascultă, mă ciocoi, / Până când o să jupoi / Și pe țară și pe noi*“?

Tot astfel, mai târziu, în cântul 3, după o largă trecere în revistă a suferințelor de pe întreg cuprinsul țării, tabloul menit parcă să confirme justețea hotărârii revoluționare a lui Bălcescu, ne este înfățișat Ion Ologu târind către țințirim sania pe care zac întinși fără suflare cei doi copii ai săi morți de foame. Iar gândul clăcașului zboară departe, în „Francia“, la prietenul și sprijinitorul său, Bălcescu. Lupta acestuia împotriva naționalismului șovin este confirmată prin introducerea — în cuprinsul cântului care povestește drumul lui Bălcescu în Ardeal — a unui episod emoționant. Poposind în coliba unei văduve, eroul află din jelanăia acesteia cum i-a murit bărbatul într'o încercare cu ungurii. Femeia și-a răzbunat soțul, răpunând pe ucigaș. Dar a constatat cu durere că dușmanul nu era dușman, ci un om sărman ca și ei, victimă ca și ei a învrăjbirii naționale atâțate de grofi.

Când vorbește Bălcescu, înfruntând pe complotiștii care au pătruns în palat pentru a aresta guvernul revoluționar sau înfruntând pe Fuad Efendi venit pentru a sprijini pe boierii trădători, în glasul lui — ca și în glasul lui Mircea din Scrisoarea a III-a a lui Eminescu — auzim glasul întregului popor. De aci, din rădăcinile sale adânc înfipte în pământul patriei, îi vine eroului forța sa. Comentariul liric al poetului subliniază acest fapt. Singur și neclintit în fața dușmanilor, Bălcescu nu e totuși singur:

*Tânărul nu-i singur,
E cu el poporul.*

*Și în ochii ăștia
Mari, adânci, umbroși,
E-o putere care
Urcă din strămoși,
Dela răsvrățiții
Ce luptară'n vremuri,—
Braț ce nu se frânge
Și de care tremuri.*

Ca și în „Mitrea Cocor“ al maestrului Sadoveanu, în poemul lui E. Jebeleanu este sugerată cititorului, prin mijloace de o mare forță artistică, ideea preluată creator din folclor: eroul popular nu moare niciodată, el învinge timpul, trăind peste veacuri în lupta celor ce duc mai departe și ridică pe o nouă treaptă tradiția sa revoluționară:

*... Un veac trecu. În cimitirul
Italian îndepărtat,
Stă îngropat de-un veac valahul
Cu cei săraci îmbrățișat.*

*Dar inima-i cu noi e, 'n țară,
Vitează, tânără și vie-i.
E pretutindeni unde-i luptă,
În fumul des al bătăliei.*

Nu întotdeauna scriitorii noștri au izbutit în strădania lor de a îndeplini cerințele metodei realismului socialist, atunci când își propuneau să înfățișeze chipul eroului pozitiv al vremilor trecute. Nerespectarea acestor cerințe a dus întotdeauna și la o gravă derogare dela o prezentare justă a raportului dintre erou și masă, problemă care — așa cum am încercat să arătăm — este esențială în conturarea unei figuri tipice de erou pozitiv.

Vom aminti numai două cazuri extreme.

În romanul lui I.D. Mușat „Răscoala iobagilor“ și, mai de curând, în poemul „Doja“ al lui I. Florea-Rariște, figura marelui conducător al iobagilor apare întunecată, falsificată. Și aceasta pentru că autorii nu au știut să facă din personagiul creat de ei un vrednic reprezentant al iobagilor răsculați, pentru că n'au știut să centreze întreaga desfășurare a acțiunii pe forța progresistă, făuritoare de istorie a poporului și reprezentantul acestei forțe, eroul revoluționar. Dimpotrivă, acestei

greșeli i-au adăugat și alta: au lăsat să se strecoare printre trăsăturile morale ale personajului unele note cu totul străine unui atare tip, și aceasta îndeosebi în ceea ce privește raporturile sale cu masa. Așa, de plidă, în romanul lui, I. D. Mușat insistă fără rost asupra situației lui Doja ca mercenar al breslelor din Cluj, sau asupra pasivității sale atunci când este arestat. Iar în poemul lui Florea-Rariște asistăm la o scenă foarte curioasă în care Doja apare ca un om cu totul străin de preocupările maselor, ba chiar adoptând o atitudine de comandă brutală și de dispreț. El îi amenință pe oamenii care au tăcut la sosirea lui, că-i va străpunge cu sabia. Chiar după ce primește răspunsul cerut, el nesocotește plângerile justificate ale ostașilor și îi ironizează cu un dispreț de adreptul ciocoiesc, apostrofându-i astfel:

*Cum? Ce spui... Ori poate că mi-i dat s'aud
Glas venit pe vânturi de pe cea lume!
Despre care viață trăncăniți (!) anume?
Nu cumva de rouă e pământul ud
Și vă poartă gândul spre culcuș de puf?*
(subl. ns.)

De altă natură este îndepărtarea dela adevărul istoric în lucrări cum ar fi piesa — altfel valoroasă — a lui Laurențiu Fulga. Aci autorul a căzut în extrema cealaltă. El l-a prezentat pe Ion Vodă ca pe un fel de voevod al țăranilor, preocupat să le facă dreptate acestora împotriva boierilor, să desființeze exploatarea feudală. Este evident că avem a face aci cu o artificială „înfrumusețare” a eroului, căruia i se atribuie preocupări incompatibile cu poziția sa de clasă și cu epoca respectivă. Ion Vodă poate și trebuie să fie înfățișat ca un erou pozitiv. Dar el merită acest titlu nu pentru o imaginară și imposibilă atitudine de domnitor „marxist” în plin ev mediu, ci pentru reala și nobila sa strădanie de a organiza un stat centralizat puternic și de a scutura jugul otoman sub care gemea țara.

În acest sens — și numai în acesta — el este expresia năzuinței arzătoare a

maselor, căci în această perioadă se pune cu acuitate, în fața poporului român, problema cuceririi independenței.

★

Eroul pozitiv al vremurilor noastre este omul care exprimă năzuințele cele mai fierbinți ale maselor în această epocă, făurirea unei vieți fericite prin: construirea socialismului, pacea și frăția între popoare.

În fruntea luptei pentru realizarea acestei năzuințe se situează clasa muncitoare condusă de partidul ei de avangardă, căci ei îi revine misiunea istorică de a doborî capitalismul și de a făuri societatea nouă în care să dispară pentru totdeauna orice formă de exploatare a omului de către om.

Cel mai înaintat dintre eroii pozitivi ai vremurilor noastre este muncitorul, și în primul rând muncitorul comunist, el fiind în mod firesc expresia celei mai înaintate forțe din epoca noastră, și deci expresia cea mai directă, mai puternică, a însăși esenței năzuințelor poporului.

„Partidul Comunist — se spune răspicat în Tezele publicate cu prilejul a 50 ani de existență a P.C. al U.S. — îndeplinește cu succes rolul de conducător și organizator al maselor populare, pentru că reprezintă uniunea de luptă a comuniștilor tovarăși de idei, strâns uniți prin unitatea de concepții, unitatea de acțiune și disciplină. Întreaga activitate a Partidului Comunist este pătrunsă de credința profundă în popor, în energia revoluționară a oamenilor muncii. Partidul nostru pornește dela aceea că muncitorii și țăranii care crează toate bunurile vieții sunt adevărații făuritori ai istoriei, că „va învinge și va păstra puterea numai acela care crede în popor, care se va cufunda în izvorul creației populare vii” (Lenin). Forța partidului constă în legătura lui indisolubilă cu poporul. Forța poporului constă în unirea lui strânsă în jurul partidului”.

Poporul a jucat întotdeauna rolul hotărâtor în istorie. Dar, de când în fruntea poporului a pășit, călăuzindu-l, partidul de tip nou al clasei muncitoare, forța poporului a crescut uriaș. Căci partidul

este „marxism-leninismul în acțiune“. Știința marxistă îngăduie cunoașterea legilor de dezvoltare a societății și deci arată cu claritate drumul ce trebuie urmat. Drumul acesta îl urmează masele, numai ele constituie forța care, pe acest drum necesar, făurește istoria, făurește viața fericită spre care năzuim. De aceea sublinia Marx că teoria devine o forță materială atunci când pune stăpânire pe mase. Iar Lenin preciza caracteristicile esențiale ale învățăturii marxiste subliniind tocmai faptul că marxismul se deosebește de toate celelalte teorii socialiste prin minunata îmbinare a unei perfecte lucidități științifice în analiza stării obiective a lucrurilor și a desfășurării obiective a evoluției, cu cea mai hotărâtă recunoaștere a însemnătății energiei revoluționare, a inițiativei revoluționare a maselor — precum și, bineînțeles, a unor anumite persoane, grupuri, organizații, partide care știu să simtă și să realizeze legătura cu clasa socială respectivă.

Ca orice partid comunist, Partidul Muncitoresc Român și-a bazat întreaga lui politică pe acest principiu de bază. În expunerea făcută la 22 August 1953, tov. Gheorghiu-Dej spunea: *„În elaborarea politicii sale, partidul pornește dela interesele fundamentale ale poporului. Practica arată că aplicarea principiului comunist al îmbinării experienței conducătorilor cu experiența maselor face ca politica partidului să reprezinte nu numai înțelepciunea și voința partidului, ci și înțelepciunea și voința întregului popor muncitor“*.

Partidul se călăuzește după principiul că, după cum nu este îngăduit să te situezi în coadă față de mase, tot astfel nu e îngăduit să pierzi contactul cu masele. Urmărirea strictă a acestei preocupări devine o necesitate mereu mai stringentă pe măsură ce sarcinile cresc în amploare. *„Cu cât este mai mare avântul, cu cât este mai mare amploarea acțiunilor istorice — preciza Lenin — cu atât este mai mare numărul oamenilor care participă la aceste acțiuni și, dimpotrivă, cu cât este mai profundă transformarea pe care vrem să o înfăptuim, cu atât trebuie să sporim mai*

mult interesul și atitudinea conștientă față de ea, să convingem de necesitatea ei noi și noi milioane și zeci de milioane de oameni.“ Partidul a știut să ridice la activitate creatoare milioanele de oameni ai muncii din țara noastră, eliberate de jugul exploatării din țara întinericului în care erau ținute de clasele stăpânitoare din trecut.

Toate cuceririle regimului de democrație populare sunt rodul acestei activități creatoare a maelor călăuzite de partid. Tot mai numeroase sunt în ultima vreme dovezile care vorbesc convingător despre larga participare a maselor la treburile țării. Sunt încă proaspete în mintea fiecăruia cifrele uriașe care indicau numărul acelor care au luat parte la discutarea proiectului noii Constituții a R.P.R. și au făcut propuneri. Activitatea sfaturilor populare — aceste organe prin care poporul își exercită în mod larg dreptul de a conduce în țara în care acum el e stăpân — se dezvoltă mereu. Crește neconținut amploarea întrecerilor socialiste. În primul semestru al acestui an, întrecerea socialistă a cuprins aproape 71% din totalul muncitorilor și funcționarilor. Crește de asemenea mișcarea stahanoviștilor. În aceeași perioadă numărul lor se ridica la 16.000, iar acel al frunțașilor în producție la peste 250.000. Impresionante sunt și cifrele care vorbesc despre sporirea continuă a numărului propunerilor de inovații, dintre care foarte multe sunt găsite utile și puse în practică. Anul trecut, de pildă, au fost puse în practică peste 11.300 inovații. Tot mai larg se dezvoltă și acțiunea corespondenților de presă. În ultima vreme, toate ziarele au publicat nenumărate sesizări venite din rândul oamenilor muncii, care puneau cu hotărîre probleme foarte juste și exercitau astfel cu eficacitate critica de jos.

Punând în practică învățătura marxistă după pilda gloriosului P.C.U.S. — Partidul Muncitoresc Român a subliniat în repetate rânduri importanța hotărîtoare a strângerii contactului cu masele. El a luptat și luptă cu energie împotriva oricărei încercări de a reînvia cultul personalității, iar în sânul partidului, împotriva oricărei încercări de a înfrânge principiul conducerii colective.

Aventura criminală a lui Beria — zădărnicită datorită unității de nezdruccinat între partid, guvern și popor, — a arătat că atari tendințe dăunătoare există încă și că ele pot constitui și astăzi o armă periculoasă în mâna dușmanilor. De aceea, în amintitele teze publicate cu prilejul a 50 de ani de activitate a P.C.U.S., se subliniază necesitatea de a desrădăcina din practica muncii de propagandă a partidului prezentarea nejustă, nemarxistă a rolului personalității în istorie, prezentare care-și găsește expresia în propagarea, străină de spiritul marxism-leninismului, a teoriei idealiste a cultului personalității. *„Cultul personalității este în contradicție cu principiul conducerii colective, duce la diminuarea rolului partidului, al centrului lui conducător și la scăderea activității creatoare a maselor de partid și a poporului sovietic, și nu are nimic comun cu concepția marxist-leninistă cu privire la marea însemnătate a activității îndrumătoare a organelor de conducere și activiștilor cu munci de conducere“.*

Într-adevăr, marii conducători ai partidului, clasicii marxism-leninismului, au combătut întotdeauna abaterile dela aceste principii. Stalin spunea: *„Fii devotat clasei muncitoare, partidului ei și statului ei. Asta e necesar și e bine. Dar nu confundă acest devotament cu devotamentul față de anumite persoane, cu acest van și inutil moft de intelectual“.* Cât despre întemeietorul socialismului științific, este prea cunoscută aversiunea sa pentru orice încercare făcută chiar de oameni bineintenționați, de a-l ridica deasupra celorlalți. Ne amintim cu respect și admirație de aceste cuvinte cuprinse într-una din scrierile sale: *„...Din antipatie pentru orice cult al personalității n'am admis niciodată în timpul existenței Internaționalei să devină cunoscute numeroasele mesagii în care se recunoșteau meritele mele și cu care eram săcâit din diferite țări — nici n'am răspuns vreodată la ele, doar că din când în când mustram pentru ele“.*

Principiile acestea formulate atât de limpede și hotărât în scrierile clasicilor marxism-leninismului și în documentele de partid sunt în genere cunoscute tuturor. Dar cunoașterea teoretică nu echivalează

în mod automat cu realizarea practică. Pentru a transforma în faptă vie aceste minunate principii, pentru a le realiza efectiv în munca de zi de zi în împrejurările complexe ce ți se ivesc în cale la tot pasul, e nevoie de o muncă neobosită, de o dragoste nețărnută față de popor și partid, e nevoie de o înaltă principialitate.

Dificultățile cele mai mari se ivesc sau devin mai evidente îndeosebi în această fază a muncii efective, așa spune a muncii pe teren. Așa se întâmplă atât cu activiștii sociali cât și cu acei activiști pe frontul literaturii, care sunt scriitorii. Eventualele insuficiențe în cunoașterea teoretică a problemelor și în special în cunoașterea vieții, se vădese nu atât când discută teoretic, în birou, planul propriei lor opere sau al altora, ci mai cu seamă în realizarea concretă, prin imagini artistice, a planului respectiv.

A înfățișa just chipul eroului pozitiv al vremurilor noastre, și îndeosebi al celui mai înaintat dintre acești eroi, comunistul, este o sarcină extrem de grea, mult mai grea decât aceea de a înfățișa veridic chipul eroului pozitiv al vremurilor trecute. Și nu e de mirare să fie astfel: viața socială a devenit mult mai complexă, mult mai complexă este și personalitatea oamenilor noi, constructori ai socialismului. Așa se și explică faptul că figurile realizate de eroi pozitivi ai zilelor noastre sunt mai puține numeroase de cât cele care înfrunchează eroi din trecut. Este aceasta o slăbiciune firească, dar nu mai puțin serioasă a literaturii noastre, slăbiciune pe care putem și trebuie să o lichidăm cât mai grabnic.

Nu e însă mai puțin adevărat că, pentru a se orienta în complexitatea vieții sociale moderne și a sufletului omului nou, scriitorul de azi este mult mai bine înarmat. El are la îndemână — sau în orice caz poate avea, și deci trebuie să se străduiască să aibă cât mai deplin înșușită — învățătura marxistă, busolă neprețuită. El are la îndemână o metodă care reprezintă un salt calitativ, față de realismul din trecut, metoda realismului socialist. Iar în ceea ce privește mânguirea adecvată a acestei metode, îi stă la în-

demână pilda scriitorilor sovietici, deschizători de drum. Aprofundând studiul marxism-leninismului, îmbogățindu-și neconținut cunoașterea vieții, însușindu-și metoda realismului socialist și învățând din experiența scriitorilor sovietici, muncind fără preget pentru a da poporului opere de un înalt nivel artistic și ideologic — au cucerit scriitorii noștri frumoasele succese cu care ne mândrim, Mergând mai departe pe această cale, vor înlătura petele de umbră ce mai întunecă pe alocuri operele lor, vor obține noi succese și mai înalte.

În problema esențială pentru reliefarea chipului comunistului, raportul eroului cu masele, avem încă mult de învățat din literatura sovietică.

Voropaev — minunatul erou creat de Pavlenko în „Fericirea” — nu concepe viața decât ca o luptă continuă pentru fericirea tuturor.

Pavlenko ni-l înfățișează ca pe un om plin de energie, optimist. Nici un fel de efort, oricât de mare, nu-l sperie. Nici cele mai grele primejdii, nici cele mai mari suferințe nu-i pot răpi bucuria de a trăi. Și totuși, la un moment dat, el este nefericit. Când? Atunci când în mod vremelnic, se simte inutil societății, rupt de tovarășii săi de luptă, singur. Singur cu el însuși, în pacea neturburată a unei vieți tihnite, dar fără de orizont. „*M'am desprins de fericire ca dintr'un avion* — spune Voropaev cu amărăciune. *Totul a rămas acolo, glorie, prieteni, totul, totul*”. Întreaga desfășurare a cărții, dar și fiecare scenă în parte și chiar fiecă replică — așa cum se vede din cuvintele citate mai sus — comunică prin imagini artistice convingătoare ideea esențială: nu există fericire mai mare decât aceea de a fi în mijlocul tovarășilor, în primele rânduri ale maselor, în lupta pentru realizarea năzuințelor poporului. Nu există pentru omul înaintat, pentru eroul vremurilor noastre, altă nefericire mai mare decât aceea de a fi rupt de mase, de a deveni inutil luptei comune, chiar dacă poți duce o viață fără griji.

La Voropaev, desprinderea de tovarăși

reprezintă un accident fără consecințe, ceva exterior personalității lui și deci trecător. A fost grav rănit în luptă și, la ieșirea din spital, nu i se mai îngăduie să se reîntoarcă pe front, cu sănătatea șubrezită și cu un picior amputat. Colonelul erou se simte inutil și pleacă să-și petreacă într'un orașel din sud concediul nelimitat. Dar abia ia contact cu realitatea de aici, și începe să-și dea seama că și aci este un câmp de activitate, un câmp de activitate în care și el, infirmul, poate fi de folos. Strângând din ce în ce mai mult legăturile cu oamenii din partea locului, se situează în fruntea lor și-i conduce la atac: atacul pentru înlăturarea cât mai grabnică a consecințelor războiului, pentru construirea cât mai grabnică a comunismului. Și Voropaev e din nou fericit.

Urmările nefaste ale unei reale pierderi a contactului cu masele sunt înfățișate cu vigoare într'o altă carte sovietică: „Cavalerul stelei de Aur”. Dramatismul acestei prime părți din lucrarea lui Babaevski, rezultă din prezentarea curajoasă a conflictului inevitabil ce se iscă întotdeauna între nou și vechi, între Serghei Tutarinov care exprimă năzuința fierbinte a maselor de a merge înainte, și secretarul raional, care, tocmai pentru că a pierdut contactul cu masele, le frânează avântul în loc de a li-l stimula, punându-se în fruntea lor.

O problemă interesantă în ceea ce privește raportul dintre erou și mase întâlnim în „Pământ deșelenit”. Prin tot ceea ce face și gândește, Davâdov ne apare ca un erou înaintat al vremurilor noastre, un adevărat om sovietic, exponent al celor mai înalte idealuri ale poporului său. Totuși, la un moment dat izbucnește un conflict aparent între el și mase. Când refuză să le predea cheia hambarului, mulțimea se repede asupra-i și-l lovește chiar. S'ar părea că se află față în față două tabere: de o parte a baricadei mulțimea înfuriată, de altă parte a baricadei, Davâdov.

Mai poate fi vorba aici de legătura dintre erou și mase? Se mai poate spune că el exprimă năzuințele lor? Aparent, nu. Dar numai aparent. Căci chiar și în aceste împre-

jurări — mai precis spus, tocmai în aceste împrejurări — când eroul înfruntă masele, el le rămâne credincios, se situează în fruntea lor. Le rămâne credincios, apărându-le pe ele împotriva lor însele, apărând cele mai profunde și înalte năzuințe ale lor împotriva unei dorințe momentane stimulate de dușmani care le-a invadat sufletul cu năpraznică violență, dar care în fond sunt superficiale și trecătoare, lipsite de orizont. Mai mult decât atât: se poate spune că în această împrejurare, Davădov apără interesele întregului popor împotriva unui grup restrâns, care în aceea clipă nu-și înțelege clar propriile interese pentrucă nu a învățat încă să vadă destul de departe și pentrucă influența dușmanului de clasă mai are încă putere asupra-i.

Învățând din experiența literaturii sovietice, scriitorii noștri vor izbuti să rezolve unele dintre problemele atât de dificile ale înfățișării veridice a eroului vremurilor noastre.

Așa, de pildă, înfățișând perioada luptei în ilegalitate a partidului în piesa „Pentru fericirea poporului” de N. Moraru și A. Baranga, sau lupta conspirativă împotriva ocupanților fasciști în „Moartea lui Iosif Clișci” de Al. Jar, autorii au creat opere veridice și profund dramatice pentrucă au știut să redea în imagini emoționante ideea esențială a indestructibilei legături dintre eroi și mase.

Ascunzându-se sub nume fals, mereu hărțuit de poliție, căutând și găsind adăpost pentru o clipă în casa unui om cinstit, supus la cele mai rafinate și diabolice chinuri în biroul somptuos al comisarului dela Siguranță, Buznea nu e nici o clipă singur. Mereu și pretutindenii el simte umărul tovarășilor, păstrează contactul cu masele, deși clasa stăpânitoare încearcă zadarnic să-l izoleze, tăindu-i astfel dela rădăcinii puterea, făcându-l inofensiv. Întâlnim aci, pe un alt plan, în condiții istorice schimbate, o situație similară cu aceea din balada populară Corbea sau din istorisirea lui Mihail Sadoveanu „Județul al sârmanilor”. Inchis între zidurile reci ale temniței sau ascunzându-se în creerii munților, izolat în biroul cu pereții capitonati unde i se ia interogatoriul la Siguranță, eroul nu-și pierde contactul cu

masele, a căror năzuință le exprimă; tocmai din această indestructibilă legătură cu poporul își soarbe puterea de neînvins. Corbea sare cu calul său năzdrăvan peste zidurile uriașe ale palatului și pedepsește pe asupritori, Constandin Moțoc, ajutat de haiducul Vasile cel Mare coboară din munți și trage pe boier la răspundere pentru toate fărădelegile săvârșite împotriva poporului. Mihai Buznea își înfruntă călăii cu neasemuită dârzenie și mai târziu, la proces, se transformă din acuzat în acuzator, un acuzator care condamnă întregul regim burghezo-moșieresc în numele maselor populare.

Tot astfel se petrec lucrurile cu Iosif Clișci. Nici el nu se simte și nu este de fapt singur în lupta sa. Aceasta, în pofida faptului că anumite condiții concrete specifice rezistenței față de ocupantul fascist îl obligă să se ascundă, să acționeze conspirativ, să atace de unul singur automobilul nazistului. Dacă moartea lui Iosif Clișci este atât de emoționantă și inspiră nu desnădejde tragică ci optimism și bărbătească energie combativă, este pentrucă acolo, în beciul în care l-au încolțit dușmanii și din care pare că nu mai există nici o scăpare, Clișci nu e singur. Moare în bezna beciului umed, departe de ai săi, și totuși alături de ei. Căci moare luptând, moare cu conștiința că și-a făcut datoria până la capăt, că a ajutat după puterile lui la realizarea năzuințelor tuturor oamenilor liberi și că lupta lui va fi dusă de alții mai departe, până la victoria finală.

Se poate spune, în general, că lucrurile care au drept temă lupta în ilegalitate sunt reușite, în măsura în care știu să oglindească în imagini puternice conflictul dramatic esențial al acestei epoci: lupta ce să dă între forța stăpânitoare a regimului, care încearcă zadarnic să izoleze pe eroi de masele populare, pentru a-i face inofensivi și între forța eroilor care exprimă năzuințele cele mai înalte ale maselor și a căror legătură cu masele este tocmai deaceia indisolubilă, forță care, în acel moment istoric era încă adesea învinsă, dar purtând perspectiva biruinței finale.

Dar, și după ce țara este eliberată și

poporul ia în mâinile sale puterea, dușmanul rămâne încă destul de puternic. Ascuțirea luptei de clasă în perioada de construire a socialismului este o teză marxistă de bază, a cărei valabilitate o confirmă zi de zi faptele pe care le trăim cu toții.

Eroul pozitiv al epocii este muncitorul înaintat — fie că muncește în producție, fie că muncește ca activist social. Țelul lui care e totdeauna Țelul întregului popor muncitor, nu poate fi atins decât printr-o luptă hotărâtă împotriva tuturor acelor care se opun cu disperare ofensivei victorioase a forțelor socialismului. Numai sesizarea justă a acestui conflict esențial fără nicio tendință de a-i toci ascuțișul pe linia idilizării, dă operii caracterul de veridicitate. Numai în cadrul unui atare conflict puternic se pot contura personaje tipice. Căci eroii înaintați nu se nasc prin generație spontană, ci se călesc în focul luptei cu dușmanii poporului, în luptă cu influența mentalității retrograde, în luptă cu dificultățile de tot felul care mai există încă în pofida afirmațiilor false ale celor care văd totul în roz, știut fiind că binele nu cade din cer dintr-o dată, ci trebuie abia cucerit prin efort susținut.

Construindu-și opera pe baza unui atare conflict puternic, a izbutit Dan Deșliu să dea apreciatul său poem „Lazăr dela Rusca”. Datele esențiale ale conflictului au cerut în mod firesc preluarea creatoare a elementelor folclorice. Sesizând în mod just faptul că eroul vremurilor noastre este muncitorul înaintat, poetul a știut să ridice, prin imaginile artistice create, figura comunistului Lazăr dela Rusca până la înălțimea unui adevărat erou popular. Poemul a îmbrăcat în mod firesc haina adevărată a unei balade, în care, cu tonul simplu dar impunător, specific vechilor rapsozi, se povestesc de data aceasta nu faptele vitejești ale lui Gruia, Toma Alimoș sau Corbea, ci actele nu mai puțin eroice, dar de altă natură, ale unui om înaintat al vremurilor noastre. Oricât de mari sunt deosebiri care decurg în mod necesar din diversitatea realităților oglindite, ceea ce apropie chipul unui Toma Alimoș de acela al lui Lazăr dela Rusca este caracterul lor de eroi populari: precum Toma

Alimoș în epoca respectivă, tot astfel Lazăr în epoca noastră constituie expresia cea mai înaltă a năzuințelor profunde ale maselor populare. Intreaga viață a lui Lazăr este închinată slujirii poporului, marea și permanenta lui preocupare o constituie lupta pentru făurirea unei vieți fericite. Numai că, luminat de învățătura partidului, el știe acum care este drumul — singurul drum — care duce către acea fericire visată de veacuri de masele oamenilor muncii: construirea socialismului.

— „Alei, neam de chiaburoi,
noi suntem ai tari, nu voi!
Ura toată strânsă stivă
de ne-ai pune-o dimpotrivă,
tot om face unul mare
din măruntele ogoare.
Că poporul dacă vrea
nu-l oprește nimenca!

Și pentru că vede mai clar pentru alții, îi poate ajuta să păsească mai sigur și repede pe acest drum al înfăptuirii năzuințelor din totdeauna. De aci, din adâncă lui legătură cu masele, îi vine lui Lazăr tăria de a-și înfrunta călăii, chiar atunci când aceștia sunt pe punctul de a-l ucide. Lupta lui fiind lupta întregului popor, — lupta unui popor ce deține un post înaintat în frontul în ofensivă al socialismului și care se știe urmat îndeaproape de mulțimea fără număr a tuturor celor ce urmăresc același Țel — el știe că nici moartea nu-l poate înfrânge. Cauza tuturor, cauza făuritorilor istoriei, a celor ce se situează pe linia de dezvoltare necesară procesului, este o cauză până la urmă întotdeauna victorioasă:

— „... Nu scăpați voi cu omor
de dreptatea din popor!
Tovarășii s'or scula,
pe voi crunt v'or judeca.
pe mine m'or răzbuna!...

Dacă în „Lazăr dela Rusca” avem un chip luminos și veridic de activist social, în „Cetatea de foc” întâlnim una dintre figurile reușite de muncitori înaintați ce-și desfășoară activitatea în producție. Pavel Arjoca s'a contopit până într'atâta cu năzuința poporului de a construi cât mai

repede socialismul, încât întreaga lui viață constituie un asalt dat timpului: cât mai mult oțel, oțel de calitate cât mai bună, pentru că asta înseamnă mai multe unelte și deci mai multă putere și bogăție în mâna poporului. Pavel știe rostul șarjelor lui în mersul poporului spre socialism. Munca pentru el este o bucurie, este însăși viața lui. Numai când înfrânge greutățile ce se ivesc în muncă, numai când depășește normele lucrând în fiecă zi mai bine decât a lucrat ieri, simte că trăiește din plin, că participă la lupta victorioasă a întregului popor pentru socialism. Acolo, în „celatea de foc“, în uzină, el încearcă o senzație tonică asemănătoare cu aceea a aviatorului, care străbătând spațiul cu o viteză nebună simte, percepe viteza aceasta materializată în vâjâitul aerului, pe care avionul său îl spintecă în înaintarea victorioasă. Acela simte biruința sa asupra spațiului; el, oțelarul, simte biruința sa asupra timpului. Maestrul oțelar Pavel Arjoca biruie timpul, dar nu pentru voluptatea amefitoare a vitezei în sine, voluptate care se gustă de unul singur, ci pentru a ajuta astfel poporul să-și atingă mai repede țelul: construirea socialismului.

De pe această poziție ideologică înaltă, pătrunsă de patriotism socialist, de pe această poziție care este a partidului și a întregului popor muncitor, combate și învinge Pavel Arjoca pe dușmanii care încearcă să saboteze producția uzinei dând rebuturi, făcând să explodeze un cuptor din oțelărie, împiedicând refacerea furnalului și chiar asasinând oameni. Și tot de pe această poziție se opune Pavel și propriului său tată — „muncitor cinstit, dar înapoiat politiceste,“ cum îl caracterizează el cu amărăciune. Scenele în care stau față în față cei doi Arjoca, bătrânul maestru furnalist și tânărul maestru oțelar, sunt pline de dramatism. Iar unul dintre elementele esențiale care marchează deosebirea dintre poziția înapoiată a celui dintâi și înaintată a celuiilalt, o constituie raportul lor cu masele. Deși cinstit și iubindu-și meseria, bătrânul furnalist are un orizont relativ limitat. El trăiește pentru sine însuși și pentru familia sa. Mai departe nu

vede. Deaceea, când i se pare că nu e apreciat suficient, sau când e îndurerat că fiu-său cel mic a pornit singur în munții Semenicolui să-i urmărească pe sabotori, refuză să mai urce la furnal, deși își dă seama că numai el, cu îndelungata-i experiență l-ar putea repune în funcție. Dimpotrivă, Pavel Arjoca vede lucrurile mai larg, dincolo de cercul îngust al propriei persoane și al familiei. Familia lui e întregul popor muncitor, cu a cărui soartă se identifică.

Una dintre scenele cele mai puternice este aceea din actul III. Bătrânul Petru Arjoca refuză să mai urce la furnal și și-a cerut ieșirea la pensie. Stă acuma acasă, nu prea mulțumit de el însuși, dar încăpățânat. În camera alăturată se odihnește Pavel, care și-a pierdut vederea când și-a salvat tovarășii amenințați să piară, uciși de explozia cuptorului. Silvia — soția bătrânului Arjoca — izbucnește în plâns, văzând cum își brustulește Petru pe vechii lui prieteni, care încearcă să-l convingă să renunțe la atitudinea sa dușmănoasă.

Din discuția emoționantă dintre Petru Arjoca și Silvia reiese convingător, prin mijloacele artei, ideea că desprinderea de mase înseamnă moartea morală a eroului, căci un om adevărat nu poate trăi izolat în cochilia egoismului său, ca o cârtiță în galeriile ei întunecate; „care nu împinge mai departe la carul vieții, e un mort, care nu poate aștepta altceva mai bun decât moartea“, după cum spune, cu dreptate, Silvia. De fapt, și Petru Arjoca simte confuz acest lucru, numai că nu vrea să-l recunoască încă. Se zbate, răcnește, nu atât pentru a convinge pe alții, cât pentru a se convinge pe sine însuși. Tot ce e bun și cinstit în el, îl cheamă alături de ceilalți, alături de masa celor ce muncesc. Și tocmai de aci rezultă drama sa profund omenească, emoționantă. Deaceea ne cutremură strigătul care izbucnește din adâncul sufletului său de muncitor. „Nu, eu nu sunt un dușman!“

Dacă desprinderea de mase echivalează cu moartea morală, legătura intensă cu

masele și cu partidul care îndrumază calea acestor mase conferă eroului putere nemăsurată, viață fără de moarte: „*Chiar dacă ochii i-au fost întunecați — spune Silvia despre Pavel — din lăuntru el vede departe, peste ani și ani, și vede numai viață*”.

Parcă pentru a confirma scenic cuvintele Silviei, acestea se materializează în acțiunea personajilor. Pavel intră în odaia bătrânilor. N'a mai avut răbdare să stea culcat, așa cum i-o prescrie medicul. E ora când ar fi putut să se destupe cuptorul Nr. 1. Și de aci, de departe, el, cu ochii legați, participă la munca tovarășilor săi. Pentru că dușmanii i-au răpit vederea, o roagă pe mamă-sa să privească în zare și să-i spună cum este fumul ce se ridică deasupra cuptoarelor. Și când înțelege, după culoarea fumului, că lucrurile nu merg bine la cuptorul cinci, intervine grabnic, chemând la telefon platoul: „Dă-mi pe Linu, ori spunc-i dumneata să nu joace gazul la cinci, că-i șarjă pentru axul intermediar al trolului. Ori ăsta vi-e ajutorul ce-l dați lui Sucec și echipei lui Coroni?...”

Din aceeași scenă rezultă și o altă idee esențială: într'un regim în care poporul e stăpân, nu mai există nici un fel de antagonism între interesele personale și cele ale colectivității, așa cum se întâmplă în regimul bazat pe exploatare. „Să nu ridici pereți între casă și uzină”, spune Silvia. Oamenii înaintați sunt conștienți de această identitate între personal și social. Numai cei ce sunt încă stăpâniți de mentalitatea retrogradă, promovată de dușmanii poporului, nu văd încă clar cât de firească este o atare contopire în societatea de azi. Desfășurarea conflictului în „Cetatea de foc” dezvoltă această idee cu mijloacele specifice teatrului. Desnoământul dramei vine atunci când și bătrânul Petru Arjoca ajunge să înțeleagă că, în țara noastră, cea mai eficace, singura rezolvare reală a problemelor personale este aceea pe care o aduce participarea la lupta pentru rezolvarea problemelor care interesează întreg poporul. Tabloul spectaculos din finalul actului IV apare motivat artistic și nu artificial, pentru că este concluzia firească a întregii desfășurări

a conflictului și demonstrează scenic un adevăr pe care realitatea nouă a zilelor noastre îl confirmă la fiecare pas.

★

Ne-am oprit numai asupra acestor două exemple: Un tip de activist social și un tip de muncitor în producție. Am fi putut analiza oricare dintre lucrările de seamă ale literaturii noastre. Concluzia ar fi fost aceeași: problema raportului dintre erou și masă constituie o problemă esențială în conturarea figurii eroului pozitiv tipic pentru vremurile noastre.

Același lucru îl demonstrează veridic procesul de descompunere morală, de decădere a eroului. Deși are slăbiciuni, nuvela lui Mircea Șerbănescu intitulată „Biruința” (Viața Românească, nr. 6/1953) este interesantă din acest punct de vedere. Muncitorului Mesecian i s'a încredințat un post de răspundere: a fost numit director al Atelierului mecanic orășenesc. Dar, cu vremea, omul acesta cam molâu și lesne încrezător, cu destul de serioase rămășițe de mentalitate retrogradă, a pierdut contactul cu masele, s'a „boierit”. Înfațișând acest proces, scriitorul notează cu pătrundere diferitele semne exterioare care-l dezvoltă. Utilizând mijloace artistice variate, el sugerează cititorului ideea că Mesecian începe să semene cu inginerul Nik, dușman periculos, lup camuflat în blană de mieluşel. „Prietenia” dintre cei doi își dă primele roade, aparent inofensive. Mesecian se surprinde pe sine imitând felul de a vorbi al inginerului și repetând ideile aceluia, cașicum ar fi fost ale sale. Când nevastă-sa, credincioasă tovarășă de muncă și de viață, se plânge că dă din ce în ce mai rar pe acasă, el răspunde „plin de importanță”, privindu-se mai departe în oglindă pentru a-și aranja toaleta (amănunt deasemenea semnificativ):

„Ce tot vorbești tu acolo? Un director ca mine are multe treburi de pus la cale. Are ședințe, relații, colaboratori cu care să stea de vorbă, are răspundere... Un director ca mine trebuie să trăiască în plinul vieții sociale, căci doar e în fruntea ei; doar n'o să bată marginile!”

Ceva mai încolo autorul notează, cu perspicacitate: „Mesecian recunoscă vorbele

obișnuite ale lui Nik, el recunoscuse chiar încercarea din partea lui de a le pronunța rar și apăsător, puțin cam nazal, întocmai așa cum făcea inginerul.

Pe Mesecian constatarea aceasta îl surprinde, dar nu-l supără. Dimpotrivă. El nutrește pentru Nik o admirație fără margini, considerându-l tipul omului „superior”, ultima expresie a „culturii”, a rafinamentului, un ideal pe care și el tinde să-l realizeze. Constatând efectele pe care „prietenia” cu inginerul le produce, cititorul — mai perspicace decât Mesecian, — începe să descopere în Nik un exponent al claselor exploatoare, un dușman. Astfel, întreaga desfășurare a acestui episod și în genere a întregii nuvele demonstrează prin imagini că desprinderea de mase duce în mod inevitabil — cu sau fără voie, — în tabăra dușmanului.

Scriitorul subliniază faptul că Mesecian se simte străin în propria lui casă. Și e firesc să fie așa căci atmosfera de aci a rămas o atmosferă muncitorească, în timp ce el, fără să-și dea seama, a și făcut primul pas spre dușman.

Pe Mara, — soția lui de care pe vremuri îl legase o dragoste sinceră și o tovarășească încredere — începe dintr-o dată să o vadă cu alți ochi. I se pare „o femeie bătrână, urâtă, acrită”, care vrea să-l țină legat „ca pe un vițel lângă par”. Hotărîrea ei fermă de a rămâne mai departe în producție, i se pare o absurditate, aproape o insultă personală, acum când e director: „Câștig eu destul ca să vă țin în larg...” Cufundat din ce în ce mai mult în mentalitatea retrogradă, Mesecian uită că munca reprezintă pentru un om adevărat și mijlocul de a-și satisface nevoile materiale, dar totodată drumul cel mai direct prin care participă la lupta tovarășilor, a poporului, la viață.

Deși își iubește fiica și suferă văzând-o cum tânjește, nu are timp — e preocupat de propriile lui aventuri de dragoste — și nu vrea să vadă cauzele mai profunde ale acestei stări. Degeaba îi atrage atenția soția: „*Fetii nu-i lipsește nimic, nu-i lipsește mîncarea, de ce nu vrei să înțelegi? Ei îi lipsește viața pe care a trăit-o.*” Ascunzându-și capul în nisip ca struțul, directorul boierit refuză să vadă că și la fata

lui apar semnele unei descompuneri morale, rezultat al pierderii contactului cu masa oamenilor muncii. Încăpățânat, el repetă cu îngâmfare, demascându-și involuntar tendința de a merge mai departe pe drumul ce-l apropia de tabăra dușmanului: „*Atîta timp cât voi fi director, nu va munci nicăieri... poate c'o mărit... Ia întreab-o dacă nu vrea să se mărite cu un... cu un... să zicem inginer...*”

Străin se simte Mesecian și la întreprindere, printre foștii tovarăși de muncă pe care acum îi ține la distanță. Din așa zise motive obiective — regisate în fond de inginer — își instalează birourile într'un apartament luxuos din centru, în timp ce atelierele se află la marginea orașului, într'o stare de condamnabilă delăsare. Atitudinea lui de îngâmfare boierească îl îndepărtează din ce în ce mai mult de muncitori. Nici atunci când, în ședința organizației de bază, este aspru criticat, nu-și însușește critica, încearcă să se „apere”, se socotește nedreptățit, insultat. În zadar i-a spus răsplat secretarul, punând concluziile ședinței: „*Întreprinderea năstră are capul rupt de trup, nu pentru că nu suntem la un loc, ci pentru că directorul nostru nu se simte îndeajuns legat de noi. Atitudinea tovarășului Mesecian dovedește aceasta încă odată. Noi îi cerem să-și revizuiască concepția asupra sarcinei pe care o are... Tovarășul director a uitat de autocritică. E bine să-și aducă aminte de ea, căci e membru de partid.*”

Cu alte vorbe — adecvate situației și firii ei — îi spune același lucru și soția sa, care gândește sănătos, muncitorește: „*Vorbești așa, ca și când ai să rămâi director cât lumea! După cum văd eu că te porți, nu-i d'a bună. Nu așa se poartă un comunist. Semenii din ce în ce mai mult cu boierii la care spălam rufe pe vremuri!*”

Dar, în loc de a recurge la singura soluție eficace: schimbarea atitudinii, strângerea din nou a contactului cu masa oamenilor muncii, Mesecian se izolează deci și caută apropiere și mângâiere la „prietenul” său Nik. Așa procedează după scena cu soția sa, privindu-se încăodată în oglindă pentru a-și potrivi „cam pe o sprânceană” pălăria de fetru moale și zbughind-o cu un oftat de ușurare la întâlnirea din casa lui Nik.

Așa procedează și după ședința organizației de bază. Scriitorul notează cu pătrundere, marcând prin imagini ideea aceasta a izolării de mase: „Mesecian a plecat furios, *n'a mai vrut să stea de vorbă cu nimeni*. S'a dus acasă și s'a închis în camera lui, plimbându-se până târziu noaptea, *ca într'o cușcă*” (sublinierile noastre).

Când s'a trezit în cele din urmă, era prea târziu. Dezastrul se produsese. Pierderea contactului cu masele, atitudinea lui de îngâmfare boierească și de gură-cască pusese în primejdie bunul mers al întreprinderii, îngăduind dușmanului să-și exercite nestingherit acțiunea de sabotaj și-i distrusese familia: fata, înșelată de același Nik, se sinucisese.

★

Dacă în lucrări cum sunt nuvela „Biruînța”, piesa „Schimbul de onoare” de Mihail Davidoglu, etc. se arată în mod direct urmările tragice ale desprinderii de mase, alți scriitori au folosit armele comicului în vederea aceluiași scop. Apariția în ultima vreme a unui număr de lucrări care dau din nou viață genului pe nedrept lăsat în părăsire al fabulei și unor schițe satirice, deosebit de interesante, ca de pildă „Cișmele și noroi” de tânărul scriitor Ștefan Luca și, acum în urmă, publicarea comediei „Mielul turbat” de Aurel Baranga — toate acestea dovedesc că scriitorii noștri au tras învățămintele necesare dela lucrările Congresului al XIX-lea al P.C.U.S. și că au trecut la realizarea, în practică, a acestor învățăminte.

Faptele acestea existau în viață. Scriitorii treceau însă pe lângă ele fără a le observa sau fără a avea curajul să atace răul din rădăcini, în opere combative. Cuvintele cuprinse în raportul tovarășului Malencov la Congresul al XIX-lea al P.C.U.S. le-au deschis ochii, le-au amintit că, în calitate de activiști pe frontul cultural, au sarcini de mare răspundere, sarcina de a promova cu dragoste noul, dar și de a combate cu energie necruțătoare tot ce e vechi și putred. Ori, însemnătatea literaturii satirice derivă din faptul că ea este menită să extirpeze din viață „*tot ceea ce este negativ, putred, cangrenat, tot ceea ce frânează mișcarea înainte*”.

16★

În fabula sa intitulată „Critica de jos”, Nina Cassian prezintă antipodul realei legături cu masele. Poeta sesizează just faptul că într'un regim democratic, chiar și cei care disprețuiesc masele, sunt siliți a consulta masele. De aci rezultă adâncă semnificație a comicului din savuroasa scenă în care leul își convoacă subalternii *ordonându-le să-l critice*:

LEUL: (cu o bătaie formidabilă 'n masă)

Prieteni și frați!

V'am chemat aici, în astă seară, pentru 'ntâia și, poate, ultima oară, ca să mă cri-ti-cați!

Ați înțeles? (mârâie înfundat)

N'asteptați să vă invit sau să vă dau ghies,

Vreau să mă criticați (în crescendo) neapărat.

ne 'ntârziat,

neîncetat,

neînfricat,

concret și neînduplecat!

Iar când constata că, totuși, nimeni nu se hotărăște să-l critice, se înfurie și strigă cumplit: „*Criticați-mă numaidecât, / Că vă iau de gât!*”

Puterea dramatică a comediei „Mielul turbat” rezultă din faptul că autorul a știut să contrapună — în cadrul unui conflict puternic dezvoltat, cu mijloacele specifice ale comicului — forța de neînvinș a maselor populare, și forța, primejdioasă, a celor ce se opun intereselor poporului.

Dacă figura lui Spiridon Biserică ne este atât de simpatcă în ciuda anumitor trăsături care, la prima vedere, cel puțin, par ciudățenii și slăbiciuni, este pentru că recunoaștem în el un om conștient, ca atâția alții din popor. În cadrul cabinetului tehnic al marii întreprinderi unde se petrece acțiunea piesei, el este oarecum un izolat, căci, așa cum se petrece în viață, elementele putrede nu acționează fiecare pe cont propriu, ci caută întotdeauna să-și organizeze un mediu favorabil acțiunii lor nefaste, grupându-se în cadrul unui sistem închis, bazat pe sprijinire și acoperire reciprocă. Numai așa se explică de ce

descoperirea lor este atât de dificilă. Numai așa se explică dece — evident, numai temporar — sistemul acesta închis al complicilor se poate menține neștirbit, deși constituie un corp străin în cadrul întregii societăți.

Prins în ghiarele sistemului închis al complicității criminale, s'ar părea că blândul și îndatoritorul Spiridon Biserică va fi zdrobit. Cititorul simte însă toată vremea că nu va fi așa, că nu se poate întâmpla așa ceva. Căci dacă în cercul îngust al cabinetului tehnic din întreprindere el este un izolat, Spiridon este indisolubil legat de masa oamenilor muncii, de sistemul cel cuprinzător al întregului stat de democrație populară, în care poporul este stăpân și vrea, ca și modestul inovator Spiridon Biserică, să construiască socialismul cât mai grabnic. Izbucnirea violentă a lui Spiridon în momentul când complicii, socotind că-l au acum la mână, cred că-și pot permite să-l izgonească, este pregătită gradat prin diferite elemente semnificative. Deși aparent în contradicție cu caracterul croului și constituind astfel un bun element de surpriză dramatică, ea se situează pe linia esenței caracterului respectiv și apare astfel perfect motivată și necesară artistic. Cititorul îl înțelege și-l aprobă din toată inima pe Spiridon, când acesta, ieșindu-și din fire, spune verde în fața tuturor ce gândește despre ei și-și proclamă dreptul de adevărat stăpân, dreptul poporului stăpân astăzi în țara sa:

„Biserică: *Mie să nu mi se dea voe să intru în uzină? Cine o să mă oprească, voi? Mă dați afară din casa mea? (își iese treplat din fire) Păi, voi știți cine sunt eu? Voi știți, mă neisprăviților, cine sunt eu? (lui Cristescu direct) Mă dai afară pe mine?*

„Cristescu: (bate cu pumnul în masă) *Taci!*

„Biserică: *Nu bate cu pumnul în masă c'o strici și te pun s'o plătești! Că-i a mea! Tot ce-i aici e al meu! Și mă doare. Și de dumneata mă doare, c'ai ajuns să te poarte Cavafu de sgardă! (lui Toma) Și de tine mă doare... Ce te sgâiești așa la mine, mă molie mâncată de molii... Inimă acră! Vine omul cu ceva nou aici, și tu, în loc să rezi ce-i bun, te repezi să faci pe dășteptul,*

să-i găsești cusuru'... Și tu (lui Bontăș) ce te hlizești?...

„Bontăș: *Nu mă hlizec, tovarășe consilier...*

„Biserică: *Iar m'ai avansat? Nu pune mâna pe perie, încă nu m'a numit... Nu dau doi bani pe voi...*

„Cristescu: *Dați-l afară!*“

Cu o clipă înainte, inginerul șef Toma Cristescu găsisese cu cale să-și exercite vigilența tocmai în raporturile cu Spiridon. El, care se lasă dus prostește de nas de inginerul Mircea Cavafu, dușman camuflat; el, sub ai cărui ochi crescuse ca o buruiănă uriașă, ce acoperă totul, sistemul birocratic instaurat la cabinetul tehnic de către șeful acestui cabinet Toma Dumitrescu; el, care patrona—cu un zâmbet de înțelegere—agitația sterilă a delegatului sindical Tache Imireanu, cel ce alerga veșnic grăbit dela o ședință la alta fără a sta nicăieri și socotind că-și îndeplinește cu prisosință „munca“ dacă catadixeste să semneze procesul verbal în care erau consemnate hotărâri despre care nu avea cunoștință; el, acest ridicol și sinistru tip de gură-cască, rupt de mase, care pusese în primejdie uzina prin lipsa lui de vigilență, el îndrăznește să fie drastic cu Spiridon, omul cinstit, reprezentantul acestor mase. Folosind un procedeu clasic, utilizat cu pilduitoare măiestrie în operele lor de Gogol în literatura rusă sau Caragiale în literatura noastră, autorul își obligă personagiul să se autodemaste prin chiar replicile sale. Plin de îngâmfare, se răstește la Spiridon:

„Cristescu: *Te rog să ne explici ce cauți la strungărie.*

„Biserică: *Am lucrat.*

„Cristescu: *La ce?*

„Biserică: *La cheia lui Perjoțu.*

„Cristescu: *Asta s'o spui altora, nu ți-ai găsit omul. Drept cine mă iei? Ce-ți închipui că sunt eu? Un gură-casca?*“

În ce-l privește pe Toma Dumitrescu, el este tipul birocratului, al omului care trăiește numai printre și pentru scripte, al omului care, din cauza mormanelor de dosare, nu vede și nu vrea să vadă viața, oamenii. Izolându-se în citadela sa cu hârtoage numerotate meticulos, el este cu totul rupt de mase și de aceea nu numai că trăiește alături de viață, ci efectiv

frânează mersul înainte al societății. Mai mult sau mai puțin conștient de răul pe care-l pricinuește, el ajunge să se teamă de orice l-ar putea smulge din beatitudinea sa colbăită, rutinieră, ajunge un dușman al noului, al vieții. Ducând până la ultimele consecințe — de un mare efect comic — premisele acestui tip, autorul îl pune pe Toma să-și adreseze lui însuși rezoluții pe care le scrie și le semnează tot el (în ceea ce privește executarea la timp, asta e altă chestie), sau îl pune să răspundă la telefon astfel:

„— *Da, cabinetul tehnic. Responsabilul. Chiar responsabilul. Nu. Nu primim nimic. Nicio propunere, nicio inovație. Măine. Azi s'a terminat! Avem comisie. (Sublinierea noastră)*

Cea mai mare satisfacție o resimte Toma atunci când poate — măcar acolo — în cugetul său scriptologic — să pună stavilă noului, apăsând parafa de amânare pe dosare și expediând astfel cât mai multe dintre ele înapoi. Se mai și laudă, apoi, cu randamentul muncii sale. Intr'adevăr, numărul dosarelor astfel „rezolvate” e considerabil.

Autorul izbutește să desvăluie o trăsătură esențială a birocratului: ura față de ceea ce e nou, ura față de viață, disprețul față de masele populare, acum stăpâne ale vieții, disprețul față de minunata lor activitate creatoare.

Pe desvăluirea acestei trăsături esențiale a birocratului se bazează comicul de înaltă calitate din scena cercetării dosarelor. La primele dosare, Toma se bucură că găsește motive de amânare, deși referatele arată clar că propunerile de inovație sunt foarte interesante: le lipsește acestor dosare unul din cele trei elemente regulamentare pe care Toma le repetă ca o formulă stereotipă, adăugând apoi cu satisfacție a doua formulă, ce-l caracterizează pe el personal: „Se amână”. Iată însă și un dosar care conține toate elementele. Ce va mai putea spune chițibușarul?

„Maria: *Dosar numărul două sute treizeci și opt cu anexa. Prezentă propunerea, prezentă schița, prezent referatul.*

Toma: *Nu se poate! (a luat și el dosarul) Păi, nu așa, nenicule, nu-mi umbra mie cu cioara vopsită... Schiță nereglementară:*

nedimensionată... (Mariei, triumfător) Păi, ce, pe mine mă duce? Se amână!”

Disprețul acesta ciocoiesc față de mase și față de activitatea lor creatoare este ceea ce-l apropie pe Toma de colaboratorul său Bontaș, inventatorul ventilatorului perpetuum-mobile, tipul omului care aleargă după cai verzi pe pereți, tocmai pentru că e rupt de mase și nu-l interesează nevoile lor reale, și de superiorul său, inginerul șef Cristescu. Autorul subliniază că această trăsătură îi apropie și de inginerul Cavafu, indicând astfel natura ei dușmănoasă: pe acest drum al nepăsării față de nevoile maselor, aparent atât de inofensive la maniacul Bontaș — se ajunge în linie dreaptă către tabăra dușmanului de clasă. În limbajul lor specific, aceasta e ceea ce spun scenele comice în care apar aceste personaje negative.

Interesantă din punctul de vedere al problemei care ne preocupă — raportul dintre eroi și mase — este și dezvoltarea conflictului. Oglindind veridic realitatea, comedia lui A. Baranga, ca și fabula Ninei Cassian scot în evidență, prin situațiile create și prin dezvoltarea acțiunii, că balanța înclină cu necesitate în favoarea forțelor noului. Și din comedia „Mielul turbat” rezultă cu claritate ideea că în statul în care poporul e stăpân, până și cei care disprețuiesc masele sunt obligați să adopte masca fățarnică a respectului față de popor. Acesta e sensul admirabilei scene bufe în care toți se învârtesc în jurul lui Spiridon Biserică, pe care l-au numit prim consilier al comisiei de inovație, pentru a îndeplini cerința regulamentului referitoare la prezența obligatorie a unui muncitor inovator în componența comisiei. Acesta este sensul și al teroarei continue sub care trăesc complicitii auzind că a sosit în oraș un grup de corespondenți pentru a face un raid-anchetă. Spaima lor față de presă, e spaima unor netrebnci în fața opiniei publice, în fața forței uriașe a maselor populare călăuzite de partid, sudate prin voința lor comună de a construi socialismul.

Dar masele sunt prezente pretutindeni, tocmai pentru că — așa cum spunea Eminescu — ele sunt „și număr și putere”. Raidul-anchetă se dovedește a fi fost simplă închipuire: cu atât mai semnificativă,

mai demascatoare apare agitația frenetică pe care a produs-o. Degeaba răsuflă însă ușurați împlicinații. Nu era nevoie să vină cineva din afară. Poporul își avea reprezentanții săi acolo, în uzină: pe secretarul de partid Ionescu, pe Spiridon Biserică și pe atâția alți muncitori cinstiți. Lovitura de teatru a finalului are această înaltă semnificație. „*Bine că n'a trecut și pe la noi*“, spune Toma cu un oftat de ușurare când află că raidul a avut loc la Craiova. — *Cine știe în ce belea mai intram*“. Cortina cade pe replica lui Ionescu: „*Ba a venit raidul*“. *A fost. Aici în uzină. Aici la noi. A fost raidul*“. *Acu' nu ne mai rămâne decât să tragem concluziile*“.

Este foarte bine când scriitorii prezintă personaje și aspecte negative pentru a le biciui cu mijloace satirice. Profund dăunătoare este însă acea prezentare a unor astfel de personaje care sunt date drept oameni înaintați. Abateri grave dela adevărul vieții s'au produs în literatura noastră și ele au fost combătute cu vigoare de masele de cititori, de presa de partid. Sunt cunoscute și au fost la vremea lor amplu desbătute cazurile unor cărți în care personaje cu mentalități și comportări străine de clasa muncitoare erau date drept muncitori înaintați, drept eroi pozitivi tipici ai vremurilor noastre. Fără voia lor, autorii acestor lucrări naturaliste înjoseau chipul omului înaintat al vremurilor noastre, căci personajele create de ei și prezentate cu simpatie ca pilde demne de urmat, nu puteau revendica în niciun chip prerogativele pe care autorii respectivi li le acordau cu dela sine putere. Ceeace le lipsea în primul rând acestor personaje pentru a fi imagini veridice de oameni înaintați era legătura cu masele. Nici unul dintre aceste personaje nu putea fi considerat ca exponent al celor mai profunde năzuințe ale poporului.

În poezie s'au înregistrat deasemenea cazuri similare de falsificare a adevărului vieții. Ele au luat aci îndeosebi forma intimismului.

Intimismul a fost deasemenea combătut atât în cuprinsul unor articole critice, cât și în cadrul consfătuirilor organizate

de Uniunea Scriitorilor. În fond, intimismul înseamnă tot o falsificare a chipului eroului pozitiv, o greșită înțelegere a raportului său cu masele. Numai că aci nu mai e vorba de eroul epic, ci de cel liric. Pretinzând a vorbi în numele oamenilor înaintați ai vremii noastre, în numele poporului, eroul liric din poeziile intime este în fond nu exponentul maselor populare, ci reprezentantul unei mentalități retrograde, individualiste, egocentrice.

Învățătura marxistă arată că, în perioada de construire a socialismului, departe de a se stinge, lupta de clasă ia forme tot mai îndârjite. Pe măsură ce crește ofensiva socialismului, cresc și eforturile disperate ale dușmanului, ale cărui acțiuni sunt cu atât mai periculoase cu cât — tocmai sub presiunea ofensivei victorioase a forțelor socialiste — el se vede obligat să recurgă la mijloace tot mai ascunse, mai subtile. Armele ideologice sunt unele dintre aceste mijloace subtile. Nu avem deci dreptul să considerăm că dacă într-o anumită vreme am dat bătălia împotriva influenței ideologiei dușmane, ea a fost definitiv și pentru totdeauna înlăturată.

Intr'adevăr, în ultimul timp s'au ivit cazuri noi de falsificare a adevărului vieții, atât pe panta naturalismului cât și a intimismului. Lipsa de contact cu masele, insuficienta cunoaștere trăită a vieții constituie un teren propice pentru exercitarea influenței ideologice a dușmanului de clasă. Așa se explică faptul că s'au scris și au văzut lumina tiparului acum, de curând, lucrări în care eroi epici sau lirici pretindeau a fi eroi pozitivi tipici, deși nu exprimau năzuințele poporului muncitor, deși erau în fond străini de clasa muncitoare.

Așa, de pildă, în „Cultura Poporului“ Nr. 3/953 s'a publicat piesa „Mohora tractoristul“ de Gh. Martiniuc. Mohora acesta este un om îngâmfat, lipsit de tact în legăturile lui cu țărani. Din desfășurarea piesei pare să rezulte că metoda constrângerii întrebuintată de el și de alții pentru a-l determina pe mijlocașul Ispas să cedeze, ar fi justă. Evident că un atare personaj nu merită să fie dat drept erou pozitiv tipic, drept o pildă

demnă de urmat. Și tot așa procedează autorul, care-și învâluie personagiul lui în atmosfera unui entuziasm fără rezerve.

În „Almanahul Literar“ din Cluja apărut romanul „Pasagerii de pe corabia beată“ de M. Zăciu, lucrare cu însemnate calități, dar și grave greșeli. Există aci un personaj care ocupă funcțiunea de secretar al organizației de bază dintr'un institut de lingvistică. Spun „ocupă funcția“, pentru că în bună măsură mentalitatea personajului în îndeplinirea sarcinii sale de mare răspundere nu diferă de aceea a unui funcționar lipsit de orizont, care-și îndeplinește orele de serviciu. În fața acțiunilor dușmanului, personajul este atât de dezorientat, atât de lipsit de resurse, își aduce așa de târziu aminte să se consulte cu alții, legătura cu masele este așa de inexistentă, încât te întrebi ce nenorocită formă până acum necunoscută, de birocratism scriitoricesc, l-a împins pe scriitor să-l conceapă atât de anapoda.

„Almanahul literar“ din Cluj a publicat în ultima vreme și o serie de poezii cu caracter intimist, al căror erou liric pretindea să fie, — dar nu merită câtuși de puțin — un exponent al năzuințelor celor mai înalte ale poporului nostru. Acesta e cazul cu poeme ca „Manifestul“, „Rutină“ și ciclul din Bulgaria al lui A. E. Baconsky, sau „Romanța“ de A. Rău, despre care a vorbit articolul din „Scânteia“. Mai mult chiar: s'a încercat la Almanah și un fel de teoretizare camuflată a acestei poziții care în fond echivalează cu disprețul față de mase. În studiul despre poezia de dragoste, scrisă de Dan Costa în nr. 7 al „Almanahului“, se vorbește despre sentimente intime „individuale“ și despre sentimente „gregare“, înțelegând prin acest termen peiorativ, compromis de utilizarea lui rău intenționată în sociologia reacționară, tocmai sentimentele cele mai înalte ale poporului.

În afară de asemenea cazuri de grave confuzii ideologice, mai există o serie de lucrări în care chipul eroului pozitiv este întunecat din cauza nerealizării imaginii artistice. Ori, după cum se știe prea bine, tipicul în artă implică redarea gene-

ralului prin particular. Atunci când scriitorul nu izbuteste să întruchipeze esența fenomenului social istoric dat într'o figură precis individualizată și care să exprime tocmai prin aceste particularități individuale, unice, trăsăturile cele mai caracteristice pentru întregul grup social respectiv, atunci imaginea artistică rămâne palidă, ștearsă, neconvingătoare.

Un lucru care trebuie să dea de gândit scriitorilor este faptul că chipul celor mai înalți eroi ai vremii noastre, activității sociali cu posturi de răspundere, sunt adesea mai palid conturați decât alții eroi.

Așa se întâmplă cu Munteanu din „Cetatea de foc“, cu Sofronie din „Iarbă rea“ de Baranga, etc. Nici unul dintre aceste personaje nu e înfățișat ca un adevărat conducător de mase, nici unul nu este astfel integrat în acțiune încât din imagini și nu din declarațiile autorului să rezulte că merge efectiv în fruntea maselor pentru că, purtător al învățăturii partidului, exprimă într'o formă mai reliefată cele mai profunde năzuinți ale poporului și tocmai de aceea are capacitatea de a îndruma mai repede energia creatoare a maselor pe făgașul care duce cu certitudine la victorie, pe făgașul legilor obiective ale procesului istoric, legi pe care marxismul le desvăluie omului îngăduindu-i astfel să-și făurească viitorul.

Într'o formă mai gravă, aceleași lipsuri apar în lucrări ca „Orașul nou“ de Ștefan Andrei, lucrare nu lipsită de calități reale, dar în care chipul activistului social este atât de palid, legătura lui cu masele atât de slab prezentată prin mijloacele specifice artei, încât personajul se topește în vânt. În locul lui, în locul unui om viu, în locul unui adevărat erou pozitiv, rămâne o siluetă vagă ca un fum părelnic, care dispăre și el lăsând în urmă-i — vestigiul al unei presupuse prezențe — un simplu glas, glasul autorului care rostește discursuri neconvingătoare pentru că nu pot suplini lipsa eroului.

În acest articol ne-am propus să facem un bilanț al întregii noastre literaturi în ceea ce privește problema modului în care este înțeles și redat raportul dintre erou și mase

Am vrut numai să scoatem în evidență importanța hotărâtoare pe care o are această problemă pentru o justă prezentare a chipului eroului pozitiv. Lămurirea ei din punct de vedere teoretic în legătură cu definiția marxistă a tipicului ni se pare că merită o largă dezbateră. Aprofundarea teoretică a diverselor aspecte ale problemei va înlesni scriitorului o justă orientare.

Atât însă nu este de ajuns. Precum am încercat de asemeni să arătăm prin analiza directă a textelor, în artă ca și în viață, măsura ultimă o constituie verificarea prin practică. În artă, practica înseamnă crearea imaginii artistice. Dată fiind indisolubila legătură între conținut și formă, dată fiind unitatea dialectică dintre general și particular în imaginea artistică, numai exprimarea precis individualizată a trăsăturilor celor mai caracteristice grupului social respectiv ne poate convinge.

Atunci când este vorba de chipul eroului pozitiv, reușita este condiționată de măsura în care e oglindit în mod just, prin imagini expresive, raportul eroului cu masele, de măsura în care se arată convingător că eroul exprimă cele mai profunde năzuințe ale maselor populare în epoca respectivă. Așa, de pildă, dacă Toma din „Pâine albă” de Dumitru Mircea, ne entuziasmează în anumite momente ale cărții, este pentru că acolo el ne apare concret ca un exponent al năzuințelor esențiale ale poporului. Dacă totuși, el nu e întotdeauna destul de convingător, explicația trebuie căutată în faptul că, într-o anumită măsură, eroul e înfrumusețat artificial, el substituindu-se nejustificat tuturor celorlalți factori de răspundere. Toma devine astfel un fel de factotum care rezolvă singur toate greutățile. În jurul lui se clădește un fel de mit, aproape un cult. Toți îi cântă osanale, toți îl ridică în slăvi, începând cu bătrânii satului și sfârșind cu conducătorii organizațiilor de partid, ba indirect — chiar și chiaburii. Nu începe să semene asta mai curând cu cultul personalității, decât cu concepția marxistă despre erou? Așa dar, în măsura în care Toma, în loc de a fi un exponent al maselor, se ridică

deasupra lor și e prezentat aproape ca un fel de supraom căruia i se închină un cult nemotivat, eroul își pierde conturul concret și devine o plasmuire neconvingătoare.

Însfârșit, ne-am îngăduit să sugerăm în cuprinsul articolului de față, pe ce drum trebuie să mergem pentru a dezvolta succesele obținute și a evita repetarea greșelilor. E drumul pe care-l recomandă partidul, al cunoașterii aprofundate a învățăturii marxiste și a vieții, al însușirii experienței clasicii și a literaturii sovietice.

Clasicii noștri s'au străduit să fie exponenți ai celor mai profunde năzuințe ale maselor. Pe baza acestei legături cu poporul, ei au putut crea, în opera lor, chipuri de autentici eroi pozitivi, lirici sau epici.

Să ne amintim cuvintele înflăcărâte ale lui Coșbuc, cuvinte care exprimă atât de limpede crezul tuturor marilor creatori:

*Sunt inimă'n inima neamului meu
Și cânt și iubirea și ura-i —
Tu focul, dar vântul ce-aprinde sunt eu;
Voința mi-i una că-i una mereu
În toate-ale noastre măsura
Izvor ești și ținta a totul ce cânt.*

Pe această tradiție glorioasă a înaintașilor noștri să ne sprijinim. Să o dezvoltăm creator în condițiile noi de astăzi, străduindu-ne să devenim, la rândul-ne, oameni înaintați ai vremurilor noastre. Fiecare moment al vieții noastre, fiecăre rând pe care-l scriem, să fie luminat de convingerea neclintită că numai participarea la lupta poporului poate chezașui o viață demnă și o operă utilă, durabilă.

Chipuri veridice de eroi pozitivi ai vremurilor noastre nu vom putea crea decât în măsura în care vom fi realmente însuflețiți în întreaga noastră activitate de dorința vie de a merge în pas cu poporul, în primele rânduri ale luptătorilor, în măsura în care vom fi pătrunși de adevărul că esența eroului pozitiv stă în legătura lui indestructibilă cu masele, precum tot această legătură cu masele constituie trăsătura de bază a scriitorului realist.

Pentru a putea să exprime năzuințele poporului, trebuie ca, așa cum spunea Coșbuc, poporul să fie „izvor și țintă” a tot ceea ce faci, a tot ceea ce cânti.

SĂRBĂTOAREA CĂRȚII

În ultimii ani o importantă sărbătoare s'a încetățenit adânc în tradiția culturală a poporului nostru. E sărbătoarea cărții. Calendarele n'au înregistrat-o încă, dar cu toții ne-am obișnuit cu gândul că ea se celebrează spre sfârșitul anului, oferindu-ne astfel un prilej de satisfacție în fața unei recolte literare bogate. Într'adevăr, te cuprinde bucuria în fața numeroaselor opere artistice, pe care ni le-a adus anul 1953. Bucuria e cu atât mai mare, cu cât știm că aceste creații nu mai sunt destinate unui grup restrâns de privilegiați, ci întregului popor, care contribuie cu elanul său la înflorirea patriei noastre, la crearea unor bogății spirituale deosebite. Acum literatura noastră, ca și celelalte arte, se află în plin avânt. Analfabetismul dispare. Răbojul — chiar și pentru păcurari — rămâne o amintire a altor vremi și cartea se citește cu dragoste și cu înțelegere.

Scriitorii vârstnici și cei tineri scriu despre trecutul glorios al poporului, despre frumusețea vremii în care trăim. Editurile publică lucrări în tiraje de neconceput în trecut, atât din literatura populară și din clasicii noștri, precum și din operele scriitorilor contemporani. Niciodată opere ale literaturii universale aparținând unor nume celebre ca: Balzac, Tolstoi, Hugo, Gogol, Anatole France, Dickens, Gorchii, Jack London, Maiacovski, Șolohov și mulți alții, n'au cunoscut în patria noastră o atât de mare răspândire. Mulți vor gusta din savuroasa operă a lui Anton Pann „cel isteț ca un proverb”, vor reciti „Țiganiada” lui Ion Budai-Deleanu, prima epopee eroi-comică a literaturii noastre scrisă cu scopul de: „a forma și a introduce

un gust nou de poezie românească”, își vor liniști sufletul la caldă și viguroasă operă a lui Ion Creangă, la humorul duos al lui Topârceanu sau la versurile adânci și solemne ale lui Panait Cerna. Unii vor sorbe aerul de munte, înnorător și curat, din opera maestrului Mihail Sadoveanu și se vor întovărăși, poate, cu Vitoria Lipan din romanul „Baltagul”, pornind spre Dorna în căutarea soțului dispărut. Alții se vor înfrăți cu Tudor Șoimaru, acel răzeș mândru și voinic din romanul „Neamul Șoimăreștilor” și vor participa împreună cu el la sfârșitul boerului Stroe Orheianu. Vor colinda cu eroii povestirilor cuprinse în volumul al VIII-lea din „Opere” de același autor. Cititorii vor cunoaște societatea românească din preajma și de după primul război mondial, din romanul „Intunecare” de Cezar Petrescu, vor urî războiul fiind îndurerăți de drama nefericitului Radu Comșa,

Prin retipărirea în excelente condiții grafice a unor opere din literatura universală și națională, clasicii români și străini au primit o înaltă prețuire. Literatura originală a anului 1953 ne înfățișează deasemenea un tablou bogat și îmbucurător.

G. Călinescu, autorul romanului „Enigma Otiliei” și al mitului mongol „Șun” sau „Calea neturburată”, reapare în proza publicată în săptămâna cărții cu romanul „Bietul Ioanide”. Important fiindcă îmbrățișează aspecte din viața intelectualității, temă puțin abordată până acum în literatura noastră și, în al doilea rând, fiindcă se ocupă de o epocă pe care alți scriitori n'au oglindit-o încă în mod suficient în lucrările lor. E vorba de epoca imediată dinaintea

și din timpul dictaturii legionare, epocă înfiorătoare și plină de nenorocire pentru poporul nostru.

Mihai Beniuc, poetul a cărui poezie a izvorât din revolta și lacrima iobagilor, cântărețul lui Doja, al lui Horia și al „Fiului Patriei”, a publicat o culegere de versuri patriotice care vor răscoli multe suflete și multe inimi, le vor aprinde mai puternic.

Talentatul tânăr poet Al. Andrițoiu a publicat în luna Decembrie volumul de poezii „În țara moșilor se face ziua”. Volumul constituie una dintre cele mai frumoase realizări poetice ale anului și în același timp o mare speranță pentru viitor. Printre succesele poeziei noastre se numără volumele de poezii „Laude” de Miron Radu Paraschivescu, „Prietenii mei” de Veronica Porumbacu și „Floarea soarelui” de Demostene Botez. O carte care încununează creația poetului Cicerone Theodorescu, este volumul de poezii „Un cântec din ulița noastră”.

În domeniul prozei, de asemenea, pe lângă numele unor scriitori bine cunoscuți, ne întâmpină nume noi, sau în orice caz nume care până acum au semnat lucrări de mai mică întindere. Astfel merită toată atenția romanul lui Dragoș Vicol: „Valea Fierului”, nuvela de aventuri „Cazul R. 16” de Haralamb Zincă, basmele Georgetei Istrati, povestirea fantastică-științifică „Vălurea” de Viorica Huber, sau romanele pentru pionieri și școlari „Inimășii” de Gica Iuteș, „Marea bătlie dela Iazul Mic” de Octav Pancu-Iași. Sunt numai câteva din multele și variatele cărți pe care le-au dat scriitorii în ultimul timp literaturii noastre.

Un fapt deosebit de interesant pentru grija față de literatură și de tinerii scriitori

îl constituie un „Almanah al tinerilor scriitori” care înmănușiază creații în versuri și proză ale unui număr mare de începători într’ale scrisului. Au apărut de asemenea volume colective de schițe și nuvele valoroase ca: „Împreună” sau „În pas cu viața”. Cartea „Teatru pentru pionieri”, are un rol educativ și instructiv deosebit atât prin valoarea literară a pieselor cât și prin indicațiile scenice, de regie și costumafie, care însoțesc fiecare piesă. Volumele de reportaje „Șantierele luminii” și „Pe întinsul patriei noastre”, semnate de mai mulți scriitori, sunt o oglindă vie a frumuseților patriei noastre și a realizărilor mărețe dela noi.

Cu prilejul decadei cărții sau cu pușin înainte, au apărut și volumele de critică literară „Pentru literatura vieții noi” de Mihail Novicov, „Despre scris și scriitori” de prozatorul Cezar Petrescu și „Despre poezie” de Mihai Beniuc, „Articole și cronici” de O.S. Crohmălniceanu, culegerile de articole: „Literatura noastră clasică” și „Din literatura noastră nouă”. Lucrările acestea aduc o contribuție binevenită la dezvoltarea literaturii noastre și la inișierea și lămurirea cititorilor, prin tratarea unor probleme legate de fenomenul literar și prin analiza critică a unora din cele mai valoroase opere ale scriitorilor români și străini.

Operele amintite în aceste rânduri sunt numai câteva spicuri din bogata recoltă literară a anului 1953, apărută mai ales în ultimele luni în țara noastră.

Mulți cititori vor păși în anul care vine mult mai întăriți și mult mai luminați de flacăra nepieritoare a cărților.

I. D. B.

NEGLIJENȚE REGRETABILE

Apariția „Almanahului tinerilor scriitori”, — primul dintr’o serie de asemenea publicații care vor apărea anual, consemnând astfel realizările celor mai tineri mănuitori ai condeului din țara noastră, — înseamnă, fără îndoială, un lucru nou și

frumos care merită să fie relevat. Despre importanța deosebită a unui asemenea almanah, despre problemele pe care le ridică lucrările sale este necesară o discuție mai amplă, ceea ce trebuie să facă presa noastră literară cât mai neîntârziat.

Deocamdată însă e vorba de felul superficial, neatent în care s'a lucrat la „Editura Tineretului“ acest volum, menit să fie valoros prin lucrările ce-l alcătuiesc. În paginile Almanahului apar într'adevăr, — așa după cum se spune în „Cuvântul înainte“, alături de multe nume noi, nemai-întâlnite încă în paginile revistelor — și numele unor tineri scriitori care au mai publicat până acum, ca Sonia Larian, Tamara Pânzaru, Ion Petrache, etc. În număr mare, dintre cei care semnează în paginile Almanahului, sunt tineri studenți dela Școala de Literatură „Mihail Eminescu“. Și fiindcă e vorba de Școala de Literatură, privind „tabla de materii“ a Almanahului, cititorul își închipuie că, așa cum titlul nuvelei „Cișmele și noroi“ de Ștefan Luca a devenit printr'o metamorfoză „Cismele și noroi“ (deși este cam mare deosebire între cișmea și cismă) iar în dreptul numelui lui Mircea Bonda a dispărut paranteza în care se indică localitatea de unde vine tânărul scriitor (așa cum apare la toți ceilalți semnatari) — cititorul poate să creadă că, tot datorită unei neglijențe redacționale sau vreunei greșeli de tipar, lipsește numele unuia dintre cei mai talentați poeți tineri, azi pe băncile acestei Școli — Nicolae Labiș. Dar răsfoind paginile Almanahului, cititorul se convinge numaidecât că nu e vorba de o greșală de tipar la tabla de materii ci că, lucru curios, tânărul poet nu există în acest volum. După cum nu sunt publicați aici, nu se știe din ce pricină, nici alți tineri scriitori care încep să fie tot mai cunoscuți, și anume dintre cei mai activi, ca: Radu Cosașu, Nicolae Țic, E. Mandric, etc.

Sunt unele oglinzi în ale căror ape dacă privești, îți apare strâmb, pocit orice chip.

Fără să fi fost în intenția Editurii, unele pagini ale „Almanahului Tinerilor scriitori“ sunt ca niște asemenea oglinzi, care reflectă „strâmb“ chipurile unor tineri poeți.

Iată câteva exemple.

Desigur, Editura și-a propus să prezinte spre publicare în paginile Almanahului lucrările cele mai reprezentative, respectiv cele mai realizate în momentul alcătuirii volumului, ale tinerilor scriitori, sau cel puțin așa bănuiește oricare cititor care răsfoiește volumul și care speră să cu-

noască nivelul atins la un moment dat de tinerii scriitori. Dar dacă pentru unii dintre tinerii care semnează în volum acest criteriu este într'adevăr respectat, pentru alții nu poate fi vorba de așa ceva! Astfel poetul Ioan Horea, care a publicat destule poezii frumoase în revistele și ziarele noastre, apare în Almanah cu o poezie pe care, la prima vedere, cititorului i se pare că a mai citit-o undeva... Zicem „i se pare“, fiindcă îi e cam greu să recunoască, — după ce a citit-o mai întâi în Nr. 12 din Decembrie 1952 al revistei „Poezie, cântec, joc“, — poezia pentru copii intitulată „Drum în munți“. Pe lângă faptul că nu este nici cea mai reprezentativă pentru Ioan Horea — fiindcă el a publicat de atunci și alte poezii mult mai bune — poezia aceasta apare în Almanah într'o cu totul altă formă decât cea inițială și transformată ca prin minune într'o poezie pentru oameni mari! Tăindu-i primele șase strofe, mai eliminându-i alte vreo opt-nouă, care cuprindeau niște descrieri de natură făcute la nivelul micilor cititori — că doar poezia era pentru copii — mai lăsând apoi la o parte ici una, dincolo două, ori cinci strofe care păreau că se adresează în mod special copiilor, Editura prezintă astfel cititorului pe tânărul poet Ioan Horea. Dar, cu toate străduințele de a transforma într'o poezie pentru oameni mari o poezie pentru copii, printr'o asemenea operațiune, care n'avea cum să reușească decât să o anuleze, Editura nu i-a făcut niciun serviciu lui Ioan Horea, dimpotrivă nu l-a prezentat cititorilor așa cum trebuia.

Asemenea „operații“ s'au mai efectuat — tot fără succes desigur — și la poeziile altor tineri scriitori. Astfel, poezia Aurei Cornu „Maistrul“ a suferit și ea o amputare, de data aceasta numai la sfârșit: au fost scoase ultimele cinci strofe ale poeziei apărute în Viața Românească Nr. 5 din 1953 — destul însă ca poezia să apară ciuntită. Adăugând și greșeli regretabile de tipar (un vers repetat într'un loc necorespunzător, în locul unuia care lipsește) înțelegem lesne și uimirea cititorului care nu va pricepe mare lucru din această poezie, și necazurile autoarei de a fi astfel prezentată publicului.

Nici cu cealaltă poezie din Almanah n'a fost mai norocoasă Aurora Cor u

E vorba de „E clipa plecării, iubite“, apărută în „Contemporanul“ și din care nu s'a scos decât ici colo câte un cuvânt ca la versul al doilea din strofa a noua: „Ce dar mai de preț să dau țării“ — unde ultimul cuvânt lipsește — și nu s'a transformat decât câte-o rimă ca în aceeași strofă, la versul al patrulea: în loc de „Pe brațul tău, scutu-apărării“, apare „Pe brațul tău, scutu-apărăm“. Nu mare lucru, dar destul ca să se schimbe sensul versului și să iasă un lucru caraghios. Pe când inițial versu-

rile sunau: „munci-voi mai bine, știind Pe brațul tău scutu-apărării“ — în Almanah citim: „munci-voi mai bine știind/ Pe brațul tău, scutu-apărăm“ de unde reiese că „apărăm scutul“ (și nu țara) „pe brațul iubitului“! Sunt numai câteva din lipsurile de care suferă redactarea „Almanahului tinerilor scriitori“, dar care dovedesc insuficienta atenție și superficialitatea cu care se mai lucrează în Editurile noastre.

E. T.

BĂRNA DIN OCHIUL PROPRIU...

În nr. 10/1953 al „Tânărului scriitor“ a apărut o succintă dar violentă notă semnată de Al. Andrișoiu, cu privire la o grosolană contrafacere de folclor, petrecută într'un volumaș apărut la „Editura Tineretului“. Cu dreptate se indignează poetul Andrișoiu — și „Tânărul Scriitor“ bine a făcut că a dat ospitalitate în paginile sale acestei indignări — împotriva decretării unei jalnice înșălări de versuri proletcultiste și formaliste, drept poezie populară. Cu atât mai mult are dreptate Al. Andrișoiu — și, alături de el, „Tânărul Scriitor“ — să ia poziție împotriva acestui evident fals cu cât respectiva lucrare, lipsită de orice valoare artistică, dar dată drept autentică „poezie populară“, apăruse într'o broșură încă acum patru ani, sub semnătura autorului ei de drept și de fapt.

Luarea de atitudine a „Tânărului Scriitor“ trebuie deci privită ca o contribuție la acțiunea de curățire a literaturii de impurități și contrafaceri care se pretind artă.

Din păcate, însă, în nota din „Tânărul Scriitor“ intervin și unele constatări și aprecieri de alt ordin, care ne fac să o examinăm și sub alt aspect: acela al modului cum uneori, purtați de avântul nobil al indignării juste, anumiți polemisti nu mai sunt atenți la propriile slăbiciuni și greșeli, de multe ori asemănătoare aceloră împotriva cărora ei tună și fulgeră. Este tocmai ceea ce se întâmplă lui Al. Andrișoiu, atunci când vorbește despre „greșeli de

limbă“ strecurate în prefața volumului apărut la „Editura Tineretului.“

Semnalam în treacăt aici, că mulți autori ai unor astfel de note socot că le-ar lipsi combativitatea sau puterea de convingere dacă n'ar copleși pe „adversar“ cu sarcasmul lor superior. Procedând la fel, Andrișoiu critică prefața amintită pentru o lipsă de acord a unui adjectiv cu substantivele pe care le însoțește. Pentruca, exact în fraza următoare ironiei, autorul notei să comită el însuși o lipsă de acord gramatical. El scrie: „doina și balade a (în loc de ale) căror texte...“ etc. Tot astfel el sfichiuște Editura pentru greșeli de punctuație în prefață: „în ortografia românească nu sunt destule virgule?“ — întreabă ironic Al. Andrișoiu. Lăsăm la o parte faptul că problema virgulelor se încadrează în punctuație și nu în ortografie; dar nu putem să nu constatăm că însuși autorul notei cade, ceva mai departe, într'o greșeală demnă de sarcastică sa observație, făcându-ne să ne gândim că virgulele nu există totuși pentru a fi puse oriunde, chiar și între subiect și predicat, așa cum face el, când scrie: „... Cititorul, va constata“ ...etc., și nici între substantiv și atributul său genetival ca în exemplul: „forța de creație, a poporului“.

Măcar atunci când criticăm și ironizăm — tocmai pentru a ne păstra prestigiul ironiei și autoritatea criticii — se cuvine să fim atenți, să nu cădem noi înșine chiar

În greșelile pe care le imputăm. Și trebuie să spunem că, din acest punct de vedere, nota lui Al. Andrișoiu mai are și alte neajunsuri. De pildă, socotim că supărarea sa este neîntemeiată pentru folosirea pluralului „biciuri” în loc de bice; ambele forme au circulație; ultima, e drept, mai mare. Apoi, fiindcă e vorba de folclor, nu înțelegem deloc uimirea pe care autorul notei o arată în fața expresiei „brazda de sub plug”; el pare a o socoti neromânească, în orice caz „nefolclorică”. Spre clarificarea sa, cităm dintr'un plugușor:

„Semne bune de belșug
pentru brazda de sub plug”.

Deasemenea, fiindcă el impută Editurii greșeli de limbă, putem să-i arătăm că atunci când spui: „zece versuri... corespund exact ambelor culegeri”, înseamnă că acele „ambe culegeri” sunt comparate cu un al treilea text cu care corespund. Însă, în cazul la care se referă autorul notei, nu avem decât două texte care sunt comparate între ele, deci, corect ar fi fost: „zece versuri... corespund exact în ambele culegeri”, sau „la ambele culegeri...” De astfel nici: „corespund exact” nu e o expresie prea fericită! Și mai sunt în nota cu pricina și alte asemenea nepotriviri, pe care dacă autorul nu și-a dat osteneală să le evite, atunci redacția trebuia să i le semnaleze sau chiar să i le înlăture deadreptul, ea însăși. Însă în redacția „Tânărului scriitor”, și în special în sectorul „Însemnărilor critice” și al „Recenziilor”, se manifestă un mare dispreț față de precizia științifică a formulărilor. Lucru care duce inevitabil la greșeli ideologice. În același nr. 10/1953, recenzia lui Em. Manu despre volumul de „Schife și nuvele” al lui I. A. Bassarabescu este un exemplu grăitor.

Este destul de prost că revista a putut publica o recenzie plină de atâtea platitudini, formulări lipsite de sens, sau deadreptul caraghioase, care se mai și repetă de câte trei și patru ori dealungul celor două pagini și jumătate. De pildă: „opoziția de nemulțumire a autorului” — ca și cum ar exista o opoziție de... mulțumire! Alt exemplu: „critica... o găsim și la M. Sadoveanu și la Cezar Petrescu în parte,

dar la acești scriitori ea formează o preocupare parțială...” (sublinierile noastre). Fără să discutăm dacă e adevărat sau nu, să examinăm formularea din punctul de vedere al greșelilor de limbă: precizarea „în parte”, referitoare la Cezar Petrescu, vrea să arate că la M. Sadoveanu preocuparea respectivă se manifestă nu „în parte”, ci „integral”; de aici în primul rând contradicția cu finalul unde se spune că și la M. Sadoveanu preocuparea este parțială, și în al doilea rând pleonasmul față de aprecierea dată la Cezar Petrescu. Al treilea exemplu: „finalul fiecărei schife își dă în mod gradat trăsătura întreagă a eroului”; un final, și încă al unei schife, nu poate da „în mod gradat” nimic, cel mult schița întreagă o poate face „în mod gradat”, iar finalul poate cel mult să încheie sau să culmineze ceea ce întreaga schiță făcuse „în mod gradat” etc. Mai există și o serie de afirmații gratuite sau necontrolate, citate, puse ca să fie, fără nicio legătură cu ce-a fost și ce urmează, — și alte asemenea.

Că astfel de lucruri au putut fi tipărite căpătând girul redacției este, cum spuneam, destul de prost. Dar ce să spunem despre astfel de formulări, cu pretenția de-a fi juste: „I. A. Bassarabescu trăiește tocmai în perioada de afirmare în țara noastră a imperialismului, sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui al XX-lea... Burghezia se rupsesse în două: deoparte mica burghezie, ridicolă în dorința ei de îmbogățire și în convingerea că posedă puterea, și de alta marea burghezie unită cu moșierimea la dispoziția imperialismului străin”. Ruperea burgheziei — până atunci, probabil, omogenă! — în două părți: mica și marea burghezie. aflate, pare-se, în relații antagonice — iată o descoperire neașteptată! Dar autorul merge mai departe pe acest drum. „Actualizând” schițele lui Bassarabescu, el ajunge la o nouă inovație în materie de politică: „Mica burghezie, spune el, nu e lichidată încă”, — (în țara noastră) — de unde concluzia că un obiectiv al politicii noastre ar fi „lichidarea” micii burghezii, nu reeducarea ei.

„Inovațiile” autorului recenziei nu se opresc aici, din păcate, ci încearcă și domeniul esteticii. Comicul, scrie ritos autorul, „e realizat de diferența de nivel istoric între”

...etc, iar mai jos: „comicul apare prin contrastul social... etc.“

Insuficiența și superficialitatea cunoștințelor teoretice ale autorului recenziei sunt evidente. Ele se vădese și în atitudinea față de literatura pentru copii, pe care o minimalizează definind-o ca pe un soi de literatură „ușoară“. Bassarabescu — spune autorul — „nu e un autor de schițe ușoare, un scriitor al copiilor — și totodată se ajunge să se facă din schiță un „gen“ literar: „Bassarabescu a recurs la schiță ca gen literar.“

Ne oprim aici cu exemplificările, care ar putea fi mult continuate. Vrem să grăbim însă concluzia, care ni se pare a fi foarte clară pentru oricine: redacția „Tânărului Scriitor“ trebuie să se preocupe îndeaproape de exactitatea și caracterul științific al formulărilor. Autorii, în cea mai mare parte tineri, trebuiesc ajutați

direct, prin muncă amănunțită asupra textului. Aproximția, lucrul de mântuială, neglijența, — toate ajung să semene confuzii, să învețe pe tinerii, care abia pun mâna pe condei, o vorbire greșită, imprecisă, sau chiar să le indice drept linia partidului bazaconii ca acelea despre lichidarea micii burghezii.

Să ne îngrijim de paisele din ochiul vecinului, fără îndoială, să-l ajutăm să și le scoată, dar aceasta să nu ne îndemne a trece cu vederea coșcogea bârna din propriul nostru ochi! Pentru aceasta este strict necesară ridicarea cunoștințelor ideologice și culturale ale redactorilor la nivelul minim pe care trebuie să-l atingă cunoștințele unui om care are sarcina să îndrume. Redactorii dela „Tânărul scriitor“ nu trebuie să piardă niciodată din vedere acest lucru.

M. G.

INFLORESC TRADIȚIILE NAȚIONALE

În ultimul număr din Noembrie și în primul din Decembrie, ale revistei progresiste franceze „Les lettres françaises“, cunoscutul scriitor Louis Aragon semnează două articole deosebit de interesante cu privire la tendința tot mai accentuată manifestată în poezia franceză actuală, de revenire la tradițiile naționale. Aragon pleacă dela exemplul lui Paul Eluard care, în ultimii ani ai creației și ai vieții sale, se întorsese la versul „în adevăr ritmat, în adevăr rimat“, după cum îl numea el însuși. Utilizarea acestui vers, specific poeziei populare tradiționale franceze, Aragon o consideră ca un semn al preocupării „de părăsire a individualismului formal în poezie“.

Primul articol al lui Aragon a pricinuit, în mod firesc, reacții diferite. Poezii „moderne“, adversarii versului cadențat și rimat, au protestat vehement în numele „libertății“ artei, al spiritului de „inovație“, al luptei împotriva „anchilozării“, etc. — adică aceleași cunoscute și răsuflete argumente pe care le invocă formalistii de tot

felul, atunci când așa zisa lor artă este denunțată în toată goliciunea și sterpăciunea ei. Totodată însă, articolul lui Aragon a făcut să sune și altfel de coarde. Poezii, cărora mirajul „artei pure“, al libertății desăvârșite a versului — atât de „desăvârșită“ încât nu mai e poezie — nu le-a atrofiat sentimentul patriotic, au răspuns cu bucurie marelui scriitor francez și și-au manifestat încrederea în forța tradiției naționale, în semnificația pe care-o are pentru literatura franceză în condițiile actuale, reluarea versului cu ritm și rimă, caracteristice poeziei naționale franceze. De pildă, iată ce-i scrie lui Aragon, Guillevic, un poet pe care Aragon îl definește ca având un loc „cu totul singular în poezia contemporană“, caracterizat prin „negarea pe care poezia sa o aduce versului cadențat și rimat“: „Îți trimit, scrie Guillevic, un poem „bine ritmat, bine rimat“ (nădăjduesc!). I-am simțit nevoia (versului clasic) după citirea celor scrise de tine despre Paul (Eluard, n. n.) privitor la chestiunea aceasta! Mă

voi întoarce și eu la el? (*la versul clasic, n.n.*) Nu știu. Poate mă exersează“...

Cuvintele acestea, venind dela un poet ca Guillevic, a cărui poziție față de versul clasic nu s'a desmințit niciodată în activitatea sa poetică de peste douăzeci de ani, capătă un sens deosebit. Ele sunt mărturia unui poet care a căutat mult, pe drumuri ocolite, adevărul în artă, și care, după o îndelungată și adesea grea experiență, e silit să constate că tocmai situarea pe poziția poporului, integrarea în specificul național, asigură poetului posibilitatea afirmării depline a personalității sale creatoare.

„Versul tradițional francez — spune Aragon — este un element esențial francez, este un element esențial al moștenirii poporului nostru, în care se exprimă în plenitudinea sa caracterul național al poeziei noastre”; *el contrazice puternic o linie creată foarte recent, de aproximativ optzeci de ani, de acei poeți care au căutat „să inventeze în acest domeniu (al poeziei, n. n.) un mod al lor de a vorbi“. Este drept, spune Aragon în continuare, că spiritul în care unii din acești poeți străbăteau noile experiențe, a fost de natură să împiedice împotmolirea poeziei franceze într-o lăncezeală nedorită și nefastă desvoltării unei arte adevărate. Versul liber, la unii din acești poeți, a însemnat o căutare, încercarea de a inova în mod creator, de a îmbogăți poezia.*

„Dar nu e mai puțin adevărat, spune autorul articolului din „*Les lettres françaises*“ că începând dela o vreme, versul din ce în ce mai despuiat (*depouillé*), deslănat (*défait*), desarticulat al modernilor, și care, pentru Rimbaud, pentru Apollinaire, pentru Spire, sau pentru Eluard, era un vers greu de realizat, a îndreptățit noi generații de poeți, care nu trecuseră nici prin studiul, nici prin experiența alexandrinului și a octosilabului, a versului impar și a versului zis liber, să scrie direct — fie pentru că este în adevăr mai ușor, fie că li se pare lor, — în acest limbaj lipsit de orice altă regulă decât arbitrarul...”

Aceasta, urmează Aragon referindu-se la un articol mai vechi al Elsei Triolet, dă poeziei contemporanilor, adepți ai ver-

sului liber „un ton de poezie tradusă, de traducere...”, acest ton, această formă desnaționalizată dădea conținutului uman general o haină cosmopolită; și acești poeți, — urmând experiențe străine — din ce în ce mai mult se găseau în situația de a pierde, cu adevărat de a pierde fără cea mai mică posibilitate de regăsire, de a pierde legătura de sânge, vie, cu națiunea, adică ceea ce constituie geniul însuși al limbii prosodice, ceea ce este prin definiție intraductibil în altă limbă și care conferă în mod sigur, prin aceasta, măreția națională a unei poezii“.

Faptul însă că o serie de poeți și mai tineri și mai vârstnici, și-au asigurat o cale sigură de a comunica direct cu poporul, tocmai abordând o formă a versului specific națională, capătă o mare semnificație. „In aceste fapte care atestă existența unei aceleași conștiințe la generații diferite, într'un același moment al istoriei, trebuie să vedem — spune Aragon — un fel de galvanizare a spiritului național, exprimând cu siguranță mai presus de învățămintele din rezistența contra naziștilor, nevoia poezilor ca, în ceasurile marei bătălii pentru pace, împotriva întreprinderii atlantice bazate pe renunțarea la suveranitatea națională, să reînvie curentul profund al spiritului național, să dea conștiinței franceze cântecul său, vocea sa, forța sa de a-și revendica drepturile.

Din ce în ce mai multe poeme ale unor necunoscuți, aduse de poștă, poemele noi ale cântăreților care-și pretindeau până acum dreptul la „muzica savantă“, fără rimă, fără ritm național, aduc confirmări spuselor mele“. *Aragon citează în continuare exemple concludente ale unor poeți cunoscuți, unii dintre ei părăd definitiv depărtați de versul clasic, dar care, în diferite împrejurări, au simțit nevoia să revină la el.*

„Citesc neconținut manuscrite ale unor oameni pe care-i cunosc și ale altora pe care nu-i cunosc — scrie în continuare Aragon relevând semnificația revenirii la forma tradițională tocmai în acele poezii în care conținutul e înaintat, plin de idei progresiste. — Vreau să subliniez aici acest fapt pe care ei îl confirmă în ansamblu și anume: renunțarea la individualismul formal în poezie, într'un mod cu atât mai evi-

dent cu cât se manifestă la aceia dintre ei care ating o mai înaltă măiestrie poetică, sau care tind către ea. În așa măsură încât, vedem laolaltă gustul meșteșugului poetic regăsit, sentimentul național renăscând în formă și în conținut, reînnoit în formă și în fond, și *calitatea poetică*, toate acestea reapar drept o adevărată renaștere franceză.

... Iată versul modern, iată unde se află el cu adevărat, și nu în bâlbâielile de articole de ziare decupate la întâmplare după capriciul găfâielilor... Această preocupare serioasă pentru formă, această preocupare națională se petrece în chip firesc odată cu conținutul nou în poezie...

Cât de nou sună, frumoasă, și mândră și înaltă, limba noastră, în această Franță amenințată! — exclamă Aragon către sfârșitul articolului, citând versuri de o deosebită perfecție a formei, cu un conținut înalt de idei și exprimându-și convingerea că în curând cântecul republican, cântecul național francez va fi iar îndrăgit de creatorii dragi poporului francez.

Cităm mai jos două din poeziile pe care le publică Aragon drept ilustrări ale demonstrației sale. Le reproducem și în traducere românească dar și în versiunea originală franceză, pentru ca cititorii să-și poată da seama de perfecția cu care și-au realizat versurile pline de idei înaintate, un scriitor cu îndelungă activitate poetică, în vers liber — Guillevic — și altul cu una recentă — Gaston Baissette.

SUR UNE TOILE D'ORAZI

La terre est belle où nous pouvons rester
Sous le soleil qui fait monter les choses.
Le pin nous dit qu'il est fou d'hésiter
Quand pour la joie on a pris fait et cause.

La terre este belle où nous marquons nos
pas.

Sous le ciel rose il est parlé couleur
Et c'est parler pour qu'on n'accepte pas
Qu'il soit laissé du domaine au malheur.

Vois le coteau qu'un peintre nous
enseigne,
Vois les maisons où les toits chantent
fort.

Il est bien vrai que le soleil y règne,
Mais c'est à nous d'y mêler notre sort.

Exaltation, nous ordonne la terre.
Je te regarde et ton oeil dit pareil.
J'entends la loi, je veux y satisfaire.
Tu m'aideras à garder du soleil.

Guillevic

23 noembrie, 1953.

PRIVIND UN TABLOU DE ORAZI

Pământul e frumos când poți rămâne
Sub soarele ce face tot să crească
Ai fi nebun să șovăi, — pinul spune —
Când lupți ca fericirea să se nască.

Pământul e frumos cu-ai noștri pași,
Sub cerul roz cuvântul e culoare,
Cuvântu - acesta'ndeamnă să nu lași
Să mai rămână loc de întristare.

Iată - 'nvățată dela zugrav — colina,
Iată, din case un cântec viu se'nnață,
Aici domnește într'adevăr lumina
Dar hotărîm doar noi această viață.

Un imn încearcă! — glia dă poruncă,
Mă uit, ochii tăi poartă-acelaș crez,
Primesc, e-a legii fire-adâncă,
Și-ai să m'ajunți din soare să păstrez.

In românește de Tașcu Gheorghiu

CHANSON POPULAIRE

— Qu'as-tu enfant de Grenade
pour jouer quand vient le soir?
— J'ai trois larmes de faux jade,
et je joue au désespoir!

Qu'as-tu enfant de Tolède
pour embelir ta poupée?
— J'ai une poupée si laide
que la mort on l'a nommée!

— Pour peindre des couleurs tendres
qu'as-tu fils de Quintanar?
— J'ai des cendres et des cendres
et je peins du noir sur noir!

— Qu'as-tu enfant de Valence
pour manger ta paëlla?
— A chair ni poisson ne pense
j'ai la terre et des rats!

— Qu'as-tu enfant de Mières
pour te serrer sur son coeur!
— Fusillés sont père et mère
et Franco est mon tuteur!

— Qu'as-tu enfant d'Albacète
pour dormir dans la sierra?
— Je dors sur la pierre nette
et je rêve de Guernica!

— Qu'as-tu enfant de Navarre
aussi nu que cette main?
— Une corde à ma guitare
pour chanter les lendemains!

GASTON BAISETTE
Paris, le 17 Nov. 1953

CÂNTEC POPULAR

— Fiu al Grenadei însorite
Cu ce te joci tu în amurg?
— C'un joc al vieții chinuite,
Un joc, cu lacrimi care curg!

— Cu ce rochiță'mbraci păpușa,
Tu, din Toledo'ndepărtat?
— Eu n'am păpuși, am doar cenușa,
Ce moartea-aici a'mprăștiat!

— Cu ce culori pictezi în soare,
Copilule din Quintanar?
— E negrul singura culoare
Și strâng amar după amar!

— Fiu al Valenciei bogate,
Tu ce mănânci de-atâția ani?
— În loc de pâine și bucate
Am doar țărână și guzani!

— Dar tu, copilule din Miera,
Cine te strânge cald la sân?
— Mi-au împușcat părinții'n Sierra
Iar Franco mi-e hain stăpân!

— În Albaceta'ndepărtată
Tu ce-ți așterni în loc de pat?
— În chip de căpătâi am piatră
Visez la luptă neîncetat!

— Dar tu din calda mea Navară
Atât de gol și de flămând?
— Eu doar o strună-am la gitară
Și zorii noi vestesc cântând!

În românește de S. Țăranu

Articolele lui Aragon au o importanță deosebită în actuala viață literară a Franței și a tuturor țărilor capitaliste. Ele indică poezilor — și artiștilor în general — că legătura cu poporul, cu comorile spiritului său, reînnoirea tradiției clasice, au un rol determinant în crearea unei literaturi adevărate, de un înalt nivel artistic. În același timp, sesizarea acestui fenomen, intervenția acestui scriitor comunist care face pe poezii, pe care capitaliștii credeau că i-au câștigat definitiv, să mediteze și să creeze poezii marcând un început de orientare nouă în opera lor, aceasta ne arată clar că în lupta pe plan ideologic, în lupta dintre cele două culturi, tot ce e nou și înaintat, legat de popor, este sprijinit de partidul de avangardă al clasei muncitoare și cucerește din ce în ce mai mult masele, asigurându-și triumful deplin în viitor.

M. Vlad

CLASICII LITERATURII ÎN EDIȚII POPULARE

Numărul volumelor apărute până acum în „Biblioteca pentru toți” este destul de însemnat; sunt prezenți și apare evidentă tendința de a da la lumină opere din epoci cât mai variate: dela marii noștri clasici din secolul trecut până la poeziile publicate în 1952 de Mihai Beniuc. Totuși, se pot observa și unele lipsuri chiar în

privața alegerii scriitorilor și ilustrării epocelor. Astfel, „Biblioteca pentru toți” n'a mai publicat de mult volume de literatură din epoca așa zisă veche. Cele două volume care cuprind operele lui Miron Costin și Ion Neculce nu sunt suficiente pentru a ilustra o epocă întreagă, cu importanța ei pentru dezvoltarea literaturii noastre. Nu sunt publi-

sunt nici suficiente materiale literare în culegeri, fie axate pe o anumită temă — cum sunt culegerile Adevărata față a democrației burgheze sau Din folclorul nostru — fie legate laolaltă prin contemporaneitatea apariției lor, pentru a ilustra un moment sau o epocă din istoria literaturii noastre. Se cuvine deasemenea scos în evidență că „Biblioteca pentru toți” și-a concentrat o bună bucată de vreme atenția în spre publicarea unor volume cu opere, desigur cu însemnătatea lor istorico-literară, ca ale lui Păun Pincio, Traian Demetrescu, Spiridon Popescu, Paul Bujor, dar n'a acordat importanța cuvenită unor opere de însemnătate indiscutabilă ca cele ale lui Kogălniceanu, Odobescu, Delavrancea, Cerna, etc., care până azi nu figurează între cele apărute în această colecție. E.S.P.L.A. ar trebui să reediteze în „Biblioteca pentru toți” opere de mult epuizate, cum de pildă Ciocoi vechi și noi de Filimon, după cum ar putea să dea și volumașe care să conțină câte o singură operă sau un grup de opere, cum ar fi nuvelele istorice ale lui Negruzzi, Cântarea României, Pastelurile lui Alecsandri, fabulele lui Alexandrescu etc. etc.

Problema alegerii operelor care să figureze într-o colecție de largă răspândire în mase cum este „Biblioteca pentru toți”, are o importanță mai mare decât ar putea părea la o privire superficială. Și trebuie să arătăm că E.S.P.L.A. a dovedit a înțelege această importanță și că în general volumele publicate în colecția amintită au corespuns în ce privește selectarea celor mai semnificative opere din creația scriitorilor. O surprinzătoare excepție prezintă însă volumul Nuvele și schițe de I. L. Caragiale. Fără îndoială, cele șase bucăți: O făclie de Paști, Păcat, Om cu noroc, Două loturi, În vreme de război, Partea poetului, sunt toate valoroase. Dar este greu de sesizat criteriul care a determinat gruparea lor laolaltă. Volumul ar fi câștigat ca unitate și ar fi ilustrat mai puternic o anumită latură din activitatea lui Caragiale și anume nuvelistica, dacă, în locul schițelor Om cu noroc, Două loturi și Partea poetului ar fi cuprins nuvelele Kir Ianulea și La hanul lui Manjoală, poate cele mai valoroase ale acestui mare scriitor, nuvele a căror absență nu poate fi explicată dintr'un volum consacrat nuvelilor.

Lexicul specific unui creator, folosirea unor anumite cuvinte, uneori neobișnuite (de ex: cantrindală, fandaxie, etc), care capătă o importanță deosebită în ansamblul exprimării conținutului și, în genere, mijloacele artistice prin care se pun mai puternic în lumină anumite trăsături de caracter ale oamenilor, anumite situații, etc. sunt probleme a căror rezolvare duce la valorificarea operelor literare. Cu ocazia centenarului lui Caragiale, discutând editarea unor texte ale acestuia, un om de teatru critica, între altele, omiterea unor lucruri aparent lipsite de mare importanță, a unor virgule și a unor puncte de suspensie, dovedind că ele fuseseră puse de scriitor cu rostul de a exprima ceva anume din conținut. În nuvela Păcat, pentru a lua un exemplu, omiterea semnelor citării din fraza: — Procurorul luă afacerea în mână și, „cu o inteligență și un fel care-i fac o adevărată onoare” descoperi că... ar anula întregul sens de critică socială pe care o conține această caracterizare aparent pozitivă. E limpede că pentru a putea înțelege cu adevărat tot ce vrea să exprime scriitorul prin opera sa, e absolut necesar ca ea să fie prezentată în forma dorită de autor. „Biblioteca pentru toți” a prezentat volumele cu tot mai multă consecvență în forma care reprezintă ultima voință a autorului. Modernizările pe care uneori le îngăduie sunt raționale și, în cadrul normelor generale, admise în materie de editări de texte, fără să altereze specificul lexical și stilistic al epocii și scriitorului. În felul acesta, volumele transmit adevărata gândire a scriitorului și pot sta la baza unei analize asupra mijloacelor lor artistice. Lucrul acesta e cu atât mai de prețuit cu cât, în fond, colecțiilor de masă le revine în general sarcina de a alege și difuza pe larg texte ale clasicilor, care sunt însă dinainte definitiv stabilite în ediții științifice publicate de Academie. Cum la noi încă nu avem destule asemenea ediții științifice, redacția „Bibliotecii pentru toți” și colaboratorii ei sunt obligați să asigure și restabilirea textului — ceea ce le îngreunează mult sarcina.

Volumele din „Biblioteca pentru toți” cuprind în general note explicative, uneori destul de ample și just concepute. Se observă însă o oarecare nehotărre în folosirea lor.

La unele volume sunt puse în josul paginii, la altele la sfârșitul volumului, sau și într-o parte și în alta, fără nici un criteriu; iar uneori, în sfârșit, cum se întâmplă la volumul de Nuvele și schițe de Caragiale, unele explicații necesare lipsesc cu desăvârșire. Avem a sublinia aci prezența unei prejudecăți: tendința de a da note numai la operele clasice, părăndu-ni-se de prisos la scriitorii contemporani ca Mihail Sadoveanu sau Mihai Beniuc, de pildă, din opera cărora „Biblioteca pentru toți” a publicat.

Problema notelor în care se indică locul și data primei apariții a unei opere literare — note deosebit de bine venite și necesare — merită de asemenea să fie relevate. După părerea noastră, bine a procedat Ion Manole la volumul Versuri de St. O. Iosif, unde a dat la sfârșitul fiecărei bucăți indicațiile de care vorbim. Greșit socotim procedeul folosit în volumele Opere alese de Al. Vlahuță, Opere alese de Mihail Sadoveanu și culegerea Adevărata față a „democrației” burgheze. La Vlahuță, aceste indicații sunt date abia la sfârșitul volumului al treilea, deși volumele nu se vând împreună și nici n'au apărut odată. Și mai grav încă e faptul că în volumul întâi nu se dă nici o indicație că note referitoare la textele cuprinse aici se vor afla în volumul al treilea. La volumele maestrului Sadoveanu, de asemenea, nu ni se dă nici o indicație asupra datei și locului primei apariții a fiecărei bucăți. Se indică, este adevărat, la sfârșitul fiecăreia, volumul din care a fost luată. Dar în volumul întâi asemenea indicații nu există. Apoi, la altele e arătat că bucățile sunt luate din volumele de Opere, deși înainte de a figura aici, ele mai fuseseră publicate undeva și era interesant să se cunoască volumul în care fiecare a văzut lumina tiparului pentru prima oară. Aceeași regretabilă lipsă o prezintă și culegerea Adevărata față a „democrației” burgheze.

O mențiune pozitivă se cuvine chipului cum sunt alcătuite notele la volumul Pe drumuri de munte de Calistrat Hogaș, cum și bibliografiile bogate și de un netăgăduit folos pe care le aduc atât acest volum cât și cel care cuprinde Versuri de St. O. Iosif. Acesta din urmă mai aduce o prețioasă cronologie a poeziilor originale sau traduse

de Iosif, o listă a volumelor de poezii, cu indicația obișnuită bibliografică a locului și datei apariției cum și a cuprinsului lor, o listă a volumelor cu operele literare traduse și a operelor scrise în colaborare cu D. Anghel, în sfârșit o listă a celor mai interesante articole și amintiri despre Șt. O. Iosif.

Din toate aceste sumare observații, rezultă în primul rând că e nevoie de o unificare a metodelor folosirii notelor pentru toate volumele din colecția „Biblioteca pentru toți”. În al doilea rând, se învederează că e absolut necesară o scurtă notă lămuritoare — cum are volumul lui Dinicu Golescu — în fruntea fiecărui volum, asupra tehnicii ediției respective, spre a o face cât mai utilizabilă pentru absolut toți cititorii săi.

Pentru volume ca cele publicate în „Biblioteca pentru toți”, prefețele sunt absolut necesare. Ele pot fi cercetări ample, dar uneori poate fi publicat și un studiu scurt, de popularizare, care se poate scrie destul de ușor și, mai cu seamă, se pot începe cu el cercetările asupra unui scriitor.

De aceea, trebuie criticată cu hotărîre tendința redacției de a nu da totdeauna egală importanță prefețelor, care uneori lipsesc cu totul, în mod absolut inadmisibil, alteori sunt superficiale și grăbite. În această din urmă categorie ar intra prefața la Opere alese de Al. Vlahuță.

Mai greșit procedează redacția „Bibliotecii pentru toți” atunci când lasă volumele fără cât de mici studii introductive, cum s'a întâmplat cu Nuvele și schițe de Caragiale, cu Mitrea Cocor, cu Poezii de Mihai Beniuc și cu Nuvele de Camil Petrescu. Chiar un volum aparținând unei serii care la început a avut o asemenea studiu introductiv cum sunt volumele al doilea și al treilea din Opere alese de Vlahuță, volumele al treilea și al patrulea din Opere alese de Sadoveanu, tot e bine să aibă măcar două-trei pagini cu note sumare despre viața și opera scriitorului. Fiecare volum din „Biblioteca pentru toți” trebuie alcătuit astfel, încât să poată fi de folos și atunci când — cum se întâmplă adesea — este printre puținele cărți ale unui nou cititor de literatură ori ale unei modeste biblioteci de sat sau dintr'un mic șantier, unde în fiecare zi cresc noi oameni dornici

de cultură, care n'au de unde ști ce s'a mai scris despre un anumit scriitor.

În ce privește prefețele existente, o deosebită prețuire se cuvine „Cuvântului înainte” la volumul *Pe drumuri de munte*, cuvânt înainte semnat de Gala Galaction. Este un început ce merită să fie semnalat și trebuie încurajată această încercare de a stimula pe scriitorii noștri mai vârstnici să consemneze o serie din amintirile lor literare, pentru a pune astfel la dispoziția cercetătorului de mâine al literaturii noastre un material documentar de o valoare unică. Cuvântul înainte care prezintă volumul lui Hogaș este cu atât mai prețios cu cât Gala Galaction este un scriitor cu un extraordinar bagaj de amintiri literare, unul din puținii care au asistat, dela conferința despre „Arta pentru artă” a lui Bacalbașa și polemica ce s'a deslănțuit din 1894 până azi, la întreaga mișcare literară românească și care a cunoscut pe cei mai de seamă scriitori.

Socotim paginile despre Hogaș semnate de Gala Galaction, — pagini care ar fi putut să fie încă mai personale, cu un caracter mai accentuat de amintiri, — ca o adevărată izbândă a redacției „Bibliotecii pentru toți” — un început din care se va putea desvolta o acțiune rodnică pentru cercetările noastre literare.

Totuși, în multe studii introductive și prefețe, procedeele de analiză nu sunt întotdeauna suficient de științifice. E greșită tendința din unele studii introductive de a izola opera cuprinsă într'un volum, de a nu prezenta în studiul introductiv și restul operii scriitorului respectiv. Din studiul despre Dinicu Golescu, de pildă, nu reies deloc preocupările literare ale acestui boier, traducерile pe care le-a făcut și mai cu seamă prefețele pe care le-a scris, notele cu care a însoțit traducерile sale. Nu se arată, în fond, că ideile din *Insemnare a călătoriei mele* nu sunt întâmplătoare, că isvorăsc dintr'o poziție progresistă a lui Dinicu Golescu, vizibilă în nenumărate alte ocazii. O atare lipsă se poate constata de asemenea la studiul introductiv al volumului *Poezii alese* de V. Alecsandri. În acest studiu, din teatrul lui Alecsandri e pomenit doar Iorgu dela Sadagura, iar din proză Istoria unui galben. Se poate crea impresia

că această activitate extra-lirică poate fi aflată numai în perioada dinainte de 1848 și nu se evocă deloc multipla activitate literară a scriitorului, neredând în felul acesta în adevărata lor lumină atât întreaga personalitate cât și lirica sa.

Dacă asemenea greșeli sunt importante, pentru că duc la o sărăcire a adevăratei perspective asupra individualității unui scriitor, nu mai puțin însemnate sunt și o serie de alte greșeli care apar din când în când. Astfel, pe baza unor prefețe ca acele dela *Insemnare a călătoriei mele* sau dela volumele lui Alecsandri și Vlahuță, de pildă cititorul nu-și poate da seama mai năcodată care era configurația literară în perioada apariției și activității scriitorului prezentat. Alecsandri apare pe firmamentul poeziei noastre cu Doinele sale, producând, după expresia lui Dan Costa, „o adevărată revelație în poezia noastră” (p. 11), fără să se arate concret în ce constă în mod real „revelația”, adică fără să se arate nu numai ce adusesse nou poetul, dar și ce șabloane învechite refuzase să mai folosească el, determinând o atitudine asemănătoare din partea tuturor scriitorilor progresiști. Chiar „descoperirea” folclorului de către Alecsandri apare, în mod exagerat, ca un act individual, din cauza insuficienței integrării în condițiile momentului, care determinase un larg interes pentru literatura populară. Cu alte cuvinte, se poate spune că studiile introductive ale volumelor din „Biblioteca pentru toți” dau uneori o falsă imagine a scriitorului, prezentându-l ca pe o individualitate stingeră, fără premergători, fără contemporani și fără urmași pe tărâm literar.

Se poate spune de asemenea că în general studiile introductive ale „Bibliotecii pentru toți” vădesc o tendință de a simplifica în sensul rău, tendință isvorită dintr'un fel de comoditate și de prudență exagerată. Asta e mai grav atunci când dă naștere la confuzii. Realismul scriitorului, de pildă, e legat adesea în mod nemijlocit de condițiile sale personale de viață; el nu e privit ca oglindind concepția și poziția unei clase sau a unei păături sociale (vezi Vlahuță, vol I. p. 5). De asemenea nu e suficient lămurită în mod concret, în cazurile când ea se pune, problema realismului și a limitelor sale. În studiul introductiv despre Alecsandri, de

pildă, se vorbește în treacăt de „serioase confuzii și rătăcirii” ale scriitorului, despre „toate inconsecvențele” sale, fără să se revină cu cea mai mică precizare și lăsând astfel poarta larg deschisă ca nedumerirea și îndoiala să plutească asupra întregii opere. Chiar dacă asupra acestor limite și inconsecvențe nu e cazul să se insiste, dar de vreme ce sunt amintite, ele trebuiesc precizate și explicate.

Persistă, fără îndoială, în istoria și critica noastră literară în general, ca și în redacția „Bibliotecii pentru toți”, lipsa de a nu pune în lumină valoarea de documente a literaturii pe calea pe care a mers însuși scriitorul, singura care este cu adevărat rodnică în desvăluirea sensului și frumuseții unei opere, adică pe calea analizei mijloacelor artistice: limba, imaginile, tipurile, construcția. Între altele, prefețele volumelor lui Hogaș și Iosif, îndeosebi, dovedesc o reală preocupare de a merge pe linia interpretării operii și prezentării ei prin analiza mijloacelor artistice folosite de scriitor. Unele eforturi în această direcție dovedește și prefața la Poezii alese de V. Alecsandri. Dar nu tot așa stau lucrurile cu

prefața la Opere alese de Vlahuță, unde probleme de acest fel sunt cu totul absente. Se cuvine semnalat ca un fapt negativ că Însemnare a călătoriei mele a lui Dinicu Golescu este tratată ca un simplu raport administrativ din acea vreme, fără să se arate de ce această lucrare se cuvine a fi încadrată în începuturile literaturii noastre din secolul al XIX-lea.

În studiile introductive ale volumelor din „Biblioteca pentru toți” nu sunt mai deloc tratate problemele limbii scriitorului. Lucrul acesta e cu atât mai regretabil atunci când e vorba de scriitori care apar în momente importante pentru formarea sau desăvârșirea limbii noastre literare. Există oare o teamă de a nu cădea în formalism, care face pe cercetători să păstreze oarecare rezervă față de problemele limbii și ale măiestriei? Această teamă nu se poate baza decât pe o îngustă concepție asupra realismului. E cazul să se păsească mai cu curaj la analiza și discutarea limbii literare. „Biblioteca pentru toți”, care are la activul ei o serie de realizări pozitive, va putea da, fără îndoială, contribuții meritorii și în această direcție.

G. C. Nicolescu

COPII ADEVĂRAȚI, NU COPII „DE ZAHĂR”!*)

Paginile revistelor și ale cărților pentru copii găzduiesc cam de multă vreme niște chipuri serafice de copii așa ziși „cuminți” care, dela amvonul „cumințeniei” lor, țin adevărate lecții de morală și de „bună purtare” micilor lor cititori. Autorii unor asemenea lucrări literare consideră probabil că, înfrumusețând astfel personagiile, vor reuși să creeze tipuri de copii model. Ori nu fabricarea în „serie” a unui chip de „îngerăș cuminț” de-a-dreptul plicticos, cenușiu și artificial — care nu iese din vorba celor mai mari, care nu se joacă, nu strigă, nu sare, nu se ceartă, nu se bate cu colegii de școală, care are totdeauna cele mai bune note — nu prezentarea unui

asemenea tip de școlar-pionier înseamnă a reflecta în literatură adevărul vieții. Un asemenea copil de „zahăr” nu există în realitate, și de aceea nu trăiește nici în paginile scrierilor literare și nici în amintirea cititorului.

Scriitorii noștri nu au creat încă * până azi un tip de copil pozitiv, un model demn de urmat pe care școlarii, pionierii patriei noastre să-l îndrăgească și să încerce să-l ajungă. Noi nu avem încă în literatura pentru copii și tineret un „Timur” sau un „Pavlic Morozov”.

Dacă nu a creat chiar acel tip de copil, tânăra scriitoare Sonia Larian, căreia i-a apărut de curând cel de al doilea volum al

*) Sonia Larian, „Ghiduș Arcăduș”, Ed. Tinoretului, 1953.

său, a spart însă „tiparul” atât de utilizat și a înlăturat moda „copiilor cuminți” — prezentând în cele două povestiri cuprinse în volum — niște copii sburdalnici, vioi și neastâmpărați, așa cum mulți se întâlnesc în realitate.

Utilizând un umor fin și de bun gust, Sonia Larian redă tipul unui pionier adevărat — zugrăvind în culori vii pe poznașul — după cum îl arată și numele — Ghiduș Arcăduș. Băiatul, care este conducătorul unității de pionieri din satul său, nu prea duce bun trai cu mătușa-sa Rahila, cu care se ceartă cam des. Nefiind impresionată deloc de titlul de conducător de pionieri al lui Arcăduș, ea își exercită asupra-i autoritatea și drepturile de mătușă, trimițându-l acasă ca să curețe cartofi sau să se îndeletnicească cu vreo altă treabă casnică la fel de neinteresantă, tocmai când îi e băiatului lumea mai dragă. Sau, așa cum spune chiar Arcăduș, folosind limbajul conducătorilor celor mai mari ca el: „îl împiedică în muncă”. Ghiduș Arcăduș e un copil sburdalnic, vioi. El cântă mereu un cântec și trage după el „o sfoară, o bucată de sârmă sau vreo coadă roscată de vulpe”. Își vără nasul peste tot, căci e tare curios, și în fiecare clipă are câte-o idee „grozavă”. Dar, spre deosebire de Vasile Clăbuș, eroul povestirii „Prietenul meu Vasile”, care — cu toate că are și el foarte multe și „grozave” idei — e un încurcă-lume și nu termină niciodată o treabă începută, Ghiduș Arcăduș e un băiat hotărât, un adevărat „om de acțiune”. Ideile lui nu rămân niciodată la stadiul de idei, așa cum se întâmplă cu ale lui Vasile, ci, spirit întreprinzător și perseverent, Ghiduș Arcăduș le pune imediat în practică, fie că-l bagă pe Ion a Stăncișei „într'un butoi vechi ca să se învețe minte” (fiindcă trăgea cu praștia în păsările din coliviile pionierilor), fie că aleargă repede la conducerea gospodăriei colective să ceară ajutorul președintelui pentru a feri de brumă prunii din livada gospodăriei.

Sonia Larian arată în această povestire cum se manifestă sentimentele noi, ca acel al dragostei pentru proprietatea colectivă, care iau naștere și se desvoltă în sufletul pionierilor noștri. Ea ne lasă să întrevădem cum se formează conștiința nouă, cetățe-

nească, a constructorilor de mâine ai comunismului.

Ghiduș Arcăduș are multe calități, care fac cinste oricărui școlar și pionier fruntaș ca: pasiunea pentru știință — pe care copilul a căpătat-o în școala nouă și în cadrul organizației de pionieri. Copiii din satul lui Arcăduș au la școală o stație de meteorologie unde învață să pătrundă tainele timpului și să afle, de pildă, când e ploaie, vânt sau când cade bruma.

Sonia Larian alege o întâmplare interesantă, tipică din viața eroului său, în desfășurarea căreia el își desvăluie caracterul în plină formare, calitățile de pionier fruntaș și de conducător.

Intr'o seară, Ghiduș Arcăduș, cercetând la stația de meteorologie „tainele vremii”, constată că noaptea va cădea brumă. În mintea copilului, care se simte foarte legat de gospodăria colectivă din sat, — și prin starea sa socială (tatăl său fusese un țăran sărac exploatat de chiaburul Macarie iar mătușa-sa era membră în consiliul de conducere al gospodăriei) și prin noua înțelegere a lucrurilor căpătată în școală și în cadrul organizației de pionieri — se petrece un raționament specific pentru orice copil în situația lui: gândul că bruma ar putea strica pomii din livada gospodăriei, pricinuid pagube proprietății obștești, îl face să dea fuga la conducerea gospodăriei și să anunțe descoperirea, pentru a se lua măsurile de apărare obișnuite în asemenea cazuri. Dar aci copilul, negăsindu-l pe președinte, se izbește de neînțelegerea și teama fricosului socotitor Nae Patrafir, care vrea să nu se certe cu nimeni, să nu nemulțumească pe nimeni: nici pe tovarășul președinte, dar nici pe chiaburul Macarie, căruia-i zice, „nea Macarie” și pe care-l consultă: ce să facă, să dea crezare spuselor unui copil?

Arcăduș nu se lasă descurajat; cu o perseverență și cu o inițiativă demne de invidiat, se hotărăște să lupte „singur” în acest caz, adică cu sprijinul pionierilor din unitatea sa. Însă tocmai când era mai înflăcărat și se gândea ce plan de luptă să aleagă, eroicul conducător este din nou împiedicat în acțiunea sa, căci apare venind spre el mătușa-sa Rahila, cel mai mare „pericol” posibil pentru Ghiduș Arcăduș. El se înfurie când o zărește și se gândește

cu teamă că toate planurile lui or să fie dărmate de autoritara mătușă.

Cu o remarcabilă finețe autoarea redă întreg procesul psihologic și notează fiecare din reacțiunile firești ale copilului în fața diferitelor piedici care nu-l lasă să-și pună în practică intențiile, hotărîrea. Astfel, în fața socotitorului pe care Ghiduș Arcăduș îl cunoaștea mai de mult — (probabil și din spusele oamenilor și ale mătușei Rahila) — ca pe un fricos, ca pe un om lipsit de inițiativă și pentru care nutrea un profund dispreț — copilul simte un fel de compătimire amestecată cu scârbă și exclamă în gând: „Ce mai om care nu înțelege nimic! Te apucă o adevărată greață!”, iar la urmă se înfurie de-a binelea și ia hotărîrea să acționeze singur. Ia ivirea celui de al doilea „pericol,” — apariția mătușii Rahila — care se pare că e mai strașnic decât primul, Ghiduș Arcăduș mai întâi „amuștește”. Și amuștește fiindcă știe că de autoritatea mătușii îi este cam greu să poată scăpa. Pentru asta se răzbună cum poate, defăimând-o în fața celor doi prieteni și colegi ai săi prezenți la fața locului și exclamând înciudat: „Auzi — ce-i trece prin gând?! La ora asta să se ducă la gospodărie! Crede că dacă au ales-o în consiliul gospodăriei trebuie să doarmă și noaptea acolo! Parcă are vreo treabă acum? Numai așa...” Dar cu cât „pericolul” se apropie, Arcăduș lasă ironia la o parte și începe să se îngrijoreze de-a binelea. El caută iute o scăpare din situația respectivă. Hotărît cum e, ca să ducă la capăt fapta eroică de salvare a pomilor din livada gospodăriei, trece din defensivă direct la atac. Înaintează spre mătușă-sa și-i spune ținându-se totuși la o depărtare destul de bună, ca la caz de nevoie să o zbughiască: „Am acum o treabă importantă. Așa că te rog foarte mult să nu mă trimiți să curăț cartofii sau mai știu eu ce...” Când însă mătușă Rahila se declară de acord cu hotărîrea lui Arcăduș de a salva livada, — o clipă îl mai paște teama de a nu participa și el măcar la această acțiune — apoi, cuvintele și planul mătușii, care admite ca nepotul s'o ajute, au cu totul alt răsunet în mintea lui Arcăduș. Deodată mătușă erește în ochii lui, ia proporții, și acum în sufletul copilului, locul ironiei, al furiei care-l cuprinsese când o văzuse venind, îl

ia respectul pentru omul mai mare, mai priceput, pentru „tovarășă” Rahila. Din felul cum vorbește de data asta copiilor, prietenilor săi, se vede că și-a însușit întocmai planul de acțiune al mătușii și, — obicei pe care-l au copiii — repetă cuvintele ei, care dacă la început l-au jignit, acum le găsește admirabile: „Cum o să cărăm noi singuri atâta gunoi și să mai pregătim și toate grămezile? Ce, ne-am găsit noi mai brezi din tot satul?” Și mătușă Rahila îi spusese lui: „adică te-ai găsit tu mai breaz în tot satul?” Iar despre mătușă-sa vorbește altfel copiilor: „Așa a spus tovarășa Rahila, din consiliul de conducere al gospodăriei!” Acum, Arcăduș îi recunoaște cu respect și mândrie meritele și titlul pe care mai înainte le defăimase.

Din această întâmplare Arcăduș mai înțelege încă ceva: și anume că în afară de chiaburul Macarie, — care-l „păcălise” pe tatăl său și răspândea șvonul că ascultase la radio că nu va fi brumă, — mai sunt și oameni ca socotitorul Nae Patrafir, care din cauza vechii mentalități predominante încă la ei, pun în primejdie salvarea pomilor.

Ghidușia însă nu-i dă pace lui Arcăduș, nu se poate opri să nu-și bată joc de dușmani, printre care acumă îl numără și pe Patrafir: îi pune acestuia un bilet sub ușă, în care-i scrie să se prezinte la conducerea gospodăriei, că președintele e supărat foc și că „au înghețat toți pomii din livadă”.

Cu același humor pe care autoarea-l folosește în prezentarea situațiilor sau în însăși vorbirea personajilor, sunt înfățișate o serie de peripecii ale neisprăvitului Vasile Clăbuș, pionier și el, cu idei multe care-i vin mereu în cap: „Și cum îi vine ideia, haț, o și înșfacă și imediat, chiar pe loc vrea să și-o ducă la îndeplinire”.

Până aici Clăbuș are calități și mai ales intenții bune, pare a spune autoarea prin gura prietenului lui Vasile. Dece, totuși, spre deosebire de Ghiduș Arcăduș, — care e un chip de pionier al cărui exemplu cititorul mic este îndemnat să-l urmeze, — de Vasile Clăbuș, își vine să răzi și să-l arăți cu degetul ca pe un vinovat, ori să roșești pentru el ca prietenul său, care povestește întâmplările. Pentru că, așa cum arată autoarea mai departe, bietului Vasile Clăbuș nu-i dăunează faptul că-i vin prea multe

idei în cap, că are multe intenții bune, — ci pentrucă el nu termină bine un lucru că și începe un altul.

„Dar cum ideia următoare îi sosește întotdeauna mai repede, adică înainte de a fi isbutit să și-o ducă la îndeplinire pe prima, toate lucrurile pe care le începe rămân făcute la el, doar pe jumătate“.

Așa dar, pionierul Vasile Clăbuș are un mare defect, din care cauză ne apare un caraghios: el nu-și termină niciodată un gând, o faptă, nu urmărește până la capăt o idee. Le schilodește pe toate, le părăsește înainte de a le termina, nu numai fiindcă vrea să le facă pe toate odată, ci, mai ales, fiindcă se satură repede de ele, tot atât de repede cum le-a descoperit:

— „Ce-ar fi, gândește el, să-mi fac o grădină?“...

Zis și făcut.

Se duce și cumpără nouă feluri de semințe, începe să semene, dar deodată... altă idee!

„Ce-ar fi să-mi tund câinele?“

Ca apoi să urmeze: „Ce-ar fi să-mi fac un avion?“ și câte și mai câte.

Copii ca Vasile Clăbuș, care vor să facă totul deodată, care se entuziasmează ușor de un lucru, dar al căror entuziasm se stinge tot atât de repede, se pot întâlni încă destui printre pionierii noștri, alături de alții ca Ghiduș Arcăduș. Dar acest tip de copil, care posedă reale calități dar care are și un mare defect, acela de a încurca lucrurile și de-a face totul pe jumătate, poate foarte bine, — așa cum ne arată autoarea — să fie reeducat, îndreptat de către pionierii din colectivul său. Luat în răs de către tovarășii săi, fiind mereu ținuta glumelor și a ghidușilor lor, Vasile Clăbuș se va schimba și va deveni cu ajutorul colectivului, un pionier care va lua munca în serios, care va învăța să ducă la până capăt un lucru început.

În cele două chipuri de pionieri zugrăvite în volum, Sonia Larian a înfățișat doi copii reali, care trăiesc în fața cititorului și se mișcă în chip firesc; logica comportării personajilor este bine urmărită, așa încât ghicești dinainte ce fel de fapte o să întreprindă Ghiduș Arcăduș și ce năzbâtii o să mai facă Vasile.

Atitudinea autoarei față de cele două caractere prezentate se desprinde din tonul,

din nuanța de humor specifică scrisului tinerei scriitoare, pe care-l folosește atât în prezentarea unuia cât și a celuilalt. Când povestește despre Ghiduș Arcăduș, autoarea se folosește de un ton glumeț, aprobativ în relatarea faptelor, pe când utilizarea unui ton de o falsă naivitate a povestitorului năzbâtiilor lui Clăbuș, teama și rușinea lui provocate de aceste năzbâtii, ajută copilului cititor să vadă mai bine ceea ce este ridiculizat în această povestire, care este defectul de care trebuie să se ferească ca să nu fie și el ca Vasile Clăbuș.

Un merit deosebit al tinerei scriitoare este acela de a nu fi imprimat lucrărilor sale un supărător caracter didacticist, o morală declarativă atât de des întâlnită în lucrările destinate copiilor, care atunci când e folosită, nu are suficientă influență asupra cititorului școlar — căruia îi plac mai puțin sfaturile, lecțiile de morală făcute, așa, de-a-dreptul. Caracterul incontestabil educativ al celor două povestiri, arătând copilului care le citește ce trebuie să facă și ce nu, — morala reiese din însăși prezentarea faptelor, din acțiunea însăși, din felul cum se comportă eroii respectivi. La aceasta contribuie foarte mult comentariul glumeț, ușor aprobativ sau nu, al povestitoarei, a cărei prezență și participare la acțiune înviorează și înveselește povestirea.

Astfel, iată cu câtă „îngrijorare“ plină de humor este arătată starea de spirit a lui Arcăduș în momentul când o vede pe mătușa Rahila venind spre el și stricându-i planul: „Deodată conducătorul unității de pionieri amuți. La orizont se ivise un „pericol neașteptat“: zărise rochia verde și basmaua înflorată a mătușii Rahila“.

Humorul de o factură proprie al Soniei Larian face ca scrierile sale să fie foarte mult gustate de cititorii școlari. Un humor fin, dar firesc, se degajă din relatarea situațiilor, dar mai ales din analiza stărilor de spirit ale eroilor săi, și cu care le înzestrează și vorbirea. Lăsând astfel la o parte dulcegăriile folosite de alți autori în lucrările lor pentru copii, — începând chiar cu eroii „cuminți“, care nu plac deloc Soniei Larian, autoarea a înfățișat două tipuri de copii care există în realitate și care atrag repede simpatia și dragostea cititorului.

Totuși, uneori tânăra scriitoare se lasă prea mult furată de istețimea copiilor pe care-i creează și le exagerează în mod nefiresc calitățile. Astfel pare cam neverosimilă, cam nepotrivită pentru vârsta lui „lecția de logică” pe care Arcăduș i-o ține socotitorului. De aici, uneori, și părăsirea tonului firesc, a vorbirii naturale a copilului.

În prima schiță din volum autoarea, care la început înfățișează în mod reușit conflictul social dintre chiabur și țăranul

sărac — prin prisma înțelegerii copilului — părăsește apoi acest procedeu alunecând în uzitatul clișeu al chiaburului care ascultă la radio și împrășteie șvonuri „veninoase”.

Cu toate acestea, cele două povestiri din noul volum al Soniei Larian constituie un succes în creația tinerei scriitoare și totodată un succes al literaturii noastre pentru copii.

Eugenia Tudorică

„FURCA DE BRONZ” *)

Orășul nu-și vindecase încă toate rănilile de pe urma războiului sfârșit nu de mult. „Mașinostroiteli”, una dintre cele mai mari secții ale unei uzine de utilaj despre care ne vorbește romanul scriitoarei Elena Caterli, fusese distrusă de bombardamente și nu era încă refăcută.

În fața colectivului secției se ridica acum problema executării unei noi comenzi — cu care oamenii nu erau obișnuiți — mașina de filat mătase, opera proiectantului șef Mitrofanov.

În uzină era mare fierbere. Directorul — Costromicev —, secretarul comitetului de partid — Morozov — brigada cosmologistă de strungari a Iuliei Neznaico, turnătorii Bondarenco, Igor Râjov și Serioja Popov, toți erau preocupați de realizarea prototipului noii mașini.

În același timp însă, „furca de bronz” — propunerea de inovație a mașinilor de filat în, făcută de maestrul Covali — este neglijată.

Proiectantul șef Mitrofanov, dându-și seama de valoarea acestui proiect și având remușcări pentru faptul că din pricina mașinii sale proiectul era neglijat, însărcinează un grup de ingineri constructori cu îmbunătățirea acestuia. „Furca de bronz” își găsește în scurtă vreme prieteni buni în Nastasia Nicolaevna și ceilalți membri ai

colectivului de proiectanți, în seama căreia fusese dată.

Cercul acesta de prieteni se lărgeste treptat în ciuda împotrivirilor inginerului șef Svart și ale șefului secției de scule Monosov, un dușman înrăit a tot ceea ce este nou.

Luptând cu îndârjire împotriva scepticismului și a ideilor conservatoare ale adversarilor „furcii de bronz”, „grupul utopiștilor” — cum fuseseră numiți cei ce se ocupau de această lucrare — reușește să ducă la bun sfârșit sarcina încredințată. Noile mașini de filat în, pe care uzina „Mașinostroiteli” va trebui să le livreze țesătoriei din orașelul de pe malul Volgăi, vor fi construite după proiectul maestrului Nina Covali, perfecționat de Nastasia Nicolaevna și colectivul său.

Scriitoarea înfățișează cu multă subtilitate și îndrăzneală contradicțiile și conflictele existente în viață, care constituie însuși motorul mersului înainte al societății sovietice.

Existența unor oameni ca Mișucov, Somov, Monosov și Cernov, în societatea sovietică, stârnește în adevăr, la prima vedere, nedumerirea.

— „De unde or fi răsărit ăștia? — se întreabă și își răspunde Morozov — n’ăș ști să spun. Și totuși ar trebui să știu. Ar trebui să știu și tu — se adresează el lui Goncarev — pentru că nu degeaba te-au ales oamenii conducător. Noi construim viața nu pe un pământ virgin, ci pe un

*) Elena Caterli, *Furca de bronz*, roman, Ed. C. C. S., 1953

pământ în care veacuri la rând au crescut, pe lângă plante folositoare, brusturi, spini, urzici și alte asemenea buruieni. Noi am rupt, am smuls din rădăcini și spinii și urzicile. Dar crezi că putem să le nimicim dintr'odată? A mai rămas ici-colo câte un fir de rădăcină și dacă să iasă la suprafață, iar vânturile care vin din alte țări, aduc cu ele pe pământul nostru semințele acestor ierburi rele."

Autoarea scoate în evidență faptul că în societatea sovietică ideologia dominantă este ideologia socialistă. Dar în conștiința oamenilor mai persistă încă rămășițe ale capitalismului, deoarece conștiința rămâne în urma existenței lor sociale, în urma situației lor economice.

Aceste reminiscențe se află și la unii oameni cinstiți, cum sunt: Maria Mihailovna, Volcova, fiica sa Tatiana, Costromicev, Varvara Losieva și Svarț.

Varvara Mihailovna Volcova este una dintre cele mai vechi muncitoare ale uzinei. Toată lumea o stimează pentru realizările ei în muncă și pentru atitudinea sa demnă și cinstită. Severă și chibzuită, dă însă dovadă de grave slăbiciuni în munca de educare a fiicelor sale. În dorința de a-și crește fetele cât mai departe de grijile și necazurile care-i înnoiraseră ei tinerețea, Maria Mihailovna le răsfășă peste măsură, nu le învață să iubească munca și nu le dezvoltă simțul răspunderii. Aceste lipsuri în educația din familie vor fi însă lichidate cu ajutorul colectivului uzinei, care va reuși să facă din Olga și Tatiana Volcova niște oameni adevărați.

Costromicev — directorul — îngrijindu-se de marea familie a uzinei, săvârșește în atitudine față de unii dintre membrii acesteia, greșeli asemănătoare celor ale Mariei Mihailovna. Dragostea lui deosebită pentru câțiva dintre cei mai vechi muncitori, de care îi — era legată „toată viața lui din uzină, munca sa de partid, în general, toată existența sa," îl face să fie părtinitor și uneori să le acopere greșelile. Costromicev se supără de pildă pe Răbacova, administratoarea cantinei, și o șterge de pe lista celor premiați, fiindcă aceasta nu mușamalizase chestiunea lipsurilor din casă ale bufetierei Tatiana Volcova. În schimb, pe Maria Mihailovna o premiază de două ori consecutiv.

Morozov îi desvăluie cu severitate lui Costromicev, într'o discuție, rădăcinile greșelilor sale și consecințele la care pot duce aceste greșeli. După părerea lui Morozov, prietenia pentru o anumită persoană nu trebuie să te facă să-i ierți greșelile, ci dimpotrivă. Acest sentiment, având la bază în primul rând o mare încredere reciprocă, presupune și mari exigențe. Nu trebuie să te împaci cu greșelile și lipsurile celui ce ți-e drag, ci trebuie să-l ajuți să scape de ele. O astfel de dragoste nu-i jignitoare, nu-i umilitoare. Ea te ajută să-ți descoperi resursele sufletești, îți redă încrederea în tine, în propriile tale forțe, îți desvăluie calea cea adevărată.

În societatea sovietică, — „condițiile vieții materiale sunt organizate în așa fel încât ceeace e nou, ceeace e înaintat va învinge întotdeauna". Această idee străbate întreaga carte a Elenei Caterli. Întrebările ce se pun însă fiecărui personaj sunt următoarele: a fost el printre cei ce au luptat pe poziții avansate pentru biruința noului? Sau a fost printre cei din urmă? La prima întrebare, nici Costromicev, nici Svarț și nici chiar Mitrofanov n'ar putea să dea un răspuns afirmativ.

Costromicev e o fire dinamică, îndrăgostit de muncă, dornic să cunoască și să învețe cât mai multe lucruri, spre deosebire de Svarț, care e un tip flegmatic și foarte comod. Visul lui de liniște și comoditate mic-burgeză face din Svarț un conservator, un adversar al noului. „Furca de bronz" era un atentator la liniștea și comoditatea lui, și așa destul de tulburate din pricina mașinii de filat mătase a lui Mitrofanov. De aceea Svarț și, sub influența acestuia, chiar Costromicev sunt la început împotriva experimentării „furcii de bronz". În cele din urmă însă își vor da și ei seama de valoarea acestui proiect și vor ajuta la realizarea lui.

Cartea scoate în evidență rolul important al Partidului în lupta pentru transformarea conștiinței oamenilor, în munca de educație comunistă a maselor. Toate acțiunile pozitive din uzină sunt legate mijlocit sau nemijlocit de persoana secretarului comitetului de partid Morozov, înzestrat cu calități de pref: simțul deosebit de dezvoltat al noului, inteligența și voința. Ascuțimea inteligenței sale se vedește nu numai în

problemele de producție ci și în munca sa cu oamenii, în discuțiile cu Cernov și Gonciarov sau cu tânărul turnător Igor Râjov, precum și în munca de organizare a consfățuirii asupra romanului „Tânără gardă“.

Morozov este exigent și sever nu numai cu alții ci și cu sine însuși. El socotește că lui îi revine răspunderea pentru toți oamenii din colectiv și că, în fiecare greșeală, în fiecare lipsă a acestora are și el o parte de vină.

„Furca de bronz“ e o carte care scoate în relief ceea ce este tipic în dezvoltarea societății sovietice. Ea vorbește despre biruința noului și despre bucuria muncii libere care „dă rămadă munți, taie canale prin deșert, înalță păduri în stepe și preschimbă pământul patriei sovietice într-o grădină înfloritoare“ — vorbește despre bucuria muncii care transformă, în același timp, fața pământului dar și înfățișarea spirituală a omului.

B. Marian

MESAGIUL LUI DICKENS*)

Charles Dickens își dedică „Notele din America“ acelor prieteni americani care „îmbindu-și țara, pot suporta ADEVĂRUL, când li se spune cu bună credință și fără patimă“. În anul 1842, când a scris aceste note de călătorie, Dickens câștigase o glorie aproape universală. Era citit în Anglia și în America, în Canada și în Australia. Născut în 1812, începându-și cariera literară cu faimoasele povestiri în episoade „Pickwick“ care au cunoscut un succes răsunător, Dickens, adevărat scriitor realist, observator critic al realității, s'a inspirat din viața poporului și a creat opere cu un puternic caracter popular, împlinind astfel, într'un ciclu armonios, cariera oricărui scriitor conștient de misiunea sa.

Dickens este primul în literatura engleză care a simțit vibrațiile prelungi ce se produceau îndărătul tuturor căsuțelor modeste în care oamenii simpli trăiau, cunoșteau bucuria vieții sau deplâneau tristețile ei. El, primul, a surprins patetismul umilei existențe zilnice a celor mulți, și pentru el, niciuna din manifestările acesteia nu era nedemnă de a figura într'o transpunere literară. A crezut totdeauna în progres. A propovăduit neconținut bunătații și înțelegerea între oameni. Avea un sentiment deosebit de viu al injustiției

individuale sau colective. A biciuit cu vervă instituțiile vetuste, rutina, birocratismul englez.

Tragedia și comedia umană i-au fost subiectele preferate. Cu o ironie aparentă sau profundă, cu un humor înduioșat sau jovial, — totdeauna generos și optimist —, observator admirabil, folosind deopotrivă lirismul sau caricatura îngroșată până la șarjă, el a creat în romanele sale ființe adevărate, cu o viață intensă în caracteristicile ei fizice și morale, încât odată cartea închisă te întrebi dacă areste personajii le-ai găsit numai într'o operă literară sau le-ai întâlnit într'adevăr în viață.

Critici ai epocii și chiar de mai târziu au imputat lui Dickens o compoziție defectuoasă a romanelor sale, o construcție schematică a personajilor și deseori — din pricina tendinței de a da un sfârșit moral lucrărilor sale — o intrigă neverosimilă care cădea în melodramă ieftină. Criticile se pot susține, după cum admiratorii lui Dickens pot găsi argumente entuziaste care să le infirme. Pentru cei care își dau seama de caracterul profund social al operei sale însă, pentru cei care cred în justiție și prețuiesc omul, pentru cei care suferă cu cei umili și se bucură de bucuriile lor, Dickens rămâne un mare poet al vieții, un mare scriitor realist.

Dickens a știut să construiască în trăsături largi sau prin notații mărunte, sudate armonice, cu o forță de evocare și descriptiv

*) Charles Dickens, *Note din America*, E.S.P.L.A., 1953.

rareori atinsă, mediile unde se desfășoară acțiunea romanelor sale: pașnicul sat din Blunderstone, foburgurile populare din Londra, Canterbury-ul adormit la umbra catedralei sale, cottage-ul din Douvres, vaporul răsturnat care servește drept locuință familiei Peggoty și pe care orice copil l-a visat.

David Copperfield, Oliver Twist, Peggoty, Miss Betsy, mica Dorrit, Nell, Micawber, Pipp, născuți din observația înduioșată, ironică sau humoristică a autorului, trăiesc aceea, iluzia vieții fiind completată, devenind și mai reală prin efectul unui dialog natural, savuros și revelator de suflete, printr-o umanitate sinceră și riguroasă.

Lumea dickensiană, creată de marele scriitor, trăiește și astăzi pentru că este etern umană. Chiar dacă filosofia lui este alcătuită în cea mai mare măsură din aceea greșită generozitate care vede în buna voință reciprocă a celor bogați și a celor umili cheia fericirii sociale; chiar dacă, urând vechiile instituții și unele din cele noi, nu indică și cu ce ar trebui ele înlocuite; chiar dacă adâncile frământări sociale ale epocii sale, determinate de ascensiunea capitalismului dar și de creșterea conștiinței de clasă a proletariatului nu se reflectă în opera sa (să amintim că, înainte de a-și fi început cariera literară, în 1833, Balzac scrisese „Eugenie Grandet”, că, în 1857 când el a scris „Mica Dorrit”, Flaubert dădea nemuritorul său roman „Madame Bovary” și că, în vremea când, cedând gustului său înăscut pentru teatru, străbătea continentele citind din operele sale, lărgindu-și astfel popularitatea, între 1864 și 1869, Tolstoi creia capodopera universală „Război și Pace”), Dickens face să trăiască totuși în operele sale renașterea morală a începutului secolului al XIX-lea, acea umanitate caldă a celor umili — funcționari, mic-burghezi, muncitori modești dela orașe și sate, care, în primele decenii ale veacului erau striviți de marea burghezie industrială și negustorească.

Charles Dickens și-a început cariera ca reporter la ziarul „Morning Chronicle”. În mare măsură, tocmai această viață agitată îi furnizează bogatul material de observații în cursul anchetelor făcute, îi dă posibilitatea

să studieze moravurile diferitelor cartiere ale capitalei și, grație numeroaselor sale deplasări în afara Londrei, să surprindă multiplele aspecte ale vieții provinciale engleze, puțin înainte de epoca victoriană.

„Note din America”, impresii culese dintr'un itinerariu american, sunt și ele un reportaj. Dece le-a scris? Pentru că socotea că are o misiune de împlinit. Pentru că moravurile americane l-au desgustat. Pentru că, întocmai ca și în Anglia, acest reformator de suflete a observat abuzurile politicianismului cel mai abject. Pentru că sclavagismul l-a indignat și pentru că a simțit că are datoria să protesteze împotriva lui.

În America a putut constata ce înseamnă „libertatea” atât de mult trâmbițată. „Sunt decepționat — scria el. Nu este republica pe care mă așteptam s'o văd, nu este republica gândurilor mele”. Și tocmai pentru că știa că se bucură de o largă popularitate în rândurile cetitorilor săi americani, tocmai de aceea a scris notele sale, nădăjduind, poate, într-o trezire a conștiinței maselor populare. Valoarea lucrării crește cu atât mai mult cu cât, fiind primit în triumf, dându-i-se posibilitatea să viziteze întreaga țară, el are curajul să spună lucrurilor pe nume și să demaște cu pasiune cangrena care atacase trupul încă tânăr al republicii de peste ocean.

Găsim și aici, în aceste note, același spirit ascuțit de observație, aceeași varietate a imaginilor, aceeași memorie deosebită care îl caracterizează pe romancierul Dickens. Găsim, deasemeni, credința lui în progres, optimismul lui robust, humorul fin, ironia subtilă sau mușcătoare, veselie, prospețimea cu care ne-a încântat în povestiri și romane. Satira, șarja caricaturală îi sunt, și aici, mijloace literare familiare. Și în „Note din America” gustăm poezia descrierii marilor orașe, întocmai după cum ne obișnuisem s'o gustăm în romanele sale. Simțim deasemeni, din paginile notelor, dragostea de oameni a scriitorului care se sprijină pe masa imensă a cetitorilor săi, cu aceleași sentimente simple ca ale lui și care, susținându-l, areu să-i dea o forță de nebiruit.

Dickens își începe notațiile cu aventura tragi-comică a călătoriei sale pe mare, pe un vas rudimentar, în plină furtună, prilej de a crea minunate peisagii literare, dar și

de a crea siluete caricaturale, de a ironiza cu bunăvoință, de a-și păstra veselie inalterată ehier și în fața primejdiei.

Odată cu debarcarea pe pământul american însă, exuberanței dela început îi ia locul observația severă, analitică a locurilor vizitate și a persoanelor întâlnite.

Acțiunea romanelor lui Dickens era legată de interminabile plimbări nocturne în marile orașe. El avea nevoie de viața intensă și populară a metropolelor. Și, în *Note*, ochii lui se opresc cu precădere asupra marilor așezări omenesti în care bat inimile a milioane de oameni: Boston, Worcester, New-York, Philadelphia, Washington, Cincinnati și Louisville, Richmond și St. Louis. Traversează Hudsonul și mălosul Mississippi, râul pe malurile căruia sclavii negrii și-au cântat de atâtea ori durerea.

Tânăra republică americană era în plină dezvoltare. Washington îi dăduse și o lege fundamentală. Bucurându-se de independență politică, ea afirma că posedă spiritul democratic al unei națiuni libere și că opinia publică este suverană. Orașele erau în plină efervescență a construcției; din lupta cu viața păreau să se nască oameni noi, instituții sociale mai bune să se creeze pentru aceștia.

Ce a găsit Dickens, în acel an 1842, în America?

O simpatie pentru cei umili, pentru desmoșteniți, îl îndeamnă să viziteze, în primul rând, instituțiile de ordin social. Vizitează închisorile — această obsesie care-l hărțuiește în mai toate romanele sale. Vizitează spitalele și azilurile de copii orfani, școlile de corecție pentru infractorii minori. El știe — din propria lui experiență, din însăși viața lui — că nici o ființă umană nu suferă mai cumplit decât un copil. Vizitează ospiciile de nebuni. Și ceea ce vede îl face să se cutemure. Copacul jalnic are rădăcinile putrede. Care sunt cauzele acestei stări de lucruri? Care este cauza mizeriei care s'a pitulit, umilă, în umbra clădirilor uriașe, scănteietoare, în plină prosperitate economică a unui stat tânăr, în epoca realizării unor averi fabuloase?

Dickens a traversat faimosul Broadway, dar s'a oprit și pe Wall Street, unde „multe averi s'au câștigat și s'au prăpădit în câteva clipe“. La Philadelphia, în fața Băncii Statelor-Unite a găsit „cavoul multor averi;

marea calacomă a investițiilor“. A intrat în ospiciul de nebuni dela Long Island. Sguduit de cele văzute, găsește cauza rezelor în politicianismul abject care „pătrunde până și în acest refugiu al umanității nenorocite și degradate“, care este „plaga Americii, îmbolnăvind și vestejind orice viață sănătoasă pe care o întâlnește în cale.“ Cauza acestor rele se găsește și în presa care își zice democratică, a cărei rațiune este să injure, să arunce epilete grosolane, să mijlocească și să protejeze cele mai abjecte vicii, să alunge „prin intimidare din corpul electoral, terfelit și apatic, pe toți oamenii de bine, cinstiți și de ispravă“ și să urce la putere „cu urlete, aclamații și aplauze din palme mânjite, pe cei mai scelerați paraziți și pe cele mai hidoase păsări de pradă“.

Vizitează Washingtonul — capitala republicii, sediul corpurilor legiuitoare. Va găsi el acolo — așa cum nădărduse la plecarea din Anglia — „o adunare de oameni legați laolaltă în numele sacru al libertății“? Va găsi oare, așa cum crezuse, egalitatea, recunoașterea drepturilor inalienabile la viață, libertate și căutarea fericirii, după cum fuseseră consemnate în declarația unanimă a celor treisprezece state ale Americii?

Dickens se arată în acest capitol al lucrării sale un desăvârșit pamfletar. El adresează o filipică la adresa oamenilor politici care sdrobesc pe cei ce pledează pentru dreptate și egalitate socială, care fac un apostolat din rasism, care pornesc „echipați cu bice și gârbace, butuci și zgarde de fier“ și îndrăznesc, să-și „declame opiniile, ura (totdeauna spre lauda libertății), în muzica lanțurilor zăngănitore și vergilor însângerate“.

Nu ne putem opri să cităm un pasagiu elocvent, de o rară virulență pentru acea epocă, care arată furia patetică a omului înșelat în speranțele sale. Acest pasagiu arată totodată cât de conștient era Dickens de rolul social al cuvântului scris.

(Ținem să menționăm totodată valoarea înaltă a traducerii acestui volum, semnată de Mihnea Gheorghiu. Traducătorul a redat cu forță pasiunea și incisivitatea de pamfletar a marelui romancier englez).

Dickens n'a iubit nici corpurile legiuitoare din Anglia, n'a iubit nici constituția

engleză. N'a crezut în „nabila puritate” a alegătorilor „independenți” din țara sa, și nici în „neștirbita integritate” a candidaților „independenți”.

Plecuse însă în America cu gândul că sub cupola bizantină a Capitoliului din Washington va găsi, dacă nu formula ideală a unui corp legislativ, cel puțin una care să se apropie de concepțiile democratice sincere. Și a văzut: „cea mai ordinară parodie a unui aparat politic „cinstit” pe care au fabricat-o vreodată cele mai ordinare instrumente. Măsluiri josnice la alegeri; afacerismul veros al funcționarilor publici; atacuri lașe împotriva adversarilor, folosind drept scuturi niște fițuici abjecte și drept pumnale condeie cumpărate; plocniri rușinoase în fața lichelelor venale, care nu fac altceva în fiecare zi și în fiecare săptămână decât să se străduiască a semăna noi semințe ale distrugerii, cu sprijinul slugilor lor vândute...”

Deadreptul criminal este însă fariseismul și sălbătecia acelor oameni care, prin forța cea mai brutală, își iau dreptul de a-și asupri semenii, de a-i supune celor mai îngrozitoare torturi fizice, de a-i mutila și de a-i ține încâtușați, a acelor care se numesc „cu dela sine putere” reprezentanți ai opiniei publice în organele legiuitoare, care au puterea dictatorială de a numi și demite pe președinți — proprietarii de sclavi.

Intr'un capitol special, intitulat „Sclavia”, Dickens nu se mulțumește să împărtășească cititorilor numai observații personale. În sprijinul afirmațiilor sale el vine cu o serie de citate din presa statelor din Sud, unde sclavia se practica pe o scară uriașă și unde dreptul de cumpărare-vânzare a oamenilor „pe bani-peșin”, se etala fără rușine. Nude, în toată monstruoșitatea lor, apar anunțurile din ziare, în care proprietarii de sclavi își caută sclavii fugiți. După ce-i mutilaseră pentru a-i lega și mai mult de corvezile lor umilitoare, ei au cinismul de a semna pe cei care ar vedea pe acești sclavi, tarele lor fizice. Astăzi, când legea lui Lynch se mai practică în unele state ale Americii, când discriminările rasiale continuă, când exploatarea muncii negrilor capătă forme tot mai sălbătice, rândurile scrise de Dickens, cu 111 ani în urmă, sunt

tot atât de cutremurătoare și inspiră aceeași mânie.

Dickens vede în cursul itinerariului său american corupția întregului sistem social — și chiar dacă nu reușește să tragă concluziile cele mai potrivite, chiar dacă nu poate propune și soluția care ar curma răul, totuși el are marele merit de a fi văzut și de a fi demascată caracterul inuman al exploatării capitaliste.

Aceste impresii se încheie cu ceea ce am putea numi mesagiul adresat de scriitor poporului american. Dickens a întâlnit în America și oameni cinstiți. El recunoaște sinceritatea, vitejia, cordialitatea, ospitalitatea maselor americane. Dar nu se poate opri să nu vadă și neghina, „influențele active” care primejdiesc aceste calități; el atrage deci atenția poporului asupra racilelor adânci care s'au cuibărit în organismul de stat și social.

Din tot ceea ce a scris, se vede că marele scriitor avea o concepție democratică asupra lumii, deși era înclinat îndeosebi spre o filosofie care limita societatea la buni și răi și găsea soluția conflictelor dintre aceștia într-o generozitate universală, constând în pedepsirea celor răi și răsplătirea celor buni.

Notele lui însă nu au fost un strigăt în deșert. Urând capitalismul și exploatarea pe care o implică, el a deschis ochii multor americani cinstiți, democrați ca și el.

La publicarea „Notelor din America”, scandalul iscat în jurul autorului de către cercurile reacționare din Statele-Unite și de către cei direct vizați, a fost de o rară violență. Acest lucru nu l-a oprit însă pe Dickens să continue, ceea ce socotea el că este o îndatorire. Doi ani mai târziu, în 1844, el a publicat romanul său „Martin Chuzzlewit”, cu scene și tipuri americane, continuând astfel, pe plan literar, acțiunea sa demascatoare a exploatării și politicianismului corupt.

Mai târziu, a făcut o nouă călătorie dincolo de Ocean. Și de data aceasta a fost primit cu dragoste de cititorii săi. Cuvintele pe care le înscrisese în dedicația sa, se adevereau: oamenii cinstiți nu s'au temut de adevăr, pentru că și-au dat seama că fusese rostit cu bună credință.

L. Daniel

IN LUPȚĂ PENTRU VIAȚĂ*)

În nuvelele sale, — dintre care unele din cele mai caracteristice au fost grupate în volumul recent apărut la E.S.P.L.A. — scriitorul american Albert Maltz se arată, ca și în romanul cunoscut cititorilor din țara noastră, „Curentul Subteran“, același vehement critic al lumii exploataților și același pătimaș apărător al drepturilor la viață ale oamenilor simpli.

Din presă și din emisiunile posturilor de radio, aflăm zilnic despre grelele condiții de viață ale muncitorilor din Statele Unite. Scriitorii americani progresiști au descris rătăcirile nesfârșite ale celorla în căutare de lucru, în lungul și în latul celor 48 de state unite sub steagul înstelat. Pentru nimeni nu mai este o noutate că numărul șomerilor a crescut în ultimii ani în proporții aproape catastrofale, că legiunea delicvenților minori a sporit îngrijorător și că fascizarea cuprinde din ce în ce mai mult statele Americii.

Albert Maltz desvăluie, rând pe rând, aspectele multiple și tragice ale exploataării, dar în același timp face să se trezească în sufletele noastre nădejdea și încrederea în zile mai bune. El scrie în lumina concepției clasei muncitoare și, alături de Howard Fast, de Alexander Saxton și alții, reprezintă partea sănătoasă a literaturii americane.

Drama vieții oamenilor muncii americani și prea puținele lor bucurii constituie subiectele acestor nuvele. Periferiile orașelor industriale, minele de cărbuni, plantațiile marilor proprietari, hotelurile și azilurile sordide, sunt locurile unde se desfășoară acțiunea lor.

Personagiile? Șomerii, înfometatii, oamenii îmbolnăviți de pe urma condițiilor inumane de muncă, muncitorii negri crunt asupriți — dar și luptătorii pentru o viață mai bună, acei care dinamizează mulțimile și le fac să întrevadă zorile unei ere de dreptate socială. În linii mari, putem spune că personajul central al nuvelor lui Maltz

este poporul, cei mulți care vor să trăiască, să muncească, să se bucure de viață. Și, pentru aceasta, vor avea să lupte cu cei care le stau dușmănoși în cale, cu exploataătorii.

Cu măiestrie artistică, cu o adâncă cunoaștere a vieții și a oamenilor, Albert Maltz știe să scoată în relief calitățile înalte ale poporului, fără a le idealiza, tot astfel după cum știe să facă să apară însușirea caracteristică, pregnantă, a fiecărui individ în parte, aruncând asupra lui o lumină vie. Cu ochiul ager al observatorului pasionat, el pătrunde în adâncul sufletului omenesc, scoțând la iveală drame ascunse, aspirații, explicând reacții și porniri, cu o rară înțelegere și o entuziastă dragoste pentru oameni.

Acel hotar arbitrar care desparte lumea în buni și răi și care, în literatură duce la schematizarea figurilor și caracterelor, la simplificarea multiplelor și atât de complexelor manifestări de viață, nu poate fi găsit la Albert Maltz. Personagiile create de el sunt oameni vii.

Portarul hotelului Raleigh, Baldy White (din nuvela „Sărbătoare“), care își jefuiește clienții și nu ezistă să le fure până și hainele de pe ei, este firește, un tip odios. El inspiră desgustul. Pentru ce face el aceasta? Numai din dorința de acaparare? Un sondaj sufletească mai adânc ni-l arată obligat să facă acest lucru. El dăorează zilnic, proprietarului hotelului, costul chiriei unei nopți de odihnă a celor nenorociți. Altminteri riscă să rămână pe drumuri, să cunoască și el suferințele acelora pe care îi adăpostește. Este, de aici, scuzabilă purtarea lui? Nicidecum. Ne dăm însă seama că, într-o altfel de societate, Baldy White ar fi putut totuși trăi din produsul unei munci cinstitute. Orânduirea socială din Statele Unite, iată ce l-a determinat pe Baldy White să-și jecmănească semenii.

Tatăl care-și îndeamnă copilul să fure (schifa „Jocul“) se abate, bineînțeles, dela comandamentele moralei care cere să nu-ți însușești pe nedrept bunul altuia. Judecat superficial, el este instigator și complice la furt. El se vede însă silil la

*) Albert Maltz, *Așa stau lucrurile*, 1953

aceasta, într'o ordine socială care nu cunoaște crușarea și care disprețuiește drepturile omului și nevoile sale.

Un vagabond vrea să răpească unui copil o monedă de 50 de cenți, pe care acesta o descoperise (nuvela „După amiază în junglă”). A te năpusti asupra unui copil lipsit de apărare, dovedește cupiditate, sălbătecie. Dacă pătrundem însă în adâncul situației, ne dăm seama că, într'o lume în care legea care pe care este atotbiruitoare, elemente, chiar sănătoase inițial, pot fi corupte, viciate sufletește tocmai din pricina acestei lupte pe viață și pe moarte pentru o bucată de pâine.

Albert Maltz zugrăvește astfel de stări de lucruri. De aici cititorul poate trage concluzia: atâta vreme cât există exploatarea omului de către om, drama umană îmbracă formele cele mai diverse și cele mai sguduitoare. Și concluzia imediat următoare: a face să dispară această stare de lucruri, va duce, fără îndoială, la asigurarea tuturor a dreptului la viață.

Din aglomerația foarte variată a personajilor sale, Albert Maltz face să se desprindă însă figurile luminoase ale acelor care cheamă la organizare (muncitorul polonez Zets din nuvela „Sărbătoare”); ale comuniștilor care polarizează în jurul lor energiile slăbite (comunistul Reynolds din aceeași nuvelă); ale sindicaliștilor care înfruntă teroarea polițienească („O scrisoare dela țară”); ale muncitorilor negri în a căror conștiință începe să se întărească simțul demnității umane și care încep să se simtă oameni adevărați (George Beecher din nuvela „Așa stau lucrurile”); însfârșit, ale oamenilor anonimi din popor care, în fața adversităților și a nedreptății, își strâng rândurile și se împotrivesc opresorilor („Incident la un colț de stradă”).

Figurile dușmanilor clasei muncitoare (Smallwood, marele proprietar de pământ, Tuckahue, șeriful, sluga acestuia din nuvela „Așa stau lucrurile”), construite cu aceeași profundă cunoaștere a sufletului omenesc și cu aceeași subtilă nuanțare a trăsăturilor fiecăruia, apar cu atât mai odioase și mai demne de dispreț.

Smallwood are „trăsături frumoase și fine”, „toată viața fusese amărît că este atât de scund”; el filosofează: „...așa e

viața. Niciodată nu-ți dă mulțumire deplină, desăvârșită; succesul închide în el, întotdeauna, și amărăciunea desamăgirii”. Pe veranda casei sale, care apare ca o oază în cenușiul peisajului, el pictează. Munca de plantator nu-i dă satisfacții. În suflet, el poartă nostalgia unei cariere de pictor, neisbutită. Pictura lui, este, firește, impresionistă. Smallwood are maniere alese, își adoră copiii și soția, femeie frumoasă. O atmosferă de pace și tihnă îl învăluie. Și iată că un incident atât de banal într'un stat din sud — îi turbură liniștea: un negru a îndrăznit să ridice mâna asupra unui alb. Smallwood e descendent al vechilor sudiști, al marilor proprietari de sclavi negri care, sub aparența că-i ocrotesc, îi exploatează și mai sângeros.

Smallwood îl cheamă pe Tuckahue să ancheteze cazul. Tuckahue e prototipul șerifului, slugă a mai marilor zilei, numitsau destituit după bunul lor plac. Brutal, cinic, bețiv, el este pus să apare interesele exploatare și disprețuiește poporul. Slugarnic, el își urăște însă patronul, de care știe că depinde. Iar acesta, la rândul lui, va ști să-i arate, la fiecare pas acest lucru, îl va umili fără crușare, amenințându-l mereu cu destituirea.

George Beecher, „agresorul”, este un muncitor negru, blând, cu demnitate. Smallwood ar vrea să-i administreze o „lecție”, dar fără a-l face inapt pentru muncă. Tuckahue primește această însărcinare. Se știe că legile rasiale în vigoare în Statele-Unite pedepsesc fără crușare pe oamenii de culoare care îndrăznesc să ridice mâna asupra unui alb, chiar când acesta se arată un criminal de rând. În speță, George Beecher vroise să împiedice violarea unei fete negre. Și Tuckahue concepe un plan diabolic. Nu, nu se va atinge de George Beecher. Va ști să scape de el printr'un mijloc ingenios. Și, în felul acesta, va putea să se răsbune și pe Smallwood, lipsindu-l de un element productiv, muncitor. El trezește în sufletul naiv al negrului groaza de moarte prin linșaj. Având perspectiva furiei deslănțuite a albilor rasiști, supus celor mai savante și perfide torturi sufletești, negrul, care înfruntase bărbătește chinurile fizice, preferă să-și dea singur moartea.

Nici din această nuvelă, Albert Maltz nu indică în mod concret, direct, o concluzie.

Nu-l vedem de exemplu pe Tuckahue pedepsit pentru fărâdelegea lui; Smallwood, o clipă descumpănit la aflarea vesteii tragice, filosofează: „Ce greu e să trăiești pe lumea asta!”, apoi, revenindu-și, își curăță pensulele și înțelegem că va găsi repede împăcarea pictând.

Aici constă tocmai marea măiestrie a lui Maltz. Din acest joc al contrastelor, din suprapunerea planurilor acțiunii și din analiza profundă a fațetelor sufletului omenesc, ies la iveală caractere, tipuri vii, veridice. Oamenii ca Smallwood și Tuckahue explică prin purtarea lor criminală, acelele de revoltă surdă la început, apoi izbucnind ca o flacără mistuitoare a celor asupriți.

Personagiile nuvelor de față sunt în permanentă mișcare, într-o continuă căutare. Frământările lor pot fi asemuite valurilor unei mări, agitate de nevăzute și puternice curențe submarine. Ce urmăresc toți acești oameni? Ce forță îi împinge înainte? Oamenii vor să trăiască, să aibă un cămin, să muncească.

Pentru a se rupe din lanțul suferințelor sale, chiar fără o direcție precisă, într-o supremă încordare de voință, Olga Bakoven, fiica unui oșelar ucis într'un accident de muncă, fuge din orașelul industrial, devenit mormânt al tatălui său („Bun rămas”); în nădejdea de a găsi un post, șomerul Jesse Fulton merge două săptămâni pe jos, din Kansas City în Missouri până la Tulsa din Oklahoma și primește — pentru că nu mai putea răbda de foame — una din cele mai periculoase misiuni, aceea de a conduce transporturi de nitroglicerină („Cel mai fericit om din lume”).

„Doctorul zice că am boala lui Tom Prescott și de aia tușesc uneori. Și plămânii mei se cam usucă. Peste o sută de oameni au prins boala asta la tunel. E o mare nenorocire fiindcă doctorul zice că nu s-ar fi întâmplat dacă societatea n-ar fi dat măști și ar fi făcut ventilație bună.

„De aia am plecat fiindcă doctorul zice că să mor în patru luni” — scrie stângaci, cu greșeli de ortografie, minerul Jack Pitckett. Și pentru că nu vrea să-și împovăreze familia, pentru că el, osânditul la moarte, înțelege dreptul la viață al celorlalți oameni, va fugi pierzându-se în bezna ostilă a societății din jur („Un om pe drum”).

Și Lester Cooley, muncitorul agricol sindicalist înfruntă tot în numele vieții

atacul organizat al elementelor dușmănoase clasei muncitoare. Maltratată, rănită într-o adevărată luptă corp la corp, el păstrează robustețea inalterată a omului simplu, humorul sănătos al muncitorului conștient de dreptatea cauzei pentru care luptă: „Asta dovedește încă o dată că noi, fermierii, trebuie să ne unim într'un sindicat, ca să semănăm cu ciulinii, care nu pier, oricât ai încerca să scapi de ei. Nu-s frumoși când te uiți la ei, dar ia încearcă să-i rupi!” Ha! Ha! („O scrisoare dela țară”).

Influența pe care întemeietorul realismului socialist, Maxim Gorchi, a avut-o asupra lui Albert Maltz reiese, vie, din întregul volum, — și în special din nuvela „Sărbătoare”.

Intr'un hotel mizer, întocmai ca și în „Azilul de Noapte”, în noaptea de An Nou, s'au adunat câțiva vagabonzi, șomeri în căutare de lucru, oameni care au mai păstrat o frântură de speranță și alții care au pierdut-o pentru totdeauna, oameni care mai au rămășițe de umanitate și alții care s'au sălbăticit în contact cu greutățile din jur, biete ființe care au crezut cândva într-o dreptate socială, în bine și în frumos dar care, înfrânți, nu mai urmăresc decât să mănânce când le este foame, să doarmă când oboseala îi doboară. Cei mai mulți așteaptă doar și fiecare zi de așteptare îi face să coboare o nouă treaptă socială: dela disperare la decăderea morală, dela aceasta la ultima fază a descompunerii sufletești.

Întâlnim aici „raisonneur-ul”: „arăta ca un moș Crăciun fără slujbă la un colț de stradă, ca un moș Crăciun, care ar fi visat odată, demult, să ajungă birjar” — portarul lacom, adolescentul înrăit, cu vioiciunea, istețimea și cruzimea specifice copiilor străzii — colportorul umil, totdeauna umilit, care, în orice ocazie caută să-și plaseze marfa, totdeauna de proastă calitate și nepotrivită locului. Dar întâlnim aici alături de toți aceștia, în contrast cu ei și figuri de muncitori cu demnitate.

Atmosfera sărbătorească a orașului face să apără și mai sguduitor contrastul dintre viața de trândăvie și lux a exploataților și viața sumbră, chinuită, a celor ce luptă să trăiască.

În această secțiune verticală a unei

metropole care așteaptă anul ce vine, într-o sală comună dintr'un hotel, un tânăr muncitor, sleit de lipsuri, neprimind asistență medicală la timp, moare. În jurul patului de suferință, pentru o clipă, s'a încheat o acțiune de solidaritate. Dătător de nădejdi noi, apare chipul comunistului Reynolds. El nu se sfiște să strige poli-fiștilor veniți să ancheteze pricinile morții muncitorului: „A murit fiindcă n'a avut slujbă... A murit fiindcă n'a mâncat ca lumea, fiindcă n'a trăit ca lumea și fiindcă n'a avut minte destulă ca să lupte! Asta-i adevărul!”

Cu deosebită fineță, autorul ne sugerează că în acest mediu sumbru de declasați, s'a strecurat o rază de lumină. Ea se prelinge pe fețele scofălcite de mizerie, se oprește asupra mâinilor bătătorite, asupra acelor mâini care au produs toate bunurile lumii și ar mai putea produce încă. Cuvântul comunistului începe să risipească cețurile.

★

De unde provine patetismul acestor nuvele? Explicația o găsim nu numai în tragedia umană care ne este redată cu o deosebită forță artistică. O găsim și în participarea intensă, în vibrațiile prelungi pe care le au, în

sufletul autorului, suferințele și năzuințele poporului său. În fiecare rând, în fiecare notație, în fiecare moment de viață analizat găsim reflectată propria trăire a scriitorului. Nedămseama că drama sufletească acelor mulți a devenit propria lui dramă, că durerea celor mulți, o resimte, până în cele mai ascunse fibre ale sufletului.

Deaceea, după lectura nuvelor, cu o atât de sumbră atmosferă și pline de atâtea drame umane, nu încercăm un sentiment de apăsare, de desnădejde.

Pentru că autorul știe să ne comunice nădejile sale, care sunt aceleași cu ale întregului popor. În chiar dibuirile și căutările personagiilor sale, el vede ieșirea sigură la lumină. Pasiunea pe care o pune în apărarea celor care suferă, o transmite cititorului. Desvăluind drama compatrioților săi exploatați, Albert Maltz le adresează totodată și o chemare: comuniștii — ca Reynolds — să trezească energiile creatoare dar încă nedescătușate ale poporului american, să îndemne la luptă tot mai mulți oameni ca Zets, ca Olga Bakovchen, ca Lester Cooley și Jesse Fulton. Pentru ca aceștia, printr'o acțiune comună și unită, să facă inofensivi pe toți Smallwood-ii și pe toți părtașii lor întru crime.

Emilia Iosif

PAGINI ALESE DIN JACK LONDON*)

În anul 1876 se naștea la San-Francisco acela care mai târziu avea să fie numit Maxim Gorki al Americii. Scriitor a cărui viață a fost strâns împletită cu aceea a necăjiților și oropsiților din jurul său, Jack London a dat la iveală opere în care predominantă este dragostea neobișnuit de caldă și de vibrantă pentru om.

În general, Jack London este un autor puțin cunoscut la noi în țară și e de ajuns să citim chiar numai câteva nuvele ale lui, pentru a ne da seama care a fost motivul acestei ignorări organizate de trecutul regim.

Așa cum spune el însuși în eseuul „Ce înseamnă viața pentru mine” — care

are deosebită importanță autobiografică, constituind o profesiune de credință a autorului, — Jack London este un fiu al clasei muncitoare. A trăit în mediul muncitorimii americane înfometate și chinute. A încercat prin felurite mijloace să urce scara socială și, dacă prin afaceri n'a reușit, în schimb ca „negustor de materie cenușie” — cum numește el cu profund dispreț pe scriitorii care în lumea capitalistă își vând talentul — prin acest fel de „negustorie” s'a găsit dintr'o dată în fața porților deschise ale societății înalte, care l-a primit cu brațele deschise, fericită de noua achiziție făcută.

Pornind cu deplin entuziasm în viață și încrezător în posibilitățile oamenilor din clasele înalte, pe care închipuirea lui îi înzestraseră cu idei umanitare și carac-

*) Jack London, *Pagini Alese*, E.S.P.L.A. 1953.

tere puternice, Jack London a fost în scurtă vreme cumplit dezamăgit de aceștia. Tot ce sperase că va afla nobil și generos la stăpânii societății, nu fusese decât o creație a imaginației lui.

Cu asemenea iluzii spulberate, el s'a întors printre aceia din mijlocul cărora plecase și s'a alăturat muncitorilor și intelectualilor revoluționari. Aici, pentru prima oară, a întâlnit ceea ce crezuse zadarnic că va găsi în „High-life”: viață adevărată, curată și cinstită. Cu forțele improspătate de contactul cu adevărații oameni, Jack London declara: *„M'am reîntors așadar la clasa muncitoare în care mă născusem și căreia îi aparțineam. Nu mai vreau să urc. Impunătorul edificiu social de de-asupra capului meu nu mai ascunde pentru mine nicio încântare. Teme-lia edificiului este cea care mă interesează acum“.*

V. I. Lenin spunea despre Jack London că este unul dintre autorii săi preferați. Intr'adevăr, el este un scriitor a cărui operă impresionează puternic prin marea dragoste pentru oameni și prin totala participare a scriitorului la întâmplările și suferințele eroilor săi.

În nuvela „Dragoste de viață” — nuvelă mult apreciată de Lenin și de altfel cea mai reprezentativă din volumul apărut de curând în românește — asistăm la o sguuitoare dramă petrecută în nordul înghețat al Canadei. Singurul personaj este un căutător de aur, rătăcit în pustiul alb ce-l înconjoară de pretutindeni. Deși prezentarea tragediei omului care rătăcește zile întregi prin zăpezile nesfârșite din Alaska, bolnav de foame și de oboseală, ar părea la prima vedere o nuvelă cu totul „inofensivă”, descoperim chiar în primele pagini un fapt care pune în evidență morala unei societăți: doi prieteni se târăseră prin pustiietatea de zăpadă, când la un moment dat unul își luxase glezna și, ne mai putând umbla, îl strigase pe celălalt în ajutor. Dar la sunetele glasului său desnădăjduit nu primise răspuns. Nepăsător, cel sănătos se depărtează mercur, mânat numai de gândul salvării sale.

Aceasta este de fapt legea după care se conduc oamenii în societatea capitalistă: fiecare pentru sine, dreptul celui mai tare, — lege care acționează chiar în clipele cele mai tragice ale vieții, înlăturând orice simț al omeniei.

Una din calitățile cu care Jack London își înzestrează mulți din eroii săi este perseverența, dorința de-a învinge toate obstacolele ce-i stau în față. Dacă personajul din această nuvelă este în primul rând susținut de imensa dragoste de viață ce clocotește în el când se târăște neputincios cu lupul flămând alături, el este caracterizat în același timp și de perseverența extraordinară, care îl face să meargă înainte spre țelul hotărât, chiar atunci când foamea l-a adus la un pas de nebunie.

Măestria și valoarea scriitorului reies chiar numai din această nuvelă. Să ne gândim doar la faptul că atenția noastră e captivată cu totul pe parcursul a aproape treizeci de pagini, de destinul unui singur om, care nu săvârșește nimic important în tot acest timp, dar care ne înălțuie cu totul de viața lui, prin eforturile uriașe pe care le face și prin desnădejdea cu care luptă să trăiască.

Tema nuvelei „Chinezul”, desvăluie un alt aspect al societății capitaliste și anume adevărata esență a colonialismului, comportarea bestială a exploatatorilor al căror singur scop este transformarea cât mai rapidă a robilor în „baloturi de bumbac pufos, bun pentru export!”. Ei tratează pe oamenii care lucrează pe plantație mai rău decât pe animale și își spun tot disprețul când îi numesc: „niște chinezozi”.

Pentru stăpâni, viața nenorociților care trudesc pe câmpurile de bumbac, nu contează, sunt mulți, și dacă mor, pot fi înlocuiți oricând. Din aceste principii inumane se trage și nenorocirea lui Ah Cio, eroul nuvelei amintite.

În urma unui proces pentru o înscenare de crimă, câțiva chinezi sunt condamnați la diferite pedepse, iar unul dintre ei, Ah Cio, chiar la moarte. Dar în dimineața iscălirii ordinului, procurorul — după o noapte de banchet — nu bagă de seamă că uitase să adauge numelui scris, ultima literă „u”. De altfel dacă în locul unui om era trimis la moarte

altul — dintr'o simplă neatenție — acesta era un lucru de mică importanță pentru ei. Principalul era ca să se impună chinezilor „virtuțile și binefacerile legiurilor franceze“, dându-se din când în când câte un „exemplu“ din acesta. Scopul fiind atins, puțin interesa dacă cel care suia treptele ghilotinei era Ah Ciou sau Ah Cio.

Nuvela e scurtă, însă fiecare frază contribuie la realizarea unui tablou complet al colonialismului. Toate personagiile sunt adevărate tipuri, dela Ah Cio (țăranul vechii Chine feudale cu sufletul îmbibat de fatalism și pasivitate) până la jandarmul Cruchot, funcționarul prost și slugarnic (care își însușise sfatul sergentului său: *„Tu nu trebuie să te gândești; datoria ta este să ascuți și să-i lași pe superiorii tăi să gândească pentru tine“*) și până la Karl Schemmer (un adevărat vâtaf colonialist, unealta cea mai prețioasă a societății în exploatarea căreia se afla planția).

„Mexicanul“ prezintă un episod din timpul revoluției burghezo-democratice din Mexic. Nuvela captivează prin pasiunea și forța cu care oamenii se dedică total acestei cauze. Eroul, Filipo Rivera, învață și se perfecționează în arta boxului, sport care nu i-a plăcut niciodată, numai pentru că victoriile sale sportive însemnau bani mulți care pot fi transformați în puști pentru revoluție. Povestirea desvăluie simultan două aspecte ale societății capitaliste: pregătirea revoluției de către muncitorimea și intelectualitatea cinstită mexicană și dedesubturile viciate ale sportului transformat din artă în afacere.

În paginile lui Jack London, ne cucerește și ne mișcă participarea toldeana însuflețită a autorului și emoția sinceră și adâncă pe care o transmite cititorilor săi.

Articolele politice ale lui Jack London desvăluie un alt aspect al scrisului acestui mare creator de artă al poporului american. Aici scriitorul devine cel mai adesea violent, stilul e caustic, acuzațiile directe, accentele de mânie, sentimentele de dragoste și admirație pentru oamenii clasei

muncitoare și de ură și dispreț pentru cei care-i domină, izbucnesc direct, nestăvilit. Încrederea lui în reușita revoluției muncitorești, pe care o afirmă în eseuul „Revoluția“, e nelimitată: *„N'a existat niciodată în istoria omenirii o revoluție asemănătoare. N'a existat alta în felul ei, ea e prima revoluție mondială în această lume, a cărei istorie abundă în revoluții. Mai mult decât atât: ea este cea dintâi mișcare organizată a oamenilor, care astăzi devine o mișcare mondială, hotărnicită doar de limitele planetei“*.

Esseurile filozofice ale lui London formează o latură a creației lui, în mare parte necunoscută publicului larg. Citindu-le astăzi, ne dăm seama de ce a fost multă vreme ascunsă cititorilor și de ce tipărirea și editarea cărților marelui scriitor american a fost limitată sub regimul trecut în țara noastră și azi în numeroase țări din Apus. Cunoașterea eseurilor filozofice și a articolelor lui Jack London ne întregeste imaginea scriitorului luptător, susținător al clasei muncitoare și al idealurilor ei de libertate, demascator al afacerilor necinstite care se puneau la cale în culisele cabinetelor, în jurul meselor marilor bancheri. Realismul și veridicitatea imaginilor sale sunt roadele unei cunoașteri aprofundate a vieții și a relațiilor dintre oameni, în mijlocul cărora a trăit și de unde a extras conținutul operelor sale de mai târziu.

Multe date biografice ale scriitorului american se aseamănă cu cele ale marelui său contemporan, Maxim Gorki, de care London s'a simțit legat și cu care a avut mari afinități. În afară de viața frământată pe care au dus-o și unul și celălalt, pe amândoi îi unește aceeași mare dorință: de a cunoaște cât mai bine și cât mai îndeaproape viața oamenilor din popor. Jack London a trăit luni de zile în înfrigorătorul cartier East-End al Londrei, a mâncat la mizerile cantine ale săracilor și a dormit în respingătoare azile pentru cerșetori. Și toate acestea, numai pentru a cunoaște direct realitatea, societatea, și pentru a o demasca până în adânc.

Unele dintre articolele sale politice, puternice prin acuzațiile pe care le aduc, se înrudesc cu strălucitoarele pamflete ale lui Gorki despre America. De altfel, simpatia sa pentru marele scriitor realist socialist rus și pentru opera lui, o mărturisește Jack London în eseuul său „Foma Gordeev“. Tot aici, scriitorul american

caracterizează prin câteva cuvinte opera lui Gorki, cuvinte care i se pot foarte bine aplica lui și mai ales creațiilor sale literare: *„Opera sa constituie un magistral act de acuzare împotriva mercantilismului, împotriva societății capitaliste, împotriva măcinării vieții celor săraci și slabi și împotriva dezmățului celor bogași și puternici“.*

Doina Hanganu

Citiți și răspândiți

TÂNĂRUL SCRITOR

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

In fiecare număr :

VERSURI, SCHIȚE,
NUVELE, ARTICOLE
CRITICE, NOTE,
COMENTARII,
RECENZII,
POȘTA REDACȚIEI

APARE LUNAR, 96 PAGINI
LEI 1,50.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :
BUCUREȘTI, BULEVARDUL ANA IPĂTESCU Nr. 15

Rugăm stăruitor pe cititorii și colaboratorii noștri să ne comunice observațiile lor critice, privitoare la materialul publicat de noi și să ne facă sugestii și propuneri referitoare la cele ce doresc să găsească în cuprinsul revistei.

★

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE INAPOIAZA

★

REDACȚIA: Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București.
Telefon: 1.88.85, 1.94.91 și 2.20.40.

ADMINISTRAȚIA: Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București.
Telefon: 1.17.92.

★

ABONAMENTE ANUALE : lei 60

Abonamente pe anul 1954 la revista „Viața Românească”
se primesc la toate oficiile Poștale dela orașe și sate, și difuzorii revistei.

Faceți abonamente pe 3, 6 și 12 luni.

